بسم الله الرحمن الرحيم

د سرور کائنات ﷺ ژوند

تالیف

الحاج ملا عنایت الله علمي ابن مولانا محمد انور رحمة الله علیه

المكتبة الغفاية
کانسی روډ کوټه

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

لا إله إلا الله محمد رسول الله

د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند

دوهم ټوک

اصلاح سوې نسخه

تألیف:

الحاج ملا عنایت الله "عِلمي" ابن مولانا محمد انور رحمة الله علیه

المکتبة الغفاریة ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول حقوق د ليکوال سره خوندي دي

د کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم	::	د سرور کائنات ﷺ ژوند
تألیف	::	الحاج ملا عنایت الله "علمي"
		ابن مولانا محمّد انور رحمة الله علیه
خپروونکی	::	پخپله مؤلف.
کمپوزر	::	پخپله مؤلف.
اتم چاپ		۱۳۹۵

دغه کتاب او د ليکونکي نور کتابونه په پاکستان کي په لاندي ځايو کي تر لاسه کيږي:

- مکتبۀ رشيديه: سرکي روډ کويټه.
- مکتبۀ محمّديه: شاپ نمبر ۱۴ گرو مندر بنوري ټاون کراچي.
- مکتبة القرآن والسّنة: محله جنګي پشاور.

المکتبة الغفّارية ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د بدر لويه او عظيمه غزاء

د بدر غزاء د اسلام په تاريخ کې هغه لويه او مشهوره غزاء ده، دا هغه غزاء ده چې د دغې غزاء په واسطه سره د حق او باطل فرق او تميز وسو.

لومړئ به د غزاء د پيښېدلو سبب درته بيان کړم: موږ مخ کي د عُشيره د غزاء بيان درته وکړی چې د قريشو يوه قافله د مکې مکرمې څخه شام ته تله او رسول الله ﷺ دغې قافلې ته د حملې کولو دپاره ور و وتی خو هغه قافله سالمه ځني ولاړل، اوس چي له شامه څخه د هغې قافلې د بيرته را تلو وخت را نژدې سو رسول الله ﷺ طلحه بن عبيدالله رضي الله عنه او سعيد بن زيد رضي الله عنه د مدينې منورې د شمال طرف ته ولېږل چې د دغې قافلې د بيرته را تګ معلومات وکړي، دغه دوه نفره (حوراء) ته چې د شام و طرف ته د يوه ځای نوم دی ورسېدل او هلته په انتظار کښېنستل ترڅو چي ابوسفيان د قافلې سره له شامه و دغه ځای ته را ورسېدی، دغه دوه نفره په تلوار مدينې منورې ته راغله او رسول الله ﷺ يې په حال خبر کړی، په دغه قافله کي د قريشو ډير مالونه وه، په دې قافله کي زر اوښه په مالو بار دي چې د مالو قېمت يې د سرو زرو پنځو لکو دينارو ته رسېدی او د دې قافلې سره فقط د څلويښتو نفرو په شا وخوا کي ساتونکي ور سره دي، د دغې قافلې مشر ابوسفيان دی او دغې قافلې د قريشو د هغه نورو قافلو څخه يو بل خاص فرق هم درلودی هغه دا چې: هغه نوري قافلې به د قريشو څخه د څو نفرو تجارانو وې، خو په دغه قافله کي د ټولو قريشو مالونه سته، دا قافله د ټولو قريشو شريکه ده او ټول قريش د دې قافلې د سالم رسېدلو کوښښ کوي، اوس نو دغه قافله د مسلمانانو دپاره يو طلايي چانس دی، د دغې قافلې مصادره کول او اخيستل پر مشرکانو يوه عسکري، سياسي او اقتصادي لويه ضربه ده، نو ځکه رسول الله ﷺ په مسلمانانو کي دا اعلان وکړی چې د قريشو يوه قافله را رهي ده او په هغه کي د ټولو قريشو مالونه موجود دي، نو دغې قافلې ته ځوک را سره وزي؟ ښايي چې الله جل جلاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ستاسي په نصیب کړي، رسول الله ﷺ په دغه وتلو سره هیڅوک نه دی امر کړی بلکه معامله اختیاري وه ویل: هر څوک چې را سره وزي را سره و دي وزي، ځرنګه چې په دغه وتلو کې چا دا فکر نه کاوه چې د قافلې په عوض او بدل کې دي د مکې مکرمې د لوی لښکره سره په بدر کې جنګ وسي نو ډیر اصحاب کرام په مدینه منوره کې پاته سوه، ځکه دوی داسي فکر کاوه چې د دغي قافلې دپاره به د رسول الله ﷺ وتل د هغه نورو غزاوو او سریو په تمثل سره بېله جنګه او بېله مقابلې فقط یو وتل وي، نو ځکه هر هغه څوک چې د دغه غزاء څخه پاته سوی دی پر هغه هیڅ مسئولیت او ملامتیا نه سته او نه وه، حضرت عثمان رضی الله عنه هم ځان آماده کړی او د وتلو إراده یې وکړه مګر د ده زوجه رُقیّه رضی الله عنها چې د رسول الله ﷺ لور وه ډیره سخته ناروغه وه، رسول الله ﷺ عثمان رضی الله عنه ته و فرمایل: ته د رُقیّه سره پاته سه.

نو د بدر د غزاء څخه د عثمان رضی الله عنه د پاته کېدلو سبب دغه د رسول الله ﷺ امر او د رقیه رضی الله عنها ناروغي وه، که نه عثمان رضی الله عنه د وتلو دپاره تیاري نیولې وه.

دلته په مدینه منوره کي رسول الله ﷺ خپل لښکر د قافلې دپاره آماده کوي خو هلته په مکه مکرمه کي یوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه چې اول به هغه واقعه درته بیان سي او بیا به د اسلامي لښکر و آماده کولو ته راسو.

عاتکه د عبدالمطلب لور او د رسول الله ﷺ عمه چې په مکه مکرمه کي وه یو خوب یې ولیدی چې ډیره یې وبېرول او وارخطاء یې کړه، هغې داسي خوب ولیدی چې یو سړئ په مکه مکرمه کي په ابطح کي و درېدی (ابطح د یوه ځای نوم دی) او ناري یې کړه: اې غادرانو! اې خائنانو! په درو ورځو کي خپلو مړو ته ولاړ سی، بیا د ابطح څخه ترکعبې شریفي پوري راغلی دلته بیا و درېدی او ناري یې کړه: اې غادرانو! په درو ورځو کي خپل مرګ ته ولاړسی او بیا دغه نفر د (أبي قُبَیس) غره ته وختی او بیا یې هغه ناره وکړه، وروسته دغه نفر یوه ډبره واخیستل او د مکې مکرمې طرف ته یې وغورځول، دغه ډبره په هوا کي وچاودل او د مکې مکرمې په هر کور کي یې یوه یوه ټوټه ولوېدل، عاتکې دغه خوب ولیدی چې د تاریخ په کتابو کي د عاتکې د خوب په نامه سره مشهوره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عاتکه چي له دغه خوبه ډېره بېربدلې وه دا خوب يې خپل ورور عبّاسﷺ ته و وايه، عبّاسﷺ تردغه وخته پر هغه پخواني دين! يعني: شرک ؤ او هلته په مکه مکرمه کي اوسېدی، عبّاس هم له دغه خوبه څخه وبېربدی او خپلي خور ته يې و ويل: دغه خوب چا ته مه وايه، مګر په خپله عبّاس يو ملګری او نژدې آشنای درلودی چي وليد بن عُتبه ؤ هغه ته يې دغه خوب و وايه او دا سپارښت يې پر وکړی چي چا ته يې و نه وايي او د ځان سره يې پټ وساتي، وليد بن عتبه بيا دغه خوب خپل پلار ته و وايه او ورته ويې ويل: دا حال چا ته مه وايه چي څوک په خبر نه سي.

مګر تاسي ته معلومه ده: سرِ يا پټ راز که تر دوو تېرسو بيا نو پټ راز يا سرِ نه دی (څوک وايي چي د دوو څخه دوه نفره مقصد دي) يعني: که تر دوه نفره زيات په خبر سوه بيا نو پټ نه پاته کيږي، مګر څوک وايي: چي د دوو څخه مقصد دوه شنډان دي، يعني: که دي سرِ يا راز تر خوله ووتی بيا يې د پټ ساتلو اميد مه کوه.

نو د عاتکې خوب هم و پاشل سو او ټوله مکه مکرمه په خبره سوه خو د عبّاس بن عبدالمطلب دا خيال دی چي د خوب په حال څوک نه دی خبر او راغلی پر کعبه شريفه طواف کوي، هلته بيا ابوجهل او د قريشو څو نور مشران سره ناست دي او د عاتکې د خوب په باره کي خبري سره کوي، کله چي عبّاسﷺ د دوی پر برابري يا محاذاة ورغلی ابوجهل ور بږغ کړه ويل: يا ابا الفضل! کله چي له طوافه فارغه سوې بيا راسه زموږ سره کښېنه، عبّاس چي له طوافه فارغه سو نو هلته ورغلی او د دوی سره کښېنستی.

ابوجهل ورته و ويل: يا ابن عبدالمطلب! زه وينم چي په تاسي کي نبيان ډېر سوه، عبّاس ويل: مقصد دي څه دی؟ ابوجهل و ويل: کله چي نارينه درپکښي نبي سو موږ چپ ؤ مګر اوس ښځي هم درپکښي نبياني کيږي؟

عبّاسﷺ و ويل: ته څه وايې؟ مقصد دي څه دی؟

ابوجهل ويل: د عاتکې خوب دريادوم.

عبّاس ويل: کوم خوب؟ ځان يې بې خبره ښکاره کړی.

ابوجهل ويل: هغه خوب چي داسي او داسي يې ليدلي وه، ابوجهل پوره خبر ؤ او هغه خوب يې ورته و وايه، عبّاسﷺ و ويل: دا نه ده صحي څوک وايي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبّاس رضي الله عنه بالکل منکره او ناکاره سو ځکه دئ پوهېدی که دا خوب رشتیا نه سي بیا نو دوی ته پېغور جوړېږي خو ابوجهل یوه سخته جمله و ویل، هغه دا چي ویل: په والله که په دغو درو ورځو کي شئ نه سو پېښ موږ به د عبدالمطلب پر اولاده یو لیک ولیکو چي په ټولو عربو کي دوی هغه درواغجنه کورنی. ده او عبّاس رضي الله عنه بیا هم د خور د خوب د لیدلو څخه انکار کوي، خیر عبّاس کور ته ولاړی او دا بیان یې هلته په کور کي وکړی، د عبدالمطلب د کورنی ښځي پر را ټولي سوې او ویل: ابوجهل د عبد المطلب پر کورنی او اولاده دغسي خبري کولې او ته ورته چب وې؟ هغه څنګه دا جرئت پیدا کړی؟ او بیا ته ولي چپه خوله وې؟ دلته نو عبّاس رضي الله عنه هم قصد وکړی: که چیري دغه درې ورځي تیري سوې او کوم شئ هم نه سو پېښ نو خود ابوجهل یو څه راته وایي او دا وار که هغه یوه لږ او کوچنی خبره هم وکړي زه به جنګ ورسره کوم او وهل به ورکوم، عبّاس رضي الله عنه دا وار عزم او إراده کړې ده چي ابوجهل ته وهل ورکړي.

دا قصه دلته په مکه مکرمه کي پرېږده، موږ به بیرته مدینې منورې او د قافلې د حملې دپاره د رسول الله ﷺ د لښکر جوړولو ته ولاړ سو.

رسول الله ﷺ د وتلو دپاره تیاري ونیول او (۳۱۳ یا ۳۱۴ یا ۳۱۷) نفره ورسره ملګري دي چي (۸۲ یا ۸۳ یا ۸٦) نفره یې د مهاجرینو څخه دي او (٦١) نفر یې د أوس د قبیلې څخه دي او (۱۷۰) نفره یې د خزرج د قبیلې څخه دي، مسلمانانو د دغه را وتلو دپاره کوم خاص ترتیبات نه وه نیولي او نه یې د جنګ دپاره پوره ضروریات ورسره اخیستي وه، په ټول لښکر کي فقط دوه آسان ورسره وه چي یو یې د زبیر بن العوام رضي الله عنه ؤ او بل یې د مقداد رضي الله عنه ؤ او د دغه ټول لښکره سره (۷۰) اوښه ورسره وه چي په یوه اوښ به دوه یا درې نفره شریکان وه او د هغو د ضرورت سامان به پر بار ؤ، ځیني مسلمانان په نوبت سره سپرېږي او ځیني پر پښو ځي.

حتّی داسي کسان هم وه چي هیڅ اوښ یې نه درلودی هغه بیا ټوله لار پر پښو رهي وه، رسول الله ﷺ، علي بن أبي طالب، او مرثد بن أبي مرثد رضي الله عنهما په یوه اوښ شریکان وه، د دغه لښکر عمومي بیرغ مُصعب بن عُمیر رضي الله عنه ته ورکول سو او دغه لښکر و دوو ټولیو ته و وېشل سو چي یوه ټولی یې د مهاجرینو وه او د ټولی بیرغ د علي بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

أبي طالبؓ شخه دی او بله ټولۍ د انصارو ده چي بیرغ یې د سعد بن معاذؓ شخه دی، د لښکر د راسته طرف قومندان زبیر بن العوامؓ دی او د لښکر د چپه طرف قومندان مقداد بن عَمروؓ دی او فقط دغه دوه نفره وه چي په ټول لښکر کي یې آسان درلودل، د لښکر د شا د طرف قومندان قیس بن أبي صعصعؓ دی او د لښکر عمومي قومندان یا قائد اعلی په خپله رسول اللهﷺ دی.

اسلامي لښکر د بدر و طرف ته حرکت کوي

رسول اللهﷺ د دغه غریب او غیر مسلح لښکره سره د مدینې منورې شخه را و وتی او د مکې مکرمې پر عمومي لار رهي سو تر څو چي و بئرالروحاء ته ورسېدی او هلته یې واړول، له هغه ځایه چي لښکر بارسو نو یې د مکې مکرمې عمومي لار چپه طرف ته پرېښوول او دوی راسته طرف ته د بدر پر طرف رهي سوه تر څو چي (صفراء) ته نژدې سوه او د هغه ځایه شخه یې د خپلو اصحابو شخه دوه نفره چي یو یې بُسبُس بن عَمرو ؤ او بل یې عدي بن الزغباء ؤ بدر ته و لېږل چي د قریشو د قافلې معلومات وکړي، بُسبُس او عدي ولیدل چي یو سړئ د بدر د اوبو پر غاړه ناست دی او دوې نجوني هم د بدر د اوبو و طرف ته رهي دي غواړي چي اوبه یوسي، دغه دوې نجوني پرلاري خبري سره کوي، بُسبُس او عدي یې اوري، یوه نجلۍ هغه بلي ته وایي: هغه زما حق را کړه، هغه بله وایي: ښه دی صبر وکړه چي دغه قافله را ورسېدل ځني را به یې نیسم او در به یې کړم، د دغو خبرو شخه دغه دوه نفره مسلمانان پوه سوه چي قافله په دغه منطقه کي نژدې ده، نو یې رسول الله ﷺ ته د قافلې د نژدې والي خبر وروړی.

اوس نو قافله پسي را واخله، ابوسفیان چي د قافلې مشر او مسئوله دی کله چي مدینې منورې ته نژدې سو ډېر پام او احتیاط کوي، دئ پوهېږي چي د مکې مکرمې لار په خطرو ډکه ده نو ځکه مخ ته به یې د معلوماتو دپاره نفر لېږل او هر څوک چي به پرلاري په مخه ورغلی د هغه شخه به یې د لاري پوښتنه کول، لږ وخت وروسته د ده استخباراتو دا معلومات ورته را وړل چي محمّدﷺ د خپلو ملګرو سره را وتلی دی غواړي چي پر قافله حمله وکړي، ابوسفیان یو نفر چي ضَمضم بن عَمرو نومېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

امر کړی چې مکې مکرمې ته ولاړ سي او د قریشو مشران خبر کړي چې قافله په خطر کي ده محمّد ﷺ او ملګرو یې کمین راته نیولی دی، ضمضم چې ډېر چالاکه او د خبر په نشرولو کي ډېر ماهر وُ په تلوار سره مکې مکرمې ته رهي سو، کله چې مکې مکرمې ته نژدې سو کالي یې وکښل چپه یې واغوستل او بیا یې پر ځان پسې ښیري هم کړه، خپله پزه یې ویني کړه او خپل اوښ یې زخمي کړی، په وینو یې اوښ، خپل مخ، خپل بدن او خپل کالي ولړل.

په یوه ډېر بېرووتکي شکل او قیافه لکه د جنګ له منځه چې را وتلی وي، دئ په وینو لړلی، کالي او اوښ یې په وینو لړلي په دغه بد حالت د مکې مکرمې بطحاء ته ورسېدی او هلته نارې وهي: کومک! کومک! خلکو چې د ده نارې واورېدې پر راټول سوه وایي: څه پېښه ده؟ دئ جواب نه ورکوي او دغه نارې وهي کومک! کومک! خلک نور هم ډېر سوه او پوښتني ځني کوي دئ چا ته حال نه وایي، خلک چې ښه ډېر سوه دئ د دې ځای څخه رهي سو، خلک په پسې دي پوښتني ځني کوي چې څه پېښه ده؟ خو دئ جواب نه وایي فقط د مرستي او کومک نارې وهي څو کعبې شریفي ته ورسېدی، دلته یې بیا نارې کړې کومک! کومک! ټول اهل مکه پر را ټول سوه پوښتني ځني کوي دئ حال نه وایي، بیا د أبي قُبیس د غره ء طرف ته رهي سو غره ته وختی او بیا نارې وهي کومک! کومک! په ټوله مکه مکرمه کي داسي څوک نه سو پاته چې را حاضر دي نه سي ټول پر را ټول دي، دلته نو ده د قافلې د حال په ویلو شروع وکړه چې محمّد ﷺ پر قافله حمله کوي او زه ابوسفیان را ولېږلم.

دئ نو دلې پرېږده عبّاس رضي الله عنه او د عاتکې خوب پسې را واخله.

عبّاس بن عبدالمطلب رضي الله عنه وایي: د خوب په درېیمه ورځ له کوره را و وتم او د خوب د رشتیا کېدلو دپاره تر اوسه هیڅ نه دي پېښ سوي، ما دا إراده کړې ده که چیري ابوجهل د هغه خوب په باره کي څه را ته و ویل ښه جنګ به ور سره کوم، راغلم پر کعبه شریفه طواف کوم، کله چې له طوافه فارغه سوم د لیري مي ابوجهل ولیدی او د هغه پر طرف ور رهي سوم غواړم چې دئ یو څه راته و وایي او زه پر را واچوم ښه جنګ ور سره وکړم خو ابوجهل په ځغستا زما پر طرف را رهي دی، دلته مي بیا دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیال سو چې دئ هم زما سره د جنګ کولو إراده لري، خو دئ چې تر ما را ورسېدی په هغه ځغستا تر ما تېر سو، دلته مي بیا دا خیال سو چې زما څخه بیرېږي را څخه ولاړی، خو بیا په وروسته کي پوه سوم چي ده هغه د ضمضم چغې اوناري اورېدلي وې هغه ته ور رهي ؤ او ما نه وې اورېدلي.

اوس نو دلته په مکه مکرمه کي دغه د قافلې او د مسلمانانو د راوتلو د خبر تر اورېدلو وروسته مشرکان د وتلو دپاره آمادګي نیسي ځانونه د مسلمانانو د جنګ او د قافلې د خلاصولو دپاره تیاروي.

د مکې مکرمې مشرکان د جنګ دپاره تیاریږي

ډېر ژر د مکې مکرمې خلک د وتلو دپاره تیار سوه او ویل يې: آیا محمّدﷺ او د ده ملګري پر دغه قافله هم داسي خیال کوي لکه هغه د ابن حضرمي قافله؟ هیڅکله به داسي نه وي، والله سور به يې ده ته ور وښیو.

د مکې مکرمې د مشرانو په امر پر ټولو کفارو دغه جنګ ته وتل حتمي وه، یا به دئ په خپله وتی یا به يې د ځان په عوض او بدل کي بل څوک لېږی، خو قریش ټول په خپله و وتل خاصتاً د اشرافو او مشرانو څخه يې هیڅوک نه سو پاته ښله ابولهبه چي د رسول اللهﷺ اکا ؤ هغه نه غوښتل چي دې جنګ ته ووزي، نو يې د ځان په عوض او بدل کي بل نفر ولېږی ځکه د ابولهب پر دغه سړي دغسي یو پور پاته ؤ، ویل: زما هغه طلب يې په دغه کي مجراء، خو ته به قریشو ته وایې: زه د ابولهب پرځای را وتلی یم، هغه هم قبوله کړه او ابولهب پاته سو، قریشو د خپل شا وخوا د عربو قبیلې هم د ځان ملګري کړې او د قریشو د ښاخو څخه هیڅوک نه سو پاته چي دې جنګ ته و نه وزي ښله بني عدي څخه، دبني عدي څخه یو نفر هم و نه وتی، د مکې مکرمې د مشرکانو لښکر د وتلو په وخت کي د (۱۳۰۰) نفرو په شا وخوا کي ؤ.

د مشرکانو د لښکره سره (۱۰۰) آسان او د ځانو د ساتني دپاره (۶۰۰) زغري ور سره وې او اوښان ډېر زیات ور سره وه چي واقعي شمېر يې نه دی معلوم، د دغه لښکر عمومي قومندان ابوجهل بن هشام ؤ، د دغه لښکر د خوراکي اکمالاتو یا غذایي موادو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوره کولو او آماده کولو مسئوله د قریشو د مشرانو څخه (۹) نفره وه.

د لښکر د خوړلو دپاره یې یوه ورځ (۹) اوښان حلالول او بله ورځ یې (۱۰) اوښان حلالول اوس چې لښکر د وتلو دپاره تیار سو او غواړي چې ووزي دلته د قریشو یوه بله موضوع ور په یاد سوه چې دې موضوع دوی په شک او تردد کي واچول چې ووزو که یا؟ دغه تردد یې د هغي واقعې په سبب ؤ چې څه موده مخ کي د قریشو او کنانه د قبیلې په منځ کي پېښه سوې وه، چې هغه واقعه داسي وه:

دکنانه د قبیلې یوه نفر د قریشو یو نفر و وژی، د دغه وژل سوي سړي ورور چې د قریشو څخه ؤ د قاتل یا د کنانه د قبیلې سره پر دِیت صلحه او فیصله وکړه، د خپل وژل سوي ورور په بدل کي یې دیت واخیستی خبره خلاصه سوه، څه موده وروسته هغه قاتل مکې مکرمې ته ورغلی او طواف کوي خو د هغه وژل سوي سړي ورور چې دیت یې هم اخیستی ؤ دغه قاتل و وژی او د کعبې شریفي سره یې وځړاوه، دا قتل او وژنه د قریشي حق نه وه ځکه دیت یې اخیستی ؤ او صلحه یې کړې وه.

دکنانه قبیلې د قریشو څخه دغه قاتل وغوښتی مگر قریشو قاتل نه ور تسلیماوه، نو دکنانه د قبیلې د مړي بدل پر قریشو پاته سو او دغه موضوع د دغو دوو قبیلو د دښمنۍ سبب وگرځېدل، دکنانه قبیله په موقع پسي گرځي چي یا پرمکه مکرمه حمله وکړي یا د قریشو څخه یو نفر د هغه وژل سوي سړي په بدله کي و وژني، اوس چې قریشو د وتلو اِراده وکړه دغه دکنانه واقعه یې ور په یاد سوه او وبېرېدل که دوی قافلې ته ور ووزي مکه مکرمه به د سړو څخه خالي وي او ښایي د کنانه قبیله پر مکه مکرمه حمله وکړي یا به زموږ پر لښکر د شا له طرفه حمله وکړي او موږ به د دوو طرفو په منځ کي تر حملې لاندي راسو، په دغه سبب په قریشو کي شک او تردد پیدا سو چې اوس د مسلمانانو جنگ ته ور ووزي که یا؟ په دغه وخت کي سُراقه بن مالک بن جُشعم المدلجي چې دکنانه د قبیلې لوی سردار ؤ ورته راغلی او ویل تاسي ولي په تشویش کي یاست؟ زه تا سي ته اطمینان درکوم چي د کنانه قبیله به ستاسي تر شا یا ستاسي په غیاب کي هیڅ داسي کار نه کوي چي هغه دي ستاسي نا خوښه وي، رسول الله ﷺ فرمایي: چي اصلاً دغه نفر شیطان علیه لعنه ؤ چي ځان یې د سُراقه بن مالک په شکل کړی ؤ او سُراقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن مالک هغه څوک دی چې د هجرت په ورځ په رسول الله ﷺ پسې وتلی ؤ.

نو شیطان د دغه سُراقه په شکل قریشو ته ورغلی او ویل: زه د کنانه د قبیلې له طرفه جِوار درکوم او وعده در سره کوم چې کنانه به ستاسي په غیاب کې هیڅکله داسي کار نه کوي چې ستاسي دې نا خوښه وي، اصلاً شیطان غوښتل او اوس هم غوارې چې دغه دین او د هغه متابعین ورک او نابود سي، اوس چې قریشو ته د کنانه د قبیلې یوه سردار د زړه ډاډ او اطمینان ورکړی چې ښغمه ولاړسی او کنانه حمله نه در باندې کوي تر داسي اندازې چې ویل: زه مو هم په دغه سفر او وتلو کې ملګری یم، الله جل جلاله دغه موضوع په قرآن مجید کې ذکر کړې ده او فرمایي:

﴿وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَّكُمْ﴾. [الأنفال:۴۸]

یعني: کله چې شیطان دغو کفارو ته د دوی عملونه ښه ښکاره کړل او ویل نن ورځ پر تاسي هیڅ غالبه نسته! پر تاسي څوک حمله نه کوي او زه ستاسي ساتونکی یم، زه جوار درکوم.

الله جل جلاله فرمایي: چې دا شیطان ؤ، نو یو هم شیطان ؤ چې کفار یې دغه د بدر جنګ ته ور کش کړه، د شیطان په اطمینان او ملګرتیا مشرکان د مکې مکرمې څخه ورو وتل غوارې چې په خپل قوت او طاقت د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ دښمني وکړي، پر رسول الله ﷺ او د هغه پر اصحابو په قهر او غضب دي چې څنګه د دوی پر قافلو حملې کوي، کفار په ډېر سرعت او چابکې د بدر پر طرف رهي سوه، تر وادي عسفان تېر سوه بیا تر قُدید او جُحفې تېر سوه، دلته قریشو ته د ابوسفیان له طرفه بل نوی خبر راغلی چې ویل: تاسي خو ستاسي د قافلې، مالو او خلکو د خلاصون دپاره را وتلي واست اوس مو الله جل جلاله قافله او مالونه د مسلمانانو د حملې څخه خلاص کړه نو بیرته وګرځی.

هلته ابوسفیان قافله څنګه خلاصه کړه؟ ابوسفیان د مکې مکرمې پر عمومي لار رهي ؤ مګر همېشه ویښ او په احتیاط کې ؤ او خلک یې د معلوماتو دپاره مخ ته لېږل او ده هم د هر چا څخه د حالاتو پوښتنه کول، اوس چې بدر ته نژدې سو دئ تر قافلې د مخه سو تر څو چې هغه د بدر اوبو ته ورغلی او د هغه نفره څخه یې د لاري د حالاتو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مدينې منورې د مسلمانانو د لښکر پوښتنه وکړه کوم چې د بدر د اوبو پر غاړه ناست وُ، هغه سړي ورته و ويل: ما داسي څوک او شئ نه دی ليدلی چې ستا دپاره دي يې بد وبولم، مګر دوه نفره سپاره مي وليدل چې د دغي غونډۍ سره يې اوښان چوک کړه او د اوبو څخه يې اوبه واخيستې بيا ولاړل، ابوسفيان ژر د هغو د اوښانو د چوکېدلو ځای ته ورغلی هلته د اوښانو پوچي پرتې وې، پوچي يې ماتي کړې په پوچوکي يې د خرما منډکي وليدلې، ويل: والله دا د مدينې د خلکو واښه دي چې اوښانو ته يې ورکوي، ابوسفيان پوه سو چې دغه خلک د مدينې منورې وه ځکه په عربو کي هيڅا و اوښانو ته خرما نه ورکول بېله د مدينې منورې د خلکو څخه، په مدينه منوره کي خرما دومره ډېره وه چې اوښانو ته به يې ورکول (البته هغه پوچه او بېکاره خرما) ابوسفيان ډېر ژر قافلې ته ځان ورساوه قافله يې د عمومي لاري څخه هغه چې په بدرکي تېرېده واړول او د درياب د غاړي غربي طرف ته يې رهي کړه، د ابوسفيان په دغه کار او حرکت سره قافله د دې څخه خلاصه سوه چې د مسلمانانو د لښکر په لاس دي ورسي نو يې هغه حال د کفارو لښکر ته ولېږی کوم چې ويل: قافله خلاصه سوه او ستاسي و را تګ ته ضرورت نسته.

اوس چې د کفارو و لښکر ته د قافلې د خلاصېدلو خبر ورسېدی لښکر د بيرته تلو إراده وکړه، مګر د قريشو سرکښه مشر ابوجهل په غرور او کبرياء سره و ويل: والله موږ به تر هغو بيرته نه سو ولاړ چې بدر ته ور نه سو او درې ورځې هلته تيري نه کړو، اوښان حلال نه کړو، کبابونه او شرابونه و نه خورو، مينځياني غزلي راته و نه وايي، عرب دغه زموږ را وتل او هلته اوسېدل وانه وري، بيا به نو عرب همېشه زموږ څخه بيرېږي او موږ به قوي بولي، د ابوجهل پر دغو خبرو سربېره أخنس بن شُريق و کفارو ته د بيرته تلو مشوره ورکړه خو چا د ده خبره و نه منل، نو په خپله أخنس بن شُريق او بنو زُهره چې د ده قوم وُ او په دغه را وتلو کي دئ د هغو رئيس وُ د مکې مکرمې پر طرف رهي سوه، چې په دې ډول د بني زُهره د قبيلې څخه چې د درو سوو نفرو په شا وخوا کي وه يو نفر يې نه بدر ته حاضر سوی دی او نه يې د بدر په جنګ کي ګډون کړی دی او د بدر د جنګ تر نتيجې وروسته د بني زُهره قبيلې به همېشه د أخنس بن شُريق دغه نظر او موقف ستايه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همېش دپاره دئ په دوی کي مشر او عظیم ؤ او د ده خبره منل کېده.

بنو هاشم چي د رسول الله ﷺ نژدې قوم، اکاګان او د اکا زامن دي هغو هم غوښتل چي مکې مکرمې ته ولاړسي خو ابوجهل ورته ټينګ سو او ویل: ترڅو چي موږ ټوله مکې مکرمې ته نه یو تللي په دغه قومي اتحاد کي به زموږ څخه نه جلا کېږئ، خو بیا هم د بني هاشم کفار چي د رسول الله ﷺ نژدې قوم ؤ او دوی د مالو د خلاصولو دپاره را غلي وه او اوس د مالو مسئله پای ته ورسېدل که اوس پاته سي او جنګ وکړي نو جنګ به یې د رسول الله ﷺ سره وي چي هغه هم د بني هاشم څخه دی او دوی دغه جنګ نه غوښتی، نو د بني هاشم څخه هم ډېر نفر مکې مکرمې ته رهي سوه فقط څو نفره یې د ابوجهل په زور پاته سوه، د پاته نفرو د جملې څخه یو هم عبّاس د رسول الله ﷺ اکا ؤ، هغه هم د جنګ په شوق نه ؤ بلکه په دې سبب پاته سو چي نور قریش پېغور ورنه کړي، اوس نو د بنو زُهره تر رجوع وروسته د کفارو لښکر د زرو نفرو په شا وخوا کي ؤ چي د بدر پر طرف رهي سو تر څو چي بدر ته نژدې د یوې غونډۍ تر شا یې په هغه منطقه کي واړول چي عُدوةُ القُصوٰی ورته ویل کیږي.

(موږ تر اوسه د قافلې او د کفارو د لښکر بیان کاوه اوس د مسلمانانو لښکر ته راسی)

د مسلمانانو لښکر د بدر و طرف ته په لار کي په وادي ذَفران کي ؤ چي د لښکر استخباراتو و رسول الله ﷺ ته د قافلې د تېرېدلو او د قریشو د لښکر د را وتلو خبر را وړی، یا خو رسول الله ﷺ ته دغه خبر د وحیو په واسطه راغلی چي قافله تېره سوه او د قریشو لوی لښکر را رهي دی، رسول الله ﷺ ته پسله فکر کولو دا معلومه سوه چي د یوې خونړۍ جګړې د کولو څخه بله چاره نسته، اوس باید خامخا داسي یو اقدام وسي چي په هغه کي د مسلمانانو قوت او شجاعت، جُرئت او جسارت ښکاره سي.

په دې کي هیڅ شک نسته که دغه د کفارو لښکر پرېښوول سوی وای چي په دغه منطقه کي هغه د دوی د غوښتني پر قسم شپې تیري کړي، دا به د قریشو د عسکري موقف د لوړ والي سره مرسته وای، د دوی سیاسي قدرت یې ور زیاتاوه او د مسلمانانو د هدف او مقصد ضعف او توهین ؤ، چي په نتیجه کي ښایي اسلامي حرکت یو بې روحه جسد پاته سوی وای او هر هغه څوک چي په دغه منطقه کي یې پر اسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مسلمانانو حقد او حسد درلودی هغو پر مسلمانانو جرئت او دلاوري پیدا کول.

پر دې توُلو سربېره آیا یو چا د دې ضمانت کولای سوای چي د کفارو لښکر دي د دې ځخه منعه کړي چي په مسلمانانو پسي دي مدینې منورې ته ور نه سي؟

او دغه جنګ دي د مدینې قلاوو ته ور نقل نه کړي؟

او مسلمانان دي د خپلو کورو په منځ کي و نه وژني؟

یا! هیڅکله دا کارونه لیري او ناممکنه نه وه.

که چیري د مسلمانانو د لښکر ځخه یو څه پر شا تګ او سستي، جُبن او بې همتي سوي وای، د مسلمانانو پر هیبت او دبدبه به یې ډېر بد اثر کړی وای.

د رسول الله ﷺ مشورتي مجلس

ځرنګه چي حالات یو دم او ناڅاپه د هغه خپل عادي حالته د جنګ او مقابلې حال ته واوښتل نو د حالاتو د دغه ناڅاپه اوښتلو او خطرناکه کېدلو په سبب رسول الله ﷺ یو فوق العاده عسکري مشورتي مجلس جوړ کړی چي په هغه کي یې و دغه اوسنۍ او خطرناکه وضعي ته اشاره وکړه او د لښکر له قومندانانو او افرادو ځخه یې په دغه باره کي د رأیي او نظریې غوښتنه وکړه، د لښکر د قومندانانو او مشرانو ځخه ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ولاړ سو او ویل: یا رسولَ الله! درځه دغه خپل را وتل پوره کړه او مورږ ستا ملګري یو، نوري یې هم د همت او د رسول الله ﷺ د متابعت خبري وکړې او کښېنستی، رسول الله ﷺ د ده د خبرو په مقابل کي د خیر دعاء ورته وکړه او بیا یې وفرمایل: اې خلکو! مشوره را کړی.

دا وار حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ولاړ سو او د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه په مثل خبري یې وکړې، ده ته هم رسول الله ﷺ د خیر دعاء وکړه، حضرت عمر رضي الله عنه هم کښېنستی، بیا رسول الله ﷺ وفرمایل: اې خلکو! مشوره را کړی، دا وار مقداد بن عَمرو رضي الله عنه ولاړ سو، هغه صحابي چي د دغې قصې روایت کوي وایي: د بدر په ورځ مي د مقداد ځخه داسي خبري واورېدې چي هغه خبري د جنت په حورو او نعمتو نه ورکوم، مقداد رضي الله عنه ولاړ سو او ویل: یا رسولَ الله! پر هغه لار او هغه کار درځه چي ستا رب په

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه امر کړی یې او موږ ستا سره یو، په والله موږ به تا ته داسې و نه وایو لکه بني اسرائیلو چې موسیٰ علیه السلام ته و ویل، چې ویل: ته او ستا رب ولاړ سی جنګ وکړی او موږ دلته ناست یو بلکه موږ مسلمانان وایو: ته او ستا رب جنګ وکړی او موږ هم ستاسي په ملګرتیا جنګ کوو، په والله یا رسولَ الله! که ته موږ د (بِرکِ الغِماد) پر طرف رهي کړې موږ به تر هغه ځایه په ټینګه در سره ملګري یو ترڅو چې ته ور رسېږې.

اوس نو (بِرکِ الغِماد) څه شي دی؟ د دې دپاره چې د مقداد رضی الله عنه د دغي خبري په عظمت او لوی والي پوه سو (بِرکِ الغِماد) په یمن کي د یوه ځای نوم دی چې له مدینې منورې څخه تر هغه ځایه پوري ګواړس لویې او قوي قبیلې پرتې دي او دغه ټولي قبیلې د اسلام او مسلمانانو ډیري سرسخته دښمناني دي.

نو مقداد رضی الله عنه و ویل: دا نه چې ته موږ یوه جنګ ته بیایې او موږ درسره ځو بلکه که مو ګوارلس لوی او خطرناکه جنګو ته رهي کړې بیا هم موږ ستا سره یو نه درڅخه جلا کیږو ترڅو چې بِرکِ الغِماد ته رسېږې، رسول الله ﷺ د ده په خبرو خوشاله سو او ده ته یې هم د خیر دعاء وکړه، مقداد رضی الله عنه کښېنستی.

رسول الله ﷺ بیا و فرمایل: اې خلکو! مشوره را کړی.

رسول الله ﷺ ولې هر وار وایې مشوره را کړی؟ ځکه دغه درې مشران چې خبري یې وکړې د مهاجرینو څخه وه، ابوبکر، عمر، مقداد رضی الله عنهم اجمعین ټول مهاجرین دي او د مهاجرینو شمېر په لښکر کي لږ ؤ، د رسول الله ﷺ دا خوښه وه چې د انصارو نظر معلوم کړي، ځکه د لښکر ډیر افراد دوی وه او د جنګ دروند والی به هم ددوی پر اوږو وي او هغه د عقبې بیعت چې د انصارو سره سوی ؤ هغه هم پر دوی دا نه لازمول چې تر مدینې منورې دباندي دي د رسول الله ﷺ دپاره وجنګیږي، ځکه هغه بیعت داسي ؤ: چې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورسي دوی به یې ساتنه او حفاظت پر غاړه اخلي، او بل دا اول جنګ دی چې انصار په هغه کي ګډون او اشتراک کوي.

نو ځکه رسول الله ﷺ په تکرار سره ویل:

اې خلکو! مشوره را کړی او په دغه خبره سره یې انصار مقصد وه.

د رسول الله ﷺ په دغه مقصد د انصارو قومندان او د هغو د بیرغ اخیستونکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سعد بن معاذ رضي الله عنه پوه سو او ويې ويل: يا رسولَ الله! داسي معلوميږي لکه ستا چي په دغه پوښتنه سره موږ انصار مقصد يو؟ رسول الله ﷺ و ويل: هو يا سعد!

سعد رضي الله عنه و ويل: موږ پر تا ايمان راوړی دی او ستا تصديق مو کړی دی او دا شاهدي آداء کوو: هر هغه شئ چي تا را وړی دی هغه حق دی او موږ ستا پر اطاعت کولو عهدونه او وعدې در سره کړي دي، يا رسولَ الله! دکوم شي إراده چي دي کړې ده هغه عملي کړه، قسم په هغه ذات چي ته يې په حقه را لېږلی يې که ته موږ دغه درياب ته په داخلېدلو سره امر کړې موږ به ستاسره داخل سو او زموږ څخه به يو نفر هم نه سي پاته، موږ هيڅکله په دې نه ناراضه کيږو چي ته موږ زموږ د دښمن سره مخامخ کړې، موږ په جنګ کي صابره يو، د دښمن سره په مخامخ کېدلو کي صادقه يو او ښايي الله جل جلاله زموږ څخه داسي کارونه درښکاره کړي چي په هغه سره ستا سترګي يخې‌ږي، (يعني ته په خوشاله کېږې) موږ د الله جل جلاله په برکت رهي کړه.

سعد بن معاذ رضي الله عنه ډيري خبري وکړې چي مقصد او نتيجه يې داوه: موږ انصار ستا د اوامرو اطاعت داسي کوو لکه مهاجرين چي يې کوي، رسول الله ﷺ د سعد رضي الله عنه په خبرو ډېر خوشاله سو او وې فرمايل: زېری درکوم چي الله جل جلاله په يوه د دغو دوو شيانو وعده راسره کړې ده، يا قافله، يا لښکر، يعني: مدينې منورې ته ناکامه نه ځو يا به قافله واخلو يا به پر لښکر کامیابه سو او په والله لکه زه چي دغه اوس د کفارو د مرګ ځايو ته ګورم. په دغه زيري سره مسلمانان هم خوشاله سوه.

دا خو په مشورتي مجلس کي د لښکر د قومندانانو خبري وې، مګر په افرادو کي د ځينو خلکو زړونه په تشويش کي سوه او د دغي خونړۍ جګړې څخه وبېرېدل ځکه دوی د قافلې دپاره را وتلي وه نه د جنګ دپاره، دغه کسان چي له جګړې څخه وبيريدل دا هغه کسان وه چي الله جل جلاله د دوی په باره کي فرمايي:

﴿كَمَآ أَخۡرَجَكَ رَبُّكَ مِنۢ بَيۡتِكَ بِٱلۡحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقٗا مِّنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ لَكَٰرِهُونَ ۝٥﴾ [الأنفال:٥]

يعني: بېشکه چي ته ستا رب په حقه سره له خپله کوره را ايستلی وې او بېشکه يوه ډله د مومنانو له دغه جنګه څخه ناخوښه وه.

د دغه آيات شريف د ترجمې څخه دوه شيه را وزي، يو دا چي الله جل جلاله خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول ﷺ ته فرمايي: ستا رب ته و دغي قافلې او جنګ ته له خپله کوره را و ايستې، ځيني خلک به دا فکر کوي چي رسول الله ﷺ په خپله إراده دغي قافلې او جنګ ته را و وتی، مګر يا! الله جل جلاله ور وايستی، ځکه په آيات شريف کي داسي و نه ويل سوه چي (خَرَجتَ مِن بَيتِک) ته د خپله کوره ور و وتې، بلکه فرمايي:

﴿أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنۢ بَيْتِكَ﴾

يعني: ته ستا رب ستا له کوره ور وايستې.

دوهم دا چي د مسلمانانو د زړو حال رب عزوجل ښکاره کړی او فرمايي:

بېشکه يوه ډله د مومنانو له دغه جنګه څخه ناخوښه وه، د هغو صرف قافله خوښه وه نه جنګ او بيا هم رب عزوجل د سورةُ الأنفال په (۷) نمبرآيات کي فرمايي:

﴿وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ ٱلشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ﴾. [الأنفال: ۷]

او ستاسي خوښه وه چي بېشکه هغه بې وسلې، بې زحمته، بې أغزيو ډله دي ستاسي وي، يعني: قافله مو غوښتل نه جنګ.

ورونو! دغه د ځينو مسلمانانو د زړو پټ حال نه په سيرت کي سته او نه يې څوک په قصه کي بيانولای سي، ځکه دا پټ حال دی چا ته نه دی معلوم، مګر دغه د زړو حال د زړو مالک په قرآن مجيد کي ښکاره کوي.

د سيرت په کتابو کي هيڅ نه دي راغلي چي د ځينو خلکو جنګ نه ؤ خوښ او د جنګ إراده يې نه درلودل، مګر انسان بشر او عاجزه دی هر څوک له جنګه بېرېږي او جنګ يې نه دی خوښ، خو بيا هم په انسانانو او مسلمانانو کي فرق موجود دی هغه فرق دا دی: هغه کسان يا هغه مسلمانان چي يوازي قافله يې مقصد وه نه جنګ، مګر کله چي جنګ مخ ته راغلی د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ اطاعت يې په صدق سره وکړی، دوی د مالو د ګټي په اميد را وتلي وه او اوس د مالو د ګټلو پر ځای د سر بايللو په ميدان کي ودرېدل، دوی ته معلومه سوه چي د قريشو لښکر د زرو نفرو په شا وخوا کي دی او ټول هم پوره مسلح دي دوه سوه د آس سپاره پکښې دي، اوښان يې د لښکر تر شمېر زيات دي مالي قدرت يې هم ډېر زيات دی، بالمقابل مسلمانان درې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه او څو نفره دي په ټول لښکر کې فقط دوه آسه لري او نور ټول تقريباً پياده او پر پښو دي اوله بله طرفه دوی د قافلې په اميد را وتلي وه نه د جنګ په فکر.

خو کله چې جنګ مخ ته راغلی د الله ﷻ او رسول الله ﷺ اطاعت يې وکړی په جنګ کې قائم او ثابت ودرېدل شا ته نه ولاړل، د خپل خواهش او غوښتنو متابعت يې و نه کړی، هغه څوک چې د قافلې په طمعه را وتلي ؤ کله چې جنګ شروع سو بېله تردد او تشويشه په همت او مړانه په جنګ کې ودرېدی، نو ځکه الله ﷻ نصر او برئ ورکړی، هغه خلک يعني: اصحاب کرام ملائکې يا بل ډول انسانان نه وه، هغو هم د دنيا طمعه درلودل او دنيا يې خوښه وه مګر د الله ﷻ او رسول الله ﷺ له امره يې سرکښي نه کول، نو ځکه د نصر او بري مستحق وه، الله ﷻ فرمايي:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾ ﴾ [محمد:۷]

ژباړه: اې هغو کسانو چې ايمان مو راوړی دی که تاسي د الله ﷻ د دين نصرت وکړی الله ﷻ به ستاسي نصرت وکړي او ستاسي قدمونه به ثابت کړي.

رسول الله ﷺ د اسلامي لښکره سره له ذَفرانه د بدر و طرف ته رهي سو او هلته يې و بدر ته نژدې په عُدوة الدنيا کي واړول، څرنګه چې کفار د مسلمانانو په ځای نه دي خبر او مسلمانان د کفارو په ځای نه دي خبر چې چيري يې اړولي دي، که څه هم دوی ټول سره نژدې او د بدر په يوه منطقه کي دي خو يو په بل حال نه لري.

بيا نو رسول الله ﷺ د کشف او معلوماتو دپاره د هغه ځا په ملګرتيا رهي سو چې په غار او هجرت کي يې د لاري ملګری ؤ يعني: د حضرت ابوبکر الصّدّيق ﷺ سره رهي سو، دوی دواړه را و وتل غواړي چې د کفارو د لښکر معلومات وکړي، دوی په دغه منطقه کي د کفارو لښکر ته نژدې ګرځېدل چې پر يوه سپين ږيري عرب پېښ سوه، رسول الله ﷺ د دغه سپين ږيري څخه د قريشو او د محمّد ﷺ او د هغه د اصحابو پوښتنه وکړه او په عين حال کي يې د دغو دوو لښکرو پوښتنه هم ځني وکړه چې چيري به وي، سپين ږيري و ويل: زه تر هغو حال نه درته وايم تر څو تاسي راته و نه واياست چې تاسي څوک او د کوم ځای ياست، رسول الله ﷺ ورته و ويل: که تا موږ خبرکړو موږ به هم تا خبرکړو، سپين ږيري و ويل: يعني: دغه په دغه دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: خَبَر په خبر دی؟ رسول الله ﷺ ويل هو، سپين ږيري و ويل: راته و ويل سوه چي محمّد ﷺ او ملګري يې په فلانۍ ورځ را وتلي دي، که هغه چا رشتيا را ته ويلي وي چي دغه خبر يې را ته ويلی دی نو به دوی نن ورځ پر فلاني ځای وي (*هغه ځای يې ورياد کړی چي مسلمانانو هلته اړولي وه*) او را ته و ويل سوه چي قريش په فلانۍ ورځ را وتلي دي، که هغه سړي رشتيا را ته ويلي وي نو قريش نن په فلاني ځای کي دي (*بيا يې هم هغه ځای يادکړی چي واقعاً قريشو هلته اړولي وه*) سپين ږيري چي خپل خبر وو ايه نو يې وويل: اوس نو تاسي د چا څخه ياست؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: موږ د اوبو څخه يو او ځني رهي سو، سپين ږيری د ځان سره وايي: د کومو او بو څخه به وي؟ آيا د فلانۍ اوبو څخه که د فلانۍ اوبو څخه؟ د ځانه سره د دغې منطقې د اوبو نومونه يادوي (لکه زموږ د کاريزو نومونه) مګر د رسول الله ﷺ مقصد دا ؤ چي موږ د اوبو څخه پيدا سوي يو، دې ته په عربي کي (تَوريه) ويل کيږي چي ستا مقصد يو شئ وي او مخاطب يا مقابل نفر ته بل شئ په خيال کي ورکړې او دغه تَوريه په جنګو کي جائزه او روا ده، رسول الله ﷺ خلاف و نه ويل، بلکه د ده ﷺ مقصد يو شئ ؤ او د سړي په فکر او خيال بل شئ ورغلی.

اوس نو رسول الله ﷺ پوه سو چي کفار ډېر نژدې دي، خو د دغې ورځي په ماښام کي رسول الله ﷺ يوه استخباراتي ډله ولېږل چي د دښمن معلومات وکړي، چي دغه ډله د مهاجرينو قومندانان: علي بن أبي طالب، زبير بن العوام او سعد بن أبي وقاص رضي الله عنهم د خپلو ملګرو سره وه، دغه ډله د بدر اوبو ته ورغله، هلته يې دوه نفره ونيول چي د قريشو لښکر ته يې اوبه ور وړلې، دغه دوه نفره يې و رسول الله ﷺ ته راوستل، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د لمانځه په آداء کولو مشغوله ؤ او اصحاب کرامو د دوی څخه تحقيقات شروع کړه ويل: تاسي څوک ياست؟

دوی ويل: فلانئ او فلانئ.

څه وظيفه لری؟

ويل موږ د قريشو د اوبو رسولو مسئوله نفر يو، موږ يې را ولېږلو چي دوی ته اوبه ور وړو.

څوک در سره دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: د مکې لښکر.

مسلمانانو پر را واچول وهي يې او ورته وايي: يا! تاسي د ابوسفيان د قافلې څخه ياست، دوی وايي: والله موږ د قريشو د لښکر څخه یو خو مسلمانان ورته ټينګ دي وايي: يا! تاسي د ابوسفيان د قافلې څخه ياست او وهي يې، ترڅو چه هغه دوه نفره و دې ته مجبوره سوه او ويل: هو موږ د ابوسفيان د قافلې څخه یو او دوی پرېښوول.

رسول الله ﷺ چې د لمانځه څخه فارغه سو نو يې مسلمانانو ته د ملامتيا پر قسم و ويل: سبحان الله! چي رشتيا يې درته ويل وهل مو ورکول او کله چي دروا غ يې درته و ويل پرې مو ښوول، بيا نو رسول الله ﷺ د مريانو څخه پوښتنه وکړه چي د قريشو حال را ته و واياست چي چيري دي؟

دوی ويل: قريش د دغي غونډۍ تر شا په عُدوَةُ القُصوٰی کي دي.

رسول الله ﷺ و ويل: دوی څو نفره دي؟

مريانو ويل: ډېر دي.

ويل: عدد يا شمېر يې څو دی؟

ويل: حساب يې نه دی را معلوم.

رسول الله ﷺ و ويل: د ورځي څو اوښان حلالوي؟

ويل: يوه ورځ (۹) او بله ورځ (۱۰) اوښان.

رسول الله ﷺ و ويل: قريش د نهو سوو او زرو نفرو په منځ کي دي.

رسول الله ﷺ پوښتنه څني وکړه چي د قريشو د اشرافو څخه څوک ورسره دي؟

ويل: عُتبه او شيبه چي ورونه او د ربيعه زامن وه، ابوالبختري بن هشام، حکيم بن حزام، نوفل بن خويلد، حارث بن عامر، طُعَيمه بن عدي، نضر بن الحارث، زُمعه بن الأسود، ابوجهل بن هشام، اُميه بن خلف او نور يې هم د قريشو مشران ياد کړه.

رسول الله ﷺ خپلو اصحابو ته مخ ور وا ړاوه او ويل: مکې د خپلي اينې ټوټې در ته را غورځولي دي.

په دغه شپه چي مسلمانان په عُدوةُ الدنيا کي دي د الله جل جلاله په امر ځيني کارونه وسوه چي مسلمانانو ته يې څه آسانتياوي جوړي کړې، چي يو د هغو کارو څخه په دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپه پر مسلمانانو خوب غالبه سو په دغه شپه ټول مسلمانان په عمیق خوب داسي بیده سوه چي ځینو ته یې احتلام هم پېښ سو، دغه خوب یې د دې دپاره ؤ چي د مسلمانانو بدنونه او اعصاب هوسا سي، یو د اصحاب کرامو څخه وایي: زه په دغه شپه پیره دار وم خو خوب دومره را باندي غالبه سو چي بیده به سوم او توره به مي له لاسه ولوېدل او دغه کیفیت چي توره به مي له لاسه ولوېده اووه واره را ته پېښ سو، نو ټول مسلمانان بیده سوه حتّٰی پیره داریې هم بیده سو.

همدارنګه الله جل جلاله باران پر وَ اُوراوه، مسلمانانو خو اوبه نه درلودې او اوبو ته یې ضرورت هم درلودی نو الله عزوجل دومره باران پر واوراوه چي د دوی د اوبو ضرورت یې ور پوره کړی، نور تکلیف او ضرریې نه ور ورساوه ځکه د مسلمانانو په منطقه کي لږ باران و اورېدی چي هغه رېګنه مځکه په سخته او کلکه سوه او تګ کول پر آسانه سوه، خو دغه باران د مشرکانو په منطقه کي ډېر شدید باران ؤ چي مشرکان یې د پر مخ تګ څخه منعه کړل کفار د جنګ تر میدان پوري په ختو کي ولاړل، حال دا چي په ختو کي تګ کول سخت او مشکل دي او سړئ ستړی کوي، نو کفار د جنګ منطقې ته ستړي او هلاک ورغله خو د مسلمانانو په منطقه کي دومره نرم او د څاڅکو باران وسو چي د دوی د اوبو ضرورت یې ورپوره کړی او مځکه یې ورته کلکه کړه چي د دوی تګ پر آسانه سو.

الله جل جلاله د مسلمانانو د دغې شپې کیفیت په سورة الأنفال کي بیانوي او فرمایي:

﴿إِذْ يُغَشِّيكُمُ ٱلنُّعَاسَ أَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِۦ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ ٱلشَّيْطَٰنِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ ٱلْأَقْدَامَ ﴿١١﴾﴾.

[الأنفال: ۱۱]

ژباړه: هغه وخت در په یاد کړی چي الله جل جلاله پر تاسي د خوب حالت را وستی (نُعَاس) چي مورږ په پښتو کي (پرېشاني یا د خوب هښمه) ورته وایو، دا د الله جل جلاله له طرفه ستاسي د أمن او تسکین دپاره وه او الله جل جلاله د آسمانه اوبه درباندي نازلي کړې چي په دغه اوبو مو پاک کړي او ستاسي څخه د شیطان خیري لیري کړي او ستاسي په زړو کي قوت درواچوي او په هغو اوبو سره ستاسي قدمونه ټینګ کړي.

لکه څرنګه چي د مخه مو درته و ویل: چي مځکه شګلنه او رېګنه وه، پر دغسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه تنګ کول سخت او مشکل وه خو په دغه باران ټینګه او مظبوطه سوه.

د مسلمانانو ټول کارونه په الهي مرسته سره برابرېدل چي په دغه جنګ او معرکه کي کامیابه سي ځکه دا د کفر او اسلام، حق او باطل په منځ کي اول جنګ او اوله معرکه وه.

په دغه شپه کي رسول الله ﷺ د مسلمانانو لښکر رهي کړی چي تر مشرکانو د مخه د بدر اوبو ته ورسیږي او کفار دې ته پرې نږدي چي دغه اوبه په خپل تصرف کي را ولي نو یې په تېر ماختستن کي د بدر د هغه نژدې اوبو سره واړول.

حباب بن منذر رضي الله عنه عسکري مشاور غوندي ودرېدی او ویل: یا رسولَ الله! دا چي تا دلته واړول الله جل جلاله امر کړی یې چي دلته واړوه؟ موږ دا حق نه لرو چي مخ یا شا ته ولاړ سو؟ او که دا جنګ دی دلته چم، حیله او فکر په کار دي؟

رسول الله ﷺ وفرمایل: دا جنګ دی دلته حیله او فکر په کار دي.

حباب رضي الله عنه و ویل: نو دا ځای د اړولو دپاره مناسب نه دی موږ باید د هغه څاه سره واړوو چي هغه و قریشو ته نژدې دی او د شا و خوا نور څاهان باید ټول پټ کړو چي په دې منطقه کي بل څاه نه سي پاته نو د جنګ په وخت کي به موږ به اوبه لرو او کفار به اوبه نه لري.

رسول الله ﷺ و فرمایل: دا ښه فکر دی او فوراً یا سمدستي مسلمانان د رسول الله ﷺ په امر له دغه ځایه څخه بار سوه څو هغو اوبو ته ورسېدل چي دښمن ته نژدې وې، نیمه شپه وه چي دلته یې واړول، کوم څاهان چي شا وخوا په دغه منطقه کي موجود وه هغه یې ټول پټ کړه بېله دغه څاه چي دوی ور سره اړولي وه.

بیا نو رسول الله ﷺ وفرمایل: د دغه څاه سره یو حوض جوړ کړی او په اوبو یې ډک کړی ځکه د جنګ په وخت کي د اوبو را کښل سخت او مشکل کار دی او وخت غواړي، نو مسلمانانو دغه څاه ته نژدې یو حوض جوړ کړی او د څاه څخه اوبه را کاږي حوض په ډکوي ترڅو چي حوض د اوبو څخه ډک سو.

پسله هغه چي مسلمانانو د اوبو سره واړول سعد بن معاذ رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته یو پیشنهاد وړاندي کړی: هغه دا چي مسلمانان به د رسول الله ﷺ د قیادت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومندانۍ دپاره يو داسي ځاى جوړ کړي چي په هغه کي د مسلمانانو د ماتي او شکست فکر سوى وي نو ويل: يا رسولَ الله! حالات خو دغسي دي چي ته يې وينې يعني: دغه دى اوس د جنګ سره مخامخ يو او په مدينه منوره کي زموږ پاته مسلمانان ورونه په دې سبب نه دي پاته سوي چي ستا له امره يې مخالفت کړى وي، هغو دا فکر کاوه چي ته قافلې ته وروزې دا يې هيڅ په فکر کي نه ور ګرځېدل چي جنګ دي پېښ سي، قسم په الله که دوى په دې پوهېدلي واى چي ته د جنګ سره مخامخ کېږې دوى به نه واى پاته سوي، نو اوس که ستا خوښه وي آيا ستا دپاره يوه (منا) چي په عربي کي (عريش) ورته وايي جوړه نه کړو؟ چي ته په هغه کي يې او د سپرېدلو دپاره به هم يو اوښ درته و دروو او بيا به موږ د دښمن سره مخامخ سو، که په جنګ کي کاميابي زموږ وه دا هغه شئ دى چي موږ په خوشاله کيږو او که حالات د دغه ځخه مخالف وه (يعني: د شکست حالت ؤ) پر اوښ به سپور سې د هغو کسانو سره به يو ځاى سې چي زموږ تر شا پاته سوي دي، هلته داسي قوم پاته دى چي ستا سره زموږ محبت! د هغو تر محبت نه دى زيات، (يعني: موږ او هغه پاته خلک ستا په محبت او اطاعت کي سره يو شئ يو) او که هغه پوهېدلاى چي ته جنګ ته وزې هيڅکله به نه واى پاته سوي، نو الله جل جلاله به تا په هغو سره وساتي او ستا په ملګرتيا به جهاد در سره کوي.

د مسلمانانو سره ځکه دا فکر ورسره ؤ چي دوى اصلاً د جنګ دپاره نه وه را وتلي او اوس د داسي جنګ سره مخامخ سوه چي د دوى او د دوى د دښمن په منځ کي د شمير او اسلحې په لحاظ ډېر فرق موجود دى، رسول الله ﷺ و سعد بن معاذ رضي الله عنه ته د خير دعاء وکړه او بيا نو مسلمانانو پر يوه لوړه غونډۍ چي د جنګ د ميدان په شمال شرق کي واقع وه او د جنګ ميدان تر لاندي ؤ د رسول الله ﷺ دپاره (عريش) جوړ کړى او د انصارو د ځوانانو ځخه يوه ډله د سعد بن معاذ رضي الله عنه په قومندانۍ د رسول الله ﷺ د قيادت د مرکز پر شا وخوا د ده ﷺ د ساتني دپاره ودرېدل.

رسول الله ﷺ خپل لښکر د جنګ دپاره جوړ او آماده کړى، بيرغونه يې تقسيم کړه او هغه ميدان ته ورغلى چي هلته به سبا جنګ کيږي او هلته يې په خپل لاس سره وځيني ځايو ته اشاره کول او ويل به يې: إن شاء الله سبا د فلاني د وژلو ځاى دغه دى

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د فلاني د وژلو ځای دغه دی (چې واقعاً هم په سبا کي هغه کسان پر هغو ځايو و وژل سوه چې رسول الله ﷺ ښوولي وه) او بيا رسول الله ﷺ د يوې وُني د تنې سره شپه په لمانځه تېره کړه او مسلمانانو هم آرامه شپه چې زړونه يې په الٰهي اطمينان ډک وه تېره کړل، ځانونه يې څه ناڅه هوسا کړه او دا يې اميد ؤ چې په سهار کي به د خپل رب له طرفه د خوشالۍ زيري په خپلو سترګو وويني، دغه شپه د جمعې شپه او د هجرت د دوهم کال د روژې د مياشتي اووه لسمه شپه وه.

مګر قريشو دغه شپه په عُدوة القصوٰی په هغه خپل ځای کي تېره کړه، اوس چې سهار سو د قريشو جنګي ډلي يا ټولۍ يوه په بله پسې بدر ته راغلې، وې ليدل چې اوبه نسته نو څو نفره يې د اوبو څښلو دپاره هغه حوض ته ورغله چې د رسول الله ﷺ په امر جوړ سوی ؤ، رسول الله ﷺ و فرمايل: پرې يې ږدی چې اوبه وچښي.

سبحان الله! د کفارو څخه چې هر چا په دغه ورځ له دغه حوضه څخه اوبه چښلي وې هغه ټول په دغه ورځ په جنګ کي و وژل سوه، بېله حکيم بن حزام څخه چې هغه و نه وژل سو او په وروسته کي يې بيا ايمان را وړی او ښه صادقه مسلمان سو.

کله چې به دغه حکيم بن حزام غوښته چې شديد قسم ياد کړي نو به يې ويل: قسم مي دي په هغه ذات وي چې د بدر په ورځ يې زه له مرګه خلاص کړم.

کله چې قريش سره ځای پرځای سوه نو يې عُمير بن وهب ولېږی چې ولاړ سه د مدينې د لښکر معلومات وکړه چې څو نفره به وي، عُمير هم پر آس سپور سو شا وخوا په منطقه کي وګرځېدی او بېرته لښکر ته راغلی ويل: د مدينې لښکر زيات او کم پکښې درې سوه نفره دی مګر تاسي ما پرېږدی چې زه نور هم وګورم چې څينو خو به يې کمين نه وي نيولی يا خو به يې د مرستي دپاره څو نفره نه وي پټ کړي، عُمير بيا پر آس سپور سو او د بدر په وادي يا شېله کي تر ډېره ليري ولاړی خو شئ يې نه وليدی بېرته قريشو ته راغلی او ورته ويې ويل: شئ مي نه وليدی مګر يا معشرَ القريش! دوی داسي قوم دی چې بېله د دوی د تورو نه نوره اسلحه ور سره سته او نه د خلاصېدلو دپاره ځای لري، نو والله زه ګمان نه کوم چې د دوی څخه دي يو نفر و وژل سي ترڅو چې ستاسي څخه هم يو نفر و نه وژني، نوکه په تاسي کي د دوی په شمېر خلک

(c) ketabton.com: The Digital Library

و وژل سي بيا نو په ژوند کي څه خوند پاته کيږي؟ *ښه فکر وکړئ.*

د عمير بن وهب د خبرو مقصد دا دی: چي د مسلمانانو سره ښېله تورو نوره اسلحه نسته او جنګ هم پر دښت او ميدان دی د تيښتي ځای هم نه لري نو معلومه خبره ده چي لاس په لاس به جنګ در سره کوي او په داسي جنګ کي چي لاس په لاس وي تاسي تر هغو د دوی څخه يو نفر نه سی وژلای چي په تاسي کي هم يو نفر و نه وژني، نو که په تاسي کي دومره نفر و وژل سي لکه د دوی شمېر بيا نو ستاسي دپاره په ژوند کي نه خوند سته او نه خوشالي پاته کيږي.

د عمير د خبرو نتيجه دا ده: چي په جنګ کي موګټه نسته جنګ پرېږدی او درځی.

په دغه وخت کي د ابوجهل پر ضد يوه ښېله معارضه هم را پورته سوه چي غوښتل يې د مکې مکرمې لښکر ښېله جنګه بيرته مکې مکرمې ته ولاړسي، هغه دا چي حکيم بن حزام و عُتبه بن ربيعه ته ورغلی او ويل: يا ابا الوليد! ته د قريشو مشر او سردار يې، په دوی کي ستا امر چليږي آيا د داسي خير إراده لرې؟ چي په هغه سره به همېشه په ښه نامه يادېږې؟ عتبه وويل: هغه خير څه شي دی؟ يا حکيم!

حکيم و ويل: خلک پر څه او د څه دپاره وژنو؟ موږ د خپلي قافلې د خلاصولو دپاره راغلي وُ او هغه خلاصه سوه نو اوس خلک په رجوع سره امر کړه چي بيرته مکې ته ولاړ سي او د عَمرو بن الحضرمي ديت پر خپله غاړه واخله.

عَمرو بن الحضرمي هغه ځوک دی چي د نخله په سريه کي د مسلمانانو له طرفه ووژل سو.

نو ويل: د هغه ديت ته ورکړه او خلک له جنګه خلاص کړه، عُتبه و ويل: دا کار مي وکړی، زه د هغه د ديت او هغو مالو ضامن يم چي ځني اخيستل سوي دي او بيا يې و حکيم ته و ويل: ته و ابن حنظليه ته ورسه (حنظليه) د ابوجهل مور وه، يعني: ته و ابوجهل ته ورسه ځکه زه پوهېږم چي بل ځوک خلک و جنګ ته نه مجبوره کوي ښېله ده څخه.

حکيم د ابوجهل پرطرف ور رهي سو او عُتبه بن ربيعه په خلکو کي و دربدی ويل: يا معشرَ القريش! که تاسي د محمّد ﷺ او د هغه د ملګرو سره په جنګ کي مخامخ سی ځوک وژنی؟ ورور يا پلار، يا د اکا زامن او خپل قوم وژنی او چي دوی مړه کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا نو څه پیښیږي؟ هغه دا پېښیږي: کله چې مکې مکرمې ته ولاړ سو بیا به هر یو د خپل ورور قاتل، د پلار قاتل، یا د اکا د زوی قاتل ته ګوري (یعني که زه د مسلمانانو څخه هر څوک و وژنم، هغه ستا یا د بل چا ورور، یا پلار، یا اکا، یا د اکا زوی، یا ماما دی او سبا به په مکه کې ما ته د خپل پلار یا ورور، یا اکا د قاتل په سترګه ګوري او یو د بل څخه به مو بد راځي) نو مکې ته درځی محمدﷺ او نور عرب سره پرېږدی که هغوو وژی دا هغه شئ دی چې تاسي یې غواړی.

دا خو قوم او قریشو ته د عتبه خبري سوې.

حکیم بن حزام چې ابوجهل ته ورغلی هغه خپله زغره تیاروله، حکیم ورته و ویل: یا ابا الحکم! زه تا ته عُتبه د دې دپاره را لېږی یم چې جنګ پرېږدو او بیرته مکې ته ولاړ سو، مګر ابوجهل ملعون بیرته رجوع نه غواړي نو ویل: په والله بیرته به نه سو ولاړ ترڅو چې الله زموږ او د محمّدﷺ په منځ کې فیصله نه وي کړې او ویل: عتبه په دې سبب تګ غواړي چې د ده زوی حُذیفه په مسلمانانو کې دی.

(مقصد یې حُذیفه بن عتبه ؤ، چې هغه مخ کې مسلمان سوی ؤ او هجرت یې کړی ؤ او اوس د مسلمانانو په لښکر کې د مسلمانانو ملګری دی)

ورونړو! د مکې مکرمې د سردارانو د هر یوه کوښښ دا دی چې دئ د ټوله مکې مکرمې عمومي مشر سي ځکه مکې مکرمې یو عمومي مشر نه درلودی، هو د قریشو مشران هر یو د هغه خپل قوم مشر دی خو یو عمومي مشر نسته، نو اوس د مشرتوب دپاره موقع برابره ده او هر یو کوښښ کوي چې ځان تر نورو مشر او لوی ښکاره کړي.

ابوجهل هم د مشرتوب دپاره موقع پیدا کړه ځکه خلک د جنګ کولو یا تګ دپاره قطعي نظر نه لري په شک او تردد کې دي او ابوجهل وبېرېدی چې د تګ یا بیرته رجوع کولو طرف غالبه نه سي نو یې ډېر ژر عامر بن الحضرمي را وغوښتی، عامر بن الحضرمي هغه څوک دی چې ورور یې عَمرو بن الحضرمي د مسلمانانو له طرفه په رجب کې و وژل سو، یعني: عامر د هغه عَمرو بن الحضرمي ورور ؤ چې د عبدالله بن جحش د سرېې له طرفه تر دغه غزاء د مخه د رجب په میاشت کې وژل سوی ؤ او هغه اول سړئ ؤ چې د مسلمانانو له طرفه وژل سوی ؤ، قصه یې مخ کې بیان سوې ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ابوجهل د هغه وژل سوي ورور را وغوښتی او ورته ویې ویل: یا عامر! عُتبه چې ستا حلیف هم دی غواړي چې خلک بیرته مکې ته بوزي او ستا د ورور انتقام او بدله پریږدي حال دا چې ته اوس په خپلو سترګو وینې چې موږ ستا د ورور بدله اخیستلای سو نو ولاړ سه د خپل ورور د بدلې اخیستلو بیان وکړه، عامر هم واقعاً غمجن سو چې زما د ورور بدله ولې پرېښوول کیږي نو د لښکر په منځ کې کښېنستی پر سر خاوري بادوي او په زوره چغې وهي، وا عمراه! وا عمراه! ځکه د ورور نوم یې عَمروؤ او ویل: زما د ورور بدله پرېږدی او تاسي ځی؟ په والله که ستاسي څخه د یو چا زوی یا ورور وژل سوی وای د هغه انتقام او بدله به مو نه وای پرې اېښې، په قریشو کي هم هغه قومي عصبیت را پورته سو او هغه خپل د شر پر إراده ټینګ سوه، په دغه ډول سره هغه د عتبه رأیه باطله سوه، د ابوجهل طُغیان او سرکښي د عُتبه پر حکمت غالبه سوه.

کله چې مشرکان د عدوةُ القصوٰی څخه را بار سوه او تر غونډۍ را واوښتل او دوو لښکرو یو د بل سره ولیدل رسول الله ﷺ و فرمایل: الٰهي! دغه قریش دي په خپل فخر او غرور سره راغله ستا دښمني کوي او ستا د رسول تکذیب کوي، الٰهي ستا هغه نصر غواړم چې وعده دي یې را سره کړې ده، او کله چې رسول الله ﷺ د قریشو په لښکر کي عُتبه بن ربیعه ولیدی چې پر سره اوښ سپور ؤ وې فرمایل: که د قوم په یوه نفر کي خیر وي هغه به د دغه سره اوښ په خاوند کي وي که قریشو د ده خبره منلې وای سمه لاریې ور ښوول. (ځکه عتبه نه غوښتل چې جنګ وسي)

اوس نو دواړه لښکره په بدر کي د عُدوةُ الدنیا او عُدوةُ القصوٰی په منځ کي مخ په مخ سره ودرېدل، رسول الله ﷺ د مسلمانانو د صفو په سمولو او ترتیبولو مشغوله سو رسول الله ﷺ امر وکړی چې ټول لښکر دي یو قطار او یو صف و دریږي، لښکر یې د عربو د پخوانیو جنګو پر طریقه چې لښکر به پر پنځه حصې وېشل کېدی نه کړی جوړ.

تر دې د مخه چې به همېشه جنګونه کېدل، لښکر به پر پنځو حصو وېشل کېدی، مقدمه، مؤخره، قلب، میمنه، میسره، مګر رسول الله ﷺ داسي و نه کړه، بلکه د ټول لښکر څخه یې یو قطار جوړ کړی.

په دغه وخت کي چې رسول الله ﷺ د لښکر صف او قطار برابروي یوه عجبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعه پېښه سوه هغه دا چي د رسول اللهﷺ په لاس کي یوه وړه لښته وه او صف یې ترتیباوه، په صف کي پر یوه سړي راغلی چي نوم یې سَواد ؤ او تر صف دباندي ولاړ ؤ، رسول اللهﷺ ورته و ویل: سم ودرېږه یا سَواد! او تردہ تېر سو، د ها خوا چه پر راغلی بیا هم هغه سړئ تر صف څه دباندي ؤ، نو رسول اللهﷺ هغه سړئ پر نس په لښه و واهه او ویل: په صف کي ودرېږه یا سَواد! سړي عجبه خبره وکړه، ویل: یا رسولَ الله! خوږ دي کړم او زه قصاص غواړم، یعني: خپله بدله غواړم، لکه څرنګه چي تا و وهلم غواړم چي زه دي هم و وهم، نور صحابهٔ کرام ورته وایي: سړیه ته څه وایې؟ دا رسول الله دی، سړئ وایي هو دا منم خو دا بیا زما حق دی خوږ یې کړم بدله غواړم، رسول اللهﷺ و فرمایل: هو دا د ده حق دی، لښته یې ورکړه او نس مبارک یې ورته لڅ کړی (ځکه د هغه سړي نس لڅ ؤ) سړئ ور وغورځېدی او د رسول اللهﷺ مبارک نس یې مچ کړی، رسول اللهﷺ په تعجب کي سو او ویل: یا سَواد! دا څه کار ؤ چي تا وکړی؟ سړي و ویل: یا رسولَ الله! دا حال خو ته وینې (یعني: جنګ تیار دی او امکان لري چي دغه اوس و وژل سم) نو ما دا إراده وکړه چي آخري کار مي ستا سره وي چي زما پوست ستا د پوسته سره ومښلي، رسول اللهﷺ د خیر دعاء ورته وکړه.

ښه فکر وکړی د رسول اللهﷺ سره د اصحاب کرامو حُب او اخلاص په دغه اندازه ؤ.

خیر کله چي د لښکر صفونه جوړ سوه رسول اللهﷺ خپل اوامر لښکر ته بیان کړه او ویل: جنګ به ترهغو نه شروع کوی چي زما آخري امرونه درته را نه سي او بیا یې مسلمانانو ته د جنګ په باره کي یوه خاصه لار ښوونه وکړه او وې فرمایل: کله چي مو کفار په غشو ولي فقط خپل ځانونه په زغرو د غشو څخه ساتی او خپل غشي وساتی تر هغو حمله مه پرکوی ترڅو چي نژدې نه وي درته راغلي، دا ځکه چي د مسلمانانو سره غشي لږ وه، د لوی جنګ دپاره یې غشي نه درلودل.

وروسته رسول اللهﷺ چي یوازي ابوبکر الصدّیقؓ ور سره ملګری ؤ هغه د قیادت مرکز عریش ته ولاړی، سعد بن معاذؓ او هغه د محافظینو تولی د عریش پر شا وخوا ودرېدل، اول هغه څوک چي د جنګ اور په بل سو هغه (الأسود بن عبدالأسد المخزومي) ؤ دغه اسود یو شریر، بد خویه او مغروره سړئ ؤ، دغه نفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قریشو له لښکره را ووتی او ویل: ما د الله سره عهد کړی دی چې یا به د مسلمانانو له حوضه اوبه څښم، یا به یې ورنړوم، یابه د دغه حوض سره وژل کېږم، دا د کفارو له طرفه اول نفر ؤ چې د مسلمانانو پر لښکر یوازې را ووتی خو د مسلمانانو له طرفه حمزه بن عبدالمطلب رضی الله عنه د رسول الله ﷺ اکا ور ووتی، د دوی په منځ کې د تورو وارونه شروع سوه، حمزه رضی الله عنه پرپښه په توره ووهه او پښه یې د پنډۍ پر منځ ور پرې کړه، د اَسود د پښې څخه د قریشو پر طرف وینې فوارې وهې او غُځار سو، خو په پروتې د حوض و طرف ته ور ځکېږې غوارې چې خپل قسم پرځای کړي حمزه رضی الله عنه د حوض سره د تورې بل واری پر وکړی او اسود یې ووژی.

د بدر په ورځ د کفارو له طرفه اول نفر دغه اسود دی چې وژل کیږي.

د مبارزې شروع کېدل

څرنګه چې مبارزه یا پهلواني زموږ په راتلونکې بحث کې ډېره ذکر کیږې نو اوس به یې په پوره تفصیل سره دروښیم، ستاسې دې د مبارزې مقصد او مفهوم په یاد وي.

هغه داسې: په پخوانیو جنګو کې جنګ لاس په لاس د تورې او نېزې وهل وه، د نن ورځې پر ډول توپ، طیاره، توپک او بُمان نه وه، نو د جنګو عادت داسې ؤ: کله چې به دوه لښکره مخ په مخ سره ودرېدل د جنګ په اول او شروع کې به له یوه طرفه یو پهلوان یا فارِس پر آس سپور یا پیاده را ووتی، د غیرت او مړانې بیتونه او اشعار به یې ویل چې په دغو اشعارو کې به یې د ځان، د خپلو پلرو او د خپل قوم صفت کاوه چې موږ توریالي او مېړني یو، په میدان کې به ودرېدی او د دښمن و طرف ته به یې و ویل: څوک دی چې زما سره قوت او همت، مړانه او غیرت معلوم کړي؟ د دې کار څخه به د دغه فارس او پهلوان دوه شیه مقصد وه، یو دا چې په دغه کار سره به یې خپل نوم او نښان په خپل قوم او وطن کې لوړول، همېشه به د قوي پهلوان او شجاع فارس په سترګه ورته کتل کېده، خاصتاً هغه کسان چې په ډېرو مبارزو کې به د خپل مقابل طرف تر وژلو وروسته ژوندي پاته سوي وه او دوهم مقصد یې دا ؤ: چې د خپل طرف د لښکر څخه بېره لیري کړي، په لښکر کې یې حماس او دلاوري پیدا سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دغه بل طرف څخه به هم يو پهلوان دغسي د اشعارو په ويلو په غرور او کبرياء ور ووتی، لکه د نن ورځي کُشتي يا (رسلنګ) بيا به د دوی په منځ کي جنګ شروع سو، په تورو به يې سره وهل، هر يوه به د پهلوانۍ حرکتونه، حملې او دفاع، چالاکي او چسپاندي ښکاره کول، ترڅو چي يو به و وژل سو، خو دغه مبارزه د جنګ په شروع کي کېدل او تر مبارزې وروسته به لښکر پر لښکر حمله وکړه عمومي جنګ به شروع سو، دغه قسم مبارزه په ډېرو غزاوو کي سوې ده او بيا چي هر وخت مبارزه يا پهلواني و ويل سي دغه د دوو پهلوانانو يو په يو جنګ يې مقصد دی. (*بېرته قصې ته راسه*)

د بدر د جنګ تر شروع د مخه د کفارو له طرفه درې پهلوانان را و وتل چي دغه نفر د قريشو د هغه ښو پهلوانانو او سردارانو څخه وه او ټوله د يوې کورنۍ څخه وه، دغه نفر: عتبه بن ربيعه او د ده ورور شيبه بن ربيعه او درېيم د عُتبه زوی چي وليد بن عتبه ؤ، درې نفره چي د قريشو مشران هم دي ميدان ته را و وتل او ويل څوک مبارزه کوي؟ سمدستي د انصارو د ځوانانو څخه درې نفره ور و وتل، چي يو يې عوف بن الحارث او بل يې معاذ بن الحارث چي سره ورونه وه او مور يې عفراء رضي الله عنها ده او درېيم يې عبدالله بن رواحه رضي الله عنه ؤ، د انصارو څخه دغه درې نفره د هغو درو مشرکانو مخ ته د مبارزې دپاره و درېدل، مشرکانو نه پېژندل نو يې پوښتنه وکړه ويل تاسي څوک ياست؟ انصارو خپل ځانونه ور وښوول، هر يوه خپل نوم ياد کړی، مشرکانو و ويل: تاسي ښه قوم ياست، نسب مو لوړ دی، اشراف او زموږ سيالان ياست خو موږ ستاسي سره کار نه لرو بلکه د خپله قومه څخه نفر غواړو او بيا يې ناري کړه: يا محمّد! ﷺ موږ ته زموږ د قوم څخه زموږ سيالان را وباسه، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا عبيده بن الحارث! (چي د رسول الله ﷺ د اکا زوی ؤ) يا حمزه! (چي د رسول الله ﷺ اکا ؤ) يا علي! (چي د رسول الله ﷺ د اکا زوی ؤ) ورولاړ سی، دغه ټول د رسول الله ﷺ هغه نژدې اقرباء دي.

رسول الله ﷺ اوله قرباني په خپلو اقرباوو ورکوي، دغه درې نفره ور و وتل، کله چي د کفارو مخ ته و درېدل هغو ورته و ويل: تاسي څوک ياست؟ دوی هر يوه خپل نوم ور ياد کړی، کفارو و ويل: هو تاسي زموږ سيالان ياست، اوس نو د دوی په منځ کي جنګ او مبارزه شروع سوه، عبيده رضي الله عنه چي په عمر تر ټولو زيات ؤ د عتبه سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابل سو، حمزه ﷺ د شیبه سره مقابل سو او علي ﷺ د ولید بن عتبه سره مقابل سو. حمزه او علي ﷺ خپل مقابل طرف ته موقع ور نه کړه ډېر ژر يې و وژل، مګر عبيده او عتبه هر يوه پر خپل مقابل طرف د توري واري وکړه دواړه زخمي سوه او پر مځکه و لوېدل، په دواړو کي روح سته او ژوندي دي خو د حرکته و لوېدل، علي او حمزه ﷺ ژر ورغله عتبه يې و وژی او عبيده ﷺ چي پښه يې پرې سوې وه د مسلمانانو لښکر ته يې راوړی، خو بيا د بدر تر غزاء څلور پنځه ورځي وروسته چي مسلمانان مدينې منورې ته تله په لار کي وفات سو.

د بدر په جنګ کي اول هغه کسان چي د کفارو څخه و وژل سوه دغه درې نفره وه، اوس نو مشرکان نوره مبارزه او پهلواني نه غواړي ځکه درې سرداران يې په يوه وار د لاسه ورکړه چي دغه د دوی وژل کېدل وکفارو ته ډېره سخته ضربه وه.

د دغي مبارزې آخر او انتهاء کفارو او مشرکانو ته د بدۍ او بد بختۍ شروع وه، په يوه وار يې درې نامتو پهلوانان او مشران د لاسه ورکړه، د کفارو قهر او غضب پر جوش راغله او په يوه وار يې پر مسلمانانو هجوم ور وړی، کله چي رسول الله ﷺ وليدل چي کفار يو ځايي حمله کوي نو يې عجبه امر وکړی او وې فرمايل: ټول مسلمانان پر ځنګنو کښېنی، کفار ورته ګوري او دا اول وار دی چي په دې ډول سره جنګ ويني، په جنګ کي د عربو عادت داسي ؤ چي حمله به يې کول او بيا به يې ځغستل، بيا به يې حمله کول او ځغستل، لکه زموږ په وطن کي (د چړو جنګ) چي دغسي جنګ ته په عربي کي (کَرٌ وَ فَر) وايي، واری وکړه او وځغله، بيا واری وکړه او وځغله، په جنګ کي د عربو دغه طريقه زده وه نوري طريقې نه وې ور معلومې، مګر اوس ويني چي مقابل طرف په يوه صف کي د جنګ دپاره پر مځکه ورته ناست دي او په ناسته جنګ کوي، مشرکان نه پوهېږي چي دا څنګه جنګ دی خو دغه کار په جنګ کي نوې طريقه او د رسول الله ﷺ حکمت ؤ، رسول الله ﷺ خپل لښکر امر کړی چي پر ځنګنو کښېنی او خپل ځانونه د غشو څخه په زغرو او سپَرو سره ساتی، حتّی مسلمانانو پوره زغري هم نه درلودې ځکه دوی د جنګ دپاره نه وه را وتلي نو د هر نفر سره چي به سپر يا زغره ور سره وه ځان او د بغل ملګری به يې په ساتی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ و فرمایل: پرېږدی چي اوله حمله کفار وکړي، که یې په غشو ویشتلاست، ناست اوسی او ځانونه په زغرو ساتی، خو بیا کله چي کفار نژدې درته راغله په یوه وار ټول پر را وغورځی داسي حمله پر وکړی لکه د یوه سړي ، د عربو دا قسم جنګ نه ؤ زده، هغه یوه معلومه طریقه وه چي همېشه به پر هغه قسم جنګېدل.

خير ابوجهل پرکفارو د هجوم امر وکړی او کفار کرار کرار مسلمانانو ته ور نژدې کېږي، بیا ابوجهل امر وکړی چي په غشو یې ولی، پر مسلمانانو له هره طرفه غشي اوري او مسلمانان د زغرو په واسطه ځانونه ساتي، په دغه وخت کي د حضرت عمر ﷺ پر مريي چي (مَهجَع) نومېدی یو غشی ومبنتی او شهید سو، نو په بدر کي د مسلمانانو له طرفه اول شهيد د حضرت عمر ﷺ مريئ (مهجع) دی او دوهم غشی چي ويشتونکی يې نه ؤ معلوم او څوک نه سوه پوه چي له کومه طرفه راغلی پر حارثه بن سُراقه ﷺ ومبنتی او هغه هم شهيد سو، دغه دوه نفره د بدر د غزاء اول شهيدان دي او بيا پسله جنګه د دغه حارثه ﷺ مور و رسول الله ﷺ ته ورغله او په ژړا يې و ويل: يا رسولَ الله! د حارثه له حاله مي خبره کړه (*ځکه حارثه د مخه تر دې چي جنګ شروع سي په نا معلومه غشي و ويشتل سو او ووژل سو، دا هم نه وه معلومه چي چا وويشتی*) مور يې ډېره خواشينې وه ځکه زوی يې په جنګ کي ګډون هم و نه کړی نو دا په تشويش کي وه چي آيا د حارثه مرګ د شهادت دی که يا؟ نو د حارثه مور په وروسته کي رسول الله ﷺ ته و ويل: د حارثه په حال مي خبره کړه، که په جنت کي وي خو صبر به وکړم او که غير له جنت څخه وي (د مور زړه دی د دوږخ نوم يې نه ياداوه) نو ويل: که غير له جنته څخه وي الله ﷻ به هغه کارونه و ويني چي زه يې کوم، مقصد يې ژړا، د ځان وهل او کالي څيرل وه او دغه کارونه تر دغه وخته نه وه حرام سوي.

رسول الله ﷺ يوه ډېره لويه خبره ورته وکړه او وې فرمايل: يا أمَ حارثه! وَيحکِ، آيا ته ليونۍ سوې يې؟ د الله ﷻ سره يو جنت نه دی بلکه اته جنتونه دي او ستا زوی د دغو جنتو څخه فردوس اعلیٰ ته رسېدلی دی.

ورونو! هغه څوک چي په فی سبيل الله جنګ کي د إعلاء کلمةُ الله دپاره و وژل سي ځای او مقام يې جنتُ الفردوس دی، نو اُم حارثه خوشاله سوه او رهي سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس چې د کفارو له طرفه هجوم شروع سو او مسلمانانو ته نبه ور نژدې سوه رسول الله ﷺ امر وکړی چې اوس نو جنګ شروع کړی، اصحابِ کرامو هم په جنګ شروع وکړه، رسول الله ﷺ د جنګ آمریت او قومنده قومندانانو ته وسپارل او دیٔ ﷺ و هغه خپل ځای ته چې د لښکر تر شا جوړ سوی ؤ د ابوبکر الصدّیق ﷺ په ملګرتیا ولاړی، هلته لمونځ او دعاء کوي، ځکه چې اوس جنګ شروع دی او د جنګ مسئولیت د هغو قومندانانو پر غاړه دی چې رسول الله ﷺ وظیفې ور سپارلي وې.

دلته په عریش کي رسول الله ﷺ لاس پورته کړی او خپل رب ته دعاء کوي وايي: الٰهي! هغه وعده چې دي را سره کړې ده هغه را پوره کړې، دغه د دعاء په وخت کي هلته جنګ ډېر شدید سو او د جنګ ژرنده په ډېره تیزي سره ګرځېدل د تورو شرنګئ دی، جنګ و هغه خپل اعلیٰ مقیاس ته ورسېدی، دلته رسول الله ﷺ په خپله دعاء کي وايي: الٰهي! که ته نن ورځ دغه مسلمانان هلاک کړې بیا نو په مځکه کي ستا د عبادت دپاره څوک نه پاته کیږي، رسول الله ﷺ دعاء کوي خپل رب ﷻ ته عجز او زاری کوي دومره عجز او دعاء یې وکړه چې تر دغه د مخه یې هیڅکله په دعاء کي دومره ډېروالی او عجز نه ؤ کړی، په دعاء کي یې لاسونه دومره لوړ نیولي وه چې د مبارکو اوږو څخه یې پټو ولوېدی، ابوبکر الصدّیق ﷺ چې د نرم زړه خاوند ؤ د رسول الله ﷺ پټو یې د هغه ﷺ پر اوږو ور پورته کړی او ویل: یا رسولَ الله! قسم په الله چې ستا رب تا نه کښته کوي او نه خواروي دغه دعاء دي بس او کافي ده، بسته خپل رب ته دي ډېر عجز وکړی، په دغه وخت کي الله ﷻ ملائکو ته امر وکړی چې د مومنانو نصرت او مرسته وکړی الله ﷻ په سورةُ الأنفال کي فرمايي:

﴿إِذۡ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمۡ فَثَبِّتُواْ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْۚ سَأُلۡقِي فِي قُلُوبِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱلرُّعۡبَ﴾. [الأنفال: ١٢]

یعني: اې محمّده! ﷺ هغه وخت در په یاد کړه چې ستا رب ملائکو ته وحي وکړې چې مومنانو ته و وايي: بېشکه په مرسته او نصرت زه ستاسي سره یم، نو اې ملائکو! تاسي هغه کسان ثابت کړی چې مومنان دي او ژر به د هغو کسانو په زړو کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېره ور واچوم چې کافران سوي دي.

او الله جل جلاله خپل رسول ﷺ ته وحي نازلې کړې چې زه به زر ملائکې پرله پسې ستاسې د مرستې دپاره در ولېږم، الله جل جلاله فرمايي:

﴿أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾﴾. [الأنفال: ۹]

ژباړه: بېشکه زه په زرو ملائکو چې پرله پسې به درتلونکي وي ستاسې سره مرسته کوونکی يم، يعني: په يوه وار سره نه درځي (مُردِفِينَ) يعني: يوه په بله پسې.

په دغه وخت کې رسول الله ﷺ لږ څه پرېشانه چې يو وړی او بيا يې سر را پورته کړی او وې فرمايل: يا ابا بکر! زېری درکوم دغه جبرئيل دی راغلی او د آس پر پښو يې ګرز پروت دی، په بل روايت کې راغلي دي چې رسول الله ﷺ و فرمايل: يا ابا بکر! زېری درکوم د الله عزوجل نصرت راغلی دغه جبرئيل دی چې د آس قيضه يې نيولې ده او د آس پر پښو يې ګرز پروت دی.

ملائکې راغلې چې په دغه جنګ کې ګډون او اشتراک وکړي.

د بدر تر غزاء د مخه په هيڅ جنګ کې ملائکو داسې ګډون نه دی کړی چې جنګ دې يې هم کړی وي، په هيڅ جنګ کې او هيڅکله نه ده ښېنه سوې چې ملائکو دې جنګ کړی وي مګر (غزوةُ البدر) اوله معرکه او اول جنګ دی چې په هغه کې ملائکې جنګ کوي، ځکه دا د حق او باطل په منځ کې اوله او عظيمه معرکه ده چې د اول وار دپاره پېښېږي او بيا رسول الله ﷺ د عريش له دروازې څخه په داسې حال کې را ووتی چې زغره يې اغوستې وه او دغه آيات شريف يې وايه:

﴿سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾﴾. [القمر: ۴۵]

يعني: ژر ده چې د دوی جمعه او ټولنه به ماته سي او مسلمانانو ته به په جنګ کې شاوي وروګرځوي. او بيا رسول الله ﷺ د مځکي څخه يو موټ خاوري واخيستې مخ پر قريشو ودرېدی او ويل: «شَاهَتِ الوُجُوه» او دغه خاوري يې د کفارو پر طرف ور وغورځولې، د مشرکانو د لښکر ځيني کفار چې بيا په وروسته کې مسلمانان سوي دي هغه وايي: په والله په موږ کې داسې څوک نه سو پاته چې سترګو، پزي او خولې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي يې دغه يو مټ خاورې نه وي رسيدلي او هر يوه د دغو خاورو په سبب سترګې مبتلې او د دغو خاورو ويشتلو په باره کې الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَمَا رَمَيۡتَ إِذۡ رَمَيۡتَ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ رَمَىٰ﴾.[الأنفال: ۱۷]

يعني: اې محمّده! ﷺ کله چې تا دغه ويشتل وکړه، دغه ويشتل تا نه دي کړي مګر الله جل جلاله دغه ويشتل کړي وه.

ځکه د بشر ويشتل داسې نه وي چې يو مټ خاوره دې د پوره لښکر و سترګو ته ورسيږي دغه ويشتل د الله جل جلاله ويشتل وه، په دغه جنګ کې بشر يا مسلمانان يوه آله او وسيله وه خو په حقيقت کې د دغه جنګ ترتيب او نقشه د الله جل جلاله له طرفه شخه وه.

رسول الله ﷺ خپل آخري اوامر لښکر ته صادر وي او وې فرمايل: ټينګ ودرېږئ قسم په هغه ذات چې د محمّد نفس د هغه په اختيار کې دی هر هغه څوک چې نن ورځ د کفارو سره جنګ وکړي او په داسې حال کې ووژل سي چې پر دښمن ور رهي وي او د تېښتې په حالت کې نه وي الله عزوجل به خامخا هغه څوک جنت ته داخل کړي او وې فرمايل: هغه جنت ته ور ولاړ سی چې بَر يا عرض يې د آسمانو او مځکې پر اندازه دی، دلته يو صحابي ولاړ ؤ چې نوم يې عُمير بن الحُمام ؤ او څو دانې خرما يا کجور يې په لاس کې وه چې خوړل يې هغه و ويل: يا رسولَ الله! څنګه دي و ويل؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا عُمير! والله يو ستاسې څخه نه وژل کيږي مګر هغه به داسې جنت ته داخل سي چې عرض يې د مځکې او آسمانو پر اندازه دی، عمير رضي الله عنه و ويل: (بَخِن بَخِن) دا يوه عربي جمله ده او هغه وخت ويل کيږي چې چا ته ډېر ښه او د خوشالۍ شئ حاصل سي، نو عمير رضي الله عنه و ويل: بَخٍ بَخٍ،

رسول الله ﷺ و فرمايل: دا جمله دې ولې و ويل؟ ده و ويل: زما او د جنت په منځ کې بل شئ نسته بېله دې څخه چې دغه کفار مې و وژني؟ والله يا رسولَ الله! زما دا اميد دی چې زه د دغه جنت له اهله څخه سم، رسول الله ﷺ و فرمايل: هو ته د دغه جنت له اهله څخه يې، عُمير رضي الله عنه هغه کجور يا خرما ته وکتل چې د ده په لاس کې وه او ويل: که دومره صبر کوم چې دغه خرما خورم دا ډېر اوږد ژوند دی نو يې هغه د لاس خرما وغورځول او پر کفارو يې حمله وکړه نور يې هم و وژل او دئ هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهید و وژل سو، عُمیر رضی الله عنه هم د بدر له شهیدانو څخه دی.

دا د رسول الله ﷺ پر اطاعت او د جنت پر حاصلولو د صحابهٔ کرامو حرص ؤ، دومره صبر یې و نه کړی چې د لوږې په حالت کې دغه څو دانې خرما وخوري، بلکه ویې ویل: دا ډېر اوږد ژوند دی او د دغه څو دانو خرما خوړل ما د جنت څخه ځنډوي.

د مسلمانانو اطاعت او د جنت شوق دغسې وي، چې في سبیل الله شهادت ته ورځغلي، که څه هم په وږې نس سره وي.

دغه رنګه عوف بن الحارث چې مور یې عفراء ده، د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه او ویل: یا رسولَ الله! رب عزوجل د بنده پر کوم حال له خوښیه خاندي؟ یعني: الله جل جلاله د بنده په کوم حال خوشاله کیږي؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: د دښمن په منځ کې لڅ غوټه کېدل، عوف رضی الله عنه هغه زغره چې اغوستې یې وه وکښل او وې غورځول، توره یې واخیستل او په دښمن ور ننوتی تر هغو یې جنګ کاوه چې شهید و وژل سو.

کله چې رسول الله ﷺ پر مسلمانانو د هجوم امر وکړی په دغه وخت کې د دښمن هغه اولنۍ هجوم سپک سوی ؤ، حماس یې پاشل سوی ؤ، دا هغه حکیمانه نقشه وه چې د مسلمانانو د موقف پر لوړېدلو یې ډېر اثر وکړی، ځکه مسلمانان د خپل حربي قوت په شروع کې وه، د مخه دوی ناست وه خو اوس یې د خپل اعلیٰ قومندان په امره سره په یوه داسې یو ځایي هجوم شروع وکړه چې دغه هجوم و دښمن ته ډېر تریخ ؤ، نو مسلمانان د دښمن په صفو کې پرله اوښتل او د هغو غاړې یې پرې کولې او دې یې بیا نور هم نشاط او حماس ور زیاتاوه چې رسول الله ﷺ یې ولیدی چې زغره یې اغوستې ده او ولاړ دی په پوره یقین او صراحت سره وایي:

﴿سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ۝﴾ [القمر: ۴۵]

یعني: ژر ده چې د کفارو ډله او ټولی به ماته سي او دوی به خپلې شاوې د ماتې او شکست په حالت کې مسلمانانو ته ور وګرځوي.

نو مسلمانانو ډېر شدید جنګ کاوه او ملائکو یې مرسته کول، د بدر په غزاء کې ملائکو داسې ګډون کړی دی چې جنګ یې هم کاوه، ځکه پسله هغه څخه چې جنګ خلاص سو رسول الله ﷺ و فرمایل: که غواړی هغه کسان چې تاسې وژلي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هغه کسان چې ملائکو وژلي دي سره وپېژني؟ د وژل سوو کسانو په غاړو او ګوتو کې د سوځلو په آثارو او علامو پسي وګوري، پر هر مړي که د سوځلو علامه موجوده وه هغه ملائکو وژلی دی ځکه ملائکو د اور په تورو جنګ کاوه، صحابهٔ کرام وايي: موږ په وژل سوو کسانو کي وکتل رشتيا هم هلته داسي کسان وه چې سوځل سوي وه.

ابن سعد د عِکرمه څخه روايت کوي او وايي: په دغه ورځ به د يوه سړي سر پرې سو خو دا به نه وه معلومه چې چا وواهه.

عبدالله بن عبّاس رضي الله عنه وايي د مسلمانانو يوه سړي د مشرکانو په يوه بل سړي پسي ځغستل چې دغه مسلمان لوړ د چلاخي يا قمچيني د وهلو آواز واورېدی او د يو چا رغ يې واورېدی چې ويل يې: را د مخه سه حَيزوم او بيا يې وليدل چې د هغه مشرک سر چې د ده مخ ته ؤ په خپله پرې سو، هغه مسلمان دغه قصه و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وکړه، رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمايل: صدقتَ! رشتيا وايې دا د درېيم آسمان څخه مرسته وه، نو دا ملائکه وه چې خپل ملګري ته يې ور ناري کړه او بيا يې کافر وواهه.

ابوداود المازني رضي الله عنه وايي: زه په يوه مشرک پسې وم چې په توره يې و وهم، د مخه تر دې چې زما توره ور ورسېږي د ده سر په هوا سو، وايي: زه پوه سوم چې دا د بل چا واری ؤ چې سر يې ور پرې کړی.

مقصد دا چې د بدر په غزاء کي ملائکو عملي ګډون کړی دی، بېله بدره بل هيڅ داسي جنګ نسته چې په هغه کي دي ملائکو په خپله جنګ کړی وي، فقط دغه يو د بدر جنګ دی چې ملائکو اشتراک يا ګډون پکښي کړی دی.

هو! د حنين په ورځ ملائکې د جنګ ميدان ته حاضري سوي دي خو جنګ يې نه دی کړی او دا هم بايد و ويل سي چې نصر او برئ يوازي او يوازي د الله جل جلاله له طرفه دی، نصر د ملائکو له طرفه نه دی، په جنګ کي د ملائکو ګډون د مسلمانانو دپاره فقط يو اطمينان او زړه ؤ چې مطمئنه اوسی کاميابي ستاسي ده او شکست نه خوری، مګر نصر او برئ د الله جل جلاله له طرفه څخه دی، الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَمَا ٱلنَّصۡرُ إِلَّا مِنۡ عِندِ ٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾﴾. [آل عمران: ١٢٦]

يعني: مرسته او مدد، برئ او کاميابي نسته، مګر د قوي او حکيم الله جل جلاله له طرفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه دي. *نور ټول شیان فقط اسباب دي.*

ابلیس علیه لعنه د جنګ له میدانه وزي

لکه د مخه چې مو درته و ویل چې ابلیس علیه لعنه د سُراقه بن مالک په قیافه د مشرکانو سره راغلی ؤ او د اولي ورځې ځخه بیا تر اوسه له مشرکانو نه ؤ جلاسوی اوس چې یې ملائکې او د هغو هغه کارونه ولیدل چې په مشرکانو یې کول د جنګ میدان یې پرېښاوه او رهي سو، حارث بن هشام چې تراوسه یې هم پر شیطان د سُراقه خیال کاوه پوري ومښتی چې چیري ځې؟ ابلیس پر ځیګر و واهه هلته یې وغورځاوه او په تېښته سو، مشرکانو ورته و ویل: یا سُراقه! چیري ځې؟ آیا تا نه ویل چې زه ستاسي ملګری یم او ستاسي ځخه نه جلا کېږم؟ ابلیس و ویل: زه هغه څه وینم چې تاسي یې نه وینی زه د الله جَلَّ جَلَالُهُ ځخه بېرېږم او الله د سختو عذابو خاوند دی او بیا په تېښته ولاړی، د مشرکانو یو ملګری چې ابلیس علیه لعنه ؤ کم سو او د مشرکانو په لښکر کې د ماتې او وارخطایي علامې ښکاره سوې، د دوی صفونه د مسلمانانو د سختو حملو په مقابل کې نړېږي او ماتیږي، د بدر جنګ و پای او آخر ته نژدې کیږي، د مشرکانو ځخه یو یو په متفرقه ډول د جنګ له میدانه وزي او مسلمانان په پسې دي یا یې وژني یا یې بندیانوي.

مګر کله چې د دې امت فرعون او لوی طاغي ابوجهل په خپل لښکر کې د اضطراب علامې ولیدلې نو یې کوښښ کاوه چې دغه د ریګو کوټه د دغه قوي سېل په مخ کې ودروي او غوښتل یې چې خپل لښکر دلاوره کړي نو یې په کبر او غرور خپل لښکر ته و ویل: پام کوی چې د سُراقه خیانت او تېښته په تاسي کې وارخطایي نه کړي پیدا، هغه د محمّد سره د غسي وعده درلودل او پام کوی چې د عتبه، شیبه، او ولید مرګ مو وارخطاء نه کړي د هغو ځخه تلوار وسو، زما دي په لات او عزٰی سره قسم وي چې موږ به تر هغو له دې ځایه ولاړ نه سو ترڅو دوی په رسیانو و نه تړو او زه نه غواړم چې ستاسي ځخه دي یو څوک د دوی نفر و وژني (یعني: وژنی یې مه بلکه دغسي ژوندي یې نیسی) دا د دې دپاره چې دوی ته دغه د دوی بد عمل ور وښیو.

خو دېر ژر ده ته د دغه خپل طغیان او تکبر، لویي او خود بیني حقیقت ور ښکاره سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لږ وخت نه ؤ تېر سوی چې د ده لښکرې د مسلمانانو د هجوم مخ ته سره پاشل کېدې، هو په خپله د ابوجهل پر شا وخوا د مشرکانو دومره ډلې د ده د ساتنې دپاره ولاړې وې لکه پر ده چې د تورو قفس راګرځېدلی وي او د نېزو ځنګل پر جوړ ؤ مګر د مسلمانانو طوفاني هجوم دغه د تورو قفس سره وپاشی او هغه د نېزو ځنګل یې و رېبی او سرکښه ابوجهل ښکاره سو، مسلمانانو دئ ولیدی چې پر آس سپور دی او شا و خوا ګرځي خو مرګ په دې انتظار ؤ چې د ده وینې د دوو انصاري ځوانانو له لاسه وچښي.

د ابوجهل وژل کېدل

د انصارو څخه دوه نوي ځوانان چې یو یې معاذ او بل یې معوذ نومېدی.

ورونو! د سیرت په کتابو کې په دغه نومو کې اختلاف سته، څوک وایي: معاذ او عوف نومېدل چې دواړه د عفراء ﷺ زامن وه او څوک وایي: چې د یوه نوم معاذ ؤ چې د عَمرو بن الجموح زوی ؤ او بل یې معوذ نومېدی چې د عفراء زوی ؤ خو موږ به دلته هغه روایت بیان کړو چې معاذ او معوذ وه.

نو د انصارو څخه دغه دوه نفره چې یو یې معاذ او بل یې معوذ نومېدی د لږ عُمر او تازه ځوانان وه.

عبدالرّحمٰن بن عوف ﷺ وایي: د بدر په ورځ زه د مسلمانانو په صف او قطار کې ولاړ وم، خپل راسته او چپه طرف ته مې وکتل دغه دوه نوي ځوانان مې یوه او بل طرف ته ولاړ وه چې د یوه عمر پنځلس کاله او د بل عمر شپاړس کاله را معلومېدی، هلکان او تازه ځوانان دي، دا هغه هلکان دي چې د جنګ په شروع کې کله چې عُتبه او ولید د مبارزې دپاره پهلوانان وغوښتل دوی ور و وتل، و جنګ ته په ډېر شوق کې دي، نو عبدالرّحمٰن بن عوف ﷺ وایي: کله چې جنګ شروع سو ما خپل شا وخوا ته وکتل خو دواړو بغلو ته مې د لږ عمر ځوانان هلکان ولاړ دي، زما په زړه کې دا غوښتنه او آرزو پیدا سوه چې کشکې مې څنګ ته تر دوی څه پاخه او مشران نفر ولاړ وای، داسې څوک وای چې په جنګ کې یې عادت او تجربه درلودلای خو دوی داسې هلکان دي چې په خپل عمر کې د اول وار دپاره د جنګ میدان ته راوزي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحي ده ځوانان دي، احساسات او حماس لري، د جنګ شوقیان دي، مګر د دوی په ژوندکي دا اول وار دی چي په جنګ کي ګډون کوي او د جنګ تجربه نه لري.
خو دغه یو ځوان را نژدې سو او کرار یې په غوږکي را ته و ویل:
(*نه غواړي چي د ده هغه بل ملګری یې واوري*).

ښه متوجه سی اسلامي ځوانان دغسي لوړ همت او لوی آرزوګاني لري، اسلامي ځوانان باید ابدي فخر او شرف حاصل کړي او دراتلونکي نسل دپاره ښوونکي وي.

نو دغه یوه په غوږکي راته و ویل:
اکا! ته ابوجهل پیژنې؟
ما ویل: هو، ولي د هغه پوښتنه کوې؟
ویل: اورېدلي مي دي چي ابوجهل هغه څوک دی چي رسول اللهﷺ ته یې تر هر چا زیات آزار ورکړی دی.
ما ویل: هو دا صحي ده.
نو ده ویل: را وې ښیه.
ما ویل: د څه شي دپاره؟
ویل: قسم مي دي په هغه ذات وي چي زما د نفس اختیار د هغه په لاس کي دی که مي ولیدی تر.هغو به زما سایه د ده له سایې څخه جلا نه سي تر څو چي په موږکي هغه څوک و نه وژل سي چي د مخه یې اجل پوره سوی وي.
سبحان الله! دا څومره همت او مړانه ده غواړي چي د کفارو د لښکر مشر و وژني.
عبدالرّحمٰنؓ وایي: زه په تعجب کي سوم او ځوان ته مي و ویل: که مي ولیدی در وبه یې ښیم.
عبدالرّحمٰن بن عوفؓ وایي: لږ وخت وروسته هغه بل ځوان را نژدې سو او په غوږکي یې هغه خبره راته وکړه کومه چي هغه بل راته کړې وه.
عبدالرّحمٰن وایي: د مخه زما د زړه غوښتنه دا وه چي څنګ ته مي تجربه کاره او په جنګ پوه خلک ولاړ وای مګر کله چي مي د دوی دغه همت او مړانه ولیدل خوشاله سوم چي دوی غوندي همتناکه ځوانان مي څنګ ته ولاړ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دا ځومره لوړ همت او شجاعت دی چې په جنګ کې په بل چا غاړه نه باسي او د دوی څخه هر يو غواړي چې د کفارو د لښکر مشر و وژني.

عبدالرّحمٰن بن عوفؓ وايي: لږ وخت وروسته ابوجهل ښکاره سو چې پر آس سپور په خلکو کې ګرځېدی مګر داسي معلومېدی لکه ونه په ځنګله کې يعني: د ده د ساتني دپاره شا وخوا ډېر خلک پر را ګرځېدلي وه، په ځنګله کې هم وُني ډيري وي. نو د ابوجهل پر شا وخوا هم ډېر خلک وه، ځکه دئ د لښکر مشر او د کفارو په لښکر کې هغه مهم سړئ ؤ نو خود مشرکان پر ده را ګرځېدلي وه، هرطرف ته چې دئ حرکت کوي ډله ډله مشرکان ور سره دي او د ده ساتنه کوي.

عبدالرّحمٰنؓ وايي: نو دغو دوو ځوانانو ته مي و ويل: هغه پوخ سپين ږيرى سړئ وينی چې شا وخوا خلک پر را ګرځېدلي دي؟

دوی ويل: هو.

ما ويل: دغه هغه سړئ دی چې تاسي يې پوښتنه کول.

عبدالرّحمٰنؓ وايي: ما لا خپله خبره نه وه پوره کړې چې دوی لکه دوه غشي په ځغستا پر هغه طرف ور رهي سوه، هر يو کوښښ کوي چې تر هغه بل ور د مخه سي څو د کفارو لښکر ته ور ورسېدل، کوم خلک چې د ابوجهل پرشا وخوا وه هغه پوري وهي څو ابوجهل ته يې لار پيدا کړه، کله چې ابوجهل ته ور ورسېدل دواړو واری پر وکړی يوه هم په توره و واهه او بل هم، ابوجهل غځار سو، دا د بريښنا په شان يوه ناڅاپه حمله وه ترڅو چې خلک پوهېدل چې څه قصه ده؟ دوی خپل مقصد حاصل کړی ؤ، د کفارو لښکر په حيرت کې دی ځکه هيچا د دغه ناڅاپه هجوم تصور نه کاوه، ابوجهل غځار سو که څه هم مړ نه دی روح پکښې دی خو ويني فوارې ځني وهي او بيا دغه دوه ځوانان رسول الله ﷺ ته ورغله د ابوجهل د وژلو حال يې ورته و وايه، رسول الله ﷺ پوښتنه ځني وکړه چې په تاسي کې کوم يوه و وژی؟ هر يوه ويل: ما و وژی، رسول الله ﷺ و فرمايل: خپلي توري مو د وينو څخه پاکي کړي دي؟

دوی ويل: يا، رسول الله ﷺ د دوی تورو ته وکتل او ويل: تاسي دواړو وژلی دی او رسول الله ﷺ د ابوجهل (سَلَبَه) يعني: د ده پاته سامان و معاذ بن عَمرو بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجموح ته ورکړه ځکه معوذ بن عفراء په دغه جنګ کې شهيد و وژل سو.

د هغه وخت په جنګو کې دا قانون ؤ چې د وژل سوي سړي پاته سامان د هغه و قاتل ته ورکول کېدی.

ابن اسحاق د معاذ بن عَمرو بن جموح څخه روايت کوي چې معاذ و ويل: د قوم څخه مي واورېدل چې هغه نفرابوجهل دی او ابوجهل داسي ؤ لکه په ځنګله کې چې يوه ونه د ډېرو وُنو په منځ کې ولاړه وي او څوک نه سي ور تېرېدلای.

معاذ د مشرکانو هغه توري او نېزې چې پر ابوجهل د ده د ساتني دپاره راګرځېدلي وې د ځنګله د ډېرو وُنو سره مشابه کړې.

او مشرکانو به ويل: ابو الحَکم ته څوک نه سي ور نژدې کېدلای، ما چه دغه جمله واورېدل ما دا د ځان وظيفه وګرځول چې زه به دئ وژنم نو د ده طرف ته ور نژدې کېدم ترڅو چې موقع برابره سوه او حمله مي پر وکړه، په توره مي و واهه چې د دغه وهلو سره يې پښه د پنډۍ په نيمايي کې په هوا سوه او وايي: د ده زوی عِکرمه زه پر اوږه په توره و وهلم لاس مي په اوږه کې پرې سو مګر پوست يې پاته ؤ د دغه پوست په واسطه مي لاس په اوږه ځړېدی، څرنګه چې په جنګ داسي مشغوله وم چې لاس يې را څخه هېرکړی ؤ نو تر ډېره وخته مي په دغه پرې سوي لاس جنګ کاوه او پرې سوی لاس به مي په دا بل لاس شا ته اړاوه کله چې دغه پرې سوي لاس ډېر تکليف را کړی او له جنګه يې مشغولولم نو مي پښه پر کښېښوول او ځان مي لوړ طرف ته کش کړی ترڅو چې لاس مي د اوږې څخه پرې او جلا سو.

دغه معاذ بن عَمرو بن الجموحرضی الله عنه د حضرت عثمانرضی الله عنه د خلافت تر وخته پوري ژوندئ پاته ؤ، او معاذ وايي: په دغه وخت کې چې ما ابوجهل و واهه معوذ بن عفراءرضی الله عنه په داسي حال کې پرابوجهل راغلی چې هغه زخمي پروت ؤ او د توري داسي واری يې پر وکړی چې د مرګ يې کړی، ابوجهل يې پر دغه حال چې يو څه ژوند پکښي پاته ؤ پرېښاوه او معوذ تر هغو جنګ کاوه چې شهيد و وژل سو.

سبحان الله! د واقعي مسلمان همت او شجاعت دغسي او په دغه اندازه سره وي دا د (١٦) کلو هلکان وه او دغه يې همت او شجاعت ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي ابوجهل و وژل سو کفارو په تښته شروع وکړه او هر طرف ته ځغلي ځکه مشر او قومندان یې و وژل سو، کفار تښتي او مسلمانان تر شا په پسې دي حملې پر کوي په دغه وخت کي کفار هم وژل کیږي او هم بندیان ځني نیول کیږي او ځیني یې ځغلي، په دغه جنګ کي اویا نفره کفار و وژل سوه او اویا نفره بندیان ونیول سوه.

کله چي جنګ خلاص سو هغه چي وژل کېدل و وژل سوه او هغه چي بندیانېدل بندیان سوه، رسول اللهﷺ و فرمایل: څوک به وګوري چي د ابوجهل خبر را ته راوړي؟ خلګ ولاړ سوه او په ابوجهل پسي په میدانِ جنګ کي په مړو او زخمیانو کي ګرځي چي عبدالله بن مسعود ﷺ پر پېښ سو او د ابوجهل د ژوند آخري لحظې وې. عبدالله بن مسعودﷺ خپله پښه د ده پر غاړه کښېښوول او تر ږیره یې ونیوی غواړي چي سر یې ورپرې کړي او ورته وایي: یا عَدُوَ الله! الله جَلّ جَلَالُهُ ذلیله کړې؟

ابوجهل و ویل: په څه شي یې ذلیله کړم؟

آیا په دې غمجن سم چي تاسي یو سړئ و وژی؟

او که تاسي تر یوه سړي زیات وژلی دی؟

فقط یوه بزګر حمله راباندي وکړه ویې وژلم (یعني: دا دومره کار نه دی چي تاسي په لوړ سی یا زه په ذلیله سم فقط یوه سړي حمله را باندي وکړه او زه یې و وژلم)

بیا ابوجهل پوښتنه وکړه و ویل: په جنګ کي کامیابي او غلبه د چا ده؟

عبداللهﷺ ورته و ویل: کامیابي الله جَلّ جَلَالُهُ او رسول اللهﷺ لره ده.

ابوجهل ویل: دا قدرت او غلبه نه دي، دوی په دې سره نه لوړیږي چي له خپله قومه څخه یو څوک و وژني (تاسي د دې فرعون کبر، غرور او لویي ته وګوری) ویل دا قدرت نه دی چي دوی له خپله قومه څخه یو څوک و وژني، دا زما شرف دی چي دښمنانو نه یم وژلی بلکه خپل قوم و وژلم، دغه مغرور او متکبر انسان د مرګ په حالت کي دی خو بیا هم د شرف دعوه کوي، عبدالله بن مسعودﷺ د ده پر ځیګر ور وختی غواړي چي سر یې ورپرې کړي، دلته نو ابوجهل ښه ولیدی او وې پېژندی ویل: ته هغه زموږ شپانه نه یې چي زموږ پسونه دي پېول؟

اعوذ بالله! د ژوند په آخرو لحظو کي هم نه غواړي چي د هغه خپل خره څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښته سي او هغه خپل کبر پرېږدي.

عبدالله بن مسعودﷺ چي یو وخت یې د مکې مکرمې د خلکو پسونه پېول و ویل: هو هغه یم، ابوجهل و ویل: والله ډېري سختي لوړي ته وختلې اې شپانه ګیه!

یعني: داسي سخت او لوړ ځای ته وختې چي څوک نه سوای ور ختلای، چي مقصد یې خپل ځان او خپل ځیګر ؤ او بیا ابوجهل و ویل: چي سر مي پرې کوې غاړه مي اوږده ور سره پرې کړه چي سر مي لوی ښکاره سي، تاسي دې ملعون ته وګوری: پسله مرګه هم فخر او عزت، لویې او عظمت غواړي.

نور نو عبدالله بن مسعودﷺ صبر نه ورته وکړی او سر یې ورپرې کړی.

ورونو! عبدالله بن مسعودﷺ چي د هُزیل د قبیلې ؤ کوچنئ، ضعیفه او ډنګر سړئ ؤ او په پخوا کي د قریشو شپانه ؤ، ابوجهل چي واورېدل چي ابن مسعود مسلمان سوی دی ډېر په قهر سو او بیا یې عبدالله د مکې مکرمې پر یوه لار ولیدی نو یې تر غوږ ونیوی او د جېب څخه یې یو مېخ را وایستی د عبدالله غوږ یې پر دېواله ور مېخ کړی، ابن مسعودﷺ د دېواله سره ولاړ دی او غوږ یې میخ دی، دومره وینې ځني بهېدلي وې چي تر مځکه رسېدلي وې، څو بیا ابوبکر الصدّیقﷺ خلاص کړی.

اوس دغه عبدالله د ابوجهل سر ورپرې کړی او غواړي چي رسول اللهﷺ ته یې ور وړي او ورته و وایي: دغه دی عَدُوّ الله مي و وژی، څو د ابوجهل سر لکه د غوایي دومره غټ دی او ابن مسعود کوچنئ سړئ دی دغه لوی سر نه سي وړلای، نو یې د توري په څوکه د ابوجهل غوږ ور سَرَئ کړی او تناو یې پکښې واچاوه کشوي یې، عبدالله رهي دی سر پسي ځکیږي، څو رسول اللهﷺ ته ورسېدی او سر یې د رسول اللهﷺ مخ ته کښېښاوه، رسول اللهﷺ په تعجب کي سو چي څه قصه ده او ویل: دا څوک دی؟ عبدالله و ویل: یا رسولَ الله! دا د الله د دښمن ابوجهل سر دی.

رسول اللهﷺ درې واره و ویل: آللهُ الذي لاَ إلهٰ الاّ هو؟ او بیا یې و ویل: الله اکبر، الحمد لله الذي صَدَقَ وَعدَهُ، وَ نَصَرَ عَبدَهُ، وَ هَزَمَ الأحزابَ وَحدَهُ او وې فرمایل: دا د دې امت فرعون دی او عبدالله ته یې و ویل: یا ابن مسعود! الأُذُنُ بالأُذن،

یعني: ستا غوږ یې په مکه کي درسَرَئ کړی او تا د ده غوږ دلته ور سرئ کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سريې هم بالا بود، دا يې ګټه ده.

د بدر په جنګ کې د صادقه ايمان ځو نمونې

د بدر د جنګ په جريان کې نورې ډېرې واقعې هم پېښې سوې دې چې د مسلمانانو پر صادقه ايمان، پر ثابته عقيده، په جنګ کې شجاعت او د دوی پر همت او مړانه دلالت کوي، په دې جنګ کې پلرونه د زامنو سره مخامخ سوه، ورونه د ورونو سره مخامخ سوه، ځرنګه چې دوی په عقيده کې سره مخالف وه نو د دوی په منځ کې فيصله په توره سره وسوه، مظلوم د ظالمه سره مخامخ سو او خپل د مظلوميت حق يې واخيستی.

موږ په د مخنيو بياناتو کې د صادقه ايمان او د مسلمانانو د شجاعت د جملې ځخه دوې پېښې درته بيان کړې، چې يوه يې د عُمير بن الحُمام هغه واقعه وه چې خرماوې يې وغورځولې او جنګ ته داخل سو او بيا شهيد و وژل سو او بله يې د عوف بن الحارث هغه واقعه وه چې زغره يې وکښل او جنګ ته داخل سو او شهيد و وژل سو خو اوس به ځو نورې داسې پېښې چې د مسلمانانو پر صادقه ايمان او پوره شجاعت، مړانه او همت دلالت کوي د مثال او نمونې پر قسم درته بيان سي.

۱- د کفارو په لښکر کې يو سړئ ؤ چې د اوسپني د ځنځيرانو کالي يې اغوستي وه، له سر ځخه تر پښو پورې يې په ټول بدن کې بېله دوو سترګو بل هيڅ ځای نه معلومېدی فقط سترګې يې معلومېږې او په جنګ يې شروع وکړه پر هر طرف حملې کوې وارونه کوې چپه او راسته طرف ته وهل کوې مسلمانان زخميانوي، خو د ده د حملو په جواب کې مسلمانان پر ده وارونه کوي او دئ په توره، په نېزه، په غشو وهي يا ولي مګر ده د اوسپني د ځنځيرانو کالي اغوستي دي هيڅ اثر نه پر کوي، مسلمانان د ده د وهلو ځخه عاجزه سوه ځه په وکړي؟ پر ده هيڅ واری تاثير نه کوي او دغه کافر ډېر مسلمانان زخميان کړه، نو د مسلمانانو ځخه يو نفر رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! دغه سړي په عذاب کړو، خوږيې کړو، رسول الله ﷺ و زبير بن العوام رضي الله عنه ته ور بغ کړه، زبير رضي الله عنه چې د رسول الله ﷺ د عمه زوی دی ډېر قوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګي پهلوان دی، رسول الله ﷺ امر کړی چې د دغه سړي یوه چاره وکړه، د وهلو لار ورته پیدا کړه، مسلمانان د هري اسلحې وارونه پرکوي او پر مښلي خو تاثیر نه پر کوي، خبره دا نه ده چې ښوک واری نه سي پرکولای، وارونه پر کیږي خو فایده نه لري ځکه سر تر پایه په اوسپنه پوښلی دی، زبیر ﷺ وایي: ورغلم شا وخوا پر وګرځېدم ګورم چې په دغه اوسپنه کې به یو ځای سُرئ وي یا به یې د بدن یوه حصه لڅه وي خو هرڅه چې پر وګرځېدم بېله سترګو بل ځای یې نه معلومېدی، په حیرت کې یم چې څنګه یې و وژنم؟ وایي بیا هم پر وګرځېدم او دئ چپه او راسته طرف ته مسلمانان وهي او هیڅوک هیڅ نه سي په کولای، زبیر ﷺ وایي: نو د مخ له طرفه ورته و درېدم او نېزه مې ښه ورته برابره کړه، ښه نښان مې ونیوی او د ده پر سترګه مې د نېزې واری وکړی، نېزه هم برابره ورغله د ده پر سترګه ومښتل او تر څټ یې و وتل، دغه کافر په دغه واري ووژل سو او الله ﷻ مسلمانان د ده له شره خلاص کړل.

په جنګ کي داسي نښان ویشتل او دومره دقت چي د جنګ په حالت کي دي د نېزې په ویشتلو سره سترګه هم نه ځني خطا کیږي دا لوی هنر دی او د رسول الله ﷺ د اصحابِ کرامو جنګي قدرت په دغه اندازه سره ؤ.

۲ – قتاده ﷺ په دغه جنګ کې پر سترګه زخمي سو، توره یې پر مخ ومښتل مخ یې څیري سو او سترګه یې لاندي پر باړخو (غُمبُری) ولوېدل، سترګه یې په رګو ځړېږي او وینې ځني بهیږي، نو د جنګ له میدانه و وتی ځکه نور یې جنګ نه سوای کولای، ځینو انصارو ورته و ویل: راسه چې سترګه دي در پرې کړو، ده و ویل یا! ترڅو چې رسول الله ﷺ ته نه یم ورغلی کار نه په لرم چې هغه څه راته وایي، نو رسول الله ﷺ ته پر دغه حال چې سترګه په ځړېږي ورغلی، دلته نو د رسول الله ﷺ پر لاس الٰهي معجزه ښکاره سوه، رسول الله ﷺ ورته و فرمایل: یا قتاده! راسه، قتاده ﷺ ورغلی د رسول الله ﷺ مخ ته کښېنستی، رسول الله ﷺ یې سترګه ور پورته کړه په هغه خپل غالب کې یې کښېښوول او بیا یې خپل مبارک لاس پر تېر کړی، قتاده ﷺ وایي: والله نه پوهېږم چې کومه سترګه مې زخمي سوې وه، سترګه مې داسي جوړه سوه لکه اول چې وه، دا هم د رسول الله ﷺ د نورو معجزو تر څنګ یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله معجزه وه چې د بدر په ورځ ښکاره سوه.

۳- د بدر په ورځ جنګ او معرکه شروع دي چې د عُکاشه بن محصن الأسدي رضی الله عنه توره په جنګ کي ماته سوه، اوس نو جنګ په څه شي سره وکړي؟ نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! هغه زما توره ماته سوه او اوس توره نه لرم، رسول الله ﷺ یو لرګئ په لاس ورکړی ویل: یا عُکاشه! په دغه جنګ کوه، کله چې عکاشه د رسول الله ﷺ له لاسه دغه لرګئ واخیستی او په خپل لاس کي یې وښوراوه د ده په لاس کي اوږده، پنډه، قوي، سپینه او ځلانده توره سوه، په دغه توره یې د جنګ تر آخره او د مسلمانانو تر نصرته جنګ وکړی.

پر دغه توره یې د (العَون) نوم کښېښاوه، یعني: مرسته، عُکاشه رضی الله عنه به دغه توره همېشه او هر جنګ ته ورسره وړل او جنګ به یې په کاوه، تر څو چې د ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه په خلافت او د رِدت په جنګو کي شهید و وژل سو، نو دغه توره هم د نبوت د معجزو څخه یوه معجزه وه.

۴- رسول الله ﷺ خپلو اصحابو ته و ویل: که څوک د ابوالبختري بن هشام سره مخامخ سو نه دي یې وژني.

ځکه ابو البختري هغه څوک ؤ چې په مکه مکرمه کي یې رسول الله ﷺ ته هیڅ آزار نه ؤ رسولی او رسول الله ﷺ د ده څخه داسي کار نه ؤ لیدلی چې د ده ﷺ دي نا خوښه وي او ابو البختري د هغو خلکو څخه ؤ چې هغه د قریشو د مقاطعې یا بندیز د ماتېدلو سبب وګرځېدل، ستاسي به یې قصه په یاد وي چې قریشو د مسلمانانو سره خرڅول او رانیول منعه کړل، یا په اوسنۍ اصطلاح بندیز یې پر ولګاوه، د هغې عهد نامې په ماتولو کي دغه ابو البختري حصه واخیستل، نو دا د رسول الله ﷺ وفاء وه چې د هغه وخت د نېکۍ بدله یې اوس ورکول او هغه مرسته چې ابو البختري د مسلمانانو سره کړې وه مړانه وه، نو رسول الله ﷺ د مېړه سره مړانه کول، د تیرو وختو نیکي یې په دغه مشغوله او سرګردانه ورځ کي په یاد وه او غواړي چې بدله یې ورکړي.

رسول الله ﷺ دا هم و فرمایل: زه پوهېږم چې د بني هاشم کوم خلک چې جنګ ته راغلي دي دوی په ناخوښي سره دغه جنګ ته را وستل سوي دي، دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ سره د جنګ کولو هیڅ شوق او ضرورت نه درلودی نو که څوک په جنګ کي د بني هاشم سره مخامخ سي نه دي يې وژني او که څوک د عبّاس بن عبدالمطلب سره مخامخ سو نه دي يې وژني ځکه هغه په زوړ را وستل سوی دی، هلته یو صحابي ؤ چي نوم يې "ابوحُذَیفه" ؤ دغه ابوحذیفه ډ هغه عُتبه زوی او د هغه شیبه وراره او د هغه ولید ورور ؤ چي د جنګ په شروع کي په مبارزه کي و وژل سوه، ابو حذیفه‌ رضي الله عنه چي پخوا لا مسلمان سوی ؤ او هجرت يې کړی ؤ اوس په بدر کي د مسلمانانو ملګری دی، کله چي د رسول الله ﷺ دغه امر ده ته ورسېدی چي عبّاس مه وژنی ده یوه سخته جمله و ویل، که څه هم دغه جمله يې مخامخ و رسول الله ﷺ ته نه و ویل، خو څرنګه چي د رسول الله ﷺ اوامر د څو نفرو په واسطه شا وخوا و ټولو مسلمانانو ته رَسَوَل کېدل، نو کله چي ابو حذیفه ته دا امر ورسېدی چي عبّاس مه وژنی ابو حذیفه و ویل: عجبه ده! عُتبه وژل کیږي موږ خپل پلرونه، خپل ورونه، خپل اکاګان، خپل قوم وژنو او عبّاس پرېږدو؟ په والله که د عبّاس سره مخامخ سوم پر مخ به يې په توره و وهم، دا خبر رسول الله ﷺ ته ورسېدی چي ابوحذیفه دغسي و ویل، د رسول الله ﷺ سره حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ولاړ ؤ هغه ته يې مخ ور واړاوه او ویل: یا اباحَفص! آیا د رسول الله د اکا مخ په توره وهل کیږي؟ عمر رضي الله عنه توره پورته کړه ویل: یا رسولَ الله! اجازه راکړه چي د ابو حذیفه غاړه په دغه توره ور پرې کړم په والله ابوحذیفه منافق سو، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا! پرې يې ږده یا عمر!

په وروسته کي ابو حذیفه رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته عذر وکړی او ویل: یا رسولَ الله! والله نه پوهېږم چي دغه جمله مي څنګه تر خوله و وتل، دغه خبره مي بېله قصد او بېله ارادې ترخوله و وتل، ابو حذیفه رضي الله عنه وایي: زه د دغي خپلي خبري څخه چي په دغه ورځ مي ناڅاپه ترخوله و وتل هیڅ وخت په أمان کي نه وم او تر اوسه هم بېرېږم، مګر الله جل جلاله د دغي خبري ګناه په شهادت را پټه کړي، یعني: دغه ګناه مي بېله شهادته بل شئ نه سي پټولای او ابو حذیفه رضي الله عنه د یمامې په ورځ د مسیلمة الکذاب په جنګ کي شهید و وژل سو "یمامه" په نجد کي د یوه ځای نوم دی.

د ابوبکر الصِدِّیق رضي الله عنه د خلافت په وخت او د رِدّت په جنګو کي چي مسلمانانو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

یمامه کې د هغه مسیلمة الکذاب د لښکرو سره جنګ کاوه چې د نبوت دعوه یې کړې وه، ابو حذیفه رضي الله عنه شهید و وژل سو، خو تاسې د صحابهٔ کرامو بیرې ته وګورئ ابو حذیفه رضي الله عنه د پلار، ورور او اکا مړګونه لږ وخت د مخه په خپلو سترګو ولیدل، معلومه خبره ده چې د هغو په وژل کېدلو خواشینی ؤ او د رسول الله ﷺ له امره څخه مخالف یې یوه خبره چې هغه هم قصداً او عمداً نه وه تر خوله ووتل، د هغې خبرې د جبران دپاره یې شهادت غوښتی او ویل: دغه ګناه بېله شهادته بل شئ نه سي را پاکولای او آخر یې هم شهادت په نصیب سو. *(اوس ابوالبختري ته راسئ)*

هلته جنګ شروع دی، ابوالبختري د خپل یوه ملګري په ملګرتیا جنګ کوي چې د انصارو یوه ډله پر راغله، په دې ډله کې یو نفر ؤ چې نوم یې "مُجَذّر" ؤ، مُجَذّر پر رېغ کړه ویل: یا ابا البختري! لیرې سه ځکه رسول الله ﷺ موږ ستا د وژلو څخه منعه کړي یو، ابوالبختري و ویل: او دا زما ملګری؟ مُجَذّر و ویل: یا والله موږ ستا ملګری نه پرېږدو، ستا د ملګري د وژلو څخه نه یو منعه سوي فقط ستا د وژلو څخه منعه سوي یو، ابوالبختري و ویل: په والله زه او زما ملګری به دواړه یو ځای وژل کیږو، مُجَذّر و ویل: زه ستا سره کار نه لرم مګر ستا د ملګري سره حساب لرم، مُجَذّر د ابوالبختري پر ملګري حمله وکړه مګر ابو البختري د مُجَذّر سره جنګ شروع کړی، مُجَذّر له خپله ځانه ابوالبختري پوري واهه او غواړي چې ملګری یې و وژني مګر ابوالبختري غواړي چې مُجَذّر و وژني، بیا هم په مُجَذّر پوري مښتی دی او کوښښ کوي چې واری پر وکړي، مُجَذّر د خپل ځان د دفاع په سبب مجبوره سو ابوالبختري یې و واهه او ویې وژی، وروسته مُجَذّر و رسول الله ﷺ ته ورغلی او عذر یې ورته وایه، ویل: یا رسولَ الله! والله ما نه وژی مګر قریبه وه چې ما و وژني، ده نه پرې ښوولم، کله چې یوه سوم چې نه مې پرېږدي او وژني مې نو مې و واهه او ومې وژی، رسول الله ﷺ په دغه عذر څني راضي سو.

دا هم د رسول الله ﷺ د امر پر إطاعت د صحابهٔ کرامو د حرص یوه نمونه وه.

۵ – د بدر د جنګ د عجیبو پیښو څخه یوه هم هغه واقعه ده چې د عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه او اُمیه بن خلف په منځ کې پېښه سوه، عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه او اُمیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن خلف د جاهلیت په وختو کې په مکه مکرمه کې دوه خواږه ملګري او آشنایان وه.
(خیر قصې ته راسه)

د بدر په ورځ پسله جنګه اُمیه بن خلف او زوی یې چې علي نومېدی د جنګ په میدان کې ولاړ دي، اوس خو کفار د جنګ له میدانه تللي او تښتېدلي دي او میدان خالي دی مګر اُمیه بن خلف او زوی یې ولاړ دي، دا هم په دې سبب چې اُمیه چاغ او پنډ سړئ ؤ ځغستلای خو نه سي حتّی سپړېدلای لا هم نه سي چې ولاړ سي او وتښتي، اُمیه پوه سو: که وتښتم وژل کېږم نو یې د تسلیمېدلو نیت او إراده وکړه او وایې: باید داسي چا ته تسلیم سم چې هغه مي وساتلای سي، په دغه وخت کې عبدالرّحمٰن بن عوف ﷺ د جنګ په میدان کې د کفارو پاته شیان یا غنیمتونه ټولوي او هغې منطقې ته ور نژدې سو چې امیه او زوی یې ولاړ وه، عبدالرّحمٰن خو زغري د جنګ له میدانه ټولې کړي دي او غواړي چې دغه زغري یوسي د لښکر تر شا یې کښېږدي او بیا راسي نور غنیمتونه ټول کړي ځکه د کفارو لښکر وتښتېدی او خپل ور سره سامانونه یې ټول پر میدان غورځولي دي، په دغه وخت کې چې د عبدالرّحمٰن ﷺ سره زغري ور سره دي پر اُمیه بن خلف ورغلی، اُمیه ور ناري کړه: یا عبد وُد! ځکه د جاهلیت په وختو کې د عبدالرّحمٰن نوم عبد وُد ؤ، عبدالرّحمٰن جواب ورنه کړی ځکه د مخه تر هجرت چې دوی په مکه مکرمه کې وه که به چا د عبد وُد په نامه ور ناري کړه ده جواب نه ور کاوه او ویل به یې: زه عبدالرّحمٰن یم، کفارو به بیا ورته ویل: موږ رحمٰن نه پېژنو نو موږ عبدالرّحمٰن نه درته وایو بلکه عبدِ وُد درته وایو، ده بیا ورته و ویل: که تاسي عبد وُد را ته و وایاست زه جواب نه درکوم، بیا یې اتفاق او فیصله پر دې وسوه چې د عبدالإله په نامه به درته وایو، اوس اُمیه ور ناري کړه: یا عبد وُد! عبدالرّحمٰن ﷺ وایي: ما د پخواني عادت سره سم جواب ورنه کړی، اُمیه چې تر اوسه خپله اسلحه ور سره ده زغره یې اغوستې ده بیا ورناري کړه: یا عبدالإله! عبدالرّحمٰن ﷺ وایي: ما ورته و ویل: ها څه وایې؟ اُمیه ویل: تر دغه زغرو ښه شئ نه غواړې؟ زه تر دغو زغرو چې ستا سره دي ښه او بهتر یم، پر ما داسي ورځ نه ده راغلې لکه نن، آیا تاسي و شیدو ته ضرورت نه لرئ؟ یعني: که ما بندي ونیسې زه به

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله فدیه کې داسې اوښانې درکړم چې ډیرې شیدې کوي.

عبدالرّحمٰن وایي: ما چې فکر وکړی رشتیا هم دوی تر دغو زغرو ښه وه.

دوی ولې تر زغرو ښه وه؟ ځکه د پخوانیو جنګو قانون داسې ؤ: هرچا چه د ځوک اسیر نیولی وای او د هغه اسیر د خلاصولو دپاره چې بیا هر شئ په فدیه کې راغلی وای هغه شئ هغه د اسیر خاوند ته ورکول کېدی، نو عبدالرّحمٰن وایي: زغرې مې وغورځولې او دوی مې تر لاسو ونیول رهي مې کړل، عبدالرّحمٰن وایي: زه د اُمیه او د ده د زوی په منځ کې رهي وم چې اُمیه پوښتنه را څخه وکړه ویل: په تاسې کې هغه سړئ څوک ؤ چې د نُعامې ښکې یې پر ځېګر ایښې وې؟

نعامه یولوی مرغه دی او حمزه ﷺ به په جنګ کې د دغه مرغه ښکې پرخپل ځیګر اینبوولې چې په هغه سره به معلوم او ښیاني ؤ.

نو اُمیه وایي: په تاسې کې هغه سړئ څوک ؤ چې د نُعامې ښکې یې پر ځیګر ایښې وې؟ ما ویل: هغه حمزه بن عبدالمطلب ؤ، اُمیه ویل: دغه سړي په موږ دغه کارونه وکړه، عبدالرّحمٰن وایي: دوی مې ترلاس نیولي دي او دوی په خپله خوښه بېله مخالفته زما سره رهي دي چې بلال ﷺ په مخه راغلی او اُمیه بن خلف هغه څوک دی چې په پخوا کې د بلال ﷺ مالک ؤ او بلال یې مریئ ؤ او دغه اُمیه ؤ چې بلال ﷺ ته یې سخت سخت عذابونه ورکول، اوس چې بلال ﷺ اُمیه ولیدی چې اسیر نیول سوی دی ناري یې کړه: اُمیه بن خلف! دکفارو مشر! یا به زه یم یا به دئ. عبدالرّحمٰن ورته وایي: یا بلال! دا زما اسیر دی بلال ﷺ وایي ستا اسیر دی که نه دی والله ژوندئ یې نه پرېږدم، عبدالرّحمٰن ﷺ ورته وایي: دغه خبرې پرېږده دا زما اسیر دی، بلال ولیدل چې عبدالرّحمٰن یې نه را پرېږدي نو یې په لوړ آواز ناري کړه: یا انصارَالله! دغه د کفارو رئیس او هغه اُمیه بن خلف دی چې په مکه مکرمه کې یې ما ته سخت سخت عذابونه او آزارونه راکول، د انصارو ډله پر را توله سوه، عبدالرّحمٰن خپل بندیان رهي کړي دي او انصار د شا له طرفه په پسې سوه ترشا یې په نېزو وهي. عبدالرّحمٰن پوه سو چې بندیان نه راپرېږدي وژني یې، نو یې بندیانو ته و ویل: درځغلی چې رسول الله ﷺ ته ځان و رسوو چې و مو ساتي، مګر اُمیه چاغ دی نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سي ځغستلای او عبدالرّحمٰن یې کشوي، خو هیڅ نه سي کولای ځکه انصار په پسې دي او وهي یې، عبدالرّحمٰن ودرېدی انصارو ته یې مخ ور واړاوه او ویل: مه کوئ دا زما اسیر دی کار مه په لری مګر بلال رضی الله عنه بیا وایي: دا هغه سړئ دی چي زما سره یې داسي او داسي کول، هغه خپل وهل او عذابونه بیانوي غواړي چي انصار په قهر کړي، انصار هم د بلال رضی الله عنه پر طرف دي او وایي: دا سړئ نه بندي کېږي دئ باید ووژل سي.

عبدالرّحمٰن رضی الله عنه وایي: یوه سړي د شا له طرفه د اُمیه زوی پر پښه په توره و واهه هغه غځار سو او ولوېدی، اُمیه دومره لویه چغه وکړه چي ما په خپل ژوند نه وه اورېدلې، ما ویل: ته پر هغه مه ژاړه خپل ځان دي خلاص کړه په والله زه ستا د پاره هیڅ نه سم کولای.

اوس عبدالرّحمٰن پوه سو چي دوی د اُمیه د وژلو قصد کړی دی او نه یې پرېږدي نو ویل: یا اُمیه! اوږد پر مځکه پرېوزه هغه هم پرېوتی، عبدالرّحمٰن سربېره پر پرېوتی غواړي چي په دغه طریقه سره یې د تورو او نېزو له وهلو وساتي او بیا هم دغه وایي: دا زما اسیر دی کار مه په لری او بلال رضی الله عنه ناري وهي! مړ یې کړی مړ یې کړی! حتّی تر ده لاندي یې مه پرېږدی، انصار یو د دې خوا توره ور اوږده کړي بل د ها خوا د نېزې څوکه په جګه کړي دغه وارونه دي چي له هره طرفه پر کیږي په دغه حالت کي د عبدالرّحمٰن رضی الله عنه پښې ته هم یو واری ور ورسېدی او د هغه پښه هم زخمي سوه، خو آخر یې اُمیه بن خلف په دغه وهلو کي ووژی.

دا هغه د اسلام او مسلمانانو دښمن اُمیه بن خلف ؤ چي بلال رضی الله عنه ته یې قسم قسم عذابونه او رنګارنګ زحمتونه ورکړي وه او مرګ یې په دغه ډول سره ؤ: چي له هره طرفه توري په ننوتلې د تورو او نېزو په څوکو ووژل سو.

اوس نو عبدالرّحمٰن رضی الله عنه د اُمیه تر مرګ وروسته ولاړ سو او ویل: الله دي بلال ته عفوه وکړي زغري هم را څخه ولاړې او بندي مي هم ووژل سو، ځکه هغه زغري چي ده ټولي کړي وې هغه د ده وې، هغه یې د بندي په سبب پرېښوولې او بندي یې بلال رضی الله عنه ور ووژی، نو ځکه یې وویل:

(غَفَرَ اللهُ لِبِلالٍ راحَت عَلَيّ أدرُع وَ رَاحَ عَلَيّ الأسير)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د هغه سرکښه او اسلام دښمن اُمیه بن خلف آخري حالت ؤ.

یوازې اُمیه بن خلف نه بلکه هرڅوک چې د اسلام او مسلمانانو دښمني کوي او پر ضعیفه مسلمانانو یې ظلم کړی وي که یې د ژوند په آخري حالاتو ځان خبر کړی تر اُمیه یې ښه حال نه دی په نصیب سوی، څوک په بالښت وژل کیږي او څوک درې ورځې ځړیږي او د چا خو هیڅ مړګ او قبر هم نه وي معلوم او دا سي نور ذلتونه.

٦- حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنه په دغه ورځ خپل ماما چې عاص بن الهشام بن المغیره نومېدی و وژی، ښه متوجه سی: د دین او عقیدې اختلاف او جلا والی د قرابت او قومیت نژدېوالی له منځه وړي.

۷ - د هغوکسانو په جمله کي چې بندیان ونیول سوه یو هم عبّاس بن عبدالمطلب د رسول الله ﷺ اکا ؤ او دئ چا ونیوی؟ دلته دوه روایته دي څوک وایي: یوه انصاري ونیوی څوک وایي: عبدالله بن مسعود رضی الله عنه ونیوی، قصه یې یوه ده خو په هغه چا کي اختلاف دی چې دئ یې بندي را وستی، موږ به هغه روایت بیان کړو چې عباس بن عبدالمطلب د عبدالله بن مسعود رضی الله عنه له طرفه بندي را وستل سو.

عبّاس رضی الله عنه جګ، برداره او غټ سړئ دی، خو عبدالله بن مسعود رضی الله عنه کوچنئ، ډنګر او ضعیفه سړئ دی، خلک ورته ګوري ډېر عجیب او نادره حالت او کیفیت دی، عبدالله بن مسعود رضی الله عنه د عبّاس رضی الله عنه لاسونه شا ته نیولي دي او دئ مخ ته پوري وهي، ترمخ یې ډېر لوی او غټ سړئ رهي دی او تر شا کوچنئ، ضعیفه، ډنګر سړئ په پسې دی او پوري وهي یې، خلک په تعجب کي دي چې دغه غټ سړئ څنګه و دغه کوچني سړي ته تسلیم دی، یوازې دا نه چې تسلیم دی بلکه د هغه په نیولو او پوري وهلو خوږیږي هم، په تکلیف رهي دی د درد او زحمت علامې یې پرمخ ښکاره دي، څو د بندیانو ځای ته یې راوستی، خلک پر عبدالله را ټول سوه، رسول الله ﷺ هم ولاړ دی، خلک عبدالله ته وایي: یا ابن مسعود! دا غټ سړئ دي څنګه اسیر او څنګه بندي ونیوی؟ عبدالله وایي: ما ترلاس ونیوی او دئ تسلیم سو بس دغومره وه زما نیول او د ده تسلیمېدل وه، بیا خلکو د عبّاس رضی الله عنه څخه پوښتنه وکړه ویل: یا عبّاس! دغه ډنګر او ضعیفه سړي ته څنګه تسلیمېدلې؟ عبّاس و ویل: والله کله چې زه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترلاس ونیولم دومره قوت ور سره ؤ چي زه پر خپل لاس و بېرېدم چي را مات به یې کړي، رسول الله ﷺ وخندل او وې فرمايل: یا ابن مسعود! پام کوه چي په ځان خطا نوزې او دا فکر و نه کړې چي زه قوي یم د ده په نیولو کي ملائکو مرسته در سره وکړه، دا ته نه وې چي دئ دي ونیوی بلکه دا ملائکه وه چي دئ یې اسیر کړی، *مقصد دا چي په دغه جنګ کي ملائکو حتّی د بندیانو په نیولو کي هم ګډون کړی دی.*

۸ - د جنګ تر ختمېدلو وروسته مصعب بن عمیر ﷺ په میدان جنګ کي ګرځېدی وې لیدل چي یو انصاري د ده د ورور ابو عزیز چي د مشرکانو په لښکر کي ؤ او د مسلمانانو په مقابل کي جنګېدی لاسونه ور تړي، یعني: د مصعب ﷺ ورور ابوعزیز یوه انصاري بندي نیولی دی او لاسونه یې ور تړي مصعب بن عمیر ﷺ انصاري ته و ویل: ټینګ یې ونیسه د ده مور د مال او دولت خاونده ده ښایي چي د ده په مقابل کي ښه فدیه در کړي.

ابو عزیز خپل ورور مصعب ته وویل: آیا د خپل ورور په باره کي دي دغه سپارښت دی؟

مصعب ﷺ ورته وویل: ته مي ورور نه یې بلکه دغه انصاري مي ورور دی.

۹- کله چي مسلمانانو کفار بندیانول رسول الله ﷺ په عریش کي ناست ؤ او سعد بن معاذ ﷺ توره په لاس د عریش په دروازه کي د رسول الله ﷺ د ساتني دپاره ولاړ ؤ، رسول الله ﷺ د سعد بن معاذ ﷺ په مخ کي د ناخوښۍ علامې ولیدلې چي د مسلمانانو په دغه کار نه ؤ راضي چي کفار بندیان نیسي، نو رسول الله ﷺ ورته و فرمايل: یا سعد! لکه د قوم په دغه کار چي نه یې راضي؟

سعد ﷺ و ویل: هو یا رسولَ الله! دا هغه اول شکست ؤ چي الله جل جلاله مشرکانو ته ورکړی نو په دغه جنګ کي د مشرکانو وژل ما ته تر دې خوښ وه چي ژوندي پاته سي، یعني: نه به یې بندیانولای بلکه وژلای به یې.

۱۰- د بدر د جنګ په ورځ یو صحرايي عرب چي نوم یې قَباف بن اَشَم ؤ دغه د بدر په منطقه کي موجود ؤ، کله چي یې لښکري ولیدې پوه سو چي جنګ کیږي نو دالته پر یوه غونډۍ د سَیل او تماشې دپاره ورته کښېنستی.

وایي: (د بل غم نیم اختر دی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

قباف په جنګ کي ګډون نه دی کړی ځکه دئ له يوه طرفه ښځه نه ؤ فقط سَيل بين او تماشا چي دی غواړي چي جنګ و ويني.

تاسي پوهېږی چي د بدر جنګ څومره وخت او موده په بر کي ونيول؟

فقط دوه ساعته، دغه ټوله غزاء دغه لوی نوم فقط دوه ساعته وه، نه ورځي وې نه هفتې بلکه دوه ساعته وه، مګر قباف فکر کاوه چي دا جنګ به اوږد جنګ وي او دا يې فکر او ګمان ؤ چي د مسلمانانو لښکر ماتيږي ځکه د مسلمانانو شمېر نسبت وکفارو ته لږ ؤ، کفار زر نفره دي او مسلمانان درې سوه نفره دي نو قباف ناست دی او د مسلمانانو د شکست انتظار کوي، خو هغه دوه ساعته وروسته کفار په تېښته سوه نو قباف د ځان سره خبري کوي او وايي: والله ما په ژوند داسي عجبه نه وه ليدلې داسي ځغلي لکه ښځي، په دوه ساعته کي کفار تيت او پرک سوه، دا په تاريخ کي هغه کوتاه ترين جنګ دی، دغه قباف بن اشم هغه وخت نه ؤ مسلمان سوی خو بيا په وروسته کي د خندق تر غزاء يا د حُدَيبيې تر صلحي وروسته مدينې منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ولاړی، مګر د مخه تر دې چي مسلمان سي غواړي چي د مسلمانانو حال ځان ته معلوم کړي چي ښنګه خلک او ښنګه اخلاق يې دي، دئ ناست دی خپل کشفيات او معلومات کوي چي رسول اللهﷺ ور ږغ کړه: يا قباف! ده ويل: ها! رسول اللهﷺ و فرمايل: ته هغه نه يې چي بدر ته حاضر سوی وې او سيل دي کاوه؟ ويل: هو هغه يم، نو ويل: د بدر په ورځ دي څه و ويل؟ قباف ويل: مقصد دي څه دی؟ رسول اللهﷺ و فرمايل: آيا تا د بدر په ورځ د ځان سره نه و ويل: والله ما په ژوند داسي عجبه نه ده ليدلې؟ داسي ځغلي لکه ښځي، قباف و ويل:

(أشهد أن لا إله إلاّ الله وأشهد أنّکَ رسولُ الله) ځای پر ځای مسلمان سو او ويل:

والله دغه خبره ما هيڅا ته نه ده کړې، دا خبره ما د خپل ځان سره کړې وه او د هغه راهيسي مي بيا هيڅا ته هم نه دي ويلي، دا عجبه ده ما خو کاله د مخه د خپل ځان سره يوه خبره کړې وه او ته هغه خبره اوس را ته بيانوې، دا بېله نبي د بل چا کار نه دی، نو قباف ايمان را وړی او مسلمان سو.

د بدر جنګ په دغه چټکي او په دغه عجبه طريقه سره پای ته ورسېدی، نه شپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وې نه ورځې فقط په دوه ساعته کې دغه جنګ د کفارو په ډېر بد شکست او د مسلمانانو په واضحه او ښکاره کامیابۍ پای ته ورسېدی.

په بدر کې د مسلمانانو ټول شهیدان څوارلس نفره دي، چې شپږ نفره یې مهاجرین دي او اته نفره یې انصار دي او نومونه یې په دې ډول سره دي:

۱- عبیده بن الحارث بن عبدالمطلب، د رسول الله ﷺ د اکا زوی او په داسې حال کې وفات سو چې بار څو (ګمبری) یې د رسول الله ﷺ پر پښه پروت ؤ، کله چې یې مبارک روح له بدنه ووتی رسول الله ﷺ و فرمایل: « أشهدُ أنّک شهیدٌ » زه شاهدي آداء کوم چې ته شهید یې.

۲- عمیر بن أبي وقاص، ۳- ذوالشمانین بن عبد عَمرو، ۴- عاقل بن البُکیر، ۵- مهجع مولٰی عمر بن الخطاب، ٦- صفوان بن بیضاء، دغه شپږ نفره مهاجرین وه.

او د انصارو څخه: ۱- سعد بن خَیثَمه، ۲ - مُبَشر بن عبدالمنذر، ۳ - یزید بن الحارث، ۴- عُمیر بن الحُمام، ۵ - رافع بن المعلّٰی، ٦- حارثه بن سُراقه، ۷، ۸ - عوف او معاذ د عفراء زامن ﷺ وارضاهم اجمعین،

اوس چې جنګ خلاص سو رسول الله ﷺ په میدان جنګ کې و وژل سوو کسانو ته و درېدی او وې فرمایل: تاسې د خپل نبي دپاره بد قوم واست، تاسې زه درواغجن وبللم او خلکو مې تصدیق وکړی، تاسې پر ېښوولم او خلکو مې مرسته وکړه، تاسې زه له خپله ښاره وایستلم او خلکو ځای راکړی.

بیا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چې دغه د کفارو مړي کش کړی او یوه څاه ته یې واچوی، هلته د کفارو د لښکر ځای ته نژدې یو وچ څاه ؤ، ویل: دغه مړي ورکش کړی او دغه څاه ته یې واچوی، نو د کفارو مړي یو یو را ټول کړل سوه او دغه څاه ته یې ور اچول، ابوجهل، عتبه، شیبه او داسې نور چې ټول د مکې مکرمې د مشرکانو مشران وه څاه ته واچول سوه.

کله چې عتبه بن ربیعه د ابو حذیفه ﷺ پلار د څاه طرف ته کش کړل سو رسول الله ﷺ د ده د زوی ابو حذیفه ﷺ مخ ته وکتل، د هغه په مخ کې یې غم او تغیر ولیدی، رسول الله ﷺ ورته وویل: یا ابا حذیفه! ښایي ستا د پلار له دغه حاله څخه ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په زړه کې یو شئ در ګرځي؟ ابو حذیفه ﷺ و ویل: یا والله یا رسولَ الله! زه د خپل پلار په وژل کېدلو هیڅ نه یم نا راضه سوی، خو صرف ما ته زما د پلار هوښیاري، حِلم او فضیلت را معلوم وه، زما دا امید ؤ چې دغه شیان به یې اسلام ته هدایت کړي، خو کله چې ما د ده وژل کېدل ولیدل او دا را په یاد سوه چې دئ پر کفر مړ سو، دغه کارونه زما له هغه امیده مخالف وه چې ما د ده دپاره غوښتل دغه پر شرک او کفر د ده مرګ غمجن کړم، رسول الله ﷺ ابو حذیفه ﷺ ته د خیر دعاء وکړه او د خیر خبري یې ورته وکړې.

کله چې مسلمانان د هغه اُمیه بن خلف وکشولو ته ورغله چې حضرت بلال او نورو انصارو وژلی ؤ او غواړي چې خاه ته یې ور کش کړي، سبحان الله! په دغه لږ وخت کې پړسېدلی ؤ او بوی یې کړی ؤ، صحابهٔ کرام غواړي چې کش یې کړي، مګر دئ د کشولو قابل نه ؤ، شوړېدلی ؤ او غوښې یې تویېدې، رسول الله ﷺ و فرمایل: پرې یې ږدی، نو یې پردغه ځای ډبري پر ور وغورځولې او په ډبرو کې یې پټ کړی نه قبر پر جوړ سو نه خاه ته واچول سو، سر بېره پر مځکه په ډبرو پټ کړل سو.

اې قاتلانو! اې ظالمانو او آزاریانو د خپل ژوند آخري ورځې ته لږ متوجه سی تاسي هم مرګ لری خو لږ فکر وکړی چې څنګه به مری، د تیرو سوو ظالمانو په وژل کېدلو سره عبرت واخلی پر خپلو ځانو یې مه تجربه کوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جنګ بنديان

رسول اللهﷺ د جنګ په بنديانو کي چي اويا نفره وه وکتل، په بنديانو کي يې داسي دوه نفره وليدل چي د اسلام او رسول اللهﷺ ډېر لوی دښمنان وه چي يو يې نضر بن الحارث ؤ، دا هغه سړئ دی چي ډېري قصې يې زده وې، ګنبته او خبرياله سړئ ؤ هرځای چي به رسول اللهﷺ ناست ؤ دئ به هم هلته نژدې ورته کښېنستی د دې دپاره به يې قصې کولې چي خلک د رسول اللهﷺ او د اسلام د خبرو او د قرآن مجيد د اورېدلو څخه په خپلو قصو را وګرځوي او د قصو په پای کي به يې و ويل: څوک وايي چي محمّدﷺ ترما بهتر دی؟ زما او د ده څه فرق دی؟ زما خبري هم پخوانۍ قصې دي او د ده خبري هم پخوانۍ قصې دي.

په قرآن مجيد کي چي هر ځای د (أساطيرُ الأولين) لفظ راغلی دی هغه د دغه نضر بن الحارث د دغي وينا رَد او جواب دی، اوس دغه نضر بن الحارث په بنديانو کي نيول سوی دی نو رسول اللهﷺ و درېدی او ويل: دغه سړي دغسي او دغسي کړي دي هغه د ده اعمال يې ذکر کړه او بيا يې حضرت علي رضي الله عنه امر کړی ويل: يا علي! ولاړ سه او وې وژنه، دلته نو نضر بن الحارث د حضرت علي رضي الله عنه په واسطه ووژل سو.

او بيا رسول اللهﷺ د کفارو هغه بل مشر ته چي عُقبه بن أبي مُعَيط ؤ وکتل چي دا هم د کفر د رئيسانو څخه يو رئيس ؤ، رسول اللهﷺ و فرمايل: تاسي خبر ياست چي دغه سړي څه کړي دي؟ رسول اللهﷺ د ده د عمل په بيانولو شروع وکړه او وې فرمايل: دا هغه څوک دی چي ما د کعبې شريفي سره لمونځ کاوه او ده زما د سجدې په وخت کي زما پر سر د اوښ ګُلمې کښېښوولې او بيا بله ورځ ما د کعبې شريفي سره لمونځ کاوه او ده زما پر غاړه پښه کښېښوول او په دومره زور او قوت کښېکښل چي ما مرګ وليدی قريبه وه چي و مې وژني، دلته نو عاصم بن ثابت رضي الله عنه ور ولاړ سو او عقبه بن أبي مُعَيط يې و وژی او دئ يې هم هغه د ده د ملګرو څاه ته ور کش کړی، که څه هم ده د مرګ په وخت کي نارې وهلې چي ما ولي وژنی؟ زه هم يو بندي يم ټول بنديان پاته دي او ما وژنی؟ بندي نه وژل کيږي، مسلمانانو ويل: يا!

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته هغه څوک یې چې داسې او داسې دې کول، تا په خپله په خپل عمل سره دغه غوښتل، دغه دواړه کسان د حرب مجرمین بلل کېده نو د بندیانو څخه دغه دوه نفره ووژل سوه او د خپلو ملګرو سره هغه وچ ځاه ته ور واچول سوه.

دبندیانو په جمله کې یو هم سُهیل بن عَمرو ؤ، دغه سهیل خطیب، شاعر او قوال سړئ ؤ او د مسلمانانو شدید دښمن ؤ، همېشه به یې د اسلام او مسلمانانو پر ضد اشعار ویل او بیانیې به یې ورکولې کله چې حضرت عمر بن الخطاب ﷺ دغه سهیل د بندیانو په ډله کې ولیدی نو ویل: یا رسولَ الله! دغه سهیل هغه دکفارو خطیب دی اجازه راکړه چې ویې وژنم، رسول الله ﷺ وفرمایل: پرېږدی یې یا عمر! بیا عمر ﷺ و ویل: اجازه راکړه چې غاښونه یې ور وکاږم چې په آینده کې بیا خبري نه سي کولای او پسله نن ورځې بیا ستا او د مسلمانانو پر ضد خبري و نه کړي، رسول الله ﷺ و فرمایل: پرېږدی یې یا عمر! ښایي داسې یوکار وکړي چې بیا به بد نه پر واېې او واقعاً دغه سړئ بیا په وروسته کې مسلمان سو او اسلام یې هم په صدق او اخلاص سره ؤ، د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته کله چې د جزیرة العرب ټول خلک مرتد سوه او د دینه واوښتل د مکې مکرمې خلک هم قریبه وه چې دین پرېږدي او له اسلامه واوړي مګر هغه څوک چې اهل مکه یې د کفر او مرتد کېدلو څخه را وګرځول او پر اسلام یې ثابت پاته کړل هغه دغه سهیل بن عَمرو ؤ چې په خپلو بیانیو سره یې اهل مکه مسلمانان پاته کړه.

پاکې دي هغه ذات لره وي چې د خلکو په حالاتو کې تغیر را ولې.

هغه ځاه ته د رسول الله ﷺ ورتګ چې دکفارو جسدونه وراچول سوي وه

د ابو طلحه ﷺ څخه روایت دی چې د رسول الله ﷺ دا عادت ؤ: پر کوم قوم چې به غالبه او کامیابه سو هلته به یې درې شپې تېرولې، نو کله چې په بدر کې د مسلمانانو دریمه ورځ وه رسول الله ﷺ امر وکړی چې زما اوښه را ولې او پر هغه اوښه یې خپل سامان وتړی او رهې سو، اصحاب کرام په پسې دي څو د هغه ځاه خولې یا غاړې ته ورغلی چې د کفارو د مشرانو مړي وراچول سوي وه، رسول الله ﷺ د ځاه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر خوله و درېدی او هر یوه ته یې د هغه په نامه او د پلار په نامه ورناري کړه، یا ابا جهل بن هشام! یا عتبه بن ربیعه! یا شیبه بن ربیعه! یا ولید بن عتبه! یا ابا البختري بن هشام! یا عُقبه بن أبي مُعَیط! یا نضر بن الحارث! د یوه یوه نوم یادوي او په پای کي یې ټولو ته و ویل: آیا هغه وعده چي ستاسي رب در سره کړې وه حق ولیدل؟ ما خو هغه وعده چي زما رب را سره کړې وه حق ولیدل، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ویل: دوی اوس مړه او بې روحه بدنونه دي ته څنګه خبري ور سره کوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: یا عمر! والله زما خبري تاسي تر دوی ښه نه اوری مګر دوی جواب نه سي را کولای، یعني: څرنګه چي یې تاسي اوری هغه قسم یې دوی هم اوري، خو فرق دا دی چي دوی جواب نه سي را کولای.

د الله جل جلاله په إراده دکفر رئیسان په یوه وار و وژل سوه، بیا نو رسول الله ﷺ مدینې منورې ته نفر ولېږل چي هلته مسلمانان په دغه فتحه او کامیابي خبر کړي چي د دې تفصیل به وروسته درته بیان سي او اوس به دا درته و وایم چي د کفارو د شکست او تېښتي خبر و مکې مکرمې ته څنګه ورسېدی؟

مشرکان چي په جنګ کي مات سوه نو له بدره څخه په غیر منظم ډول سره تښتي هر یو ځان خلاصوي، په مَندو او شېلو کي، په لوړو او کښتو کي سره و پاشل سوه او د مکې مکرمې پر طرف خوار او ذلیله یو یو رهي دي له شرمه نه پوهیږي چي مکې مکرمې ته څنګه ور ننوزي؟ خو اول هغه څوک چي د قریشو د شکست خبر یې مکې مکرمې ته ور وړی هغه حَیسُمان بن عبدالله الخزاعي ؤ، دغه نفر مکې مکرمې ته ورسېدی او هلته د پاته سوو خلکو کله دا خیال ؤ چي قریش ماته او شکست خوري، خلکو چي د حیسمان څخه د جنګ د حالاتو پوښتنه وکړه دئ د خلکو د فکر او نظر څخه مخالف خبرونه وایي دئ وایي: ابو الحکم و وژل سو، عتبه و وژل سو، ربیعه و وژل سو، اُمیه و وژل سو، فلانئ فلانئ فلانئ و وژل سوه، پرله پسې نومونه یادوي لکه د قریشو د سردارانو حاضري چي اخلي، دئ اول نفر دی چي خبر یې را وړی مګر خبر هیڅ معقول نه دی، که د قریشو د مشرانو څخه یو یا دوه نفره یاد کړي ممکن داسي پېښه سوې وي مګر په یوه وار ټول مشران دا هیڅ معقوله نه ده، فلانئ فلانئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلانئ د چا زړه ته نه لویږي، صفوان بن اُمیه د کعبې شریفې سره ناست دی او حیسُمان د وژل سوو نفرو نومونه یادوي چې په هغو کې یې اُمیه بن خلف چې د صفوان پلار دی هم یاد کړی د صفوان دا زړه ته نه لویږي چې زما پلار دې وژل سوی وي نو صفوان و ویل: د ده دماغ خراب دی د هر چا نوم چې پر خوله ورځي هغه یادوي تاسي پوښتنه ځني وکړی چې صفوان مړ ؤ که ژوندئ؟ یعنې: تاسې زما پوښتنه ځني وکړی چې زه مړیم که ژوندئ؟ خلکو پوښتنه ځني وکړه چې صفوان په مړو کې ؤ که په ژوندو کې؟ حیسُمان و ویل: صفوان هغه دی د کعبې سره ناست دی او په والله ما د ده پلار او ورور ولیدل چې و وژل سوه.

نو د مکې مکرمې خلک پر درو حصو و وېشل سوه څوک وایې: حیسُمان درواغ وایې، څوک وایې: رشتیا وایې او څوک په شک او تردد کې دي، څو هغه د جنګ څخه تېښتېدلي خلک یو یو را رسیږي، د قریشو د مرګ او شکست خبر په مکه مکرمه کې نشریږي، اوس نو خلک مجبوره سوه چې دغه غمجن خبر ومني، پسله هغه چې د مکې مکرمې ټول مشران و وژل سوه ابوسفیان د مکې مکرمې مشر سو، دئ شریف او سردار سو ځکه نور ټول مشران و وژل سوه، دئ او ابولهب دغه دوه نفره په مکه مکرمه کې مشران پاته سوه نور ټول ځوانان دي، اوس چې ابوسفیان مشر سو نو یې امر وکړی چې هیڅوک به د بدر پر وژل سوو کسانو نه ژاړي ځکه چې مسلمانان خبري را پسې و نه کړي، عادت خو دا ؤ چې ښځو او نارینه وو به پر خپلو مړو یا وژل سوو کسانو ژړل او په دغه کار سره به یې څه تسلّي هم کېدل، خو اوس چې دا امر وسو چې څوک به نه ژاړي د هغو نور هم غم او فکر زیات سو، اسود بن المطلب چې سپین ږیری او په سترګو هم ړوند ؤ درې زامن یې په بدر کې وژل سوي وه، د ده زړه غوښتل او دا یې خوښه وه چې په هغو پسې وژاړي مګر ژړا منعه ده، یوه شپه یې د یوې ښځې د ژړا آواز واورېدی نو یې خپل مریئ ولېږی چې ته ورسه وګوره معلومات وکړه لکه چې د ژړا اجازه سوې ده او ژړا حلاله سوې ده آیا قریش پر خپلو وژل سوو کسانو ژاړي؟ نو به زه هم پر خپل زوی ابو حُکیمه وژاړم قسم دی چې دننه په زړه کې مې اور بل دی، مریئ ولاړی کله چې بیرته راغلی وویل: هغه یوه ښځه ده چې اوښ یې ورک سوی دی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هغه پسې ژاړي، دلته نو اسود خپل ځان نه سوای ټینګولای او په ژړا ژړا یې څو بیتونه یا اشعار و ویل، چې مقصد یې دا ؤ: خلک په ورک سوي اوښ پسې ژاړي او موږ په وژل سوو انسانانو پسې نه سو ژړلای او داسې نور د زړه د درد اشعار یې و ویل.

د ابوسفیان بل امر دا ؤ چې هیڅوک به د بندیانو فدیه نه ورکوي چې را خلاص یې کړي، ځکه که فدیه ورکړو بیا نو د همېش دپاره د مسلمانانو موږ ته طمعه پیدا کېږي.

پر ابولهب د جنګ د بایللو تاثیر

ابولهب چې د رسول الله ﷺ اکا ؤ او د بدر جنګ ته نه ؤ وتلی دالته په مکه مکرمه کې پاته ؤ دغه د مشرکانو د ماتې خبر یې څنګه واورېدی او څه تاثیر یې پر وکړی؟ دغه قصه به "ابو رافع مولی رسول الله ﷺ" ته پرېږدو ځکه هغه په خپله د دغې قصې یو جُزء دی، ابو رافع ﷺ وایي: زه د رسول الله ﷺ د اکا عبّاس ﷺ مریئ وم او اسلام زموږ کورنۍ یعني: د عبّاس کورنۍ ته را داخل سوی ؤ، عبّاس مسلمان سو، ام الفضل چې د عبّاس ښځه وه هغه مسلمانه سوه او زه مسلمان سوم خو عبّاس خپل اسلام پټاوه، ابولهب چې جنګ ته نه ؤ تللی کله چې د مشرکانو د شکست او ماتې خبر ورته راغلی الله جل جلاله خوار او ذلیله کړی او موږ مسلمانانو په خپلو ځانو کې قوت او عزت حِس کړی.

ابو رافع وایي: زه ضعیفه سړئ وم او غشي مي جوړول، نو د عبّاس په کور کې په هغه خپله کوټه یا خونه کې ناست یم خپل غشي جوړوم، ام الفضل چې د عبّاس ﷺ ښځه ده هغه هم راته ناسته ده او په دغه خبر چې مسلمانان کامیابه سوه او کفارو شکست وخوړی ډېر خوشاله یو که ګورو ابولهب چې د شر علامې پر ښکاره دي راغلی او دلته په دغه کوټه کې داسې کښېنستی چې شا یې زما طرف ته ده، دئ غواړي چې د اُم الفضل څخه معلومات وکړي او د جنګ په باره کې خبري ور سره وکړي، په دغه وخت کې د خلکو رېغ او نارې سوې چې هغه دی ابوسفیان بن الحارث بن عبدالمطلب له جنګه راغلی، دغه ابوسفیان د رسول الله ﷺ د اکا زوی د ابولهب وراره او مشرک ؤ، ابولهب ورته و ویل: دلته راسه قسم دی چې ستا سره به د جنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرونه در سره وي، ابوسفیان و ابولهب ته کښېنستی او خلک شا وخوا ورته ولاړ دي.
ابولهب ورته وایي: اې وراره بیان را ته وکړه خلکو ته څه پېښه سوه؟

ابوسفیان و ویل: موږ چې د قوم سره مخامخ سوو بل څه نه وه بس ځانونه مو ور تسلیم کړه څنګه چې د دوی خوښه وه هغسې یې وژلو او هغسې یې بندیانولو، ابولهب ورته وایي: په جنګ کې چا درپر تکلیف درکړی؟ ابوسفیان و ویل: هغه چې موږ ته یې درپر تکلیف راکړی هغه یو نفر ؤ چې د نُعامې بنګې یې پر ځیګر ایښې وې هغه سړي درپر نفر را پکښې مړه او زخمیان کړه، هغه داسې کارونه را وکړه چې چا په چا نه دي کړي، ابولهب وایي دغه نفر څوک ؤ؟ ابوسفیان و ویل: موږ چې بیا وروسته پوښتنه وکړه هغه حمزه بن عبدالمطلب ؤ، ابولهب و ویل: نو ماته او شکست مو ولې وخوړی تاسې خو درپر واست او پوره اسلحه در سره وه؟ ابوسفیان و ویل: زه خلک نه ملامتوم ځکه هلته نور داسې خلک راغله چې سپین کالي یې اغوستي وه او پر ابلکو یا برګو آسانو سپاره وه په والله هیڅوک یې مخ ته نه سوای درېدلای او چا یې طاقت نه درلودی.

ابورافع وایي: ما سر را پورته کړی او و مې ویل: والله هغه ملائکې وې، ابولهب مخ را واړاوه یوه ټینګه چپلاخه یې پر مخ را سره کړه او ویل: ته هم د هغو ملګری یې؟ ابو رافع وایي: ما هم ور حمله کړه خو څرنګه چې زه ضعیفه وم ده پورته کړم او د مځکې یې و وهلم او پر ځیګر مې کښېنستی وهي مې، ام الفضل ابولهب را څخه کشوي خو دئ مې نه ایله کوي په وینو یې ولړلم، ام الفضل مجبوره سوه یو لرګئ یې واخیستی ابولهب یې پر سر په و واهه، د ابولهب سر یې ور مات کړی او ویل: ضعیفه دي ولیدی او خاوند یې هم نسته، ابولهب چې تر سر یې وینې بهېدلې ذلیله ولاړ سو او زه یې پرېښوولم.

ابو رافع وایي: په والله ابولهب تر اووه ورځې زیات نور ژوند و نه کړی.

اوس چې ابولهب خپل کور ته زخمي او غمجن ولاړی هلته یې نور هم مرض پسې زیات سو، پر ابولهب چې هغه غم او دغه ناروغي سره یو ځای سوه یو بل نوی مرض یې وزبړاوه چې په عربي کې (ذاتُ الجنب) ورته وایي او څوک وایي د عدسه په مرض اخته سو چې دغه دواړه مرضونه هلاکوونکي وه او عربو هم درپر بد ځني وړل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساري مرضونه يې بلل، نو خلک هم د مرض له بيرې نه ور نژدې کېدل، حتّی خپلو اولادو هم پرېښاوه نه ورتله، ځکه د مرض د اخيستلو څخه بېرېدل، څوک وايي: تر بدر دوې ورځي وروسته مړ سو او څوک وايي: تر بدر يوه هفته وروسته مړ سو، نو ابولهب په داسي ناروغي مړ سو چي خلک يې پوښتني ته هم نه ورتله، حتّی پسله مرګه يې اولادونه د ښخولو دپاره نه ور نژدې کېږي، په هغه خونه کي پروت ؤ څو و پرسېدی او بوی يې وکړی، خلکو د هغه و زامنو ته پېغورونه ورکول چي پلار مو بېله ښخېدلو پرې ايښی دی، زامنو يې ويل: موږ د مرض له بيري نه سو ور نژدې کېدلای، خلکو ويل: که څه هم داسي وي خو پلار دغسي نه سی پرېښوولای، څو زامن يې مجبوره سوه هلته په هغه خونه کي يې غار وکِندی او دئ يې په اوږدو لرګيو ورپوري واهه او د ليري يې ډبري پر ورغورځولې، دئ يې په هغه خونه کي په ډبرو پټ کړی، دا د ابولهب مرګ ؤ.

ظالمان او د اسلام دښمنان په دغسي مرګو مړه کيږي يا وژل کيږي، د عقل خاوندانو ته عبرت او توجه په کار دي، پر خپل ځان يې مه امتحانوی.

مديني منورې ته
د مسلمانانو د نصرت د خبر رسېدل

موږ مخ کي درته ويلي وه چي رسول الله ﷺ مديني منورې ته نفر ولېږل چي هلته د مسلمانانو د کاميابۍ خبر ورورې، دغه زېری کوونکي دوه نفره وه چي يو يې عبدالله بن رواحه ؓ ؤ چي په مدينه منوره کي د عاليه يعني: لوړ طرف اوسيدونکي خبر کړي او بل يې زيد بن حارثه ؓ ؤ چي د مديني منورې د کښته طرف اهل خبر کړي، دغه دوه نفره د رسول الله ﷺ پر اوښه سپاره دي په مدينه منوره کي ګرځي د فتحي او کاميابۍ زېري بيانوي مګر د دوی دغه د زيري د بيانولو طريقه له عادته مخالفه وه، هغه داسي: کله چي دوی مديني منورې ته ورسېدل نارې وهي: ابوجهل و وژل سو، عتبه و وژل سو، شيبه و وژل سو فلانئ، فلانئ، فلانئ و وژل سوه، د مکې مکرمې د مشرکانو د ټولو سردارانو نومونه يادوي، اول خو دا معقوله نه ده چي ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشران دي وژل سوي وي او بل د مدينې منورې خلک خبر وه چي مسلمانان قافلې ته وتلي دي نه جنګ ته، نور حال خو بيا هغوته نه ؤ معلوم نو ويل د قافلې او د قريشو د سردارانو يې سره څه؟ او دغه نفر څنګه و وژل سوه؟ دغه زېرى کوونکي خلک خبري ته نور تفصيل هم نه ور کوي، رهي دي او دغه نارې وهي فلانئ و وژل سو فلانئ و وژل سو، د شا وخوا لويان او کوچنيان په پسې دي، حتّٰى د مدينې منورې ماشومان يې د بيتو پر قسم وايي: قُتِلَ ابوجهلِ الفاسق، ترانه يې ځني جوړه کړه.

د مدينې منورې کفارو، منافقانو او يهودو دغه خبر نه منل بلکه ويل به يې چي دا څنګه خبره ده؟ مسلمانان قافلې ته ولاړل او د ها خوا دا خبر را وړي چي د قريشو د سردارانو څخه اويا نفره په يوه وار و وژل سوه دا د چا زړه ته نه لوېږي، نو کفارو او منافقانو به ويل: دغه زېرى کوونکي نفر درواغ وايي او په حقيقت کي محمّدﷺ وژل سوى دى (د دوى په قول) او د دې دليل هم دا دى چي دغه دوه نفره د محمّدﷺ پر اوښه راغلي دي، اصلاً مسلمانان غواړي چي په مدينه کي خلک سره و نه پاشل سي نو يې دغه خبر را وړى دى، دا بيا د يهودو او منافقانو آوازې وې چي په خلکو کي يې نشرولې، اوس د مدينې منورې په کفارو کي د مسلمانانو د فتحي او کاميابۍ پر ځاى دا خبر نشر سو چي رسول اللهﷺ وژل سوى دى.

يوه منافق و يوه صادق مسلمان ته دغه خبره وکړه خو هغه صادق مسلمان ورته و ويل: د دغو خبرو څخه لاس واخلی که نه والله رسول اللهﷺ به درخبر کړم، بيانو کفارو دغه خبري پرېښوولې، خو دغه د فتحي خبر چي د مدينې منورې و واقعي مسلمانانو ته ورسېدى او دا يې يقين سو چي مسلمانان کامیابه سوي دي نو ټول د خوشاليه په کالو کي نه ځايېدل او د مدينې منورې ټول اطراف د (الله اکبر) په تکبير او د (لا إله إلاّ الله) په تهليل ريږدېدل، د مسلمانانو هغه مشران چي په مدينه منوره کي پاته سوي وه د بدر لاري ته د دې دپاره ور و وتل چي د رسول اللهﷺ استقبال وکړي او د دغي فتحي مبارکي ورته و وايي.

اسامه بن زيد ؓ وايي: مور ته د مسلمانانو د کاميابۍ خبر هغه وخت را ورسېدى چي مور د رسول اللهﷺ پر لور رُقيّه ؓ هغه چي د عثمان ؓ زوجه وه خاوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

واړولې، چي د هغې رضي الله عنها د ناروغۍ په سبب رسول الله ﷺ عثمان رضي الله عنه پرې ایښی ؤ او زه یې هم د هغه سره د مرستي او کومک دپاره پرېښوولم، نو د رسول الله ﷺ لور رُقَیه رضي الله عنها د بدر د غزاء په وخت کي وفات سوې ده. ﴿ إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيهِ رَاجِعُونَ ﴾

نبوي لښکر مدینې منورې ته حرکت کوي

لکه د مخه چي مو درته وویل: رسول الله ﷺ پسله جنګه درې شپې په بدر کي تیري کړې او له بدره څخه تر بارېدلو د مخه د هغه غنیمتو په سبب چي په جنګ کي په لاس ورغلي وه په مسلمانانو کي اختلاف پېښ سو، کله چي دغه اختلاف شدید سو رسول الله ﷺ امر وکړی ویل: ټول غنیمتونه چي د خلکو سره دي هغه ټول را وړی او دلته یې کښېږدی، خلکو هم ټول غنیمتونه را وړل او د رسول الله ﷺ سره یې کښېښوول او بیا د دغه اختلاف د حلولو دپاره وحيِ نازلي سوې.

عُباده بن صامت رضي الله عنه چي د انصارو د مشرانو څخه دی وایي: موږ د رسول الله ﷺ سره و وتلو او بدر ته حاضر سوو او بیا د مسلمانانو او مشرکانو دوه لښکره سره مخامخ سوه خو الله جل جلاله دښمن ته ماته ورکړه، ځیني خلک په دښمن پسې وه چي شړل یې او وژل یې او ځیني خلک د غنیمتو په ټولولو مشغوله سوه او ځیني کسان د رسول الله ﷺ د ساتني دپاره ولاړ وه چي دښمن حمله پر و نه کړي، کله چي شپه سوه د لښکر د خلکو په منځ کي خبري شروع سوې، هغه کسان چي غنیمتونه یې ټول کړي وه هغو ویل: دغه غنیمتونه زموږ دي ځکه موږ ټول کړي دي، بل څوک حق نه پکښې لري او هغه کسان چي په دښمن پسي تللي وه هغو ویل: تاسي تر موږ نه یاست حقداره ځکه موږ دښمن و شړی او شکست مو ورکړی او هغه کسان چي پر رسول الله ﷺ یې پیره کړې وه هغو ویل: موږ پر دې بېرېدلو چي دښمن به پر رسول الله ﷺ حمله وکړي نو موږ په دغه مشغوله سوو، الله جل جلاله د دغه اختلاف د حلولو دپاره د سورةُالأنفال لومړی نمبر آیات نازل کړی چي فرمایي:

﴿ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْأَنفَالِ ۖ قُلِ ٱلْأَنفَالُ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَصْلِحُوا۟ ذَاتَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بَيۡنِكُمۡۖ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ۝١ ﴾. [الأنفال:۱]

أنفال جمعه د نفل ده، أنفال يعني: غنيمتونه او غنيمتو ته په دې سبب نفل ويل کيږي چې دا د الله جل جلاله له طرفه يوه ورکړه او عطاء ده، نو الله عزوجل فرمايي:

اې محمّده! ﷺ دوی ستا څخه د غنيمتو په باره کي پوښتنه کوي، دوی ته و وايه چې د غنيمتو مالونه خاص الله او رسول الله لره دي چې د شرعي اصولو سره سم يې تقسيم کړي او تاسي د الله جل جلاله څخه و بېرېږی او د هغه حال اصلاح وکړی چې ستاسي په منځ کي دی، يعني: په خپل منځ کي دوستي سره وکړی مخالفت او نزاع پرېږدی او که تاسي په حقه سره مومنان ياست د الله او رسول الله حکم ومنی.

پسله هغه چې رسول الله ﷺ په بدرکي درې شپې تيري کړې نو يې د لښکره سره د مدينې منورې طرف ته حرکت وکړی، بنديان او هغه غنيمتونه چې د مشرکانو څخه يې اخيستي دي ور سره دي، د غنيمتو د ساتلو دپاره يې عبدالله بن کعب رضی الله عنه مقرره کړی، کله چې د (صفراء) تر تنګي تېر سوه هلته يې پر يوه غونډۍ چې د تنګي او (النازيه) په منځ کي وه واړول او دلته يې غنيمتونه پسله هغه چې خُمس يې ځني وايستی په مساوي او برابر ډول سره پر لښکر ووېشل.

کله چې رسول الله ﷺ د لښکره سره (الروحاء) ته ورسېدی دلته د هغو مسلمانانو سره يو ځای سو چې د ده ﷺ استقبال او د فتحې مبارکۍ ته راوتلي وه، رسول الله ﷺ او لښکرته ښه راغلئ او د فتحې مبارکي وايي.

د لښکره څخه يوه ځوان و هغه راوتلو خلکو ته و ويل: پر څه شي مبارکي راته وايأست؟ د څو سپين ږيرو او زړو خلکو سره مخامخ سوو، و مو وهل او و مو وژل، په دوه ساعته کي جنګ پای ته ورسېدی.

رسول الله ﷺ د ده د خبري څخه ومسل او وې فرمايل:

اې وراره! داسي مه وايه هغه خلک د قوم مشران او سرداران وه.

أسيد بن حُضير رضی الله عنه چې په پاته سوو خلکو کي ؤ رسول الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! حمد دي هغه الله لره وي چې ته يې کاميابه کړې په والله يا رسولَ الله! له بدره زما پاته کېدل په دې سبب وه چې ما هيڅ دا ګمان نه کاوه چې ته دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جنګ او لښکر سره مخامخ سې بلکه زما دا یقین ؤ چې فقط یوه قافله ده، که زه په دې پوهېدلای چې ته د دښمن سره مخامخ کېږې هیڅکله به نه وای پاته سوی، رسول اللهﷺ وفرمایل: صَدَقتَ، ته رشتیا وایې، صحي ده.

او بیا رسول اللهﷺ مدینې منورې ته په داسي حال کي داخل سو چي په جنګ کي یې برئ حاصل کړی اوکامیابه سوی ؤ، په مدینه منوره کي او د هغې پر شا وخوا د اسلام ټول دښمنان ځني و بېرېدل او د اهل مدینې څخه ډېر خلک اسلام ته داخل سوه، حتّی په دغه وخت کي عبدالله بن اُبيّ منافق او د ده نورو ملګرو هم په ښکاره او ظاهره سره ایمان را وړی خو په حقیقت کي هغه پخواني ګمراهان او کافران وه.

هغه د جنګ بندیان د رسول اللهﷺ تر راتګ یوه ورځ وروسته مدینې منورې ته را وستل سوه، رسول اللهﷺ پر خپلو اصحابو و وېشل او د دوی سره یې د ښه ګذارې اوپستې معاملې سپارښت وکړی، نو صحابهٔ کرامو به په خپله خرما خوړل او بندیانو ته به یې ډوډۍ ورکول، ټاسي پوهېږی چي هلته ډوډۍ تر خرما ډېره معتبره وه د هغه وخت ډوډۍ لکه د نن ورځي غوښي، نو اصحاب کرامو د رسول اللهﷺ د سپارښت په سبب دوی ته ډوډۍ ورکول او په خپله یې خرما خوړل او خرما خو هغه بېقدره شئ وه چي اهل مدینې به د خرما د موسم په وخت کي خپلو بودګانو ته هم ورکول.

اوس چي رسول اللهﷺ مدینې منورې ته ورسېدی او بندیان هم را وستل سوه، نو رسول اللهﷺ د بندیانو په باره کي د خپلو اصحاب کرامو سره مشوره کوي چي څه ور سره وکړو؟

ابوبکر الصدّیقﷺ و ویل: یا رسولَ الله! دغه خلک زموږ قوم، د اکا زامن او زموږ ورونه دي، زما په فکر چي د دوی څخه فدیه واخلو او ایله یې کړو نو دغه شئ چي موږ یې له دویه څخه اخلو زموږ دپاره به پر کفارو اقتصادي قوت سي او ممکن اللهﷻ دوی ته هدایت وکړي او مسلمانان سي چي بیا به زموږ دپاره بازو او قوت هم وي.

رسول اللهﷺ عمر بن الخطابﷺ ته مخ ور واړاوه او ویل: ته څه وایې؟ یا ابن الخطاب! عمرﷺ وایي: ما ورته و ویل: زما رأیه د ابوبکر د رأیي څخه مخالفه ده، زه بیا وایم چي ما ته اجازه راکړه چي د فلاني غاړه ور پرې کړم، د خپلو اقرباوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه يې د يوه نوم ياد کړی چې مشرک او په دغو بنديانوکي ؤ او علي ته اجازه ورکړه چي د عُقيل بن أبي طالب غاړه ورپرې کړي چي عُقيل د حضرت علي رضي الله عنه ورور ؤ او حمزه ته اجازه ورکه چي د خپل ورور فلاني غاړه ورپرې کړي او د بنديانو څخه هريو هغه خپل قريب او دوست مسلمان ته په لاس ورکړه چې هغه يې و وژني، دا د دې دپاره چي الله جل جلاله ته يې ور ښکاره کړو چي زموږ په زړو کي د مشرکانو او د هغو دسردارانو، رئيسانو او مشرانو سره دوستي نسته، که څه هم زموږ اقرباء وي.

حضرت عمر رضي الله عنه وايي: نبي الرّحمه ﷺ د ابوبکر رضي الله عنه رأيه او نظر خوښ کړه او هغه چي ما و ويل هغه يې نه کړه قبول (ځکه د عمر رضي الله عنه په رأيه کي ډېر شدت پروت ؤ) او د نورو اصحاب کرامو هم د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه په مثل سره نظر او رأيه وه، نو فيصله پر دې وسوه چي بنديان به د فديې په مقابل کي ايله کړو، بيا نو رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته حال ولېږی چي راسی خپل بنديان مو د فديې په مقابل کي بوزی.

په دغه باره کي الله جل جلاله د سورة الأنفال (٦٧، ٦٨) نمبر آياتونه نازل کړه چي دا و رسول الله ﷺ او هغو اصحاب کرامو ته چي دغه د فديې اخيستلو نظر يې خوښاوه عتاب او ملامتي وه، الله جل جلاله فرمايي:

﴿مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُۥٓ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ تُرِيدُونَ عَرَضَ ٱلدُّنْيَا وَٱللَّهُ يُرِيدُ ٱلْءَاخِرَةَ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾﴾.

ژباړه: نبي لره دا نه ښايي چي دئ بنديان ولري تر هغه وخته چي دئ په مځکه کي قوي سي (*يعني: د مخه تر دې چي د کفارو په ډېر وژلو او زخمي کولو نه يې قوي سوی دا نه ده په کار چي بنديان ونيسي او فديه ځني واخلي، دا اول او ابتدايي جنګونه دي دلته بايد شديد واوسې*) تاسي د فديې په اخيستلو د دنيا د اسباب إراده لری او الله جل جلاله تاسي ته د کفارو د وژلو په سبب د آخرت د ثواب إراده لري او الله ډېر قوي، غالبه او ډېر حکيم دی، ټول کارونه يې په حکمت سره دي. او بيا رب عزوجل فرمايي:

﴿لَّوْلَا كِتَٰبٌ مِّنَ ٱللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَآ أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾﴾.

ژباړه: که دغه د فديې حکم د الله جل جلاله له طرفه پخوا لا نه وای ليکل سوی نو خامخا به تاسي ته د دغي فديې اخيستلو په سبب ډېر لوی عذاب درکول سوی وای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغو آیاتو تر نزول وروسته رسول الله ﷺ ناست ؤ او ژړل یې، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه راغلی وې لیدل چې رسول الله ﷺ ژاړي نو یې د رسول الله ﷺ څخه د ده ﷺ د ژړا د سبب پوښتنه وکړه، رسول الله ﷺ دغه آیات شریف ورته تلاوت کړی، هغه هم ورسره په ژړا سو ځکه دا د هغه نظر هم ؤ چې فدیه دې واخیستل سي.

حضرت عمر رضي الله عنه وایي: شپه تېره سوه او په سهار کې رسول الله ﷺ ته ورغلم که ګورم دوی دواړه ناست دي او ژاړي، ما ورته وویل: یا رسولَ الله! خبر مې کړه: ته او ستا ملګری پر څه شي ژاړئ؟ که داسي کار ؤ چې په ما پوري یې هم تعلق درلودی زه به هم وژاړم او که یې په ما پوري تعلق نه درلودی ستاسي دپاره به در سره وژاړم، رسول الله ﷺ وفرمایل: زموږ د ژړا سبب هغه د فدیې د اخیستلو رأیه ده چې ستا ملګرو را ته وویل، او ما ته د دوی عذاب تر دغه وُني نژدې را ښکاره سو.

(هلته نژدې یوه ونه یا درخته وه رسول الله ﷺ هغې ته اشاره وکړه)

او دا چې الله جل جلاله فرمایي

﴿لَّوْلَا كِتَٰبٌ مِّنَ ٱللَّهِ سَبَقَ﴾.

یعني: که د الله جل جلاله له طرفه د مخه د فدیې حکم نه وای لیکل سوی.

دغه د فدیې حکم د مخه چیري لیکل سوی ؤ؟

جواب: هغه د سورة محمّد په څلورم نمبر آیات کي دی چې الله جل جلاله فرمایي:

﴿فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً﴾

یعني: کله چې مو بندیان ونیول یا تاسي فدیه ځني واخلئ، یا یې مفت ایله کړئ، مسلمان بندیان په خلاص کړئ.

څرنګه چې دلته د بندیانو څخه د فدیې اخیستلو اجازه ورکړل سوې وه نو ځکه مسلمانانو ته عذاب نه ورکول سو او عتاب په دې سبب ورکول سو چې د مخه تر دې چې مسلمانان په مځکه کي قوي سي د دښمن د وژلو پر ځای یې بندیان ونیول او بل دا چې فدیه یې د هغو کسانو څخه قبوله کړه چې یوازې د جنګ بندیان نه وه بلکه د جنګ لوی مجرمان هم وه، حتّی د نن ورځې بین المللي قانون هم د جنګ مجرمان بېله محاکمې نه پرېږدي او د جنګ پر مجرمانو غالباً د اعدام، یا ابدي بند حکم را وزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خير الله جل جلاله د دغې فديې اخيستلو عنوه ورته وکړه او فديې را شروع سوې.

د يوه بندي فديه څلور زره درهمه، درې زره درهمه، حتّٰی زر درهمه هم وه. د بندي حال ته کتل کېده، څرنګه چي د مکې مکرمې د خلکو ليک او لوست زده وه او د اهل مدينې ليک او لوست نه ؤزده، نو هر هغه بندي چي فديه به يې نه درلودل هغه ته به د مدينې منورې د هلکانو څخه لس هلکان ورکول سوه چي ليک او لوست ور زده کړي، کله چي به يې ليک او لوست ورزده کړل دغه يې فديه وه او بندي به يې پرېښاوه.

رسول الله ﷺ د څو بنديانو سره احسان هم وکړی چي بېله فديې يې ايله کړل چي د هغې جملې څخه: يو مطلب بن حنطب ؤ او بل صيفي بن أبي رِفاعه ؤ، ځکه هغه و ويل: زه په مکه مکرمه کي مال لرم تاسي ما پرېږدی چي مکې ته ولاړ سم وعده ده چي خپله فديه به درته رالېږم نو رسول الله ﷺ دئ پرېښاوه چي ولاړ سي.

دغه رنګه يو بل نفر چي ابو عَزّه الجُمَحي ورته ويل کېده چي د لونړو پلار ؤ يعني بېله لونړو يې نارينه اولاد نه درلودی مال او پيسه يې هم نه درلودل غريب سړئ ؤ دغه نفر هم رسول الله ﷺ د دده د لونړو په سبب بېله فديې پرېښاوه او ده هم د رسول الله ﷺ سره وعده وکړه چي هيڅ کله به په هغه جنګ کي چي د اسلام او مسلمانانو پر ضد وي ګډون او اشتراک نه کوي، مګر دغه سړي د خپلي وعدې څخه مخالفت وکړی او د اُحُد په جنګ کي يې د مسلمانانو پر ضد اشتراک وکړی او هلته بيا په بنديانو کي ونيول سو، کله چي يې رسول الله ﷺ ته راوستی ده و ويل: که ته دا وار ما پرېږدې وعده در سره کوم چي بل وار به ستاسي پر ضد په جنګ کي ګډون نه کوم، مګر رسول الله ﷺ هغه خپل مشهور قول و فرمايه او وې ويل:

«لاَ يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ» [رواه: البخاري عن ابي هريرة]

ژباړه: مومن دوه واره له يوه غاره نه وهل کيږي (يعني داسي نه خطاوزي چي د ماريا لړم له يوه غاره څخه دوه ځله ووهل سي او ته هم نه سې کولای چي دوه واره مي خطاباسې) نو يې ابو عَزّه ووژی.

همدارنګه ابوالعاص چي د رسول الله ﷺ زوم او د زينب رضي الله عنها خاوند ؤ او په بنديانو کي نيول سوی ؤ بېله فديې يې په دې شرط پرېښاوه چي زينب رضي الله عنها ته به

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هجرت اجازه ورکوي چي دغه قصه به لږ وروسته په تفصيل سره درته بيان سي.

اوس نو فديې شروع سوې د مشرکانو څخه هر يو د خپل دوست او قريب په بدله کي فديه را ليږي او خپل بندي په خلاصوي بېله ابوسفيانه چي په خپله د ده زوی هم په بنديانو کي ؤ، ځکه ابوسفيان امر کړی ؤ چي څوک به فديه نه ليږي چي د مسلمانانو نوره طمعه پيدا کيږي مګر چا د ابوسفيان خبره و نه منل، که څه هم په اول او شروع کي خلکو څه موده صبر وکړی فديه يې نه لېږل خو آخر مجبوره سوه اولادونه او اقرباء يې وه نوريې صبر نه سوای کولای هر يوه خپل بندي په فديه سره خلاصاوه.

مګر ابوسفيان هغه خپله خبره په خپله نه سوای ماتولای نو يې انتظار کاوه څو د مسلمانانو څخه يو نفر چي سعد بن نعمان نومېدی مکې مکرمې ته د عمرې دپاره ولاړی، ابوسفيان هغه نفر ونيوی او بندي يې کړی، د عربو په تاريخ کي اول عمره کوونکی دی چي بندي کيږي، خلکو ابوسفيان ته و ويل: ته څنګه داسي نفر بندي کوې چي عمرې ته راغلی دی؟ که خلک ستا په دغه عمل خبر سي بيا څوک حج او عمرې ته نه راځي، ابوسفيان و ويل: که څه هم خلک حج ته نه راځي خو زه يې تر هغو نه ايله کوم چي زما زوی را ايله نه کړي نو رسول الله ﷺ امر وکړی چي د ابوسفيان زوی د دغه مسلمان په بدله کي ور ايله کړی.

لکه څرنګه چي د مخه مو درته و ويل: چي ابو العاص بن ربيع د رسول الله ﷺ زوم چي د زينب بنت رسول الله ﷺ خاوند ؤ هم په بنديانو کي نيول سوی ؤ، زينب رضي الله عنها د مخه تر بعثت يا د مخه تردې چي د مسلمانو ښځو نکاح د مشرکانو سره حرامېدل د حضرت خديجې رضي الله عنها په خواهش او غوښتنه دغه ابوالعاص ته په نکاح ورکړل سوه او پسله بعثته خديجې رضي الله عنها او د دې ټولو لونو ايمان را وړی مګر ابوالعاص پر خپل شرک پاته ؤ، د بدر په جنګ کي د کفارو سره را ووتی او په بنديانو کي ونيول سو، څرنګه چي ابوالعاص داسي څوک نه درلودل چي د ده فديه ورکړي او زينب رضي الله عنها هم مال او پيسې نه لري چي د ده د فديې دپاره يې وليږي نو يې د خپلې مور خديجې رضي الله عنها (چي ترهجرت د مخه وفات سوې وه) هغه امېل يا د غاړې هار چي دې ته يې د دې د واده په شپه ورکړی ؤ د څه نور ماله سره و رسول الله ﷺ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور ولېږی چې دا یې د ابوالعاص فدیه.

رسول الله ﷺ چې دغه امېل ولیدی خدیجه رضي الله عنها یې ورپه یاد سوه او وې ژړل، هغه ښځه یې ورپه یاد سوه چې د ده ﷺ سره یې کومکونه کړي وه د ده ﷺ سره یې پنځه ویشت کاله ژوند او فدا کاری کړي وې نو یې صحابهٔ کرامو ته و ویل: که مو خوښه وي چې د زینب بندي ور ایله کړی او مال یې هم بیرته ورکړی ښه به وي، صحابهٔ کرامو د رسول الله ﷺ د عزت او احترام په سبب ابوالعاص بېله فدیې پرېښاوه او هغه را لېږل سوی مال یې هم بیرته ورسره ورکړی، دا چې رسول الله ﷺ ابوالعاص بېله فدیې ایله کړی نو ابوالعاص دا پر ځان لازمه کړه چې زینب رضي الله عنها باید پرېږدم چې هجرت وکړي، مدینې منورې او خپل پلار ته ولاړه سي او د رسول الله ﷺ سره یې د زینب رضي الله عنها د را لېږلو وعده وکړه. کله چې ابوالعاص مکې مکرمې ته ورسېدی رسول الله ﷺ زید بن الحارثه او د انصارو څخه یو بل نفر مکې مکرمې ته ولېږل چې زینب رضي الله عنها را ولي او دوی ته یې و ویل: تاسي په (یأجج) کي اوسی، یأجج د یوه ځای نوم دی چې د مکې مکرمې څخه اته میله لیري دی، نو ویل: تاسي په یأجج کي اوسی ترڅو چې زینب رضي الله عنها درته را ولي او بیا یې تاسي دلته را ولی، دوی دوه هم رهي سوه، دغه رهي کېدل یې تقریبًا تر بدر یوه میاشت وروسته وه او یأجج ته ورسېدل، ابوالعاص چې د مدینې منورې څخه مکې مکرمې ته ورسېدی زینب رضي الله عنها ته یې اجازه ورکړه چې د خپل پلار او مدینې منورې ته هجرت وکړي او زینب رضي الله عنها هم د هجرت دپاره د خپل کار په سمولو شروع وکړه.

په دغه وخت کي هند چې د ابوسفیان ښځه وه او د هغه عتبه لور وه چې په بدر کي وژل سوی ؤ ورته راغله او ویل: یا بنت محمّد! ﷺ خبره سوم چې ستا إراده ده چې د خپل پلار ته ولاړه سې، زینب رضي الله عنها و بېرېدل چې را و به مې ګرځوي نو منکره سوه.

هند ورته و ویل: اې د اکا لوري! مه منکره کېږه هغه د نارینه وو اختلاف او جنګونه د ښځو منځ ته نه راځي هغه د هغو کار دی خو که ته په دغه سفر کي مال یا کوم سامان ته ضرورت لرې راته و وایه چې درپوره یې کړم زما سره مال سته، زینب رضي الله عنها وایي: دې دغه خبري په رشتیا کولې خو زه بېرېدم او د دې څخه منکره وم چې مدینې منورې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځم، کله چي زينب رضي الله عنها د سامان د برابرولو څخه فارغه سوه نو کنانه بن ربيع چي د دې لېور او د ابوالعاص ورور ؤ اوښ را وستی او دا يې سپره کړه خپل غشی او ليندۍ يې ور سره واخيستل او په سپينه ورځ يې دا رهي کړه، قريش په دې قصه خبر سوه او پسي را و وتل، په ذي طُوٰی کي چي د يوه ځای نوم دی پسي ور ورسېدل، اول هغه څوک چي زينب رضي الله عنها ته ور د مخه سو هغه هَبّار بن الأسود ؤ او پر زينب رضي الله عنها يې نېزه پورته کړه، دا و بېرېدل او د ډېري بيري په سبب له خپله اوښه څخه لاندي ولوېدل.

د دغي بيري او لوېدلو په سبب هغه کوچنۍ چي د دې په نس کي ؤ ولوېدی، کنانه بن ربيع اوښ چوک کړی غشی او ليندۍ يې واخيستل ويل: والله هر يو را نژدې سي مګر دغه غشی د هغه په نس کي وي، قريش څني وګرځېدل خو ابوسفيان د خبرو دپاره ور د مخه سو او ويل: دا دي ښه کار و نه کړی چي ښځه دي په سپينه ورځ د خلکو په حضور را وايستل او تا ته هغه زموږ غم او مصيبت هم در معلوم دي چي د محمّد ﷺ د لاسه راته پېښ دي، خلک به وايي چي موږ يې لور زموږ د ضعف په سبب ور ولېږل نو دا زموږ دپاره پېغور دی او د دې راګرځول موږ ته کومه فايده هم نه را رسوي، مګر ته داسي وکړه چي ښځه بيرته مکې مکرمې ته را وله چي خلک و وايي هغه دی موږ بيرته ښځه راوګرځول او بيا يې ته بيرته د شپې بوزه او خپل پلار ته يې وروله، کنانه هم په دغه صلحه راضي سو بيرته را وګرځېدی او زينب رضي الله عنها څو شپې په مکه مکرمه کي پاته سوه او بيا يې زينب رضي الله عنها يوه شپه د شپې وايستل، څو زيد بن الحارثه او د هغه ملګري انصاري ته يې ور تسليم کړه او هغو بيا مدينې منورې ته بوتله.

دا ځيني هغه واقعې وې چي په بدر کي يا تر بدر وروسته پېښې سوي وې.

په وروسته کي جبريل عليه السلام د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي اهل بدر په تاسي کي کومه درجه لري؟ يعني: تاسي و هغو ته کومه درجه ورکوی؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: اهل بدر په موږ کي هغه بهتر او افضل خلک دي يعني: د لوړي درجې مسلمانان هغه کسان دي چي بدر ته حاضر سوي دي، جبريل عليه السلام و ويل: همدارنګه په ملائکو کي هغه ملائکې افضله او د لوړي درجې خاوندانې دي چي بدر ته حاضري سوي دي، دا د بدر عظمت او لويي ده، الله جل جلاله د بدر ورځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(یومُ الفرقان) (یومَ التقی الجمعان) بللې ده، ځکه په دغه جنګ د حق او باطل، د کفر او اسلام فرق او جلا والی راغلی او په دغه جنګ کې د کفر او شِرک رئیسان او سردارن ووژل سوه.

د دغه لوی جنګ خبر په ټوله جزیرةُ العرب کې نشر سو حتّی د دې جنګ خبر نجاشي ته چې د حبشې پاچا ؤ ورسېدی او نجاشي هلته په حبشه کې مهاجر مسلمانان سره را ټول کړه او په بدر کې یې د مسلمانانو د کامیابۍ زېری ورکړی، د بدر د فتحې خبرونه ټولو ځایو ته ورسېدل، د بدر معظمه غزاء په اسلام کې هغه لوی جنګ دی، که څه هم په ظاهره کوچنئ جنګ او نفر پکښې لږ وه درې سوه نفره مسلمانان د زرو نفرو کفارو په مقابل کې و جنګېدل او جنګ هم تر دوه ساعته زیات نه ؤ مګر د دغه جنګ نتیجه لویه او مهمه نتیجه وه، مسلمانانو په دې جنګ کې وکولای سوای چې د کفر ټول رئیسان ووژني، په دغه جنګ کې د دې امت فرعون ووژل سو، اسلام په دغه یوه جنګ نشر او مشهوره سو، مسلمانانو وکولای سوای چې په دغه جنګ کې د قریشو قوه هغه چې په جزیرةُ العرب کې لوی او مهم طاقت بلل کیدی له منځه یوسي، دا د اسلام د نشرولو دپاره لوی اعلان ؤ ځکه د عربو ساداتو او مشرانو شکست وخوړی، دغه جنګ د اسلام دپاره لوی دعوت ؤ، په پخوا کې رسول الله ﷺ و یوه نا معلوم قوت ته خلک دعوتول مګر اوس د اسلام قوت او طاقت ټولو ته ښکاره او معلوم سو، مسلمانانو هغو قریشو ته شکست ورکړی چې د جزیرةُ العرب دیني زعامت او ریاست ددوی ؤ، نو په خپله دغه د قریشو شکست نسبت و پخوانیو دعوتو ته لوی دعوت او بلنه سوه، مسئله که څه هم ساده او کوچنۍ وه مګر آثار او نتائج یې ډېر لوی وه.

قرآن مجید د بدر د جنګ په باره کې بیان کوي

د سورةُ الأنفال ډېر آیاتونه د بدر د جنګ په باره کې نازل سوي دي، دغه سورة پر دغه جنګ الٰهي تبصره ده، دغه تبصره د هغو تبصرو څخه ډېره مخالفه ده کوم چې پاچهان یا قومندانان یې پسله فتحې او کامیابیه پر خپلو جنګو کوي.

تر هرڅه د مخه الله جلّ جلاله د مسلمانانو نظر و هغو تقصیراتو او اخلاقي کمبودیو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور واړاوه کومې چې تر اوسه په دوی کې پاته وې او ځینې یې د ځینو مسلمانانو څخه پټې هم سوې، نو په سورة الأنفال کې داسې آیاتونه نازل سوه چې مسلمانان د خپلو ځانو په پوره والي او د اخلاقو په پوره ښه والي کې کوښښ وکړي چې د دغه اخلاقي کمزوریو او کمبودیو څخه خلاص سي.

او بیا الله جل جلاله هغه حالات بیان کړل چې په دغه فتحه کې د مسلمانانو سره الهي تائید، مرسته او نصرت ملګری او ورسره ؤ، دا دپاره د دې چې دوی په خپل شجاعت او قوت مغروره نه سي، په زړو کې یې غرور او کبریاء ځای و نه نیسي بلکه پر الله جل جلاله به توکل کوي، د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ اطاعت به کوي.

او بیا یې هغه لوړ هدف او مقصد ورته بیان کړی کوم چې د هغه هدف دپاره رسول الله ﷺ دغه خونړۍ جګړه وکړه او هغه صفات او اخلاق یې ور وښوول چې هغه په جنګو او معرکو کې د فتحې او کامیابۍ سبب ګرځي.

او بیا الله جل جلاله مشرکانو، منافقانو، یهودو او د جنګ بندیانو ته خطاب کوي، بلیغ او فصیح خطاب او داسې کامل نصیحت ورته کوي چې دوی باید حق ته تسلیم سي او د حق متابعت وکړي.

او بیا الله عزوجل مسلمانانو ته د غنیمتو په باره کې خطاب کوي او دوی ته یې د دغې مسئلې په متعلق قوانین او اصول کښېښوول چې دا مسئله یې د همیش دپاره منظمه کړه.

او بیا الله جل جلاله د مسلمانانو دپاره د جنګ او صلحې قوانین کښېښوول څکه اوس چې اسلامي دعوت دغه د جنګو مرحلې ته داخل سو نو دغو قوانینو ته اشد ضرورت موجود ؤ، دا د دې دپاره چې د مسلمانانو جنګونه، یا عموماً ټول اسلامي جنګونه هغه د جاهلیت او د جاهلانو د جنګو څخه فرق ولري، مسلمانان باید په اخلاص، اخلاقو او جنګې معامله کې تر نورو انسانانو تفوق، بهتري او لوړوالی ولري او جهان ته دا ور وښیي چې اسلام یوازې یو فکري او نظري خبري نه دي بلکه اسلام خپلو متابعینو ته پر هغو اساساتو، پر هغو مبادیو او اخلاقو عملي تربیه ورکوي چې هغو اخلاقو ته یې ور بولي.

په سورة الأنفال کې د اسلامي دولت د قانون داسې مادې مقرره سوې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغو مسلمانانو، کوم چې د اسلامي دولت په داخل کې اوسيږي، د هغو مسلمانانو سره چې د اسلامي دولت څخه دباندې اوسيږي فرق يې معلوماوه او ثابتاوه يعنې: د دواړو طبقو د ژوند د حالاتو پوره مراعت پکښې سوی ؤ، چې دغه ذکر سوي ځو مفاهيم تقريباً د جنګ او د هغه د قوانينو دپاره د سورةُ الأنفال خلاصه بلل کېدلای سي.

لکه څرنګه چې د مخه مو درته وويل: د هجرت په دغه دوهم کال کې د رمضان د مياشتي روژه فرض سوه او زکوة الفطر يا د کوچني اختر سرسايه فرض سوه او د فرضي زکات دپاره د نصاب اندازې وښوول سوې، چې د دغه زکوة الفطر په فرضيت او د فرضي زکات د نصاب د ښوونې په سبب د ډېرو هغو فقيرو مهاجرو د مشکلاتو بار سپک سو کوم چې دوی ته يې تکليف ورکاوه، د بډايانو په مالو کې د غريبانو حق پيدا سو.

سبحان الله! د يوه ښايسته تصادفي حالاتو څخه يو دا ؤ: چې د مسلمانانو اول اختر، هغه اختر چې په خپل ژوندکې يې د اول وار دپاره اسلامي اختر کاوه، هغه اختر د هجرت د دوهم کال تر روژې وروسته د شوال د مياشتي اختر ؤ.

(ځکه روژه په دغه کال فرض سوه او دا د مسلمانانو اول اختر ؤ)

دغه اختر يې پسله هغه ښکاره او معلومداره فتحې څخه ؤ چې لږ ورځې مخ کې يې په بدر کې په نصيب سوه، ډېر ښکلی او مبارک اختر دی چې پسله هغه څخه مسلمانانو ته راغلی چې د فتحې او عزت تاج يې پر سرو ايښی ؤ او د دغه اختر د لمانځه منظره ښومره خوږه او شانداره وه چې مسلمانان د تکبير، توحيد او تحميد په نارو سره له خپلو کورو څخه را وزي او د دوی زړونه د الله جَلَّ جَلَالُهُ طرف ته په شوق سره ور الوتل او د الله جَلَّ جَلَالُهُ د رحمت او جنتو اميد يې پسله دغه اوسني نعمتو څخه چې أمن او امان، فتحه او بريئ ؤ درلودی او الله عَزَّوَجَلَّ دغه اوسني نعمتونه د سورةُ الأنفال په (۲۶) نمبر آيات کې ورته بيانوي او فرمايي:

﴿وَٱذْكُرُوٓاْ إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِى ٱلْأَرْضِ تَخَافُونَ أَن يَتَخَطَّفَكُمُ ٱلنَّاسُ فَـَٔاوَىٰكُمْ وَأَيَّدَكُم بِنَصْرِهِۦ وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾﴾. [الأنفال: ٢٦]

يعنې: تاسي هغه وخت در په ياد کړی چې تاسي لږ او په مځکه کې ضعيفه ؤاست او له دې څخه بېرېدلاست چې تاسي به خلک وتښتوي، يعنې: قريش، يا فارس، يا روم به مو مغلوبه کړي، نو الله جَلَّ جَلَالُهُ تاسي ته ځای درکړی او تاسي ته يې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله مرسته سره قوت درکړی او د طیّباتو پاکو شیانو څخه یې رزق درکړی، دپاره د دې چې تاسي د خپل رب ﷻ شکر آداء کړی.

د بـدر او اُحـُد
په منځ کي عسکري نشاط او حرکتونه

دا خو در معلومه سوه چي د بدر جنګ د مسلمانانو او مشرکانو په منځ کي هغه اولنۍ جګړه وه او دغه جنګ هغه د حق او باطل په منځ کي جلا کوونکی جنګ ؤ، په دې جنګ کي مسلمانانو داسي برئ لاس ته را وړی چي ټولو عربو د مسلمانانو د کامیابۍ شاهدي آداء کول، خو هغه کسان چي د دغه جنګ نتائجو سره متفق او یو ځای کړه هغه! هغه کسان وه چي د دغه جنګ په مستقیمو خسارو او تاوانو ضعیفه سوي وه، چي هغه د مکې مکرمې مشرکان وه او هغه کسان وه چي د مسلمانانو عزت او کامیابي یې پر خپل دیني او اقتصادي ژوند یوه قوي ضربه بلل چي هغه یهود وه.

له هغي ورځي څخه چي مسلمانان د بدر په غزاء کي کامیابه سوه دغه دوې ډلي چي مشرکان او یهود وه د قهر او غضب، حسد او عناد په اور کي کړې دې، الله جل جلاله د سورۀ المائده په (۸۲) نمبر آیات کي فرمايي:

﴿لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ ٱلنَّاسِ عَدَٰوَةً لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱلۡيَهُودَ وَٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْ﴾. [المائده]

یعني: هغه چي د مومنانو سره تر ټولو خلکو ډېر زیات او شدید عداوت لري هغه یهود دي او هغه کسان دي چي مشرکان دي.

او د دغو دواړو ډلو دپاره په مدینه منوره کي ملګري او کومکیان موجود وه.

هغه کومکیان یې څوک وه؟ هغه! هغه کسان وه چي نور یې نو د خپل ځان دپاره په کفر او شرک کي عزت او وقار نه لیدی نو په ښکاره او ظاهره مسلمانان سوه چي هغه عبدالله بن اُبيّ بن سلول او د ده ملګري وه او دغه د منافقانو درېیمه ډله هم پر مسلمانانو د حسد او عناد، قهر او غضب په لحاظ تر هغو دوو اولو ډلو (چي مشرکان او یهود وه) په کمه نه وه او هلته یوه بله څلورمه ډله هم موجوده وه چي هغه: هغه صحرايي عرب وه چي د مدینې منورې په شا وخوا کي اوسېدل، خو د هغو دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکفر او ایمان مسئله مهمه نه وه، هغه بیا د چور او چپاول خلک وه، هغه هم د مسلمانانو په نصرت او کامیابي مضطرب او پرېشانه سوه او پردې بېرېدل که په مدینه منوره کي یو قوي حکومت جوړ سي نو به دوی له دې څخه منعه کړي چي د چور او حملو د لاري دي قوت او طاقت لاس ته را وړي، نو یې د مسلمانانو سره حسد درلودی او د مسلمانانو دښمنان وګرځېدل.

په دغه سبب له هره طرفه پر مسلمانانو خطرونه را وګرځېدل، مګر د دغو څلورو ډلو څخه هري یوې د مسلمانانو سره په خپل سلوک او کړنلاره کي فرق درلودی او هري ډلي هغه لار اختیار کړې وه چي د دوی په فکر دوی یې خپل مقصد ته رسول.

هغه کسان چي په مدینه منوره کي او د هغې پر شا و خوا اوسېدل هغو په ښکاره سره اسلام را وړی خو په دننه کي یې د شر او فساد، دسیسو او فتنو په جوړولو کي کوښښ کاوه، چي دغسي کسانو ته منافقان ویل کیږي.

خو یهودو بیا په ښکاره سره د دښمنۍ اعلان کاوه، خپل حسد او عناد یې میدان ته را وایستی.

مګر د مکې مکرمې مشرکانو بیا د فیصله کوونکي جنګ اخطارونه ورکول او د خپل انتقام او بدلې نارې یې وهلې او د جنګ دپاره یې په ښکاره سره خلک او اسلحه سره جمعه کول، چي د دوی حالاتو په ژَبانِ حال سره و مسلمانانو ته دا ویل: چي خامخا یوه داسي ورځ را تلونکې ده چي موږ به ستاسي څخه خپله بدله او انتقام اخلو او واقعاً یې هم په وروسته کي داسي جنګ و مدینې منورې ته ور وستی چي د مسلمانانو پر هیبت او نامه یې ډېر بد اثر وکړی، چي هغه د اُحُد جنګ ؤ خو مسلمانانو په دغه خطرناکه موده او حالاتو کي چي له هره طرفه د شر لمبې پورته کېدې د خپل قائد اعلیٰ په قیادت داسي رول آداء کړی چي په هغه رول کي د رسول الله ﷺ د قیادت او مشرۍ نبوغ او عبقریت ځلېدی.

رسول الله ﷺ دغو ټولو خطرو ته پوره ویښ او بیداره ؤ او د هغو د محوَ کولو دپاره یې ډېره ښه نقشه او کړنلاره عملي کول چي اوس به په را تلونکي بحث کي د دغو حالاتو بیان په مختصر ډول سره ولولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کُدر کي د بني سُلیم غزاء

د بدر تر جنګ وروسته د مدینې منورې استخباراتو خپل قائد اعلیٰ او لارښوونکي رسول الله ﷺ ته دا خبر را وړی چي د بني سُلَیم قبیله چي د غَطَفان د قبیلو څخه یوه قبیله ده او په نجد کي اوسېدل د مدینې منورې د حملې دپاره لښکري برابروي، نو رسول الله ﷺ ډېر ژر د دوو سوو سپرو سره د دغي قبیلې طرف ته د دې دپاره ور ووتی چي دغه فتنه په هغه خپله ځالګۍ کي و وژني، تر څو چي د دغي قبیلې کورو ته چي په (کُدر) کي پراته وه ور ورسېدی، بنو سُلیم ته چي دا خبر ورسېدی د خپلو کورو څخه وتښتېدل او هلته په یوه شېله کي پنځه سوه اوښه او یو مریئ چي (یسار) نومېدی ځني پاته سوه، دغه اوښان او دغه نفر مسلمانانو ونیول، پسله هغه چي رسول الله ﷺ د اوښانو څخه خُمس و ایستی پاته اوښان یې پر مسلمانانو تقسیم کړه چي هر نفر ته دوه دوه اوښه ور ورسېدل او هغه مریئ یې آزاد او ایله کړی، رسول الله ﷺ په دغه ځای کي درې شپې تیري کړې او بیا بیرته مدینې منورې ته ولاړی، دغه غزاء د هجرت په دوهم کال او د شوال په میاشت کي وه، دغه غزاء تر بدر اوه ورځي وروسته وه.

د رسول الله ﷺ دوژلو دپاره دسیسه

دا معلومه خبره ده: کله چي مشرکانو په بدر کي ماته وخوړل او ډېر مشران یې ووژل سوه، نو د مکې مکرمې مشرکان لکه د اور کوره د رسول الله ﷺ پر ضد په خپلو ځانو کي سره ایشېدل، ترڅو چي د مکې مکرمې دوو مشرکانو داسي یوه دسیسه جوړه کړه چي د دغه اختلاف او تفرقې، د دغه ذِلت او سپکاوي ریښه له بېخه وکاږي او دغه ریښه د دوی په فکر رسول الله ﷺ ؤ، قصه داسي ده:

عُمیر بن وهب الجُمحي چي د قریشو د شیطانانو څخه بلل کېدی، هغه چي رسول الله ﷺ او د ده ﷺ مکرمو اصحابو ته یې په مکه مکرمه کي ډېر آزارونه ورکول، اوس د دغه عُمیر زوی د بدر په بندیانو کي د مسلمانانوسره بندي دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دغه عمیر بن وهب او بل صفوان بن اُمیه بن خلف چي پلار او ورور یې په بدر کي وژل سوي دي، دغه دوه نفره دکعبې شریفي په حِجر یا حطیم کي سره ناست دي او خبري سره کوي، اول یې هغه کسان یاد کړل چي د بدر په جنګ کي وژل سوي وه او بیا مسلمانانو څاه ته ور واچول او بیا یې د مکې مکرمې د خلکو غمونه سره بیانول ترڅو چي صفوان و ویل: والله پسله دویه په ژوند کي خوند او خیر نسته، عُمیر و ویل: رشتیا وایې! په والله که زما پر ذمه پوروونه نه وای او پر دغه خپلو کوچنیو اولادو نه بېرېدلای چي ترما وروسته به خوار او دربدره سي زه به دغه اوس د محمّد ﷺ پر طرف د هغه د وژلو دپاره رهي سوی وای او زه د ورتللو دپاره بهانه هم لرم ځکه زما زوی د دوی سره بندي دی، صفوان موقع مناسبه ولیدل او غواړي چي دغه موقع یې له لاسه و نه وزي ویل: ستا پور یې پرما! زه یې آداء کوم او اولادونه دي زما د اولادو سره یو ځای کوم هرڅه چي مي په وسه پوره وي په والله هغه نه ځني منعه کوم، عُمیر و ویل: دغه خبره د ځانه سره وساته چي څوک په خبر نه سي ، صفوان ویل: بېغمه اوسه، عُمیر ولاړی خپله توره یې ښه تېره او په زهرو زهرناکه کړه، هغه داسي چي توره به یې د آهنګر په کوره کي داسي ګرمه او سره کړه لکه اور او بیا به یې په زهرو کي کښېښوول، د زهرو اوبه به یې په وچښلې، چي د دغې توري زخم بیا نه جوړېدی (دا د هغه وخت زهرناکه یا کیمیاوي اسلحه وه) او بیا مخ پر مدینه منوره رهي سو ترڅو هلته د مسجد د دروازې سره یې خپله اوښه چوکه کړه او دئ ځني را کښته سو، تاسي پوهېږی چي د عُمیر څه نیت او څه مقصد دی؟ د عمیر إراده دا ده چي په اول ملاقات یا مخامخ کېدلو کي به رسول الله ﷺ په دغه خپله توره سره وهي او بیا چي هرڅه پېښیږي پېښ دي سي.

په دغه وخت کي حضرت عمر رضي الله عنه هلته د څو نورو مسلمانانو سره ناست ؤ او د بدر د جنګ خبري یې سره کولې چي سترګي یې پر عُمیر ومښتې نو یې و ویل: په والله دغه د الله دښمن عمیر نه دی راغلی مګر د یوه شر دپاره او بیا عمر رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته ورغلی ویل: یا رسولَ الله! هغه دی د الله دښمن عُمیر راغلی او توره په غاړه یې، رسول الله ﷺ و فرمایل: ما ته یې راوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر رضی الله عنه عمیر ته ورغلی او هغه تناو چې عمیر توره په ځان پورې په ځړولې وه د عُمیر په غاړه کې ور واچاوه غواړي چې مسجد ته یې ور ولي خو په دغه وخت کې یې د انصارو څو نفرو ته هم و ویل: تاسي ولاړ سی د رسول الله ﷺ سره کښېنی او دغه خبیث ته متوجه اوسی ځکه دا سړئ په باور نه دی، بیا یې نو عُمیر مسجد ته ورننه ایستی، کله چې رسول الله ﷺ ولیدل چې عمر رضی الله عنه د عمیر په غاړه کې تناو وراچولی دی او را کشوي یې ویل ایله یې کړه یا عمر!

او عمیر ته یې و ویل: را نژدې سه یا عمیر! عمیر و رسول الله ﷺ ته ور د مخه سو او ویل (أنعَمُوا صَبَاحاً) چې دا د جاهلیت د وختو او د مشرکانو سلام ؤ، رسول الله ﷺ و فرمایل: الله جل جلاله موږ ستا تر تحیې په ښه تحیه مکرم کړي یو یا عمیر! چې هغه سلام او د اهل جنت تحیه ده او بیا یې ورته و فرمایل: د څه شي دپاره راغلی یې؟ یا عمیر! عمیر و ویل: د دغه خپل زوی په باره کې راغلی یم چې ستاسي سره بندي دی او د ده په متعلق ښه را سره وکړی، رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه توره دي د څه شي دپاره په غاړه کې ده؟ عمیر و ویل: الله دي توري خرابي کړي آیا موږ ته یې کومه فایده را رسولې ده؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: رشتیا راته و وایه د څه شي دپاره راغلی یې؟

عُمیر و ویل: بېله دغه د بل کار دپاره نه یم راغلی.

رسول الله ﷺ و فرمایل: بلکه ته او صفوان بن اُمیه په حِجر کې سره کښېنستلاست او د قریشو هغه وژل سوي کسان مو یادول چې د بدر په ورځ په هغه څاه کې واچول سوه او بیا تا و ویل: که پرما پور نه وای او دغه اولادونه مي نه وای زه به د محمّد ﷺ د وژلو دپاره تللی وای، صفوان ستا د پورو او اولادو ذمه په دې شرط پر خپله غاړه واخیستل چې ته ما و وژنې، مګر الله جل جلاله ستا او زما د وژلو په منځ کې حائل دی یعني: ته دا کار نه سې کولای، ځکه الله عزوجل دغه کار منعه کوي، عمیر و ویل: أَشهَدُ أَنکَ رسولُ الله.

یا رسولَ الله! د کوم شي خبر چې به تا له آسمانه موږ ته را وړی او کومي وحې چې پر تا نازلېدې موږ په هغو کې ستا تکذیب کاوه او نه مو منلې مګر دغه خبر چې بېله ما او صفوانه بل هیڅوک نه حاضروه او نه په خبر دي په والله زه پوهېږم چې بېله الله جل جلاله بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا نه یې په خبر کړی، نو حمد دي هغه الله لره وي چې زه یې اسلام ته هدایت کړم او زه یې دغه ځای ته را وستلم او بیا یې د شهادت حق کلمې وویلې.

رسول الله ﷺ اصحاب کرامو ته وفرمایل: دغه ورور ته مو د دین مسائل وروښوی قرآن مجید ورته وواياست او بندي یې ورایله کړی.

سبحان الله! په هغه وخت کې فاکس ؤ که تلفون؟ ټیپ ؤ که مخابره؟ چې دغه حالات د هغه په واسطه و رسول الله ﷺ ته وَرَسَول سوه؟

یا! دغه شیان یو هم نه وه موجود بلکه تر دې ټولو مهمه او د خبر رسولو بله وسیله موجوده وه! چې د هغه په واسطه دغه خبر و رسول الله ﷺ ته ورسېدی چې هغه الٰهي وحيِ وې، د نبوت او رسالت ټول کارونه تر بشري عقل او طاقت لوړ وي، دا هم د الٰهي معجزو څخه او د رسول الله ﷺ د رسالت د اثبات دپاره یوه لویه معجزه وه.

خیر عُمیر رضي الله عنه دلته په مدینه منوره کې مسلمان سو او هلته په مکه مکرمه کې صفوان ونورو مشرکانو ته وایې: زېری درکوم چې په را تلونکو نژدې ورځو کې به د داسي واقعې خبر واوری چې د بدر قصه به در څخه هېره کړي او صفوان به د هر هغه چا څخه چې مکې مکرمې ته به ورتلی د عُمیر د حالاتو پوښتنه کول ترڅو چې د عُمیر د اسلام خبر ورته را ورسېدی، بیا نو صفوان قسم یاد کړی چې هیڅکله به د عُمیر سره خبري نه کوي او هیڅکله به په هیڅ شي کي فایده نه ور رسوي، عمیر رضي الله عنه چې مکې مکرمې ته راغلی هلته یې په اسلامي دعوت شروع وکړه او خلک یې اسلام ته را بلل، حتّٰی د ده پرلاس ډېر خلک اسلام ته داخل سوه.

الٰهي زموږ ټولو مسلمانانو خاصتاً زموږ د ځواني طبقې زړونه هم د خیر او مصلحت و هغه لاري ته واړوې چې ته په راضي کېږې او جنت ته مو بیایې.

د بني قینُقاع د غزا سبب

موږ مخ کې د هغه عهد او معاهدې مادې درته بیان کړې کومه چې رسول الله ﷺ د یهودو سره کړې وه، رسول الله ﷺ او مسلمانانو د هغو شیانو د عملي کولو ډېر کوښښ کاوه کوم چې په هغه معاهده کې ذکرسوي وه او واقعاً هم د مسلمانانو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرفه هيڅ داسي کار نه سو ښېښ چي هغه دي د هغي معاهدې د مادو څخه يو حرف مخالف وي، مګر يهود! هغه يهود چي د دوی تاريخ په غدر او خيانت، وعده خلافي او چمو ډک دی، هغو خپل ځانونه نه سواى ټينګولاى چي د هغه خپل پخواني خائنانه طبيعت سره موافق عمل و نه کړي.

نو يې د مسلمانانو په صفو کي د چم او دسيسو، تشويش او اضطراب پارولو او خطايستلو په عملي کولو شروع وکړه چي اوس به د يهودو د شيطانتو او اور بلوونکو دسيسو د جملې څخه يوه نمونه درته بيان سي:

ابن اسحاقؒ وايي: شاس بن قيس چي يو سپين ږيری يهودي ؤ لوی کافر او متعصب انسان ؤ، د مسلمانانو سره يې ډېر حسد او عداوت درلودی، يوه ورځ پرلاري رهي ؤوې ليدل چي د رسول اللهﷺ انصار او اصحاب چي د أوس او خزرج د قبيلې څخه وه په يوه مجلس کي سره ناست دي او خبري سره کوي، د دغه يهودي دغه د دوی اُلفت او محبت، د دوی صلحه او پر اسلام سره يو ځای کېدل، د دوی اتحاد او اتفاق نه سوه خوښ، يهودي ته دا ور معلومه وه چي د جاهليت په وختو کي د دغو قبيلو په منځ کي څومره عداوت پروت ؤ، نو يې د ځانه سره و ويل: (*بني قيله چي مقصد يې د أوس او خزرج قبيلې وې*) بني قيله په دې وطن کي سره متحد او متفق سوه؟! او که دوی په اتفاق او اتحاد سوه بيا نو موږ د دوی سره د آرامۍ او قرارۍ ژوند نه سو کولای.

(نو دغه يهودي د دوی د اختلاف او جنګولو دپاره څه وکړه؟)

يو ځوان يهودي چي د ده سره ملګری ؤ هغه ته يې و ويل: ورسه د دوی سره کښېنه او هغه د بُعاث د جنګ خبري شروع کړه.

(د بُعاث جنګ) يو ډېر لوی او شديد جنګ ؤ چي تر هجرت د مخه د مدينې منورې د دوو قبيلو چي أوس او خزرج وې په منځ کي تېر سوی ؤ چي د دواړو طرفو ډېر کسان پکښې و وژل سوه او دواړو طرفو ته ډېري ځاني او مالي خرابۍ او بربادۍ پکښې رسېدلي وې، نو دغه يهودي هغه بل يهودي امر کړی چي ورسه د دوی سره کښېنه او د بُعاث د جنګ خبري شروع کړه او ځيني هغه بيتونه وايه چي دغو دوو قبيلو به يو د بل پر ضد د هغه جنګ په وخت کي ويل. يعني: هغه زوړ او وژل سوی اور پکښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تازه کړه، دغه ځوان يهودي هم ورغلی او دا کار يې وکړ، سبحان الله! خلک نوي مسلمانان سوي دي تر اوسه لا شيطان خپل شيطانت پر عملي کولای سوای د يهودي د خبرو په سبب په قوم کې د اختلاف او فخرخبري شروع سوې، تر څو چې دوه نفره يو د بل په مقابل کې پر ځنګنو سره کښېنستل او آوازونه يې لوړ سوه او بيا يوه هغه بل ته و ويل: که دي خوښه وي بيرته به د سره هغه جنګ شروع کړو، يعني: د دغه اهلي جنګ دپاره بيا تيار او آماده يو، په کراره کراره دواړي ډلي په قهر کېدلې او ويل: سره معلومه به يې کړو، زموږ او ستاسي د معلومېدلو ځای (حَرّه) دی، ناري سوې: اسلحه! اسلحه! خلک حَرّې ته سره و وتل، رسول الله ﷺ ته دا خبر ورسېدی، کوم مهاجر اصحاب چې د رسول الله ﷺ سره ناست وه د هغو سره و دغو انصارو ته ورغلی او ويل:

«يا معشرَ المسلمين! الله الله، أ بدعوٰی الجاهلية و أنا بين اَظهُرِ کُم؟ ».

ژباړه: اې مسلمانانو! آيا بيا هم د جاهليت کارونه کوی او زه ستاسي په منځ کې يم؟ پسله هغه چې الله جل جلاله اسلام ته هدايت کړاست او په اسلام يې مکرمه کړاست، له کفره يې خلاص کړاست د جاهليت کارونه يې درڅخه ايسته کړل، ستاسي په زړو کې يې الفت او محبت در واچاوه، اوس بيرته هغه د جاهليت کارو ته رجوع کوی؟

قوم پوه سو چې دا شيطاني وسوسه او د دوی د دښمن له طرفه چم ؤ نو په ژړا سوه.

د أوس او خزرج د قبيلو خلک يو د بل د خوشاله کولو دپاره سره غاړه په غاړه سوه او د رسول الله ﷺ د امر اورېدونکي او منونکي رهي سوه، نو الله جل جلاله د عَدُوّ الله شاس بن قيس چم او خيانت ناکامه کړی.

دا د هغو اعمالو يوه نمونه وه چې يهودو د مسلمانانو په صفو کې د تفرقې او جنګولو دپاره عملي کول او نن ورځ هم د دغسي اعمالو ډېر مثالونه د يهودو له طرفه په ډېرو اسلامي ملکو کې ليدل کيږي، چې يهود د خپلې کاميابۍ دپاره اسلامي امت، يا جنوب او شمال ته سره ويشي، يا يې و شيعه او سُنّي ته سره ويشي، يا يې د ژبې او قوميت پر اساس سره ويشي، خو بد بختانه مسلمانان د خپلې بېخبرۍ يا د مادي طمعې په سبب يا د کرسۍ په اميد دغه تفرقې قبلوي، بالمقابل کفري او خارجي قواوو ته تسليمېږي او د ځانه څخه د هغو نوکران او خدمتګاران جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خو یوه نمونه وه بلکه تر دې زیات نوري هم ډیري نقشې او دسیسې یهودو د دې دپاره عملي کولې چې د اسلامي دعوت مخه ونیسي.

مثلاً: د درواغو آوازې یې په مسلمانانو کي نشرولې یا دا چې په سهار کي به مسلمانان سوه په ماښام کي به بیرته له اسلامه واوښتل، دا د دې دپاره چې د ضعیف الإیمانه مسلمانانو یا هغو کسانو چې نوی یې ایمان را وړی ؤ په زړو کي شک او تردید پیدا کړي او د دوی متابعت وکړي، په مسلمانانو کي یې پر هغو کسانو د ژوند او معیشت لاري تنګولې کوم چې د دوی به یوه مالي رابطه ورسره وه، هغه داسي:

هغه کسان چې مسلمانان سوي وه که به پر دوی د یهودو پور باندي ؤ یهود به سهار او ماښام د پور غوښتلو دپاره ورته ولاړ وه او که به بیا د مسلمان پور پر باندي ؤ هغه یې ځني خوړی او نه یې ورکاوه، هغو ته به یې ویل: ستا پور هغه وخت صحي او راباندي ؤ چې ته د خپلو پلرو پر دین وې مګر دا چې ته اوس له دینه واوښتې نو ستا پر موږ هیڅ حق نسته، یهودو دغه کارونه ټول تر بدر د مخه کول، سره د دې چې دوی د رسول الله ﷺ سره هغه ذکر سوې معاهده هم درلودل، خو رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو پر دغو ټولو مخالفتو په دې امید صبر کاوه چې ممکن یوه ورځ یهود و سمي لاري ته راسي او په منطقه کي أمن او أمان موجود وي، خو اوس چې یهودو ولیدل چې الله جل جلاله مسلمانانو ته د بدر په میدان کي پوره نصر او بریئ ورکړی او اوس مسلمانانو عزت او شوکت، هیبت او دبدبه پیدا کړه، د یهودو قهر او غضب، عناد او حسد نور هم زیات سوه، نو یې هغه خپل شر او عداوت ښکاره کړی، بغاوت او د مسلمانانو آزارونه یې زیات کړه.

په یهودو کي یو سړئ ؤ چې کعب بن اشرف نومېدی او دغه سړئ په حسد او عناد، شر او عداوت کي تر نورو یهودو زیات ؤ چې قصه به یې لږ وروسته په تفصیل سره درته بیان سي.

لکه څرنګه چې د مخه درته و ویل سوه: د مدینې منورې یهود درو قبیلو ته وېشل سوي وه چې یوه یې د بني قینقاع قبیله وه او دغه قبیله دننه په مدینه منوره کي په یوه کلي کي اوسېدل چې هغه کلی هم د دوی په نامه سره یادېدی او دغه یهود کاسبان، زرګران، آهنګران او د لوښو جوړوونکي وه، چې د دغو کسبو په سبب دوی مالداره او د قسم قسم

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلحو خاوندان هم وه، اووه سوه نفره جنګي ځوانان يې درلودل، د مدينې منورې د يهودو هغه قوي او دلاوره قبيله هم دوی وه او اول هغه ځوک چې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو سره يې عهد او وعده مات کړه همدغه د بني قينقاع يهود وه.

کله چې الله جل جلاله مسلمانانو ته په بدرکي برئ ورکړی دغې قبيلې په خپل طغيان او سرکښي کي شدت وکړی، داسي کارونه يې کول چې مسلمانان په قهر کړي، په مسلمانانو يې پسخندونه وهل، ځرنګه چې دوی د کسب او صنعت خاوندان او تجاران وه (*دا خو ټاسي ته معلومه ده چې د يهودو اصلي کار او پېشه تجارت او صنعت دی*) نو د بني قينقاع يهودو يو بازار درلودی، د مسلمانانو ځخه چې به هرځوک د دوی بازار ته د شي د رانيولو يا خرڅولو دپاره ورغلی دوی به آزاراوه، حتّی پر مسلمانو ښځو يې تعرضونه کول، کله چې د دوی دغه کارونه ډېر سوه او سرکښي يې زياته سوه نو رسول الله ﷺ دوی سره را ټول کړه نصيحت يې ورته وکړی، صلحي او سمي لاري ته يې را وبلل، د دوی د دغه سرکښۍ نتيجه يې ورته بيان کړه، خو په عوض د دې چې يهود اصلاح سي شر او عداوت يې نور هم زيات سو.

ابو داؤد او نور د احاديثو امامان د عبدالله بن عبّاس رضي الله عنهما ځخه روايت کوي او وايي: کله چې رسول الله ﷺ د بدر په ورځ قريشو ته ماته ورکړه او بيا مدينې منورې ته راغلی نو يې د بني قينقاع په بازار کي يهود سره را ټول کړه او وې فرمايل: يا معشر اليهود! د مخه تردې چې داسي حال درته پېښ سي لکه قريشو ته چې پېښ سو اسلام قبول کړئ، يهودو وويل: يا محمّد! ﷺ ته په دې مه خطاوزه چې د قريشو ځخه دي ځو داسي بې تجربې نفر ووژل چې په جنګ نه پوهېدل، که ته زموږ سره جنګ وکړې ته به پوه سې چې خلک موږ يو او زموږ په مثل به د هيچا سره مخامخ نه سې، الله جل جلاله د يهودو د دغو خبرو په جواب او مقابل کي د سورة آل عمران ۱۲، ۱۳ نمبر آياتونه نازل کړه چې فرمايي:

﴿قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾﴾.

يعني: اې محمّده! ﷺ دغو کفارو ته و وايه چې ډېر ژر به په دنيا کي مغلوبه سی او په آخرت کي به جهنم ته وشړل سی او دغه جهنم د استوګني دپاره ډېر بد ځای دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ قَدْ كَانَ لَكُمْ ءَايَةٌ فِي فِئَتَيْنِ ٱلْتَقَتَا ۖ فِئَةٌ تُقَـٰتِلُ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلَيْهِمْ رَأْىَ ٱلْعَيْنِ ۚ وَٱللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِۦ مَن يَشَآءُ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُو۟لِي ٱلْأَبْصَـٰرِ ﴿١٣﴾ ﴾.

ژباړه: اې کتونکو! تاسي ته په هغو دوو ډلو کي چي په بدرکي د جنګ دپاره سره مخامخ سوې ډېر لوی عبرت دی، یوه ډله وه چي د الله جل جلاله په لار کي يې جنګ کاوه او بله ډله وه چي کافره وه، دوی به هغه ډله دوه چنده ليدل او الله جل جلاله په خپل نصرت سره د هغه چا تاييد کوي چي د ده جل جلاله خوښه وي، بېشکه چي په دغه ډېر ليدلو کي د بصيرت خاوندانو لره ه عبرت دی.

د دغه آيات شريف د ترجمې د ښه پوهېدلو دپاره ه‍جبوره يو چي بيرته د بدر غزاء ته ولاړ سو، د بدر په غزاء کي د مشرکانو شمېر تقريباً زرو کسانو ته رسېدی چي د سپرتيا او حلالولو دپاره پوره شمېر اوښان او آسان او پوره اسلحه ور سره وه او بل طرف ته د اسلامي لښکر عدد تر درو سوو نفرو لږ څه زيات ؤ چي اويا اوښان، دوه آسه او لږ اسلحه ور سره وه، خو د تعجب ځای دا ؤ چي په ځينو وختو کي هر لښکر ته هغه بل مخامخ لښکر د خپل ځان په حساب دوه چنده معلومېدی، چي د هغه نتيجه دا سوه: چي د کافرانو په زړو کي د مسلمانانو د ډېروالي په سبب ببره ور ولوېدل او مسلمانانو ته د کافرانو د دغه دوه چنده شمېر په سبب پر الله جل جلاله اعتماد او توکل پيدا سو او خپل رب ته نور هم متوجه سوه، نو الله عزوجل په دغو مکرمو آياتو کي سربېره پر دې چي يهودو ته په مغلوبيت او د جهنم په اور وعده ورکړه دغي موضوع ته يې هم اشاره وکړه.

خير بيرته د بني قينقاع د يهودو قصې ته راسی: د يهودو د دغه جواب څخه دا معلومه سوه چي دوی د رسول الله ﷺ او مسلمانانو ته په جنګ سره اعلان وکړی چي موږ ستا له جنګه نه بېرېږو او که ته زموږ سره جنګ وکړې هلته به در معلومه سي چي جنګيالي او توريالي څوک دي، خو رسول الله ﷺ خپل قهر او دا موضوع په ځان کي پټ کړه، رسول الله ﷺ او مسلمانانو صبر وکړی او د هغه څه يه انتظار وه چي د شپو په تېرېدلو سره مخ ته راځي، د بني قينقاع د يهودو نور هم جرئت او جسارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتېدی، په خپلو ناوړه اعمالو سره یې د خپل ځان د بربادۍ کوښښ کاوه او په خپل بد عمل سره یې پر خپلو ځانو د ژوند کولو لاري بندي او ترخې کړې.

ابن هشام د أبي عَون څخه روایت کوي چي د مسلمانانو څخه یوې ښځي یو شئ د خرڅولو دپاره د بني قینقاع بازار ته یو وړی او هغه یې خرڅ کړی او بیا د یوه زرګر دکان ته ورغله هلته کښېنستل غواړي چي د خپلي خوښي شئ رانیسي، اول خو زرګر غوښته چي دغه ښځه مخ لڅ کړي، ښځي د دې کاره څخه ممانعت وکړی، بیا یو بل خبیث یهودي پټ ورغلی د ښځي په بېخبري کي یې د دې د لباس یو کُنج لوړ د دې د غاړي سره وتړی او ښځه بېخبره ناسته ده، اوس خو هیڅ نه ده پېښه، خو کله چي د ښځي سودا خلاصه سوه نو ولاړه سوه، څرنګه چي کالي یې لوړ تړلي وه د بدن یوه حصه یې ښکاره سوه او یهودو پر وخندل، ښځي د دغه لځوالي سره یوه لویه چغه وکړه، دلته یو مسلمان سړئ هم ولاړ ؤ او یو شئ رانیسي هغه دغه حال ولیدی چي یوه مسلمانه مستوره ښځه لڅه سوه او هغه یهودي چي دا کار یې کړی دی ولاړ دی او خاندي، هغه مسلمان دغه واقعه ویني، څرنګه چي د شرف موضوع وه دغه واقعه یې نه سوای تحمل کولای نو یې پر یهودي را واچول او وې وژی، په بازار کي موجود یهود بیا پر مسلمان را ټول سوه او مسلمان یې و وژی، د وژل سوي مسلمان نورو اقرباوو د مسلمانانو څخه مرسته وغوښته، نو د مسلمانانو او د بني قینقاع د یهودو په منځ کي شر جوړ سو، کله چي رسول الله ﷺ ته خبر ورسېدی، یهودو ته یې حال ولېږی چي هغه نفر را تسلیم کړی کوم چي دغه مسلمان یې وژلی دی.

رسول الله ﷺ قاتل غواړي مګر د بني قینقاع یهودو دا نه منل چي قاتل دي ور تسلیم کړي بلکه د هغه مجرم پر څنګ ودرېدل، نو د قاتل د نه تسلیمېدلو په سبب هغه عهد چي د رسول الله ﷺ او یهودو په منځ کي ؤ د یهودو له طرفه مات سو، دلته نو رسول الله ﷺ مسلمانان امر کړه چي لښکر جوړ کړی، د مسلمانانو لښکر جوړ سو او د لښکر بیرغ یې حمزه بن عبدالمطلب ﷺ ته ورکړی، لښکر د بني قینقاع پر طرف حرکت وکړی، یهودو چي لښکر ولیدی په خپلو قلاوو ننوتل او دروازې یې بندي کړې، مسلمانانو د دباندي له طرفه محاصره کړل، اوس نو د بني قینقاع یهود په څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیانو غره دي، اول خو دوی اوه سوه نفره مسلح فوج لري او بل دننه په قلاوو کې د اوبو څاهان لري، کښتونه او حیوانات یې دننه په قلاوو کې وه، د دباندي څخه یې هیڅ شي ته ضرورت نه درلودی او هغه خوراکي مواد چي د دوی سره دننه په قلاوو کي موجود وه پوره یو کال یې بس وه، نو دوی دننه په قلاوو کي کښېنستل او رسول الله ﷺ ته یې د جنګ اعلان وکړی، رسول الله ﷺ حال ور ولېږی چي زه ستاسي سره کار نه لرم فقط هغه قاتل را تسلیم کړی، خو هغو و ویل: یا محمّد! ﷺ تا پر موږ هم د قریشو خیال کړی دی؟ موږ جنګي خلک یو که جنګ کوې جنګ در سره کوو.

اوس د یهودو له طرفه تهدیدونه شروع سوه، یهود پر خپل کفر او خیانت ټینګار کوي او مسلمانانو په قلاوو کي محاصره کړي دي، دغه محاصره د هجرت د دوهم کال د شوال د میاشتي د پنځلسم تاریخه شروع سوه او د ذوالقعدې تر اولي شپې پوري یې دوام درلودی، یعني: پوره پنځلس ورځي د محاصرې تیري سوې او بیا هم دوام لري، خو الله جلّ جلاله د یهودو په زړو کي بېره ور واچول او دا هغه بېره ده: کله چي الله عزّوجلّ د یوه قوم د شکست او ماتېدلو إراده وکړي دغه بېره یې په زړو کي ور واچوي.

نو یهودو د دغي بیري په سبب عذر او زاری شروع کړې، ویل: یا محمّد! ﷺ امان راکړه، رسول الله ﷺ و ویل: امان نسته، یهود نفر ور لیږي عجز او زاری کوي صلحه غواړي، خو رسول الله ﷺ وایي هیڅکله صلحه نه کیږي بېله جنګه بله لار نسته، پسله ډیرو زاریو رسول الله ﷺ ورته و ویل: تاسي تسلیم سی بیا زما خوښه ده که مي وژلاست که مي پرېښوولاست هغه زما اختیار دی خو تاسي به بېله قیده او شرطه تسلیمېږی، فقط په تسلیمېدلو سره له جنګه خلاصېږی، سبحان الله! د هغي بیري په سبب چي د یهودو زړو ته ننوتلې وه په دغه راضي سوه چي موږ تسلیم یو او ته چي زموږ په باره کي هره فیصله وکړې هغه زموږ قبوله ده، د اسلام او مسلمانانو هیبت او دبدبه دومره لوړ او مؤثر وه چي اووه سوه جنګي ځوانان ټول و رسول الله ﷺ ته تسلیم سوه.

یهود یې ټول ونیول او لاسونه یې ور وتړل، خلک په انتظار دي چي رسول الله ﷺ به د دغه بني قینقاع د یهودو په باره کي څه امر وکړي؟ رسول الله ﷺ لړو اصحاب کرامو ته ویلي وه: چي غواړي دغه اووه سوه نفره ټول و وژني یو یې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندئ پرې نږدي، دلته نو د يهودو دوست، لوی منافق، عبدالله بن اُبئ بن سلول د خپل منافقت د رُول په عملي کولو شروع وکړه، اوس عبدالله منافق چي د خزرج د قبيلې ؤ پوه سو چي دغه خلک تول وژل کيږي، حال دا چي د ده او د بني قينقاع د يهودو په منځ کي حِلف او تعهد ؤ چي يو د بل حفاظت به کوي خو اوس دئ ويني چي دغه يهود وژل کيږي او که و وژل سوه بيانو د ده د عزت او کومک دپاره څوک نه پاته کيږي، نو رسول الله ﷺ ته ورغلی د دغو يهودو دپاره عفوه څني غواړي.

رسول الله ﷺ چي تر اوسه يې د يهودو په باره کي حکم نه دی صادر کړی عبدالله منافق يې مخ ته کښېنستی او ورته وايي: يا رسولَ الله! أحسِن اِلی مَوَالِي، يعني: زما د متعهدينو دوستانو سره نيکي وکړه، عبدالله چي په ښکاره مسلمان دی او په دننه کي لوی کافر او د کفارو ملګری دی اوس د دغو مجرمينو يهودو دفاع کوي او وايي: أحسِن إلی مَوالي، رسول الله ﷺ مخ څني واړاوه او د ده جواب يې ورنه کړی، عبدالله يې بيا مخ ته کښېنستی او وايي: يا رسول الله! زما د متعهدينو سره نيکي وکړه، رسول الله ﷺ د ده د خبري جواب نه ورکوي او مخ يې څني واړاوه، رسول الله ﷺ تر اوسه د جنګ لباس چي زغره ده اغوستې ده، عبدالله بن اُبئ منافق بيا د رسول الله ﷺ مخ ته کښېنستی او لاس يې تر زغره ور دننه کړی، رسول الله ﷺ يې تر کميس ونيوی او ويل: يا رسولَ الله! زما د متعهدينو سره ښه وکړه، رسول الله ﷺ په قهر سو او ويل: وَيحک أرسِلني، ايله مي کړه، مګر منافق بيا هم دا نيت کړی دی چي دغه يهود به خلاصوي، ويل يا والله! ترهغو دي نه ايله کوم چي زما د متعهدينو سره نيکي او احسان و نه کړې، درې سوه نفره چي زغري يې اغوستي دي او څلور سوه نفره لڅ بېله زغرو دي دغه اووه سوه نفره په يوه وار حلالوې؟ حال دا چي دوی زه په يخ او ګرمي کي ساتلی يم، بيا نو ما ته څوک را پاته کيږي؟ او زه يو سړئ يم چي د جنګو سره مخامخ کېږم، رسول الله ﷺ چي هرڅه ممانعت کوي خو منافق عبدالله بن اُبئ پرخپله غوښتنه ټينګ دی.

خو په آخر کي رسول الله ﷺ د دغه منافق سره هغه چي د ده پر اسلام فقط يوه مياشت تېره سوې وه د مراعت او احسان معامله وکړه او يهود يې ده ته ور پرېښوول او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل دوی به د مدینې منورې څخه وزي، دلته به زما همسایه توب نه کوي، اوس نو د بني قینقاع یهود د شام طرف ته وزي او ځیني یې خیبر ته ولاړل، او هلته په خیبر کې د یهودو یو ځای کېدل شروع سوه.

دا د بني قینقاع د یهودو د غزاء قصه وه چې څنګه شروع سوه او د منافق عبدالله بن أبيّ په مرسته څنګه پای ته ورسېدل.

د السویق غزاء

په دغه وختو کې چې د قریشو څخه صفوان بن أمیه، یهود او منافقین په دغو خپلو دسیسو او عملیاتو مشغول وه ابوسفیان د قریشو مشر د داسې یوه کار په باره کې فکر کوي چې تاوان یې لږ او اثر یې ډېر وي او غواړي چې داسې یو کار ډېر ژر عملي کړي چې په هغه سره د ده د قوم عزت وساتل سي او د دوی قوت په ښکاره سي.

نو یې د بدر تر ذلیل شکست وروسته قسم یاد کړی چې تر څو پر مسلمانانو حمله و نه کړم د جنابت غسل به نه کوم (یعني: خپلې ښځې ته به نه ور نژدې کېږي) نو یې کفار سره را ټول کړه ویل: څوک زما سره یو ځای کېږي چې د محمّدﷺ پر ضد جنګ وکړو؟ ویې کولای سوای چې د دغه مقصد دپاره دوه سوه نفره سره یو ځای کړي او د دغه دوو سوو نفرو په ملګرتیا د مدینې منورې پر طرف رهي سو څو نژدې و مدینې منورې ته ورسېدل، مګر اوس دا جرئت نه لري چې په ښکاره پر مدینه منوره حمله وکړي نو یې د مدینې منورې څخه لیري خیمې و درولې او د مدینې منورې د یهودو سره یې ارتباط ونیوی نفر ور لیږي چې زموږ سره مرستهٔ وکړی، څو په خپله ابوسفیان د شپې په تاریکه کې په پټه د مدینې منورې اطرافو ته ورغلی، اول د حُیَی بن أخطب کور ته ورغلی د هغه دروازه یې ور وټکول، هغه دغه د ده د غوښتنه نه کړه قبوله ویل: زه د محمّدﷺ څخه بېرېږم، بیا سلام بن مشکم ته چې د بني النُضَیر مشر او رئیس ؤ ورغلی، هغه دروازه ور خلاصه کړه د ده یې عزت وکړی شراب یې سره وڅښل د مسلمانانو حال او اخبار یې ورته و وایه، د دغو خبرو په واسطه ابوسفیان په دغه شپه د مدینې منورې د اطرافو پر یوه ځای چې (العریض) ورته ویل کېده حمله

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه، وُني يې ماتې کړې، کومې ميوې چې هلته پرتې وې هغه يې وسوځلې او د انصارو څخه يې يو سړئ چې هلته موجود ؤ په شهادت و رساوه او بيرته مخ پر مکه مکرمه په تېښته رهي سو، رسول اللهﷺ ته چې دا خبر و رسېدی ډېر ژر په ابوسفيان او د هغه په ملګرو پسي ور ووتی خو ابو سفيان او ملګري يې په ډېر تلوار او چابکي سره تښتېدل، کوم خواړه چې د دوی سره ور سره وه هغه پرلار غورځوي غواړي چې ځانونه سپک کړي او وتښتي، مشرک قريش په تېښته سره د مسلمانانو څخه خلاص سوه.

په دغه حمله سره ابوسفيان خپل قسم پر ځای کړی چې ما پر مسلمانانو حمله وکړه، رسول اللهﷺ او مسلمانان تر (قرقرةُ الکُدر) پوري پسي ولاړل خو کفار يې نه ونيول او بيرته را وګرځېدل، د بيرته را تګ په لار کي مسلمانانو هغه خواړه را ټولول چې کفارو د تيښتي په وخت کي غورځولي وه چې په دغو خوړوکي يو قسم خواړه وه چې سويق يې ورته ويل، نو ځکه دغي غزاء ته (غزوةُ السويق) ويل کيږي او دغه غزاء د هجرت د دوهم کال د ذوالحجې په مياشت کي تر بدر دوې مياشتي وروسته وه.

د ذِي أَمَر غـزاء

دغه غزاء هغه لويه عسکري حمله ده چې تر اُحُد د مخه د رسول اللهﷺ په قيادت سوې ده او د دغي غزاء د پېښېدلو سبب دا ؤ چې د مدينې منورې استخباراتو و رسول اللهﷺ ته خبر را وړی چې د بني ثعلبه او محارب قبيلو ډېر زيات شمېر خلک د دې دپاره سره يو ځای کړي دي چې د مدينې منورې پر اطرافو حمله وکړي.

رسول اللهﷺ د مسلمانانو لښکر جوړ کړی چې د دغه لښکر د ټولو افرادو شمېر (۴۵۰) نفره ؤ، دغه لښکر د هجرت د دوهم کال د محرمې په مياشت کي د دښمن پر طرف حرکت وکړی، مسلمانانو په لار کي يو سړئ ونيوی چې "جبار" نومېدی او د بني ثعلبه د قبيلې څخه ؤ دغه سړئ يې رسول اللهﷺ ته را وستی، رسول اللهﷺ و اسلام ته دعوت کړی او هغه هم مسلمان سو، دا سړئ يې د حضرت بلالؓ ملګری کړی چې اسلام ور وښيي او سړئ په عين حال کي د مسلمانانو لښکر ته لار هم ور ښيي چې د دښمن مځکي ته بايد څنګه او پر کومه لار ورسي، هلته بيا وکفارو ته خبر ورسېدی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مدينې منورې لښکر را رهي دی، څرنګه چي کفارو د جنګ دپاره پوره تياري نه وه نيولې (يا خو د مسلمانانو څخه بيرېدل) نو کفار د غرو سرو ته وتښتېدل.

رسول الله ﷺ د خپله لښکره سره د دوی د استوګني ځای ته ورغلی او هلته يې د هغو اوبو سره واړول چي د(ذِي أَمَر اوبه) ورته ويل کېدې، نو له دغه سببه دغي غزاء ته د ذِي أمر غزاء ويل کيږي، رسول الله ﷺ د دغو اوبو سره خېمې و درولې او د صفري مياشت يې ټوله هلته تېره کړه، دا د دې دپاره چي د شا و خوا عرب د مسلمانانو په قوت او طاقت خبر سي او په زړو کي يې د مسلمانانو څخه بېره ځای ونيسي او عرب په دې پوه سي چي د اسلام قوت له حجازه و نجد ته ورسېدی، ځکه دغه قبيلې په غطفان کي وې او غطفان په نجد کي دی، په دغه غزاء کي جنګ يا يوه بله د يادولو وړ کومه لويه واقعه نه سوه پېښه، بېله يوې کوچنۍ او خطرناکه واقعې څخه، هغه دا چي د رسول الله ﷺ دا عادت ؤ چي ځيني وختونه به د خلکو څخه ګوښه کېدی هلته به يوازي ناست ؤ د الله جل جلاله عبادت او د خپله ربه سره به يې مناجات کاوه.

نو رسول الله ﷺ د خپله عادته سره سم پسله خېمو درولو ولاړی هلته تر يوه ونه لاندي کښېنستی، د دغو قبيلو خلک چي د غرو سرو ته ختلي دي رسول الله ﷺ يې و پېژندی او ويل: والله بل وخت يې بيا په دغسي تنهايي کي نه سو پيدا کولای څوک د ده د وژلو دپاره ورځي؟ يو نفر چي دَعثور بن الحارث نومېدی هغه و ويل: زه يې وژنم، نو دغه دعثور په کراره کراره د غره څخه را کښته سو څو رسول الله ﷺ ته ور ورسېدی او څوک نه دي په خبر، رسول الله ﷺ په دغه وخت کي تر ونه لاندي بيده ؤ، اوس نو دعثور د رسول الله ﷺ سر ته توره په لاس ولاړ دی، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ را ويښ سو او وې ليده چي دعثور ورته ولاړ دی او توره يې په لاس کي ده، غواړي چي رسول الله ﷺ و وهي.

دا داسي حالت دی چي هيچا د دې خيال او ګمان نه کاوه چي داسي دي پېښه سي خو اوس دعثور توره په لاس ولاړ دی او ويل: يا محمّد! ﷺ اوس مي څوک ستا څخه منعه کوي؟ د ده په فکر کار خلاص دی فقط يو واری غواړي خو رسول الله ﷺ په يقيني او اعتمادي لهجه ورته و ويل: اَللّٰهُ، سبحان الله! د رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اللهﷺ د دغې جملې د ويلو سره دعثور پر شا غځار سو او توره يې رسول اللهﷺ ته نژدې دلاسه ولوېدل، توره رسول اللهﷺ واخيستل، اوس دعثور پروت دی او رسول اللهﷺ توره په لاس ورته ولاړ دی، رسول اللهﷺ ورته و ويل: زما څخه دې څوک منعه کوي؟ دعثور و ويل: يا محمّد!ﷺ الأمان. الأمان، او دا وعده در سره کوم چې هيڅ وخت بيا ستا او د مسلمانانو په مقابل کې نه جنګيږم.

رسول اللهﷺ پرېښاوه، دعثور بيرته خپل قوم ته ولاړی، قوم ورته و ويل: ولې دې و نه واهه؟ دعثور ويل: ما چې ورته و ويل: څوک مې ستا څخه منعه کوي؟ کله چې ده و ويل: اللّٰه، يوه سړي په دواړو لاسو پرځيکړ و وهلم او زه پر شا غځار سوم.

دا جبريل عليه السلام ؤ او د رسول اللهﷺ د نجات او خلاصون د پاره له آسمانه را کښته سو او دغه سړی يې وواهه.

د کعب بن الأشرف يهودي وژنه

کعب بن الأشرف د يهودو لوی او مالداره سړی ؤ چې د اسلام او مسلمانانو سره يې تر ټولو يهودو زيات حسد او عناد درلودی، رسول اللهﷺ يې په ښکاره سره آزاراوه او د مسلمانانو سره يې په ښکاره د جنګ اعلان کاوه، دی په خپله د طئ د قبيلې د بني نبهان څخه ؤ او مور يې د بني النضير د يهودو څخه وه، کعب بن الأشرف چې غني او بربادي سړی ؤ په عربو کې په ښايست سره مشهوره ؤ او د عربو د شاعرانو څخه يو شاعر ؤ، د ده قلا د مدينې منورې په جنوبي طرف کې د بني النضير د يهودو د کورو شا ته وه، کله چې د بدر په جنګ کې د مسلمانانو د کاميابۍ خبر د اول وار د پاره ده ته ورسېدی ده و ويل: آيا دا صحي او ممکنه ده؟ هغه خلک د عربو اشراف او د خلکو پاچهان وه، په والله که محمّدﷺ دغه خلک وژلي وي نو د مځکې نس د مځکې تر مخ ښه او بهتر دی (يعني: تر دې ژوند مرګ ښه دی) کله چې بيا دا خبر تاکيد او يقيني سو نو دغه د الله دښمن په اشعارو کې د رسول اللهﷺ او مسلمانانو بد ويل شروع کړه او د دوی دښمنان يې ستايل او هغه يې نور هم جنګ ته تشويقول، خو يوازي په شعر ويلو هم نه سو قانع، بلکه مکې مکرمې او قريشو ته ورغلی او هلته يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مُطلب بن أبي وداعه السهمي په کور کې واړول، په مکه مکرمه کې به هر مجلس ته ورتلې او هلته به يې په ژړا ژړا د بدر پر وژل سوو کسانو شعرونه ويل، چې په دې کار سره يې د هغو احساسات پارول، د رسول الله ﷺ او مسلمانانو پر ضد يې د قريشو عناد او دښمني ستايل او قريش يې د مسلمانانو جنګ ته تشويقول او را بلل.

په هغه وخت کې چې کعب بن الأشرف په مکه مکرمه کې ؤ، مشرکانو پوښتنه ځني وکړه چې آيا ستا زموږ دين خوښ دی که د محمّد ﷺ او د هغه د اصحابو؟ او کومه ډله پر حق دين رهي ده؟ کعب به ورته ويل: تاسي تر دوی افضل او پرحق ياست او حتّی د دغو مشرکانو په سبب به يې د بتانو عبادت هم ور سره کاوه، په دغه باره کې د سورهٔ النساء (٥١) نمبر آيات نازل سو چې الله جل جلاله فرمايي:

﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبًا مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ يُؤْمِنُونَ بِٱلْجِبْتِ وَٱلطَّٰغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ هَٰٓؤُلَآءِ أَهْدَىٰ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ سَبِيلًا ﴿٥١﴾ ﴾. [النساء: ٥١]

يعني: آيا تا هغه کسان نه دي ليدلي چې دوی ته له کتابه څخه برخه او حصه ورکول سوې ده (چې هغه دغه يهود دي، ځکه دوی کتابيان وه) دوی پر بت او شيطان ايمان را وړی دی، يعني: د قريشو دپاره يې د بتانو عبادت کاوه او دوی و هغو کسانو ته چې کافران سوي دي وايي: تاسي مشرکان تر هغو کسانو ډېر پر لار برابر ياست چې پر الله اورسول الله يې ايمان را وړی دی.

سبحان الله! نن ورځ هم په مسلمانانو کې داسي کسان پيدا کيږي چې ګمراهو کفارو، يهود او نصاراوو ته وايي: تاسي تر مسلمانانو ښه او بهتر ياست.

خير کعب بن الأشرف يهودي بيرته مدينې منورې ته راغلی او په خپلو اشعارو کې به يې د اصحاب کرامو ښځې په بده سره يادولې او مسلمانان يې په خپله ايله ژبه سره ډېر زهيرول، دلته نو رسول الله ﷺ خپلو اصحابو ته و ويل: څوک مو د کعب بن الأشرف څخه خلاصوي؟ ځکه ده الله او رسول الله ډېر آزار کړه.

د دې کار دپاره د مسلمانانو څخه يوې ډلې ځانونه انتخاب کړه چې هغه ډله: محمّد بن مسلمه، عُباد بن بشر، ابونائله، چې نوم يې سلکان بن سلامه دی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يهودي كعب بن الأشرف رضعي ورور هم ؤ، حارث بن أوس، ابو عبس بن حَبر، دغو پنځو نفرو په خپله خوښه دکعب بن الأشرف د وژلو دپاره ځانونه انتخاب کړه او د دغي ډلي مشر محمّد بن مسلمه رضي الله عنه ؤ، د كعب بن الأشرف د وژلو په روايتو كي راغلي دي: كله چي رسول الله ﷺ و فرمايل: څوک دكعب كار وركوي؟ ده الله او رسول الله ډېر آزار کړه، محمّد بن مسلمه رضي الله عنه ولاړ سو او ويل: زه يا رسول الله! آيا ستا خوښه ده چي ويې وژنم؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: هو، محمّد بن مسلمه رضي الله عنه و ويل: نو اجازه راکړه چي يو څه و وايم، رسول الله ﷺ و فرمايل: وې وايه، يعني د دغه كار دكولو دپاره خلاف ويلو ته ضرورت لرم د هغه خلاف ويلو اجازه راكړه، رسول الله ﷺ هم اجازه ورکړه.

په دغسي حالاتو کي يعني: دكفارو سره د جنګ او مقابلې په وخت کي چم، حيله او خلاف ويل، يوازي دا نه چي جائز او روا دي، بلکه ښه كار هم دی.

اوس نو د نقشې د عملي كولو دپاره محمّد بن مسلمه رضي الله عنه وكعب بن الأشرف ته ورغلی او ورته ويل يې: دغه سړي (چي مقصد يې رسول الله ﷺ ؤ) زموږ څخه صدقه وغوښتل او موږ يې ستړي کړي يو.

كعب ورته و ويل: په والله تاسي د ده مرسته او ملګرتيا كوی.

محمّد بن مسلمه رضي الله عنه و ويل: موږ د ده ﷺ متابعت کړی دی او دا مو نه ده خوښه چي اوس يې پر نيمه لار پرېږدو، و به ګورو چي د ده دكار آخر څه شي كيږي، خو اوس موږ ستا څخه يو يا دوه خُرواره خواړه په پور غواړو، كعب و ويل: هو خواړه په پور دركوم خو ګرو به را ته ايږدی.

محمّد بن مسلمه رضي الله عنه و ويل: په ګرو کي څه شي غواړې؟

كعب ويل: ښځي په ګرو کي راکړی.

محمّد بن مسلمه رضي الله عنه و ويل: موږ خپلي ښځي څنګه په ګرو کي در سره پرېږدو؟ حال دا چي ته په عربو کي ښايسته سړی يې.

كعب ويل: نو اولادونه مو په ګرو کي را کړی.

محمّد بن مسلمه رضي الله عنه و ويل: خپل اولادونه څنګه په ګرو کي درکړو؟ سبا به

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلکان په خپلو منځو کې یو و بل ته د پېغور پر قسم وایي: ته خو هغه یې چې په یوه خُروار خوړو ګرو سوی وې، دا موږ ته شرم او پېغور دی، مګر ستا د اطمینان دپاره به خپله اسلحه په ګرو کې درته کښېږدو.

کعب بن اشرف یهودي وعده ورسره وکړه چې ښه دی اسلحه دي راوړه او راسه.

ابونائله رضي الله عنه چې د کعب رضعي وروړ ؤ دئ هم د محمّد بن مسلمه پر قسم کعب ته ورغلی مجلس ور سره کوي دکعب د اشعارو بیتونه ور سره وایي او بیا یې په آخر کې ورته و ویل: ویحَکَ یا ابن اشرف! زه د یوه حاجت او ضرورت دپاره را غلی یم، زه به هغه حاجت او مقصد درته بیان کړم خو ته به دغه حال د ځان سره پټ ساتې، کعب ویل: هو وایه، ابونائله رضي الله عنه و ویل: د دغه سړي را تګ موږ ته یو آفت ؤ (چې مقصد یې رسول الله ﷺ ؤ) د ده په راتګ سره موټول عرب دښمنان وګرځېدل، ټول عرب مو د یوې لیندۍ څخه ولي او په یوه سترګه را ته ګوري، دکاروبار او تجارت لاري یې راباندي بندي کړې، موږ په تکلیف یو، اولادونه مو وږي دي، نوري یې هم داسي خبري ورته وکړې لکه محمّد بن مسلمه چې کړي وې او ابونائله د خپلو خبرو په منځ کې دا هم ورته و ویل: چې زما سره دغه زما د رأیي او نظر نور ملګري هم سته او زه غواړم چې هغه هم تا ته را ولم او ته یو څه خواړه پر خرڅ کړې او مراعت یې هم وکړې، کعب د ابونائله سره هم موافق سو.

اوس نو په دغو خبرو کې محمّد بن مسلمه او ابونائله د هغه خپل مقصد دپاره کامیابه سوه، هغه دا چې: اوس دوی کولای سي چې کعب ته د اسلحې سره ورسي ځکه دغه اسلحه د ګرو دپاره ورته ایږدي او د ځانه سره نور ملګري هم په دغه عُنوان ورولي چې دوی هم د رسول الله ﷺ څخه ناراضه او د دوی د نظریې موافق دي.

یوه شپه چې د سپوږمۍ په رڼا روښانه شپه وه او دا د هجرت د دریم کال د ربیع الأول د میاشتي د څوارلسم شپه وه دغه پنځه نفریزه ډله رسول الله ﷺ ته سره را ټوله سوه او د خپلي نقشې د عملي کولو إراده یې ورته بیان کړه، رسول الله ﷺ هم تر بقیع الغرقده پوري د دوی سره را و وتی او بیا یې ورته و فرمایل: په بسم الله سره رهي سی او ویل: الهي! د دوی مرسته وکړې، بیا نو رسول الله ﷺ خپل کور ته ولاړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته یې لمونځ او د خپل رب سره مناجات کاوه، دغه ډله رهي سوه ترڅو چي د کعب بن الأشرف قلا ته ورسېدل د قلا د دباندي څخه ابونائله ور بغ کړه، کعب ولاړ سو چي ورته را کښته سي، دکعب ښځي چي په دغه نژدې وختو کي یې واده ور سره کړی ؤ کعب ته و ویل: ته د شپې په دغه وخت کي چیري ځې؟ او ما داسي آواز واورېدی لکه د هغه څخه چي ويني څڅیږي، کعب ویل: دا زما ورور محمّد بن مسلمه او زما رضعي ورور ابونائله دي او یو د عزت خاوند او شجاع سړئ (چي خپل ځان یې مقصد ؤ)که د چړو و وهلو ته وغوښتل سي باید دغه دعوت قبول کړي، بیا نو کعب په کبر او غرور د قلا څخه په داسي حال کي را کښته سو چي ډېر عطر یې استعمال کړي وه او د سر له وربښتانو څخه یې خوشبويي پورته کېدل، د کعب تر را وتلو د مخه ابونائله خپلو ملګرو ته ویلي وه:کله چي کعب راسي زه یې تر وربښتانو نیسم او وربښتان یې بویوم هر وخت چي تاسي په دې پوه سواست چي ما تر وربښتانو ښه ټینګ ونیوی نو یې په تورو وهی.

اوس چي کعب را کښته سو ترڅه وخته یې دالته خبري سره وکړې او بیا ابونائله ورته و ویل: یا ابن الأشرف! نه غواړې چي (شعب العجوز) ته ولاړسو او دغه پاته شپه هلته مجلس سره وکړو؟ کعب ویل: ستاسي خوښه ده، نو سره رهي سوه، پرلاري ابونائله ورته وايي: یا کعب! تر دغه عطرو چي دغه نن شپه تا وهلي دي خوشبویه عطر مي نه دي بوی کړي.

کعب د دغي خبري د اورېدلو سره په فخر و ویل: زما سره د عربو تر ټولو ښځو خوشبویه ښځه ده.

ابونائله و ویل: اجازه را کوې چي سر دي بوی کړم؟

کعب ویل: هو، ابونائله د کعب په وربښتانو لاس ننه ایستی او د ده وربښتان یې بوی کړه، د ابونائله ملګرو هم د کعب وربښتان بوی کړه، تر څه تګ وروسته ابونائله ویل: زه غواړم چي بیا دي وربښتان بوی کړم، کعب ویل: هو بوی یې کړه، ده یې بیا وربښتان بوی کړل، کعب ښه مطمئن سو، تر څه تګ او خبرو وروسته بیا ابونائله ورته وايي: زه غواړم چي بیا دي وربښتان بوی کړم، کعب وايي هو بوی یې کړه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده چې يې لاس په وربښتانو ور ننه ايستی تر وربښتانو يې ټينګ ونيوی او پر ملګرو يې ږغ کړه: وهی يې دا د الله دښمن، په دغه وخت کې د شا وخوا څخه په تورو و وهل سو مګر دې تورو د کاره وانه چاوه، محمّد بن مسلمه ﷺ چې يو تبرزين ور سره ؤ په هغه يې و واهه څو دغه د الله دښمن و وژل سو، خو د دغو وهلو سره کعب يوه دومره لويه چغه وکړه چې شا وخوا ټولو خلکو واورېدل او داسي قلا نه سوه پاته چې پرهغه دي اور نه سي بل، خلکو د قلاوو پرسرو د دې دپاره اورونه بل کړه چې خلک سره راټول سي ځکه دا د خلکو د جمعه کېدلو او آماده کېدلو دپاره علامه او خبر ؤ.

د مسلمانانو پنځه نفريزه ډله د مدينې منورې پر طرف رهي سوه خو په دغو نفرو کي حارث ﷺ د خپل يوه ملګري په تور زخمي سوی ؤ او وينې ځني بهېدې، نو ځکه د خپلو ملګرو ترشا پاته سو، هغه نور ملګري چې يې حَرّةُ العريض ته ورسېدل وې ليده چې حارث د دوی سره نسته نو يې د څه وخت دپاره دالته انتظار ورته وکړی څو حارث هم چې کرارکرار په دوی پسې ؤ را ورسېدی، حارث يې پر اوږو ور سره واخيستی څو بقيع الغرقد ته ورسېدل او هلته يې په لوړ آواز تکبير و وايه.

رسول الله ﷺ د دوی تکبير واورېدی او پوه سو چې کعب يې وژلی دی، رسول الله ﷺ هم تکبير و وايه، کله چې اصحاب کرام رسول الله ﷺ ته ور ورسېدل رسول الله ﷺ ورته و فرمايل: أَفلَحَتِ الوُجُوه، يعني: کامیابه سولاست، دوی و ويل: وَوَجهُکَ يا رسولَ الله! او د دغه طاغي سر يې د رسول الله ﷺ په مخ کي پر مځکه وغورځاوه، رسول الله ﷺ د الله جل جلاله حمد و وايه او د حارث پر زخم يې ور توف کړه، هغه زخم ځای پر ځای جوړ سو او بيا يې هيڅکله تکليف ورنه کړی.

کله چې يهود د طاغي کعب بن الأشرف په وژلوخبر سوه د دوی په عنادي او حسدي زړو کي نوره هم بېره ډېره سوه او په دې پوه سوه: هر هغه څوک چې أمن خرابوي او په خلکو کي تشويشونه پيدا کوي د خپلو وعدو او عهدو احترام نه کوي که نصيحت فايده ورته و نه کړه نو رسول الله ﷺ د هغو په مقابل کي د قوت د استعمالولو څخه هيڅ دريغ نه کوي، يهودو د دغه خپل ياغي او طاغي مشر په وژلو هيڅ هم و نه ويل بلکه نور هم آرام سوه او پر خپلو عهدو يې د وفاء کولو اظهار کاوه، دغه ښا ماران

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تلوار په خپلو غارو ننوتل چې په هغو کې خپل ځانونه پټ کړي، په دغه ډول سره رسول الله ﷺ تر څه وخته د داخلي خطرو څخه و هغه خارجي خطرو ته چې د مدينې منورې د دباندي څخه یې د پېښېدلو امکانات وه تر یوې اندازې فارغه سو.

نو د رسول الله ﷺ په دغه حکیمانه عمل مسلمانان د ډېرو هغه داخلي سترپاوو او تکالیفو څخه هوسا سوه چې کله نا کله به ورته پېښېدل.

په دغه وخت کې یعني: د بدر او اُحُد په منځ کې د حضرت علي بن أبي طالب رضي الله عنه واده د رسول الله ﷺ د لور حضرت فاطمة الزهراء رضي الله عنها سره وسو او دا هغه مشرف ترین او مکرم ترین واده دی چې د رسول الله ﷺ د کشري لور حضرت فاطمة الزهراء، هغه چې په شرف او عزت کې به د دې مثل هیڅ نه وي او که وي ډېر لږ به وي، د رسول الله ﷺ د اکا د زوی او هغه نژدې ملګري حضرت علي رضي الله عنه سره کیږي.

د فُرُع یا بَحران غزاء

اوس خو تاسي ته معلومه ده چې د هجرت دریم کال داخل سو، د هجرت د دریم کال د ربیع الآخر په میاشت کې رسول الله ﷺ په یوه بله جنګي دوره د درو سوو نفرو اصحاب کرامو په ملګرتیا د مدینې منورې جنوبي طرف ته د قریشو یوې قافلې ته چې د یمن څخه را رهي وه ور و وتی، چې دغه ځای ته بَحران ویل کیږي او د فُرُع په منطقه کې واقع دی، څرنګه چې قافله د دوی تر وتلو د مخه تېره سوې وه نو جنګ و نه سو، خو د رسول الله ﷺ د دغه وتلو په سبب کې روایتونه مختلف دي، څوک وایي چې د قریشو قافلې ته ور وتلی ؤ او څوک وایي چې رسول الله ﷺ ته خبر ورسېدی چې د بني سُلیم قبیله د مسلمانانو د جنګ دپاره سره جمع سوې ده نو رسول الله ﷺ د هغو تر حملې د مخه ور و وتی، بني سُلیم چې د رسول الله ﷺ په ورتګ خبر سوه سره وپاشل سوه او ولاړل، خو اول روایت صحي دی ځکه د بني سُلیم د قبیلې کورونه د فُرُع و طرف ته نه دي، بلکه بني سُلیم په نجد کې پراته وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زید بن حارثه رضي الله عنه سریه یا ټولۍ

دغه سریه هغه آخرنۍ او ډېره کامیابه واقعه ده چي د هجرت د درېیم کال د جمادي الأخیر په میاشت کي د اُحُد تر غزاء د مخه پېښه سوې ده.

د بدر تر غزاء وروسته قریشو ته لوی تکلیف او تشویش پېښ ؤ ځکه قریشو نه صنعت درلودی نه زراعت بلکه د دوی ټول ژوند په تجارت سره ؤ او مهم تجارت یې د شام و طرف ته ؤ، خو مدینه منوره د شام په لار کي واقع ده یعني: مدینه منوره د مکې مکرمې او شام په منځ کي پرته ده، اوس نو قریش خپلي قافلې په بېغمه زړه نه سي لېږلای، ځکه قافله باید خامخا د مدینې منورې پر لار تېره سي او هلته یې مسلمانان را ګرځوي، نو خود قریش په غم او تشویش کي دي.

صفوان د اُمیه بن خلف زوی هغه چي ورور او پلار یې په بدر کي و وژل سوه د قریشو له طرفه د دغه کال د تجارتي قافلو د مشرتوب دپاره انتخاب کړل سو (لکه د اطاق تجارت رئیس) اوس نو صفوان و قریشو ته وایي: محمّد ﷺ او د ده ملګرو زموږ تجارت پر موږ بند کړی موږ نه پوهېږو چي موږ د ده په اصحابو څه وکړو؟ او د ساحلي لارو خلک هم ټول د ده ملګري سوه اوس زه نه پوهېږم چي پر کومه لار ولاړ سم؟ که موږ دلې په خپلو کورو کي پاته سو خپله سرمایه خورو هیڅ نه را پاته کېږي او تاسي پوهېږئ چي په مکه کي زموږ ژوند په تجارت سره دی چي په دوبې کي شام ته ځو او په ژمي کي یمن ته ځو، پر دې موضوع بحث شروع سو، څو اسود بن مطلب و صفوان ته و ویل: د ساحل لار پرېږده او د عراق لار ونیسه، چي دا ډېره اوږده لار وه یو وار به قافله د عراق پر طرف تله او بیا به له هغه ځایه څخه په نجد کي تېرېدل بیا به شام ته تله چي دغه لار د مدینې منورې په شرقي طرف کي د مدینې منورې څخه ډېره لیري تېرېدل او قریشو ته دغه لار هیڅ نه وه ور معلومه، نو اسود بن مطلب و صفوان ته و ویل: فُرات بن حیان در سره ملګری کړه چي هغه دغه لار در وښیي.

قریشو د دغي قافلې خبر ډېر پټ ساتلی ؤ هیڅوک نه وه خبر چي قافله کله او د کومي لاري څخه ځي خو سبحان الله! الٰهي قدرت دی د دغي قافلې د رهي کېدلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د تګ د لارې خبر مدينې منورې او مسلمانانو ته ورسېدی هغه داسي: د مسلمانانو څخه يو نفر چي سُلَيط بن نعمان نومېدی په کفارو کي يې د جاهليت د وختو څخه يو آشنای درلودی چي د هغه نوم نعيم بن مسعود ؤ او مشرک دی (دغه نعيم بن مسعود د خندق په غزاء کي ډېره جالبه قصه لري چي پرخپل وخت به درته بيان سي او هغه وخت مسلمان سو) خو اوس دغه نعيم مشرک او دکفارو ملګری دی، نو سُلَيط بن نعمان چي مسلمان دی د نعيم بن مسعود مشرک سره د شراب چښلو په مجلس کي ناست دی او شراب سره چښي (البته تر دغه وخته شراب نه وه حرام سوي) نعيم بن مسعود نشه سو او ده ته د قافلې حال پوره ور معلوم ؤ، د نشې په حالت کي پر خبرو راغلی د قافلې د لېږلو حال بيانوي، مګر سُلَيط چي نه دی نشه ده بيا په پوښتنو شروع وکړه څو د قافلې پوره حال يې په تفصيل سره ځني معلوم کړی چي کله رهي سوه او پر کومه لار ځي څو نفره او څومره مالونه ور سره دي؟ کله چي سُلَيط پوره معلومات حاصل کړه نو سمدستي و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ټوله قصه يې ورته بيان کړه.

رسول الله ﷺ هم ډېر ژر يوه سل نفريزه ټولی جوړه کړه چي د ټولی مشر زيد بن الحارثه رضي الله عنه ؤ، زيد هم په ډېره چابکي سره د قافلې لارې ته ځان ورساوه او پر قافله يې په داسي وخت کي حمله وکړه چي د قافلې خلکو په نجد کي د يو اوبو سره اړول چي هغو اوبو ته (قَردَه) ويل کېده، مسلمانانو ټوله قافله بېله جنګ او مقاومته په غنيمت واخيستل، ځکه صفوان او د ده ملګرو هيڅ دا فکر نه کاوه چي مسلمانان دي په دغه ليرې او نامعلومه لار کي ور ته ولاړ وي، نو خود بېله تيښتي بل څه نه وه ورپاته.

کفار د عراق پر طرف رهي وه د دوی په فکر مسلمانان هلته څه غواړي دا هيڅ امکان نه لري چي مسلمانان دي په مخه ورسي، د قافلې خلکو په بيغمه زړه اړول چي ناڅاپه حمله پر وسوه، نو صفوان او هغه د قافلې ساتونکي بېله کوم مقاومته ټول وتښتېدل قافله يې سره د هغو مالو چي پکښې وه پرميدان پرېښوول، مسلمانانو ټوله قافله په غنيمت واخيستل، سل زره د سپينو زرو درهمه، اوښان، مالونه، ټول شيان يې واخيستل، چي دغه مالونه مسلمانانو ته لوی غنيمت ؤ حتّٰی هغه د قافلې لار ښوونکی فُرات بن حيان يې هم بندي ونيوی، رسول الله ﷺ پسله هغه چي د قافلې څخه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خُمس یا پنځمه حصه وایستل نوره قافله یې د ټولې پر افرادو تقسیم کړه او فُرات بن حیان مسلمان سو.

دغه کامیابه حمله چې د بدر تر جنګ وروسته وه قریشو ته یې یو بل نوی غم او مصیبت جوړ کړی، په دغه واقعه د قریشو نور هم تشویش او پرېشاني زیات سوه. اوس نو د قریشو مخ ته دوې لاري دي: یا به خپله سرکښي او کبریاء پرېږدي د مسلمانانو سره به د صلحي او مسالمت لار اختیاروي یا به داسي جنګ کوي چې په هغه سره هغه خپل بایللی مجد او پخوانۍ عزت لاس ته را وړي او د مسلمانانو قواوي داسي تیت او پرکي کړي چي نه پردوی اونه د دوی پر قافلو تسلط ولري، خو د مکې مکرمې مشرکانو دغه دوهمه د جنګ لار اختیار کړه، قریشو پر دې ټینګار کاوه چې خپله بدله او انتقام واخلي او د مسلمانانو سره د مقابلې دپاره باید پوره آمادګي ونیسي او پر مسلمانانو باید د دوی په کورو کي حمله وسي، نو دغه د اوسنۍ قافلې اخیستل او هغه نور پخواني واقعات د دې سبب وګرځېدل چي د اُحُد غزاء یې په وجود را وړل.

د اُحُد غزاء! یا د یوه

نیستي کوونکي جنګ دپاره د قریشو آمادګي

پسله هغه چي قریشو د بدر په غزاءکي شرمووونکی شکست وخوړی مشران او سردارن یې و وژل سوه، نو قریش له قهره سره ایشېدل او په زړو کي یې د انتقام او بدلې اخیستلو اور بل ؤ حتّی قریشو د بدر پر وژل سوو کسانو ژړا منعه کړه او ویل: د بندیانو د خلاصون دپاره پر فدیه ورکولو هم تلوار مه کوی، دا د دې دپاره چي مسلمانانو ته د دوی د درد او غم اندازه نه سي معلومه، نو د بدر تر جنګ وروسته قریشو پر دې اتفاق وکړی چي د مسلمانانو پر ضد به یو عمومي داسي جنګ جوړوي چي د دوی زخم ور جوړ کړي او د دوی د انتقام تنده ور ماته کړي، نو یې د دغسي جنګ دپاره د تیاری او آمادګی په نیولو شروع وکړه، د قریشو په مشرانو کي عِکرمه بن أبي جهل، صفوان بن اُمیه، ابوسفیان بن حرب، عبدالله بن أبي ربیعه، هغه کسان وه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جنګ کولو دپاره په ډېر شوق او حماس کې وه او د دغه جنګ د کامیابه کولو دپاره هغه اول کار چې دوی وکړی هغه دا ؤ: کومه قافله چې د بدر د جنګ سبب وګرځېدل او ابوسفیان د مسلمانانو د حملې څخه خلاصه کړه، د مشرکانو مشرانو هغه قافله د ځان سره وساتل او د هغې قافلې مالکانو یا هغو کسانو ته چې په دغه قافله کې یې حصه درلودل و ویل: یا معشر القریش! محمّدﷺ ستاسي سره ظلم وکړی ستاسي سرداران او مشران یې ووژل، په دغه مال سره د ده د جنګ دپاره زموږ مرسته وکړی ښايي چې موږ خپل انتقام او بدله واخلو، هغو هم دا قبوله کړه، اوس نو دغه قافله چې زر اوښه پکښې وه او د سرو زرو پنځوس زره دیناره یې د مالو قېمت ؤ دا ټوله د را تلوتکي جنګ دپاره کښېښوول سوه، الله جل جلاله د سورة الأنفال په (۳٦) نمبرآیات کې فرمایي:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يُنفِقُونَ أَمۡوَٰلَهُمۡ لِيَصُدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ فَسَيُنفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيۡهِمۡ حَسۡرَةً ثُمَّ يُغۡلَبُونَۗ﴾. [الأنفال:٣٦]

ژباړه: بېشکه هغه کسان چې کافران دي خپل مالونه د دې دپاره مصرفوي چې خلک د الله جل جلاله د دین او لاري څخه منعه کړي، ژر ده چې دوی به دغه مالونه د دغه مقصد دپاره مصرف کړي خو دغه مصرفول به د دوی دپاره یو حسرت او پښېماني وي(*ځکه مالونه به یې مصرف سي او مقصد ته به نه ورسیږي*) او بیا به په آخر کې هم دوی مغلوبه سي.

نن ورځ هم موږ وینو چې کفار بې حسابه مالونه د اسلام د ختمولو دپاره مصرفوي، یوه نفر ته د لږ کار په مقابل کې ډېري پیسې ورکوي خو دا هیڅ امکان نه لري چې اسلام دي ورک یا ختم سي، بلکه د دوی مالونه به ختم او مصرف سي خو اسلام به بیا هم د مسلمانانو په زړو او اعمالو کې هغسې پاته وي، ښه متوجه سی: د اسلام د ختمولو دپاره یوازي اوسني کفار مالونه نه مصرفوي بلکه دغه کار د اسلام د شروع څخه تر نن ورځې پوري شروع دی خو هیڅ نتیجه یې نه ورکړې ده او نه به یې ورکړي.

پسله هغه څخه چې قریشو د دغي قافلې تجارتي مالونه د را تلوتکي جنګ دپاره کښېښوول نور هم د خدای و هست موضوع شروع سوه او خلکو هم پوره مالي مرسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه، دا خو مالي او مادي حالت ؤ چې ډېر ښه مخ ته ولاړی، بیا نو قریشو د شا و خوا په ټولو قبائلو کې لکه د احابیش قبیله، کنانه او اهل تهامه، نجد او غطفان کې داسې اعلان وکړی: هر څوک چې زموږ په ملګرتیا د مسلمانانو سره په جنګ کې حصه اخلي هغه کولای سي چې راسي، یوازې دا نه چې اعلان یې وکړی بلکه په خپله ابوسفیان غطفان ته ورغلی، هغه غطفان چې رسول الله ﷺ حمله پر کړې وه او موږ یې لږ د مخه قصه بیان کړه، غطفان هم نفر ور سره کړه چې په دې جنګ کې د ابوسفیان مرسته وکړي او بیا ابوسفیان د حبشیانو قبیلې ته ورغلی هغو هم د نفرو مرسته ور سره وکړه، ابوسفیان د هر چا څخه مرسته غواړې او د هر ځای څخه نفر را ټولوي حتّٰی صفوان بن اُمیه هغه (ابو عَزّه) شاعر کوم چې د بدر په جنګ کې مسلمانانو بندي ونیوی او بیا رسول الله ﷺ بېله فدیې په دې شرط ایله کړی چې بیا به د مسلمانانو پر ضد نه جنګیږي او ده هم دغه وعده وکړه، نو صفوان دغه ابو عَزّه په دې راضي کړی چې پر قبیلو ګرځه او په خپلو اشعارو سره خلک د مسلمانانو پرضد پاروه او صفوان دا وعده ور سره وکړه که ته له جنګه ژوندئ راغلې دومره مال به درکړم چې په یوه وار به دې غني کړم او که و وژل سوې ستا د لوڼو نفقه د همېش دپاره پر ما ده، ابو عَزّه هم دغه سودا قبوله کړه قبیله پر قبیله ګرځېدی او په خپلو اشعارو سره یې خلک د مسلمانانو و جنګ ته تشویقول، همدارنګه قریشو یو بل شاعر هم د دغې وظیفې دپاره انتخاب کړی چې هغه مُسافع بن عبد مناف الجُمحي ؤ.

په خپله ابوسفیان پسله هغه چې د سویق د غزاء څخه په خالي لاس راغلی د دې پر ځای چې مسلمانانو ته ضرر او تاوان ورسوي ده خپل ډېر غذایي مواد پر لاري وغورځول او بیا تر هغه وروسته د زید بن حارثه رضی الله عنه د ټولې په واسطه د عراق پر لار هغه د قریشو قافله واخیستل سوه او قریشو ته یې دومره مالي تاوان ورساوه چې د دوی د اقتصاد ملا یې ور ماته کړه، په دې کارو ابوسفیان او د قریشو نورو مشرانو ته دومره غم او تشویش پېښ ؤ چې اندازه یې نه سي بیانېدلای، نو ځکه قریشو د داسې جنګ دپاره چې د دوی او مسلمانانو په منځ کې فیصله کوونکی وي په ډېر تلوار او جدّیت سره آمادګي نیول او ژر ژر یې خپل جنګي ضروریات پوره او آماده کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشرکانو د لښکر جوړېدل

اوس چې د بدر د غزاء پوره یو کال تېر سو په دغه موده کې قریشو وکولای سوای چې خپل لښکر او اسلحه تیار او آماده کړي، قریشو د درو زرو جنګي نفرو لښکر جوړ کړی چې دا په خپله قریش، د دوی حلیفي یا متحدي قبیلې، احابیش او نور وه. یا په اوسنۍ اصطلاح ټول دوست هیوادونه د مسلمانانو د جنګ دپاره سره یو ځای سوه.

قریشو ته ډېر لوی لښکر را ټول سو، یو کال د مخه په بدر کې د کفارو شمېر زر نفره ؤ او اوس درې زره نفره سوه چې دا د خلکو پر را ټولولو او جمعه کولو د ابوسفیان قدرت ښکاره کوي او د قریشو مشرانو په دې جنګ کې ښځې هم ور سره رهي کړې ځکه د دوی په فکر دا کار په جنګ کې د خلکو د ثابته پاته کېدلو سبب ګرځي او د دغو ښځو شمېر پنځلس تنې ؤ، د دې لښکر د نقلولو حیوانات درې زره اوښان وه او دوه سوه د آسانو سپاره ور سره وه، د ساتني اسلحه یې اووه سوه زغري وې، د لښکر عمومي قومندان ابوسفیان بن حرب دی د آسانو د سپرو قومندان خالد بن ولید دی او د ده معاون عِکرمه بن ابوجهل ؤ، چې دغه دواړه په هغه وختو کې د خپلو پلرو پر دین یعني پر شرک وه، د مکې مکرمې دغه لوی او مسلح لښکر پسله دغه ټولو تیاریو د مدینې منورې پر طرف حرکت وکړی، پخواني انتقام، غرور او طُغیان، د دغه لښکر په زړو کې د بغض او عناد، قهر او غضب اورونه بل کړي وه، د دوی له حسده ډک او زخمي زړو ته تر هغو شِفاء نه حاصلېدل ترڅو چې رسول الله ﷺ او ټول مسلمانان و نه وژني او د اسلام دین د مځکې له مخه ورک نه کړي.

عبّاس بن عبدالمطلب رضی الله عنه د رسول الله ﷺ اکا چې په مکه مکرمه کې دی د قریشو دغه حرکتونه او عسکري آمادګي یې تر نظر لاندې نیولي دي، کله چې د کفارو لښکر حرکت وکړی عبّاس رضی الله عنه په ډېر تلوار سره یو لیک و رسول الله ﷺ ته و لېږی چې په هغه لیک کې یې د قریشو د لښکر ټول حالات په تفصیل سره لیکلي وه، د عبّاس رضی الله عنه قاصد هم د دغه لیک په رسولو کې ډېره چابکي او چالاکي وکړه تر داسې اندازې چې د مکې مکرمې او مدینې منورې تر منځ پنځه شپږ سوه کیلو متره لار یې په درو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځو کي طئ کړه او ليک يې و رسول الله ﷺ ته چي په دغه وخت کي په مسجد قباء کي ؤ ور کړی.

ليک أبيْ بن کعب رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته و وايه، رسول الله ﷺ د حال په پټولو سره امر کړی او په خپله رسول الله ﷺ ډېر ژر مدينې منورې ته ولاړی هلته يې د مهاجرينو او انصارو مشران سره را ټول کړه مشوره ور سره کوي چي موږ بايد د دغه راتلونکي لښکر په مقابل کي څه وکړو؟

ټوله مدينه منوره د تيارسئ په حالت کي ده تر داسي اندازې چي مسلمانان د لمانځه په وخت کي هم اسلحه له ځانه نه ليري کوي، د انصارو يوه ډله چي سعد بن معاذ، أسيد بن حُضير او سعد بن عُباده رضي الله عنهم هم پکښې وه مسلح د رسول الله ﷺ د ساتني دپاره و درېدل، شپه به يې د رسول الله ﷺ دکور مخ ته د اسلحې سره تېرول، پر هغو لارو چي له دباندي څخه مدينې منورې ته راتلې د مسلمانانو مسلحي ډلي د دې دپاره و درېدلې چي په بې خبري کي حمله پر و نه سي او د مسلمانانو ګښتي پيرې او ګزمې شروع سوې، مسلمانان د هغو لارو پر شا وخوا ګرځېدل چي د دې احتمال ؤ چي مشرکان دي له دغه طرفه حمله وکړي.

د مشرکانو لښکر چي د مکې مکرمې څخه را ووتی د مدينې منورې پر عمومي لار رهي ؤ، کله چي (أبواء) ته ورسېدی دلته هند بنت عتبه چي د ابوسفيان ښځه وه قوم ته دا مشوره ورکړه چي د رسول الله ﷺ د مور قبر وشني او دا له قبره را وباسي، خو د لښکر مشرانو دا مشوره رَد کړه او د دې کار د عواقبو څخه وېرېدل، ويل: که دا کار شروع سو په نتيجه کي يې موږ تاوانيان کيږو.

لښکر بيا هم د مدينې منورې پر عمومي لار رهي دی څو مدينې منورې ته نژدې سو، دلته د عمومي لاري و راسته طرف ته واوښتل ترڅو چي د اُحُد غره ته يې نژدې په يوه ځای کي واړول چي (عَينين) ورته ويل کيږي، د کفارو لښکر د جمعې په ورځ چي د هجرت د درېيم کال د شوال د مياشتي شپږمه ورځ وه پر دغه ځای واړول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دفاع دپاره د مسلمانانو مشورتي غونډه

د مدينې منورې استخباراتو د مشرکانو د لښکر خبرونه او حالات پرله پسې و رسول الله ﷺ ته را وړل ترڅو چې دغه آخري خبر چې د کفارو د لښکر د اړولو حالات وه هم و رسول الله ﷺ ته ورسېدی، دلته نو رسول الله ﷺ يو مشورتي عسکري مجلس جوړ کړی چې په هغه مجلس کې د موقف او دريز د اختيارولو دپاره رأيې او نظريې بيان سوې او رسول الله ﷺ دغه مجلس په هغه خوب خبر کړی چې ده ﷺ ليدلی ؤ.

رسول الله ﷺ و فرمايل: ما خوب ليدی او خير مي وليدی، و مي ليده چې يوه غوا حلاليږي او زما د توري په څنډه کې مي يو مات ځای وليدی (لکه هغه غاښ چې وتلی وي) او و مي ليدل چې ما خپل لاس په يوه قوي زغره ننه ايستی.

اصحاب کرامو وويل: يا رسولَ الله! د دغه خوب ترجمه دي څنګه وکړه؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: د غوا حلالېدل زما په اصحابو کې مرګ او وژنه ده، دا چې زما د توري غاښ وتلی دی: زما د اهل بيت څخه يو نفر وژل کيږي او زغره: مدينه منوره ده، نو زما رأيه او فکر دا دی چې د مدينې څخه به نه وزو، که مشرکان پر دغه خپل ځای پاته وي په ډېر بد ځای کې دي او که مدينې ته را داخل سوه مسلمانان به د مدينې د کوڅو په خولو کې جنګ ور سره کوي او ښځې به د کورو د بامو څخه جنګ ور سره کوي، رسول الله ﷺ و فرمايل: دا زما رأيه ده.

عبدالله بن أُبئ منافق چې دې مجلس ته د خزرج د قبيلې د يوه مشر او زعيم په صفت راغلی ؤ هغه د رسول الله ﷺ د دغې رأيې سره موافق سو، خو دا معلومه خبره ده چې د ده موافقت په دې سبب نه ؤ چې ده دغه رأيه د عسکري نظره صحي رأيه بلل بلکه د ده اصلي مقصد دا ؤ چې بېله دې څخه چې څوک د ده په منافقت پوه سي دئ او د ده ملګري له جنګه خلاص سي، خو د الله جل جلاله دا إراده وه چې دئ او د ده ملګري د اول وار دپاره د مسلمانانو په حضور کې رسوا او شرمنده کړي او د دوی څخه هغه پرده ايسته کړي چې دوی په هغه سره خپل کفر او نفاق پټاوه او مسلمانان د ډيري سختۍ په حالت کې هغه افعي ماران و پېژني چې د دوی په لستوڼو او کالو کې ګرځېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د رأیي تر اورېدلو وروسته اصحاب کرامو د خپلو رأیو په وړاندي کولو شروع وکړه، په اصحاب کرامو کي چي اسلامي احساسات پارېدلي وه او ځیني خوېي هغه کسان وه چي د بدر په ورځ د رسول الله ﷺ سره نه وه وتلي هغو و رسول الله ﷺ ته د وتلو مشوره ورکړه او د وتلو دپاره یې رسول الله ﷺ ته زارۍ هم کولې حتّی یوه و ویل: یا رسولَ الله! موږ د دغسي ورځي تمنّا درلودل او د الله ﷻ څخه مو په خواستو غوښتل او الله جلّ جلاله دغه ورځ موږ ته را وستل نو موږ زموږ دښمنانو ته ور وباسه، چي دوی و نه وایي: مسلمانان زموږ څخه وېرېدل، د دغو خلکو په جمله کي انس بن نضر رضی الله عنه ولاړ سو (دغه انس د بدر جنګ ته نه ؤ حاضر سوی ځکه د ده دا خیال نه ؤ چي جنګ پېښېږي بلکه د ده ګمان د قافلې ؤ مګر کله چي هلته جنګ پېښ سو او هغه هم پای ته ورسېدی او دئ نه ؤ پکښي حاضر نو ډېر خواشینی او غمجن سو او هغه وخت یې د رسول الله ﷺ په حضور یوه جمله و ویل، ویل: دا اول جنګ ؤ چي رسول الله ﷺ پکښي حاضر ؤ او زه نه سوم ورته حاضر، په والله که تر نن ورځي وروسته د رسول الله ﷺ او قریشو تر منځ جنګ پېښ سي هغه کار چي زه یې کوم الله جلّ جلاله به یې و ویني، دا نه چي تاسي به یې و ویني، بلکه ویل: هغه کار چه زه یې کوم الله جلّ جلاله به یې و ویني) اوس چي قریش راغله او د اُحُد سره یې واړول د ده احساس او حماس و جنګ کولو ته پر جوش راغله او غواړي چي هغه خپله وعده پر ځای کړي، نو ویل: یا رسولَ الله! کفارو ته د جنګ کولو دپاره وروزو.

د دغو کسانو چي د وتلو په شوق وه په مقدمه کي حمزه بن عبدالمطلب رضی الله عنه د رسول الله ﷺ اکا ؤ هغه چي د توري جوهر او هنر یې په بدر کي ښکاره سو هغه و رسول الله ﷺ ته و ویل: قسم مي دي په هغه ذات وي چي پر تا یې کتاب نازل کړی دی تر هغو به خواړه و نه خورم ترڅو تر مدینې دباندي په خپله توره د دوی سرونه و نه وهم، د ډېرو صحابهٔ کرامو رأیه دا وه چي باید ور ووزو ځکه که موږ په مدینه کي کښینو کفار به وایي چي مسلمانان وېرېدل، رسول الله ﷺ د دې دپاره چي د خپلو اصحابو په مشوره یې عمل کړی وي نو د رأیو د أغلبیت په مقابل کي یې هغه خپله رأیه او نظر پرېښاوه او پر دې فیصله وسوه چي د مدینې منورې څخه ور وزو او په ښکاره میدان کي د مشرکانو سره جنګیږو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي لښکر
جوړول او د جنګ میدان ته وتل

د رسول الله ﷺ په امامت د جمعې لمونځ آداء سو، رسول الله ﷺ خلکو ته نصیحت وکړی په جِد او جُهد سره یې امر کړه او وې فرمایل: که مو صبر وکړی کامیابي ستاسي ده او خلک یې امر کړه چي د دښمن د مقابلې دپاره تیار او آماده سی، خلک په دې امر سره ډېر خوشاله سوه، بیا د رسول الله ﷺ په امامت د ماځیګر لمونځ آداء سو، په دغه وخت کي مسلمانان سره راټول سوي دي، رسول الله ﷺ د خپلو دوو ملګرو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه او عمر فاروق رضی الله عنه په ملګرتیا کورته ننوتی خپله اسلحه یې را واخیستل دوې زغري یې واغوستې (یعني: یوه پر بله سر بېره) چي د دې څخه دا معلومېږي چي جنګ به ډېر شدید او خطرناکه وي، خول یې په سر واغوستی (*خول د اوسپني د ځنځیرانو څخه جوړېږي چي سر او غاړه پکښې پټ وي*) توره یې په ځان وځړول او بیا نو خلکو ته را ووتی، په دغه وخت کي چي رسول الله ﷺ دننه په کور کي د اسلحې په اغوستلو او را اخیستلو مشغول ؤ هلته تر کور دباندي اصحاب کرام د ده ﷺ د را وتلو په انتظار ولاړ وه او په دغه باره کي یې یو له بله سره خبري کولې چي موږ ولي رسول الله ﷺ وتلو ته مجبوره کړی؟ چي د هغې جملې څخه سعد بن معاذ او اُسید بن حُضیر رضی الله عنهما وه چي نورو خلکو ته یې ویل: موږ ولي د رسول الله ﷺ مشوره نه کړه قبوله؟ رسول الله ﷺ د وتلو إراده نه درلودل او موږ وتلو ته مجبوره کړی دا مو ښه کار و نه کړی موږ باید داسي نه وای کړي، ټول پر دغه خپل کار پښېمانه دي او وایي: خبره رسول الله ﷺ ته پرېږدی، کله چي رسول الله ﷺ له کوره را ووتی دوی ورته وویل: یا رسولَ الله! موږ دا حق نه درلودی چي ستا مخالفت وکړو څرنګه چي ستا خوښه وي هغسي وکړه، که دي دا خوښه وي چي په مدینه کي پاته سو پاته به سو ستا د رأیې څخه مخالفت نه کوو.

دلته په خلکو کي شک او تردد پیدا سو چي آیا ووزو او که نه ووزو؟

مګر په دغسي حالاتو کي شک او تردد نه دي په کار، رسول الله ﷺ د دغو خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جواب کې هغه خپل مشهور قول و فرمايه، رسول الله ﷺ و فرمايل: يوه نبي لره دا نه ښايي چې د جنګ لباس واغوندي او بيا يې بيرته وکاږي ترڅو چه الله جل جلاله د ده او د ده د دښمنانو تر منځ فيصله نه وي کړې.

خبره فيصله سوه نور نو شک او تردد نه دی په کار، کله چې انسان د يوه شي قصد او عزم وکړي نور نو پر الله جل جلاله توکل کوي او په هغه کار شروع کوي الله عزوجل فرمايي:

﴿ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَوَكِّلِينَ ﴾ [آل عمران: ۱۵۹]

يعني: کله چې د يوه کار د عملي کولو ټينګه إراده وکړې نو پر الله جل جلاله توکل وکړه او په هغه کار شروع وکړه، بېشکه چې الله جل جلاله توکل کوونکي خوښ لري.

بيا نو رسول الله ﷺ خپل لښکر درو ټوليو ته و وېشی.

اوله ټولۍ د مهاجرينو وه چې د هغې بيرغ يې مصعب بن عُمير رضي الله عنه ته ورکړی، دوهمه ټولۍ د أوس د قبيلې د انصارو وه چې بيرغ يې أسيد بن حُضير رضي الله عنه ته ورکړی. دريمه ټولۍ د خزرج د قبيلې د انصارو وه چې بيرغ يې حُباب بن المنذر رضي الله عنه ته ورکړی.

د مسلمانانو د لښکر شمېر ټول زر نفره ؤ او په ټول لښکر کې يې سل زغري درلودې، په دې لښکر کې عبدالله بن أبيّ بن سلول د منافقانو رئيس او د ده ډله هم ورسره دي ځکه که پاته سي هغه د دوی باطني خُبث او منافقت ښکاره کيږي او خلک به وايي: بې غيرته وه، اوس د لښکر سره ملګري دي مګر نه يې جنګ مقصد دی او نه د جنګ دپاره وزي بلکه نور د نفاق مقصدونه لري چې لږ وروسته به در معلوم سي.

رسول الله ﷺ د دغه زر نفريزه لښکره سره د اُحُد د غره طرف ته رهي سو او په مدينه منوره کي يې د پاته خلکو د لمنځو د امامت دپاره عبدالله بن مکتوم رضي الله عنه پريښاوه، کله چې لښکر تر ثنية الوداع تېر سو رسول الله ﷺ يوه ټولۍ وليده چې د لښکر څخه جلا وه او په اسلحه ښه مجهزه وه، پوښتنه يې وکړه چې دا څوک دي؟ ورته و ويل سوه: دا يهود او د خزرج حُلفاء دي غواړي چې د مشرکانو پر ضد په جنګ کي حصه واخلي، رسول الله ﷺ و فرمايل: آيا مسلمانان سوي دي؟ ويل: يا.

ښه متوجه سی: رسول الله ﷺ دا نه کړه قبوله چې د اهلُ الکفره څخه پر اهل

(c) ketabton.com: The Digital Library

الشرک مرسته و غواړي رسول الله ﷺ و فرمایل: څرنګه چې دغه خلک نه دي مسلمانان سوي نو دي بیرته وګرځي موږ د کفارو څخه پر مشرکانو مرسته نه غواړو، نو د یهودو هغه مسلحه ټولی بیرته وګرځېدل او یوازي مسلمانان د مشرکانو د مقابلې دپاره پاته سوه.

کله چې د مسلمانانو لښکر هغه ځای ته ورسېدی چې شیخان ورته ویل کیږي. رسول الله ﷺ غواړي چې لښکر تر نظر وباسي، په لښکر کي ګوري هلته یې څو داسي هلکان ولیدل چې په عمر لږ او کم وه، رسول الله ﷺ ته دا معلومه سوه چې دغه هلکان د جنګ کولو طاقت نه لري، چې د هغې جملې څخه عبدالله بن عمر بن الخطاب، اسامه بن زید، اُسید بن ظُهیر، زید بن ثابت، زید بن أرقم، عرابه بن أوس، عَمرو بن حزم، ابو سعید الخدري، زید بن الحارثه الأنصاري، سعد بن حبه، براء بن عازب رضي الله عنهم اجمعین وه.

دغه ټول د لسو دوولسو کلو هلکان دي، رسول الله ﷺ دغه هلکان ټول مدینې منورې ته ولېږل ویل تاسي باید په جنګ کي ګډون و نه کړی، یو بل هلک چې عمر یې دیارلس کاله وو او نوم یې رافع بن خُدیج ؤ هغه یې هم امر کړی چې ته هم کور ته ولاړ سه، هغه و ویل: یا رسولَ الله! زه ښکاري یم نښان ویشتلای سم قسم ده چې زما غشی نه خطا کیږي هر هدف چې را ته و وایې زه یې ویشتلای سم، رسول الله ﷺ ده ته د دغه نښان ویشتلو په سبب اجازه ورکړه، یو بل هلک چې سُمره نومېدی او رسول الله ﷺ ورته و ویل: مدینې منورې ته ولاړسه، هغه و ویل: یا رسولَ الله! رافع ته دي اجازه ورکړه حال دا چې زه تر ده غښتلی یم که نه دغه اوس به ستا په حضور زه او دئ غېږ سره وباسو ته به و وینې چې څوک غښتلی دی، دئ پرېږدې چې جنګ وکړي او ما ته اجازه نه راکوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: ښه دی تاسي غېږ وباسی، دوی هم د رسول الله ﷺ په حضور غېږ وایستل او رشتیا هم سُمره پر رافع غښتلی سو، نو سمره ته یې هم د جنګ کولو اجازه ورکړه.

(د عبرت خبري دي لږ خپلو ځانو ته متوجه سی ا هغو هلکانو د سر ښندنې میدان او جهاد ته د وتلو کوښښ کاوه، خو زموږ څخه د سهار لمونځ پاته دی)

په دغه ځای کي چې د اُحُد او د مدینې منورې منځ دی ماښام سو، رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷺ د ماښام او ماخستن لمنځونه دلته آداء کړه او دالته يې شپه تېره کړه، پنځوس نفره يې د لښکر د ساتني دپاره مؤظف کړه چې د شپې به پر لښکر پيره کوي او شا وخوا به پر لښکر را ګرځي، د دغه پنځوس نفريزه ټولۍ مشر او قومندان محمّد بن مسلمه الأنصاري رضي الله عنه ؤ، هغه چې د کعب بن الأشرف د وژلو د ټولۍ مشرهم ؤ او ذکوان بن عبد قيس رضي الله عنه خاص د رسول الله ﷺ ساتنه او پر هغه ﷺ پيره پر غاړه واخيستل، تر سپېدو لږ د مخه اسلامي لښکر د اُحُد طرف ته حرکت وکړی او په لارکي يې د سهار لمونځ آداء کړی، مسلمانان اوس دښمن ته ډېر ورنژدې سوي دي، دوی کفارويني او کفار دویويني، په دغه وخت کي عبدالله بن اُبئ منافق هغه خپله خبيثه نقشه عملي کړه، غواړي چې د مسلمانانو لښکر سره وپاشي، د لښکر درېيمه حصه چې د ده ملګري او منافقان وه د لښکر څخه يې جلا کړه او ويل: موږ نه پوهېږو چې پر څه او د څه شي دپاره خپل ځانونه وژنو؟ او په ښکاره ؛سره يې دا دليل وايه: چې رسول الله ﷺ زما رأيه پرېښوول او د نورو په نظريه يې عمل وکړی چې د مديني منورې څخه را و وتی، نو زه هم جنګ نه کوم.

خو په دې کي هيڅ شک نسته چې د ده د جلا کېدلو سبب دا نه ؤ چې رسول الله ﷺ د ده نظر عملي نه کړی، ځکه که د ده د جلا کېدلو سبب همدغه وای نو ولي د نبوي لښکره سره تر دغه ځايه پوري را تلی؟ خو د هغه اول او شروع څخه به په مدينه منوره کي پاته سوی وای بلکه د دغه منافق د دغه سرکښۍ اصلي او اساسي مقصد دا ؤ: چې په دغه باريک او نازک وخت کي د دښمن په حضور د مسلمانانو په لښکر کي اختلاف او اضطراب پېښ کړي چې د لښکر ډېره حصه د رسول الله ﷺ څخه جلا سي او د هغه پاته کسانو معنويات يا روحيات ضعيفه سي او دښمن د دغه حال په ليدلو سره دلاوره او خوشاله سي، د ده په فکر دغه کار به د رسول الله ﷺ او د ده د مخلصو اصحابو دپاره يو ختموونکی عمل وي او د دوی تر ختمېدلو وروسته به بېرته د رياست موقع ده او د ده د ملګرو دپاره برابره سي.

نو خود منافق عبدالله او د ده ملګري درې سوه نفره د مديني منورې پر طرف رهي سوه او مسلمانانو ته وايي: زه خو ځم او تاسي هم پسي راځی، قريبه وه چې دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

منافق د خپلو ځينو مقصدو په حاصلولو کي تر يوې اندازې کاميابه سي ځکه هلته دوې نوري ډلي (چي يوه يې د أوس د قبيلې بني حارثه وه او بله يې د خزرج د قبيلې بني سلمه وه) هم د منافقانو د خبرو تر تاثير لاندي راغلې او پسي رهي سوې. سره د دې چي دغه دوې ډلي صادقه مسلمانان دي بيا هم رهي سوې، خو الله ﷻ د دوی د زړو څخه هغه اضطراب او تشويش ايسته کړی بېرته ثابته او قائمه پاته سوې، درې سوه نفره منافقان ولاړل او د رسول الله ﷺ سره فقط اووه سوه نفره مسلمانان پاته سوه، الله ﷻ د سورة آل عمران د (۱۲۱) نمبر آيات څخه شروع او په وروستنيو آياتو کي دغه د اُحُد د غزاء حالات بيانوي، خو څوک د دغو آياتو په ترجمه تر هغو نه سي پوهېدلای چي د اُحُد د غزاء معلومات ورته نه وي الله ﷻ فرمايي:

﴿وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾﴾.

ژباړه: اې محمده! ﷺ کله چي ته د ورځي په شروع کي د خپله کوره را ووتې او د مومنانو دپاره دي په اُحُد کي د جنګ ځايونه تيارول او الله ﷻ ښه اورېدونکی او پر ټولو حالاتو ښه عالم دی.

د آل عمران په سورة کي دا هغه اول آيات دی چي د اُحُد غزاء بيانوي او بيا الله ﷻ پسي فرمايي:

﴿إِذْ هَمَّت طَّائِفَتَانِ مِنكُمْ أَن تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾﴾. [آل عمران: ۱۲۲]

يعني: کله چي ستاسي څخه دوو ډلو د دې قصد وکړی چي بې زړه سي او له جنګه وبيرېږي، حال دا چي الله ﷻ د دوی دوست او مرسته کوونکی دی او مومنان دي يوازي پر الله ﷻ توکل کوي. (*نه د منافقانو پر ملګرتيا*)

يو د انصارو څخه چي په دغه دوو ډلو کي ؤ وايي: د اُحُد څخه دغه زموږ رهي کېدل او بيا بيرته را ګرځېدل زموږ ايمان ته زيان او تاوان نه دی رسولی ځکه چي الله ﷻ فرمايي:

﴿وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا﴾

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني: الله جَلَّ جَلَالُهُ د دوی دوست او کومک کووتکی دی.

او وایي: د دغه آیات شریف په اورېدلو سره زه پوه سوم چي بیا هم موږ مسلمانان یُو او وایي: چي د دغه آیات دغه جمله چي فرمایي:

﴿وَٱللَّهُ وَلِيُّهُمَا﴾

زه په هیڅ شي نه ورکوم ځکه چي دا د الله جَلَّ جَلَالُهُ له طرفه شاهدي ده چي موږ مسلمانان یُو، هو! موږ ضعیفه یُو او رهي سوو مګر زموږ په باره کي د الله جَلَّ جَلَالُهُ شاهدي لوی او د قدر وړ شئ ده.

کله چي منافقان رهي سوه عبدالله بن حرام رضي الله عنه چي د جابر بن عبدالله رضي الله عنه پلار دی په منافقانو پسې سو او کوښښ کوي چي دغه منافقان په دغه باریک وخت کي و خپلي واجبي وظیفې ته متوجه کړي او راوېې ګرځوي، دئ ورته وایي: داسي مه کوی راسی في سبیل الله جنګ وکړی، یا لږ تر لږه د خپلو ځانو څخه دفاع وکړی.

منافقانو ویل: که موږ په دې پوه سو چي خامخا جنګ پېښېږي نو موږ نه تلو ستاسي په ملګرتیا مو جنګ کاوه، عبدالله بن حرام ځني را وګرځېده او د ځانه سره یې و ویل: د الله دښمنانو! الله مو ورک کړه، الله عَزَّوَجَلَّ به خپل نبي ستاسي څخه مستغني کړي، یعني: تاسي ته به یې حاجت نه سي پاته، د دغو منافقانو په باره کي د سورة آل عمران (۱٦٧) نمبر آیات نازل سو چي رب عَزَّوَجَلَّ فرمایي:

﴿وَلِيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ نَافَقُوا۟ ۚ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا۟ قَـٰتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أَوِ ٱدْفَعُوا۟ ۖ﴾.

یعني: د دې دپاره چي الله جَلَّ جَلَالُهُ هغه کسان ښکاره او معلوم کړي چي نفاق یې کړی ؤ یا منافقان سوي وه، او دغو تلونکو منافقانو ته و ویل سوه چي اُحُد ته راځی د الله جَلَّ جَلَالُهُ په لار کي د کفارو سره جنګ وکړی، یا لږ تر لږه د دښمن څخه د خپلو ځانو، خپلو مالو او خپلو کورو دفاع وکړی.

﴿قَالُوا۟ لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَّٱتَّبَعْنَـٰكُمْ ۗ﴾

نو دغو منافقانو و ویل: که موږ په جنګ پوهېدلای خامخا به مو ستاسي متابعت کړی وای. (ستاسي سره به مو په جنګ کي ګډون او اشتراک کړی وای)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه تلاوت سوي آيات شريف څخه چي د منافقانو قول دی درې قسمه مقصد اخيستل کېدلای سي،

اول دا چي: دوی وايي: اصلاً جنګ نه پېښېږي دا فقط يوه آوازه ده جنګ نسته. که موږ په دې پوه سو چي جنګ کيږي نو خامخا ستاسي سره ملګري کېدلو،

دوهم دا: که چيري يو منظم او پر قانون موافق جنګ وای نو موږ به خامخا ستاسي سره پاته سوي وای، مګر اوس له يوه طرفه (۳۰۰۰) منظم لښکر دی او له بله طرفه فقط (۱۰۰۰) نفره بې وسلې او بې اسلحې در بدره مسلمانان دي، دا خو جنګ نه دی فقط د خپل ځان هلاکول دي،

درېيم دا: که موږ په جنګي فنونو او قوانينو پوهېدلای نو خامخا ستاسي سره پاته کېدلو، چي دا يې په حقيقت کي مسلمانانو ته طعنه او پېغور ورکاوه چي تاسي زموږ مشوره نه کړه قبوله چي په مدينه کي به پاته سو او د نورو په نظر مو عمل وکړی را و وتلاست، د دې دا معنی وه چي موږ په جنګ نه پوهېږو او تاسي پوهېږی، نو موږ ناپوهان د څه شي دپاره د خپلو ځانو سره بيایاست؟ مقصد دا چي منافقانو د درواغو په بهانو او پلمو خپل ځانونه له جنګه ګوښه کړه او ولاړل.

الله جل جلاله د دغو منافقانو د دغه جواب د تکذيب او ردولو دپاره فرمايي:

﴿هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ ۚ﴾.

دوی: دغه منافقان په دغه ورځ چي دوی دغه خبره کول تر ايمان وکفر ته ډېر نژدې وه.

دغه منافقان چي په زړه کافران او په خوله مسلمانان وه د اُحُد د جنګ په وخت کي په تَشو بهانو او پلمو د رسول الله ﷺ او مسلمانانو څخه جلا سوه او بيرته مدينې منورې ته رهي سوه، دغه د دوی ظاهري حالت هم تر ايمان وکفر ته ډېر نژدې دی او په خپل دغه عمل سره مسلمانانو ته ضرر او کفارو ته ګټه رسوي.

﴿يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۗ﴾.

دغه منافقان په خپلو خولو سره هغه خبري کوي چي په زړو کي يې د هغه تصديق نسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا يَكۡتُمُونَ ﴿١٦٧﴾﴾

او الله جل جلاله په هغه څه ډېر ښه عالم او خبردی چې دوی یې په خپلو زړو کې پټوي دوی خو په ژبه سره ویل:

﴿لَوۡ نَعۡلَمُ قِتَالاً لَّٱتَّبَعۡنَٰكُمۡ﴾

او هغه څه چې د دوی په زړو کې دي هغه نه وایي، خو د دوی په زړو کې دا وه: ښه دی چې مسلمانان مغلوبه او ناکامه سي او موږ به بیا د خوشالۍ اتڼونه کوو.

خیر اوس خو (۳۰۰) نفره منافقان د مسلمانانو څخه جلا سوه او پاته لښکر چې ټول (۷۰۰) نفره ؤ رسول الله ﷺ د دښمن پر طرف ور رهي کړی، خو دلته بیا یو بل مشکل پېښ دی، هغه دا چې رسول الله ﷺ د جنګ د تاکتیک په اساس غواړي چې د مسلمانانو لښکر په داسي ځای کې واړوي چې د اُحُد غر یې شا ته وي مګر اوس د مشرکانو د لښکر ډېرو حصو په داسي ځایو کې اړولي دي چې د مسلمانانو او د اُحُد د غره تر منځ دي، مسلمانان نه سي کولای چې مستقیمًا د اُحُد غره ته ورسي.

نو رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک موږ پر داسي لار اُحُد ته وروستلای سي چې د کفارو پر لښکر ور نه سو؟ ابوخیثمه رضی الله عنه وویل: یا رسولَ الله! زه مو وروولم.

او بیا یې د اُحُد د غره و طرف ته داسي یوه لنډه لار اختیار کړه چې د بني حارثه په حَرّه او کښتو کې تېرېدل او د مشرکانو لښکر د غرب طرف ته پاته کېدی، په دغه لار کې لښکر د (مَربع بن قیظي) پر کښت او زراعت ورغلی چې دغه سړي په ښکاره د اسلام دعوه کول او په زړه کې منافق ؤ او په سترګو هم ړوند ؤ، کله چې مربع بن قیظي پوه سو چې لښکر زما په کښت کې تیرېږي نو د لښکر په مخ کې و درېدی او د مسلمانانو پر مخانو خاوري ورپاشي او رسول الله ﷺ ته وایي: که ته رسول الله یې تا ته دا اجازه نه درکوم چې زما په کښت کې تېر سې، رسول الله ﷺ ورته وایي: موږ مجبوره یو بله چاره نه لرو دغه لار موږ و هغه خپل ځای ته رسوي، منافق وایي: یا زما په کښت کې به نه تېرېږې، رسول الله ﷺ بیا ورته وایي: بله لار نسته موږ باید پر دغه لار تېر سو، خو سړئ یې منعه کوي حتّی رسول الله ﷺ ته بې ادبه خبري هم کوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانان ور د مخه سوه چې دغه منافق و وژني، رسول الله ﷺ و فرمایل: پرې یې ږدی دا ړوند د سترګو او ړوند د زړه دی او په کښت کې تېر سی، نو مسلمانان په کښت کې تېرېږي او مربع بن قیظي منافق و رسول الله ﷺ او مسلمانانو ته بد وایي.

رسول الله ﷺ او مسلمانان د اُحُد و غره ته ورسېدل او هلته یې په داسې ځای کې واړول چې د لښکر مخ د مدینې منورې طرف ته ؤ او شا یې د اُحُد د غره و لوړو لوړو لاښو ته وه، چې په دې ډول سره د کفارو لښکر د مسلمانانو او مدینې منورې په منځ کې سو.

د جنګ او دفاع دپاره نقشه

په دغه ځای کې رسول الله ﷺ خپل لښکر جوړ او منظم کړی مسلمانان یې د جنګ دپاره قطار قطار و درول، مګر د رسول الله ﷺ فکر په یوه شي بند دی او د هغه څخه تشویش لري هغه دا: کله چې جنګ شروع سي د مسلمانانو شا و غره ته ده، د شا له طرفه څوک حمله نه سي پر کولای مګر هلته د دوی و جنوبي طرف ته یو کوچنۍ غر یا غونډۍ سته بنایي د جنګ په وخت کې د دغه غره له طرفه د دښمن له خوا یو څوک راسي، د جنګ په وخت کې به د مسلمانانو فکر او توجه د مخ طرف ته وي شا ته به څوک نه وي متوجه او که دښمن د دغه کوچني غره تر شا را تېر سي نو به د مسلمانانو تر شا وي او بل دا چې د جنګ میدان هم تر دغه کوچني غره لاندې دی، که څوک پر دغه غره لوړ وي د جنګ میدان ټول تر لاندې کېږي او په غشو یې ویشتلای سي، نو د رسول الله ﷺ فکر په دغه کوچني غره بند ؤ، خو رسول الله ﷺ د دغې لارې د بندولو دپاره د ماهره غشو ویشتونکو څخه پنځوس نفریزه ټولۍ انتخاب کړه او د دغې ټولۍ مشر یې عبدالله بن جُبیر بن نعمان الأنصاري الأوسي البدري رضي الله عنه مقرره کړی.

تر دغه جنګ وروسته دغه غره ته د (جبل الرُّماة) یعني: د (غشو ویشتونکو غر) په نامه سره ویل کېږي او دغه غر د مسلمانانو د لښکر د جنوب شرق و طرف ته واقع ؤ او تقریباً (١٥٠) متره د مسلمانانو د لښکر د موقعیت څخه لیرې ؤ.

زه ولې دغه ځایونه په داسې تفصیل سره درښیم؟ دا د دې دپاره که مو یو وخت د مدینې منورې زیارت په نصیب سو د اُحُد غره او شهیدانو ته ورغلاست،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه غر، د شهیدانو قبرونه او د جنګ میدان به ټول ووینی.

(الله جل جلاله دي د مدینې منورې زیارت د ټولو مسلمانانو په نصیب کړي)

نو رسول الله ﷺ دغه پنځوس نفره غشي ویشتونکي امر کړه چې د دغه غره پر سر به ناست یاست او ستاسي وظیفه دوه شیه ده، فقط دغه دوه کاره به کوی.

لومړئ: د کفارو څخه چې هر څوک و غواړي چې د دغي لاري میدان جنګ ته ورسي هغه به نه پرېږدی چې د شا له طرفه پر موږ راسي په غشو یې ولی، که موږ کامیابه ؤ که ناکامه تاسي به پر خپل ځای ثابت ولاړ یاست او نه به پرېږدی چې له دغه طرفه څوک راسي، که مو ولیدل چې موږ وژل کېږو بیا هم زموږ مرسته مه کوی او که مو ولیدل چې موږ غنیمتونه ټولوو بیا هم په هغه کار کي زموږ سره ګډون او اشتراک مه کوی.

دوهم: دا چې د دغي لوړي څخه به په میدان جنګ کي کفار په غشو ولی، ځکه دغه پنځوس نفره هغه ښه غشي ویشتونکي او ښکاریان وه.

نو د رسول الله ﷺ اوامر دغو پنځوسو نفرو ته واضحه او روښانه وه چې ستاسي وظیفه دا ده: که موږ کامیابه هم سو تاسي به تر هغو خپل ځای نه پرېږدی چې زما امر درته را نه سي، که موږ غنیمتونه ټولول تاسي به په دغه کار کي زموږ ملګرتیا نه کوی او که موږ مات سوو بیا به هم تاسي زموږ د مرستي دپاره خپل ځای مه پرېږدی، یعني نه به زموږ په کامیابي او نه به زموږ په شکست کي خپله وظیفه پرېږدی، دغه امر یې دغو پنځوسو نفرو ته په تکرار سره و وایه چې ستاسي وظیفه دغه ده.

امر واضح او صریح دی چې تاسي ته بېله زما له امره بل په هر سبب له دغه غره څخه حرکت کول منعه دي.

دغو نفرو هم دغه امرونه په دغه وضاحت سره واورېدل او قبول یې کړه، نو د غره پر سر د دغي ډلي په تعینولو او کښېنولو سره او په دغو شدیدو اوامرو سره رسول الله ﷺ هغه یواځنۍ لار چې ممکن له هغه طرفه د مشرکانو د آسانو د سپرو ډله د مسلمانانو و صفو ته د شا له طرفه ورسي او پر مسلمانانو را وګرځي بنده کړه.

پاته سو د مسلمانانو نور لښکر، رسول الله ﷺ د لښکر پر راسته طرف منذر بن عَمرو رضي الله عنه د قوماندان په صفت مقرره کړی او د لښکر پر چپه طرف یې زبیر بن العوام رضي الله عنه مقرره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی چې مقداد بن الاسود یې معاون ؤ او د زبیر رضي الله عنه وظیفه دا وه چې د خالد بن ولید د سپرو د ټولۍ مخه به نیسي او د لښکر په مخ کې یې د مسلمانانو هغه نامداره پهلوانان او هغه مشهوره دلاوره کسان چې هر یو یې په جنګ کې پر زرو نفرو حساب ؤ و درول.

د رسول الله ﷺ د جنګ نقشه له هره لحاظه ډېره دقیقه او حکیمانه وه چې په هغه کې د رسول الله ﷺ د عسکري قیادت نبوغ او عبقریت ښکاره کېدی او دا ممکنه نه ده چې هیڅ قوماندان که هرڅومره په جنګ هم پوه وي تر دغې نقشې دې بله دقیقه او له حکمته ډکه نقشه جوړه کړي.

لومړۍ یې د جنګ په میدان کې هغه ډېر ښه او مناسب ځای ونیوی که څه هم د دښمن لښکر تر دوی د مخه د جنګ میدان ته راغلی ؤ او دوی وروسته راغله، خو د رسول الله ﷺ په دقت او حکمت یې ځان و داسې ځای ته ورساوه چې شا او د شا راسته طرف یې په غرو ساتلی ؤ، په چپه طرف او د چپه طرف په شا کې چې کومه خالیګاه موجوده وه او د دې امکان ؤ چې دښمن دي له دغه طرفه راسي هغه یې د دغو پنځوسو نفرو غشو ویشتونکو په ذریعه وساتل او د خپل لښکر دپاره یې داسې یوه لوړه اختیار کړه، که لښکر شکست هم وخوري و تیښتي ته به نه مجبوره کیږي چې بیا یې دښمنان ونیسي او بندیان یې کړي او که بیا چیري دښمن وغواړي چې دغې لوړي ته پسي ور و خېژي ډېر ځاني تلفات به ورکوي، او دښمن یې دې ته مجبوره کړی چې د خپل لښکر د اړولو دپاره کښته ځای ونیسي، چې په نتیجه کې که دښمن کامیابه هم سي د فتحي او نصرت فایدې او ثمرې لاس ته نه سي را وړلای او که کامیابي د مسلمانانو وه دوی ځني تښتېدلای نه سي او د مسلمانانو د لښکر د شمېر لږوالی یې په خپلو دلاوره او زړه ورو اصحابو پوره کړی، نو د اُحُد د جنګ دپاره د نبوي لښکر تیاري او آمادګي د هجرت په درېیم کال د شوال د میاشتي په اووم تاریخ د شنبې د ورځي په سهار په دغه ذکر سوي ترتیب سره ونیول سوه.

رسول الله ﷺ چې دوې زغري یې یوه پر بله سربېره اغوستي وې د لښکر په منځ کې ودرېدی او وې فرمایل: تر هغو به جنګ نه شروع کوی تر څو چې ما نه یاست امر کړي او اوس خپل اصحاب و جنګ ته په قسم قسم طریقو تشویقوي او اطمینان ورکوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وې فرمایل: که تاسي په جنګ کي صبر وکړی او ثابته پاته سی ستاسي د مرستي دپاره به ملائکې راسي، ځکه الله جل جلاله په درو زرو ملائکو وعده ور سره کړې وه، د بدر په غزاء کي الله عزوجل زر ملائکې را ولېږلې او اوس یې په درو زرو بلکه تر دغه هم په زیاتو ملائکو وعده ورسره کړې ده، په دې شرط چي مسلمانان په جنګ کي صبر وکړي او ثابته ودرېږي، الله جل جلاله د سورة آل عمران په (۱۲۴) نمبر او وروستنیو آیاتو کي فرمایي:

﴿إِذۡ تَقُولُ لِلۡمُؤۡمِنِينَ أَلَن يَكۡفِيَكُمۡ أَن يُمِدَّكُمۡ رَبُّكُم بِثَلَٰثَةِ ءَالَٰفٖ مِّنَ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ مُنزَلِينَ ١٢٤﴾. [آل عمران:۱۲۴]

یعني: کله چي تا مومنانو ته و ویل: آیا ستاسي دپاره دا بس او کافي نه ده چي ستاسي رب ستاسي سره په درو زرو ملائکو چي له آسمانه را لېږل سوي وي مرسته وکړي؟

﴿بَلَىٰٓۚ إِن تَصۡبِرُواْ وَتَتَّقُواْ وَيَأۡتُوكُم مِّن فَوۡرِهِمۡ هَٰذَا يُمۡدِدۡكُمۡ رَبُّكُم بِخَمۡسَةِ ءَالَٰفٖ مِّنَ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ ١٢٥﴾. [آل عمران:۱۲۵]

هو! که تاسي صبر وکړی او د الله جل جلاله څخه وېرېږی دغه درې زره ملائکې مو بس او ستاسي د مرستي دپاره کافي دي او که نور مشرکان پر تاسي په ناڅاپه ډول راسي، ستاسي سره به ستاسي رب په پنځه زره علامه لرونکو ملائکو کومک او مرسته وکړي.

هلته داسي آوازه نشر او خپره سوه چي کرز بن جابر د لوی لښکره سره د کفارو د مرستي دپاره را رهي دی، نو الله جل جلاله د مسلمانانو د اطمینان دپاره و فرمایل: چي درې نه بلکه پنځه زره ملائکې به ستاسي د مرستي دپاره در ولېږم، مګر هو! تاسي باید پوه سی چي دغه د ملائکو لېږل فقط ستاسي د اطمینان او خوشالۍ دپاره دي چي زړونه مو پر قراره سي، که نه په حقیقت کي نصر، برئ او کامیابي یوازي او یوازي د الله جل جلاله له طرفه څخه دي، نو ځکه الله جل جلاله پسي فرمایي:

﴿وَمَا جَعَلَهُ ٱللَّهُ إِلَّا بُشۡرَىٰ لَكُمۡ وَلِتَطۡمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِۦۗ﴾.

او الله جل جلاله نه دي ګرځولي دغه مرسته او مدد مګر ستاسي د خوشالۍ دپاره او د دې دپاره چي ستاسي زړونه تسکین او اطمینان پیدا کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَمَا ٱلنَّصۡرُ إِلَّا مِنۡ عِندِ ٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡحَكِيمِ ۝١٢٦﴾. [آل عمران:۱۲۶]

او نه ده مرسته، مدد، نصرت، كاميابي مگر د طرفه د الله جل جلاله، هغه الله چې ډېر قوي او غالب دی او هغه الله چې هر كار په حكمت او مصلحت سره كوي.

يوشئ چې د يادوني وړ دی هغه دا چې ځيني علماء او مفسرين وايي: دغه آياتونه د اُحُد په ورځ نازل سوي دي او ځيني وايي: د بدر په ورځ نازل سوي دي، ځرنګه چې ما د بدر په غزاء کې دغه آياتونه نه وه ذکر کړي، نو دلته مې ذکر او بيان کړل.

رسول الله ﷺ د اُحُد په ورځ مسلمانانو ته دا زېری هم ورکړی: كه مو صبر وكړی او ثابت پاته سواست لكه ځرنګه چې په بدر كې ستاسې د مرستي دپاره ملائكې را كښته سوې دلته به هم ستاسې د مرستي دپاره ملائكې درته راسي، مګر هو صبر په كار دی.

رسول الله ﷺ خپل اصحاب و صبر ته تشويقوي او فرمايي: د دښمن سره د مخامخ كېدلو په وخت كې ټينګ او ثابته و درېږی.

دغه پر ثابت درېدلو ولې دومره تاكيدونه كېدل؟ ځكه تاسې ته معلومه ده چې د مسلمانانو شمېر (۷۰۰) نفره دی او كفار درې زره نفره دي.

بيا نو رسول الله ﷺ خپله توره پورته كړه او ويل: څوک دغه زما توره د هغې په حق اخلي؟ د رسول الله ﷺ اكا حمزه رضي الله عنه ولاړ سو ويل: يا رسولَ الله! زه يې اخلم، رسول الله ﷺ ځني را ايسته كړه وريې نه كړه، حمزه رضي الله عنه كښېنستی، رسول الله ﷺ بيا توره پورته كړه او وې ښوروله ويل: څوک دغه توره د دې په حق اخلي؟ علي بن أبي طالب رضي الله عنه ولاړ سو ويل: زه يې غواړم يا رسولَ الله! رسول الله ﷺ لاس را ټول كړی او توره يې ور نه كړه، علي رضي الله عنه هم كښېنستی، رسول الله ﷺ بيا و فرمايل: څوک دغه توره د دې په حق اخلي؟ د رسول الله ﷺ د عمه زوی زبير بن العوام رضي الله عنه ولاړ سو ويل: زه يې غواړم يا رسولَ الله! بيا هم رسول الله ﷺ لاس را ټول كړی او توره يې ور نه كړه، زبير رضي الله عنه هم كښېنستی، رسول الله ﷺ بيا و فرمايل: څوک دغه توره د دې په حق اخلي؟ مقداد رضي الله عنه ولاړ سو ويل: زه يا رسولَ الله!

دغه نفر چه تر اوسه د توري د اخيستلو دپاره ولاړ سوي دي دغه ټول د مسلمانانو هغه مشهوره، شجاع، دلاوره او قوي جنګي پهلوانان او قهرمانان دي، په نورو ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو کې یا خود دوی مثل نسته او که وي ډېر به لږ وي.

ته فکر وکړه: د حضرت عمرِ فاروق رضي الله عنه په خلافت کې چې دا بیا په وروسته کې ؤ کله چې حضرتِ عمرِ فاروق رضي الله عنه په مصر کې و عَمرو بن العاص رضي الله عنه ته مرسته ور ولېږل، عمر فاروق رضي الله عنه ورته لیکلي وه: ما اته زره نفره ستا د مرستې دپاره در ولېږل، حال دا چې د لښکرِ شمېر څلور زره نفره ؤ، نو بیا په خپله حضرتِ عمر رضي الله عنه دا واضحه کړه چې هو د دغه لښکر سره چې څلور زره نفره دی څلور نفره قومندانان ورسره دي چې هر یو یې ما ته پر زرو نفرو حساب دی، چې په هغو څلورو نفرو کې یو زبیر بن العوام رضي الله عنه ؤ او بل مقداد رضي الله عنه ؤ، چې دغه نفر هر یو په جنګ کې پر زرو نفرو حساب وه، دا د دغو نفرو جنګي طاقت او مهارت ؤ، مګر رسول الله ﷺ خپله توره دغو نفرو ته ور نه کړه او که د رسول الله ﷺ توره دغه نفروانه خلي نو به یې څوک اخلي؟

خو بیا هم رسول الله ﷺ خپله توره د پنځم وار دپاره پورته کړه او وې فرمایل: څوک دغه توره د هغې په حق اخلي؟ ابودُجانه الأنصاري رضي الله عنه چې نوم یې سماک بن خرشه دی ولاړ سو او ویل: یا رسولَ الله! د دغې توري حق څه شي دی؟

اصلاً رسول الله ﷺ د دغې پوښتنې انتظار کاوه، تر اوسه چا پوښتنه نه ده کړې چې حق یې څه شي دی؟ هر یوه بېله پوښتنې ویل: زه یې غواړم.

رسول الله ﷺ و فرمایل: د دې توري حق دا دی چې دومره وهل به په کوې ترڅو چې کږېږي، یعني: په دغه توره به دومره کفار وهې چې د ډېرو وهلو څخه د اوسپنې توره کږه سي، ابودُجانه الأنصاري رضي الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! زه دغه توره د دې په حق سره اخلم، رسول الله ﷺ خپله توره ابودُجانه رضي الله عنه ته ورکړه، ابودُجانه رضي الله عنه تر اندازې زیات خوشاله سو، ځکه دا هغه توره ده چې ډېرو لویو پهلوانانو وانه خستل او اوس د ده په نصیب سوه او په دغه کار سره د ده درجه او مقام لوړ او ښکاره سوه.

ابودُجانه رضي الله عنه هغه توره واخیستل چې هغه څلور جنګي قهرمانان د هغې توري په اخیستلو نه سوه کامیابه او اوس د ده په نصیب سوه، ابودُجانه رضي الله عنه چې په خپله هم شجاع او دلاوره جنګي پهلوان ؤ د جنګ په وخت او د جنګ په میدان کې به یې په کبر او غرور، ناز او نخروتګ کاوه، ده رضي الله عنه یو سور دسمال درلودی کله چې به یې دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسمال تر سر وتړی خلک به پوه سوه چې ابودُجانه د مرګ تر وخته جنګ کوي.
یعني: بېله مرګه د جنګ له میدانه نه وزي، اوس چې ابودُجانه ﷺ د رسول اللهﷺ توره واخیستل هغه سور دسمال یې له جبهه را وایستی او پر سر یې وتړی او د دوو لښکرو په منځ کې په فخر او غرور سره تګ کوي، یوې او بلې خوا ته کږېږي توره پورته کښته کوي په خلکو یې وینې، رسول اللهﷺ وخندل او وې فرمایل: دغه تګ داسې تګ دی چې د الله او رسول الله نه دی خوښ، بېله دغسې ځایه، یعني: فخر او غرور، کبر او لویې اللهﷻ او رسول اللهﷺ نه خوښوي، خو که فخر پر کفارو وي پروا نه لري، بل نو په هرځای او هر وخت کې فخر او غرور، سیالي او ځان ښکاره کول چې په هر شي سره وي اللهﷻ او رسول اللهﷺ یې نه خوښوي.

د مشرکانو د لښکر آمادګي او تیاري

هلته مشرکانو خپل لښکر د پخوانیو جنګو پر نظام برابر جوړاوه، د مشرکانو د لښکر عمومي قومندان ابوسفیان بن صخر بن حرب ؤ، هغه چې د لښکر په منځ کې یې مرکز ؤ او د لښکر د راسته طرف قومندان خالد بن ولید ؤ چې په دغه وخت کې مشرک ؤ او د لښکر د چپه طرف قومندان عِکرمه بن أبي جهل ؤ او د لښکر د پیاده قواوو قومندان صفوان بن اُمیه ؤ او د لښکر د غشي ویشتونکو قومندان عبدالله بن أبي ربیعه ؤ، د لښکر د بیرغ مسئولیت د بني عبدالدار وظیفه وه چې دغه منصب و بني عبدالدار ته هغه وخت ور رسېدلی ؤ چې تر قُصَی بن کلاب وروسته د عبد مناف اولادې د قریشو په منځ کې منصبونه او وظیفې سره وېشل، نو په جنګو کې د بیرغ اخیستلو وظیفه و بني عبدالدار ته وسپارل سوه او هیڅا نه سوای کولای چې دغه منصب له دویه څخه واخلي، دغه کار لکه نور کارونه مثلاً سقایه او رفاده، یعني: *حاجیانو ته اوبه او ډوډۍ ورکول*، د کعبې شریفې پوښول او داسې نور کارونه چې وېشل سوي وه د بیرغ اخیستل د بني عبدالدار میراثي وظیفه وه.

ابوسفیان چې د لښکر عمومي قومندان ؤ د دې دپاره چې د بني عبدالدار احساسات وپاروي ورته و وېل: یا بني عبدالدار! د بدر په ورځ بیرغ ستاسې سره ؤ او موږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته هغه را پېښ سوه چې را پېښ سوه خلک بیرغ ته ګوري، که بیرغ و لوېدی لښکر مات سو، نو یا به نن د بیرغ پوره ساتنه کوی یا یې موږ ته را پرېږدی چې موږ یې ساتنه وکړو.

ابوسفیان په خپل مقصد کې کامیابه سو ځکه بني عبدالدار د ده په خبرو په قهر سوه او ویل موږ خپل بیرغ تا ته در تسلیم کړو؟ ته به وویني چې د جنګ په وخت کې موږ څه کارونه کوو او واقعاً هم بني عبدالدار په جنګ کې داسي ثابت ودرېدل چې د خپلې کورنۍ او خپلو پلرو نسل یې ټول ختم کړی یعني: ټول د مرګ تر وخته ثابت ودرېدل او ټول د مسلمانانو له طرفه یو په بل پسي ووژل سوه، چې قصه به یې وروسته واورئ.

د قریشو له طرفه سیاسي هلې ځلې

د جنګ تر شروع کېدلو د مخه قریش غواړي چې د مسلمانانو په صفو کې تفرقه او نزاع واچوي نو د دغه مقصد دپاره لومړئ ابوسفیان وانصارو ته حال ولېږی چې ورته ویل یې: موږ او زموږ د اکا زامن سره پرېږدی (چې مقصد یې رسول الله ﷺ او مهاجر مسلمانان وه)

نو ویل: موږ او زموږ د اکا زامن سره پرېږدی د هغو سره تر جنګ کولو وروسته موږ بیرته ځو، موږ ستاسي سره د جنګ دپاره نه یو راغلي.

مګر دغه کوښښونه د هغه ایمان په مقابل کې چې غرونه له ځایه اړوي کومه نفعه او فایده نه سي رسولای، د انصارو له طرفه په جواب کې داسي خبري ورته وسوې چې کفار د هغو خبرو په اورېدلو هیڅکله نه وه خوښ، اوس چې د جنګ وخت نور هم نژدې سو دوه لښکره مخ په مخ سره ودرېدل قریشو بیا هم د مسلمانانو د تفرقې او اختلاف دپاره یوه بله نقشه جوړه کړه هغه دا چې: د مشرکانو یو بل خائن نوکر چې ابو عامر الفاسق ورته ویل کېده چې د دغه سړي اصلي نوم عبد عَمرو بن صیفي ؤ او په راهب سره مشهوره ؤ خو رسول الله ﷺ د راهب پرځای فاسق وباله.

دغه سړئ د جاهلیت په وختو کې د أوس او خزرج و قبیلو ته ډېر محترم ؤ او د عزت په سترګه یې ورته کتل، کله چې اسلام مدینې منورې ته راغلی ده د رسول الله ﷺ د دښمنۍ اعلان په ښکاره او واضحه ډول سره وکړی او بیا چې د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته په مدینه منوره کې اسلام نشر سو نو ده په مدینه منوره کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور ژوند نه سوای کولای مدینه منوره یې پرېښوول او شام ته ولاړی. کله چې یې واورېدل چې کفار د مسلمانانو د جنګ دپاره تیاري نیسي نو دئ هم راغلی او د کفارو په لښکر کې شامل او داخل سو، نور هم کفار د رسول الله ﷺ و جنګ ته تشویقوي او د جنګ په شروع کې یې مشرکانو ته و ویل: که زما قوم ما و ویني خامخا زما متابعت کوي او زما ملګري کیږي، نو اوس دغه سړئ یعني: ابو عامر الفاسق د دوو حبشي مریانو سره د جنګ و میدان ته وروتی او په لوړ آواز یې خپل قوم ته ورناري کړه:

یا معشر الأوس! زه ابو عامر یم، ستاسي او د محمّد یې سره څه ما ته راسی زه ستاسي مشر او سرداریم.

د أوس او خزرج قبیلو په جواب کې ورته و ویل: چپ سه اې د الله دښمنه! الله دي تا په موږ نه ویني.

ده او نورو کفارو هیڅ دا فکر نه کاوه چې د ده قوم دي ده ته داسي سخت جواب ورکړي څکه دئ په دوی کې د عزت او لوړ مقام خاوند ؤ او اوس هغو داسي سخت جواب ورکړی نو ابو عامر و ویل: والله زما قوم ته تر ما وروسته شر پېښ سوی دی او ویل په تاسي څه سوي دي؟ ما نه قبلوی؟

خیر د اُحُد په جنګ کې ابو عامر د کفارو په لښکر کې پاته سو.

او په دغه طریقه سره د مسلمانانو د تفرقې دپاره د مشرکانو دوهمه نقشه هم ناکامه سوه، د کفارو دغه د تفرقې اچولو کوښښونه پردې دلالت کوي چې دوی د مسلمانانو څخه بېرېدل که څه هم کفار ډېر او په اسلحه مجهزه وه خو بیا هم د دغو لږو مسلمانانو بېره او هیبت پر دوی غالبه ؤ او غواړي چې دغه لږ مسلمانان هم سره وپاشي.

نن ورځ هم کفار د مسلمانانو د تفرقې او پاشلو دپاره په هره وسیله سره کوښښونه کوي او همدغه تفرقه او بې اتفاقي د مسلمانانو د ضعف او ذلّت سبب ده، که کفار په مسلمانانو کې اتحاد او اتفاق و ویني هیڅکله به پر مسلمانانو د حملې کولو په فکر کې نه سي او نه به د حملې کولو جرئت پیدا کړي، تاسي پوهېږئ: کفار چې کوم ملک ته د ننوتلو إراده وکړي لومړئ په هغه ملک کې بې اتفاقي او څان څاني راولي، د هغه ملک په پوهانو او مشرانو، وُلس او افرادو کې نفرت او اختلاف نشر کړي، حزبونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومونه پکښې جوړ کړي، نو د هغو مختلفو ډلو څخه یوه ډله په پیسو او د هغه ملک په حکم کولو او کرسۍ رانیسي، بیا نو هلته په فارغه زړه خپلې قواوي داخلې کړي.

ابو عامر الفاسق تر جنګ د مخه یو بل کار هم کړی ؤ، هغه دا چې د جنګ په میدان کې یې لوی لوی غارونه د دې دپاره وکندل چې د جنګ په وخت کې مسلمانان ور ولویږي او تاسي ته معلومه ده که څوک یوه غار یا کندې ته ولویږي هغه په آسانه سره وژل کېدلای سي، نو ابو عامر څو نفره نور هم د ځان ملګري کړه او د دې دپاره غارونه کنې چې مسلمانان د جنګ په جریان کې ور ولویږي او کفار یې په آساني سره ووژني.

د مشرکانو د لښکر د حماس او احساساتو د لوړولو دپاره د دوی د ښځو کوښښونه

قریش هم خپل لښکر جنګ ته تشویقوي مګر د هغو د تشویق طریقه داسي نه ده لکه د مسلمانانو، رسول الله ﷺ خپل لښکر ته د ملائکو په نزول زیری ورکوي یا داسي نور د تشویق او ترغیب کارونه یې کول، مګر د کفارو د تشویق دپاره فقط ښځې وې، اوس د مشرکانو ښځې چې مشره یې د ابوسفیان زوجه هند بنت عتبه ده په جنګ کې د ګډون او اشتراک خپله حصه اخلي، د لښکر د صفو او قطارو په منځ کې دریې په لاس ګرځي، دریې وهي او د کفارو د احساساتو د لوړولو دپاره بېحیا بیتونه او اشعار وایي، په غزلو کې به یې خپل لښکر ته داسي اشعار ویل: که کامیابه سواست موږ به محبت دَر سره کوو، کوربچې به درته آوارو، بالښتان به درته ایږدو، موږ به در سره لاس تر غاړه یو او داسي نوري بې حیاء خبري او که ناکامه سواست دښمن ته موشا وګرځول نه تاسي زموږ یاست نه موږ ستاسي یو (*دا د قریشو د لښکر د تشویق طرز او طریقه وه*).

د مشرکانو څخه یو نفر چې نوم یې جُبیر بن مطعم ؤ یو حبشي مریئ یې درلودی چې د مریي نوم یې وحشي بن حرب ؤ دغه وحشي په نېزه ویشتلو کې ډېر ماهر ؤ، په نېزه یې داسي ویشتل کول چې هیڅ واری یې نه خطا کېدی، نو دغه وحشي مریئ وایي: زما د مالک جُبیر بن مطعم اکا! طُعَیمه بن عدي د بدر په ورځ و وژل سو، نو کله چې قریش اُحُد ته تله جُبیر ما ته و ویل: که تا د محمّد ﷺ اکا حمزه زما د اکا په بدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي و وژي ته حُر او آزاد يې، ستا آزادي د حمزه په وژلو پوري تړلې ده، وحشي وايي: ما هم دغه سودا قبوله کړه او د مشرکانو سره جنګ ته را و وتم، په خپل سر کي د خپلې آزادۍ خيالونه او فکرونه را ګرځوم، زما نه د جنګ او نه د لښکر سره تعلق سته فقط خپله آزادي غواړم بل د هيڅ شي په فکر کي نه يم بېله د حمزه د وژلو، نه غواړم چي بل څوک و وژنم او نه غواړم چي په بل شي کي اشتراک وکړم، بل هيڅ مقصد نه لرم بېله خپلې آزادیه چي هغه آزادي مي د حمزه په وژلو پوري تړلې وه، نو وحشي فقط د دغه مقصد دپاره د جنګ ميدان ته داخل سو چي حمزه و وژني او دئ آزاد سي، دا د جنګ و ميدان ته د وحشي د را تللو سبب ؤ.

د جنګ اور بلېدل

د مخه تردې چي د جنګ د واقعاتو په بيانولو شروع وسي خپل يو عذر به درته بيان کړم، هغه دا چي د اُحُد جنګ د ورځو او هفتو جنګ نه ؤ چي د هري ورځي واقعات يې په ترتيب سره درته بيان سي، د اُحُد د جنګ ټول وخت او موده فقط نيمه ورځ وه، په سهار کي جنګ شروع سو او ماپښين پای ته ورسېدی او واقعات يې خورا ډېر دي، په يوه لحظه او يوه وخت کي دلته او هلته، دوري هوري، قِسم قسم مختلف واقعات پېښيږي، که څه هم زه به تر ډيري اندازې کوښښ وکړم چي واقعات په ترتيب سره بيان سي خو بيا هم نه سم کولای چي ټول واقعات په پوره ترتيب سره درته بيان کړم ځکه په يوه لحظه کي مختلفي واقعې پېښيږي، نو خود د حالاتو د بيانولو دپاره يو وار د جنګ د ميدان يوې حصې ته ځم او بيا بلي ته، د پوره ترتيب مراعت نه سم کولای دغه عذر مي تاسي قبول کړی او اوس به د جنګ د واقعاتو په بيانولو سره شروع وسي:

کله چي دوه لښکره سره نژدې سوه او د جنګ اولي حملې شروع سوې، د جنګ اول پېلوځی د مشرکانو د بيرغ اخيستونکی طلحه بن أبي طلحه العبدري ؤ، چي دا سړئ د قريشو د مشهوره او دلاوره پهلوانانو څخه ؤ، دا سړئ پر اوښ سپور د جنګ ميدان ته را و وتی او ويل: څوک مبارزه کوي، د ده د قوت او دلاورۍ په سبب خلک ځني ګوښه سوه، مګر زبير بن العوام رضي الله عنه ور د مخه سو هيڅ مهلت يې ورنه کړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زمري غوندي حمله يې پر وکړه په ځغستا ور په هوا سو هلته لوړ د ده اوښ ته ور وختی، سرېٔ يې په يوه حمله له اوښه کښته وغورځاوه او دیٔ پر را وغورځېدی د ده په توره يې حلال کړی، رسول الله ﷺ چي دغه په زړه پوري حمله او د کافر وژل وليدل تکبير يې و وايه او مسلمانانو هم تکبير ور سره و وايه، رسول الله ﷺ و زبير رضي الله عنه ته دعاء وکړه او وې فرمايل: هر نبي لره حواري سته او زما حواري زبير دی.

په دې جنګ کي هغه مبارزه او پهلواني چي د جنګو په شروع کي به کېدل نوره نه وسوه، جنګ شروع سو او لښکري يو په بل سره ګډې سوې، د جنګ د ميدان په هره نقطه کي دوه لښکره په جنګ سره اخته دي.

په هغه وخت کي يوازي د عربو نه بلکه په ټولو جنګو کي د جنګ طريقه داسي وه: هر لښکر به د ځان دپاره يو لوی عمومي بيرغ درلودی که به د هر طرف بيرغ ولوېدی او بيا به نه سو پورته هغه لښکر مات ؤ او که به بيرغ ولاړ ؤ معنٰی دا چي لښکر منظم، ثابت او قائم دی، نور هم جنګ کوي، که به بيرغ ولوېدی او بيا به نه سو پورته معنٰی دا چي لښکر شکست وخوړی او د تيښتي په حال کي دی، نو په پخوانيو جنګو کي د لښکر حال پر بيرغ معلومېدی چي لښکر قائم دی او نور هم جنګ کوي، يا دا چي لښکر شکست و خوړی او تښتي، اوس د مسلمانانو بيرغ د مصعب بن عُمير رضي الله عنه څخه دی او د کفارو بيرغ د بني عبدالدار چي د قريشو يو ښاخ دی د هغو څخه دی، د بني عبدالدار اول بيرغ اخيستونکی طلحه بن أبي طلحه ؤ هغه چي د زبير رضي الله عنه له طرفه و وژل سو، بيا نو د هغه ورور عثمان بن أبي طلحه بيرغ واخيستی.

دا خو مو په ياد دي چي ابوسفيان و بني عبدالدار ته ويلي وه چي يا بني عبدالدار!
د بدر په ورځ بيرغ ستاسي په لاس کي ؤ او ولوېدی که نن ورځ هم
بيرغ درڅخه لوېږي اوس يې لا را پرېږدی، هغو ويل:
قسم دی چي هيڅکله به بيرغ ولوېدلو ته پرې نږدو.

حمزه رضي الله عنه چي جنګي پهلوان او قهرمان دی او دا هم ور معلومه ده چي د کفارو د ماتولو دپاره آسانه لار دا ده چي د دوی بيرغ و لوېږي، نو يې د جنګ په شروع کي خو نفره د ځان ملګري کړه چي د کفارو بيرغ به ثابته او ولاړ نه پرېږدو، اوس چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

عثمان بن أبي طلحه بيرغ په لاس شعرونه وايي د جنګ ميدان ته را و وتی حمزه رضي الله عنه د بيرغ پر طرف ډېره سخته او شديده حمله شروع کړه چپه او راسته طرف ته وهل کوي کفار داسي وژني لکه ژرنده چي پر خرخي، هر څه چي په مخه ورځي هغه ميده کوي خو کفار ځان مرګ ته نه ورکوي بلکه ځني تښتي څو حمزه رضي الله عنه د کفارو بيرغ ته ورسېدی، هغه نفر چي بيرغ يې په لاس کي ؤ په توره يې پر اوږه و واهه لاس يې د اوږې سره په هوا سو حتّٰی سږی يې معلوم سو، دا خو و وژل سو او د جنګ په اولو دقيقو کي د کفارو بيرغ ولوېدی، د ابو طلحه بل زوی ابو سعد بن أبي طلحه چي دالته حاضر ؤ ډېر ژر يې بيرغ پورته کړی، حمزه رضي الله عنه چي تر اوسه په دغه منطقه کي دی پر هغه يې هم حمله وکړه دا يې هم و واژه، د دوهم وار دپاره بيا د کفارو بيرغ ولوېدی.

دغه د بيرغ اخيستونکي چي وژل کيږي د جنګ کار دی له هره طرفه د بيرغ پر اخيستونکي وارونه کيږي نو که ځيني وختونه د دغه وژونکي په نامه کي اختلاف راسي دغه اختلاف د قبلولو وړ دی، ځکه يوه راوي يو نفر ليدلی دی چي پر بيرغ اخيستونکي يې حمله وکړه او بل راوي د بل نفر واری ليدلی دی چي بيرغ اخيستونکی يې و وژی، نو که په ځينو روايتو کي د وژونکي په نامه کي اختلاف راسي قابل د تشويش نه دی، مقصد د کفارو د بيرغ اخيستونکي پرله پسې وژل کيږي.

خير د کفارو بيرغ د دوهم وار دپاره و لوېدی، کفار وارخطا سوه چي د جنګ په شروع کي د دوی بيرغ دوه واره لويږي، دا وار بيرغ د ابو طلحه لمسي (مُسافع بن طلحه) پورته کړی او کفار پر حمزه رضي الله عنه را ټول سوه حملې پر کوي د بيرغ څخه يې منعه کوي د جنګ شدت د بيرغ پرشا وخوا دی، د کفارو ټول طاقت د بيرغ و ساتلو ته متوجه دی نو ځکه يې وکولای سوای چي حمزه رضي الله عنه له بيرغه څخه منعه کړي، په دغه وخت کي حضرتِ علي رضي الله عنه بله ټولی جوړه کړه او له بله طرفه يې پر بيرغ حمله وکړه، بيرغ اخيستونکی يې و واهه او وې وژی، د درېيم وار دپاره د کفارو بيرغ د علي بن أبي طالب رضي الله عنه په واسطه ولوېدی، د طلحه بل زوی چي (کِلاب بن طلحه) نومېدی بيرغ پورته کړی بيا هم جنګ پر بيرغ شروع دی.

علي رضي الله عنه چي تر اوسه لا دالته حاضر دی بيا يې حمله پر وکړه دا يې هم و وژی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورم وار دپاره بیا د کفارو بیرغ ولوېدی او د ابو طلحه د کورنیه پنځه نفره و وژل سوه، د کفارو لښکر د میدانِ جنګ له شا وخوا څخه ورته ګوري چي بیرغ ته څه پېښه ده؟ لوېږي او پورته کېږي، ټول کفار د بیرغ په انتظار دي چي څه به ورته پېښه سي؟ او د جنګ شدت هم ټول د بیرغ پر شا وخوا دی، کفارو ډېري سختي حملې شروع کړې چي علي او حمزه رضي الله عنهما د بیرغ څخه پر شا کړي، د بیرغ د شا وخوا ټول کفار و دوی ته متوجه دي هلته د طلحه بل زوی چي (جلاس بن طلحه) نومېدی بیرغ پورته کړی، دلته کفار د علي او حمزه رضي الله عنهما سره په جنګ مشغوله دي چي عاصم بن ثابت رضي الله عنه د یوې بلي ډلي سره راغلی او پر بیرغ یې حمله وکړه.

د طلحه زوی یې و وژی او د کفارو بیرغ د پنځم وار دپاره ولوېدی، کفار لېوني سوه نه پوهېږي چي څه وکړي؟ کوم یو منعه کړي؟

سُلافه بنت سعد بن سُمیه چي د طلحه بن أبي طلحه العبدري ښځه وه او د نافع بن طلحه، جلاس بن طلحه، مسافع بن طلحه او کلاب بن طلحه مور وه دا هم په دغه جنګ کي حاضره وه او دا پوهېدل: کوم کسان چي بیرغ پورته کوي هغه د دې خاوند یا د دې زامن یا د دې د کورنۍ غړي دي او دا پوهېدل چي د بیرغ د هر وار لوېدلو سره د دې یو زوی یا د کورنۍ یو غړی وژل کېږي نو د بیرغ و طرف ته ور د مخه سوه، خو هَغه وخت بیرغ ته ور و رسېدل چي د دې زوی چي بیرغ یې پورته کړی ؤ عاصم و وژی، دا ورته ګوري چي زوی یې و وژل سو او بیرغ هم د پنځم وار دپاره ولوېدی، شپږم نفر چي دئ هم د سُلافې زوی ؤ بیرغ یې پورته کړی سُلافه ورته ګوري د دې د کورنۍ څخه پنځه نفره چي د دې خاوند یا د خاوند ورور یا د دې زامن وه و وژل سوه او شپږم نفر چي بیرغ یې پورته کړی هغه هم د دې زوی ؤ، دلته بیا عاصم رضي الله عنه وکولای سوای چي شپږم نفر ته ځان ور ورسوي او هغه هم و وژني، سُلافې چي ولیدل چي دوه زامن یې د دې مخ ته د عاصم رضي الله عنه په لاس و وژل سوه نو یې دا خیال سو چي هغه نور زامن یې هم عاصم رضي الله عنه وژلي دي، نو یې و ویل: څوک به د عاصم سر را ته را وړي؟ قسم دی چي د سر په کوپړۍ کي به یې شراب وچښم او بیا به دغه سر په سرو زرو ډک کړم او په انعام کي به یې هغه چا ته ورکړم چي دغه سر

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې را ته را وړی وي.

یعني: هر هغه څوک چې د عاصم سر را ته را وړي دا د هغه انعام دی چې زه به دغه سر په سرو زرو ډکوم او هغه ته به یې ورکوم.

دلته نو پر عاصم حملې زیاتې سوې ځکه هر څوک غواړي چې دغه انعام او جائزه واخلي خو عاصم ﷺ چې هري خوا ته مخ کړي وهل او وژل کوي، د کفارو بیرغ پر مځکه پروت دی تر اوسه له یوې کورنیه چې د ابو طلحه کورنۍ ده شپږ نفره د بیرغ اخیستونکي وژل سوي دي (*د دغه ابو طلحه نوم عبدالله بن عثمان بن عبدالدار دی*) په دغه وخت کې د کفارو څخه یوه نفر چې د ابو طلحه د کورنۍ څخه نه ؤ مګر د بني عبدالدار څخه ؤ بیرغ ته ځان ورساوه او د اُووم وار دپاره یې بیرغ پورته کړی، دغه نفر هم د علي بن أبي طالب ﷺ له طرفه و وژل سو، یا په بل روایت حمزه بن عبدالمطلب ﷺ و وژی، د کفارو بیرغ شُریح بن قارظ پورته کړی دا سړئ بیا د قزمان له طرفه و وژل سو. *(سلافه د مکې مکرمې د فتحې په کال مسلمانه سوه)*

قزمان اصلاً منافق ؤ خو په جنګ کې یې د عقیدې نه بلکه د قومیت پر اساس ګډون کړی ؤ چې تفصیل به یې وروسته درته راسي.

او بیا د کفارو بیرغ ابو زید عَمرو بن عبد مناف العبدري پورته کړی دا هم د قزمان له طرفه و وژل سو، بیا د کفارو بیرغ د شرحبیل بن هاشم العبدري زوی پورته کړی دا هم قزمان و وژی، دغه لس نفره چې ټول د بني عبدالدار څخه وه او بیرغ یې پورته کاوه اول تر آخره و وژل سوه، اوس په بني عبدالدار کې داسي څوک نه سو پاته چې بیرغ پورته کړي، نو د دوی د کورنۍ یو حبشي مریئ چې نوم یې "صَواب" ؤ ور د مخه سو او بیرغ یې پورته کړی او دې مریي داسي ثُبات او شجاعت ښکاره کړی چې تر خپلو بادارانو هغه چې د مخه و وژل سوه ډېر لوړ سو، تر هغو یې بیرغ لوړ نیولی ؤ او جنګ یې کاوه چې دواړه لاسونه یې پرې سوه، د لاسو تر پرېکېدلو وروسته پر بیرغ پرېوتی بیرغ یې په غاړه او ځیګر نیولی ؤ نه یې غوښتل چې بیرغ کښته سي تر څو چې و وژل سو، د دغه مریي تر وژل کېدلو وروسته د کفارو بیرغ پر مځکه ولوېدی او داسي څوک نه وه پاته چې بیرغ پورته کړي، نو د کفارو بیرغ لوېدلی پاته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه د کفارو د بیرغ د جنګ په وخت کي د کفارو مشرانو سره و ویل: که جنګ پر دغه قسم جریان ولري زموږ شکست حتمي دی، موږ باید مسلمانان په بل شي مشغوله کړو، فیصله یې پردې وسوه: لکه څرنګه چي دوی زموږ پر بیرغ حملې کوي موږ به هم د دوی پر بیرغ حملې شروع کړو، نو یې یود ډله جوړه کړه او پر مصعب بن عمیرؓ یې (چي د *مسلمانانو بیرغ ورسره دی*) حملې شروع کړې، چي په دې ډول سره په یوه میدان کي دوه مهم جنګونه شروع دي، یو جنګ د کفارو د بیرغ پر شا وخوا دی او بل جنګ د مسلمانانو د بیرغ پر شا وخوا دی، خو مصعب بن عمیرؓ ثابت او قائم پرخپل ځای ولاړ دی او مسلمانان په پوره مړانه د ده دفاع کوي.

په دغه وخت کي چي د جنګ شدت د کفارو د بیرغ پرشا وخوا دوام لري هلته د میدانِ جنګ په نورو ټولو نقطو کي هم ترخه ترخه جنګونه روان دي، د مسلمانانو پر زړو او بدنو ایماني تجلې غالبه وې او د کفارو د لښکر په صفو داسي ور ننوتل لکه د اوبو سېلونه چي په شېلو کي ځغلي.

ابودُجانهؓ چي سر یې په سره دسمال تړلی ؤ او د رسول الله ﷺ توره یې په لاس کي وه دا یې ټینګ عزم او قوي إراده کړې وه چي د دغې توري حق به آداء کوي، په جنګ یې داسي شروع وکړه چي د کفارو په لښکر ورننوتی او هر مشرک چي په مخه ورځي هغه وژني د کفارو د لښکر صفونه یو په بل پسي نړوي.

زبیر بن العوامؓ وایي: کله چي ما د رسول الله ﷺ څخه توره و غوښتل او ما ته یې را نه کړه زما په زړه کي څه نا امیدي پیدا سوه او د ځانه سره مي و ویل: زه د صفیې او د ده ﷺ د عمه زوی یم او د قریشو څخه یم زه تر ابودُجانهؓ د مخه ورولاړ سوم او توره مي ځني و غوښتل خو ما ته یې رانه کړه او ده ته یې ورکړه نو په والله زه به په ابودُجانه پسي ګورم چي دئ څه کوي؟

وایي: زه په ابودُجانه پسې یم، ابودُجانه اول هغه سور دسمال را وایستی او سر یې په وتړی، انصارو و ویل: ابودُجانه د مرګ دسمال را وایستی، ابودُجانه د دښمن پرطرف ور رهي سو او دغه شعرونه یې ویل:

أنـــا الَّـــذي عَـــاهَـــدَنِي خليلـــي   ونحـــن بالـــسَّفحِ لَـــدَى النَّخيـــلِ

(c) ketabton.com: The Digital Library

أن لا أقوم الدهرَ في الكيولِ اضرب بسيفِ الله والرّسولِ

د مشرکانو څخه چې هرڅوک په مخه ورتلې هغه یې وژی، زبیر بن العوامؓ وایي: په مشرکانو کې یو ډېر جنګي سړی ؤ چې زموږ هیڅ زخمي یې نه پرېښاوه مګر ژر به یې د هغه و وژلو ته ځان ور رساوه او اوس دغه دوه چې یو ابودُجانه دی او بل دغه مشرک دی د جنګ په میدان کې یو بل ته سره نژدې کېږي، ما و اللهﷻ ته دعاء وکړه چې دوی دوه سره مخامخ سي، څو هغه ؤ چې دوی سره مخ په مخ سوه، د توري اول واری مشرک پر وکړی ابودُجانه د هغه واری په خپل سپر سره وګرځاوه او بیا ابو دجانه توره پر پورته کړه داسي سخت یې و واهه چې په دغه اول واري یې ووژی.

بیا نو ابودُجانه د کفارو په صفو ننوتی تر څو چې هغه د ښځو و مشري او قومندانی ته ورسېدی، تاسي پوهېږی چې ښځي همېشه د لښکر تر شا وي، یعني: ابودُجانه په دغه جنګ او وهلو کې د کفارو تر لښکر و وتی، ابودُجانهؓ نه دی خبر چې دا ښځي دي، ابودجانه وايي: یو انسان مي ولیدی چې د خلکو مخان یې په منګلو ور خیرل، زه ورته و درېدم کله چې مي توره پر پورته کړه هغه چغي کړې، که مي کتل هغه ښځه وه نو مي د رسول اللهﷺ توره تر دې مکرمه وبلل چې ښځه په و وهم بیرته مي لاس را وګرځاوه.

هغه ښځه هند بنت عتبه د ابوسفیان زوجه وه، زبیر بن العوامؓ وایي: ما ابودُجانه ولیدی چې توره یې د هند بنت عتبه پر سر پورته کړه او بیرته یې لاس کښته کړی نه یې و وهل، ما د ځان سره و ویل: الله او رسول الله پوهېږي چې ولې یې و نه وهل، ابو دُجانهؓ واقعاً د رسول اللهﷺ د توري حق آداء کړی دومره کفار یې په هغه توره و وهل چې رشتیا هم هغه توره د ډېرو وهلو څخه کږه سوه.

کعب بن مالکؓ وایي: کله چې ابودُجانهؓ توره واخیستل ما دا نیت وکړی چې زه باید د ده معلومات وکړم چې دئ څه کوي؟ آیا رشتیا د توري حق آداء کوي که یا؟ کوښښ مي کاوه چې په جنګ کې د ده پرشا وخوا یم چې وې وینم چې دئ څه کوي؟ ابودُجانه چې په اوسپنه پټ او پوښلی ؤ، یعني: خول او زغره یې اغوستي وه مخ یې نه معلومېدی.

نو کعب بن مالکؓ وایي: ابودُجانه په دغه جنګ کې د یوه کافر سره په وهلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخته ؤ د جنګ په منځ کي کافر په دې پوه سو چي وژني مي، کافر چي پر آس سپور ؤ ځني و تښتېدی (وې ځغستل) ځکه مرګ يې په سترګو ولیدی، ابودُجانه ترشا په پسې دی توره يې پورته کړه کافر يې پر سر وواهه، د ابودُجانه له ډېره قوته کافر دوه ځایه سو او توره د هغه تر آسه ورسېدل، کافر له خپله آسه ښخه دوې حصې و لوېدی. کعب رضي الله عنه وايي: ابودُجانه د خپله مخه ښخه خول پورته کړی او ما ته يې وکتل، ويل: څنګه يې بولې؟ یاکعب! زه ابودُجانه یم، دا د اُحُد په ورځ د ابودُجانه رضي الله عنه د جنګ يوه نمونه وه، چي د رسول الله ﷺ د توري حق يې څنګه آداء کړی.

حمزه رضي الله عنه هم د زمري پر قسم جنګ کاوه د دښمن د لښکر په منځ کي ولاړ دی، داسي وهل او حملې کوي چي مثل يې نه دی لیدل سوی، د کفارو پهلوانان د ده له مخه داسي ځغلي لکه د زوروره باده ښخه چي د وُنو پاڼي ځغلي، سره د هغه چي حمزه رضي الله عنه د بیرغ اخیستونکو په وژلو کي برخه واخیستل خو د کفارو په نورو پهلوانانو يې هم داسي کارونه وکړه چي چا په چا نه دي کړي تر څو چي په داسي حال کي په شهادت ورسېدی چي د جنګیالیو پهلوانانو په مقدمه کي ؤ.

مکر هو: حمزه رضي الله عنه داسي و نه وژل سو لکه پهلوانان چي د جنګ په میدان کي مخ په مخ وژل کیږي بلکه داسي په خیانت سره د شا له طرفه و وژل سو لکه پر هغه نامتو قهرمانانو چي په تاریکیو کي د شا له طرفه د نامردانو حمله کیږي.

د أسد الله حمزه بن عبدالمطلب رضي الله عنه شهادت

د حمزه رضي الله عنه وژونکی وحشي بن حرب وايي: زه د جُبیر بن مطعم مریئ وم هغه جُبیر چي اکا يې د بدر په ورځ د مسلمانانو له طرفه وژل سوی ؤ کله چي قریش د اُحُد جنګ ته تلل جُبیر ما ته و ويل: که تا د رسول الله ﷺ اکا حمزه زما د اکا په بدل کي و وژی ته آزاد يې، وحشي وايي: زه چي يو حبشي ځوان وم او په نېزه مي داسي ویشتل کول چي واری مي هیڅ نه خطاء کېدی نو مي دا سودا قبوله کړه او اُحُد ته د خپلې آزادۍ دپاره را ووتم، اوس چي دوه لښکره مخ په مخ سره ودرېدل زه د جنګ میدان ته د حمزه د وژلو دپاره ور داخل سوم او په هغه پسي ګورم کله چي مي حمزه رضي الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو په منځ کي وليدی لکه هغه قوي پهلوان يوې او بلي خوا ته خلک چپه کوي.

نو وحشي وايي: د حمزه ﷛ مخ ته هيڅ شئ او هيڅوک نه سوای دريدلای خو ما د ده د وژلو دپاره ځان تياراوه يوازي دئ مي په کار ؤ، نو به د يوې وُني يا يوې ډبري تر شا پټ پټ کېدم چي دئ ما ته را نژدې سي او واری پر وکړم، په دغه وخت کي سِباع بن عبدالعُزی ور د مخه سو، حمزه ﷛ چي هغه وليدی ويل: را د مخه سه (يابنَ مَقطعَةَ البُظُور) يعني: د چولکيانو د پرېکووتکي زو را د مخه سه، ځکه د دغه سِباع مور ماشومان سنتول، وحشي وايي: سِباع بن عبدالعزّی يې داسي و واهه لکه سر چي يې په خپله په هوا سو وحشي وايي: په دغه وخت کي چي حمزه ﷛ د سِباع سره په جنګ مشغوله ؤ ما خپله نېزه څو واره وښوروله، کله چي مي له خپله نښانه پوره اطمينان حاصل سو نو مي پر ور وغورځول، نېزه د سيدنا حمزه ﷛ په شا ننو تل او تر نس يې ووتل خو حمزه ﷛ نه ولوېدی، نېزه يې په نس کي ده بيا هم غځار نه سو، مخ يې راواړاوه او زما پر طرف را رهي سو، وحشي وايي: ما خپل مرګ وليدی، نېزه يې تر نس وتلې ده او دئ زما پرطرف را رهي دی.

وحشي وايي: پوه سوم چي اوس نو ما وژني او په ببره کي سوم، مګر کله چي ما ته را نژدې سو غځارسو، ما هم تر څه وخته انتظار ورته وکړی کله چي مي دا يقين سو چي اوس نو وژل سوی دی ورغلم هغه خپله نېزه مي واخيستل او د جنګ ميدان مي پرېښاوه، ځکه زما د بل چا سره کار نه ؤ، زما آزادي د حمزه ﷛ په وژلو پوري تړلې وه او هغه کار مي وکړی او دئ مي د دې دپاره و وژی چي زه آزاد سم، کله چي مکې مکرمې ته ولاړو زما مالک زه آزاد کړم، سيدنا حضرت حمزه ﷛ د رسول الله ﷺ اکا او سيدُ الشهداء د مسلمانانو د ميدانِ جنګ مشهوره قهرمان په دغه خائنانه طريقه سره د شا له طرفه شهيد کړل سو. ﴿اِنَّا لله واِنَّا اليه راجعون﴾

سره د دغه لويه تاوانه او شديدې خسارې چي د أسدالله او أسد رسولِ الله حمزه بن عبدالمطلب ﷛ په وژلو مسلمانانو ته ورسېدل بيا هم مسلمانان پر ټول ميدانِ جنګ مسلط وه، ابوبکر الصديق، عمر بن الخطاب، علي بن أبي طالب، زبير بن العوام، مُصعب بن عمير، طلحه بن عبيدالله، عبدالله بن جحش، سعد بن معاذ، سعد بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

عُباده، سعد بن ربیع، انس بن نضر رضي الله عنهم اجمعین او نورو د دوی په مثل اصحاب کرامو داسي جنګ کاوه چي د مشرکانو عزم یې ورمات کړی او اوږې یې رېږدېدلې.

د اُحُد د ورځي د اسلامي قهرمانانو څخه یو هم حَنظَله رضي الله عنه دی، حنظله د هغه ابو عامر الفاسق زوی دی چي لږ مخ کي یې بیان درته وسو، حنظله رضي الله عنه په دغو شپو کي تازه واده کړی ؤ، د شنبې په ورځ سهار چي یې د جنګ رږغ او نارې واورېدې د خپلې ښځي له غېږي را ولاړ سو او سمدستي د جهاد پرطرف رهي سو کله چي د جنګ میدان ته ورسېدی د مشرکانو د لښکر پر طرف ور رهي سو، د مشرکانو د لښکر په صفو او قطارو کي په جنګ کولو ور رهي دی تر څو د کفارو مشر ابوسفیان ته یې ځان ورساوه، نژدې وو چي ابوسفیان و وژني، خو الله جل جلاله د هغه تر وژلو د مخه! شهادت د ده په نصیب کړی ؤ، پر ابوسفیان یې توره پورته کړه اوس چي واری پر کوي شداد بن الأسود کافر پرده واری وکړی او دئ یې په شهادت ورساوه، کله چي جنګ پای ته ورسېدی او رسول الله ﷺ د ده مبارک جسد ولیدی نو یې و فرمایل: ستاسي دغه ملګري ته ملائکې غسل ورکوي تاسي د ده معلومات وکړی چي ده ته څه پېښه وه؟

نو یې د ده د ښځي څخه پوښتنه وکړه، هغې وویل: ده په دغه شپه کي یو ځای کېدل وکړه او کله چي یې د جهاد رږغ واورېدی بېله غُسل کولو ور و وتی او په دغه وخت کي چي رسول الله ﷺ ده ته کتل مخ یې څني واړاوه، صحابهٔ کرامو پوښتنه وکړه چي یا رسولَ الله! ولي دي مخ څني واړاوه؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: د ده سره دوې زوجې د حورُالعِین ورسره دي.

سبحان الله! په ځولحظو کي یې شهادت او بیا یې د حورو سره جنت په نصیب سو.

دا د جهاد في سبیل الله برکت دی چي یوازي دئ نه بلکه هرڅومره ګنهکاره انسان په ځولحظو کي جنت ته رسوي، جهاد او شهادت د الله جل جلاله سره سودا او معامله ده.

په جنګ کي د غشو ویشتونکو کامیابه او فعاله حصه

هغه د غشو ویشتونکو ډله چي رسول الله ﷺ پر هغه کوچني غره کېښنولې وه هغو د جنګ په إداره کولو او د مسلمانانو د لښکر په ګټه ډېره فعاله او مثبته حصه درلودل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشرکانو د لښکر د سپرو ټولۍ چې مشر او قوماندان یې خالد بن ولید ؤ او ابو عامر الفاسق یې معاون ؤ دریې واره پر دغه غشي ویشتونکو شدیده حمله وکړه، کفارو غوښتل چې د اسلامي لښکر دغه چپه طرف مات کړي او د شا له طرفه پر مسلمانانو حمله وکړي چې په دې ډول سره د مسلمانانو د لښکر په صفو کې بلبله او بې نظمي را ولې او د مسلمانانو دغه کوچنۍ لښکر د کفارو د لښکر په منځ کې محاصره سي، مګر د دغو غشو ویشتونکو د غشو ویشتلو په واسطه د کفارو دغه درې حملې ناکامه سوې او دې ته به مجبوره سوه چې بیرته پر شا ولاړ سي، چې همدا د غشو ویشتونکو هغه اساسي وظیفه وه چې دوی ته ورسپارل سوې وه.

د جنګ ژرنده پر دغه قسم ګرځېدل چې دغه کوچنۍ اسلامي لښکر د جنګ پر ټول میدان مسلط ؤ تر څو چه د مشرکانو د جنګي پهلوانانو عزم او همت مات سو د کامیابۍ امیدونه یې و شکېدل، د مشرکانو صفونه د مخ او شا، د چپه او راسته طرفو څخه سره پاشل کېدل، داسي معلومېدل لکه درې زره مشرکان چې د دیرشو زرو مسلمانانو سره جنګیږي، نه د څو سوو سره او مسلمانان ډېر شجاع او د کامیابۍ د یقین سره ښکاره کېدل، پسله هغه چې مشرکانو خپل آخرني کوښښونه د مسلمانانو د هجوم او حملو د بندولو دپاره وکړه بیا یې هم د عُجز او نا امیدۍ احساس کاوه، همت یې تر داسي اندازې کښته او مات سو چې یوه نفر هم دا جُرئت او دلاوري نه سوای کولای چې هغه خپل لوېدلي بیرغ ته دې هغه چې د (صواب) تر وژل کېدلو وروسته ولوېدی ور نژدې سي، هیڅا نه سوای کولای چې دغه لوېدلی بیرغ پورته کړي نو کفارو په کراره کراره د جنګ له میدانه پر شا تلل شروع کړه او ځینو یې تیښتي ته مخ ونیوی، د کفارو هغه خپلي لویې لویې خبري چې دوی به د خپلو ځانو سره کولې او ویل به یې: د خپلو وژل سوو کسانو انتقام او بدله به اخلو، خپل بایللی نوم او نښان به بیرته لاسته را وړو ټولي هیري سوې.

ابن اسحاق رحمه الله وایي: الله جل جلاله خپل نصرت پر مسلمانانو نازل کړی او هغه خپله وعده یې ور سره رشتیا کړه مسلمانانو کفار وځغلول، تر داسي اندازې چې د تورو په زور یې هغه خپل د اړولو تر ځای چې (قرارګاه) ورته ویل کیږي تیر کړل د کفارو په شکست

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ماته کې هیڅ شک او تردید نه ؤ پاته.

عبدالله بن زبیر رضی الله عنه د خپل پلار څخه روایت کوي چې وایي: په والله ما هند بنت عُتبه او د دې نورې ملګرې ولیدلې چې لمنې یې پورته کړي وې او تېښتېدلې او د خپلو سامانو څخه یې هیڅ شئ نه ؤ ور سره اخیستی.

په هغه حدیث شریف کې چې امام بخاري یې د براء بن عازب رضی الله عنه څخه را نقلوي وایي: کله چې مسلمانان د کفارو د لښکر سره مخامخ سوه پسله لږه وخته کفارو په تېښته شروع وکړه تر داسې اندازې چې ما په خپلو سترګو د کفارو ښځې لیدلې چې د تیښتې په حال کې به یې پښې د خیمو په تناوو کې بندې سوې، دوی به لمنې پورته کړې هغه د پښو پای زېبونه به یې ښکاره سوه، په دغه حال کې ځینې مسلمانان توري په لاس په پسې دي او ځینې یې غنیمتونه ټولوي.

د غشو ویشتونکو رسوا کوونکې غلطي

په دغه وخت کې چې اسلامي کوچنې لښکر د بل وار دپاره بیا د مکې مکرمې پر مشرکانو ښکاره او واضحه داسې برئ لاس ته را وړی چې د بدر تر بري او نصرت په کمه نه ؤ د غشي ویشتونکو د ډلې ډیرو نفرو داسې رسوا کوونکې غلطي وکړه چې د میدانِ جنګ وضعه یې پر بل مخ واړول او مسلمانانو ته یې ډېر درانه تلفات ورسول.

دغه د دوی غلطي قریبه وه چې د رسول الله ﷺ د وژل کېدلو سبب وګرځي، دغه د دوی غلطي د مسلمانانو پر هغه شهرت او هیبت، پر هغه دبدبه او کامیابي ډېر بد اثر وکړی کومه چې تر بدر وروسته یې لاس ته را وړي وه، موږ مخ کې د رسول الله ﷺ هغه واضح او شدید اوامر درته بیان کړه کوم چې دغه د غشو ویشتونکو و ټولۍ ته یې صادر کړي وه چې ویل: تاسې به په دغه غره کې پر خپل ځای ناست یاست، ستاسې زموږ د کامیابۍ او شکست سره هیڅ تعلق نسته ترڅو چې ما امر نه وي درته کړی خپل ځای به نه پرېږدی، پر دغو شدیدو او واضحه اوامرو سر بېره کله چې غشي ویشتونکو ولیدل چې دښمن ځغلي او مسلمانان د جنګ په میدان کې له دښمنه غنیمتونه ټولوي، پر دوی هم حُب د دنیا غالبه سو نو ځینو وځینو نورو ته و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غنیمتونه! غنیمتونه! وځه ته ګورئ؟ ستاسي ملګري کامیابه سوه.

د غشو ویشتونکو مشر او قوماندان عبدالله بن جبیر ﷺ د رسول الله ﷺ اوامر ور په یاد کړه او ویل: آیا هغه مو هېر سوه چي رسول الله ﷺ درته ویلي وه؟

مګر ډېرو کسانو د خپل آمر دغه امر او لار ښوونو ته غوږ و نه نیوئ او ویل: یا والله موږ ورځو چي د نورو مسلمانانو سره په غنیمتو کي حصه واخلو.

بیا نو د دغو غشي ویشتونکو څخه څلویښتو نفرو خپل ځای پرېښاوه او د مسلمانانو د لښکر سره یو ځای سوه چي د غنیمتو په ټولولو کي حصه واخلي، په دغه ډول سره د مسلمانانو د لښکر شا بېله ساتونکو پاته سوه، هلته پر غره باندي فقط عبدالله بن جبیر ﷺ او نه نفره نور د ده ملګري پاته سوه، دغو لسو نفرو دا عزم او إراده وکړه چي موږ به دغه ځای تر هغو پرې نږدو چي رسول الله ﷺ د تللو اجازه را ته ونه کړي یا ټول ونه وژل سو.

کله چي غشي ویشتونکو خپل ځای پرېښاوه دا د خالد بن ولید دپاره یو طلایي چانس او مناسبه موقع وه (*تر دغه وخته خالد بن ولید نه ؤ مسلمان سوی او د کفارو په لښکر کي د سپرو د ټولی قوموندان ؤ*) خالد د دغه ټوله جنګ په وخت کي د هغه خپلي ټولی سره نژدې و هغه غره ته موجود ؤ کوم چي هلته د رسول الله ﷺ په امر د مسلمانانو غشي ویشتونکي ناست وه، هر وخت چي به خالد د حملې او په جنګ کي د ګډون إراده وکړه غشي ویشتونکو به دئ او د ده ملګري په غشو ویشتل او د ده ټولی به بیرته شا ته ولاړل، هغه وخت چي مسلمانانو د کفارو پر بیرغ حملې کولې خالد د خپلي ټولی سره درې واره کوښښ وکړی چي د بیرغ اخیستونکو مرستي او کومک ته ورسي مګر په هر وار کي به غشي ویشتونکو د غشو په ویشتلو سره منعه کاوه او نه یې پرېښاوه چي په جنګ کي ګډون وکړي او حصه واخلي.

نو خالد بن ولید او د ده د سپرو ټولی په ټوله جنګ کي معطله پاته وه نه د غره د طرفه پر مسلمانانو ور تلای سي او نه جنګ ته داخلېدلای سوای، مقصد دا چي دغه غشي ویشتونکو د اُحُد په غزاء کي ډېر اهمیت درلودی د جنګ د میدان ډېره مهمه او حساسه نقطه یې نیولې وه، اوس چي غشو ویشتونکو خپل ځای پرېښاوه او په میدانِ جنګ کي د غنیمتو په ټولولو مشغوله سوه، خالد بن ولید چي د دغي لحظې په انتظار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاړ ؤ او ويې ليدل چي هغه غشي ويشتونكي چي دئ يې نه پرېښاوه ولاړل، ژر يې خپله ټولۍ امر كړه چي دغه غره ته درځی، اوس نه غواړي چي د غره تر شا د جنګ ميدان ته ورسي بلكه په خپله پر غره ور وختی هغه لس نفره چي پر غره پاته وه هغو كوښښ وكړی چي د غشو په ويشتلو يې وګرځوي، مګر لس نفره د پوره لښكر په مقابل كي څه كولای سي؟

خالد د خپلي ټولۍ سره غره ته ور وختی، عبدالله بن جُبير رضی الله عنه او د هغه سره پاته ملګري يې ټول په شهادت ورسول، اوس غر د خالد او د ده د ټولۍ تر تسلط لاندي سو او بيا د غره ترشا د جنګ ميدان ته ور داخل سوه، اوس د خالد ټولۍ د مسلمانانو د لښكر تر شا سوه، د مخه ټول كفار د مسلمانانو د لښكر مخ ته وه او اوس چي دغه ټولۍ د غره ترشا ميدانِ جنګ ته ور تېره سوه نو د خالد ټولۍ د مسلمانانو د لښكر تر شا سوه، هلته ځيني مسلمانان په ميدان جنګ كي غنيمتونه ټولوي او ځيني يې د پاته كفارو سره په جنګ مشغوله دي، دلته د خالد د سپرو ټولۍ ناري او پر مسلمانانو حملې شروع كړې، په دغه نارو سره هغه مات سوي مشركان پوه سوه چي د جنګ په حالاتو كي بدلون راغلی هغو هم پر مسلمانانو مخ را وګرځاوه، مسلمانان د شا له طرفه وهل كيږي او هغه مسلمانان چي د جنګ په اولو قطارو كي وه هغه نه دي خبر چي تر شا څه پېښه سوه؟ هغه بيرته پرشا را وګرځېدل، په دغه وخت كي د كفارو څخه يوې ښځي چي (عَمره بنت علقمه الحارثيه) وه د كفارو لوېدلی بيرغ پورته كړی او شا وخوا مشركان پر را وګرځېدل، يو له بله يې سره ناري كړې چي را ټول سی او جنګ مه پرېږدی.

اوس هغه مسلمانان چي د شا له طرفه او د دوی په بې خبري كي د خالد ټولۍ پر راغله او په تورو يې وهي د دې دپاره چي د خالد د ټولۍ له وهلو خلاص سي د مخ و طرف ته ځغلي او د ميدانِ جنګ د اولو صفو مسلمانان چي په هيڅ حال نه دي خبر د شا و طرف ته را وګرځېدل چي څه پېښه ده؟ هغه مسلمانان چي د خالد د ټولۍ څخه ځغلي د دوی په مخه ورځي او دوی يې په تورو وهي، ځكه جنګ دی او خلک په زغرو پټ دي، دوست او دښمن نه سره پېژندل كيږي اوس په خپله د مسلمانانو په منځ كي د نه پېژندلو په سبب جنګ شروع سو او د بلي خوا مسلمانان د مخ او د شا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرفه وهل کيږي، مسلمانان د ميدانِ جنګ په منځ کې داسې سوه لکه د ژرندي د دوو پلو په منځ کې چې وي يا لکه د غچي په خوله کې چې راسي د مخ او شا له طرفه وهل کيږي او دوی په خپل منځ کې د نه پيژندلو په سبب هم يو له بله سره وهي.

په دغه وخت کې رسول الله ﷺ د مسلمانانو د يوې کوچنۍ (٩) نفري ډلې سره د لښکر تر شا ولاړ ؤ د مسلمانانو قهرمانانه جنګ او د کفارو تېښته يې ليدل چې ناڅاپه او په پوره بې خبرتيا کې يې د خالد بن وليد د سپرو ټولۍ د مسلمانانو ترشا وليدل.

اوس نو دلته د رسول الله ﷺ مخ ته دوې لارې وې چې يا به خپل ځان او دغه (٩) نفره ملګري په ډېره چابکې سره د امان او پټ ځای ته رسوي او خپل محاصره سوی لښکر به خپل تقدير ته پرېږدي چې څه ورته پېښيږي هغه به ورته پېښ سي.

يا دا چې خپل ځان په خطر کې واچوي خپلو پاشلو اصحابو ته ور ناري کړي چې د ده ﷺ پرشا وخوا را ټول سي او د هغو څخه بيرته يوه قوي جبهه جوړه کړي چې د هغو په واسطه خپل محاصره سوی لښکر د محاصرې څخه خلاص او د اُحُد د غره ولوړو ته يې وخېژوي.

دلته نو د رسول الله ﷺ بې مثله شجاعت او عبقريت وځلېدی، په لوړ آواز سره يې خپلو اصحابو کرامو ته ورناري کړه: عِبادَ الله! رسول الله ﷺ پوهېدی چې د ده آواز به تر مسلمانانو د مخه هغه مشرکان واوري چې په ټولو مسلمانانو کې يې تر هر چا د مخه رسول الله ﷺ په کار ؤ، مګر بيا يې هم په لوړ آواز سره ناري کړه: «عباد الله! انا رسولُ الله» د الله بندګانو زه رسول الله يم دلته راسی، په دغه خطرناکه وخت کې رسول الله ﷺ په دغه ناره سره خپل ځان په خطر کې واچاوه.

مګر مسلمانان چې د کفارو په محاصره کې لوېدلي وه صحي فکر يې د لاسه ورکړی ؤ ښه خپلو ځانو د بل شي يا بل چا په فکر کې نه وه، ډېرو يې د تيښتې لار اختيار کړه او د جنګ ميدان يې پرېښاوه او دوی نه پوهېدل چې وروسته څه کيږي او څه پېښيږي؟ تر داسې اندازې چې ځيني تښتېدونکي خلک مديني منورې ته ورسېدل او ځيني يې غره ته وختل، ځيني چې د جنګ د اولو صفو څخه را ګرځېدل د مشرکانو په لښکر ګډ سوه، دوه لښکره سره ګډ وډ دي، مسلمان او مشرک يې نه سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومېږي، دلته نو په خپله په مسلمانانو کي قتل او وژنه پېښ سوه، ځینو مسلمانانو ځیني نور مسلمانان د نه پېژندګلوۍ په سبب و وژل.

امام بخاري د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چي وايي: کله چي د اُحُد ورځ وه او کفارو واضحه ماته وخوړل ابلیس ناري کړه: یا عِباد الله! اُخراکم. یعني: د شا طرف ته متوجه سی چي دښمن د شا له طرفه درغلی. په دغه ناره سره د مسلمانانو د اولو صفو خلک را وګرځېدل او د خپلو وروستنیو صفو سره یې په وهلو شروع وکړه.

حُذیفه بن یمان رضي الله عنه وايي: ما خپل پلار ولیدی چي مسلمانان یې له دوو طرفو وهي او ما پر ناري کړې: عباد الله! دا زما پلار دی، مګر د جنګ میدان تود ؤ او چا زما ناري نه اورېدلې تر هغو یې واهه چي وې وژی او بیا حذیفه رضي الله عنه و ویل: الله دي عفوه درته وکړي.

نو هغه کسان چي په میدانِ جنګ کي پاته وه په هغو کي دغه ګډوډي پېښه سوه، ډېر کسان لکه ورک داسي وه نه پوهېدل چي چیري ولاړ سي او څه وکړي، دوی په دغه سر ګردانه حال کي وه چي هلته یوه ناره کووتکي په لوړ آواز سره ناري کړه: (محمّد و وژل سو) د دغه خبر په اورېدلو سره مسلمانانو نور هم حواس بایلول قریبه وه چي د ډېرو افرادو معنوي روحیات مړه سي، ډېرو کسانو اسلحه و غورځول او جنګ کول یې پرېښوول، ځیني بیا په دې فکر کي سوه چي د عبدالله بن اُبیّ رئیس المنافقین سره ارتباط ونیسي چي د ابوسفیان څخه د دوی دپاره امان وغواړي.

مصعب بن عمیر رضي الله عنه چي د شیطان دغه ناره واورېدل چي محمّد ﷺ و وژل سو، نو یې و ویل:

﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ ۚ أَفَإِيْن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَـٰبِكُمْ ۚ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔا ۗ وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّـٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾﴾

یعني: نه دی محمّد ﷺ مګر د الله جلّ جلاله یو رسول دی، په تحقیق تر ده د مخه ډېر رسُولان تېر سوي دي، آیا که محمّد ﷺ مړ سي یا شهید کړل سي نو تاسي بیرته پر شا خپل کفر ته ور ګرځئ؟ (*یعني: دا نه ده صحي، ځکه هر بشر آخر له دنیا څخه تلونکی*

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی) او هر څوک چي بیرته هغه خپل کفر ته وګرځي نو الله ﷻ ته هیڅ تاوان نه رسوي او ډېر ژر به الله ﷻ شکر کوونکو بندګانو ته د خیر بدله او جزاء ورکړي.

د شیطان د نارې په اورېدلو سره دغه جملې د مصعب بن عمیر رضی الله عنه د خولې څخه را ووتلې او دا د مخه تر دې وې چي دغه آیات په قرآن مجید کي نازل سي، الله ﷻ دغه آیات د ده رضی الله عنه پر ژبه جاري کړی او بیا په وروسته کي جبریل علیه السلام دغه آیات شریف د الله ﷻ له طرفه رسول الله ﷺ ته را نازل کړی.

انس بن نضر رضی الله عنه پر هغه ډله ورغلی چي حواس یې بایللي او په فکر کي ناست دي، انس بن نضر هغه څوک دی چي د بدر غزاء ته نه ؤ حاضر سوی او بیا یې قسم یاد کړی: که بل وار د رسول الله ﷺ او قریشو په منځ کي جنګ پېښ سو زه به الله ﷻ ته هغه کارونه ور ښکاره کړم چي زه یې کوم (یعني د مرګ تر وختـه به جنګېږم) نو رشتیا هم انس بن نضر رضی الله عنه دلته خپل شجاعت او مړانه ښکاره کړه.

کله چي انس بن نضر رضی الله عنه پر هغه ډله ورغلی چي حواس یې بایللي وه او په فکر کي ناست دي نو یې ورته و ویل: د څه شي انتظار کوی چي ناست یاست؟ دوی و ویل: رسول الله ﷺ و وژل سو، ده و ویل: که رشتیا هم رسول الله ﷺ وژل سوی وي نو تاسي تر ده وروسته ژوند څه کوی؟ ولاړ سی او ځانونه پر هغه لار و وژنی چي رسول الله ﷺ پر و وژل سو او بیا انس بن نضر رضی الله عنه و ویل: الٰهي! زه له هغو کارو عفوه غواړم کوم چي مسلمانانو وکړه او الٰهي! زه له هغه څه څخه بري او بېزاره یم کوم چي مشرکانو وکړه، یعني: نه د مسلمانانو په دغه تېښته او حواس بایللو خوښ یم او نه د مشرکانو دغه عمل خوښوم او بیا رهي سو، سعد بن معاذ رضی الله عنه په مخه ورغلی او ورته وېې ویل: چیري ځې؟ یا ابا عُمر! انس بن نضر رضی الله عنه و ویل: والله یا سعد! د اُحُد څخه د جنت بوی را باندي لګیږي او ولاړی تر هغو یې د کفارو سره جنګ کاوه ترڅو چي شهید و وژل سو، پسله جنګه د ده جسد چا نه پېژندی چي دا څوک دی ځکه د ده پر بدن دروا اتیا زخمه وه، چي ځیني یې د تورو ځیني یې د نېزو او ځیني یې د غشو وه نو د ده بدن هیچا و نه پېژندی بېله د ده د خوره چي هغې هم د ده پر یوه ګوته و پېژندی چي پخوا لا پرې سوې وه، سعد بن معاذ رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ویل: والله

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا رسولَ الله زما په وسه نه وه پوره چي داسي کار وکړم لکه انس بن نضر چي وکړی.

ورونو! څوک داسي جهاد کولای سي؟ څوک د دښمن سره دومره مخامخ کېدلای سي؟ څوک دومره تحمل او مقاومت کولای سي؟ چي درو اتیا زخمه دي زخمي سي او دئ دي جنګ کوي، یو سړئ یو ځای زخمي کیږي او د جنګ له میدانه وزي، دوه زخمه خو څوک په تکلیف زغملای سي، مګر درو اتیا زخمه او بیا دي هم جنګ کوي، سعدﷺ وایي مور یې بدن لټ کړی په ټول بدن کي یې د یوې لویشتي ځای نه ؤ پاته چي زخم دي یې نه وي خوړلی د الله جل جلاله په لار کي یې ټول بدن خوړین سوی ؤ.

ثابت بن دحداح الأنصاريﷺ خپل قوم ته ورناري کړه: یا معشر الأنصار! که محمّدﷺ وژل سوی وي اللهﷻ حَی او ژوندئ دی نه مري، پرخپل دین و جنګېږی، الله ستاسي ناصر او کامیابه کوونکی دی، د انصارو څخه څو نفره د ده ملګري سوه او د خالد د سپرو پر ټولی یې حمله وکړه تر څو چي خالد په نېزه و وژی او د ده نور ملګري هم شهیدان سوه.

د مهاجرینو یو نفر د جنګ په میدان کي پر یوه انصاري ورغلی چي په خپلو وینو کي سره اوښتی، مهاجر ورته و ویل: اې فلانیه! آیا ته خبر سوې چي محمّدﷺ و وژل سو؟ یعني: تا دغه خبر واورېدی؟ مهاجر ځان ته معلومات کوي چي خبر رشتیا دی که درواغ؟ نو ویل: ته خبر سوې چي محمّد و وژل سو؟ انصاري و ویل: که محمّدﷺ وژل سوی وي هغه خپل رسالت ورساوه اوس تاسي پر خپل دین وجنګېږی.

دغه خبره موږ ټولو مسلمانانو ته خطاب دی، که محمّدﷺ د دنیا څخه رحلت کړی دی خو دین یې موږ ته پوره را ورساوه، اوس نو د دغه دین ساتل او تر نورو انسانانو پوري یې رسول زما او ستا پر غاړه امانت او ایماني وظیفه ده.

په دغه قسم قربانیو او شجاعت سره د مسلمانانو د جنګیالیو معنویات او احساسات بیرته را ژوندي سوه، دوی ته د دوی عقلونه او تدبیر بیرته را وګرځېدل، نو یې هغه د تسلیمېدلو، یا دا چي د عبدالله بن اُبیّ سره د خلاصون دپاره رابطه ونیسي فکرونه له دماغه وایستل خپلي اسلحې یې واخیستې او د مشرکانو پر لښکرو یې حملې شروع

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې کوښښ کوي چې خپل د قیادت مرکز ته ځانونه ورسوي، په عین وخت کې دا معلومات هم ورته وسوه: چې هغه د رسول الله ﷺ د وژل کېدلو خبر هم یو جوړ سوي درواغ وه، دې معلوماتو د دوی قوت او همت نور هم ور زیات کړه، نو خود پسله ترخه جنګه او ټینګ مقاومته هغه د محاصرې له حالته خلاص سوه او په کراره کراره د خپل مرکز او قیادت پر شا وخوا سره جمعه کېدل.

هلته د صحابهٔ کرامو په جمله کې یوه بله درېیمه ډله هم وه چې د هغو دپاره بل هیڅ شئ دومره مهم نه ؤ بېله د رسول الله ﷺ ساتنه چې دغې ډلې د محاصرې د ماتولو دپاره او رسول الله ﷺ ته د ځان د رسولو دپاره هجوم او حملې شروع کړې.

د دغې ډلې په مقدمه کې حضرت ابوبکرالصدّیق، حضرت عمرِفاروق او حضرتِ علي بن أبي طالب ﷺ وه، که څه هم دوی د جنګ په اولو صفو کې وه خو کله چې یې د جنګ دغه بد حال ولیدی او د رسول الله ﷺ پر مبارک ذات یې خطر حِس کړی نو اوس د ده ﷺ څخه د دفاع کوونکو په مقدمه کې ودرېدل.

د رسول الله ﷺ پر شا وخوا شدید جنګ

کله چې د مسلمانانو د لښکر ډېره حصه هلته په محاصره کې پاته وه او د مشرکانو د ژرندي د دوو پلو په منځ کې میده کېدل، هلته د رسول الله ﷺ پرشا وخوا ډېر شدید جنګ روان ؤ، مورِ مخ کي درته و ویل: کله چې مشرکانو د محاصرې عملیه شروع کړه د رسول الله ﷺ سره بېله (٩) نفرو بل هیڅوک نه وه ور سره او کله چې رسول الله ﷺ مسلمانانو ته ور ناري کړه: اِليّ عبادَ الله! أنا رسولُ الله، مشرکانو هم د ده ﷺ آواز واورېدی او وې پېژندی، د مخه تر دې چې د مسلمانانو د لښکره یو څوک و رسول الله ﷺ ته ور و رسیږي کفارو په خپل ټول قوت او شدت سره پر ده ﷺ حمله وکړه، نو د مشرکانو او د دغو نهو نفرو اصحابِ کرامو په منځ کې داسي شدید جنګ شروع سو چې په هغه کې د محبت او قربانۍ، شجاعت او فدا کارۍ، نادره او بېمثله نمونې ښکاره سوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مسلم د انس بن مالكؓ څخه روايت كوي چي رسول اللهﷺ د اُحُد په ورځ د نهو نفرو سره يوازي پاته ؤ چي اووه نفره يې انصار وه او دوه نفره يې مهاجرين وه. چي دغه مهاجرين طلحه بن عبيدالله او سعد بن أبي وقاصؓ وه.

كله چي كفار دهﷺ ته ور نژدې سوه رسول اللهﷺ و فرمايل: څوک دغه كفار زما له طرفه شړي او ليري كوي؟ او هغه لره جنت دی، يا په جنت كي زما ملګرى دى، د انصارو څخه يو سړئ ور د مخه سو تر هغو يې جنګ كاوه چي و وژل سو، كفار نور هم رسول اللهﷺ ته ور نژدې سوه، دغه رنګه د دغو اوو نفرو انصارو څخه يو يو نفر ورته دريږي تر څو چي اووه سره و وژل سوه، رسول اللهﷺ خپل مهاجر ملګرو ته و ويل: موږ د خپلو ملګرو سره انصاف و نه كړى او د هغو اوو نفرو انصارو آخري نفر عمّاره بن يزيد بن سكنؓ ؤ، ده هم تر هغو جنګ وكړى چي زخمونه يې ډېر سوه او پر مځكه ولوېدى، د عمّاره بن يزيدؓ تر ځارېدلو او لوېدلو وروسته فقط رسول اللهﷺ او دوه قريشي ملګري يې پاته سوه.

امام بخاري او امام مسلم د أبي عثمانؓ څخه روايت كوي چي وايي: د اُحُد د ورځي په ځينو وختو كي د رسول اللهﷺ سره بېله طلحه بن عبيداللهؓ او سعد بن أبي وقاصؓ څخه بل هيڅوک نه وه پاته.

دغه نو نسبت د رسول اللهﷺ ژوند ته هغه ډېر سخت وخت او ساعت ؤ او د كفارو دپاره يو طلايي چانس ؤ چي په لاس ورغلى، خو مشركانو هم د دغه طلايي موقع او فُرصې څخه په استفاده كولو كي هيڅ سستي او تنبلي و نه كړه، غواړي چي په دغه وخت كي خپل شوم مقصد عملي كړي، نو يې خپلي ټولي حملې و رسول اللهﷺ ته متوجه كړې او په دې اميد دي چي دئﷺ له منځه يوسي، په دغه وخت كي عتبه بن أبي وقاص چي د سعد بن أبي وقاصؓ ورور دی او مشرک دی رسول اللهﷺ يې په ډبره و ويشتى او ډبره د رسول اللهﷺ پر مخ ومښتل، د دغه ويشتلو په سبب د رسول اللهﷺ د راسته طرف په كښته زامه كي هغه غاښ و وتى چي په عربي كي (رُباعيه) ورته ويل كيږي او رباعيه هغه غاښ دی چي د نېښ او د مخ د دوو جوړه غاښو په منځ كي دی او د رسول اللهﷺ لاندي شونډه زخمي سوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې عبدالله بن شهاب الزهري کافر و رسول الله ﷺ ته ور د مخه سو او پر تندي یې زخمي کړی یا زموږ په اصطلاح سر مبارک یې ورمات کړی.

له بله طرفه یو بل حاسد او عنید د آس سپور عبدالله بن قَمئه ملعون راغلی توره یې پورته کړه پر رسول الله ﷺ یې واری وکړی، توره په ډېر شدت او قوت د رسول الله ﷺ پر اوږه و مښتل څرنګه چې رسول الله ﷺ دوې زغري یوه پر بله سربېره اغوستي وې نو د توري واري د دغه زغرو په سبب د پرې کولو تاثیر و نه کړی ځکه توره پر اوسپنه و مښتل، مګر واری ډېر قوي او شدید ؤ توري د سوتې وظیفه آداء کړه او تر یوې میاشتې زیات رسول الله ﷺ د اوږې له درده شکایت کاوه.

فکر وکړی دغه کافر لعنهٔ الله علیه په څومره قوت رسول الله ﷺ وهلی ؤ؟ چې د هغه وهلو په سبب تر یوې میاشتې زیات د رسول الله ﷺ اوږه خوږېدل.

دوهم وار بیا ابن ام قَمئه ملعون پر راغلی او رسول الله ﷺ یې په ډېر قوت او شدت سره پر سر په توره و واهه او ویل: واخله زه ابن قَمئه یم، رسول الله ﷺ چې د خپل مبارک مخه وینې پاکولې ورته و ویل: أَقمَأَکَ الله، یعني: الله دې ذلیله کړه، الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دغه دعاء یا ښرا قبوله کړه او ابن قمئه چې له دغه جنګه خپل کور ته ولاړی نو بیا د خپلو پسو ورمې یا ګلې ته ور ووتی، د ده پسونه چې د غره پر یوه لاښ ګرځېدل دئ هلته ورغلی د پسو په منځ ور ننوتی، د ده د پسو څخه یوه ښکرور وزګري پر ور وځغستل او دئ یې په سر داسي و واهه چې د غره د لوړه لاښه یې لاندي واچاوه، په ګیلېدلو ګیلېدلو لاندي ولوېدی ټوک ټوک او مردار سو.

نو دغه ابن قَمئه چې دوهم وار بیا رسول الله ﷺ په قوت سره په توره پر سر و واهه د هَغه خول چې د اوسپني د ځنځیرانو څخه جوړ سوی ؤ او د رسول الله ﷺ پر سر ؤ د یوه ځنځیر دوې حلقې یا دندانې د رسول الله ﷺ په سر ننوتې، پر دغه سربېره بیا هم رسول الله ﷺ ولاړ دی، سره د دې چې پر رسول الله ﷺ د توري دوه ډېر سخت او شدید وارونه وسوه خو بیا هم په رسول الله ﷺ کي طاقت سته او مقاومت کوي.

تاسي به نن ورځ د کفارو و ځینو کارو او خبرو ته په تعجب کي یاست چې دوی ولې پر رسول الله ﷺ دغسي ناوړه خبري کوي، خو دا د تعجب وړ او د تعجب ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دی، بلکه تاسي د رسول الله ﷺ ژوند ته وګوری چي د دعوت له اولي ورځي څخه د شیطان نوکران زموږ د لار ښوونکي ځلانده نور سره څه کول او څه یې کړي دي؟ خو الله عزوجل خامخا خپل دین او خپل رسول غالبه کړی او غالبه کوي یې.

قافله تېرېږي او سپي غاپي خو قافلې ته ضرر نه رسیږي او د سپو غپا آسمان ته نه رسیږي.

په صحي حدیث شریف کي راغلي دي: کله چي د رسول الله ﷺ مبارک غاښ مات سو او په سر زخمي سو رسول الله ﷺ له خپله مبارکه مخه ویني پاکولې او ویل یې: څنګه به هغه قوم خلاص او کامیابه سي چي دوی د خپل نبي مخ ور زخمي کړی او غاښ یې ور مات کړی؟ حال دا چي دغه نبي یې الله یا د الله جل جلاله لاري ته دعوتوي، الله جل جلاله په دغه باره کي فرمايي:

﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ ٱلْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿١٢٨﴾﴾.

[آل عمران: ١٢٨]

الله جل جلاله په دغسي دردووتکي حالت کي خپل رسول ﷺ ته فرمايي: تا لره په امورو کي (*یعني: په دغو کارو کي*) هیڅ اختیار نسته (*بلکه الله جل جلاله د هر شي اختیار درلودونکی دی*) یا به الله عزوجل د دوی توبه قبوله کړي، یا به دوی ته عذاب ورکړي او بېشکه چي دوی ظالمان دي.

ورونو! په حقه سره مشرکان د خپل وحشت او بربریت په سبب د دې وړ او لائق وه چي رسول الله ﷺ ښېرا ور ته وکړي مګر د الله جل جلاله دا إراده وه چي خپل رسول تر هغه خپل جلیل او عظیم منصب نور هم لوړ او عظیم کړي او د خپل رسول د ښو اخلاقو یوه ډېره لوړه او شانداره نمونه قائمه کړي او ټوله دنیا ته دا ور ښکاره کړي: چي ټول بشریت دي د دغه سیّدُ المرسلین صبر او تحمل، حلم او عفوي ته وګوري، چي مشرکان پر ده ﷺ ظلم او تجاوز کوي او دیٔ ﷺ هغو ته یوه ښېرا هم نه کوي، یوازي هغه الٰهي اوامر عملي کوي کوم چي دیٔ ﷺ په امرکړه سوی دی، لکه دعوت، تبلیغ او جهاد او د کارو نتیجه او انجام الله عزوجل ته سپاري، په هغو کي چي هر حکمت او مصلحت وي هغه به کیږي، آیا د دې په عوض او بدل کي چي مشرکان د رسول الله ﷺ په ښېرا سره هلاک سي دا به ښه او بهتره نه وي چي په وروسته کي هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه د اسلام له دښمنانو څخه د اسلام محافظين او د رسول الله ﷺ مينان او فداکاره عسکر جوړ سي؟ لکه هم داسي چي وسوه.

هغه د کفارو مشهوره مشران کوم چي اوس رسول الله ﷺ غوښته چي ښرا ورته وکړي څه موده وروسته الله جل جلاله دوی ټول د اسلام په فداکاره لښکر کي شامل کړه، مقصد دا چي په دغه الهي جمله سره چي فرمايي:

﴿لَيۡسَ لَكَ مِنَ ٱلۡأَمۡرِ شَيۡءٌ﴾

رسول الله ﷺ ته تنبيه ورکړل سوه چي بنده لره اختيار نسته او نه د بنده علم پر ټولو شيانو را ګرځېدلای سي، الله جل جلاله چي د هر شي إراده وکړي هغه کوي، که څه هم کافران ستاسي دښمنان دي او پر تاسي ظلم کوي خو که الله عزوجل إراده و فرمايي هغه به سمي لاري ته را ولي او که يې بيا د عذاب إراده وسوه عذاب به ورکړي.

او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: الهي! زما قوم ته مغفرت او بخښنه وکړې دوی بې علمه او ناپوه دي، په بل روايت کي راغلي دي چي وې فرمايل: الهي! زما قوم ته هدايت وکړې دوی ناپوه دي. *خير بيرته خپلي قصي ته راسه:*

په دې کي هيڅ شک نسته چي د مشرکانو هدف او مقصد دا ؤ چي د رسول الله ﷺ ژوند پای ته و رسوي، مګر هغه دوو مهاجرو قريشو چي سعد بن أبي وقاص او طلحه بن عبيدالله وه په پوره قهرماني، لوړ همت او شجاعت سره داسي بې مثاله جنګ کاوه چي مشرکانو ته يې د دوی و هدف ته د رسېدلو لار بنده کړه.

که څه هم دوی فقط دوه نفره وه خو د عربو د ماهره غشي ويشتونکو څخه وه، د رسول الله ﷺ څخه يې داسي دفاع وکړه چي مشرکان يې دې ته مجبوره کړه چي د رسول الله ﷺ څخه ليري سي، سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه چي پوره ښکاري او ماهره غشي ويشتونکی ؤ، رسول الله ﷺ د ده د غشو د جعبې څخه غشي ورته را ايستل او ورته ويل يې: وله يې «فِداکَ أبي و امي»

وروڼو! دغه جمله چي «فِداکَ أبي و امي» يا «بِأبي و اُمي» په پخواني فصيحه عربي کي ډېره استعمالېدل چي د لفظ ترجمه يې داسي ده: زما مور او پلار دي تر تا

(c) ketabton.com: The Digital Library

قربان وي، مګر د استعمال ځای او د استعمال مقصد يې دا ؤ: که به يو څوک چا ته ډېر ګران، معزز او محترم ؤ، هغه ته يې دغه جمله ويل او همېشه مور او پلار دواړه نه سره يو ځای کېدل، په ډېرو وختو کې داسې ويل کېده چې «فداکَ أبي» يا «بِأبي» نو دا چې رسول الله ﷺ مور او پلار دواړه سره يو ځای کړه دا پر ډېر ګرانښت او د سعد رضي الله عنه پر ډېر استعداد او مهارت دلالت کوي او سعد رضي الله عنه به په وروسته کې په دغه جمله سره ډېر فخر کاوه او ويل به يې: په والله رسول الله ﷺ خپل مور او پلار دواړه هيچا ته نه دي سره يو ځای کړي، چې ورته و وايي «بِأبي و أمي» بېله ما څخه.

او هرڅه چې طلحه بن عبيدالله ؤ، امام نسائي د جابر رضي الله عنه څخه دغه د رسول الله ﷺ پرشا وخوا د مشرکانو را ټولېدل او دا چې د رسول الله ﷺ سره څو نفره انصار وه روايتوي، جابر رضي الله عنه وايي: مشرکان و رسول الله ﷺ ته وُر ورسېدل، رسول الله ﷺ و فرمايل: څوک د دغه قوم دفاع کوي؟ طلحه رضي الله عنه و ويل زه، بيا جابر رضي الله عنه وايي: چې انصار مشرکانو ته ور د مخه سوه خو انصار يو پسله بله په هغه ترتيب و وژل سوه چې مخ کې مو د امام مسلم په روايت کې درته بيان کړه، کله چې انصار ټول شهيدان سوه طلحه رضي الله عنه ور د مخه سو، جابر رضي الله عنه وايي: بيا نو طلحه رضي الله عنه د يوې ټولې په مثل جنګ وکړی، ترڅو چه لاس يې په توره و وهل سو او ګوتي يې پرې سوې او بيا الله جل جلاله مشرکان پر شا کړه.

حاکم رحمه الله په اکليل کې وايي: چې طلحه بن عبيد الله د اُحُد په ورځ (۳۹ يا ۳۵) ځايه زخمي سو او دوې ګوتي يې پرې سوې.

امام بخاري د قيس بن أبي حازم رضي الله عنه څخه روايت کوي چې وايي: ما د طلحه هغه شَل لاس وليدی چې په هغه لاس سره يې د اُحُد په ورځ د رسول الله ﷺ څخه دفاع کول، يا يې رسول الله ﷺ په ساتی.

امام ترمذي روايت کوي چې رسول الله ﷺ د اُحُد په ورځ د طلحه په باره کې و فرمايل: که څوک غواړي چې داسې شهيد ته وګوري چې د مځکې پرمخ ګرځي نو دي طلحه بن عبيدالله ته وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابو داود الطیالسي د عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوې چي دې و ویل: هر کله چي به د اُحُد ورځ یاده سوه ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه به ویل: دغه ورځ ټوله د طلحه ورځ وه.

په دغه باریک وخت کي او دغه د تکلیف په ساعت کي الله جل جلاله د غیبو خپل نصرت نازل کړی، امام بخاري او امام مسلم د سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه څخه روایت کوي چي وایي: د اُحُد په ورځ مي رسول الله ﷺ ولیدی چي دوه نفره ور سره وه چي سپین کالي یې اغوستي وه او د ده ﷺ د دفاع دپاره یې ډېر شدید جنګ کاوه، چي دغه دوه نفره مي نه د مخه لیدلي وه او نه مي بیا په وروسته کي ولیدل او په یوه روایت کي راغلي دي چي دغه دوه نفره جبریل او میکائیل علیهما السلام وه.

دغه ټولي واقعې یعني: د رسول الله ﷺ زخمي کېدل، د ده ﷺ سره د اوو ولاړو انصارو شهادت دغه ټوله په څو لږو لحظو کي پېښې سوه چي هیچا یې توقع نه کول، که نه د رسول الله ﷺ هغه غوره اصحاب چي د جنګ په اولو صفو کي په جنګ مشغول وه فقط د حالاتو د خطر ناکه کېدلو په لیدلو سره او د رسول الله ﷺ د آواز په اورېدلو سره ډېر ژر د رسول الله ﷺ طرف ته په چابکي سره را غله، نه غواړي چي رسول الله ﷺ ته داسي شئ پېښ سي چي د دوی نه وي خوښ، مګر کله چي دوی ور ورسېدل رسول الله ﷺ ته هغه څه ور پېښ سوي وه چي ور پېښېدل، رسول الله ﷺ زخمي دی، د انصارو څخه شپږ نفره وژل سوي دي، اووم نفر یې د ډېرو زخمو په سبب د مرګ په حالت کي پروت دی، سعد او طلحه رضي الله عنهما په همت او مړانه د رسول الله ﷺ څخه دفاع کوي، کله چي دغه نور اصحاب کرام ورورسېدل په خپلو بدنو او اسلحو یې پر رسول الله ﷺ زغره یا پنجره جوړه کړه، رسول الله ﷺ یې د دښمن د ضربو څخه په خپلو ځانو وساتی، د دښمن حملې او هجوم یې رد کړه.

اول هغه څوک چي رسول الله ﷺ ته یې ځان ور ورساوه هغه (ثاني اثنین) هغه د هجرت د ورځي د غار ثور ملګری حضرت ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه وُ، ابن حبان په خپل صحیح کي! چي د احادیثو یو معتمد کتاب دی د عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چي ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و ویل: کله چي د اُحُد په ورځ د رسول الله ﷺ څخه خلک ولاړه زه اول هغه څوک وم چي رسول الله ﷺ ته مي ځان ور ورساوه، د لیري مي یو سړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیدی چي د رسول الله ﷺ د ساتلو دپاره یې جنګ کاوه، ما و ویل: کُن طَلحَه، یعني: دا به طلحه وي، زه لا نه وم ور رسېدلی چي ابو عبیده عامر بن الجراح رضي الله عنه پسي را ورسېدی، هغه داسي را ځغستل لکه مرغه چي را الوتی وي ترڅو تر ما پوري را ورسېدی، موږ چي رسول الله ﷺ ته ور ورسېدلو و مو لیدل چي طلحه رضي الله عنه د هغه حضور ته زخمي پروت دی رسول الله ﷺ و فرمایل: د ورور مرسته مو وکړی چي هغه د مرګ په حالت کي دی.

رسول الله ﷺ پر مبارک سر داسي وهل سوی ؤ چي د خُول دوې حلقې یا دندانې یې په سر ننوتلي وې او د رسول الله ﷺ د سر او خولې څخهویني را بهیږي، اصحابِ کرام غواړي چي دغه ویني و دروي، د دغه مقصد دپاره باید د رسول الله ﷺ له سره هغه د اوسپني خول ایسته سي، مګر دغه خول نه ایسته کېدی، ځکه د ځنځیرانو حلقې د سر په هډوکي ننوتلي دي، ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه وایي: زه ور تېر سوم چي دغه دوې حلقې د رسول الله ﷺ له سره را و باسم خو ابو عبیده رضي الله عنه راته و ویل: د الله روی مي دروړی دی یا ابا بکر! ما پرېږده چي را وې باسم، ابوبکر رضي الله عنه وایي: بیا ابو عبیده رضي الله عنه یوه حلقه په غاښ ونیول او په کراره کراره یې را کشوي، خو د حلقې د را ایستلو سره د ابو عبیده غاښ هم و وتی ابوبکر رضي الله عنه وایي: زه ورغلم چي دغه بله حلقه را وباسم، ابو عبیده بیا راته و ویل: یا ابا بکر! د الله روی مي در وړی دی ما پرېږده چي را وې باسم، بیا یې دغه بله حلقه په غاښ ونیول او کرار کرار یې ښورول تر څو چي هغه یې هم په ډېر احتیاط سره را وایستل او د حلقې د را ایستلو سره د ابو عبیده بل غاښ هم و وتی، رسول الله ﷺ بیا و فرمایل: چي د ورور مرسته مو وکړی چي د مرګ په حالت کي دی، نو موږ طلحه رضي الله عنه ته ورغلو د هغه په علاج مشغوله سوو، و مو لیدل چي هغه (١٩) ځایه زخمي سوی ؤ چي دا په دغه ورځ د طلحه رضي الله عنه پر ډېر همت او شجاعت دلالت کوي، چي تر کومي اندازې یې د رسول الله ﷺ څخه دفاع کول.

کله چي د رسول الله ﷺ له سره هغه د خُول د ځنځیر حلقې یا دندانې وایستل سوې د رسول الله ﷺ د سره څخه ویني بهېدل شروع سوه فوّاره غوندي ویني را بهیږي اوس بیا صحابهٔ کرام کوښښ کوي چي دغه د وینو بهېدل بند کړي، مګر ویني

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دریږي ځو په آخر کې د رسول الله ﷺ لور حضرتِ فاطمه رضي الله عنها دغه ځای ته راغله هغې د رسول الله ﷺ په دغه زخم کې یو ټوکر کښېښاوه خو وینو هغه ټوکر را وایستی وینې بهیږي او نه دریږي، صحابهٔ کرام د دغه زخمه څخه پر رسول الله ﷺ ډېر ېرېږي او وارخطا دي، بل وار فاطمې رضي الله عنها د بوریا یوه ټوټه وسوځل او د دغه سوځل سوي بوریا تو دې ایرې یې په دغه زخم کې واچولې او زخم یې په ډک کړی، د دغه ایرو په واسطه هغه وینې بندې سوې.

تاسې ولیدل چې د اسلام د نشرولو او رسولو دپاره زموږ د حبیب او پېشوا جناب رسول الله ﷺ دغه حال ؤ، اسلام ترموږه په آساني او بېله تکلیفه نه دی را رسېدلی د رسول الله ﷺ څخه رانیولې بیا تر اصحابِ کرامو پورې، حتّی علماء کرامو او اسلامي مجاهدینو د اسلام په رسولو او ساتلو کې په هر وخت او زمانه کې تراندازې زیات تکالیف ګاللي او قبول کړي دي، خو بد بختانه موږ په ډېره آساني سره دغه الٰهي او آسماني دین هېروو، د کفر عاداتو او رسوماتو ته په خپل ژوند کې ځای ورکوو نو ځکه ورځ په ورځ په ذلّت اخته کیږو، تاسې ته د مسلمانانو د ذلّت سبب در معلومیږي؟ په دغه باره کې لږ فکر وکړی، زموږ د ټولو خواریو او دربدریو سبب زموږ عملونه دي چې اسلام او خپل رهبران مو هېر کړي دي په کفارو پسې قدم پر قدم رهي یو.

خیر! په دغه تکلیفي لحظو کې د مسلمانانو د پهلوانانو څخه یوه ډله و رسول الله ﷺ ته را و رسېدل او پر را ټول سوه چې د هغې جملې څخه ابودُجانه، مُصعب بن عُمیر، علي بن أبي طالب، سهل بن حُنیف، د أبي سعیدِ الخدري پلار مالک بن سنان، ام عمّاره چې ښځه وه او نوم یې نُسیبه بنت کعب دی، قُتاده بن نعمان، عمر بن الخطاب، حاطب بن أبي بلتعه او ابو طلحه رضي الله عنهم اجمعین وه،

دغو دوو نومو ته متوجه سی، یو طلحه بن عبیدالله دی چې مهاجر او قریش دی او بل ابو طلحه دی چې د انصارو څخه دی او دواړه د رسول الله ﷺ فدا کاره او صادقه ملګري دي او دغو دواړو د اُحُد په ورځ ډېر همت او شجاعت ښکاره کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر رسول الله ﷺ د مشرکانو د فشار ډېرېدل

لکه څرنګه چې په هره لحظه کې پر رسول الله ﷺ د مشرکانو شمېر زیاتېدی دغه رنګه یې هجوم او حملې پرمسلمانانو زیاتېدلې، خو د دغو حملو په جریان کې رسول الله ﷺ یوه ته د هغو غارو ولوېدی چې ابو عامر الفاسق د دغه مقصد دپاره کِندلي وه، د رسول الله ﷺ څنګون کت سو او په غار کې ننګار سو، خو علي ﷺ ترلاس ونیوی او طلحه بن عبید الله ﷺ غېږ پر را وګرځول او را پورته یې کړی.

نافع بن جُبیر ﷺ وایي: د مهاجرینو له یوه نفره مي واورېدل چې ویل یې: زه د اُحُد جنګ ته حاضر سوی وم، و مي لیدل چې له هره طرفه پر رسول الله ﷺ غشي اوري خو دغه ټوله غشي د ده ﷺ څخه ګرځول کېدل.

دغه غشي چا څنې ګرځول؟

د ده ﷺ اصحابِ کرامو په سپر او په خپلو بدنو څنې ګرځول.

بیا هم نافع ﷺ وایي: عبدالله بن شهاب الزّهري کافر مي ولیدی چې د اُحُد په ورځ به یې ویل: محمّد ﷺ را وښوی که دئ ژوندی پاته سو زه باید و وژل سم او رسول الله ﷺ د ده څنګ یا بغل ته ولاړ ؤ او هیڅوک هم نه وه ور سره.

بیا نو صفوان بن امیّه پر دغه ورته په قهر سو چې محمّد دي یوازي او تنها څنګ ته ولاړ ؤ او تا و نه واهه، ده و ویل: والله ما نه دی لیدلی او بیا یې و ویل: زه په الله سره قسم یادوم چې دئ ﷺ زموږ څخه منعه کړه سوی دی یعني: موږ نه سو ور رسېدلای ځکه په موږ کې داسي څلور نفره وه چې جنګ ته د را وتلو په وخت کې مو دا عهد او وعده سره کړي وه چې دئ ﷺ به وژنو خو په موږ کې یوه ته هم دا موقع نه سوه برابره یا یوه هم دغه کار و نه کولای سوای.

ورونړو! په پوره یقین او کامله عقیده سره یې و منئ: کوم څوک چې د الله جَلَّ جَلالُهُ په ساتنه کې وي هغه ته اِنس او جن په ټولو ضرر نه سي ور رسولای او که بیا د یوه چا سره الله جَلَّ جَلالُهُ نه وي ملګری هغه څوک د دنیا لښکري هم نه سي ساتلای، بلکه هغه خپلي لښکري یې ورته بلا سي. *د پښتو او پښتنو لوی شاعر رحمان بابا وایي او ډېر ښه وایي:*

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــي الله درســـره مـــل نـــه وي رحمانـــه
کـــه لـــښکري درســـره وي يـــک تنهـــا يـــې

د اُحُد د ورځې عجيبه او نادره قهرماني

د اُحُد په ورځ مسلمانانو ډېرې عجيبه او نادره قهرماني او قرباني ښکاره کړې چې په تاريخ کې يې مثل نه ليدل کيږي، کله چې کفار د اصحابِ کرامو د سختو حملو او قوي دفاع په سبب شا ته ولاړل او د تورو وارونه يې رسول اللهﷺ ته نه ور رسېدل نو يې د هغه ليري ځايه پر رسول اللهﷺ د غشو وارونه شروع کړل او په غشو يې ولي، ابوطلحه الأنصاري رضي الله عنه هم دښمنان په غشو ويشتل او رسول اللهﷺ د ده ترشا ولاړ ؤ، ابو طلحه رضي الله عنه به خپل ځان د رسول اللهﷺ دپاره سپر او دېوال کاوه، خپل ځان او خپل ځيګر به يې د دې دپاره لوړ کړه چې رسول اللهﷺ د دښمن د غشو څخه وساتل سي، انس رضي الله عنه وايي: کله چې د اُحُد په ورځ خلکو شکست وخوړی او خلک د رسول اللهﷺ څخه ولاړل ابو طلحه رضي الله عنه د دهﷺ مخ ته ولاړ ؤ او دئﷺ يې په خپل سپر او ځيګر سره د دښمن له غشو څخه ساتی، ابو طلحه رضي الله عنه چې په غشو ويشتلو کې ډېر ښکاري او ماهر ؤ او لېندۍ يې په ډېر قوت سره کشول په دغه ورځ يې دوې يا درې ليندۍ ماتې کړې، هر څوک چې به په دغه منطقه کې تېرېدل او غشي به ور سره وه رسول اللهﷺ به ورته ويل: غشي دې ابو طلحه ته کښېږده.

انس رضي الله عنه وايي: رسول اللهﷺ به ابو طلحه ترشا ورپورته سو په غشي پسې به يې کتل چې چيري او پر چا منبلي، ابو طلحه رضي الله عنه به ورته ويل: (بِأبي أنت وأمي) زما مور او پلار دې ترتا قربان وي مه پورته کېږه چې د دښمنانو يو غشی به درباندې ومنبلي، زما ژوند دې ستا تر ژوند قربان وي. رواه البخاري.

ابودُجانه رضي الله عنه د رسول اللهﷺ مخ ته داسې ولاړ ؤ لکه غېږ چې يې پر را ګرځولې وي او خپله شايې د دښمنانو غشو ته سپر کړې وه، د ده پر شا غشي منښتل خو ده د ځايه څخه حرکت نه کاوه، تر داسې اندازې چې شايې په غشو ډکه سوه.

حاطِب بن أبي بلتعه رضي الله عنه په عُتبه بن أبي وقاص پسې سو، هغه کافر او مشرک

(c) ketabton.com: The Digital Library

عتبه چې د رسول الله ﷺ مبارک غاښ یې ور مات کړی ؤ، هغه یې په داسې قوت په توره و واهه چې سر یې په هوا سو، که څه هم سعد بن أبي وقاص رضی الله عنه د دغه عتبه بن أبي وقاص د وژلو دپاره چې د ده رضی الله عنه ورور ؤ ډېر کوښښ وکړی خو د هغه وژل د حاطب رضی الله عنه په نصیب وه او هغه و وژی.

سهل بن حُنیف رضی الله عنه چې یو مشهوره غشی ویشتونکی ؤ د رسول الله ﷺ سره یې پر مرګ بیعت وکړی او بیا یې د مشرکانو په شړلو او لیرې کولو کې کامیابه حصه واخیستل، رسول الله ﷺ په دغه ورځ په خپله هم په غشو ویشتل کول، د قتاده بن نعمان رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ په خپله لیندۍ تر هغو غشي ویشتل چې د لیندۍ اړخونه یې مات سوه او بیا نو دغه ماته لیندۍ قتاده بن نعمان واخیستل او د عمر تر آخره ور سره وه.

د اُحُد په ورځ عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه ډېر شدید جنګ وکړی تر داسې اندازې چې په خوله کې و وهل سو او غاښونه یې و وتل، عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه د اُحُد په ورځ تر شل ځایه زیات زخمي سو چې ځیني زخمونه یې په پښه کې وه او په هغه پښه ګوډ سو.

د ابو سعید الخدري رضی الله عنه پلار مالک بن سنان رضی الله عنه د رسول الله ﷺ د سر له زخمه څخه ویني په خوله و زبېښلې ترڅو چې زخم یې د وینو څخه ور پاک کړی، یو چا ورته و ویل: دغه ویني تو کړه، ده و ویل: یا والله هیڅکله به یې تو نه کړم او بیا ولاړ سو په جنګ یې شروع وکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: که څوک غواړي چې د جنت د خلکو څخه یو چا ته وګوري نو دي دغه مالک بن سنان ته وګوري او بیا شهید و وژل سو.

ام عمّاره رضی الله عنها چې نوم یې نُسیبه بنت کعب دی د رسول الله ﷺ مخ ته توره په لاس ولاړه وه او ابن قَمئه ملعون یې نه پرېښاوه چې رسول الله ﷺ ته ور تېر سي، ښځه ده په توره سره جنګ کوي، رسول الله ﷺ فرمایي: د اُحُد په ورځ چې به مي هري خوا ته کتل اُم عمّاره به مي لیدل چې زما د حفاظت او ساتني دپاره یې جنګ کاوه.

ام عمّاره رضی الله عنها د ابن قمئه له طرفه پر اوږه ډېره سخته په توره و وهل سوه چې ډېر لوی زخم یې پکښې جوړ کړی او تر کومه وخته چې ژوندۍ وه له دغه زخمه په تکلیف وه، خو د دغه زخمه سره سره یې جنګ کاوه، دې رضی الله عنها هم پر ابن قمئه د توري څو واره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه مګر څرنګه چې هغه ملعون دوې زغرې سر پر سر اغوستي وې تاثير يې نه پر کاوه، ام عمّاره رضي الله عنها سره له دې چې زخمي هم وه خو بيا يې هم د جنګ تر آخره د هغه خپله زخمه سره سره جنګ کاوه څو نوره هم دوولس ځايه زخمي سوه.

مُصعب بن عمير رضي الله عنه هغه په اسلام کې اول سفير او هغه چې د مدينې منورې ډېرو خلکو حتّٰی سعد بن معاذ رضي الله عنه د ده پر لاس ايمان را وړی دی په ډېره مړانه او همت سره جنګ کاوه، د ابن قمئه او د هغه د ملګرو حملې يې د رسول الله ﷺ څخه دفعه کولې، تاسي ته معلومه ده چې د مسلمانانو بيرغ هم د ده څخه ؤ او دئ هم په دغه بد حالت کي يوازې سو، تر دغه وخته پورې د مسلمانانو بيرغ لوړ ولاړ دی خو د دغه تنهايي په وخت کي کفارو پر راسته لاس کوم چې بيرغ يې په نيولی ؤ و واهه راسته لاس يې ورپرې کړی، مُصعب رضي الله عنه بيرغ په چپه لاس ونيوی او د کفارو په مخ کي ثابت او قائم ودرېدی ترڅو چې چپه لاس يې هم پرې سو، بيا نو پر بيرغ پرېوتی په غاړه او ځيګر يې نيولی دی نه غوارې چې د اسلام بيرغ کښته سي، ترڅو چې شهيد و وژل سو او هغه څوک چې مصعب رضي الله عنه يې په شهادت ورساوه هغه ابن قمئه لعين ؤ او د ابن قمئه دا خيال سو چې ما رسول الله ﷺ و وژی ځکه مصعب رضي الله عنه د رسول الله ﷺ سره په رنګ او چهره کي مشابهت درلودی نو ابن قمئه ډېر ژر د مشرکانو طرف ته ولاړی او هلته يې ناري کړه چې محمّد ﷺ و وژل سو او ما و وژی.

د رسول الله ﷺ د وژل کېدلو آوازه او د جنګ پر حالاتو يې تاثير

د دغه نارې او اعلان څو دقيقې نه وې تيرې سوي چې د رسول الله ﷺ د وژل کېدلو خبر په مشرکانو او مسلمانانو کي نشر سو، دا نو هغه نازک حالت ؤ چې هغه محاصره سوو مسلمانانو کوم چې د رسول الله ﷺ سره نه وه موجود بالکل حواس بايلول، معنويات يې ضعيفه سوه د دوی په صفو کي اضطراب او ګډ وډي پېښه سوه، مګر بيا هم دغه نارې او اعلان تر يوې اندازې د مشرکانو هجوم او حملې لږ او کمي کړې، ځکه دوی دا فکر کاوه چې موږ د خپل مقصد په حاصلولو کي کامیابه سوو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دکفارو ډیر نفر د هغه وژل سوو مسلمانانو د پزو او غوږو په پرې کولو مشغول سوه.
مګر رسول اللهﷺ بیا هم د هغه خپلو لږو اصحابو په ملګرتیا جنګ ته دوام ورکړی او
مسلمانان یې د هغه اضطراب او ګډوډۍ له حالته وایستل.

هغه داسې: کله چې مُصعب بن عمیرؓ شهید کړل سو رسول اللهﷺ د مسلمانانو
بیرغ علي بن أبي طالب ؓ ته ورکړی، عليؓ ډېر شدید جنګ کاوه، او هغه نور د
رسول اللهﷺ سره پاته اصحاب کرامو هم داسې نادره او بې مثله قهرمانۍ ښکاره
کړې چې هم یې جنګ کاوه هم دفاع، په دغه حالت کې رسول اللهﷺ وکولای
سوای چې د هغه محاصره سوي لښکر و طرف ته ور سي، هلته چې ور نژدې سو اول
هغه څوک چې رسول اللهﷺ یې و پېژندی هغه کعب بن مالکؓ ؤ نو یې په لوړ
آواز سره ناري کړه: یا معشرَ المسلمین! زېری درکوم رسول اللهﷺ دغه دی،
رسول اللهﷺ اشاره ورته وکړه چې چپ سه.

دا د دې دپاره چې مشرکان د دهﷺ په ځای نه سي خبر، مګر بیا هم دغه ږغ
د مسلمانانو تر غوږو پوري ورسېدی او رسول اللهﷺ ته یې د رجوع کولو هڅه کول
څو د اصحاب کرامو څخه دېرش نفره د رسول اللهﷺ پر شا و خوا جمعه او سره یو
ځای سوه، پسله دغه یو ځای کېدلو رسول اللهﷺ د اُحُد د غره و یوې لوړې ته منظم
پر شا تلل شروع کړه، رسول اللهﷺ د مشرکانو د هجوم او حملو په منځ کې کرار کرار
د غره پر طرف ځي، مسلمانان هم جنګ کوي هم دفاع هم د غره و طرف ته پر شا ځي.

مشرکان نه غواړي چې مسلمانان غره ته ځني وخېژي نو یې خپل هجوم او
حملې شدیدې کړې څو د اسلام د قهرمانانو په مقابل کې ضعیفه سوه، په دغه وخت
کې د مشرکانو د سپرو څخه یو نفر چې نوم یې عثمان بن عبدالله بن المغیره ؤ رسول
اللهﷺ ته ور د مخه سو او ویل یې: که دئ ژوندئ پاته سي زه باید و وژل سم، رسول
اللهﷺ د ده د مقابلې دپاره ځان آماده کړی مګر الٰهي کارونه دي د عثمان آس یوې
کندې یا غار ته ولوېدی، په دغه وخت کې حارث بن الصُمهؓ پر پښه په توره و واهه
او پښه یې ورپرې کړه، بیا یې بله حمله پر وکړه او عثمان یې و وژی، د هغه اسلحه یې
واخیستل او بیرته د رسول اللهﷺ ملګری سو، په دغه وخت کې د مشرکانو یو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپور چي عبدالله بن جابر نومېدی پر حارث بن الصُمه رضي الله عنه حمله وکړه پر اوږه يې په توره و واهه او حارث يې زخمي کړی، د حارث رضي الله عنه زخم دومره شديد ؤ چي مسلمانانو ور سره واخيستی، مګر د مسلمانانو يوه بل جنګي پهلوان او قهرمان ابو دُجانه رضي الله عنه هغه د سره دسمال خاوند پر عبدالله بن جابر حمله وکړه د توري داسي واری يې پر وکړی چي د جابر سر د هغه واري سره په هوا سو.

د دغه ترخه جنګ په منځ کي پر مسلمانانو د خوب هنبمه يا پرېشاني راغله، تول په يوه وار داسي سوه لکه بيده چي سي، الله جل جلاله هم په قرآن مجيد کي دغه د خوب پرېشانۍ يا هنبمي ته اشاره کوي او په سورة آل عمران کي فرمايي:

﴿ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّنۢ بَعْدِ ٱلْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَىٰ طَآئِفَةً مِّنكُمْ﴾ [آل عمران: ۱۵۴]

يعني: بيا الله جل جلاله پسله دغه غمه پر تاسي ببغمي نازله کړه (د خوب پرېشاني) چي ستاسي څخه يې يوه ډله لاندي کړه. (*دغه چي خوب پر راغلی دا هغه کسان وه چي په حقه سره مومنان وه*) ابو طلحه رضي الله عنه وايي: زه د هغو کسانو څخه وم چي د اُحُد په ورځ د اعصابو د آرامېدلو دپاره د خوب پرېشاني پر ورغله حتّٰی څو واره مي توره د لاسه څخه ولوېدل، دا به ولوېده ما به را پورته کړه دا به ولوېده ما به را پورته کړه.

په دغسي همت او شجاعت سره دغه د مسلمانانو ډله په منظم انسحاب يا پر شا تللو د اُحد د غره يوې لوړي ته وختل او اوس چي د مسلمانانو بيرغ د علي رضي الله عنه سره ورسره دی او نور مسلمانان خپل بيرغ ويني چي د غره پر دغه حصه ولاړ دی نو پاته لښکر هم په کراره کراره دغه د امان ځای ته ځان ورساوه او د رسول الله ﷺ سره په غره کي يو ځای سوه، د خالد بن وليد د جنګ پوهي د رسول الله ﷺ د پوهي او عبقريت په مقابل کي ناکامه سوه ځکه خالد بن وليد نه په خپل مقصد کي کاميابه سو چي د مسلمانانو لښکر ته شکست ورکړي او نه يې لاس ته شئ ورغلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د أبی بن خلف وژل کېدل

ابن اسحاق وايي: کله چې رسول اللهﷺ د أحُد د غره يوې لوړې ته وختی أبئ بن خلف کافر پر يوه آس سپور ؤ چې دغه آس يې د رسول اللهﷺ تر هجرت د مخه په مکه مکرمه کې تربيه کاوه او هر وخت چې به رسول اللهﷺ پر دغه لار تېرېدی أبئ بن خلف به ورته ويل: يا محمّد! ﷺ دغه آس ته وګوره چې هره ورځ وابنه ورکوم او جوارې په خورم په والله په دغه آس به دې و وژنم، يعني: زه به پر سپور يم تا به و وژنم، رسول اللهﷺ به په جواب کې ورته و ويل: يا! بلکه زه به دې و وژنم إن شاءالله، نو اوس أبئ پر هغه آس سپور دی او ټول بدن يې په اوسپنه پوښلی دی، سر، ځيګر، ملا، پښې، په ټول بدن يې زغره اغوستې ده، په ټول بدن کې يې هيڅ ځای نه معلومېږي مګر د غاړې يو طرف يې ښکاره ؤ، هغه ځای چې د خول او زغرې په منځ کې ؤ فقط دغه يوه حصه يې لڅه وه نور بدن يې ټول په اوسپنه پټ دی، نو که څوک و غواړي چې ويې وهي فقط پر دغه يوه ځای به يې وهي ځکه د وهلو دپاره بل ځای نسته، دغه أبئ په دغه شکل په رسول اللهﷺ پسې غره ته ور وختی او ويل: محمّد چيرې دی؟ که دئ ژوندئ پاته سو زه بايد و وژل سم، مسلمانانو ويل: يا رسولَ الله! زموږ څخه يو نفر حمله پر وکړي؟ رسول اللهﷺ و فرمايل: يا! دئ ما ته را پرېږدی، دلته ابوبکر، عمر، علي، ابو طلحه او نور اصحاب کرامؓ موجود دي خو رسول اللهﷺ وايي: دئ ما ته را پرېږدی.

کله چې أبئ ور نژدې سو رسول اللهﷺ د حارث بن الصّمه څخه نېزه واخيستل، عليؓ وايي: سره د دې چې رسول اللهﷺ د هغه زخم او ويني د ضائع کېدلو په سبب ضعيفه سوی ؤ خو بيا يې هم نېزه واخيستل او وې ښورول، په دومره قوت او شدت يې دا نېزه ښورول چې موږ پر شا ځني ولاړو او بيا و أبئ بن خلف ته مخامخ سو، د ده د غاړې هغه ځای يې په نښان ونيوی چې د خول او زغرې په منځ کې ؤ، پر أبئ بن خلف يې شديد واری وکړی او پر هغه لڅ ځای يې و ويشتی.

دا د رسول اللهﷺ قوت او د نښان ويشتل وه، بيا هم أبئ بن خلف په دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویشتلو سره پوره زخمي نه سو یو عادي او معمولي زخم پکښې جوړ سو ځکه دغه واری د غاړي پر منځ نه ؤ بلکه د غاړي یو طرف یې ونیوی نو دا زخم داسي زخم نه ؤ چي څوک دي ځني مړ سي فقط غاړه یې ور وختل، خو د رسول الله ﷺ د واري له شدته اُبئ له خپله آسه ولوېدی او څو واره پر مځکه ونغړېدی یا ګډ سو، اُبئ چي را پورته سو ځغلي، تښتي او دغه نارې وهي: (قَتَلَنِي محمّد) یعني: محمّد ﷺ و وژلم او هغو کفارو ته ورغلی چي د جنګ تر میدان دباندي سره را ټول وه او ورته وایي: محمّد و وژلم، هغو یې غاړه ور لڅه کړه زخم یې ډېر کوچنئ ؤ هغو ورته و ویل: یا اُبئ! تا زړه اچولی دی والله په تا څه نه دي سوي له دغه زخمه څخه څوک نه مري، اُبئ وایي: محمّد ما ته په مکه کي ویلي وه چي زه تا وژنم په والله که پر ما تُوف کړي هم به مي و وژني دا خولا د نېزې واری دی، رشتیا هم اُبئ بن خلف د هغه کوچني زخمه څخه مړ سو.

ابو الأسود د عُروه ﷛ څخه روایت کوي چي اُبئ به د غوایي پر قسم رمباړي وهلې او ویل به یې: زما دي په هغه ذات قسم وي چي زما نفس د هغه په اختیار کي دی که دغه زما درد چي پرما تېرېږي د ذي المجاز د بازار پر ټولو خلکو و وېشل سي ټول به مړه سي، کله چي رسول الله ﷺ ته د اُبئ د مرګ خبر ورسېدی، رسول الله ﷺ وفرمایل: د الله غضب پر هغه چا ډېر شدید سو چي د الله رسول یې په خپله و وژني، یعني: د الله ﷻ قهر او غضب پر هغه چا ډېر زیات دی چي د الله ﷻ رسول یې په خپله یا په خپل لاس سره وژني، واقعًا دا الٰهي قهر او غضب دی چي یو څوک د رسول الله ﷺ په لاس وژل کیږي او ابئ بن خلف ملعون په دغه الٰهي غضب ګرفتاره سو، تاسي پوهېږی؟ هغه یواځنئ شخص چي د اسلام په ټول تاریخ او ټولو غزاوو کي رسول الله ﷺ په خپل لاس وژلی دی هغه دغه ابئ بن خلف دی.

د اُبئ بن خلف تر ویشتلو وروسته رسول الله ﷺ نور هم غواړي چي د غره و لوړي حصې ته وخیژي خو په مخه یوه لویه ډبره ورغله چي موږ لانې ورته وایو، رسول الله ﷺ غواړي چي دغه لانې ته و خیژي مګر نه سوای ختلای ځکه یو خو د رسول الله ﷺ عُمر ډېر ؤ او بل یې دوې زغري اغوستي وې او بل شدید زخمي سوی ؤ، نو طلحه بن عبیدالله ﷛ چوخه ورکړه او رسول الله ﷺ د هغه پر شا هغه لوړي ډبري ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وختی او بیا رسول الله ﷺ وفرمایل: اوجبَ طلحه، یعني: طلحه ته جنت واجب سو.

کله چي رسول الله ﷺ د غره دغه لوړ لاښ ته وختی، وروسته ابوبکر او عمر رضي الله عنهما هم ور وختل، په دغه وخت کي غر وربېږدېدی (لکه زلزله چي وسي) رسول الله ﷺ غر په پښه و واهه او وې فرمایل: «اُثبُت اُحُد فَانَّ عَلَیکَ نَبِیٌّ و صِدِّیقٌ وشهیدٌ » یعني: اُحُده! ثابت و درېږه مه رېږده، پرتا نبي او صدیق او شهید ولاړ دي، چي د شهید څخه مقصد حضرت عمر رضي الله عنه دی بیا نو اُحُد ثابت و درېدی.

اوس نو پاته اصحاب کرام د غره سره یو ځای کیږي او غره ته خیژي د جنګ میدان خالي دی، هغه نورو مسلمانانو ولیدل چي بیرغ یې د غره سره دی دوی هم ټوله هلته سره جمعه سوه اوس ټول مسلمانان پر غره سربېره دي په دغه وخت کي مشرکانو پر مسلمانانو آخري هجوم ور وړی غواړي چي دغه پاته مسلمانان ټول و وژني، که څه هم نورکفار سره پاشلي تیت او پرک دي خو خالد بن ولید تر اوسه هغه خپله ټولي یو ځای او منظمه ساتلې ده او وې لیدل چي د مسلمانانو بیرغ په غره کي دی نو د غره پر طرف ور رهي سو، د مسلمانانو بیرغ چي تر اوسه ولاړ دی او د شکست دپاره د بیرغ لوېدل حتمي دي نو خالد غواړي چي خامخا مسلمانانو ته شکست ورکړي، د دغه مقصد دپاره دئ او ابوسفیان د نورو سپرو په ملګرتیا د غره و طرف ته ور رهي سوه غواړي چي غره ته ور و خیژي مګر د دوی آسان غره ته نه سي ختلای، نو خالد بن ولید غواړي چي غره ته پر پښو او پیاده ور و خېژي او د مسلمانانو پاته څو نفره ختم او فیصله کړي.

اوس چي خالد او د هغه ملګرو غره ته د ختلو إراده کړې ده او هلته رسول الله ﷺ د څو لږو ملګرو سره موجود دی ځکه نور ټول لښکر تښتېدلی دی او ډېر کسان په دغه وخت کي مدینې منورې ته رسېدلي وه، هغه لږ نفر چي پاته دي هغه د رسول الله ﷺ سره د غره پر دغه حصه ولاړ دي او دلته خالد خپله حمله غره ته متوجه کړه، د خالد سره منظم او قوي لښکر ور سره دی او د صحابهٔ کرامو شمېر ډېر لږ دی نو خود څه نه سي کولای، رسول الله ﷺ وفرمایل: هغه غشي چي ستاسي سره دي ټول را ټول کړی او ویل: سعد چیري دی؟ سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه موجود ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او غشي را ټول سوه رسول الله ﷺ سعد ته و فرمایل: وله یې یا سعد! سعد ﷺ په تعجب سره و ویل: څنګه او څوک و وُلم؟ یا رسولَ الله؟ دا پوره لښکر دی، رسول الله ﷺ و فرمایل: وله یې یا سعد! سعد ﷺ هم په غشو ویشتلو شروع وکړه، په اول غشي یې د مشرکانو څخه یو نفر و ویشتی او هغه و وژل سو، رسول الله ﷺ و فرمایل: وله یې یا سعد! فداکَ أبي وأمي، په دوهم غشي یې هم مشرک و ویشتی هغه هم و وژل سو، رسول الله ﷺ بیا و فرمایل: وله یې یا سعد! سعد درېیم مشرک و ویشتی هغه هم و وژل سو، د هر غشي په ویشتلو یو مشرک وژل کېدی، کفارو چې دغه ویشتل او وژل ولیدل پر شا ولاړل، ویل: دا څه حال دی؟ د هر غشي د ویشتلو سره مو یو نفر وژل کېږي دا خو موږ ټول تباه کېږو نو خالد د خپله لښکره سره پر شا ولاړی او مسلمانان د دوی له شره وساتل سوه، د سعد بن أبي وقاص ﷺ د غشو ویشتلو په سبب مسلمانان د مشرکانو د جنګ او شره څخه خلاص سوه او نور پاته مسلمانان هم د رسول الله ﷺ پر شا وخوا را وګرځېدل.

د شهیدانو د پزو او غوږو پرې کول

دغه د خالد حمله د مشرکانو آخرنۍ حمله وه چې پر مسلمانانو یې وکړه، څرنګه چې مشرکان د رسول الله ﷺ په هیڅ حال نه دي خبر چې څه ورته پېښه ده خو تقریباً دا یې یقین ؤ چې هغه وژل سوی دی ځکه ابن قَمئه ویلي وه: چې هغه ما و وژی، نو مشرکان خپلو ځایو ته ولاړل او مکې مکرمې ته د تګ آمادګي نیسي، مشرکان د خپلو سامانو په ټولولو او بارولو مشغوله سوه او د مشرکانو ښځې د مسلمانانو د هغو شهیدانو چې په میدانِ جنګ کي پراته وه د پزو او غوږو په پرې کولو مشغوله سوې، د شهیدانو نسونه ور څیري هند بنت عتبه چې د ابوسفیان ښځه وه د سیّد الشهداء حمزه ﷺ نس ور څیري کړی او د هغه اینه یې را وکښل غواړي چې وې خوري ځکه دې قسم کړی ؤ چې د حمزه ﷺ اینه به خوري، ولي حمزه ﷺ هغه څوک ؤ چې د بدر په ورځ یې د دې پلار او اکا وژلي وه، اوس چې هند د حمزه ﷺ اینه را وکښل غواړي چې وې خوري اینه یې وژوول هغه ډېره ترخه وه نه یې سوای تېرولای نو یې بیرته تو کړه او بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د حمزه رضي الله عنه له جسده د ده پزه او غوږونه پرې کړل، د مشرکانو ښځو د شهيدانو د پزو او غوږو څخه هارونه او امېلونه جوړ کړل او دالته يې په دښتې وُنو وځړول.

کله چي جنګ پای ته ورسېدی مشرکان د جنګ له ميدانه ووتل د مسلمانانو ښځې د جنګ ميدان ته ورغلې د اوبو ژي ورڅخه دي او د مسلمانانو زخميانو ته اوبه ورکوي، انس رضي الله عنه وايي: ما عائشه بنت أبي بكر او امّ سُليم وليدې چي ژي يې په شا را اخيستي وه او د زخميانو په خولو کي يې اوبه ور تويولې، هغه ژي چي به خالي سوه بيا به ولاړې او ژي به يې د اوبو ډک راوړل د زخميانو په خولو کي به يې ور تويولې، حضرت عمر رضي الله عنه وايي: ام سُليط رضي الله عنها د اُحُد په ورځ موږ ته د اوبو ژي را وړل.

په دغو ښځو کي اُم ايمن رضي الله عنها هم وه، کله چي يې ځيني مسلمانان وليدل چي د جنګ له ميدانه تښتي او مديني منورې ته داخليږي د هغو پر مخانو يې خاوري ور پاشلې او ځينو ته به يې ويل: دغه څرخئ واخله ته يې اوبه او توره ما ته راکړه او بيا په تلوار سره د جنګ ميدان ته ولاړل هلته يې زخميان اوبول.

دغه د زخميانو د اوبولو په وخت کي (حِبان بن العرقه کافر) اُم ايمن په غشي و ويشتل دا غځاره سوه او د بدن يوه حصه يې ښکاره سوه، دغه د الله دښمن حِبان شين د خندا ولاړی، دغه کار و رسول الله ﷺ ته ډېر سخت تمام سو نو يې سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه ته يو غشی ورکړی او ويل: موږ خو نه سو ور رسېدلای نو په دغه غشي يې و وله، سعد رضي الله عنه هم پر دغه کافر حِبان د غشي واری وکړی او حِبان يې په غاړه کي و ويشتی، حبان هم غځار سو او بدن يې لڅ سو، رسول الله ﷺ هم داسي و خندل چي غاښونه يې ښکاره سوه او بيا يې وفرمايل: سعد د دغي ښځي قصاص او بدله واخيستل.

کله چي رسول الله ﷺ د غره په دغه لوړه حصه کي قرار ونيوی نو حضرت علي رضي الله عنه ولاړی او خپل هغه د څرمني سپر چي ورسره وُ د اوبو يې ډک کړی او رسول الله ﷺ ته يې را وړی چي وې چښي، څرنګه چي اوبو بوی درلودی نو رسول الله ﷺ هغه اوبه و نه څښلې مګر مخ يې د وينو څخه په پرېولی، رسول الله ﷺ دغه اوبه پر سر تويولې او ويل يې: د الله جل جلاله غضب پر هغه چا ډېر شديد دی چي د الله د رسول مخ يې په وينو ورولړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سهل رضي الله عنه وايي: په والله زه هغه څوک پيژنم چي د رسول الله ﷺ زخم يې و پرېولی او هغه څوک پېژنم چي اوبه يې ور تويولې، او په څه شي سره يې علاج وسو؟ دئ وايي: د رسول الله ﷺ لور فاطمه رضي الله عنها يې زخم ور پرېولی او علي بن أبي طالب رضي الله عنه له خپله سپره څخه اوبه ور تويولې.

کله چي فاطمې رضي الله عنها وليدل چي اوبه نور هم دويني بهېدل زياتوي نو يې د بوريا يوه ټوټه وسوځل او په هغه ايرو يې دغه زخم ډک کړی بيا نو ويني و درېدلې.

وروسته محمّد بن مسلمه رضي الله عنه خوړې او تازه اوبه را وړې، رسول الله ﷺ هغه اوبه وڅښلې او محمّد بن مسلمه رضي الله عنه ته يې د خير دعاء وکړه، رسول الله ﷺ د ماپښين لمونځ د هغه زخمو په سبب په ناسته سره آداء کړی او مسلمانانو هم د ده ﷺ تر شا په ناسته سره لمونځ آداء کړی.

تر جنګ وروسته
د عمر فاروق رضي الله عنه او ابوسفيان خبري

کله چي ټول مشرکان د بيرته تللو دپاره تيار او آماده سوه ابوسفيان د خونورو کفارو سره د غره يوې بلې لوړي ته وختی او مسلمانانو ته يې ور ناري کړه:

آيا په تاسي کي محمّد سته؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: جواب مه ورکوی.

ابوسفيان بيا ناري کړه: آيا په تاسي کي ابوبکر سته؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: جواب مه ورکوی.

ابوسفيان بيا ناري کړه آيا په تاسي کي عمر سته؟

رسول الله ﷺ د جواب ورکولو څخه منعه کړل.

ابوسفيان د بل چا پوښتنه و نه کړه فقط د دغو درو نفرو پوښتنه يې وکړه ځکه دئ او د ده قوم په دې پوهېدل چي د اسلام قيام او ثابته پاته کېدل په دغو درو نفرو سره دي، بيا نو ابوسفيان و ويل: که دغه کسان وژل سوي وي نور نو زموږ په تاسي هيڅ پروا نه کيږي ځکه په تاسي کي نور هيڅ شان او شوکت نه دی پاته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر فاروق رضي الله عنه نور صبر نه سواى کولاى و درېدى او په لوړ آواز يې ور ناري کړه ويل: اې د الله دښمنه! هغه کسان چي تا ياد کړل هغه ټول ژوندي دي الله جل جلاله هغه کسان پرېښوول چي ته په نا راضه کېږې.

ابوسفيان و ويل: زموږ ځينو نفرو ستاسي د وژل سوو کسانو پزي او غوږونه ورپرې کړل خو دا داسي کار دى چي نه ما په هغه سره امر کړي دي او نه په نا راضه يم.

بيا نو ابوسفيان د نصر او بري ناره وکړه، په دغه جنګ کي د کفارو په کاميابي فخر او غرور کوي په ډېر لوړ آواز يې ناري کړه: (أعَلّ هُبل) هُبل هغه د قريشو بت دى، نو ده و ويل: هُبل لوړ سو، رسول الله ﷺ و فرمايل: آيا جواب نه ورکوى؟

مسلمانانو ويل: څه ورته و وايو؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: و واياست (اللّٰهُ اعلیٰ وأجَل) الله جل جلاله تر ټولو لوړ او لوى دى، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ور ناري کړه (اللّٰهُ اعلیٰ وأجل)

ابوسفيان بيا و ويل: موږ عُزٰى لرو او تاسي عُزٰى نه لرى، عُزٰى د ډېرو يو بل بت دى، سبحان الله! مشرکان د ډېرو په هغو بتانو فخر او غرور کوي چي دوى په خپلو لاسو جوړ کړي دي او هغه بتان مچ هم له ځانه نه سي شړلاى.

رسول الله ﷺ و فرمايل: آيا جواب نه ورکوى؟

مسلمانانو ويل: څه ورته و وايو؟

ويل: و واياست: اللّٰهُ مولانا ولا مولا لکم.

يعني: الله جل جلاله زموږ دوست او مالک دى او تاسي لره دوست او مالک نسته.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ور ناري کړه: اللّٰه مولانا ولا مولا لکم.

ابوسفيان و ويل: دغه ورځ د بدر د ورځي په بدل کي ده او جنګ د سلوغې په شکل دى کله لوړه وي کله کښته، يعني: کله تاسي کاميابه ياست کله موږ.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه و ويل: تاسي زموږ سره نه سى برابرېدلاى، زموږ وژل سوي کسان په جنت کي دي او ستاسي وژل سوي کسان په اور کي دي.

ښه متوجه سى: دا درس دى او همېشه يې په ياد ولرى: مسلمانان او کفار هيڅکله نه سي سره برابرېدلاى، دا خو يقيني خبره ده چي مرګ د هر ژوندي انسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره که مسلمان وي که کافر حتمي او ضروري دی له مرګه هیڅ چاره نشته، اوس یا وروسته خامخا راتلونکی دی مګر د مسلمانانو وژل سوي او مړه سوي کسان جنتوا و نعمتو ته ځي او د کفارو مړي دوږخ او ابدي اور ته ځي.

بیا ابوسفیان و حضرت عمر رضی الله عنه ته وویل: یا عمر! ته یو وار ماته راسه.

رسول الله ﷺ و فرمایل: ورسه وګوره چې څه وایي، عمر رضی الله عنه ورغلی ابوسفیان ورته و ویل: یا عمر! په الله سره قسم درکوم چې موږ محمد ﷺ و وژی؟ عمر رضی الله عنه و ویل: یا، والله او هغه دغه اوس ستا خبري اوري.

ابوسفیان و ویل: ته و ما ته تر ابن قمئه صادقه یې.

ابن قمئه خو ویلي وه چې ما محمد ﷺ ووژی، مګر عمر رضی الله عنه وایي هغه ژوندئ دی.

نو ابوسفیان ویل: زه ستا خبره منم نه د ابن قمئه.

ابن اسحاق رحمه الله وایي: کله چې ابوسفیان او د ده ملګري رهي سوه نو یې ناري کړه: زموږ او ستاسي وعده په را تلونکي کال کې په بدر کې ده یعني: پر کال به بیا دغه شپې په بدر کې سره جنګیږو، رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو څخه یوه نفر ته و ویل: ورته و وایه هو دغه وخت او هغه ځای زموږ او ستاسي په منځ کې وعده ده.

بیا نو رسول الله ﷺ و حضرت علي رضی الله عنه ته و ویل: په مشرکانو پسي ور ووزه او وګوره چې دوی څه کوي؟ او مقصد یې څه دی؟ که یې آسان ګوښه کړي وه او پر اوښانو سپاره وه نو دوی مکې مکرمې ته ځي او که پر آسانو سپاره وه او اوښان یې دغسي ور سره بېول نو یې إراده ده چې پر مدینه منوره حمله وکړي او زما دي قسم په هغه ذات وي چې زما نفس د هغه په قدرت کې دی که یې د مدینې منورې إراده وه زه به هلته پسي ورسم او هلته به جنګ ور سره وکړم.

حضرت علي رضی الله عنه وایي: زه په مشرکانو پسي ور ووتم ګورم چې دوی څه کوي؟ او چیري ځي؟ و مي لیدل چې آسان یې ګوښه کړه او دوی پر اوښانو سپاره سوه مخ پر مکه مکرمه رهي سوه.

اوس به په اُحُد کې د وژل سوو کسانو یا شهیدانو او زخمیانو
څه متفرقه قصې درته بیان کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زید بن ثابت رضی الله عنه وايي: کله چې قريش د جګړې له ميدانه ولاړل او مسلمانانو دا موقع پيدا کړه چې په خپلو وژل سوو کسانو او زخميانو پسې وګوري نو رسول الله ﷺ زه ولېږلم چې په سعد بن ربيع رضی الله عنه پسې وګورم او را ته وې فرمايل: که دې سعد وليدی زما له طرفه سلام ورته و وايه او پسله سلامه ورته و وايه: رسول الله ﷺ وايي: څه حال دې دی؟

زید بن ثابت رضی الله عنه وايي: زه د جګړې په ميدان کې په وژل سوو کسانو کې ګرځېدم چې سعد بن ربيع مې په داسې حال کې وليدی چې د ژوند آخري ساوې يې کښلې او (٧٠) ځايه زخمي سوی ؤ، ځيني زخمونه يې د تورو وه، ځيني د نېزو او ځيني د غشو، نو ما ورته و ويل: يا سعد! رسول الله ﷺ سلام درته وايي او پوښتنه دې کوي چې څه حال دې دی؟ سعد بن ربيع و ويل: پر رسول الله ﷺ دې سلام وي او ورته و وايه: يا رسولَ الله! د جنت بوی حسوم او ويل زما قوم انصارو ته و وايه: که په تاسې کې د سترګو د رپولو قدرت پاته ؤ او رسول الله ﷺ ته دښمن ورسېدی بيا نو د الله جل جلاله په حضور عذر نه لری او په دغه وخت کې يې پاک روح له بدنه جلا سو.

هلته په زخميانو کې يو نفر ؤ چې نوم يې عَمرو بن ثابت ؤ او خلکو (أصَيرِم) ورته ويل دغه اصيرم کافر ؤ، مخ کې چې به مسلمانانو هر وخت اِسلام پر عرضاوه ده به انکار کاوه خو اوس په زخميانو کې پروت دی او د ژوند آخري لحظې يې دي، مسلمانانو يو له بله سره و ويل: دغه أصَيرِم څنګه راغلی دی؟ دئ خو له اسلامه منکره ؤ، بيا يې په خپله د أصيرم څخه پوښتنه وکړه ويل: د قوميت په سبب راغلی يې که دي اسلام ته رجوع کړې ده؟ أصيرم و ويل: بلکه اسلام ته مې رجوع کړې ده، پر الله او رسول الله مې ايمان را وړی او بيا مې د رسول الله ﷺ په ملګرتيا جګړه وکړی تر څو چې دغه حال مې دی چې تاسې يې وينی او په دغه وخت کې وفات سو، صحابهٔ کرامو د ده حال رسول الله ﷺ ته و وايه.

رسول الله ﷺ و فرمايل: دئ د اهلِ جنت څخه دی.

ابو هريره رضی الله عنه وايي: چې دغه أصيرم هيڅکله د الله جل جلاله دپاره يو لمونځ هم نه ؤ کړی.

مسلمانان په زخميانو کې پر قزمان پېښ سوه هغه قزمان چې د پهلوانانو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قهرمانانو غوندي جنګ يې کړی ؤ، يوازي ده (٧ يا ٨) نفره مشرکان وژلي وه، ستاسي به په ياد وي چي درې نفره د کفارو د بيرغ پورته کوونکي يې و وژل او اوس په داسي حال کي پروت دی چي زخمنو د کاره ايستلی دی، نو مسلمانانو دئ د بني ظفر کورو ته يو وړی، مسلمانانو د جنت زيري ورکول چي ته خو غازي سوې او که مړ سې شهيد هم يې، قزمان و ويل: په والله ما د بل شي دپاره جنګ نه دی کړی مګر د قوميت په سبب او که د قوميت مراعت نه وای ما به جنګ نه وای کړی.

کله چي بيا د زخمو له درده په تکليف سو نو يې ځان په خپله و وژی.

کله چي به دغه قزمان د رسول الله ﷺ په حضور کي ياد کړل سو، رسول الله ﷺ به و فرمايل: هغه د اهلُ النّار يا دوږخيانو څخه دی.

ورونو! اور او دوږخ د هغه مجاهدينو پای او د ورتګ ځای دی چي بېله إعلاءِ کلمةُ الله بل د هر مقصد دپاره جنګيږي، مثلاً يو څوک د نامه، قوميت، حزب، پيسو، کُرسۍ يا داسي نورو مقصدو دپاره جنګ کوي هغه مجاهد به اور او دوږخ ته ځي.

خو د قزمان پر عکس هلته د بني ثعلبه د يهودو څخه يو نفر په وژل سوو کسانو کي پروت ؤ چي مُخَيريق نومېدی، مخيريق يهودي او په يهودو کي عالم هم ؤ.

رسول الله ﷺ د اُحُد غزاء ته د جمعې په ورځ د ماځيګر تر لمانځه وروسته و وتی په دغه شپه کي د جنګ آمادګي ونيول سوه او په سهار کي چي د شنبې ورځ وه جنګ پېښ سو، الله ﷻ په دغه ورځ د مخيريق زړه ته ايمان داخل کړی او د شنبې په ورځ يې په يهودو کي ږغ وکړی ويل: والله تاسي ښه پوهېږی چي دا هغه نبي دی چي تاسي ته په تورات کي ذکر سوی دی او د ده ﷺ مرسته پر تاسي لازمه ده نو در ولاړسی او د ده ﷺ په ملګرتيا جنګ وکړی، يهودو بهانه او پلمه کول ويل: يا مخيريق! ته پوهېږي چي نن شنبه ده او د شنبې په ورځ الله ﷻ پر موږ جنګ حرام کړی دی، مخيريق و ويل: اوس تاسي لره شنبه نسته، تاسي په دغه بهانه غواړی چي نبي يوازي جنګ وکړي او تاسي ناست ياست، نو ده خپله اسلحه ورسره واخيستل او ويل: که زه و وژل سوم زما مال د محمّد ﷺ دی هر څه چي په کوي د ده خوښه ده، مخيريق يوازي رهي سو او د جنګ ميدان ته داخل سو، پسله څه جنګ کولو شهيد و وژل سو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ و فرمايل: كه څوک غواړي چي داسي جنتي ته وګوري چي په ټول ژوند يې الله جل جلاله ته يو لمونځ نه وي كړى دغه مخيريق ته دي وګوري، سبحان الله! په ټول ژوند يې يو لمونځ نه ؤ كړى، مسلمان سو، بيا و وژل سو او جنت ته داخل سو.

هر هغه چا ته چي د الله عزوجل د جنت إراده وي دغسي يې ورته آسانه كړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: جنت و تا ته ستا د چوټي تر بند نژدې دى.

خو زما او ستا څخه هم څه حركت غواړي، زما او ستا په اعمالو او اقوالو كي بايد صداقت او د جنت غوښتلو څه علامې موجودي وي.

الله جل جلاله دې جنت الفردوس زموږ او ستاسي بلكه و ټولو مسلمانانو په نصيب كړي.

د شهيدانو د جملې څخه يو هم عَمرو بن جموح رضي الله عنه ؤ، عَمرو رضي الله عنه په پښه ګوډ ؤ، كله چي رسول الله ﷺ د جنګ آمادګي نيول ده هم د وتلو نيت وكړى، اولادو يې ورته و ويل: پلاره! ته ګوډ يې معذوره يې الله جل جلاله ستا څخه جنګ او جهاد ساقط كړى دى او ته معاف يې، ده و ويل: زه غواړم چي په دغه ګوډه پښه جنت ته داخل سم، نو يې د رسول الله ﷺ څخه د جنګ كولو اجازه وغوښتل او رسول الله ﷺ هم د وتلو اجازه وركړه او په دغه جنګ كي شهيد و وژل سو.

د شهيدانو را ټولول او ښخول

كله چي د اُحُد د ورځي شهيدان را ټول او سره يو ځاى سوه رسول الله ﷺ ورته و درېدى او وې فرمايل: زه پر دغو كسانو شاهد يم او هيڅ داسي زخمي نسته چي د الله جل جلاله په لار كي دي زخمي سي مګر الله عزوجل به يې د قيامت په ورځ په داسي حال كي را پورته كړي چي د ده له زخمه بهويني بهيږي، داسيويني چي رنګ به يې د وينو وي او بوى به يې د مشكو وي.

اوس نو ځينو مسلمانانو خپل شهيدان مدينې منورې ته وړل چي هلته يې ښخ كړي، هر يوه خپل قريب اخيستى او وړى يې مګر رسول الله ﷺ امر وكړى: كه چا د مسلمانانو د شهيدانو څخه يو څوک وړى وي بيرته دي يې را وړي چي ټول شهيدان دلته د خپل شهادت پر ځاى ښخ كړل سي او غسل هم مه وركوى، فقط زغري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلحې ځني ايسته کړی او په خپلو کالو کي يې ښخ کړی، د جابر بن عبدالله ﷺ د عمه مېړه او د هغه وروړ شهيدان سوي وه، نو د ده ﷺ عمه د خپل خاوند او د هغه د وروړ جنازې پر يوه اوښ اخيستي وې چي مديني منورې ته يې يوسي، دا په لار کي وه چي د رسول الله ﷺ امر ورورسېدی هغه دوه يې بېرته را وګرځول او د مسلمانانو د شهيدانو سره په اُحُدکي ښخ کړل سوه، د مسلمانانو شهيدان يې دوه يا درې نفره په يوه قبرکي ښخول، رسول الله ﷺ به پوښتنه کول چي دکوم يوه ډېر قرآن مجيد په ياد ؤ؟ هر يوه ته چي به اشاره وسوه په لحدکي به يې هغه د قبلې و طرف ته د مخه کاوه او دوه نفره يې په يوه کالي کي سره يو ځای کول، يعني: کفن خو نه ورکول کېدی مګر هغه پټو يا چادر چي به يې سر بېره پر اچاوه دوه نفره به يې په يوه پټو يا چادر کي پټول، دا د مسلمانانو د غريبۍ او مسکنت حالت ؤ او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: د قيامت په ورځ زه پر دغو خلکو شاهد يم.

عبدالله بن حرام ﷺ چي د جابر ﷺ پلار ؤ او عَمرو بن جموح ﷺ په يوه قبر کي ښخ کړل سوه ځکه په ژوندکي هم د دوی دوو په منځ کي دوستي او محبت ؤ.

د شهيدانو د راټولولو په وخت کي د حنظله ﷺ جسد ورک ؤ، پسله ګرځېدلو اولټولو يې د ده ﷺ جسد هلته ګوښه پيدا کړی چي پر يوه لوړه مځکه پروت ؤ او اوبه ځني څڅېدې، رسول الله ﷺ اصحاب کرامو ته و ويل: ملائکې ده ته غسل ورکوي او بيا يې و فرمايل: تاسي د ده له ښځي څخه پوښتنه وکړی چي د ده څه قصه وه؟ ښځي يې هغه د ده د شپې خبر ورته و وايه نو ځکه و حنظله ﷺ ته (غسيلُ الملائکه) ويل کيږي، يعني: هغه څوک چي ملائکو غسل ورکړی دی.

رسول الله ﷺ چي د سيدنا حمزه ﷺ په شهادت نه ؤ خبر او اوس يې خپل اکا او رضعي وروړ وليدی چي وژل سوی دی، پزه او غوږونه يې پرې سوي دي، نس يې څيري دی او اينه يې پر ځيګر پرته ده، داسي منظر او مشهد دی چي په هره اندازه سره انسان فکر کوي تر هغه هم تريخ او غمجن حالت دی، رسول الله ﷺ د دغه حال په ليدلو سره ډېر غمجن سو او وې ژړل.

د رسول الله ﷺ عمه صفيه ﷺ راغله غواړي چي خپل وروړ حمزه ﷺ و ويني،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ د دې زوی زبیر رضی الله عنه امر وکړ چې په يوه قسم سره دا له دې څخه منعه کړي چې خپل ورور پر دغه حال ووينې، مګر دې وويل: ولې مې د ورور د ليدلو څخه منعه کوی؟ زه خبره سوم چې زما د ورور پزه او غوږونه يې ور پرې کړي دي او دا هم د الله جل جلاله په لار کې، موږ په دې کار نه ؤ راضي مګر زه د دې کار اجر او ثواب د الله جل جلاله څخه غواړم او إن شاء الله صبر به وکړم.

بيا نو ورغله خپل ورور يې وليدی دعاء يې ورته وکړه ﴿اِنّا لله وَاِنّا اليه راجِعون﴾ يې وويل، خپل ورور ته يې د مغفرت غوښتنه وکړه.

دغه ته صبر وايي چې انسان د هر غم او مصيبت په اوله مرحله کې صبر وکړي او د الله جل جلاله په امر او إراده راضي سي که نه په وروسته کې خو هر څوک د خپلې بې وسی په سبب په هر څه راضي معلوميږي، په وسه يې څه نه وي پوره نو وايي صبر مې کړی دی، يا دا چې د وخت په تيريدلو سره غم په خپله سپکيږي او هيريږي، خو اصلي صبر! هغه صبر چې اجر او ثواب لري او موږ په امر کړه سوي يو، هغه صبر دی چې د غم او مصيبت د پيښيدلو سره يو ځای ووايي: د الله جل جلاله په امر او قضاء خوښ او راضي يم، هو! په پټه خوله او بېله شکايته ژړا، انساني رحم او عاطفه ده، د هغه څخه شرعي منعه هم نسته خو شکايت او په لوړ آواز سره ژړا منعه او ګناه ده.

بيا نو رسول الله ﷺ امر وکړ چې حمزه رضی الله عنه دې د عبدالله بن جحش رضی الله عنه سره يو ځای ښخ کړل سي، ځکه عبدالله بن جحش رضی الله عنه د حمزه رضی الله عنه د خور زوی او رضعي ورور هم ؤ. عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وايي: موږ هيڅکله د رسول الله ﷺ داسې سخته او شديده ژړا نه ده ليدلې لکه پر خپل اکا حمزه رضی الله عنه چې يې ژړل او بيا رسول الله ﷺ حمزه رضی الله عنه د قبلې طرف ته کښېښاوه او دی ﷺ ورته و دريدی په دومره شدت سره يې وژړل چې موږ يې د ژړا سګلې اوريدلې.

رسول الله ﷺ پر خپل اکا حمزه بن عبدالمطلب رضی الله عنه په ډيره شديده ژړا ژړل او وې فرمايل: والله زما په ژوند تر دغه سخت او غمجن حال نه دی را ته پيښ سوی.

ورونو او خوندو! د اُحُد د شهيدانو مشهد او منظر د ليدونکو دپاره ډير غمجن او زړه دردوونکی ؤ، په ليدلو سره يې اينې خوږېښدلې خباب رضی الله عنه وايي: د حمزه رضی الله عنه دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کفن یا د بدن د ټوټو دپاره بېله یوه کوچنی ټوټې بل شئ نه ؤ موجود چې پر سر به یې ور واچاوه پښې به یې لڅې سوې، چې پر پښو به یې ور واچاوه سر به یې لڅ سو، نو هغه کوچنۍ ټوټه یې پر سر ور واچاوه او د پښو د پټولو دپاره یې پر پښو واښه ور واچول.

عبدالرّحمٰن بن عوف ﷛ وایي: مصعب بن عُمیر ﷛ چې تر ما ښه او بهتر ؤ و وژل سو او په داسي یوه ټوټه کي کفن کړل سو چې سر به یې ور پټ کړی پښې به یې لڅې سوې او چې پښې به یې ور پټې کړې سر به یې لڅ سو، خباب ﷛ وایي چې رسول الله ﷺ راته وفرمایل: سر یې ور پټ کړی او پر پښو یې واښه ور واچوی.

بیا نو رسول الله ﷺ د اُحُد د شهیدانو د ښخولو امر وکړی او په دغه غمجنه طریقه سره د اُحُد شهیدان پر هغه ځای او هغه د جنګ پر میدان بېله غسله او کفنه په خپلو کالو کي ښخ کړل سوه.

امام احمد ﷬ روایت کوي او وایي: کله چې د اُحُد په ورځ مشرکان د جنګ له میدانه ولاړل رسول الله ﷺ وفرمایل: سم او برابر و دربړی چې زه د خپل رب ﷯ حمد او ثنا و وایم، اصحاب کرام هم د ده ﷺ ترشا صف صف و درېدل او رسول الله ﷺ په دعاء کولو داسې شروع وکړه:

« اللّهم لَکَ الحَمدَ کلُّهُ، اللّهم لاَ قابضَ لما بَسَطتَ، ولا باسطَ لما قَبَضتَ، ولاَ هادي لِمَن اَضلَلْتَ، ولا مُضلَّ لِمَن هَدَیتَ، ولا مُعطي لما مَنَعتَ، ولا مانِعَ لما اَعطَیتَ، ولا مُقرِّبَ لما باعَدتَ، ولا مُبعدَ لما قَرّبتَ، اللّهم ابسُط علینا من بَرَکاتکَ و رَحمَتکَ وَ فَضلکَ و رزقکَ، اللّهم انّي اَسئلُکَ النَعیمَ المُقیم، الذي لا یَحُولُ و لا یزول، اللّهم انّي اَسئلُکَ العَونَ یومَ العیلَه، والأمنَ یومَ الخَوف، اللّهم انّي عائذٌ بکَ من شرِّ ما اَعطَیتَنا وَ شرّ ما مَنَعتَنا، اَللّهم حبب الینا الایمانَ و زَیّنـــهُ في قُلُوبنا، و کرّه الینا الکُفرَ وَالفُسُوقَ وَالعصیان، واجعلنا من الرّاشدین، اللّهم تَوَفّنا مُسلمینَ وَ اَحینا مسلمینَ وَ اَلحقنا بالصّالحین، غَیرَ خَزایا وَ لامَفتونین، اللّهم قاتلِ الکَفَرَةَ الّذینَ یکذّبون رُسُلک، ویَصُدّون عن سَبیلک، واجعل علیهم رِجزَکَ وَ عذابک، اللّهم قاتلِ الکَفَرَةَ الّذینَ اُوتوا الکتابَ إلهَ الحق».

دغه دعاء په یاد کړی ډېره ښه، با برکته او جامعه دعاء ده؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدينې منورې ته رجوع او هلته د حُب او قربانۍ نادره حالات

کله چې رسول الله ﷺ د شهيدانو د ښخولو څخه فارغه سو او د خپل رب ﷻ حمد او ثناء يې و ويل د خپلو پاته ملګرو سره د مدينې منورې پر طرف رهي سو، لکه څرنګه چې د جنګ په ميدان او جريان کي د مومنو او صادقو مسلمانانو حُب او فداکارۍ ښکاره سوې دغه رنګه په لار او په مدينه منوره کي د مومنو او صادقو مسلمانو ښځو حُب او فداکارۍ ښکاره سوې.

څرنګه چې د مسلمانانو د مرګ او ژوبلي خبرونه مدينې منورې ته رسېدلي وه او هره ښځه په دې انتظار ده چې څوک او کوم قريب به يې وژل سوی وي او تر هر چا زيات د رسول الله ﷺ د صحت او سلامتيا په انتظار کي وې.

د مدينې منورې په لار کي د رسول الله ﷺ او مسلمانانو په مخه حَمنه بنت جحش رضي الله عنها ورغله اول د دې د ورور عبدالله بن جحش رضي الله عنه د وژل کېدلو خبر ورته و ويل سو دې ﴿اِنّا لله وَاِنّا اليه راجِعون﴾ و ويل او د هغه دپاره يې د مغفرت دعاء وکړه، بيا د دې د ماما حمزه بن عبدالمطلب رضي الله عنه د وژل کېدلو خبر ورته و ويل سو، بيا يې هم ﴿اِنّا لله وَاِنّا اليه راجِعون﴾ و ويل او د هغه دپاره يې د مغفرت دعاء وکړه او د رسول الله ﷺ د حال پوښتنه به يې کول، بيا د دې د خاوند مصعب بن عمير رضي الله عنه د وژل کېدلو حال ورته و ويل سو، دلته يې نو نور صبر نه سوای کولای په ژړا او غلبلو سوه، رسول الله ﷺ و فرمايل: بېشکه چې مېړه د ښځي دپاره په يوه خاصه درجه او مقام کي دی.

رسول الله ﷺ او مسلمانان د بني دينار د قبيلې پر يوه داسي ښځه ورغله چي مېړه، ورور او پلار يې په اُحُد کي شهيدان سوي وه، دغي ښځي ته د دې د دغو اقرباوو د يوه يوه د وژل کېدلو خبر ويل کېدی او دې به د هر يوه د خبر تر اورېدلو وروسته د هغه دپاره ﴿اِنّا لله وَاِنّا اليه راجِعون﴾ ويل او بيا به يې پوښتنه کول چي رسول الله ﷺ څنګه دی؟ دوی ويل: الحمد لله هغه په خير دی، دې به ويل: ما ته يې راوښوی يا راښکاره يې کړی چي زه يې و وينم، خلکو د رسول الله ﷺ طرف ته اشاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه چې هغه دی، ښځې چې رسول الله ﷺ ولیدی نو یې څه و ویل؟ سبحان الله! ښځې و ویل: یا رسولَ الله! ستا تر سلامتیا وروسته هرغم کوچنئ دی.

یعني دا چې ته جوړ او سالم یې نور غمونه کوچني او د زغملو وړ دي.

د سعد بن معاذ ﷺ مور د رسول الله ﷺ طرف ته په ځغستا ور رهي سوې وه. سعد بن معاذ ﷺ چې د رسول الله ﷺ د بوده کیزه یا تناو یې نیولی ؤ و ویل: یا رسولَ الله! دغه چې را رهي ده زما مور ده، رسول الله ﷺ و فرمایل: مرحَباً بِهَا، یعني: دې ته ښه راغلی وایم او رسول الله ﷺ دې ته و درېدی، دا چې ور نژدې سوه رسول الله ﷺ دې ته د دې د زوی عَمرو بن معاذ ﷺ چې د سعد بن معاذ ﷺ ورور ؤ د شهادت تسلّی ورکول دې و ویل: یا رسولَ الله! دا چې ته مې جوړ روغ ولیدلې نور ټول غمونه کوچني دي، بیا نو رسول الله ﷺ د هغو کسانو وکورنیو ته دعاء وکړه چې په اُحُد کې شهیدان سوي وه او بیا یې د سعد ﷺ مور ته و ویل: یا اُمِّ سعد! تا ته زېری درکوم او ته د هغو نورو شهیدانو کورنیو ته زېری ورکړه چې د دوی وژل سوي کسان ټول په جنت کې سره ملګري دي او د خپلو ټولو کورنیو دپاره یې شفاعت کړی دی او شفاعت یې هم قبول سوی دی، د سعد بن معاذ ﷺ مور و ویل: یا رسولَ الله! موږ راضي یو او تر دې ښه خبر وروسته به څوک پر خپلو وژل سوو کسانو ژاړي؟

بیا د سعد ﷺ مور و ویل: یا رسولَ الله! د شهیدانو و پاته کسانو ته دعاء وکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: الٰهي د دوی د زړو څخه غم ایسته کړې او د دوی مصیبت په خوشالي ور بدل کړې او د دوی پاته کسانو ته ښه سر پرست او پالونکی ور کړې.

ورونو او خوندو! موږ او تاسې باید د الله جلّ جلاله محَبت، د رسول الله ﷺ محَبت او د إسلام محَبت له دغو کسانو څخه زده کړو، دا هغه کسان دي چې پر اسلام او مسلمانېدلو یې درې کاله نه دي تېر سوي، هغه یې قرباني او فدا کاري وې او دا یې صدق او اخلاص دی، موږ او تاسې چې د زېږېدلو په وخت کې مو د شهادت کلمې په غوږو کې ویل سوې دي او د مسلماني مور پاکې شیدې مو رودلې دي څه راته ښېښه ده چې نن ورځ د څه مال او پیسو دپاره دین او ایمان، الله او رسول الله هېر ؤ، همېشنئ جنت د څو ورځو په راحت مه بدلوی، د دنیا ټول تکلیفونه زغمل کېدلای

(c) ketabton.com: The Digital Library

سې خو د دوړخ د يوې لحظې اور او تکليف نه سو زغملای.

رسول الله ﷺ د دغې ورځي په ماښام کي چي د شنبې ورځ، اوومه د شوال او د هجرت دريم کال ؤ مديني منورې ته ورسېدی، کله چي خپل کور ته ورغلی خپله توره يې حضرت فاطمې ؓ ته ورکړه او ويل لوري! د دغه څخهويني پرېمنځه په والله نن يې وفاء را سره وکړه، حضرت علي ؓ هم خپله توره چي کړه سوې هم وه حضرت فاطمې ؓ ته ورکړه ويل: د دې څخه همويني پرېمنځه په والله نن يې وفاء را سره وکړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: که تا نن په اخلاص سره جنګ کړی دی نو سهل بن حُنَيف او ابو دُجانه هم ستا سره يوځای په اخلاص جنګ کړی دی.

د اُحُد په جنګ کي
ذ دواړو طرفو وژل سوي کسان

د سيرت په کتابو کي تقريباً ټولو روايتو پر دې اتفاق کړی دی چي د مسلمانانو ټول شهيدان (٧٠) نفره وه او ډېر نفر يې هم د انصارو څخه وه، پنځه شپېته نفره يوازي د انصارو څخه وژل سوي وه چي (۴١) نفره يې د خزرج د قبيلې څخه وه او (٢۴) نفره يې د أوس د قبيلې څخه وه او يو نفر د يهودو څخه وژل سوی ؤ، خو د مهاجرينو شهيدان فقط څلور نفره وه، مګرد مشرکانو د وژل سوو کسانو په باره کي ابن اسحاق وايي: چي د مشرکانو د وژل سوو کسانو شمېر (٢٢) نفره دی خو که دقيقه احصائيه وسي او د جنګ پر هغو ټولو تفاصيلو عميق نظر واچول سي کوم چي د سيرت په کتابو کي ذکر سوي دي او هغه چي د جنګ په مختلفو مرحلو کي د مشرکانو د وژل سوو کسانو يادونه کيږي، د هغو څخه دا نتيجه را وزي چي د مشرکانو د وژل سوو کسانو شمېر (٣٧) نفره دی نه (٢٢) نفره. (والله اعلم)

پسله هغه څخه چي مسلمانان د اُحُد د غزاء څخه راغله دغه شپه د يکشنبې او د شوال د مياشتي اتمه شپه وه ټولو مسلمانانو دغه شپه په مدينه منوره کي د تيار سی په حالت کي تېره کړه، دا شپه په داسي ډول پر تېره سوه چي ټول مسلمانان ستړي او ستومانه وه، ټوک ټوک او زخميان وه، څه تکليفونه او زحمتونه پر تېر سوي وه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو بیا یې هم په دغه شپه د مدینې منورې لاري او مدخلونه ساتل چې د شپې حمله رانه وي او نه سي، پر خپل قائد اعلیٰ رسول الله ﷺ یې پیرې کولې خاصتاً که به بیا له یوه طرفه یو آواز یا کړېږ واورېدل سو.

د حمراء الأسد غزاء

رسول الله ﷺ دغه شپه په فکر تېره کړه، په دغه اوسنیو حالاتو کې یې فکر کاوه، دا تشویش ورته پیدا سو: که مشرکانو د خپلو ځانو سره دا فکر وکړی چې موږ خو د جنګ په میدان کې کامیابه سوو مګر له دغې کامیابه مو هیڅ فایده او ثمره لاس ته را نه وړل، نو خامخا پر دغه خپل تګ پښېمانه کېږي او د نیمي لاري څخه به بیرته د مدینې منورې د حملې دپاره را وګرځي، رسول الله ﷺ دا تصمیم ونیوی چې سهار به د مشرکانو د لښکر د شړلو دپاره پسې ور ووزي.

د دغې ورځي په سهار کي چې د یکشنبې ورځ او د شوال اتمه ده او په پرون کي د اُحُد جنګ ؤ رسول الله ﷺ د هغه جنګ و ستړیا او زخمیانو ته نه وکتل بلکه د دغې ورځي په سهار کي یې بڼغ وکړی چې په کفارو پسې دروزی او بل به هیڅوک نه را سره وزي بېله هغو کسانو چې د پرون په جنګ کي یې ګډون کړی ؤ، رسول الله ﷺ نه غوارې چې منافقان ور سره ووزي، که څه هم عبدالله بن اُبیّ منافق راغلی او ویل: یا رسولَ الله! زه در سره وزم رسول الله ﷺ ویل یا! زما سره به بل هیڅوک نه وزي بېله هغو کسانو چې په اُحُد کي یې ګډون کړی وي، د رسول الله ﷺ د امره سره سم مسلمانان سره را ټولیږي خپلو زخمو او ستړیاوو ته یې نه وکتل، د کفارو د لښکر و ډېر والي ته یې نه وکتل او ویل: سمعاً و طاعتاً، ستا امر اورو او اطاعت دي کوو.

جابر بن عبدالله رضي الله عنه هغه چې پلار یې پرون په اُحُد کي شهید سوی ؤ رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! زما دا خوښه ده چې هر جنګ ته، ته وزې زه دي ملګری یم خو اوس زما پلار هغه چې پرون و وژل سو د ده د (۹) لوڼو دپاره پالونکی او سرپرست پرې ایښی یم نو ته ما ته اجازه را کړه چې زه در سره ولاړ سم.

سبحان الله! نن ورځ ځیني کسان له جهاده د پاته کېدلو دپاره عذرونه او بهانې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي خو جابر بن عبدالله رضي الله عنه چي پلار يې په پرون کي شهيد سوی دی او (٩) لوڼي يې ده ته ورپرې ايښي دي او د هغو د روزني او پالني وصيت يې هم ده ته کړی دی، دئ اوس راغلی د رسول الله ﷺ څخه د تللو دپاره اجازه اخلي. دا د دې دپاره چي د خپلو خوندو په باره کي يې هغه د پلار وصيت هم عملي کړی وي او جهاد ته هم ولاړ سي، رسول الله ﷺ هم د تللو اجازه ورکړه.

د يکشنبې په سهار کي د مسلمانانو لښکر د وتلو دپاره ډېر ژرتيار سو، رسول الله ﷺ او مسلمانانو سمدستي د کفارو په لښکر پسي حرکت وکړی.

ورونو! ښه متوجه سی: د اُحُد د جنګ ورځ د هغه شهادتو او زخمو، او د هغه خپلو مشکلاتو سره سره پرون تېره سوې.ده، دا هغه محمّدي کمال دی چي اکمل البشر ﷺ په عسکري او مدني ژوند کي درلودی، په دغه ږغ او وتلو يې داخلي دښمنان چي د مدينې منورې منافقان وه او خارجي دښمنان چي د مکې مکرمې مشرکان وه ټول و ښروول، نن چي د مسلمانانو ډېر نفر زخميان هم دي په کفارو پسي رهي دي، تر داسي اندازې چي ځيني يې د زخمو په سبب پر اوښ نه سي سپرېدلای، نو هغه زخمي نفر به يې په غېږ کي واخيستل او پر اوښ به يې سپاره کړل.

د مسلمانانو په جمله کي دوه ورونه وه چي دواړه زخميان وه هغه چي زخم يې لږ او سپک ؤ هغه به هغه بل ورور په شا وړی.

ځو د مسلمانانو لښکر (حمراءُ الأسد) ته ورسېدی چي دغه ځای د مدينې منورې څخه اته ميله ليري دی او دلته يې واړول، په دغه ځای يعني: حمراءُ الأسد کي معبد بن أبي معبد الخُزاعي و رسول الله ﷺ ته راغلی او مسلمان سو، ځوک وايي چي يا مسلمان نه سو پر هغه خپل شرک پاته ؤ خو د خزاعه ټوله قبيله که مسلمانان وه که مشرکان د زړو ميل يې د رسول الله ﷺ و طرف ته ؤ، دا ځکه چي د خزاعه او بني هاشم په منځ کي پخوانۍ دوستي او پخوانئ حِلف موجود ؤ، نو معبد و ويل: يا محمّد! ﷺ دا چي ستا په اصحابو کي دغه وژنه پېښه سوه موږ ته ډېره درنه تمامه سوه او موږ په دې خوشاله کېدلو چي په دغه جنګ کي کاميابي ستاسي وای.

رسول الله ﷺ امر کړی چي اوس ابوسفيان ته ورسه او په خبرو يې و ښروه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونړو! هغه تشویش چې د رسول اللهﷺ سره د کفارو د بېرته را ګرځېدلو په سبب ور سره ؤ هغه حق او پرځای ؤ ځکه کفارو چې په روحاء کې واړول (روحاء) د یوه ځای نوم دی چې د مدینې منورې څخه (۳۶) میله لیرې دی، نو کفارو چه په روحاء کې واړول یوه پر بل ملامتې ویل، ځینو و ویل: تاسې اوس څه وکړه؟ د مسلمانانو شان او شوکت مو ورمات کړی او بیا مو نو دغسې پرېښوول، هغه د مسلمانانو مشران اوس هم پاته دي بیا به خلک درته را ټول کړي او جنګونه به در سره کوي، درځی چې بیرته ور وګرځو چې دغه پاته کسان ټول و وژنو، خو دا معلومه خبره ده چې دغه سطحې فکر او نظر د هغو کسانو له طرفه ؤ چې د دغو دوو ډلو قوت او معنویات یې په صحي ډول سره نه سوای اندازه کولای، نو ځکه د دوی یوه مشر او زعیم (صفوان بن اُمیه) د دوی د نظر مخالفت وکړی او ویل: یا قوم! دا کار مه کوی زه بېرېږم چې هغه کسان به درباندې را ټول کړي چې په اول وار کې د اُحُد له جنګه پاته سوي وه او اوس به پوره شکست درکړي، درځی مکې ته درځی اوس لا کامیابي ستاسې ده او که پسې ورغلاست زه دا فکر کوم چې شکست به ستاسې وي، خو د صفوان بن اُمیه دغه نظر د اکثریت په مقابل کې مغلوبه سو، چا د ده خبره نه و منل او د مشرکانو لښکر پر دې اتفاق وکړی چې بېرته به مدینې منورې ته ځو او حمله به پر کوو، د مخه تر دې چې ابوسفیان خپل لښکر د مدینې منورې پر طرف رهي کړي معبد بن أبي معبد الخزاعي ور ورسېدی.

ابوسفیان چې د ده په اسلام نه ؤ خبر ویل: یا معبد! د مسلمانانو په باره کې کوم خبر در سره سته؟ معبد د ابوسفیان د اعصابو او روحیاتو سره شدید جنګ شروع کړی غواړي چې ابوسفیان وبېروي او معنویات یې ور و وژني.

معبد و ویل: هو! محمّد په خپلو دومره ملګرو کې په تاسې پسې را وتلی دی چې ما یې مثل نه دی لیدلی او ټول لښکر له قهره سره ایشي، د ده سره هغه کسان یو ځای سوي دي چې د اُحُد په ورځ نه وه ور سره را وتلي او پر هغه خپل پاته کېدلو پښېمانه دي او هغه کسان په دومره قهر او غضب کې وه چې زه یې اندازه نه سم درته بیانولای.

ابوسفیان ویل: وَیحَکَ دا ته اوس څه وایې؟ معبد و ویل: په والله زما دا خیال

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چي ته به له دغه ځایه نه یې بار سوی چي د هغو د آسانو تندیان به و وینې یا به د هغه د لښکر مقدمه تر دغو غونډیو را واوړي، ابوسفیان ویل: والله موږ د دې إراده کړې وه چي دوهم وار بیا حمله پر وکړو او بالکل یې له منځه یوسو، معبد و ویل: پام کوه چي دا کار و نه کړې، زه ستاسي دپاره نصیحت کوونکی او خیر غوښتونکی یم.

دلته نو د مشرکانو د لښکر همت مات سو بېره یې په زړو ننوتل د خپل ځان کامیابي او سلامتیا یې په دې کي ولیدل چي ډېر ژر مکې مکرمې ته ځان و رسوي، خو بیا هم ابوسفیان یو بل روحي او عصبي جنګ د مسلمانانو د لښکر په مقابل کي د دې دپاره شروع کړی چي ښایي په دغه طریقه سره د مسلمانو د حملې څخه خلاص سو، هغه داسي:

په دغه وخت کي د عبد قیس د قبیلې د سپرو یوه ډله تېرېدل چي د مدینې منورې إراده یې وه، ابوسفیان دغو سپرو ته و ویل: تاسي زما یوه رساله محمّد ته رسوی؟ چي زه به د دغه خدمت په مقابل کي کله چي بیا تاسي مکې ته راسی دغه ستاسي ټول بودګان په اوښکو در بار کړم، هغو ویل: هو ولې یې نه ور رسوو، ابوسفیان و ویل: تاسي له خپله ځانه محمّد ته و وایاست چي قریشو د یوې بلې ډېري سختي او لویې حملې دپاره آمادګي نیولې وه او ویل یې: موږ به دا وار محمّد او د هغه ملګري ټوله له منځه یوسو او داسي نوري خبري یې ورته وکړې چي مسلمانان د دوی د تعقیبولو څخه منعه کړي، چي دا اصلاً د ابوسفیان له طرفه د حقیقته خالي یوه لفظي مشاجره وه او ده اصلاً غوښتل چي مسلمانان پسي ور نه سي او دغه خپله اوسنۍ بېره او تېښته په دغو خبرو پټه کړي.

خیر هغه د سپرو ډله په حمراء الأسد کي هغه د مسلمانانو د اړولو پر ځای ورغله او رسول اللهﷺ ته یې هغه خبري وکړې چي ابوسفیان ورته ویلي وې، دوی مسلمانانو ته و ویل: چي قریشو د بلې لویې حملې دپاره ډېر لوی لښکر جوړ کړی ؤ او ځانونه یې د دې دپاره تیارول چي ستاسي د حملې دپاره بیرته را وګرځي، خو د سپرو دغه خبرو د مسلمانانو ایمان او توکل نور هم پر الله جل جلاله ور زیات کړی.

رسول اللهﷺ د دوی په جواب کي څه ورته و ویل؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ او مسلمانانو وویل:

﴿ حَسْبُنَا ٱللَّهُ وَنِعْمَ ٱلْوَكِيلُ ﴾

د ټولي دنيا په مقابل کي موږ ته يوازي الله کافي دی او الله ښومره ښه کار جوړوونکی دی، دغه موضوع الله جل جلاله په قرآن مجيد کي بيانوي او فرمايي:

﴿ ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ ٱلنَّاسُ إِنَّ ٱلنَّاسَ قَدْ جَمَعُوا۟ لَكُمْ فَٱخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَٰنًا وَقَالُوا۟ حَسْبُنَا ٱللَّهُ وَنِعْمَ ٱلْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾ ﴾. [آل عمران: ۱۷۳]

ژباړه: هغه کسان يعني: (مسلمانان) چي دوی ته ځينو خلکو وويل (يعني هغه د سپرو ډلي ورته وويل) چي په تحقيق سره د مکې مکرمې خلک ستاسي د جنګ دپاره سره را ټول سوي دي نو تاسي د هغو څخه و بېرېږی، يا يې ستاسي سره د بل جنګ دپاره نوره اسلحه او د جنګ سامان سره يو ځای کړي دي تاسي د هغو څخه وبېرېږی، خو دغه بېرولو نور هم د مسلمانانو ايمان، توکل او دلاوري ور زيات کړه او دوی وويل: موږ لره الله کافي دی او دغه الله ښومره ښه وکيل او کار جوړوونکی دی.

رسول الله ﷺ و حمراء الأسد ته تر را تګ وروسته نوري درې ورځي هم هلته تيري کړې په يکشنبه هلته ورغلی، دوشنبه، سه شنبه او چارشنبه هلته پاته سو، پسله درو ورځو تېرولو يې بيرته مدينې منورې ته حرکت وکړی.

خو د مخه تر دې چي رسول الله ﷺ مدينې منورې ته حرکت وکړي مسلمانانو ابو عَزّه الجُمَحي شاعر ونيوی، ابو عَزّه الجُمحي هغه څوک دی چي رسول الله ﷺ د بدر په غزاء کي په بنديانو کي نيولی ؤ او بيا يې د ده د غريبۍ او د ډيرو لوڼو درلودلو په سبب بېله فديې پرېښاوه او ايله يې کړی، خو دا شرط يې پر کښېښاوه چي بل وار به زما او د مسلمانانو په مقابل کي نه جنګېږې او ده هم دا شرط قبول کړی، مګر بيا يې هغه خپل عهد مات او خيانت يې وکړی او خلک به يې په خپلو اشعارو د رسول الله ﷺ او مسلمانانو پر ضد پارول، يوازي دا نه چي د مسلمانانو پر ضد يې شعرونه ويل بلکه په خپله يې هم د اُحُد په جنګ کي د کفارو په کته ګډون وکړی، نو کله چي يې دغه ابو عَزّه رسول الله ﷺ ته راوستی ده و ويل: يا محمّد! ﷺ پر ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

احسان وکړه او ما د خپلو لونو دپاره پرېږده او دا وعده در سره کوم چې بل وار بیا ستا او د مسلمانانو په مقابل کې نه جنګېږم رسول اللهﷺ و فرمایل: یا! هیڅکله دې نه پرېږدم بیا به په مکه مکرمه کې ناست یې پر ږیره او برېتو به لاس تېروې او وایې به: محمّد مې دوه واره خطایستی، مومن دوه واره د یوه غاره نه وهل کیږي (یعني داسې نه خطاوزي چې د لږم یا مار له غاره دوه واره و وهل سي) بیا نو رسول اللهﷺ زبیرؓ یا عاصم بن ثابتؓ د ده په وژلو امر کړی او هغه یې غاړه و وهل.

کله چې رسول اللهﷺ مدینې منورې ته ورسېدی هلته یې د کفارو د یوه جاسوس په اعدامولو امر وکړی چې هغه جاسوس معاویه بن مغیره بن ابی العاص ؤ چې دغه معاویه د عبدالملک بن مروان د مور له طرفه نیکه کیږي چې د دغه جاسوس قصه داسې وه: کله چې د اُحُد په ورځ مشرکان د مکې مکرمې پر طرف رهي سوه دغه معاویه په مدینه منوره کې حضرت عثمان بن عفانؓ ته ورغلی چې د ده د اکا زوی ؤ، عثمانؓ د ده دپاره د رسول اللهﷺ څخه امان و غوښتی رسول اللهﷺ هم په دې شرط امان ورکړی چې تر درې ورځې زیات به په مدینه منوره کې نه تېروي او که تر درو ورځو وروسته دئ په مدینه منوره کې ولیدل سو بیا یې نو وژنو.

خوکله چې د مسلمانانو لښکر حمراء الأسد ته ولاړی دغه معاویه تر درې ورځې زیات په مدینه منوره کې و اوسېدی چې په دغه وخت کې یې د قریشو دپاره جاسوسي کول، کله چې بیا د مسلمانانو لښکر بیرته مدینې منورې ته را ورسېدی معاویه په تېښته د مدینې منورې څخه ووتی، رسول اللهﷺ زید بن حارثه او عمّار بن یاسرؓ په ده پسې ولېږل، هغو ونیوی او ویې وژی.

ځینې مؤرخین دغه د حمراء الأسد غزاء ځان ته بېله او جلا غزاء بولي او وایي دا مستقله غزاء ده او نوم یې (غزوهٔ حمراء الأسد) دی، خو په حقیقت کې دا مستقله غزاء نه ده بلکه دغه غزاء د اُحُد د غزاء یو جزء او د هغې غزاء پوره کېدل دي.

دا د اُحُد غزاء وه چې ټولې مرحلې او واقعات یې په تفصیل سره درته بیان سوه خو ډېرو بحث کووتکو او څېړونکو د دغې غزاء پر نتیجه خبرې کړې دي چې آیا دغه غزاء د مسلمانانو دپاره شکست بلل کیږي که یا؟ مګر که موږ په دقیق نظر ورته وګورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دغه جنګ و دوو حصو یا دوو صفحو ته و ویشو په دې کي هیڅ شک نسته چي د جنګ په دوهمه صفحه کي عسکري لوړ والی او تفوق د مشرکانو د لښکر ؤ او دوی وه چي د جنګ پر میدان مسلطنه وه، د اروحو یا انسانانو تلفات د مسلمانانو په طرف کي ډېر او زړه دردوونکي وه او د مسلمانانو یوې ډلي د شکه وتلی شکست و خوړی. ځکه و تښتېدل او ولاړل او د جنګ حالات د مشرکانو په نفعه وه، خو بالمقابل هلته څو شیه سته چي موږ د دې څخه منعه کوي چي موږ و وایو:

په دې جنګ کي فتحه او بریٔ د مشرکانو ؤ، هغه شیان دا دي:

اول: د کفارو لښکر دا و نه کولای سوای چي د مسلمانانو د قومندې مرکز یا قرارګاه ونیسي یا یې تر خپل تسلط لاندي ژا ولي.

دوهم: د مسلمانانو د لښکر ډېري حصې و تیښتي ته رجوع نه ده کړې که څه هم په لښکر کي ډېره بې نظمي او ګډ وډي پېښه سوه خو بیا هم په شجاعت او قربانیو سره پر خپل مرکز او د قیادت پر ځای سره را ټول او جمعه سوه.

درېیم: د مسلمانانو د لښکره یو نفر هم مشرکانو د بندي پر قسم و نه نیوی او مشرکانو د مسلمانانو څخه هیڅ شئ د غنیمت پر قسم وا نه خستی.

څلورم: کفارو د جنګ درېیمه صفحه نه کړه شروع، سره د دې چي د مسلمانانو لښکر د جنګ په میدان کي موجود ؤ کفار رهي سوه، په هغه وختو کي عادت دا ؤ چي فاتحه لښکر به دوې یا درې ورځي د جنګ پر میدان پاته کېدی، خو مشرکانو دغه ورځ هم د جنګ پر میدان نه کړه تېره بلکه ډېر ژر یې کډي وتړلې، د مخه تر دې چي مسلمانان د جنګ له میدانه ووزي دوی د جنګ میدان پرېښاوه.

پنځم: مشرکانو دا جُرئت و نه کړی چي مدینې منورې ته د مینځیانو د نیولو یا مالو اخیستلو دپاره ورننوزي، که څه هم مدینه منوره فقط څو ګامه له دویه لیري وه، د مدینې منورې لار دوی ته خلاصه او د خلکو څخه هم خالي وه.

نو دغه ټول کارونه او علامې موږ ته په تاکید سره دا رابښیي چي هغه څه چي قریشو ته په لاس ورغله هغه فقط یوه فُرصه وه چي مسلمانانو ته ډېر تاوان ورسوي، خو په خپل هغه اصلي مقصد کي چي پسله محاصرې دي د مسلمانانو لښکر په کُلي ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره محو او نابودکړي مطلق ناکامه سوه او ډېر خله دغسي تاوانونه لکه مسلمانانو ته چي ورسېدل فاتح او کامیابه لښکر ته هم پېښېږي، نو دا چي دغه جنګ دي دکفارو دپاره بریٔ او کامیابي وي هیڅکله داسي نه ده. بلکه د ابوسفیان دغه تلوار چي د جنګ له میدانه ډېر ژر و وتی موږ ته دا ثابتوي چي دیٔ پردې بېرېدی که د جنګ دربیمه صفحه شروع سي د ده لښکر ماته او شکست خوري.

او که بیا موږ د حمراءالأسد په غزاء کي د ده موقف تر نظر وباسو نو دا په تاکید سره ویلای سو چي هو: ابوسفیان په بل جنګ کي د خپل لښکر پر ماته او شکست بېرېدی.

اوس نو موږ د دغي څېړني په نتیجه کي دا ویلای سو چي دغه جنګ نه د مسلمانانو دپاره شکست ؤ او نه دکفارو دپاره بریٔ او کامیابي وه، بلکه دا فیصله کوونکی جنګ نه ؤ دا داسي جنګ ؤ چي هري ډلي ته دکامیابۍ او تاوانو خپله حصه ور و رسېدل، چي دغسي جنګ ته په حربي اصطلاح کي (غیر منفصل جنګ) ویل کیږي او هم دغه موضوع ته الله جل جلاله په سورة النساء کي اشاره کوي او فرمایي:

﴿ وَلَا تَهِنُوا۟ فِى ٱبْتِغَآءِ ٱلْقَوْمِ ۖ إِن تَكُونُوا۟ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ۖ وَتَرْجُونَ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾. [١٠٤]

یعني: اې مومنانو تاسي د کفارو په جنګ او تعقیبولو کي سستي مه کوی، که تاسي خوږېږی نو بېشکه چي دوی هم داسي خوږېږي لکه تاسي چي خوږېږی او تاسي د الله جل جلاله څخه د أجر او ثواب امید لری چي کفار دغه امید نه لري او الله جل جلاله پر هر څه عالم دی او د ښه حکمت خاوند دی.

نو الله عزوجل دغه دوه لښکره په دردو او زخمو کي یو د بل سره مشابه کړه چي د هغه څخه موږ دا را ایستلای سو چي مسلمانان او مشرکان په دغه جنګ کي سره مساوي وه او دواړي ډلي په داسي شکل سره د جنګ له میدانه ووتلې چي یوه هم غالبه نه وه.

ورونو! مسلمانان باید هیڅکله د کفارو له جنګه و نه بېرېږي، په همت او مړانه باید د کفارو جنګ ته ور ووزي، هو په جنګ کي به مسلمانانو ته دردونه، زخمونه، شهادتونه او زحمتونه ور رسیږي، خو کفارو ته هم په عین شکل سره دردونه. زخمونه، وژنه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترياوي او زحمتونه رسيږي، مګر يو فرق موجود دی، هغه دا چي مسلمانان د دغو دردو او زخمو په مقابل کي له خپله ربه ډېر اميدونه لري، د ابدي ژوند راحتونه، جنتونه او نعمتونه غواړي، خو کفار هيڅ اميد نه لري، فقط دغه دنيوي ژوند يې دی او هغه هم په دغو دردو او زحمتو پای ته رسيږي.

د اُحُد پر غزاء الهي تعليق او تبصره

د الله جل جلاله له طرفه د اُحُد د غزاء په متعلق آياتونه نازل سوه چي د دغه جنګ پر ټولو مهمو نقطو يې مرحله په مرحله روښنايي اچول او هغه سببونه يې روښانه کړل چي دغه تاوانونه يې په وجود راوړل او د ځينو مسلمانانو هغه ضعيفه اړخونه يې ښکاره کړل کوم چي تر اوسه په ځينو کسانو کي موجود وه، هغه کسان يې متوجه کړل چي په دغسي مهم او فيصله کوونکي وختو کي د هغو واجبه وظيفه څه شي ده؟

او د دغه امت، چي تر نورو امتو افضل او بهتر دی هدف او مقصد څه دی؟

او بيا قرآن مجيد د منافقانو حالات بيان کړل، هغه يې رسوا کړه، د هغو د زړو هغه پټ حالات يې ښکاره کړه کوم چي د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ سره عداوت ؤ، او هغه وسوسې او شُبهې يې ايسته کړې چي د ضعيفه مسلمانانو په زړو کي ور ګرځېدلې، هغه دسيسې او فتنې چي منافقانو او د هغو وروڼو يهودو په مسلمانانو کي نشرولې، هغه يې واضحه او افشاء کړې، هغو حِکمتو او ښو مقصدو ته يې اشارې وکړې کوم چي د دغه جنګ په نتيجه کي په وجود راغله، مقصد دا چي د سورة آل عمران شپېته آياته د اُحُد د جنګ په باره کي نازل سوه.

د جنګ اوله مرحله د الله جل جلاله په دې قول سره شروع کيږي چي فرمايي:

﴿وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ ٱلْمُؤْمِنِينَ مَقَٰعِدَ لِلْقِتَالِ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾﴾ [آل عمران: ١٢١]

يعني: کله چي ته د ورځي په اول کي د خپله کوره و وتې او په اُحُد کي دې مومنانو ته د جنګ دپاره ځايونه تيارول يا آماده کول.

او هغه آخرنۍ آيات چي د اُحُد د جنګ پر نتيجه او حکمت شامله او جامعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تبصره کوي د الله جل جلاله هغه قول دی چي فرمايي:

﴿ مَّا كَانَ ٱللَّهُ لِيَذَرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ ٱلْخَبِيثَ مِنَ ٱلطَّيِّبِ ۗ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى ٱلْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَجْتَبِى مِن رُّسُلِهِۦ مَن يَشَآءُ ﴾ [آل عمران: ۱۷۹]

ژباړه: الله جل جلاله داسي نه دی چي مومنان پر هغه حال پريږدي چي هم دا اوس تاسي ياست، تر څو چي الله جل جلاله نا پاکه د پاکو څخه جلا نه کړي (يعني: تاسي امتحانوي چي صادق او منافق مو سره جلا سي) او الله جل جلاله داسي نه دی چي تاسي په غيبو باندي خبر کړي (چي د منافقانو فرق او تميز د مخلصانو څخه بيله امتحانه وکړی) مګر الله عزوجل د خپلو رسُولانو څخه هغه څوک اختياروي چي دیٔ عزوجل يې إراده وکړي (يعني: دغه د غيبو اطلاع په خپلو رسُولانو کي هغه چا ته ورکوي چي د ده جل جلاله خوښه وي).

﴿فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ۚ وَإِن تُؤْمِنُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾﴾ [آل عمران: ۱۷۹]

نو اې مومنانو! تاسي پر الله او د هغه پر رسُولانو ايمان او يقين ولرئ، که تاسي پر ايمان قائم پاته سی او له بدو کارو ځانونه وساتئ پس نو تاسي ته ډېر لوی اجر دی، چي هغه جنت دی.

علماء رحمهم الله وايي: د اُحُد په غزاء کي او په هغو تکاليفو کي چي مسلمانانو ته و رسېدل ډيري فايدې او الهي حکمتونه سته، چي اوس به يې ځيني لوی لوی شيان درته بيان سي:

اول: مشوره، هغه چي رسول الله ﷺ په خپله پرخپل ځان عملي کول، هر هغه کار چي به د مشورې وړ او لايق ؤ رسول الله ﷺ به په هغه کار کي د خپلو اصحابو کرامو سره مشوره کول، موږ وليدل چي رسول الله ﷺ دا نه کړه خوښه چي د خپلو اصحابو د هغې مشورې څخه مخالفت وکړي کوم چي ويل: دښمن ته ور وزو، که څه هم د رسول الله ﷺ دا خوښه وه چي په مدينه منوره کي پاته سي.

دوهم: په دغه غزاء کي منافقان په ښکاره سره معلوم سوه چي د دوی په حرکتو او افعالو مسلمانانو ته ډېر حکمتونه او مقصدونه په لاس ورغله چي مهم مقصد دا سو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې مسلمانان یې د منافقانو د اختلاط او ګډون څخه جلا کړل او دې کار د مسلمانانو دپاره په وروسته کې ډېرې فایدې درلودې.

(نن ورځ به هم د منافقانو د رسوا کېدلو دپاره ډېر مثالونه پرخپل شا وخوا وینی)

موږ ولیدل چې عبدالله بن اُبئ بن سلول (۳۰۰) نفره خپل متابعین پسله هغه چې د مدینې منورې څخه د مسلمانانو سره را و وتل، بیا یې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو څخه څنګه جلاکړه، په ښکاره سره یې دا بهانه جوړه کړه چې رسول الله ﷺ د هغه مغروره ځوانانو رأیه قبوله کړه او ما غوندې د عقل او تجربو د خاوند رأیه یې پرېښوول، خو په حقیقت کې ده نه جنګ غوښتی او نه یې غوښتل چې ځان د خطر و ځایو ته ورواچوي، چې دا کار د منافقانو د ښکاره او معلومو علامو څخه دی، منافقان همېشه غواړي چې د اسلام په نامه سره غنیمتونه لاس ته را وړي او د اسلام په لارکې د سترپاوو او تاوانو څخه ځان وساتي، دوی په اسلام پورې په دغه دوه سببه لاس نیولی وي، یا دا چې د اسلام غنیمتونه غواړي.

یا دا چې د اسلام په نامه ځان د مصیبتو او تکالیفو څخه ساتي.

دریم: رسول الله ﷺ په دغه جنګ کې د کفارو څخه مرسته او کومک نه وغوښتل یا یې اصلاً د هغو مرسته نه کړه قبوله، که څه هم د مسلمانانو شمېر ډېر لږ ؤ خو بیا یې هم د یهودو هغه کومک نه کړی قبول چې د قومي تعصب په سبب د اُحُد جنګ ته ور وتلي وه، ابن سعد رحمه الله په خپل طبقات کې وایي: رسول الله ﷺ و فرمایل: (لا نستنصر بِأهلِ الشرکِ علیٰ أهلِ الشرک) یعني: موږ پر مشرکانو په مشرکانو سره نصرت او کامیابي نه غواړو.

څلورم: که موږ د اُحد هغه جنګ چې د مسلمانانو او کفارو په منځ کې ؤ ټول وخت ته متوجه سو، و به وینو چې دغه وخت دوو حصو ته وېشل کیږي، اوله حصه یې هغه ده چې مسلمانانو خاصتًا غشي ویشتونکو د خپل قائد رسول الله ﷺ اوامر عملي کړي وه، پر خپلو ځایو ټینګ ناست وه، نو نتیجه یې څه شي سوه؟

نصرت او بریٔ د مسلمانانو د لښکر په نصیب ؤ او شکست د کفارو په لښکر کې شروع سو، ډېر ژر د درو زرو نفرو مشرکانو په زړو بېره ننوتل خپل ځایونه یې پرېښوول او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټېښته يې شروع وکړه او دا د جنګ هغه وخت او هغه حصه ده چي الله ﷻ د هغه په باره کي فرمايي:

﴿وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥٓ إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِۦ﴾. [آل عمران: ۱۵۲]

يعني: په تحقيق سره الله ﷻ ستاسي سره خپله وعده رښتيا کړه کله چي تاسي د الله په امر سره کافران وژل، دا خو د جنګ اوله صفحه يا اوله حصه وه.

اوس د جنګ دوهمي حصې ته راسه، دا هغه حصه ده چي مسلمانانو په مشرکانو پسي ځغستل او د هغو څخه يې غنيمتونه اخيستل، په دغه وخت کي چي هغه غشي ويشتونکو د هغه غره څخه چي دوی پر ناست وه خپلو ورونو ته وکتل چي توري په لاس په دښمنانو پسي ځغلي، مالونه او غنيمتونه ټولوي، دوی ته هم دا ميل او رُغبت پيدا سو چي دوی هم د نورو مسلمانانو سره د غنيمتو په ټولولو کي اشتراک او ګډون وکړي، دغه ميل په دوی کي دا فکر پيدا کړی چي د رسول الله ﷺ د اوامرو وخت پای ته ورسېدی او دوی اوس د هغو اوامرو څخه آزاد دي، پر دوی دا نه ده لازمه چي تر هغو پوري دلته کښيني چي د رسول الله ﷺ له طرفه امر ورته راځي نو ويل: راځي جنګ خلاص سو (دا د دوی اجتهادي فکر يا اجتهاد ؤ) خو د دوی په دغه اجتهاد کي، د دوی امير عبدالله بن جُبير رضي الله عنه او ځينو نورو اختلاف ور سره وکړی مګر د دغه فکر او اجتهاد خاوندان بيا هم د غره څخه کښته سول او د غنيمتو په ټولولو کي يې حصه واخيستل، د دوی د دغه مخالفت نتيجه څه شي سوه؟

هغه ببره چي د کفارو په زړو ننوتلې وه هغه د کفارو په نوې حمله بدله سوه، هغه خالد بن وليد چي د تيښتي په حالت کي ؤ، اوس د چم او حيلې په فکر کي سو، شا وخوا يې وکتل او وې ليدل هغه غر چي ټينګ ساتل سوی ؤ اوس د هغه غشي ويشتونکو څخه خالي دی-

(لکه نن ورځ چي د اسلام قلا د ساتونکو څخه خالي ده او څه لږ مسلمانان د دښمن تر شکنجو لاندي وهل کيږي او وژل کيږي).

- نو د خالد بن وليد په سر کي يو عسکري فکر پيدا سو، فوراً يا سمدستي دئ او د ده ملګري د هغه غره خوا ته ور وګرځېدل، بلکه پر غره ور وختل هغه لږ کسان چي پر غره پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه هغه يې په شهادت و رسول او مسلمانان د شا له طرفه په غشو ولي، دا وار بېره د مسلمانانو په زړو ننوتل او هغه ښښه سوه چې د مخه مو درته بيان کړه، د جنګ پر دغه دوهمه حصه الله جل جلاله تبصره کوي او فرمايي:

﴿حَتَّىٰٓ إِذَا فَشِلۡتُمۡ وَتَنَٰزَعۡتُمۡ فِي ٱلۡأَمۡرِ وَعَصَيۡتُم مِّنۢ بَعۡدِ مَآ أَرَىٰكُم مَّا تُحِبُّونَۚ مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنۡيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلۡأٓخِرَةَۚ ثُمَّ صَرَفَكُمۡ عَنۡهُمۡ لِيَبۡتَلِيَكُمۡ﴾.
[آل عمران: ۱۵۲]

ژباړه: تر هغه وخته تاسي کاميابه واست مشرکان مو وژل ترڅو چې بې زړه سواست او په خپل منځ کي د رسول الله ﷺ په امر کي سره مخالف سواست (*چا ويل* ځو، *چا ويل کښېنو*) او پسله هغه ځخه مو نافرماني وکړه چې الله جل جلاله هغه شئ دربنکاره کړی چې ستاسي خوښ ؤ (چې *هغه نصرت او غنيمت ؤ*) ستاسي ځخه ځيني هغه څوک دي چې دنيا او د هغې دغه لږ او خسيس ژوند خوښوي او ستاسي ځخه ځيني هغه څوک دي چې آخرت خوښوي.

اوس نو تاسي وګورئ: د دغي يوې اجتهادي خطاء نتيجه څومره لويه او عامه وه، د مسلمانانو په لښکر کي د څو لږو کسانو د خطاء نتيجه ټولو مسلمانانو ته ورسېدل، الله جل جلاله مسلمانانو ته د رسول الله ﷺ د نافرمانۍ نتيجه ور وښوول.

وروره! ته د هغو لږو مسلمانانو هغه لږ خطاء او د نن ورځي د ډېرو مسلمانانو دغه ډيري او قسم قسم خطاوي او نافرمانۍ چې د عامو او خاصو خلکو د ژوند په هر اړخ کي يې وينې سره وسنجوه، بيانو د الله جل جلاله لطف او کرم ته فکر وکړه چې موږ ولي د دغو خپلو ګنهو په سبب نه هلاکوي؟ حتّٰی امر بالمعروف او نهي عن المنکر مو پرې اينبي دي، که ته په دغه باره کي فکر وکړې نو به د ځينو خلکو د هغه پوښتني جواب درمعلوم سي چې دوی وايي: نن ورځ ولي مسلمانان د کفارو په مقابل کي مغلوبه دي؟ حال دا چې موږ مسلمانان يو او هغه کفار دي، خو په حقيقت کي موږ خپلو عملو ته نه متوجه کېږو، موږ د خپل رسول ﷺ اطاعت پرې اينبی دی خود به مو دغه حال وي.

پنځم: موږ وليدل چې رسول الله ﷺ د دغه جنګ په دوهمه حصه کي ډېر آزار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل سو، اوږه یې وکوتل سوه، سر مبارک یې زخمي سو، شونډه یې څیري سوه، غاښ مبارک یې مات سو، پر مخ مبارک یې ویني په شدت سره بهېدلې، ځنګون یې خوږ سو، چي دا ټول د هغو مسلمانانو د خطاء نتیجه وه چي د خپل قائد رسول الله ﷺ له امره څخه یې مخالفت وکړی.

پوښتنه: په دې کي څه حکمت ؤ چي د رسول الله ﷺ د وژل کېدلو آوازه د مسلمانانو په صفو کي نشر او خپره سوه؟

جواب: د رسول الله ﷺ سره د مسلمانانو ارتباط او د دوی په منځ کي د ده ﷺ وجود، د مسلمانانو دپاره داسي یو قوت ؤ چي دوی هیڅکله د هغه د فراق او جلا والي تصور نه ؤ کړی او دوی هیڅ دا فکر نه کاوه چي مړ دي تر ده ﷺ وروسته د خپلو ځانو د یو ځای کېدلو یا یوه قدرت د جوړېدلو طاقت ولرو، نو د رسول الله ﷺ وفات داسي یو شئ ؤ چي د دوی په زړو کي هیڅ نه ورګرځېدی، لکه دغه شئ چي دوی د خپلو فکرو څخه غورځولی ؤ او په دې کي هیڅ شک نسته که دوی له دغه غفلته د رسول الله ﷺ په واقعي وفات را ویښ سوي وای زړونه به یې چاودلي وای، هغه ایماني بنیاد او اساس به یې ربړدېدلی وای، نو د الٰهي حکمتو څخه یو هم دا ؤ چي دغه د رسول الله ﷺ د وفات آوازه یې په مسلمانانو کي د دې دپاره نشر او خپره کړه چي داهم د دغه عسکري درسو په منځ کي د مسلمانانو دپاره یوه لویه تجربه سي او مسلمانان د دغي آوازې په اورېدلو سره د هغه حقیقي وفات د ورځي دپاره چي خامخا راتلونکې ده د اوسه څخه لا ځانونه ویښ او آماده کړي، د دغه ترخه حقیقت ومنلو ته تیار سي.

اوکه چیري رسول الله ﷺ د دوی له منځه رحلت وکړي نو دوی به بیرته هغه خپل شرک ته نه ګرځي او د همدغه عظیم درس دپاره هغه آیات د هغو کسانو پر حال د تبصرې پر قسم نازل سو کوم چي د رسول الله ﷺ د وژل کېدلو د خبر په اورېدلو سره ضعف او سستي ورته پېښ سوه، کوم چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ ۚ أَفَإِي۟ن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَـٰبِكُمْ ۚ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔا ۗ وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّـٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ ﴾

[آل عمران: ۱۴۴]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: محمّدﷺ نه دی مګر د الله یو رسول دی، په تحقیق سره تر دهﷺ د مخه ډېر رسُولان تېر سوي دي، آیا که دئﷺ مړ سي یا شهید کړل سي نو تاسي به بیرته پر شا و هغه خپل کفرته ګرځی؟ او هر څوک چي بیرته هغه خپل کفر ته وګرځي هغه هیڅکله الله عزّوجلّ ته هیڅ ضرر نه رسوي، او شکر کوونکو بندګانو ته به الله جلّ جلاله ډېر ژر د خیر بدله او جزاء ور کړي.

د دغه درس ایجابي او مثبت اثر، یا ښه نتیجه په هغه ورځ ښکاره سوه چي واقعاً رسول اللهﷺ د رفیق اعلیٰ و طرف ته رحلت وکړی، نو دغه د اُحُد آوازه او هغه چي د هغې آوازې په سبب دغه آیات شریف نازل سو مسلمانان یې ویښ او یوه ترخه حقیقت ته متوجه کړل، نو په کومه ورځ چي رسول اللهﷺ واقعًا رحلت وکړی مسلمانانو په غمجنو زړو د هغهﷺ سره وداع وکړه او د هغه امانت و ساتلو ته متوجه سوه چي رسول اللهﷺ دوی ته ورپرې ایښی ؤ، هغه امانت څه شي دی؟

هغه امانت اسلام ته دعوت، امر بالمعروف، نهی عن المنکر او في سبیل الله جهاد دی او د دغه امانت په ساتلو او رسولو سره مسلمانان په خپل ایمان کي قوي او په عقیده کي شدید پاته سوه، دا به لا هم درته و وایم: تر کومه وخته چي مسلمانان دغه امانت ساتي او د هغه په رسولو کي کوښښ کوي کامیابي د دوی ده.

شپږم: د انبیاء علیهم السّلام د ژوند عادت داسي وي چي یو وار په امتحان مبتلاء کیږي او بیا آخرنی کامیابي د دوی وي او په دې کار کي حکمت دا دی: که همېشه کامیابي د انبیاء علیهم السّلام سره وي نو به په مسلمانانو هغه څوک ننوزي چي واقعًا مسلمانان نه دي، چي بیا به صادق او منافق نه سره پېژندل کیږي او که همېشه شکست د دوی سره وي نو هغه د بعثت او نبوت مقصد نه تر سره کیږي، نو د الٰهي حکمت تقاضاء دا وه چي د مسلمانانو دپاره یې نصرت او شکست دواړه سره یو ځای کړل، چي په دغه صورت کي صادق له کاذبه معلوم او جلا سي او دا هم په دې سبب چي د منافقانو نفاق د مسلمانانو څخه پټ ؤ، خو کله چي د اُحُد دغه قصې پېښي سوې او منافقانو هغه خپل نفاق په قول او عمل کي ښکاره کړی نو مسلمانان پوه سوه چي دوی د دوی په لباس کي دښمنان لري، نو و هغو ته آماده سوه او د هغو څخه یې ځانونه ساتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم: په ځینو ځایو کې د نصرت او برې ځنډېدل د نفس شکست دی، کله چې مسلمانانو ته د شکست حالات پېښ سوه صبر یې وکړی او منافقان عاجزه سوه.

اتم: الله عزوجل د خپلو مومنو بندګانو دپاره په جنت کې داسې کورونه او منزلونه جوړ کړي دي چې دوی په خپل عمل سره هغه مقام ته نه سي رسېدلای، نو ځکه الله جل جلاله دغو بندګانو ته داسې تکالیف او زحمتونه پیښ کړي چې د هغه تکالیفو او زحمتو په واسطه سره و هغه خپلو لوړو منزلو ته ورسیږي.

نهم: تاسې پوهېږی چې شهادت د ولایت د لوړو درجو څخه دی، نو الله جل جلاله خپل خاص بندګان په دغه درجه او مرتبه سره خاصوي.

لسم: الله جل جلاله د خپلو د ښمنانو د هلاک او په دوږخ کې د سختو عذابو إراده فرمایلې ده، نو خود دغه خپلو دښمنانو ته داسې اسباب برابر کړي چې دوی په هغه سره د هغه سخت او شدید عذاب وړ او لائق وګرځي، دغه اسباب لکه کفر او بغاوت، سرکښي او نافرماني او د الله عزوجل د دوستانو او عامو مسلمانانو زهیرول، چې د کفارو په دغو کارو سره د مسلمانانو ګنهونه تویېږي او د دوی د هلاک سبب ګرځي.

یوولسم: تاسې راسی چې څه و هغو حالاتو ته هم متوجه سو چې د رسول الله ﷺ اصحاب په هغه وخت کې یو په بل پسې وژل کېدل، کوم چې دوی د مشرکانو د غشو او د تورو د ضربو څخه د ده ﷺ ساتنه په خپلو بدنو سره کول، دوی د غشو ترباران لاندې یو په بل پسې غځارېدل، خو د دوی ټول کوښښ دا ؤ چې د رسول الله ﷺ ژوند و ساتي او بل یې د هیڅ شي پروا نه درلودل، د دغې عجیبې قربانۍ او فداکارۍ سبب او مصدر څه شي ؤ؟

د دغې قربانۍ اول مصدر ایمان پر الله او پر رسول الله ؤ او دوهم مصدر یې د رسول الله ﷺ سره محبت ؤ، دغه دواړه چې سره یو ځای سوه دغه عجیبه قرباني او فداکاري یې په وجود راوړل.

نو نن ورځ هم یو مسلمان و دغو دواړو مصدرو ته چې یو یې ایمان پر الله جل جلاله او رسول الله ﷺ دی او بل یې د رسول الله ﷺ محبت دی اړ او محتاجه دی، یوازې دا کفایت نه کوی چې یو څوک پر هغه عقیدوې شیانو د ایمان را وړلو دعوه وکړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم چې پر هغو ایمان را وړل لازم دي، ترڅو چې زړه یې د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ په محبت سره ډک نه سي، نو ځکه رسول الله ﷺ په هغه حدیث شریف کې چې امام بخاري یې د انس رضي الله عنه څخه روایتوي فرمایي:

« لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ»

ژباړه: تر هغو د یو چا ایمان کامل نه دی تر څو چې زه و هغه ته ترخپل پلار او خپل اولاد او تر ټولو خلکو خوښ او ګران نه سم.

او د دغه محبت تفصیل او بیان داسي کیږي: الله جل جلاله انسان ته عقل او زړه ورکړي دي.

عقل د دې دپاره دی چې په هغه سره فکر وکړي او پر هغو شیانو ایمان را وړي چې پر هغو ایمان را وړل فرض او ضروري دي، او زړه یې د دې دپاره ورکړی دی چې دغه زړه د هغه چا او هغه شي په محبت کې استعمال کړي چې الله جل جلاله د هغه په محبت سره امر کړی دی، او د هغه چا یا شي په بغض او عداوت کې یې استعمال کړي چې الله جل جلاله د هغه په بغض او عداوت سره امر کړی دی.

نو که زړه د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ او د صالحه بندګانو په محبت نه سي مشغول خامخا به د شهواتو، خواهشاتو او محرّماتو په محبت سره ډک سي او که بیا چیري زړه د شهواتو او خواهشاتو په محبت ډک سو نو هیڅکله یوازي عقیده د دې سبب نه سي ګرځېدلای چې د عقیدې خاوند دي د قربانۍ او فداکارۍ و یوه عمل ته آماده کړي، چې دغه حقیقت هغه شئ دی چې د تربیې او اخلاقو علماوو د اَولَویاتو څخه بللی دی یا یې د بنسټ پر قسم منلی دی، او تجربو هم دغه شئ ثابت کړی دی. د دې دپاره به یو ښکاره مثال درته بیان کړم: د امریکا حکومت دا و نه کولای سوای چې هغه شئ عملي کړي چې پر هغه یې ایمان درلودی او د هغه شي پر فایده یې عقیده درلودل، مثلاً په ۱۹۳۳ میلادي کال کې د امریکا حکومت یو قانون صادر کړی چې هغه قانون په عامو مجلسو کې د شرابو استعمالول منعه کړي وه، خو پر دغه قانون لږ موده لا نه وه تېره سوې چې قانون جوړوونکي بیرته پر شا ولاړل او د شرابو د نه څښلو د درد په سبب یې هغه قانون چې دوی پر ځان لازم کړی ؤ لغوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي او بيرته يې په عامو مجلسو کي خپل جامونه ډکول، دا ځکه چي محبت نه ؤ.

مګر بالمقابل هغه د رسول الله ﷺ اصحاب کرام وه چي نسبت د اوسني عصر وامريکايانو ته د ثقافت او مدنيت، د فايدو او ضررو په پوهه کي هيڅ نه وه، مګر فقط د الله جل جلاله د امر په اورېدلو سره چي شراب مه چښئ، هغه ژبان چي په شرابو ډک وه خيري يې کړه، هغه څمان چي په شرابو ډک وه مات يې کړه، حتّی هغه ګلاسونه چي شراب يې پکښي چښل مات يې کړه او په لوړ آواز سره يې ويل:

إنتهينا يارب! إنتهينا. يعني: پرې مو ښوول يارب! پرې مو ښوول.

د دغو دوو ډلو په منځ کي دا فرق ؤ چي د صحابهٔ کرامو په زړو کي يو شئ ؤ چي د هغه شي محبت يې درلودی نو ځکه خپل خواهشات يې د الله جل جلاله د احکامو تابع ګرځولي وه، نو دغه قلبي محبت ؤ چي د رسول الله ﷺ د اصحابو پر زړو غالبه ؤ او دغه محبت دوی داسي کړي وه چي خپل ژوند يې د رسول الله ﷺ تر ژوند قرباناوه، او د رسول الله ﷺ د ساتني دپاره د مرګ په غېږ ورتله، دأُحُد په غزاء کي داسي ډېر نادره مشاهد او حالات سته چي د دغه قلبي محبت ښکارندويه دي.

خوکه په دغه اوسني عصر کي د مسلمانانو زړونه په دغسي محبت سره ډک سي، داسي محبت چي دوی لږ څه د شهواتو او انانيت څخه ليري کړي، داسي محبت چي د دوی پر شهواتو او خواهشاتو غالبه سي نو به څه پېښه سي؟

دغه اوسني مسلمانان به يو نوی مخلوق سي خپل شان او شوکت به د مرګ د خولې څخه را وباسي پر خپلو دښمنانو به کامیابه سي، که څه هم د دغه کار په مخ کي ډېر مشکلات او خنډونه وي پر هغو ټولو مشکلاتو به د دغه قلبي محبت په سبب کامیابه سي او که ته غواړې چي د دغسي محبت خاوند سې او دغسي محبت ته لار پيدا کړې، نو فقط دغه را تلونکي څلور شيه عملي کړه زړه به دي د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ په صادقه محبت ډک سي.

اول: تر هر څه د مخه د الله جل جلاله ټول عبادتونه د زړه په حضور او ېره سره کوه، کله ناکله و خپل رب الله جل جلاله ته دعاء، عجز او زاري کوه.

دوهم: د الله جل جلاله ذکر او ياد ډېر کوه، همېشه په صدق او اخلاص سره (لا إله إلاّ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله) او (سبحان الله) وايه، البته د دغو دوو کلمو معنٰی ته به متوجه هم يې.

دریم: پر رسول الله ﷺ ډېر درود وايه، د هغه ﷺ په سيرت، اخلاقو او شمايلو کې فکر کوه او هغه ﷺ د ځان پېشوا او معلم وګرځوه.

څلورم: د الله عزوجل په هغو نعمتو کې ډېر فکر کوه چې تا ته يې درکړي دي او هغه يادوه، د ټولو نعمتو نسبت الله جل جلاله ته کوه نه د ځان و پوهې او هوښيارۍ ته.

که د اُحُد پر غزاء نور هم و تبصره کولو ته دوام ورکړم پوره کتاب ځني جوړيږي، خو زه به په دغه اندازه سره کفايت وکړم، نور نو تاسي کولای سی چې د سيرة النبي ﷺ پر هره ماده په خپله تبصره وکړی، دا فقط تا سي ته لار ښوونه وه چې څنګه او په کومه طريقه سره د سيرت النبي ﷺ څخه حکمتونه او درسونه را ايستلای سی.

دا د اُحُد د غزاء قصه وه، هغه لويه او شديده غزاء چې پر مسلمانانو تېره سوې ده، دا هغه غزاء وه چې د مسلمانانو دپاره ډېري تجربې او درسونه پکښې وه.

د اُحُد جنګ د مسلمانانو پر شهرت ډېر بد اثر وکړی د خلکو د زړو څخه د دوی هيبت و وتی، خلکو ته ضعيفه ښکاره سوه، پر مسلمانانو داخلي او خارجي مشکلات زيات سوه، پر مدينه منوره له هره طرفه خطرونه را وګرځېدل، يهودو، منافقانو او صحرايي عربو په ښکاره سره د دښمنۍ اعلان کاوه او هري ډلي دا إراده کړې وه چې مسلمانانو ته يو تکليف پېښ کړي، بلکه دا يې اميد ؤ چې مسلمانان ختم او فيصله کړي، نو ځکه د اُحُد پر جنګ دوې مياشتي لا نه وې تيري سوي چې د بنو أسد قبيلې د مدينې منورې د حملې دپاره ځانونه آماده کول او بيا د هجرت د څلورم کال د صفري په مياشت کې د عضل او قاره قبيلو داسي يو چم او دسيسه جوړه کړه چې دغه چم او حيله د رسول الله ﷺ د اصحابو څخه د لسو نفرو د وژل کېدلو يا شهادت سبب وګرځېده او په عين دغه مياشت کې د بنو عامر قبيلې داسي يو خيانت وکړی چې د رسول الله ﷺ اويا نفره اصحاب کرام پکښي و وژل سوه، چې دغه واقعه د (بئر معونه) په واقعه سره مشهوره ده، همدارنګه د بني نُضير يهودو په دغه وختو کي په ښکاره سره د دښمنۍ نارې وهلې، ترڅو چه د دغه کال يعني: د هجرت د څلورم کال د ربيع الأول په مياشت کي يې داسي يو چم جوړکړی چې په هغه کي يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د وژلو إراده کړې وه او د هجرت د څلورم کال د جمادی الأول په میاشت کې د بنو غطفان قبیلې پر مدینه منوره د حملې إراده وکړه.

مقصد دا: کوم هیبت او دبدبه چې مسلمانانو د اُحُد په جنګ کې د لاسه ورکړه، د هغه په سبب تر څه مو دې پورې مسلمانان له هره طرفه د خطر سره مخامخ سوه، مګر دا د رسول الله ﷺ حِکمت ؤ چې دغه خطرونه یې دفعه کړل او مسلمانانو ته یې بیرته هغه د لاسه وتلی هیبت را وګرځاوه او دوی ته یې بیرته مجد او لوړ والی، شان او شوکت د سره ور وګټل.

هغه اول کار چې رسول الله ﷺ د دغه هیبت د راګرځولو دپاره وکړی هغه! هغه وحمراء الأسد ته وتل وه، دا چې په پرون کې د اُحُد جنګ پای ته ورسېدی او په نن کې رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو سره په دښمن پسې حمراء الأسد ته وزي په دغه کار سره یې تر ډیري اندازې د خپل لښکر هیبت او شهرت وساتی، په دغه کار سره یې د مدینې منورې یهود او منافقان په حیرت کې واچول او بیا تر هغه وروسته یې نور داسې عسکري حرکتونه تر سره کړه چې په هغه سره یوازې دا نه چې مسلمانانو خپل پخوانۍ هیبت او دبدبه لاس ته را وړل بلکه تر هغه یې زیاتوب هم وکړی، نو زموږ په را تلونکې بحث کې به إن شاء الله تعالی دغه موضوعات په تفصیل سره درته بیان سي.

اوس به هغه حادثات او واقعات درته بیان سي چې د اُحُد او د خندق د غزاوو په منځ کې پېښ سوي دي.

د ابو سلمه رضي الله عنه سَرِیه

اول هغه څوک چې د اُحُد تر غزاء وروسته د مسلمانانو پر ضد را پورته سوه هغه د (بنو أسد) قبیله وه غواړي چې پر مدینه منوره حمله وکړي، ځکه د دوی دا خیال ؤ چې مسلمانان د اُحُد د جنګ په واسطه تر اوسه ضعیفه دي، نو یې دا فکر کاوه چې پر مسلمانانو په ډېره آسانې سره کامیابه کېږو او دغه یې موقع ده چې پر مدینه منوره حمله وکړو او د مدینې خیر او برکت چې مقصد یې مېږې او مالونه وه یوسو، دبنو أسد د قبیلې مشر چې طُلَیحه بن خویلد نومېدی، دئ هغه څوک دی چې د رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷺ تر رحلت وروسته د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د خلافت په وختو کي بې د نبوت دعوه وکړه او د رِدّت په جنګو کي خالد بن ولید رضي الله عنه ماته ورکړه او دئ وتښتېدی او بیا دغه طُلیحه په وروسته کي مسلمان سو او د فارس یا فارسیانو سره په جنګو کي په شهادت ورسېدی.

نو د مدینې منورې استخباراتو رسول الله ﷺ ته دا خبر و رساوه چي طلیحه او د ده ورور سَلَمه په خپل قوم کي ګرځي او خلک د مسلمانانو د جنګ دپاره سره یو ځای کوي، رسول الله ﷺ د دوی تر حملې د مخه د مهاجرینو او انصارو څخه یوه ټولی جوړه کړه چي د افرادو شمیر یې (۱۵۰) نفره ؤ، د دغې ټولی قومندان یې ابو سلمه رضي الله عنه مقرره کړی، ابو سلمه رضي الله عنه د هجرت د څلورم کال د محرم په میاشت کي د بنو أسد د قبیلې پر طرف حرکت وکړی، بنو أسد چي د مسلمانانو په دغه حال نه دي خبر نو خود د هغو تر حملې د مخه د هغو په بېخبري کي د مسلمانانو له طرفه حمله پر وسوه.

د بنو أسد قبیله سره و پاشل سوه او په تېښته یې ځانونه خلاص کړه، مسلمانانو د هغو اوښان او پُسونه په غنیمت سره واخیستل او بیرته مدینې منورې ته سالم او غانم ولاړل، په دغه حمله سره د بنو أسد قبیله و بېرېدل او پر مدینه منوره یې هغه خپله حمله پرېښوول، ابو سلمه رضي الله عنه پسله هغه چي مدینې منورې ته ورسېدی تر هغه زخم یې وینه ایله سوه چي د اُحُد په ورځ زخمي سوی ؤ او پسله لږ مودې وفات سو.

د خالد بن سفیان الهُذلي دوژلو دپاره د عبدالله بن أنیس رضي الله عنه لیږل

د مدینې منورې په جنوب کي و مکې مکرمې ته نژدې یوه قبیله اوسېدل چي د هُذیل قبیله ورته ویل کېده د دغې قبیلې مشر او رئیس خالد بن سفیان الهُذلي نومېدی، دغه خالد بن سفیان غوښته چي پر مدینه منوره یوه قوي او شدیده حمله وکړي، نو د دغې حملې د عملي کولو دپاره یې د لښکر په جوړولو او را ټولولو شروع وکړه، د ده په غوښتنه له هره ځایه خلک ورته راتله، هلته بیا د مدینې منورې استخباراتو دغه خبر و رسول الله ﷺ ته ورساوه چي خالد بن سفیان د مسلمانانو د جنګ دپاره لښکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي، رسول الله ﷺ إراده وکړه چې د مخه تر دې چې خالد پر مدينه منوره حمله وکړي بايد مسلمانان د دې حملې او خطره څخه خلاص سي. رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو څخه يو نفر اختيار کړی چې ډېر هوښيار او ذکي. دلاوره او قوي سړئ ؤ، د دغه سړي نوم عبدالله بن أنيس ؤ. رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: ولاړ سه که دې وکولای سوای چې خالد بن سفيان و وژنې وې وژنه. عبدالله بن أنيس و ويل: يا رسولَ الله! زه خالد بن سفيان په رنګ نه پيژنم. رسول الله ﷺ وفرمايل: هر وخت چې يې وويني زړه به دې د بيري ډک سي، يعني: ځني وبه بېرېږې (*رسول الله ﷺ د خالد بن سفيان د پېژندلو دپاره دغه د بيرېدلو نښاني ورته وويل*) خو عبدالله وايي: زه د دغي خبري څخه ډېر په تعجب کې سوم، ځکه زه هيڅ وخت او د هيچا څخه نه وم بېرېدلی او اوس به څنګه او ولي بېرېږم؟

خير عبدالله بن أنيس ﷺ د تګ دپاره ځان آماده کړی او يوازې رهي سو د مدينې منورې څخه قريب تر مکې مکرمې پوري يې تګ وکړی، دغه سَرِيې ته (د عبدالله بن أنيس سريه) ويل کيږي، ځکه دئ په خپله يوازي يوه ټولۍ وه چې د يوه جنګي يا عسکري هدف او مقصد دپاره رهي سوی ؤ او پر تګ لار يوازي رهي ؤ، پر لاري نه د ده څخه څوک بېريږي او نه يې په ده پروا کيږي، ځکه دئ يو نفر دی او اسلحه هم ور سره نسته، ده فقط يو خنجر د ځانه سره پټ اخيستی ؤ نور نو دباندي نه توره لري نه نوره اسلحه، د ماخيګر د لمانځه وخت ؤ چې دئ د بني هُذيل منطقې ته ورسېدی، هلته يوې غونډۍ ته وختی، د الله جلّ جلاله په إراده کله چې دئ غونډۍ ته وختی هلته يې يو نفر وليدی چې ښځي هم ور سره دي، د هغه نفر په ليدلو سره د عبدالله ﷺ زړه په بېره ډک سو، د دغه سړي څخه ډېر و بېرېدی او دا هغه علامه او نښاني وه چې رسول الله ﷺ د خالد بن سفيان د پېژندلو دپاره ورته ويلې وه.

عبدالله وايي: زه پوه سوم چې دغه نفر خالد بن سفيان دی او زما د مقصد سړئ هم دغه دئ دی بايد وې وژنم، اوس د ماخيګر د لمانځه وخت دی که لمونځ کوم ښايي دئ را څخه ولاړ سي او که دئ وژنم ښايي لمونځ را څخه قضاء سي، نو زه د ده پر طرف ور رهي يم او په اشاره سره لمونځ کوم تر څو چې و خالد ته ور رسېدم ما لمونځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره کړې ؤ، خالد ته ور ورسېدم، خالد پوښتنه را څخه وکړه چې څوک يې؟ ما ويل: د خزاعه د قبيلې يو نفر يم او اورېدلي مي دي چې ته د محمّد ﷺ د جنګ دپاره لښکر جوړوې، نو مي دا خوښه و بلل چې ستا سره په دې جنګ کي شريک سم، خالد ويل: هو دا ښه کار دی، ما نوري خبري ور سره شروع کړې، خالد زما له طرفه مطمئن او بېغمه ؤ ځکه زما سره هيڅ اسلحه نسته نو ده هم مجلس را سره شروع کړی او هغه د ده سره ملګري ښځې زموږ څخه څه ليري او ګوښه سوې.

عبدالله ﷺ وايي: کله چې ښځې ليري سوې نو مي خنجر را وايستی او پر خالد وارونه کوم ترڅو چې دا مي يقين سو چې اوس نو مړ دی د خالد سر مي پرې کړی او را سره وامي خستی، وروسته ښځې راغلې که ګوري سړئ مړ پروت دی او زه تللی يم، ښځو نارې او بُغاري کړې څو خلک سره راټول سوه خو عبدالله تللی او پټ سوی ؤ.

عبدالله ﷺ د هجرت د څلورم کال د محرم د مياشتي پر پنځم تاريخ په دغه خپله وظيفه پسي د مديني منورې څخه رهي سو او د شنبې په ورځ چې د محرم د مياشتي (۲۳) تاريخ ؤ بيرته مديني منورې ته ورسېدی، چې په دې حساب عبدالله ﷺ (۱۸) ورځي د مديني منورې څخه غايب ؤ، اوس چې عبدالله مديني منورې ته ورسېدی او رسول الله ﷺ چې د ليري وليدی ورته خندل يې او وې فرمايل:

«أفلَحَ وَجهُکَ يَا عَبدَ اللهِ! عبدالله وويل: أفلح وجهُکَ يَا رسولَ الله!».

ورونو! دا د عربو اصطلاح وه چې يو څوک به پر خپل مقصد کامیابه سو دغه جمله به ورته ويل کېده چې د لفظ ترجمه يې داسي ده (کامیابه او مقصد ته ورسېدی ستا مخ) نو ځکه د دواړو له طرفه دغه جمله و ويل سوه او عبدالله ﷺ د خالد بن سفيان الهُذلي سر د رسول الله ﷺ مخ ته کېښېناوه.

رسول الله ﷺ خپله لکړه و عبدالله ته ورکړه او وې فرمايل: د قيامت په ورځ دغه لکړه زما او ستا په منځ کي علامه او نښانه ده، عبدالله ﷺ دغه لکړه د مرګ تر وخته ور سره و ساتل او د مرګ په وخت کي يې وصيت وکړی چې دغه لکړه دي زما سره په کفن کي کېښېښوول سي.

خالد بن سفيان الهُذلي چې د کفارو د رئيسانو څخه يو رئيس ؤ په دغه طريقه سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

و وژل سو او د عبدالله بن اُنیس په همت او مړانه سره مسلمانان د هُذیل د قبیلې د هغې لویې حملې څخه خلاص سوه، ځکه د خالد بن سفیان په وژل کېدلو سره د هذیل قبیله سره و پاشل سوه او پر مدینه منوره حمله پاته سوه.

د عَمرو بن العاص رضی الله عنه اسلام

په دغه وختو کي عَمرو بن العاص چي د قریشو او د مکې مکرمې د اهله څخه ؤ او پر هغه خپله عقیده د شرک یا بت پرستی ؤ غوښتل چي حبشې ته د تجارت دپاره ولاړ سي نو یې د ځرمني څخه د جوړو سوو شیانو هدیې او تحفې (سوغاتونه) د حبشې د پاچا نجاشي دپاره ور سره واخیستې، چي په هم عینِ دغه وخت کي رسول الله صلی الله علیه وسلم عَمرو بن اُمیه الضَّمري رضی الله عنه حبشې ته د دې دپاره لېږلی ؤ چي اُم حبیبه د ابوسفیان لور رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورپه نکاح کړي.

ام حبیبه رضی الله عنها چي مسلمانه وه او پلار یې ابوسفیان د کفر رئیس او د مکې مکرمې مشر ؤ، دغه ام حبیبه رضی الله عنها د خپل مېړه عبید الله بن جحش او نورو مسلمانانو سره حبشې ته په هجرت تللې وه او عبید الله بن جحش هلته په حبشه کي مړ سو، یا په بل روایت کي وایي: چي عبید الله بن جحش اسلام پرېښاوه او نصراني سو، ځرنګه چي ښځه یې ام حبیبه رضی الله عنها مسلمانه وه نو یې دا پرېښوول، په هر حال یا یې مېړه مړ سو یا نصراني سو او اُم حبیبه رضی الله عنها یوازي پاته سوه، د بل په وطن او د هجرت په حال کي مېړه او سر پرست هم نه لري، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم په دوه سببه غوښته چي دا په نکاح کړي یو دا چي د دغي نکاح اوخپښی په سبب ابوسفیان د دې پلار چي د قریشو مشر دی د اسلام او مسلمانانو دښمني پرېږدي او ممکن اسلام ته تشویق سي (*ځکه په عربو کي خپښي او دوستی ته په درنه سترګه کتل کېده*) او بل دا چي دغه مسلمانه ښځه په حبشه کي بې سر پرسته نه سي پاته، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه عَمرو بن اُمیه الضَّمري رضی الله عنه حبشې ته ولېږی چي ام حبیبه و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته په نکاح کړي، عَمرو بن اُمیه رضی الله عنه او عَمرو بن العاص دواړه په یوه وخت کي حبشې ته ورسېدل، عَمرو بن العاص چي د رسول الله صلی الله علیه وسلم قاصد په حبشه کي ولیدی په زړه کي یې دا فکر پیدا سو چي عَمرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن اُمیه رضي الله عنه اسیر و نیسي او مکې مکرمې ته یې ور سره بوزي، کله چې عَمرو بن العاص د هدیو او تحفو سره د نجاشي مجلس ته ورغلی نو یې نجاشي ته یې و ویل: دغه عَمرو بن اُمیه ما ته را تسلیم کړه چې مکې ته یې را سره بوزم، نجاشي په قهر ورته و ویل: ته غواړې چې د هغه چا قاصد په لاس درکړم چې هغه ته ناموس اکبر راځي؟ یعني: جبریل علیه السلام ورته راځي، عَمرو بن العاص چې مشرک ؤ او د آسماني اُدیانو معلومات نه ؤ ور سره په تعجب کې سو او ویل: څنګه ناموس اکبر ورته راځي؟

د حبشې پاچا نجاشي و عَمرو بن العاص ته وحیِ او د وحیو د نزول طریقه په تفصیل سره بیان کړه چې وحيِ څه شي دي او پخوانیو انبیاوو ته څنګه او د چا په واسطه سره نازلېدې او اوس و رسول الله ﷺ ته څنګه نازلیږي، د وحیو او انبیاء علیهم السلام په باره کې یې دومره تفصیل او معلومات ورکړه چې د عَمرو بن العاص اسلام خوښ سو او مسلمان سو.

ښه متوجه سی! عَمرو بن العاص رضي الله عنه چې قریش او د مکې مکرمې اوسېدونکی دی د ده مسلمانېدل یا اسلام راوړل د حبشې د پاچا د نجاشي په واسطه سره وه، دا هم الٰهي قدرت دی چې د عربو څخه یو نفر بلکه د اهلِ مکې او قریشو څخه یو نفر د یوه حبشي په واسطه ایمان را وړي او مسلمانیږي.

دا د عَمرو بن العاص رضي الله عنه د اسلام را وړلو قصه وه.

بیا چې عَمرو بن العاص مکې مکرمې ته ولاړی څه موده وروسته یې مدینې منورې ته هجرت وکړی او د رسول الله ﷺ سره یې بیعت وکړی، د عَمرو بن العاص هجرت او بیعت د مکې مکرمې تر فتحې د مخه وه چې د دغې واقعې تفصیل به په وروسته کې پر خپل وخت درته بیان سي.

او کله چې امِّ حبیبه بنت ابوسفیان ته د رسول الله ﷺ له طرفه مرکه وسوه، په دغه نکاح کې د دې وکیل د دې د اقرباوو څخه یو نفرؤ چې نوم یې خالد بن سعید بن العاص ؤ او د رسول الله ﷺ وکیل عَمرو بن اُمیه الضَّمري رضي الله عنه ؤ او هغه څوک چې د نکاح خُطبه یې و ویل او نکاح یې و تړل د حبشې پاچا نجاشي ؤ، د اُم حبیبه رضي الله عنها مَهر څلور زره درهمه کېښېښوول سو او د نکاح مهماني هم نجاشي جوړه کړه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د اُمّ المومنين اُمِّ حبيبه بنت أبي سفيانؓ سره د رسول اللهﷺ د نکاح قصه وه چې ولي او د څه مقصد دپاره رسول اللهﷺ په نکاح کړه.

د رجيع د اوبو غمجنه واقعه

د هجرت د څلورم کال د صفري په مياشت کې رسول اللهﷺ او مسلمانانو ته يوه زړه دردوونکې واقعه پېښه سوه چې د سيرت او تاريخ په کتابوکې د (فاجعهٔ ماء رجيع) په نامه سره ياديږي چې هغه واقعه داسې وه:

د عربو دوې قبيلې چې د عضَل او قاره په نامه سره يادېدلې، دغه قبيلې اسلام دښمني قبيلې وې او دا يې إراده وه چې پر مدينه منوره حمله وکړي، څرنګه چې دغه قبيلې لويې او قوي قبيلې نه وې او يوازې دوی نه سوای کولای چې پر مسلمانانو حمله وکړي نو يې د هُذيل قبيلې ته نفر ولېږل او ويل: موږ غواړو چې پر مسلمانانو حمله وکړو تاسې هم په دغه جنګ کې زموږ مرسته وکړی، د هُذيل قبيلې و ويل: يا، مسلمانان قوي دي دوی زموږ مشر او سردار خالد بن سفيان زموږ په منځ کې و وژی نو موږ نه سو کولای چې پر مسلمانانو حمله وکړو مګر هو که مسلمانانو پر تاسې حمله وکړه هغه وخت بيا موږ ستاسې مرسته او کومک کوو، اوس نو د عضل او قاره قبيلې نه سي کولای چې يوازې دوی پرمسلمانانو حمله وکړي مګر هلته بيا د هذيل قبيلې وعده ور سره کړې ده که مسلمانانو پرتاسې حمله وکړه موږ مو مرسته کوو، اوس نو د عضل او قاره د قبيلو افراد داسې کارونه کوي چې مسلمانان مجبوره کړي چې پر دوی حمله وکړي نو يې څه وکړه؟

څو نفره يا يوه ډله يې رسول اللهﷺ ته ور ولېږل چې دغې ډلې په ښکاره سره ايمان راوړی او هلته په مدينه منوره کې د مسلمانانو سره ژوند کوي لمنځونه کوي او په ظاهره مسلمانان دي، بيا يې رسول اللهﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! که زموږ سره څو نفره د دې دپاره ولېږې چې هلته زموږ قوم ته اسلام او قرآن ور وښوي ښايي زموږ قوم هم مسلمانان سي او موږ دغه ستا نفرو ته جِوار يا امان ورکوو چې څوک به تکليف او آزار نه ورکوي، د نبي الرّحمهﷺ هم اميد پيدا سو چې ښايي د عضل او قاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبيلې ايمان را وړي او کوم اصحاب چې زه ورلېږم هغه هم د دغو نفرو د جوار په سبب په امان کې دي، نو يې شپږ نفره يا په بل صحي روايت کې لس نفره د خپلو اصحابو کرامو څخه د دوی سره ولېږل چې دغه نفر ټول د قرآن مجيد حافظان وه او د دوی مشر يې عاصم بن ثابت ﷺ مقرره کړی، کله چې اصحاب کرام دغو قبيلو ته ور نژدې سوه نو يې د رجيع د اوبو سره واړول (*د رجيع اوبه د هذيل د قبيلې اوبه دي چې د جدې او رابغ په منځ کې وې*) دغه د مسلمانانو ملګرو خلکو چې منافقان دي د هُذيل د قبيلې يو کلي په خبر کړی چې هغو ته (بنولحيان) ويل کېدل، مسلمانان مطمئن او په بېغمه زړه سره ناست دي چې ناڅاپه لښکر پر را وګرځېدی او دوی يې محاصره کړل، مسلمانان فقط لس نفره دي او د کفارو ډله تر سلو نفرو زيات دي، مسلمانانو وويل: هغه عهد او امان څه سو؟ کفار وايي: نه عهد سته نه امان تسليم سی، د مسلمانانو سره هم اسلحه سته مګر شمېر يې نسبت وکفارو ته لږ او هيڅ نه دی، نو مسلمانان يوې لوړي ته وختل او ويل نه تسليمېږو، کفارو ورته وويل: موږ عهد او وعده درسره کوو که تاسي تسليم سی موږ ستاسي څخه يو نفر هم نه وژنو.

عاصم ﷺ وويل: زه خو د کافر په امان هيڅکله نه تسليمېږم او نه ور کښته کېږم او تر هغو يې جنګ ور سره کاوه تر څو چې عاصم ﷺ د شپږو نورو ملګرو سره د غشو په ويشتلو په شهادت ورسېدی، اوس د مسلمانانو څخه فقط درې نفره پاته سوه چې هغه خُبيب بن عدي، زيد بن الدَّثنه او عبدالله بن طارق وه، کفارو بيا د دغو درو نفرو سره عهد او وعدې وکړې ويل: که چيري تاسي تسليم سی موږ هيڅ تکليف نه درکوو، نو دغو درو نفرو په خپل منځ کې سره وويل: موږ درې نفره نه سوکولای چې د پوره لښکره سره وجنګېږو په جنګ کې مو مرګ حتمي دی او که ځانونه تسليم کړو بنايي دوی د خپلې وعدې سره موافق امان را کړي نو دغه درې نفره تسليم سوه، اوس چې د هغې لوړي څخه ورکښته سوه کفارو د دوی په تړلو شروع وکړه، عبدالله بن طارق ﷺ وويل: دا خو يې اول غدر نو يې په جنګ شروع وکړه، عبدالله بن طارق ﷺ يې هم شهيد کړی، بيا يې زيد او خبيب ﷺ وتړل او مکې مکرمې ته يې بوتله هلته يې پر قريشو خرڅ کړه.

مګر د مخه تر دې چې کفار د دغه ماء رجيع د منطقې څخه ولاړ سي دوی غواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د عاصم بن ثابت رضي الله عنه هغه چې وژل سوی دی سر پرې کړي او له ځانه سره يې مکې مکرمې ته يوسي، دا ولې؟

که ستاسي په ياد وي د اُحُد په غزاء کې د کفارو د بيرغ اخيستونکو څخه دوه نفره د عاصم رضي الله عنه له طرفه و وژل سوه، هغه دوه ورونه چې د کفارو بيرغ يې پورته کاوه عاصم رضي الله عنه د هغو د مور سُلافې په حضور و وژل او سلافې و ويل: که هر چا د عاصم سر را ته را وړی د سر په کوپړۍ کي به يې شراب و چښم او سر به يې هغه سړي ته په سرو زرو ور ډک کړم.

نو اوس کفار غواړي چې د عاصم بن ثابت رضي الله عنه سر پرې کړي او سلافې ته يې د هغه انعام اخيستلو دپاره ور وړي.

خو دلته بيا يو بل کيفيت هم ؤ، هغه دا چې عاصم رضي الله عنه په پخوا کي چې دئ په مدينه منوره کي ؤ قسم کړی ؤ چې والله زه به په ټول عمر مشرک ته لاس ورنه وړم او نه به مشرک پرېږدم چې ما ته لاس را وړي او پسله دغه قسمه نه ده مشرک ته لاس ور وُړی ؤ او نه يې مشرک پرې اېښی ؤ چې ده ته لاس ور وړي، اوس مشرکان غواړي چې د ده سر يوسي مګر الله جل جلاله هغه د ده قسم د ده تر مرګ وروسته په داسي ډول سره ور پوره کړی چې مشرکان يې نه پرېښوول چې د عاصم رضي الله عنه جسد ته لاس ور وړي.

هغه داسي: چې د الله جل جلاله په امر دومره غالبوزي راغلې لکه يوه اوريځ او د عاصم رضي الله عنه د جسد پر شا وخوا ګرځي، دومره ډيري غالبوزي وې چې کفار د دغو غالبوزو په واسطه هيڅ نه سي کولای چې د عاصم رضي الله عنه جسد ته ور نژدې سي د الله جل جلاله د لښکرو څخه يو لښکر د دغه نېک او صالح سړي د جسد حفاظت او ساتنه کوي، کفارو هر څه کوښښ وکړی چې دغه جسد ور سره واخلي مګر غالبوزو نه پرېښوول چې ور نژدې سي د عاصم رضي الله عنه بدن يې د دوی څخه ساتی، کفارو سره و ويل: تر ماښامه صبر وکړی چې شپه سي غالبوزي په خپله ځي ځکه غالبوزي په شپه کي نه ګرځي، اوس چې شپه نژدې کيږي په الٰهي امر سره باران شروع سو او تر ماښامه دومره باران و اورېدی چې سېلونه و بهېدل، يو لوی سېل د عاصم رضي الله عنه پر جسد ورغلی او هغه يې ور سره يو وړی، کفارو هر څه کوښښ وکړی چې د عاصم رضي الله عنه جسد

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوګرځوي مګر سېل دومره لوی او قوي ؤ چې څوک ور نژدې کېدلای نه سي. سيلاب د عاصم ﷛ جسد تر ډېر ليري ځايه يو وړی او بيا د سېل په منځ کي ښخ او ورک سو ځای يې هم چا ته نه سو معلوم چي چيري ښخ کړل سو، نو ځکه عاصم ﷛ ته (دفينُ الله) يا (دفينُ الملائکه) ويل کيږي، يعني: الله ﷻ يا ملائکو ښخ کړی دی.

حضرت عمر فاروق ﷛ به ويل: الله ﷻ د عاصم ﷛ قسم د ده په ژوند او د ده په مرګ کي ورپوره او وفاء کړی، يعني: هيڅکله د کفارو لاس نه وررسېدی.

اوس نو د کفارو سره فقط دوه نفره بنديان پاته سوه چي يو يې زيد بن الدَثِنّه ﷛ ؤ او بل يې خُبيب بن عدي ﷛ دی، دغه دوه نفره يې مکې مکرمې ته وړسول او هلته يې پر قريشو خرڅ کړه، زيد بن الدَثِنّه ﷛ صفوان بن اُميه رانيوی چي د خپل پلار (هغه چي په بدر کي وژل سوی ؤ) په بدل کي يې و وژني او د وژلو دپاره يې ترحرم دباندي تنعيم ته بوتلی، د زيد ﷛ د وژلو ننداري ته ابوسفيان د قريشو رئيس ور وتلی ؤ، ابوسفيان و زيد ﷛ ته وايي: يا زيد په دې راضي يې چي محمّد ﷺ ستا پرځای زمونږ سره بندي وای او هغه ستا پرځای وژل سوی وای؟ زيد ﷛ وويل: والله هيڅ مي نه ده خوښه او نه راضي يم چي محمّد ﷺ ته اوس پر هغه خپل ځای چي دئ ﷺ هلته دی زوز په جګ سي او زه خلاص سم، يعني: د ځان په مرګ خوښ يم خو دا نه قبلوم چي په رسول الله ﷺ زوز جګ سي، ابوسفيان و ويل: والله ما داسي څوک نه دی ليدلی چي خپل ملګري دي دومره محبت ور سره لري او دومره دي پرګران وي لکه محمّد ﷺ چي پر خپلو اصحابو ګران دی او بيا يې زيد ﷛ شهيد کړی.

مګر خُبيب بن عدي ﷛ د حارث زامنو رانيوی، ځکه حارث د بدر په ورځ د خبيب ﷛ له طرفه وژل سوی ؤ، اوس د حارث زامنو غوښتل چي د خپل پلار په بدل کي يې و وژني، نو خبيب يې د دوی د يوې آزادي سوي مينځي په کور کي د دې دپاره بندي کړی چي په وروسته کي يې و وژني، خو په دغه کور کي چي خبيب ﷛ بندي دی يوه ښځه وه چي ده ﷛ ته به يې خواړه ور وړل او بيا په وروسته کي هغه ښځه مسلمانه سوه نو هغه ښځه وايي:

والله ما د خُبيب په مثل بندي نه دی ليدلی، ځکه خبيب ﷛ دننه په يوه کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې په ځنځیرانو تړلی ؤ خو زه چې به دغې کوټې ته د خوړو وړلو دپاره ورغلم په والله مابه لیدل چې ده ته به انګور پراته وه او د دغو انګورو وږي به دومره لوی وه لکه د سړي سر او په والله په دغه وخت کې په ټوله جزیرةُ العرب کې انګور نه وه، یعني: د انګورو موسم هم نه ؤ او ده ته به انګور پراته وه، ښځه وایي: ما به پوښتنه ځني وکړه چې دا انګور له کومه درته راغله؟ ته په کوټه کې په ځنځیرانو تړلی بندي یې او د مېوې موسم هم نه دی تا ته مېوه پرته ده دا له کومه درته راغله؟ خبیب ﷺ به راته ویل: دا د الله جل جلاله له طرفه څخه ده (دا د خبیب ﷺ کرامت ؤ)

بیا یې یوه ورځ خبیب ﷺ ته خبر ورکړی چې نن ورځ ستا د وژلو ورځ ده، نو ده ﷺ هغې ښځې ته چې دئ یې په کورکې بندي ؤ و ویل: که دې ماته یوه چاړه را ولېږل چې په هغه سره د خپل بدن ځیني ورېښتان ایسته کړم، ښځې ویل: ښه دی، ښځه ولاړه او د یوه لس کلن هلک په لاس یې چاړه ورکړه چې هغه هلک د دې زوی ؤ ویل: دغه چاړه یوسه خبیب ته یې ورکړه، هلک چاړه واخیستل او ولاړی د هلک تر تګ وروسته ښځه پوه او متوجه سوه چې ما څومره غلط کار وکړی هلک او چاړه مې دواړه ورولېږل، هلک به ونیسي په چاړه به یې حلال کړي.

اوس خو هلک تللی دی د ښځې نور څه په وسه نه وه پوره نو پسې ور رهي سوه، هلک تر ښځې د مخه خبیب ﷺ ته ور رسېدلی دی او چاړه یې ورته ونیول، خبیب ﷺ وویل: افسوس دي وي تا ښځې لره او بیا یې هلک ته وویل: آیا ستا مور د غدر او خیانت څخه نه بېرېدل؟ خیر د هلک څخه یې چاړه واخیستل او هلک یې د ځان سره کښېناوه د ماشومانو پر قسم لوبې او محبت ور سره کوي، په دغه وخت کې د هلک مور په ځغستا ور ورسېدل او دا حال یې ولیدی چې زوی یې د خبیب ﷺ پرځنګانه ناست دی او د خبیب په لاس کې چاړه ده کولای سي چې دغه اوس هلک و وژني او د ځان انتقام واخلي، نو د ښځې څخه یوه لویه چغه وسوه، خبیب ﷺ ورته وویل: وبېرېدې چې زه به یې ووژنم؟ زموږ مسلمانانو غدر عادت نه دی واخله زوی دي بوزه.

بیا نو د خبیب ﷺ د وژني د لیدلو او ننداري دپاره دېر قریش تنعیم ته ور و وتل، دلته نو خبیب ﷺ ورته و ویل: که مو خوښه وي او دومره مي پرېږدی چې دوه رکعاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمونځ وکړم؟ کفارو ویل: وې کړه.

(خبیب ﷛ هغه اول سړی دی چي د اعدام په وخت کي یې د لمونځ کولو طریقه کېښووله او رسول الله ﷺ چي دغه د ده لمونځ کول واورېدل دغه عمل یې رد نه کړی او په اسلام کي دغه د اعدام په وخت کي د لمونځ کولو طریقه پاته سوه. په وروسته کي هم ډېرو مسلمانانو دغه لمونځ کړی دی، دغه اوس چي د اعدام یا قصاص په وخت کي دوه رکعاته لمونځ کیږي دا هغه د خبیب ﷛ طریقه او متابعت دی)

کله چي خبیب ﷛ د لمانځه څخه فارغه سو نو یې و ویل: په والله که دا بېره نه وای را سره چي تاسي به وایاست: بې غیرته ؤ له مرګه وبېرېدی ما به دغه لمونځ نور هم اوږد کړی وای مګر ستاسي د دغي خبري په سبب مي لمونځ کوتاه کړی.

د لمانځه تر آداء کولو وروسته یې خبیب ﷛ پر صلیب وځړاوه او د ده په وهلو یې شروع وکړه، په یوه وار یې نه وژني بلکه کرار کرار یې په تورو وهي، خبیب ﷛ کفارو ته په ښرا کولو شروع وکړه او ویل:

« اللّهمَّ أحصِهم عَدَدًا، واقتُلهُم بَدَدًا، وَلاَ تَبقِ مِنهُم أحَدًا»

د ابوسفیان سره خپل زوی معاویه ور سره ؤ زوی یې پر مځکه غځار کړی او ابوسفیان په خپله هم پر مځکه پرېوتی ځکه د مشرکانو دا عقیده وه: که چا ته ښرا کیږي او هغه نفر ځان پر مځکه واچوي هغه ښرا نه ور رسیږي نو ځکه دوی خپل ځانونه پر مځکه واچول، بیا نو خبیب ﷛ و ویل: الٰهي موږ ستا د نبي رسالت و رساوه موږ تلو چي ستا دین خلکو ته و رسوو او هغو پر موږ ظلم وکړی او په دغه ډول مو وژني، الٰهي زموږ سلام ستا نبي ﷺ ته ورسوه او بیا و وژل سو.

په دغه وخت کي رسول الله ﷺ په مدینه منوره کي د خپلو اصحابو سره ناست ؤ او وې فرمایل: « لاَحَولَ وَلاَ قُوَّةَ الا بالله»

صحابهٔ کرامو پوښتنه څني وکړه چي څه پېښه ده؟ یا رسولَ الله!

رسول الله ﷺ و فرمایل: دا جبریل ؤ چي د خبیب د وژلو خبر یې را ته را وړی.

دا د خبیب بن عدي ﷛ درجه او مقام ؤ چي جبریل علیه السلام له آسمانه مځکي ته راغي او د خبیب ﷛ د وژل کېدلو خبر یې رسول الله ﷺ ته را وړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بئر معونه فاجعه

په عین دغه میاشت کې چې دغه د رجیع د اوبو دردناکه حادثه پېښه سوه یوه بله غمجنه واقعه هم مسلمانانو ته پېښه سوه چې تر هغه اولې حادثې ډېره غمجنه او دردناکه وه، چې دغه واقعه د سیرت په کتابو کې د (بئر معونه) په فاجعه سره مشهوره ده او د هغې واقعې خلاصه داسې ده:

عامر بن مالک چې په ملاعبُ الأسنه سره مشهوره ؤ او د بني عامر د قبیلې چې په نجد کې واقع وه مشر او سردار ؤ رسول الله ﷺ ته ورغلی چې د اسلام عقیده او احکام ځنې واوري، پسله هغه چې قرآن او د اسلام احکام یې واورېدل اسلام یې خوښ سو مګر مسلمان نه سو، اسلام یې نه رَد کړی نه قبول، نو یې رسول الله ﷺ ته و ویل: یا محمّد! ﷺ که د مسلمانانو یوه ډله په نجد کې د بني عامر قبیلې ته را ولېږې چې اسلام او احکام یې ورته بیان کړي او ستا دین ته یې دعوت کړي زه امید لرم چې هغه به یې قبول کړي او که زما قوم اسلام ته داخل سو زه هم د هغو سره یو ځای مسلمانېږم، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه پر خپلو اصحابو د اهل نجد څخه بېرېږم، هلته نوري قبیلې سته چې د اسلام او مسلمانانو دښمني دي، عامر بن مالک و ویل: ستا اصحابو ته زه جوار ورکوم، که هر چا ستا پر اصحابو تېرئ او تجاوز وکړی لکه پر مونږ بني عامر چې یې تېرئ کړی وي، په دغه جِوار د رسول الله ﷺ اطمینان حاصل سو نو یې د خپلو اصحابِ کرامو څخه څو نفره بني عامر ته د لېږلو دپاره اختیار کړل (*د نفرو په شمېر او عدد کې دوه روایته دي څوک وایي (۴۰) نفره وه څوک وایي (۷۰) نفره وه خو د (۷۰) نفرو روایت صحي دی*)

رسول الله ﷺ د دغې اویا نفریزه ډلې مشر منذر بن عَمرو رضی الله عنه وټاکی، دغه اویا نفره ټول د قرآن کریم حافظان وه او په مسلمانانو کې علماء، ډېر صالح او د شرف خاوندان وه، کله چې عامر بن مالک ولاړی رسول الله ﷺ دغه نفر پسې ولېږل، دغه اصحاب کرامو په لار کې هم خلک اسلام ته دعوتول او اسلام یې ورته بیاناوه، څو (بئر معونه) ته ورسېدل او هلته یې واړول (بئر) یعني: څاه، عادتاً خلک د اوبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره اړوي، نو دلته په دغه منطقه کې یو ځاه ؤ او مسلمانانو دلته واړول چې دغه منطقه د بني عامر او بني سُلیم د قبیلو په منځ کې واقع وه.

دغه د مسلمانانو د اړولو منطقې ته یو بل د الله دښمن عامر بن طُفیل نژدې ؤ، چې دغه عامر بن طُفیل د عامر بن مالک ملاعبُ الأسنه وراره ؤ، اوس نو منذر بن عَمرو رضی الله عنه چې د مسلمانانو د ډلې مشر دی د رسول الله ﷺ یو لیک چې دغه عامر بن طفیل ته یې لیکلی ؤ او هغه یې اسلام ته دعوتاوه د حَرام بن ملحان رضی الله عنه په لاس دغه عامر بن طفیل مشرک ته ورولېږی او حرام بن ملحان رضی الله عنه د انس رضی الله عنه د مور ام سُلَیم رضی الله عنها ورور دی، مګر عامر بن طفیل یو خبیث سړئ او د اسلام دښمن ؤ.

کله چې حرام بن ملحان ورغلی او د رسول الله ﷺ لیک یې ورکړی د مخه تردې چې دغه خبیث د رسول الله ﷺ لیک و وایي لیک یې ځیري کړی او د خپلو نفرو څخه یې یوه ته اشاره وکړه چې وهه یې، هغه نفر هم نېزه پورته کړه او حرام بن ملحان رضی الله عنه یې پر شا داسي و واهه چې نېزه یې تر ځیګر و وتل، په دغه وخت کې حرام رضی الله عنه ناري کړه: (الله اکبر، فُزتُ وَ ربِّ الکعبه) یعني: د کعبې په رب مي دي قسم وي چې کامیابه سوم، بیا نو غځار سو او شهید و وژل سو، دغه وَهل په غدر او خیانت سره وه ځکه قانون داسي دی چې قاصد یا لېږل سوی نفر نه وژل کیږي او دغه عامر بن طفیل خائن قاصد و وژی.

هغه نفر چې حرام رضی الله عنه یې و واهه هغه وایي: زه په تعجب کې سوم ما و وژی او دئ وایي زه کامیابه سوم، دا ځکه چې قاتل پر آخرت، جنت او دوزخ، د ښه او بد عمل پر جزاء ایمان نه درلودی، نو خود په کامیابي هم نه پو هېدی، مګر حرام رضی الله عنه چې مسلمان ؤ د هغه دپاره شهادت پوره کامیابي وه او په خوشاله سو نو ځکه یې و ویل: په والله کامیابه سوم، خو بیا په وروسته کې هغه قاتل هم مسلمان سو او دئ وایي: چې زما د اسلام سبب دغه د حرام رضی الله عنه جمله وه چې ویل: (فُزتُ وَربِّ الکعبه)

اوس چې عامر بن طفیل ملعون دغه قاصد حرام بن ملحان رضی الله عنه په غدر او خیانت سره و وژی نو یې قصد وکړی چې د ده هغه نور ملګري (مسلمانان او حافظان) هم و وژني، اول خو یې د بني عامر د قبیلې څخه د مسلمانانو پر وژنه مرسته وغوښتل خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغو دغه د ده غوښتنه نه کړه قبوله ځکه ويل ملاعبُ الأسنه جوار او امان ورکړی دی، بيا يې د بني سُلیم د قبيلو څخه وغوښتل چې د دغه مسلمانانو په وژلو کې مرسته ور سره وکړي، د بني سُليم د قبيلو څخه درو قبيلو دغه د ده غوښتنه قبوله کړه چې هغه قبيلې د: عُصَيّه، رَعل او ذکوان قبيلې وې، کفارو لښکر سره را ټول کړی او د رسول الله ﷺ د اصحابو پر شا وخوا را وګرځېدل، مسلمانان چې د عامر بن مالک يا ملاعب الأسنه په جِوار کې وه او هغه د دغو ټولو قبيلو رئيس ؤ په ښغمه زړه ناست دي، څوک عبادت کوي څوک قرآن مجيد وايي هيڅ داسي فکر يې نه کاوه چې څوک دي حمله پر وکړي، چې ناڅاپه لښکر پر را وګرځېدی او له هره طرفه يې حملې پر شروع کړې د (٧٠) نفرو مسلمانانو او د درو قبيلو د خلکو په منځ کې جنګ شروع سو مسلمانانو تر هغو جنګ وکړی چې اول تر آخره ټول شهيدان سوه بېله دوو نفرو چې يو يې عَمرو بن أميه الضمري رضي الله عنه ؤ او بل يې منذر بن عُقبه الأنصاري رضي الله عنه ؤ چې دغه دوه نفره د خپله ځايه څخه ليري تللي وه او د مسلمانانو اوښان يې څارل، خو يو بل دريم نفر هم چې کعب بن زيد بن النجار نوميدی ډېر زخمي ؤ او د وژل سوو کسانو په جمله کي پروت ؤ مګر روح پکښې ؤ، کفار يې په ژوند نه سوه پوه هغه هم پاته سو، چې بيا د خندق په غزاء کي شهيد ووژل سو.

دلته د بئر معونه سره پاته مسلمانان ټول شهيدان کړل سوه، خو هغه دوه نفره ليري وه او اوښان يې څارل، دوی هلته په دښت کي دي او له هغه ځايه يې وليدل چې پر هغه منطقه چې د دوی ملګرو اړولي دي په هوا ډېر مرغان ګرځي ويل والله دغه مرغان په يوه سبب دلته راټول سوي دي (*دا د دښتي خلکو تجربه ده يو شئ يې حس کړی*) نو هغه خپلي منطقي ته په ډېر احتياط ور نژدې سوه او د يوې لوړي غونډۍ څخه يې ورته وکتل، وې ليدل چې ملګري يې ټول وژل سوي دي او سرونه يې پرې سوي دي، اوس دغه دوه نفره مشوره سره کوي چې موږ بايد څه وکړو؟

عَمرو بن أميه رضي الله عنه و ويل: زما په فکر موږ بايد ولاړسو او رسول الله ﷺ خبر کړو چې دغسي واقعه پېښه سوه مګر انصاري و ويل: والله زه په دې نه يم راضي چې له هغه ځايه څخه ولاړسم چې هلته منذر بن عَمرو رضي الله عنه وژل سوی دی زه هم بايد د ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره و وژل سو، نو یې په دوا ړو پر کفارو حمله وکړه. انصاري هم شهید کړل سو او عمرو بن اُمیه ﷺ یې ژوندئ ونیوی اوس نو عَمرو بن اُمیه د کفارو په لاس کې بندي سو او عامر بن طفیل د خپله ځانه سره بوتلی پوښتنه یې ځني وکړه چې څوک او د کوم ځای یې؟ عَمرو ﷺ وویل: د بني الضُمره څخه یم، عامر بن طفیل وویل: دا څنګه ښه کار وسو زما مور نذر اېښی وُ چې د بني الضُمره څخه به یو مریئ آزادوي.

اصلاً بني الضمره ټول حُر او آزاد وه په هغو کې مریئ نه وُ او د عامر مور دغسې سخت او مشکل نذر ایښی وُ او اوس د هغې نذر د عَمرو ﷺ په ایله کولو سره آداء کیږي.

نو عامر بن طفیل وویل: زه دي د دې دپاره ایله کوم چې زما د مور نذر آداء سي، د عَمرو بن اُمیه ﷺ سر یې ور وخروی (*چې دا په هغه وخت کې د مریي توب علامه وه*) او بیا یې ایله کړی، عَمرو بن اُمیه ﷺ په زهیر او غمجن زړه د مدینې منورې پر طرف په داسې حال کې رهي سو چې ډېر ترخه خبرونه ور سره وه، د رسول الله ﷺ د اویا نفرو هغو اصحاب کرامو چې په مسلمانانو کې د ډېر فضیلت خاوندان او د قرآن مجید حافظان وه د شهادت خبر ور سره دی، چې دې واقعې یو وار بیا د اُحُد غمجنه ورځ ور په یادول، په اُحُد کې (۷۰) نفره مسلمانان په مخامخ جنګ کې و وژل سوه، مګر دلته (۷۰) نفره په غدر او خیانت و وژل سوه، اوس نو عَمرو بن اُمیه چې مدینې منورې ته رهي دی په لار کې یوه قصه لري چې د هغې واقعې څخه ډېره لویه مسئله جوړه سوه چې لږ وروسته به دغه قصه درته بیان سي.

خو اوس دلته د بئر معونه سره د رسول الله ﷺ (۷۰) نفره اصحاب په غدر او خیانت سره شهیدان کړل سوه. ښه دې څخه چې دوی د جنګ تیاري او آمادګي ولري یا دي خبر ورکړل سي، دوی د ملاعب الأسِنه په جوار کې وه او په یوه ناګهاني ډول سره لښکر پر را وګرځېدی په ظلم او خیانت په نجد او غطفان کې د بني عامر په قبیلو کې ووژل سوه، دا خبر و ملاعب الأسِنه ته هغه چې د بني عامر د قبیلو رئیس او سردار وُ ورسېدی، هغه په ډېر قهر او غضب سره وویل: هغه کسان چې ما جوار ورکړی وُ څنګه وژل کیږي؟ ما جوار ورکړی او عامر بن طفیل و وژل؟ نو په ډېر قهر د عامر بن طفیل پر طرف ور رهي سو هلته چې ورغلی ښه پوښتني یې حمله پر وکړه په نېزه یې پر اوږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وواهه، عامر بن طفیل زخمي سو مګر مړ نه سو، بیا یې قوم په منځ کي ودرېدی او دوی یې سره خلاص کړه، خو عامر بن مالک په دغه واقعه ډېر غمجن ؤ چي ځنګه هغه خلک وژل کیږي چي ده جوار ورکړی وي؟ او له دغه غمه یوه هفته وروسته مړ سو.

کله چي رسول اللهﷺ ته د خپلو (٧٠) نفرو اصحاب کرامو د وژل کېدلو خبر ورسېدی او هغه هم په دغه ظالمانه او وحشیانه طریقه سره وژل سوي دي ډېر غمجن او خواشیني سو، رسول اللهﷺ به همېشه ژړل، د اصحابِ کرامو دومره لویه ډله او بیا د قرآن مجید حافظان ټول په یوه وار په غدر او خیانت سره وژل کیږي! ډېره غمجنه واقعه ده، د اُحُد د غزاء لږ وخت تېر سوی دی (٧٠) نفره هلته شهیدان سوه او بیا (١٠) نفره د بني لَحیان له طرفه لږ ورځي د مخه و وژل سوه او اوس (٧٠) نفره په نجدکي بېله جنګه په غدر او خیانت سره و وژل سوه او ټوله هم د قرآن کریم حافظان وه، دا ډېر لوی غم او دردوونکې فاجعه وه، نو خود رسول اللهﷺ د دغو واقعو په پېښېدلو سره چي ټوله هم په څو ورځو کي پرله پسې پېښي سوې ډېر زیات غمجن ؤ، غم او پرېشاني ترداسي اندازې پر غالبه سوه چي همېشه به یې دغو قبیلو ته چي په غدر او خیانت سره یې د دهﷺ اصحاب وژلي وه ښراوي کولې.

امام بخاري د انسؓ څخه روایت کوي چي رسول اللهﷺ (٣٠) ورځي د سهار په لمانځه کي هغو قبیلو ته ښراوي کولې چي د دهﷺ اصحاب یې وژلي وه چي هغه د (رَعل او زَکوان، لَحیان او عُصَیّه) قبیلې وې او ویل به یې چي د عُصَیّه قبیلې د الله او د هغه د رسول نافرماني وکړه، ترڅو چي الله جل جلاله پرخپل نبي قرآن نازل کړی او موږ هغه و وایه چي هغه د الله جل جلاله دا قول ؤ:

﴿بَلِّغُوا قَومَنَا اَنَّا لَقِينَا رَبَّنَا فَرَضِيَ عَنَّا وَرَضِينَا عَنهُ﴾

ژباړه: زموږ قوم ته دا حال و رسوی چي موږ د خپل رب سره ملاقي سوو هغه زموږ څخه راضي ؤ او موږ د هغه څخه راضي یو.

دا د هغو شهیدانو قول دی چي په ظلم او خیانت سره وژل سوي وه او الله جل جلاله د هغو دغه د رضائیت پیغام و رسول اللهﷺ او د هغو وکورنیو ته په قرآني آیات سره ورساوه، رسول اللهﷺ د دغه آیات په نزول سره هغه د سهار په لمانځه کي قنوت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل، یا ښرا کول پرېښوول او په وروسته کې دغه آیات منسوخه سو.

موږ مخ کې و ویل: چې عَمرو بن اُمیه الضُمري ﷺ پسله هغه چې د ده ټول ملګري د عامر بن طفیل له طرفه په شهادت و رسېدل او بیا دئ بندي و نیول سو نو عامر بن طفیل دئ د دې دپاره ایله کړی چې د عامر د مور نذر آداء سي، پسله هغه چې د ده سر یې ور وخراوه دئ د مدینې منورې پر طرف په غمجن زړه رهي دی، د مدینې منورې څخه چې راتلی (٧٠) نفره وه او اوس یوازي دئ مدینې منورې ته ځي چې رسول الله ﷺ د دغې غمجنې واقعې په حال خبر کړي، پسله هغه چې ستړی سو په لار کې د یوې وُنې تر سایې لاندې کښېنستی، وروسته دوه نفره نور هم راغله چې د بني کلاب د قبیلې څخه وه (*بني کلاب د بني عامر د قبیلو یو ښاخ دی*) هغه هم تر دغه سایه لاندې کښېنستل عَمرو بن اُمیه ﷺ پوښتنه ځنې وکړه چې تاسي څوک یاست؟ هغو ویل: موږ د بني عامر څخه یو، عَمرو هم ښه خوږ مجلس ور سره شروع کړی پسله خبرو اترو هغه دوه نفره بیده سوه، عَمرو بن اُمیه ﷺ ور ولاړ سو هغه دواړه یې و وژل، عَمرو ﷺ په دې خوشاله دی چې ما خو لږ څه انتقام او بدله واخیستل حال دا چې هغو نفرو د رسول الله ﷺ له طرفه د جوار او أمان عهد او وعده درلودل، خو عَمرو بن اُمیه په دغه عهد نه ؤ خبر، نو اوس عَمرو بن اُمیه ﷺ داسي دوه نفره وژلي دي چې هغه د رسول الله ﷺ له طرفه د أمان عهد او وعده لري.

خیر عَمرو ﷺ مدینې منورې ته ورسېدی او رسول الله ﷺ یې د خپلو اویا نفرو ملګرو په شهادت خبر کړی او هم یې د هغو دوو نفرو حال ورته و وایه چې په لار کې یې وژلي وه، رسول الله ﷺ ورته و ویل: تا داسي دوه نفره وژلي دي چې د هغو سره زه د صلحې او أمان عهد او وعده لرم او اوس مجبوره یم چې د هغو دیت به ورکوم رسول الله ﷺ د بني کلاب قبیلې ته چې د بني عامر یو ښاخ دی حال و لېږی چې عَمرو بن اُمیه په بې خبري کې دغه دوه نفره و وژل ځکه دئ نه ؤ خبر چې هغه د رسول الله ﷺ په جوار کې دي نو زه به ستاسي د رضائیت دپاره د دغو دوو وژل سوو نفرو دیت درکړم.

د مسلمانانو او کفارو دغه فرق دی: دا هغه بني عامر وه چې د رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۷۰) نفره اصحاب يې سره د دې چې د دوی د مشر او رئيس له طرفه يې د جوار او أمان عهد هم درلودی دوی په غدر او خيانت سره و وژل.

مګر يوازې رسول الله ﷺ نه بلکه ټول مسلمانان د غدر جواب په غدر سره نه وايې، غدر او خيانت د مسلمانانو خوی او خصلت نه دی، رسول الله ﷺ اوس د هغو دوو نفرو چې په سهوه او خطاء کې وژل سوي دي ديت ورکوي.

نو رسول الله ﷺ د هغو دوو وژل سوو نفرو د ديت په را ټولولو شروع وکړه او عَمرو بن اُميه ﷺ ته يې د هغه د نه خبرتيا په سبب عفوه وکړه خو د ديت په جمعه کولو کې هم يوه واقعه پېښه سوه چې هغه واقعه د بني النضير د يهودو سره د غزا سبب وګرځېدل.

د بني النضير د يهودو سره غزاء

موږ مخ کې درته ويلي وه چې يهود په خپلو زړوکې و اسلام او مسلمانانو ته سره ايشېدل مګر څرنګه چې دوی د جنګ او مقابلې خلک نه وه بلکه د دوی کار دسيسې، غدر او خيانت ؤ او د مسلمانانو سره يې حسد او دښمني کول، نو د دغو دښمنيو دپاره يې داسې چمونه او حيلې استعمالولې چې مسلمانانو ته تکليف او آزار ورسيږي خو د دوی سره يې جنګ و نه سي، سره د دې چې د يهودو او مسلمانانو په منځ کې لکه د مخه چې درته و ويل سوه د صلحې او همکاری عهد او وعدې موجودې وې خو دوی د دغه خپلو خيانتو او دسيسو څخه لاس نه اخيستی، پسله هغه چې د بني قينقاع يهود و شړل سوه او کعب بن الأشرف يهودي و وژل سو، نور يهود پر خپلو ځانو وبېرېدل هغه شدت او ښکاره دښمني يې پرېښوول لږ څه آرام سوه، مګر د اُحُد تر جنګ وروسته بيا زړه په نبوتي او جُرئت يې پيدا کړی خپله دښمني او خيانتونه يې په ښکاره سره کول د مدينې منورې د منافقانو او د مکې مکرمې د مشرکانو سره يې په پټه ارتباطونه نيول، د هغو په ګټه او د مسلمانانو په ضرر يې کارونه کول، رسول الله ﷺ د دوی پر دغو اعمالو او افعالو صبر کاوه تر څو چه د رجيع د اوبو او د معونه د څاه واقعې پيښې سوې، د دغو واقعو په پېښېدلو سره د يهودو نور هم جرئت او جسارت زيات سو، ترڅو داسې يوه دسيسه يې جوړه کړل چې د هغې په واسطه سره يې غوښته چې رسول الله ﷺ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځه يوسي او وې وژني چې د هغې دسيسې تفصيل داسې دی:

رسول الله ﷺ غوښتل چې هغه د بني کلاب د قبيلې د دوو وژل سوو کسانو دِيت جمعه او ټول کړي، تاسې ته معلومه ده چې د يوه نفر ديت سل اوښه دی او د دوو نفرو ديت دوه سوه اوښه کيږي او د مسلمانانو حالت د خوارۍ او غريبۍ دی، څومره شئ چې مسلمانانو په خپل منځ کې ټولولای سوای هغه ټول سو، خو رسول الله ﷺ غوښتل چې يهود هم په دغه ديت کې مرسته ورسره وکړي ځکه دغه کار د هغه عهد او معاهدې د مادو په سبب پر يهودو لازم ؤ چې دوی او مسلمانانو سره درلودل، که ستاسې هغه معاهده په ياد وي چې رسول الله ﷺ د يهودو سره ليکلې وه په هغه کې يوه ماده داسې وه چې يهود او مسلمانان په غم او ښادي کې سره شريکان دي، نو اوس چې کوم مشکل مسلمانانو ته پېښ دی په هغه کې يهود بايد حصه ور سره واخلي، رسول الله ﷺ د څو نفرو اصحابِ کرامو په ملګرتيا د بني النضير يهودو ته ورغلی د هغو د مشرانو سره يې وليدل چې په دغه ديت کې مرسته را سره وکړی، يهودو وويل: ستا د عزت او کرامت په سبب به د دغو دوو نفرو په ديت کې مرسته در سره وکړو خاصتًا دغه بني عامر بيا د بني النضير د يهودو حُلفاء هم وه نو د بني النضير يهودو وويل: بني عامر زموږ حُلفاء هم دي موږ بايد خامخا په دې ديت کې ستا سره مرسته وکړو، ته کښېنه موږ به کومک را ټول کړو او درته را به يې وړو، رسول الله ﷺ هم د دوی د قلا د يوه دېواله سره د حضرت ابوبکرالصدّيق او حضرت عمر فاروق او حضرت علي او نورو اصحاب کرامو په ملګرتيا په دې انتظار کښېنستی چې يهود دغه خپله وعده پر ځای کړي او مالونه ورته را وړي، يهود ولاړل هلته ګوښه سره يو ځای سوه او د رسول الله ﷺ د وژلو مشوره سره کوي، ويل والله محمّد ﷺ بيا بل وخت پر دغسې حال يوازې نه سی پيدا کولای فقط څو نفره اصحاب ور سره دي نه اسلحه ور سره سته نه د ساتنې دپاره ملګري، دغه اوس د ده ﷺ د وژلو دپاره ډېره ښه موقع ده، سبحان الله! تاسې د يهودو غدر او خيانت ته وګوری: د دې پر ځای چې د مرستې د ټولولو په باره کې فکر وکړي دوی د رسول الله ﷺ د وژلو په باره کې فکر کوي، نو ويل: څوک دغه د مېچنې پل (يوه لويه ډبره) اخلي او بام ته خيژي له هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای یې د رسول الله ﷺ پر سر ور ایله کوي؟ په دوی کې هغه بد بخته چې عَمرو بن جَحاش بن کعب نومېدی هغه و ویل: زه دا کار کوم، سلام بن مشکم یهودي و ویل: دا کار مه کوی په والله هغه دغه ستاسي په قصد او إراده خبرېږي او دا کار د هغي ترون یا وعدې ماتېدل دي چې زموږ او د ده په منځ کې ده. خو چا د سلام بن مشکم پر خبره غوږ و نه نیوی او د خپلې نقشې د عملي کولو إراده یې وکړه، نو عَمرو بن جَحاش یهودي د مېچني پل چې یوه لویه ډېره ده واخیستی او بام ته وختی غواړي چې دغه ډېره د رسول الله ﷺ پر سر ور وغورځوي.

مګر رسول الله ﷺ ته د الله جل جلاله له طرفه جبریل علیه السلام راغلی او د یهودو په دغه چم او خیانت یې خبر کړی، رسول الله ﷺ په ډېره آرامي له خپله ځایه ولاړ سو او په سره سینه رهي سو، هیچا ته یې هیڅ و نه ویل، صحابهٔ کرام ناست دي او دا یې فکر دی چې رسول الله ﷺ د یوه ضرورت دپاره ولاړ سو ځکه دوی ته یې څه و نه ویل نو دوی ناست دي او د رسول الله ﷺ د بیرته را تګ انتظار کوي، د یهودو هم دا خیال دی چې رسول الله ﷺ د یوه ضرورت دپاره ولاړ سو او بیرته راځي ځکه اصحاب یې پرېښوول، نو خود اصحاب کرام او یهود ټول د رسول الله ﷺ د راتګ په انتظار دي مګر رسول الله ﷺ مخ پر مدینه منوره رهي سو، څرنګه چې رسول الله ﷺ و ځنډېدی اصحابِ کرام هم پسي رهي سوه، په لار کي په رسول الله ﷺ پسي ور ورسېدل او ویل: یا رسولَ الله! ته را رهي سوې او موږ په تا نه وُ خبر.

رسول الله ﷺ دوی د یهودو په هغه بد قصد او شومه إراده خبر کړه.

کله چې مسلمانان مدینې منورې ته ورسېدل رسول الله ﷺ محمّد بن مسلمه رضی الله عنه د بني النضیر یهودو ته ور ولېږی چې دوی ته و وایي: رسول الله ﷺ فرمایي: د مدینې منورې څخه ووزی دلته به نه اوسېږی او تاسي ته مي لس ورځي مهلت درکړی دی که مي تر لسو ورځو وروسته ستاسي څخه هر یو په مدینه منوره کي ولیدی د هغه سر ور پرې کوم.

یهود هم وبېرېدل او بېله بارېدلو یې بله چاره نه لیدل نو یې خپل بار او بُنه سره ټړل چې د مدینې منورې څخه ووزي، په دغه وخت کي عبدالله بن اُبیَّ بن سلول منافق نفر ور ولېږل چې تاسي اوس څه کوی؟ ثابت و دربږی خپل وطن ولي پرېږدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما سره دوه زره نفره را سره دي زه هغه خلك درلېږم چي ستاسي د دفاع دپاره ستاسي په قلاوو کي در سره کښيني او دغه نفر ستاسي د ساتني دپاره ځانونه وژني، الله جل جلاله د دغه منافق حالات په سورة الحشر کي بيانوي او فرمايي:

﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ نَافَقُوا۟ يَقُولُونَ لِإِخْوَٰنِهِمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِن قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ ﴾ [الحشر: ١١]

ژباړه: آيا ته هغو کسانو ته نه ګورې چي منافقان او غادران سوي دي؟ چي دوی هغه خپلو کافران سوو ورونو ته چي د اهل کتابه څخه دي وايي: قسم دی که تاسي د مدينې څخه وايستل سی نو خامخا موږ هم ستاسي سره وزو او ستاسي د ضرر په باره کي يا ستاسي د ضرر دپاره موږ د هيچا هيڅ خبره هيڅکله نه منو او که چيري ستاسي سره جنګ شروع سي نو خامخا موږ ستاسي مرسته او کومک کوو.

دغه آيات د هغه عبدالله بن أبيّ منافق په باره کي نازل سو چي په پټه يې يهودو ته پيغام ولېږی چي تاسي مه بېرېږی او خپل ځانونه يوازي مه بولی که مسلمانان وغواړي چي تاسي له مدينې منورې څخه وباسي موږ ستاسي سره ولاړ يو او که خبره ترجنګه ورسېدل موږ ستاسي مرسته کوو، دا زموږ قطعي فيصله ده او زيات تردې موږ ستاسي په باره کي د هيچا خبره نه اورو او نه د چا پروا لرو، خو الله جل جلاله نور هم فرمايي:

﴿ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴾ [الحشر: ١١]

يعني: الله جل جلاله شاهدي ورکوي چي دغه منافقان خامخا په دغو خبرو کي درواغجنان دي، د منافقانو دغه خبري د زړه څخه او په رشتيا سره نه دي، فقط د مسلمانانو سره د جنګولو دپاره خلك پورته کوي، دغه خبري په ژبه سره کوي او هيڅ عمل نه په کوي.

د عبدالله بن أبيّ په دغه پيغام سره يهودو په خپلو ځانو کي قوت او طاقت حس کړی او پر دې ټينګ سوه چي نه وزو بلکه جنګ کوو، د يهودو رئيس حُيَي بن أخطَب د منافقانو د وعدو په طمعه سو نو يې رسول الله ﷺ ته حال ولېږی او ويل: موږ له خپله وطنه نه وزو او ته چي هرڅه کولای سې هغه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې کې هیڅ شک نسته چې دغه اوسنۍ حالت و مسلمانانو ته د دوی په تاریخ کې ډېر تکلیفي حالت دی، ځکه په دغه خطرناکه وخت کې د یهودو سره د مسلمانانو د جنګ کولو عواقب یا وروستنۍ نتیجې د خطرو څخه خالي نه دي او تاسي ولیدل چې ټول عرب مسلمانانو ته یو لاس سوي دي، د اُحد تر جنګ وروسته یې د مسلمانانو د دعوت ډلې په هغه خائنانه شکل سره په شهادت و رسولې او بیا د بني النضیر یهود دومره قوي وه چې د دوی د تسلیمېدلو احتمال ډېر لیري ؤ، نو که په دغسې شرایطو کې د بني النضیر د یهودو سره جنګ وسي په نتیجه کې د مسلمانانو دپاره ډېر ناخوښه کارونه په وجود راوړي.

مګر هغه حالت چې مسلمانانو ته د ماء رجیع او بئر معونه، د واقعو په سبب پېښ ؤ، په دوی کې یې د دغو جرائمو او خیانتو په مقابل کې حساسیت زیات کړی ؤ، دا چې د مسلمانانو د ډلو او افرادو سره دغه خیانتونه کېږي د دوی احساسات یې پر جوش را وستلي وه، د خائنانو په مقابل کې د دوی د انتقام اخیستلو احساس دوه چنده سوی ؤ نو ځکه یې د رایو په اتفاق دا تصویب کړه چې د بني النضیر د یهودو سره باید جنګ وسي، خاصتًا چې دوی د رسول الله ﷺ د وژلو دسیسه هم جوړه کړې وه، نو ویل هرڅه چې پېښېږي خو د یهودو سره باید جنګ وسي.

اوس چې رسول الله ﷺ ته د بني النضیر د یهودو د رئیس له طرفه هغه د نه بارېدلو او د جنګ کولو جواب ورسېدی رسول الله ﷺ تکبیر و وایه او اصحابِ کرامو هم تکبیرونه و ویل، رسول الله ﷺ د مسلمانانو لښکر جوړ کړی د لښکر بیرغ یې حضرت علي بن أبي طالب رضی الله عنه ته ورکړی او لښکر د بني النضیر د یهودو پر طرف ور رهي سو، لښکر هلته ورسېدی او یهود یې محاصره کړل، یهود په خپلو قلاوو ننوتل دروازې یې بندې کړې او د قلاوو د بامو څخه مسلمانان په غشو او ډبرو ولي، مسلمانان مجبوره سوه څه پرشا ولاړل او د دوی څخه یې لیري خېمې و درولې، داسي ځای یې واړول چې د یهودو غشي نه وررسېږي مګر د یهودو ډېر باغونه او لوی کښتونه تر قلا دباندې وه او د دغو وُنو د شاوو څخه یې پر مسلمانانو د غشو وارونه کول، نو رسول الله ﷺ امر وکړی چې د دوی د خُرما یا کجور ټوله وُنې ور قطعه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرې کړی، صحابهٔ کرامو د وُنو په رېبلو شروع وکړه، کله چې يې ځيني وُني ورېبلې يهود وارخطا سوه وې ليده چې په باغو کي يې وُني چپه کيږي، زړونه يې و لوېدل چې مالونه يې له منځه ولاړل او يهودو ته مال تر هرڅه ګران دی، تاسي ته معلومه ده چې يهود د مال او پيسو سره تر اندازې زيات محبت لري، نو يې رسول الله ﷺ ته حال ولېږی چې يا محمّد! ﷺ وُني ولې پرې کوې؟ د وُنو څه ګناه ده؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: يا به تسليمېږی يا ټوله وُني او درختي مو در پرې کوو.

الله جَلَّ جَلَالُهُ په دغه باره کي د سورهٔ الحشر په (۵) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿مَا قَطَعْتُم مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلَىٰٓ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ ٱللَّهِ وَلِيُخْزِىَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٥﴾﴾. [الحشر: ۵]

ژباړه: هغه چې تاسي د خرما د وُنو تنې پرې کوی يا يې پر خپلو بېخو يا تنو ولاړي پرېږدی دغه ټول د الله جَلَّ جَلَالُهُ په حکم سره دي او دا د دې دپاره دي چې الله جَلَّ جَلَالُهُ فاسق او نافرمانه يهود رسوا کړي.

يهودو څه نور هم صبر وکړی اوويني چې وُني يې نوري هم چپه کيږي، نو يې سره و ويل چې مالونه مو ټول ولاړل او بيا نو بېله ماله موږ ژوند څه کوو، نو يې مسلمانانو ته حال وليږی چې موږ تسليمېږو خو په يوه شرط، هغه دا چې موږ د مدينې څخه وزو، مدينه پرېږدو او هر هغه شئ چې موږ يې زموږ د مالو څخه غواړو هغه را سره وړو، رسول الله ﷺ هم موافق سو او وې فرمايل: هر هغه شئ چې پر اوښانو وړلای سی هغه در سره يوسی مګر اسلحه به نه درسره وړی بېله اسلحې څخه چې بل هر شئ در سره وړلای سی يُو يې سی، مقصد دا چې د بني النضير د يهودو سره پردې فيصله وسوه چې مدينه منوره به پرېږدي او جنګ و نه سو.

د بني النضير يهود بېله جنګه تسليم سوه، د بني قريظه يهودو هم دوی تنها پرېښوول، عبدالله بن اُبئ منافق هم په هغه خپلو وعدو کي خيانت ور سره وکړی، د غطفان قبيلې چې د بني النضير حليفان يا معاهدين وه هغو هم خيانت ور سره وکړی، هيچا د دوی مرسته او کومک و نه کړه او نه يې د دوی څخه دغه شر منعه کړی، نو ځکه الله جَلَّ جَلَالُهُ دغه د دوی د حال دپاره يو مثال ذکر کړی او دوی يې هغسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وبلل، الله ﷻ په سورة الحشر کې فرمايي:

﴿كَمَثَلِ ٱلشَّيْطَٰنِ إِذْ قَالَ لِلْإِنسَٰنِ ٱكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّنكَ إِنِّىٓ أَخَافُ ٱللَّهَ رَبَّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦﴾﴾. [الحشر: ١٦]

يعني: د وعدې په مخالفت کې د دغو منافقانو مثال داسې دی: لکه د شيطان په مثل کله چې انسان ته و وايي: کافر سه او کوم وخت چې هغه انسان کافر سو نو شيطان ورته وايي: زه ستا څخه بېزاره او جلا يم، زه د رب العالمين الله څخه بېرېږم.

مقصد دا چې د بني النضير د يهودو محاصرې ډېر وخت په برکې نه ونيوی، دا محاصره فقط شپږ ورځې وه او څوک وايي (۱۵) ورځې وه او بيا يې اسلحه کښېښوول او تسليم سوه.

اوس نو د مدينې منورې څخه د دوی وتل په يوه عجبه طريقه سره وه، هغه دا چې اول يې خپل ټول اوښان په خپلو سامانو بار کړه، هر يوه کوښښ کاوه هر شئ چې دئ لري هغه ور سره يوسي، حتّی کورونه يې نړول او دروازې يې ور سره اخيستلې ځکه د لرګي څخه جوړې سوي دروازې وې او قېمت يې درلودی، که يې کورونه وړلای سوای هغه به يې هم ور سره وړي وای، خو کورونه د وړلو شئ نه وه نو يې نړول او دروازې يې بارولې، ټول هغه شيان چې په وسه يې پوره وه هغه يې بار کړه، کله چې د تللو دپاره تيار سوه نو يې مظاهره جوړه کړه، هغه داسې:

يوه ښځه چې غزلې يې ويلې ښه او لوړ آواز يې ؤ هغه ښځه د دوی په مخ کې رهي ده دريې وهي او غزلې وايي، نور يهود ترشا په پسې دي د دې د غزلو مسرۍ ور سره وايي او په غزلو کې وايي موږ په پوره عزت د مدينې څخه وزو.

د بني النضير يهود د مدينې منورې څخه په غزلو و وتل، د بني النضير د يهودو مشران او رئيسان لکه حُيَى بن أخطب، سلام بن أبي الحُقَيق، سلام بن مشکم او د دوی ډېر متابعين خيبر ته ولاړل او ځيني يې شام ته ولاړل او په دوی کې فقط دوه نفره مسلمانان سوه چې يو يې يامين بن عَمرو ؤ او بل يې ابو سعد بن وهب ؤ، دوی دوو ته خپل مالونه او جايدادونه ورپاته سوه.

مګر هغه د يهودو مشران کوم چې نومونه يې مخ کې ياد کړل سوه دغه کسان د يهودو د اشرافو اشراف وه چې د مدينې منورې څخه وايستل سوه، کله چې دغه خلک

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیبر ته ورسېدل د خیبر یهودو یې په ډول او ډماموا استقبال وکړی او دوی یې ترڅان لوړ بلل، نو خود دوی د خیبر مشران او حاکمان وګرځېدل، دغه درې نفره چې د مدینې منورې څخه وایستل سوه دوی وه چې په وروسته کې یې احزاب سره را ټول کړه.

کله چې موږ د خندق غزاء وایو، د دغه جنګ دپاره چا احزاب یا مختلفي ډلي سره را ټولي کړې؟ دغو درو نفرو: حُيَي بن أخطب، سلام بن أبي الحقيق او سلام بن مشکم، دغه د یهودو مشران چې د خپله قومه سره د مدینې منورې څخه په دغه ډول سره وایستل سوه دوی د خندق جنګ په وجود راوړی او دوی وه چې هغه خطرناکه جنګ یې د مسلمانانو پر ضِد جوړ او ترتیب کړی، د دغې واقعې او جنګ حالات به پر خپل وخت په تفصیل سره درته بیان سي.

اوس چې د بني النضیر یهود د مدینې منورې څخه و وتل رسول الله ﷺ د دوی اسلحه، د دوی پاته مالونه، د دوی غیر منقوله جایدادونه لاس ته راوړل، د اسلحې په جمله کې (۵۰) زغري (۵۰) خُوله او (۳۴۰) توري وې او د یهودو غیرمنقول مالونه لکه مځکې او باغونه، کورونه او قلاوي ټول مسلمانانو ته پاته سوه، چې دغه پاته مالونه ډېر زیات مال او جایداد ؤ او مسلمانانو دغه مالونه بېله جنګه بېله سفره او بېله سترپاوو له یهودو څخه واخیستل چې و دغه ته (فئ) ویل کیږي (فئ) په اسلام کې دکفارو هغو مالو ته ویل کیږي چې مسلمانان یې بېله جنګه دکفارو څخه اخلي او غنیمت بیا هغو مالو ته ویل کیږي چې دکفارو څخه په جنګ کې اخیستل کیږي، د غنیمت حکم په اسلام کې دا دی چې پنځمه حصه یې د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ده یعني: د مسلمانانو د بیت المال ده او څلور حصې یې پر جنګ کوونکو یا پر اسلامي هغه لښکر تقسیمیږي چې جنګ ته حاضر سوي وي، مګر د فئ حکم بیا څه شي دی؟ په فئ کې خو جنګ نسته نو څنګه وېشل کیږي؟ او دا د اول وار دپاره پېښه سوه چې مسلمانان د کفارو مالونه او جایدادونه بېله جنګه اخلي، نو د الله جل جلاله له طرفه امر راغلی چې فئ د الله او رسول الله دی، څرنګه چې رسول الله ﷺ غواړي هغسي تصرف پکښې کوي پر لښکر نه تقسیمیږي، ځکه چا جنګ نه دی کړی نو رسول الله ﷺ امر وکړی چې دغه مالونه دي خاص پر هغه اولو مهاجرینو تقسیم سي ځکه هغه ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

غریبان وه مالونه او وطن یې پرې ایښي وه شئ یې نه درلودی، نو دغه فئ د مهاجرینو پر غریبانو و وېشل سو، فقط په انصارو کي یې ابودُجانه او سهل بن حُنیف ﷛ ته هم حصه ورکړه، ځکه هغه هم ډېر غریبان وه او د دغه فئ څخه د رسول الله ﷺ د کال نفقه هم اخیستل کېدل او پاته شئ یې پر اسلحه او په جهاد في سبیل الله کي مصرفېدی.

د بني النضیر غزاء د هجرت د څلورم کال د ربیع الأول په میاشت کي وه چي د عیسوي ٦٢٥ کال د اګست میاشت وه او الله ﷻ د دغي غزاء په باره کي ټول سورةُ الحشر نازل کړی، نو مورږ د سورةُ الحشر په ترجمه تر هغو نه سو پوهېدلای چي د بني النضیر د یهودو قصه نه وي را معلومه، الله ﷻ په دغه سورة کي د یهودو شړل او فراره کول بیان کړي دي، د منافقانو مسلک او عملونه یې رسوا کړي دي د فئ احکام یې بیان کړي دي، په دغه سورة کي یې د مهاجرینو او انصارو صفت کړی دی او دا یې روښانه کړي دي چي د دښمن په مځکه کي د حربي مصلحت دپاره د وُنو سوځل او ربېل جائز او روا دي، دې ته فساد في الارض نه ویل کیږي او په دغه سورة کي یې مسلمانانو ته په تقوٰی او د آخرت دپاره په تیاري او آمادګي وصیت کړی دی او د سورة خاتمه د الله ﷻ په اسماء الحُسنٰی او صفاتُ العُلٰی سره سوې ده.

حضرت عبدالله بن عبّاس ﷠ به ویل: سورةُ الحشر ته سورةُ النضیر وایه.

یعني: ټول سورة د بني النضیر د یهودو د حالاتو په باره کي خبري کوي.

د ذاتُ الرقاع غزاء

د بني النضیر ترغزاء وروسته یوه بله غزاء پېښه سوه چي د ذات الرقاع غزاء ورته ویل کیږي او دغه غزاء د هجرت د څلورم کال د جمادي الأول په میاشت کي پېښه سوه او د دغي غزاء سبب دا ؤ چي د غطفان قبیلو کومي چي په نجد کي وې د مدینې منورې د حملې دپاره خلک را ټولول او ځانونه یې تیارول.

تاسي ته معلومه ده چي د کفارو دغه ټول تجاوزونه او حملې د اُحُد د جنګ په سبب وې ځکه د کفارو د ټولو قبیلو امید پیدا سو چي پر مسلمانانو حملې وکړي او غنیمتونه ځني یو سي، د دوی په فکر مسلمانان د اُحُد په جنګ ضعیفه سوي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو غطفان چې په نجد کې هغه ډېره لويه قبيله وه د هغو هم اميد پيدا سو چې پر مسلمانانو حمله وکړي، کله چې د مدينې منورې استخباراتو دغه خبر رسول الله ﷺ ته ورساوه، رسول الله ﷺ يو لوی لښکر جوړ کړی او په خپله رسول الله ﷺ پر غطفان د حملې إراده د دې دپاره وکړه چې هغه د دوی له طرفه خطر په خپله ځالګۍ کې له منځه يوسي، نو د مسلمانانو لښکر د نجد او غطفان پر طرف رهي سو، هلته بيا غطفان هم دومره لوی لښکر جوړ کړی ؤ چې شمېر يې د مسلمانانو تر لښکر څو واره زيات او ډېر ؤ، دواړه لښکره مخ په مخ سره ودرېدل مګر دواړه طرفه يو له بله بيرېږي، يو لښکر پر هغه بل لښکر د بيري په سبب حمله نه سي کولای کفار د مسلمانانو د جرئت او دلاوريه بيرېږي او مسلمانان د هغو له ډېر والي څخه بيرېږي په زرو زرو نفر دي، څو ورځې لښکري مخ په مخ سره ولاړي دي خو يو پر بل حمله نه کوي، هر يو د هغه بل انتظار کوي چې هغه به حمله وکړي او جنګ به شروع سي خو يو هم پر هغه بل حمله نه کوي، مګر عادتًا مسلمانانو به د لمانځه پر وخت لمونځ کاوه، کفارو سره و ويل: د حملې دپاره ښه او مناسب وخت د لمانځه وخت دی، کله چې مسلمانان لمونځ کوي موږ به حمله پر وکړو، واقعاً هم غطفان ځانونه تيار کړه چې د راتلونکي لمانځه پر وخت پر مسلمانانو حمله وکړي، په دغه وخت کې د الله جل جلاله له طرفه د صلوٰةُ الخوف يعني: د بيري د لمانځه د آداء کولو آياتونه نازل سوه او تر دغه وروسته مسلمانانو خپل لمونځ د صلوة الخوف پر طريقه آداء کاوه، هغه داسې:

ځينو مسلمانانو به د رسول الله ﷺ سره په جماعت لمونځ آداء کاوه او ځيني مسلمانان به د دښمن مخ ته ولاړ وه، د لمانځه پر نيمايي به دغه لمونځ کوونکي د دښمن طرف ته ولاړل او هغه نور به راغله د رسول الله ﷺ سره به يې هغه پاته لمونځ په جماعت آداء کړی، د غطفان خلک په فکر کې سوه چې اوس څنګه وکړو؟ ځيني مسلمانان پر لمانځه ولاړ دي او اسلحه هم ور سره ده او ځيني نور يې د دوی ساتنه کوي، څو ورځې نوري هم پر دغه طريقه تيري سوې څو الله جل جلاله د غطفان په زړو کې بېره ور واچول، د جنګ ميدان يې پرېښاوه او سره و پاشل سوه، رسول الله ﷺ څو ورځې نور هم په غطفان کې پاته سو او بيا مدينې منورې ته رهي سو، اوس چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدينې منورې ته رهي دي پر لاري يوه کوچنۍ حادثه پېښه سوه.

هغه دا چي د غطفان د قبيلې څخه يوه نفر قسم ياد کړی چي د مسلمانانو څخه به تر هغو را و نه ګرځم ترڅو ويني پکښې و نه بهوم، يعني تر څو چي په مسلمانانو کي يو نفر زخمي نه کړم يا يې و نه وژنم نه ځني راګرځم، د مسلمانانو لښکر رهي دی او دئ تر شا په پسې دی د مسلمانانو هم پروا نه په کيږي ځکه يو نفر پر لاري رهي دی بنايي يو کار به لري.

کله چي شپه سوه مسلمانانو يو ځای واړول او خېمې يې و درولې رسول الله ﷺ و فرمايل: نن شپه څوک پر موږ پيره کوي؟ د اصحاب کرامو څخه دوو نفرو دا کار پر غاړه واخيستی چي يو يې عَبّاد بن بِشر الأنصاري ﷺ ؤ او بل يې عمّار بن ياسر ﷺ ؤ، دغه دوه نفره د پيرې دپاره لوړ يوې غونډۍ ته وختل ځکه مسلمانان په خېمو کي دي او دوی چي لوړ وي نو هرڅوک چي له هره طرفه راځي دوی يې ويني.

دلته بيا دغه دوو نفرو پيره کوونکو شپه سره و وېشل، عَبّاد بن بشر ﷺ د شپې اوله حصه واخيستل او عمّار بن ياسر ﷺ د شپې آخره حصه واخيستل، عمّار بن ياسر ﷺ څنګ واچاوه چي هوسا سي او عباد ﷺ و درېدی لمونځ کوي، لمونځ کوي او بيا شا وخوا ګوري چي څوک مسلمانانو ته ور نه سي، شپه تاريکه ده چپه چپايي ده نه کوم حرکت ؤ نه ږغ، عباد ﷺ نور هم خپل لمانځه ته دوام ورکړی.

هغه کافر چي قسم يې ياد کړی ؤ هغه کرار کرار ور نژدې سو او دغه نفر يې وليدی چي ولاړ دی، کافر پوه سو چي دا د مسلمانانو پيره دار دی نور هم ور نژدې سو، دومره اندازه ور نژدې سو چي له هغه ځايه څخه يې په غشي ويشتلای سي، نو يې غشی او لېندۍ ورته برابر کړه عباد يې و ويشتی، غشی د عباد پر اوږه و ښتی، عباد نه غواړي چي لمونځ يې قطعه سي غشی يې د اوږې څخه وايستی او وې غورځاوه نور هم لمونځ پسي پوره کوي، کافر په تعجب کي سو چي دا خو امکان نه لري چي غشی دي نه وي پر ښتی ځکه هيڅ وخت زما واری نه دی خطاسوی، بيا يې بل غشی واخيستی او عبّاد ﷺ يې په و ويشتی بيا هم غشی د عبّاد پر اوږه و ښتی، بيا يې غشی وکښی او وې غورځاوه، ويني ځني بهيږي خو د ده إراده دا ده: کوم سورة چي ده په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمانځه کې شروع کړی دی هغه پوره کړې چې هغه سورة: سورةُ الكهف ؤ، هغه كافر دربیم وار بیا په غشي و ويشتی، دلته نو عبّاد و بېرېدی چې دئ به و وژل سي او مسلمانان به بېله پیره داره یا ساتونکي پاته سي، نو یې د قرآن مجید تلاوت پر هغه ځای بس کړی رکوع او سجده یې وکړه لمونځ یې پای ته ورساوه او بیا یې خپل ملګری عمّار رضي الله عنه را ويښ کړی، عمّار ولیدل چې د ملګري څخه یې وینې بهیږي ویل: خیر څه درته پېښه ده؟ عبّاد ویل: په غشو یې و ويشتم، عمّار ویل: زه دي ولې په هغه اول وار ویښ نه کړم ؟ عبّاد و ویل: ما د قرآن کریم یو سورة وایه دا مې نه وه خوښه چې هغه سورة پر منځ پرېږدم او که زه پردې نه بېرېدلای چې رسول اللهﷺ ته به زما په سبب کوم تکلیف یا آزار پېښ سي ما به خپل لمونځ نه وای قطعه کړی.

دا د صحابهٔ کرامو د لمانځه پر آداء کولو او د عبادت سره شوق او علاقه وه، حتّی په لمانځه کې یې د یوه سورة د پوره کولو دپاره دغه تکلیفونه زغمل چې په غشو ويشتل کېدل دوی پروا نه په کول.

هغه کافر چې دغه حال ولیدی چې پر دې خلکو غشي هم تاثیر نه کوی بیرته ولاړی.

ایمان چې په زړو کې ځای ونیسي نو انسان کوښښ کوي چې د الله جل جلاله عبادت او د قرآن مجید تلاوت ته د هغو حق پوره او کامل ورکړي، عبادت او د قرآن مجید تلاوت د انسان په زړه کې دومره خوږ او شیرین سي چې له انسانه خپل ځان هم هېر سي.

دا د ذاتُ الرقاع د غزاء قصه وه او دا چې د دې غزاء نوم ذاتُ الرقاع کېښېښوول سو د دې دپاره علماءِ کرامو ډېر سببونه ذکر کړي دي خو مشهوره سبب یې دا دی: چې اصحاب کرام ډېر غریبان وه د پښو دپاره یې د بوټ یا څپلۍ قدرت هم نه درلودی او هوا هم ډېره ګرمه او توده وه نو به یې پر پښو ټوکران تړل، چې په عربي کې دغو ټوکرانو ته (رُقاع) ویل کیږي، نو ځکه دغه غزاء ته (غزوةُ ذاتُ الرّقاع) و ویل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدر دوهمه غزاء

پسله هغه چې مسلمانانو په دغه ذکر سوو غزاوو سره د شا وخوا عربي قبائلو شان او شوکت ورمات کړی او د هغو شر او حملې یې د خپلو ځانو څخه منعه کړې، اوس بیا د هغه خپل لوی دښمن د مقابلې دپاره تیاري نیسي چې هغه دښمن قریش وه.

که ستاسي په یاد وي چې د اُحُد جنګ په داسي ډول پای ته ورسېدی چې د کفارو کامیابي نه پکښې معلومېدل، ځکه هلته نه ټول مسلمانان و تښتېدل او نه ټول و وژل سوه، کفارو نه بندیان ونیول او نه یې غنیمتونه یو وړل نو ابوسفیان د جنګ په آخري لحظو کي رسول الله ﷺ ته و ویل: په راتلونکي کال کي زموږ او ستاسي مقابله په بدر کي ده او رسول الله ﷺ هم قبوله کړه، نو دا وعده وسوه چې مسلمانان او کفار به په راتلونکي کال کي د جنګ دپاره په بدر کي سره مخامخ کیږي.

اوس چې کال تېر سو او د قریشو سره هغه وعده سوی وخت را ورسېدی، نو پر رسول الله ﷺ او مسلمانانو دا لازمه وه چې د ابوسفیان او د هغه د قوم سره د مقابلې دپاره بدر ته ووزي او یو وار بیا د جنګ ژرنده وڅرخوي، دا دپاره د دې چې حکم او حاکمیت، بقاء او قرار هغي ډلي ته پاته سي چې هغه د بقاء او پاته کېدلو وړ او لائقه وي. (حق و حقدار ته ورسیږي)

دغې غزاء ته د سیرت په کتابو کي (غزوة بدر الثانیه)

یا (غزوةُ بدرُ الآخِره) ویل کیږي.

د هجرت د څلورم کال د شعبان په میاشت کي چې د میلاد ٦٢٦ کال او د جنوری میاشت وه رسول الله ﷺ د خپلي وعدې سره مطابق د (١٥٠٠) نفرو سره د بدر طرف ته رهي سو، د مسلمانانو د بیرغ اخیستونکی علي بن أبي طالب ﷺ وُ او د مسلمانانو سره په دغه لښکر کي فقط لس آسه ور سره دي، رسول الله ﷺ د خپله لښکره سره بدر ته ورسېدی او هلته یې واړول، د کفارو د لښکر د را تګ په انتظار دی.

مګر ابوسفیان دا وار د دوو زرو مشرکانو سره د مکې مکرمې څخه را و وتی او پنځوس آسه ور سره دي، خو ابوسفیان بېرېږي، خاصتًا چې هغه خبرونه یې اورېدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې رسول الله ﷺ او مسلمانان شا و خوا نورو قبائلو ته ور وزي او هغه قبیلې ځنې تښتي او مسلمانان غنیمتونه ځنې وړي.

نو ابوسفیان د مکې مکرمې څخه د بیرې سره را و وتی، ترڅو چې و (مَجنه) ته ورسېدی او هلته یې واړول (مَجنه یو اوبه وې چې د مکې مکرمې څخه د یوې ورځې د تګ پر اندازه لیرې وې) اصلاً ابوسفیان د مکې مکرمې څخه وارخطاء راوتلی ؤ د مسلمانانو سره یې د جنګ په نتیجه کې فکر کاوه، کرار کرار یې نوره هم بېره په زړه نوتل ترڅو چې د ده پر ټولو حواسو بېره غالبه سوه، اوس چې عَسَفان ته نژدې سو هغه د جنګ عزم او إراده یې په کُلي ډول سره مات سوه، اوس د بیرته ګرځېدلو دپاره یوه حیله او بهانه جوړوي نو د خلکو په منځ کې ودرېدی او ویل: یا معشر القریش! د جنګ کولو دپاره آباد او باراني کال په کار دی چې حیوانات مو وابښه او پاني و خوري او تاسي د حیواناتو شیدې وڅښی، خو دغه اوسنۍ کال وچ او بې بارانه دی ځرنګه چې اوس د جنګ دپاره مناسب وخت نه دی نو درځی چې بیرته وګرځو، داسي معلومېدل چې د مشرکانو د لښکر پر زړو او احساساتو هم بېره غالبه سوې وه ځکه هیچا د دغې رأیې مخالفت و نه کړی او هیچا د مسلمانانو سره پرجنګ کولو تاکید او ټینګار و نه کړی بلکه ټول په دغه فیصله راضي وه او د مکې مکرمې پر طرف رهي سوه، مګر مسلمانانو په بدر کي (٨) ورځې د بدر د اوبو سره تیرې کړې او د دښمن د راتګ انتظار یې کاوه، خو قریش نه راغله نورو قبیلو هم ولیدل چې مسلمانان د وعدې ځای ته ورغله مګر قریش بیرته ولاړل.

هلته چې ابوسفیان د بیرته ګرځېدلو په فکر کې ؤ او نه یې غوښته چې خلک په دغه بیرته ګرځېدلو پېغور ورکړي نو غواړي چې د ده تر بیرته ګرځېدلو د مخه داسي یوکار وکړي چې رسول الله ﷺ بیرته وګرځي، نو یې نعیم بن مسعود چې د اهل مکې څخه ؤ او تردغه وخته پر هغه خپل شرک ؤ رسول الله ﷺ ته ور ولېږی چې رسول الله ﷺ په خبرو وېېروي، نعیم بن مسعود رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: ابوسفیان ډېر لوی لښکر جوړ کړی دی، درې زره نفره یې سره یو ځای کړي دي چې ټول سپاره او مسلح دي، او له دغه قسمه یې نوري خبري ورته وکړې غواړي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ و ښروي، مګر رسول الله ﷺ د ټولو خبرو په جواب کې ورته و ويل: زه يې په انتظار يم، د ابوسفيان دغه کار هم فايده و نه کړه او رسول الله ﷺ څو ورځې هلته په بدر کې پاته سو، ترڅو چې ټولو عربو دغه خبر واورېدی چې مسلمانان پر خپل وخت او وعده بدر ته ورغله خو ابوسفيان او قريش نه ورغله، چې په دغه طريقه سره اسلام او مسلمانان قوي معلوم سوه او د مسلمانانو ځخه نور هم د کفارو په زړو کې ښره او هيبت زيات سوه.

په دغه غزاء کې کومه خاصه واقعه نه سوه پېښه بېله دې څخه چې د بني الضُمره د قبيلو څخه هغه چې دلته په بدر کې اوسېدې يو نفر چې د دغو قبيلو مشر او رئيس ؤ او نوم يې مَخشِي بن عَمرو الضُمري ؤ چې موږ يې د مخه بيان درته کړی دی چې د ده او د رسول الله ﷺ په منځ کې د صلحې او نه تعارض معاهده سوې وه، اوس چې رسول الله ﷺ څو ورځې دلته تيري کړې نو دغه مَخشي چې د دغو قبيلو مشر ؤ رسول الله ﷺ ته ورغلی او په ډېره بې ادبې سره يې رسول الله ﷺ ته و ويل: يا محمّد! ﷺ ته د قريشو سره د جنګ کولو دپاره زموږ او بو ته راغلی يې؟
د ده د غو خبرو مقصد دا ؤ: چې ته ولي او څنګه زموږ بې اجازې دې ځای ته راځې؟
رسول الله ﷺ و فرمايل: هو، زه راغلی يم که دې خوښه وي هغه ستا عهد او جوار به بيرته تا ته درکړو او جنګ به در سره وکړو.
مخشي په دغه خبره سره و ښرېدی ويل: يا محمّد! ﷺ دې ته ضرورت نسته چې هغه زموږ عهد مات سي زه پر هغه خپله وعده يم. دا د اسلام شان او شوکت، عزت او هيبت ؤ چې ورځ په ورځ زياتېدی او خلک ځني ښرېږي.

د دومة الجندل غزاء

رسول الله ﷺ له بدره څخه بيرته مدينې منورې ته ولاړی، په ټوله اسلامي منطقه کې يو وار بيا أمن او سلامتيا قائم سوه، اسلامي دولت په أمان او إطمينان سره شپې او ورځې تېروي، رسول الله ﷺ يو وار بيا دې ته فارغه سو چې د عربو هغه ليرو حدودو ته متوجه سي، د دعوت دپاره د مسلمانانو تسلط او سيطره پر ليرو منطقو زياته سي او د مسلمانانو په موجوديت دوستان او دښمنان اعتراف وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدر د دوهمې غزاء شپږ میاشتې تیرې سوې او رسول الله ﷺ په مدینه منوره کې دی خو بیا داسې خبر ورته راغلی: کومې قبیلې چې د دومهٔ الجندل پر شا وخوا دې هغه په لارو کې درېږي او هرڅوک چې پر دغو لارو تېرېږي هغه شکوي، یعني لویې لارې یې نیولې دي او غلاوې کوي او په عین وخت کې یې د مدینې منورې د حملې دپاره هم یو لوی لښکر سره یوځای کړی دی.

دومهٔ الجندل د مدینې منورې څخه ډېر لیرې دی، دومهٔ الجندل د مدینې منورې په شمال کې د شام پر حدودو پروت دی، د دومهٔ الجندل او د مشق په منځ کې د پنځو ورځو لار ده، خو د مدینې منورې څخه تر دومهٔ الجندل پورې د پنځلسو ورځو لار ده، نو رسول الله ﷺ د هجرت د پنځم کال د ربیع الأول په میاشت کې د زرو نفرو مسلمانانو سره د دومهٔ الجندل پر طرف رهي سو او د بني عَذَره د قبیلې څخه یې یو نفر چې مذکور نومېدی د رهنما یا لار ښوونکې په صفت ور سره رهي کړی چې مسلمانانو ته تر دومهٔ الجندل پورې پټې او نژدې لارې وروښیې، اسلامي لښکر د شپې تګ کوي او د ورځې پټېږي، دا د دې دپاره چې د دښمن په بې خبرۍ کې پر هغو حمله وکړي، اوس چې دومهٔ الجندل ته نژدې سوه وې لیده چې هلته هیڅوک نسته، نو مسلمانانو د هغو پر حیواناتو او چوپانانو حمله وکړه، د چوپانانو څخه چې څوک تښتېدلای سوای هغه وتښتېدل او څوک چې زخمي کېده هغه زخمي سوه او په خپله د دومهٔ الجندل اوسېدونکې شا و خوا تښتېدلي او پټ سوي وه، اوس چې رسول الله ﷺ د دوی په منطقه کې واړول هیڅوک یې نه و لیدل، رسول الله ﷺ دلته څو ورځې او شپې پاته سو د لښکر څخه یې ټولیانې جوړې کړې او شا وخوا یې ولېږلې، خو نه یې څوک ولیدل او نه مسلمانانو ته کوم تکلیف پېښ سو.

څو ورځې وروسته رسول الله ﷺ بیرته مدینې منورې ته رهي سو، رسول الله ﷺ په دغه سفر او غزاء کې د عُیَینه بن حِصَن سره چې د غطفان د قبیلې مشر او رئیس ؤ د صلحې او أمان عهد او وعده وکړه.

په دغه پرله پسې قاطع او فیصله کوونکو اقداماتو په دغه حکیمانه او د عزمه ډکو نقشو سره رسول الله ﷺ د أمن او أمان په را وستلو کې کامیاب سو، په شا وخوا منطقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي يې صلحه او سلامتيا را وستل پر حالاتو يې تسلط او سيطره حاصله کړه، د ورځو اوښتل يې د مسلمانانو په ګټه تمام کړه، هغه خارجي او داخلي ستړياوي چې پرله پسې پر مسلمانانو راتلې هغه لږ او سپکي سوې، منافقان چپ او عاجزه سوه، د يهودو يوه بله قبيله د مدينې منورې څخه وايستل سوه، پاته يهودو د همسايه توب حقوق آداء کول، پر هغه خپلو عهدو او وعدو يې په ښکاره سره وفاء کول، شا وخوا صحرايي عرب آرام سوه قريش د هغه خپلو تيزو حملو څخه پڅ سوه، په دغو حالاتو کي مسلمانانو د اسلامي دين د نشرولو او د رب العالمين د رسالت د رسولو فُرصه او موقع پيدا کړه.

د خندق يا احزابو غزاء

اوس چي أمن او سلامتيا راغله او پسله هغو جنګو چي تر يوه کال زياته موده يې په برکي ونيول جزيرةُ العرب بيرته آرامه سوه، مګر يهود! هغه يهود چي د خپل غدر او خيانت، د خپلو چمو او دسيسو په نتيجه کي يې قِسم قِسم ذِلّتونه او سپکتياوي وڅکلې بيا هم هغه خپل د غفلت له خوبه نه سوه ويښ، د خپل غدر او خيانتو په سبب چي کوم تکليفونه ور و رسېدل په هغو سره يې پند او عبرت نه کړی حاصل، پسله هغه چي دوی خيبر ته و شړل سوه اوس ګوري چي مسلمانانو ته به د دغو جنګو په نتيجه کي چي د مسلمانانو او بت پرستانو په منځ کي يې جريان درلودی څه پېښه سي، کله چي يهودو وليدل چي د ورځو تېرېدل د مسلمانانو په ګټه تماميږي، د وخت په تېرېدلو سره نور هم د مسلمانانو نفوذ زياتيږي پر مځکه او منطقه يې سُلطه نوره هم قوي کيږي نو دغه يهود د حسد په اور کي داسي سوځل کېدل لکه پر سکروټو چي پرله اوړي.

نو يې د خپل حسد د پوره کولو دپاره څه وکړه؟ بيرته له سره يې په خپلو دسيسو او مؤامرو شروع وکړه، د يوې داسي حملې د کولو دپاره يې د ترتيباتو په نيولو شروع وکړه چي هغه حمله بايد د مسلمانانو پر ضد وژونکې او فيصله کوونکې حمله وي او تر هغې حملې وروسته اسلام او مسلمانانو ته د ژوند کولو موقع نه سي پاته.

ښه متوجه سی! نن ورځ هم هغه يهود دي، حتّٰی نصارا هم د دوی د لاس آله ګرځېدلي دي، د دوی ټولو دسيسې اسلام او مسلمانانو ته متوجه دي او بد بختانه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو کي يې د مسلمانانو په شکل او د مسلمانانو په نامه سره نور نوکران هم پيدا کړي دي چي مثال يې د مدينې منورې منافقان دي.

مسلمان وروڼو! وينې او بيداره سئ، ترڅو به موانسانان د تجاوزګرانو په لاسو وژل کيږي او وطن به مو د بې رحمه غادرانو او خائنانو په واسطه خرابيږي، ماشومان به مو يتيمان او ښځي به مو کونډيانې کيږي، د وطن کانونه او معدنونه به مو يرغلګران په طيارو او هليکپټرو کي وړي.

خير يهودو خو د فيصله کوونکي حملې إراده وکړه مګر دوی په خپلو ځانو کي دا همت او جرئت نه درلودی چي مستقيماً او مخامخ د مسلمانانو سره و جنګيږي نو يې د دغه مقصد دپاره يوه ډېره خطرناکه نقشه جوړه کړه هغه داسې: د بني النضير د يهودو د مشرانو څخه هغه چي په خيبر کي اوسېدل شل نفره د مکې مکرمې مشرک قريشو ته ورغله چي قريش يې د رسول الله ﷺ جنګ ته تشويقول او ورته ويل يې: موږ مو په دغه جنګ کي ملګري او طرفداره يو، يهودو قريشو ته ډېر تينګ عهدونه او وعدې ور کړې او ويل: موږ په هر هغه جنګ کي چي د مسلمانانو پر ضد وي په هر شي سره ستاسې کومک او نصرت کوو، قريشو هم دغه د دوی غوښتنه قبوله کړه.

تاسي ته معلومه ده چي قريشو د دوهم بدر په وتلو کي د خپلې وعدې څخه مخالفت وکړی او هغه عمل د دوی دپاره پېغور سو نورو قبيلو به پېغورونه ورکول، د قريشو عزت او شرف سپک او زخمي سوی ؤ نو اوس ابوسفيان غواړي چي په دغه جنګ سره خپل بايللی شرف او شهرت لاس ته را وړي او هغه خپله د جنګ وعده پر ځای کړي.

په دغه وخت کي د مکې مکرمې مشرکانو د يهودو څخه پوښتنه وکړه چي تاسي خو اهلِ کتاب ياست او تاسي ته آسماني اديان درمعلوم دي نو تاسي موږ ته وواياست چي د محمّد ﷺ دين ښه دی که زموږ دين؟ دلته نو يهودو لعنةُ الله عليهم هغه خپل خباثت ښکاره کړی او ويل: يا! ستاسي دين د محمّد ﷺ تر دين ښه او بهتر دی، سبحان الله! تاسي فکر وکړی شرک او د بتانو عبادت د يوه الله جل جلاله تر عبادت ښه او بهتر بولي حال دا چي د يهودو د دين اساس هم پر وحدانيت ولاړ دی، دا د هغې دښمنۍ تاثير دی چي يهود يې د اسلام او مسلمانانو سره لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیر قریش د جنګ کولو دپاره راضي سوه، بیا نو دغه د یهودو ډله غطفان ته ولاړل، غطفان خو هغه څوک دي چې رسول اللهﷺ د هغو منطقې او قبیلو ته ورغلی ؤ او دوی وتښتېدل نو اوس یهودو دوی هم و هغه څه ته را وبلل چې قریش یې ور بللي وه، غطفان هم پر جنګ کولو موافقه ور سره وکړه، د یهودو ډله بیا د بني سُلیم قبیلو ته ورغله هغو هم دا ور سره خوښه کړه، د یهودو مشران د عربو پر مختلفو قبیلو لکه (بنو فزاره) (بنو مُرّه) (بنو أشجع) (بنو أسد) (د حبشیانو قبیله) او نورو مختلفو قبیلو وګرځېدل او د مسلمانانو جنګ ته یې را بولي چې تقریباً ټولو قبیلو دغه د دوی غوښتنه او دعوت قبول کړی.

په دغه طریقه سره د یهودو سیاست پوهان او مشران کامیابه سوه چې په خپل شیطانت سره د کفر مختلفي ډلي یا احزاب د رسول اللهﷺ او د هغه د دعوت او مسلمانانو پر ضد سره را ټولي او یو ځای کړي.

(نن ورځ هم مور پر خپل شا وخوا دغه ته ورته دغسي سیاسي حرکتونه وینو)

نو واقعاً هم د مدینې منورې د جنوب له طرفه قریش، دکنانه قبیله او د دوی حُلفاء چې د اهل تهامې څخه وه څلور زره نفره را ووتل چې مشر یې ابوسفیان ؤ او په مَرّ الظهران کي چې اوس وادي فاطمه ورته وایي بنو سُلیم هم ور سره یو ځای سوه او د مدینې منورې د شرق له طرفه د غطفان قبیلې را ووتلې چې یوه بنو فزاره وه او مشر یې عُیینه بن حصن ؤ او بله بنو مُرّه وه چې مشر یې حارث بن عوف ؤ او بنو أشجع را ووتل چې مشر یې مُسَعِر بن رُخَیله ؤ، دغه رنګه بنو أسد او نوري قبیلې را ووتلې چې په نتیجه کي د دغو قبیلو څخه دومره لوی لښکر جوړ سو چې په ټوله جزیرةُ العرب کي د اول وار دپاره په دغه اندازه انسانان او لښکر سره یو ځای کېږي او دغو ټولو احزابو یا ډلو په هغه معین سوي تاریخ چې دوی د مخه سره ټاکلی ؤ د مدینې منورې پر طرف حرکت وکړی، پسله څو ورځو دغه جنګي لښکري چې شمېر یې لسو زرو نفرو ته رسېدی د مدینې منورې پر شا و خوا سره یو ځای سوې، سبحان الله! ښایي د دغو لښکرو شمېر او عدد تر هغو ټولو انسانانو چې په مدینه منوره کي اوسېدل که نارینه وه که ښځي، که ماشومان وه که لویان، که زاړه وه که ځوانان زیات ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چیرې دغه سره یو ځای سوي ډلي او دغه مسلح لښکر په بې خبرۍ سره د مدینې منورې قلاوو ته رسېدلی وای دا به د مسلمانانو پر نوي دولت او د هغو پر وجود یو داسي لوی خطر وای چې حد او اندازه یې زه نه سم بیانولای ممکن د مدینې منورې ټول انسانان او کښتونه یې په یوه وار نېست او نابود کړي وای، مګر هلته یو ویښ او باخبره قیادت او مشرتوب موجود ؤ چې همېشه یې ګوتي پر هغه غورځېدونکو رګو پرتې وې، د حالاتو معلومات یې کاوه او د حالاتو د خطر اندازې یې سنجولې، دغه لښکرو د هغه خپلو ځایو څخه حرکت نه ؤ کړی چې د مدینې منورې استخباراتو خپل قائد اعلیٰﷺ ته د دغه خطرناکه حرکتو حالات و رسول، رسول اللهﷺ پوه سو چې د دغو ډلو یا احزابو مقصد مدینه منوره ده.

نو رسول اللهﷺ ډېر ژر یو عالي مشورتي مجلس جوړ کړی چې په هغه مجلس کي د مدینې منورې څخه د دفاع پر موضوع خبري کېدلې، پسله هغه چې د مسلمانانو مشرانو او د شوریٰ غړو بحث او مناقشې سره وکړې پر هغه پیشنهاد یا وړاندیز یې اتفاق وکړی چې یوه جلیل القدره صحابي حضرت سلمان فارسيﷺ تقدیم کړی، سلمان فارسيﷺ و ویل: یا رسولَ الله!کله چې موږ د فارس په مځکه کي ؤ موږ یوه داسي حیله یا چم درلودی که به د یوه لوی لښکر له طرفه حمله راباندي کېدل موږ دغه حیله استعمالول، رسول اللهﷺ و فرمایل: هغه کومه حیله وه؟

سلمان فارسيﷺ و ویل: د خپلې منطقې پر شا وخوا به مو لوی خندق وکندی، رسول اللهﷺ و فرمایل: چې څنګه خندق؟ ځکه دغه حیله په عربو کي نه وه او نه یې پېژندل، سلمان فارسيﷺ د خندق په باره کي تفصیل ورکړی او د هغه په مقصد یې پوه کړی، دا کار یوه ډېره حکیمانه نقشه وه او عربو ته تر دغه د مخه دغه نقشه نه وه ور معلومه، نو رسول اللهﷺ ډېر ژر د دغې نقشې په عملي کولو شروع وکړه او هر لس نفره مسلمانان یې په دې سره امر کړه چې (۴۰) ذراعه خندق به کني.

د دغه خندق د ځای معلومولو او کیفیت دپاره مجبوره یم چې د مدینې منورې کروکي یا جغرافیايي کیفیت درته بیان کړم، دا د دې دپاره چې موږ پوه سو چې خندق څنګه او چیري وکندل سو او رسول اللهﷺ ولي دغه ځای د خندق د کندلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره اختيار کړي او پاته يهود د مدينې منورې په کومه منطقه کې اوسېدل؟ او دغه يوه خندق څنګه او په څه ډول ټوله مدينه منوره د دښمن د حملې څخه وساتل؟

په هغه وختو کې د مدينې منورې ښار په خپله په يوه عجيب شکل سره واقع ؤ هغه داسې: مدينه منوره د درو (حَرّو) په منځ کې پرته وه (حرّةُ الواقم) (حرّةُ الوَبره) او بله هغه (حَرّه) وه چې د مدينې منورې په جنوب کې وه، حَرّه څه شي ده؟ حرّه هغه لوی او پراخه دښت او منطقې ته ويل کيږي چې ټول وچ او آوار دښت وي، خو دغه دښت په لويو لويو، تورو، غټو، ښوئ او ګرديو ډبرو ډک وي، يعنې: پراخه او لوی دښت چې ځمکه يې رېګنه ده او په دغه رنګ کې لوی لوی غټې. توري، ښوئ او ګردې ډبرې يوه د بلې تر څنګ پرتې وي، دغسې ځمکې ته په عربي کې (حَرّه) وايي، اوس نو په دغه حرّه کې پياده او يوازې يو سړی په ډېر تکليف او مشکلاتو سره تګ کولای سي او هغه هم ممکن يو کيلو متر لار په يوه شبا روز کې و نه وهي، مګر د سپاره سړي يا د لښکر دپاره په دغه حرّه کې د تېرېدلو امکان نسته، نو مدينه منوره په طبيعي شکل له درو طرفو په دغو درو حاراتو سره ساتلې وه او هغه منطقې چې د دغو حاراتو په منځ کې او په جنوبي طرف کې واقع دي هغه بيا ټول باغونه دي چې هلته هم دښمن نه سي ور ننوتلای او د مدينې منورې په جنوب غرب کې يو غر دی چې د جبلِ عِير په نامه سره ياديږي، اوس نو مدينه منوره طبيعتاً د درو طرفو څخه په دغو حاراتو او باغو و ساتل سوه، لکه قلا چې پر را ګرځېدلې وي. چې هغه درې ساتلي او محفوظ طرفونه: شرق، غرب او جنوب دي.

په مدينه منوره کې د يهودو ځايونه چيرې دي؟ مدينې منورې ته اول او نژدې کلی د بني قينقاع د يهودو کورونه وه چې دغه کورونه تر نورو ټولو کُلو مدينې منورې ته هغه نژدې کلی دی او د بني قينُقاع يهود ايستل سوي دي چې قصه يې د مخه درته بيان سوه، او بل په حرّه جنوبيه کې د بني النضير د يهودو کلی او کورونه دي او هغه هم لرِموده مخ کې وايستل سوه چې قصه يې په تفصيل سره درته بيان سوه، اوس نو د يهودو څخه فقط هغه د بني قُريظه يهود پاته دي چې د هغو کورونه او قلاوې د مدينې منورې په جنوب شرق کې او د دوو حرّو په منځ کې چې حرّه شرقيه او حرّه جنوبيه دي واقع دي، چې په دې حساب سره مدينې منورې ته د داخلېدلو يوازنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لار د بني قريظه د يهودو له طرفه څخه ده چې د حرّه شرقي او حرّه جنوبي منځ دی، دا خو مدينې منورې ته يوه لار سوه او بل د مدينې منورې د شمال طرف هم خلاص دی، اوس نو فقط دغه دوې لارې يا دوه ځايه دي چې ممکن د کفارو لښکر د دغو دوو ځايو څخه پر مسلمانانو حمله وکړي او مدينې منورې ته دي داخل سي يا د جنوب شرق څخه چې هلته د بني قُريظه د يهودو کلی دی چې د دوو حرّو په منځ کې واقع دی، يا د شمال له طرفه د هجوم او حملې امکان سته.

اوس چې رسول الله ﷺ د خندق د کِندلو إراده وکړه نو يې د بني قريظه يهود را وغوښتل، هغه چې پخوا هم د مسلمانانو له طرفه د دغو يهودو سره د صلحې او اتحاد (د دښمن په مقابل کې د يو والي) عهد او وعده موجود وه، بيا يې هم هغه عهد نوی او تازه کړی، يهودو هم ټينګې وعدې ورکړې چې موږ ستاسې پرطرف يو او د دغې لارې ساتنه پر موږ ده، هيڅکله به مشرکان پرې نږدو چې د دغې لارې څخه دې مدينې منورې ته داخل سي دغه د جنوب شرق د لارې ساتل زموږ وظيفه ده، چې په دغه عهد او پيمان سره مدينه منوره د ټولو اطرافو څخه وساتل سوه بېله شمال څخه، په شمال کې بيا د اُحُد غر پروت دی، خو د مدينې منورې ښار او کورو ته نژدې يو بل غر هم سته چې جبلِ سَلع ورته ويل کيږي.

رسول الله ﷺ د مدينې منورې په شمال کې د خندق د کندلو دپاره داسې ځای اختيار کړی چې دغه خندق د مدينې منورې شمالي طرف و ساتي، که څه هم هلته په حرّةُ الوَبره کې ځيني داسي ځايونه وه چې ښايي څوک تر را تېر سي خو مسلمانانو هغه ځايونه هم په کوچنيو کوچنيو خندقو بند کړل، مګر لوی او عمومي خندق د شمال خندق ؤ او رسول الله ﷺ د مسلمانانو د لښکر د اړولو دپاره هم ځای خوښ او انتخاب کړی چې هغه ځای د خندق او جبل سلع په منځ کې ؤ چې دغه ځای هم د مدينې منورې په شمال کې واقع دی، اوس نو د مدينې منورې له ښاره بيا د اُحُد تر غره پورې خندق کِندل کيږي او جبل سلع هم د مدينې منورې او د خندق په داخل کې راغلی، رسول الله ﷺ د خپل لښکر دپاره داسې ځای خېمې و درولې، چې خندق د دوی و شمال ته سو او جبل سلع د مسلمانانو د لښکر شا ته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه نقشه سره مدينه منوره پوره وساتل سوه هيڅ داسي لار نسته چي له هغه طرفه دي مديني منورې ته د دښمن لښکر ورداخل سي بيا نو د خندق په کندلو شروع وسوه.

دا خو معلومه او ښکاره خبره ده چي خندق ډېر اوږد دی او ډېره مسافه نيسي نو خود کِندل يې هم آسانه کار نه دی، رسول الله ﷺ مسلمانان سره تقسيم کړه او د هرو لسو نفرو دپاره يې يو مشر و ټاکی او هرو لسو نفرو ته يې څلوېښت ذراعه ځکه د کندلو دپاره ورکړه، صحي او منظم تقسيمات وسوه د هري ډلي دپاره دکِندلو ځای او اندازه معين کړل سوه، اوس خو تاسي ته د خندق اوږد والی درمعلوم سو چي د مديني منورې شمالي طرف يې ټول نيولی ؤ، مګر عُمق يا د خندق ژوروالی څومره ؤ؟

خندق په دومره اندازه ژور ؤ که يو څوک دغه خندق ته ور و لوېږي بيانو د هغه څخه را پورته کېدل يا را ختل سخت او مشکل وه، په آساني څوک نه سي ځني را پورته کېدلای او د خندق عرض يا بر دومره ؤ چي آس نه سوای تر غورځېدلای، بېله هغه اصلي او تيزو آسانو څخه چي هغه هر چا نه درلودل، مګر عادي او معمولي آسانو نه سوای کولای چي تر خندق دي واوړي، دا د خندق بَر او ژور والی ؤ، اوس نو د خندق کِندل د دغو شرايطو سره موافق شروع سوه چي دغه کار د کفارو او احزابو د راتګ دپاره د مسلمانانو تياري او آمادګي وه.

صحابۀ کرامو د خندق په کِندلو شروع وکړه، مسلمانانو مريان او نوکران نه درلودل چي د دوی سره يې په دغه کار کي مرسته کړې وای نو خود دوی په خپله کار کاوه حتّٰی رسول الله ﷺ هغه اکملُ البشر په دغه کندلو کي حصه ورسره اخيستل.

امام بخاري د سهل بن سعد رضی الله عنه څخه روايت کوي چي وايي: موږ د خندق په کندلو کي د رسول الله ﷺ سره ملګري ؤ نورو به کندل کول او موږ به يې پرخپلو اوږو خاوري چلولې.

دا معلومه خبره ده چي د وچي او کلکي ډبريني مځکي کندل آسانه کار نه دی انسان ستړی کوي نو به صحابۀ کرامو خپل فکروِنه او ځانونه په ځينو اشعارو مشغولول اشعار به يې ويل او کار به يې کاوه، امام بخاري رحمه الله روايت کوي: صحابۀ کرامو چي د خندق په کندلو کي اول شعر و وايه هغه لره يوه قصه سته، هغه داسي:

د خندق دکندلو په وخت کي يو سړئ راغلی او نوی مسلمان سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ پوښتنه ځني وکړه چې نوم دي څه دی؟ ده ویل جُعل یا جُعَیل، جُعل هغه توري خزدکي ته ویل کیږي چې مرغټاني جوړوي، معلومه خبره ده چې دا ډېر بد نوم دی د رسول الله ﷺ دغه نوم نه سو خوښ نو یې سړي ته وویل: د نن ورځې څخه ستا نوم عَمرو دی هغه پخوانئ نوم دي پرېږده او عَمرو دي نوم کنښېږده، سړي وویل: هو زه عَمرو یم، مسلمانانو د دغه واقعې څخه شعر جوړ کړی چې هغه داسي ؤ:

سَمّاهُ مِن بَعدِ جُعَیلٍ عَمرواً وَکانَ لِلبَائسِ یَوماً ظَهراً

صحابهٔ کرامو به د کار په وخت کي دغه شعر وایه او هغه شعر به یې هم وایه کوم چې د مسجد نبوي او مسجد قُباء د جوړولو په وخت کي یې وایه چې هغه داسي ؤ:

اللّهم إن العَیشَ عیشَ الآخره فاغفر للأنصار والمُهاجره

امام بخاري د انس ﷺ څخه روایت کوي چې رسول الله ﷺ خندق ته ور ووتی وې لیده چې مهاجرین او انصار په یوه یخ سهار کي خندق کَني، دوی مریان او نوکران نه درلودل چې په دغه کار کي د دوی مرسته وکړي، رسول الله ﷺ چې د دوی دغه ستړیا، یخ او لوږه ولیدل نو یې وویل:

اللّهم إن العَیشَ عیشَ الآخره فاغفر للأنصار والمُهاجره

ژباړه: په تحقیق واقعي ژوند د آخرت ژوند دی، نو الٰهي ته انصارو او مهاجرینو ته عفوه وکړې، صحابهٔ کرامو د ده ﷺ په جواب کي وویل:

نحنُ الذین بایعوا محمّداً على الجهادِ ما بقِینا أبداً

موږ هغه کسان یو چې د محمّد ﷺ سره مو ترڅو چې ژوندي یو پر جهاد بیعت کړی دی.

او عبدالله بن رواحه الأنصاري ﷺ چې د مدینې منورې د ښو شاعرانو څخه ؤ دغه بیتونه جوړ کړل چې مسلمانانو به د کار کولو په وخت کي ویل:

اللّهم لولا أنت ما اهتدینا ولا تصدقنا ولا صَلّینا
فَأنزلن سکینةً علینا وثبت الأقدام إن لاقینا
إن الأولى رغبوا علینا وإن أرادوا فتنةً أبینا

امام بخاري د براء بن عازب ﷺ څخه روایت کوي چې وایي: ما رسول الله ﷺ ولیدی چې د خندق خاوري یې چلولې ترڅو چې په خاورو او دوړو کي داسي پټ ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ما د ده ﷺ د مبارک نس پوست نه لیدی. د پوست پر ورېښتانو یې دومره ګرد او خاوري پرتې وې چې نس مبارک یې نه معلومېدی او د دغه خاورو چلولو په وخت کې مې دغه د عبدالله بن رواحه بیتونه څني واورېدل چې د ځان سره یې ویل، صحابهٔ کرامو به د کار په وخت کې دغه ذکر سوي اشعار ویل او رسول الله ﷺ به هم ور سره ویل.

د خندق د کِندلو کار پر له پسې شروع دی مګر صحابهٔ کرامو د ډېر مسکنت په سبب د خوړلو دپاره شئ نه درلودی خو بیا هم په وږي نس په کندلو کې ډېر کوښښ کوي کار په ډېر شوق او چالاکي سره کوي مګر د لوږي څخه تر داسي اندازې په تکلیف وه چې زړه به دي پر توک توک سي.

امام بخاري د انس ؓ څخه روایت کوي چې وایي: اهل خندق ته به یې یوه لپه اوربشي چې په بد بویه او بد خونده وازګو به لړل سوې وې را وړې او د څو نفرو مخ ته به یې د خوړلو دپاره کېښوولې چې هغه به هم په ستوني پوري ښتلې او هم به یې بد بوی تلی.

ابو طلحه ؓ وایي: موږ و رسول الله ﷺ ته د خپلې لوږي شکایت وکړی نو مو نسونه ور ښکاره کړه چې د لوږي مو پر نسو یوه یوه ډبره تړلې وه، رسول الله ﷺ خپل مبارک نس را ښکاره کړی چې دوې ډبري یې پر تړلې وې.

مګر منافقان! څرنګه چې دوی په ښکاره سره ځانونه مسلمانان بلل نو مجبوره وه چې د خندق په کِندلو کې کار وکړي او حصه واخلي مګر هر وخت او هره ګړئ به له کاره څخه تله، کله چې به یې د ملګري فکر نه ؤ دئ به تللی ؤ، کار به یې نه کاوه او پټېدل به، په کورو کې به ناست وه پر وخت به کار ته نه ورتله، یوه او بله بهانه به یې کول حتّی ځینو یې د کِندلو کار پر مخ پرېښاوه، ځینو به بیا ویل: یا رسولَ الله! زموږ په کورو کې څوک نسته بېرېږو چې د جنوب له طرفه څوک حمله پر و نه کړي، نو موږ غواړو چې د خپلو کورو د ساتني دپاره په کورو کې پاته سو او رسول الله ﷺ به هم دغو نفرو ته اجازه ورکول چې ولاړ سی ځکه اصلاً په دوی کې خیر نه ؤ او صحابهٔ کرام به په کندلو مشغوله وه، دغه د خندق کِندلو ډیري شپې او ورځې په برکې و نیولې.

د خندق د کندلو په وخت کې د رسول الله ﷺ ډیري معجزې ښکاره سوي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دغو معجزو د ښکاره کېدلو دپاره یو مهم سبب موجود ؤ هغه دا چي دغه وخت ډېر باریک او له امتحانه ډک وخت ؤ، نو د رسول الله ﷺ معجزې د مسلمانانو دپاره د ثبات او پر اسلام د دوی د پاته کېدلو سبب وګرځېدې چي اوس به هغه معجزې یوه یوه درته بیان سي.

لومړئ: په مسلمانانو کي ډېر فقر او ډېره غریبي وه او د خندق د کندلو په وخت کي په شدیده لوږه مبتلا وه تر داسي اندازې چي رسول الله ﷺ پوره درې ورځي هیڅ شئ نه ؤ خوړلی ځکه اصلاً د خوړلو دپاره شئ نه ؤ موجود چي وې خوري او د ډیري لوږي په سبب یې پر مبارک نس ډبري تړلي وې.

په پخوا کي دغه طریقه موجوده وه چي څوک به ډېر وږی ؤ او د خوړلو دپاره به یې شئ نه درلودی نو به یې پر نس ډبره تړل چي دغه ډبره په یوه خاصه طریقه سره تړل کېده او تر یوې اندازې یې د لوږي احساس له منځه وړی.

نو رسول الله ﷺ د خندق د کندلو په وخت کي د لوږي په سبب پر مبارک نس ډبره تړلې وه، کله چي جابر بن عبدالله رضي الله عنه د رسول الله ﷺ دغه ډېره لوږه و لیدل چي سیدُ البشر ﷺ پر نس ډبره تړلې ده او دا د لوږي هغه آخري حالت دی چي انسان د خوړلو دپاره شئ نه لري او پر نس ډبره تړي، نو جابر بن عبدالله رضي الله عنه خپلي ښځي ته و ویل: چي ستا سره د خوړلو دپاره کوم شئ سته چي رسول الله ﷺ ته یې ور وړم؟ ښځي یې ورته و ویل: والله زموږ سره بل شئ نسته بېله یوه کوچني وري یا سېرلي او یوه کاسه اوربشي، بس دغه دوه شیه زموږ ټوله هستي او دارایي ده او دغه کوچنئ سېرلئ فقط د درو یا څلورو نفرو بسیږي او دغه د اوربشو اوړه هم د دغو لږو نفرو کفایت کوي، جابر رضي الله عنه و ویل: صحي ده رسول الله ﷺ به د درو څلورو نفرو سره مېلمه کړو چي زموږ سره خواړه و خوري، نو جابر رضي الله عنه رسول الله ﷺ ته ورغلی او پټ په غوږ کي یې ورته و ویل: یا رسولَ الله! زما سره دومره خواړه سته چي د درو یا څلورو نفرو بسیږي نو هرڅوک چي ستا د اصحابو څخه ستا خوښه وي هغه درسره ملګري کړه او زموږ کره راسي چي دغه خواړه زموږ سره و خوري.

رسول الله ﷺ د مسلمانانو په منځ کي په لوړ آواز سره ناري کړه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا قوم! جابر تاسي مېلمانه کړي یاست.

اوس نو د صحابهٔ کرامو شمېر په یوه روایت درې سوه نفره دی او په بل روایت کي زر نفره دي چي دغه دوهم روایت قوي دی او هلته د جابر رضی الله عنه په کور کي یو سېرلئ پخیږي، جابر رضی الله عنه وارخطا سو، رسول الله ﷺ یې پرېښاوه او دئ په تلوار مخ پر کور رهي سو، کور ته ورغلی ویل ښځي کار خراب سو او رسوا سوم، ښځي ویل: خیر څه پېښه سوه؟ جابر رضی الله عنه و ویل: زر نفره را رهي دي، ښځي ویل: تا رسول الله ﷺ ته و ویل چي فقط درې څلور نفره درسره راوله؟ جابر رضی الله عنه ویل هو! ما ورته و ویل، بیا ښځي و ویل: تا رسول الله ﷺ ته و ویل چي موږ په کور کي د خوړلو دپاره څه شي نرو؟ ویل هو! ما ورته و ویل، ښځي ویل: الله او رسول الله ښه پوهیږي.

تاسي د دغې مسلمانې ښځي یقین او اطمینان ته وګوری هیڅ نه سوه وارخطا او ویل: (الله او رسول الله ښه پوهیږي)

او له بله طرفه هلته رسول الله ﷺ په زرو یا درو سوو نفرو کي رږغ کوي چي: یا قوم! جابر تاسي مېلمانه کړي یاست، حال دا چي رسول الله ﷺ ته ویل سوي دي چي فقط درې یا څلور نفره در سره را وله، رسول الله ﷺ پوهېدی چي زه څه کوم، کله چي رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو سره د جابر رضی الله عنه کور ته ورغلی وې لیده چي دېګ باندي دی او اوړه د پخولو دپاره تیار دي نو یې و فرمایل: تاسي په دېګ کار مه لرئ خواړه زه ځني را باسم، د انصارو ښځي یې د ډوډۍ د پخولو دپاره را وغوښتې، اصحاب کرام لس لس نفره کور ته ورځي، رسول الله ﷺ د تناره څخه ډوډۍ اخلي او د دېګ څخه غوښي را باسي په ډوډۍ کي یې ایږدي یوه یوه نفر ته یې ورکوي ترڅو چي ټولو نفرو ته که زروه که درې سوه غوښي او ډوډۍ ورسېدل نه د دېګ څخه شئ کم سو او نه د اوړو څخه، دېګ هم پر هغه حال ؤ اوړه هم هغومره وه.

د دغه حدیث شریف روایت امام بخاري رحمه الله کړی دی.

دا هم د رسول الله ﷺ د معجزو څخه یوه معجزه وه؛

دوهم: دغه رنګه د نعمان بن بشیر رضی الله عنه خور یوه لپه خرما یا کجور خندق ته راوړل چي د دې پلار او ماما یې و خوري، کله چي دا پر لار تېرېدل پر رسول الله ﷺ ورغله

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول اللهﷺ و فرمایل: دغه خرما یا کجور دلته راوړه، هغې هم خرما رسول اللهﷺ ته ورکړه رسول اللهﷺ یو پټو آوار کړی او خرمایې پر واچول او بیا یې د خندق خلکو ته ور ږغ کړه چې راسی دغه خرما و خوری، خلک ورتله خرما یې اخیستل او تله، خرما د کمېدلو پر ځای زیاتیږي خلک یې وړي او خرما زیاتیږي، اصحاب کرام یې خوري او وړي، مګر خرما نوره هم زیاتیږي. ترڅو اصحاب کرام ټول ماړه سوه، هغه صحابي چې د دغه حدیث شریف روایت کوي وایي: ټول خلک ماړه سوه او خرما د هغه پټو څخه د ډېر والي په سبب هغه قسم تويېدل، دا هم د رسول اللهﷺ د معجزو څخه یوه معجزه وه چې د خندق د کندلو په وخت کې ښکاره سوه.

درېيم: تر دغو معجزو لویه معجزه هغه وه چې امام بخاريرحمه الله یې د جابررضي الله عنه څخه روایتوي جابررضي الله عنه وایي: موږ د خندق په ورځ خندق کندی چې یوه لویه او سخته ډبره په مخه راغله خلک رسول اللهﷺ ته ورغله او ویل: یا رسولَ الله! په خندق کې یوه لویه او سخته ډبره په مخه راغله چې موږ یې نه سو ماتولای رسول اللهﷺ و فرمایل: زه ورکښته کېږم، نو رسول اللهﷺ خندق ته ورکښته سو او پر نس یې د لوږي څخه ډبره تړلې وه، موږ هم درې ورځې د شي څکه نه وه کړې، رسول اللهﷺ کُلنګ واخیستی او ډبره یې په و وهل هغه لویه او سخته ډبره داسې سره تویېدل لکه ریګ.

څلورم: د براء بن عازبرضي الله عنه څخه روایت دی وایي: د خندق د کندلو په وخت کې د خندق په یوه حصه کې یوه لویه ډبره په مخه راغله چې په کُلنګانو هم نه ماتېدل، نو موږ رسول اللهﷺ ته د دغې ډبري شکایت وکړی رسول اللهﷺ راغلی او کُلنګ یې واخیستی ویل بسم الله او ډبري ته یې یو کُلنګ ور سره کړی او ویل: الله اکبر! د شام کلي راکړل سوې، په والله دغه اوس زه د شام سرو قصرو ته ګورم.

بیا یې دوهم کُلنګ ور سره کړی ډبره لږ څه ماته سوه او رسول اللهﷺ و ویل: الله اکبر! فارس راکړل سو په والله زه د مداین سپین قصرونه دغه اوس وینم، بیا یې درېیم کُلنګ ډبري ته ور سره کړی ویل: بسم الله! پاته ډبره ټوله ماته سوه او رسول اللهﷺ و ویل: الله اکبر! د یمن کلي راکړل سوې په والله زه د صنعاء دروازې دغه اوس دغه زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ځایه څخه وینم. د دغه حدیث شریف روایت امام نسایي او امام احمد کوي.

ابن اسحاق رحمه الله وايي: اوس چې د کفارو لښکر کرار کرار مدینې منورې ته ور نژدې کیږي او هلته اصحاب کرام د خندق پر کندلو تلوار کوي چې بیا په خندق کې یوه لویه او سخته ډبره پیدا سوه چې د خندق په دغه حصه کې سلمان فارسي رضی الله عنه او د ده ملګرو کار کاوه، دغه ډبره یې په اوسپنو په کُلنګانو و وهل هرڅه یې په وکړه خو ډبره نه ماتیږي کُلنګان پر مات سوه او ډبره نه ماتیږي. نو رسول الله ﷺ ته ورغله ویل: یا رسولَ الله! په خندق کې ډېره لویه او سخته ډبره ده چې هیڅ نه ماتیږي او نه خیژي او دغه ځای دغسې ښله کندلو هم نه سو پرېښوولای (*ځکه که په خندق کې یو ځای و نه کندل سي هغه به د کفارو دپاره پُل وي او پر دغه ځای به راتېرېږي. مسلمانان مجبوره دي چې ټول خندق وکني، نو ځکه رسول الله ﷺ ته ورغله او شکایت ورته کوي*) رسول الله ﷺ د دوی سره ورغلی او هغه موجود اصحاب کرام هم ټول د ډبري پر شا وخوا سره را ټول سوه، رسول الله ﷺ کُلنګ واخیستی او ډبره یې په ډېر قوت سره و وهل، د وهلو د شدت څخه ډبري روښنایي وکړه، دومره لمبه یا رڼا وه چې دغه ځای ټول په روښانه سو، د دغه نور یا رڼا په لیدلو سره رسول الله ﷺ تکبیر و وایه: الله اکبر، دوهم واریې بیا ډبره و وهل، ډبري بیا لمبه یا روښنایي وکړه، رسول الله ﷺ بیا ناري کړه: الله اکبر، درېیم واریې بیا ډبره و وهل، ډبري بیا لمبه وکړه او ټوک ټوک سوه، رسول الله ﷺ بیا ناري کړه: الله اکبر.

کله چې رسول الله ﷺ د خندق څخه را پورته سو اصحاب کرامو پوښتنه وکړه ویل: یا رسولَ الله! دغه روښنایي د څه شي وه؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: آیا دغه روښنایي مو ولیدل؟ دوی ویل هو، رسول الله ﷺ و فرمایل: کله چې مي اول وار ډبره و وهل د شام ملکونه مي د مسلمانانو په حکم کې ولیدل، کله چې مي دوهم وار ډبره و وهل د فارس ښارونه مي د مسلمانانو په لاس کې ولیدل او درېیم وار چې مي ډبره و وهل یمن مي د مسلمانانو په حکم او لاس کې ولیدی، اصحاب کرام په تعجب کې سوه اوس دوی محاصره دي په ېېره او خطر کې دي، هغه احزاب او د کفارو مختلفي لښکري ورته را رهي دي او رسول الله ﷺ په دغه حال کې د فارس او روم په

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتحه کولو زیري ورکوي، چي دغه دوه ملکونه د هغه وخت د مځکي پر مخ هغه دوې لويي پاچهي او لوی مملکتونه دي.

ورونو! د يرموک جنګ د هجرت په څوارلسم کال کي ؤ، يعني: د خندق تر غزاء (۹) کاله وروسته ؤ چي په هغه جنګ کي روم ته شکست ورکول سو او شام مسلمانانو فتحه کړی او د قادسيې جنګ د هجرت په پنځلسم کال کي ؤ، يعني: د خندق تر غزاء لس کاله وروسته ؤ چي په هغه جنګ کي عراق فتحه سو او د فارس نور ملکونه پرله پسې فتحه کېدل، په لسو کلو کي دغه حالت پېښ سو چي فارس او روم شکست خوري او مسلمانان پر کاميابه کيږي، چا دا فکر کاوه او د چا دا اميد ؤ؟ اوس په خپله مسلمانان محاصره دي او د خندق تر شا ځانونه ساتي، مګر د الله ﷻ په إراده مسلمانانو په لسو کلو کي د دنيا دوې لويي پاچهي ماتي کړې د هغو ملکونه او ښارونه يې فتحه کړل، دا د ايمان برکت دی ايمان چي په زړو کي قرار ونيسي او ټينګ سي نا ممکنه کارونه ممکن سي.

کوم مسلمانان چي دلته په دغه خندق کي موجود وه د هغو زړو ته د رسول الله ﷺ دغه زيري و لوېدل او وې منل مګر کوم منافقان چي موجود وه هغو به په خپل منځ کي سره خندل او ويل به يې: دا والله عجبه خبره ده! اوس په موږ کي داسي څوک نسته چي خپل انساني ضرورت ته دي په فارغه زړه سره ولاړ سي، بېرېږي او د بيري څخه د خپل حاجت دپاره نه سي تلای او دئ يعني: رسول الله ﷺ د روم او فارس د فتحه کولو زيري راکوي، نو به دغو منافقانو يو له بله سره ويل:

﴿ مَّا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ ﴾ [الاحزاب :۱۲]

يعني دغه وعدې د خطايستلو دي،دا غرور دی، دئ په خپله محاصره دی او مغروره دی، ګمان کوي چي دئ به پر ټوله دنيا مسلط سي، الله ﷻ د دغو منافقانو خبري په هغه آيات شريف سره ورَد کړې چي لږ وروسته به تلاوت سي.

مسلمانان د خندق د کندلو په کار پرله پسې مشغوله وه، ټوله ورځ به يې کندل کول او د شپې به خپلو کورو ته تله، ترڅو چي د خندق د کندلو کار د مخه تر دې چي د کفارو لښکر مدينې منورې ته ورسيږي د هغه خپلي نقشي سره برابر پای ته ورسېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د مکې مکرمې د مشرکانو لښکر چې څلور زره نفره ؤ د ابوسفیان په مشرۍ را ورسېدی او د مدینې منورې د شمال غرب په طرف کې یې په یوه ځای کې واړول چې مجمع الأسیال ورته ویل کېږي او بیا د غَطَفان قبیلې او اهل نجد چې شپږ زره نفره وه را ورسېدل او د اُحُد د غره شرقي طرف ته یې واړول، لکه څرنګه چې الله جل جلاله د سورةُ الاحزاب په (۱۰) نمبرآیات کې فرمایي:

﴿ إِذْ جَآءُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ ﴾ [الأحزاب:۱۰]

یعني: کله چې تاسې نه د کفارو لښکري د لوړ او کښته طرفه راغلې.

اوس خو دا دي د کفارو لښکري را ورسېدې د مسلمانانو دوو طرفو ته یې واړول نو څه پېښه سوه؟ الله جل جلاله د مومنانو په باره کې فرمایي:

﴿ وَلَمَّا رَءَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلْأَحْزَابَ قَالُوا۟ هَٰذَا مَا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَصَدَقَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ ۚ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّآ إِيمَٰنًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾ ﴾ [الاحزاب: ۲۲]

کله چې مومنانو د کفارو لښکري ولیدې نو مومنانو و ویل: دا هغه شئ دی چې زموږ سره یې الله او د هغه رسول وعده کړې وه (یعني: برئ او نصرت) الله او رسول الله خپله وعده په رشتیا سره ویلې ده، نو دغه د کفارو د لښکرو را تګ مومنانو ته بل شئ نه کړی ور زیات مګر ایمان او الله جل جلاله ته تسلیمېدل.

مګرمنافقانو او هغه ضعیفُ النّفسه مسلمانانو ته د دغو لښکرو په لیدلو سره څه پېښه سوه؟ وارخطا سوه زړونه یې ولوېدل بېره پر غالبه سوه، الله جل جلاله فرمایي:

﴿ وَإِذْ يَقُولُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ ﴾ [الاحزاب: ۱۲]

او کله چې منافقانو دغه لښکري ولیدې نو ابن اُبئ او ابن قَیشر او هغو کسانو چې په زړو کې یې د نفاق مرض ؤ و ویل: زموږ سره الله او رسول الله د فارس، روم او یمن د فتحه کولو وعده نه ده کړې مګر په غرور او خطایستلو سره.

یعني: په دغو وعدو سره موږ خطا باسي.

حضرت شاه صاحب وایي: اوس هم مسلمانانو ته نه ښایي چې د نا امیدۍ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کي د بې ايمانۍ خبري وکړي. (دشمن اگر قوي است، نگهبان قويتر است)

د کفارو د را رسېدلو په وخت کي رسول اللهﷺ د درو زرو نفرو مسلمانانو سره (چي منافقان هم پکښې وه) د جبل سَلع مخ ته واړول چي شاوي يې د غره طرف ته وې، خندق د دوی او د کفارو په منځ کي ؤ او رسول اللهﷺ د مسلمانانو ښځي په مدينه منوره کي د دوی د ساتني دپاره په يوه قلا کي سره يو ځای کړې.

کله چي کفارو واړول نو يې د معلوماتو دپاره نفر ولېږل، نفرو په خپل مخ کي يو برداره او ژور خندق وليدی پوه سوه چي مدينې منورې ته نه سو داخلېدلای، نو يې جبل اُحُد ته نژدې د مدينې منورې په شمال غرب کي خېمې و درولې او هلته يې ډېره لويه قرارگاه جوړه کړه، لس زره نفره د اسلام د ختمولو دپاره راغلي دي، مګر اوس يې په مخ کي خندق دی، نو مجبوره سوه مسلمانان يې محاصره کړل.

کفار د خپلو ځايو ځخه په داسي حال کي راوتلي وه چي دغه محاصره نه د دوی په حساب کي وه او نه يې د هغې دپاره تياري نيولې وه او نه يې دا په خيال او تصور کي ورگرځېدل، ځکه د خندق جوړول يو نوی کار ؤ چي عربو ته نه ؤ ور معلوم نو خود يې د دغه کار حساب نه ؤ کړی، ابو سفيان په خپله ورغلی او خندق يې وليدی ويل دا داسي چم او حيله ده چي عربو ته نه وه ور معلومه دا يې څنګه وکندی؟

څرنګه چي دوی ترخندق نه سي ور اوښتلای او بند پاته سوه نو يې رسول اللهﷺ ته حال و لېږی چي و بېرېدې؟ رسول اللهﷺ و فرمايل: دا بېره نه ده دا چم او حيله ده که را تېرېدلای سې را تېرسه، جنګ خطايستل دي.

مشرکان په قهر او غضب د خندق پر شا وخوا سره را ګرځي غواړي چي په خندق کي يوه ضعيفه نقطه پيدا کړي او تر هغه ور تېر سي، خو مسلمانان بيا د خندق پر هغه بل طرف لکه پيره داران ورته ولاړ دي هر څوک چي خندق ته ور نژدې کيږي په غشو يې ولي، غواړي چي د کفارو مخه ونيسي او کفار ونه سي کولای چي ترخندق ور واوړي يا د خندق يوه حصه په خاورو ډکه کړي چي هغه ځای د دوی دپاره د تېرېدلو لار سي، د قريشو د پهلوانانو دا نه ده خوښه چي عبث او بې فايدې د خندق تر شا ولاړ وي او د محاصرې د نتيجې انتظار وباسي ځکه دا د دوی عادت نه ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه ورځ د مشرکانو د پهلوانانو څخه يوې ډلې و ويل: خامخا بايد تر دغه خندق ورواوړو، د دغه مقصد دپاره د خندق پر شا وخوا ګرځي چې په خندق کې يې هغه کم بره ځاى پيدا کړى او د کفارو د پهلوانانو څخه هغه چې اصيل آسان يې درلودل پنځه نفره تر خندق ور واوښتل، دغه پنځه نفره: عَمرو بن وُد، عِکرمه بن أبي جهل، ضِرار بن الخطاب، هُبير بن وهب، نوفل بن عبدالله وه، دغه پنځه نفره د مشرکانو پهلوانان تر خندق ور واوښتل او د مسلمانانو مخ ته و درېدل ويل: څوک مبارزه کوي؟ د کفارو د پهلوانانو څخه اول نفر چه په ميدان کې و درېدى هغه عَمرو بن وُد ؤ، د عَمرو بن وُد په باره کې ويل کيږي چې دئ د جاهليت هغه لوى او مشهوره پهلوان ؤ خلک يې فقط د نامه څخه بېرېدل، جنګ چيري ؤ بلکه د نامه په اورېدلو سره يې بېرېدل او ويل کيږي چې د ده عمر په دغه وخت کې (۸۰) کاله ؤ، مګر بدني قوت او طاقت يې ټول پر ځاى وه او ډېر قوي ؤ، د دې دپاره چې د ده په قوت پوه سو:

کله چې دئ په ميدان کې و درېدى او ويل: څوک مبارزه را سره کوي؟

خرنګه چې دئ په زغره پټ ؤ نو خود مسلمانانو نه پېژندى ويل: ته څوک يې؟ ده و ويل: زه عَمرو بن وُد يم، هيڅوک نه ور و وتل ټول مسلمانان و بېرېدل حتّى د مسلمانانو پهلوانان هم و بېرېدل، رسول اللهﷺ و فرمايل: ده ته څوک ور وزي؟ حضرت عليؓ و ويل: زه ور وزم يا رسولَ الله! رسول اللهﷺ و فرمايل: ته کښېنه يا علي! ځکه عليؓ تر اوسه په عمر کم يا د لږ عمر ځوان ؤ، په دغه وخت کې يې عمر (۲۴ يا ۲۵) کاله ؤ د جنګ ډېره تجربه يې نه درلودل، خاصتاً د دغسي چا په مقابل کې چې ټول عمر يې په جنګو کې تېر سوى وي او ډېري جنګي تجربې يې درلودې، نو د رسول اللهﷺ دا خوښه وه چې داسي څوک ور ووزي چې هغه هم په جنګ کې تجربه ولري، مګر ټول د عَمرو بن وُد د نامه څخه وبېرېدل چا ږغ و نه کړى.

رسول اللهﷺ دوهم وار بيا و ويل: ده ته څوک ور وزي؟ بيا هم څوک نه ور ووتى او عليؓ و ويل: زه يا رسولَ الله! رسول اللهﷺ و فرمايل: کښېنه يا علي! عليؓ هم کښېنستى، دريم وار بيا رسول اللهﷺ و فرمايل: ده ته څوک ور وزي؟ عليؓ و ويل: زه يا رسولَ الله! او بل هيچا ږغ و نه کړى، رسول اللهﷺ و حضرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

علي ﷺ ته وکتل او ويل: يا علي! ېرېږم چې وبه دې وژني.

ښه متوجه سئ! حتّی رسول الله ﷺ پر علي ﷺ و ېرېدئ ځکه دا سړی ډېر قوي او مشهوره پهلوان ؤ، علي ﷺ و ويل: بلکه زه يې وژنم إن شاء الله، نو رسول الله ﷺ و فرمايل: ور ووزه، علي ﷺ ور و وتئ پياده او پر پښو ور رهي دئ، عَمرو بن وُد پر آس سپور دئ، عَمرو بن وُد چې علي ﷺ يې نه پېژندئ نو يې و ويل: ته څوک يې؟ ده ويل: علي يم، عَمرو و ويل: علي بن معاويه؟ ده ويل: يا! علي بن أبي طالب يم، عَمرو و ويل: اې وراره! ته بېرته ولاړ سه بل داسي څوک را ولېږه چې په عمر تر تا ډېر وي داسي څوک را وباسه چې په جنګ پوهيږي ته يو کوچنئ ځوان يې جنګ نه سې کولای، علي کرّم الله وجهه ورته و ويل: ما ستا په باره کي اورېدلي دي چې څوک تا و يوه ته د دوو کارو ور و بُولي ته د هغو دوو څخه يو اختياروې، يعني: يو د هغو دوو کارو څخه خامخا کوې، عَمرو ويل: هو دا صحي ده، نو علي ﷺ ورته و ويل: زه هم اوس تا و يوه ته د دغو دوو کارو را بولم، عَمرو ويل: وايه، علي ﷺ ويل: اول کار دا دئ چې زه دې اسلام ته را بولم، مسلمان سه او د (لا إله إلا الله و أن محمداً رسول الله) شاهدي آداء کړه.

سبحان الله! تاسي متوجه ياست؟ دا د حضرت علي ﷺ ذکاوت او ايمان دئ په دغه ځای کي يې هم اسلام او حقي لاري ته بلنه او دعوت نه کړه هېر.

عَمرو بن وُد و ويل: دې کار ته ضرورت نه لرم دا نه غواړم دوهم دي وايه، علي ﷺ و ويل: دوهم نو جنګ دئ جنګ به را سره کوې، عَمرو په تعجب کي سو او ويل: والله ما دا فکر نه کاوه چې زه دي ژوندئ يم او ما دي څوک جنګ ته ور و بولي، زما په ټول ژوند کي دا اول وار دئ چې يو څوک زما څخه غواړي چې جنګ ور سره وکړم.

رشتيا هم خلک د ده څخه تښتېدل چې د ده نوم به يې واورېدئ و به تښتېدل مګر اوس دغه ځوان هلک ورته وايي چې جنګ را سره وکړه، دلته نو عَمرو د ډېر تعجب او له ډېره قهره د خپله آسه کښته سو او آس يې په توره و واهه، دا ولې؟ ځکه چې علي ﷺ پياده او پر پښو ؤ نو عَمرو دا عيب بلئ چې زه پر آس سپور يم او دئ پياده وي او جنګ ور سره کوم، نو يې غوښته چې دئ هم علي ﷺ غوندي پياده او پر پښو وي، دا د عَمرو غرور او تکبر ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس د دوی په منځ کي جنګ شروع سو، هلته دواړه لښکره ورته ګوري چي اوس څه پېښيږي؟ د دوو قوي پهلوانانو په منځ کي لوی او قوي جنګ شروع دی او دواړه پياده دي، عَمرو بن وُد توره پورته کړه او د علي رضي الله عنه پر سر يې په ډېر قوت واری وکړی، د علي رضي الله عنه څخه چي هغه سپر ور څخه ؤ هغه يې د دغه واري مخ ته ونيوی، د واري له ډېره قوته څخه توري هغه سپر مات او پرې کړی، توره د علي رضي الله عنه پر اوږه ومښتل او هغه زغره چي علي رضي الله عنه اغوستې وه هغه هم پرې سوه، مګر د علي رضي الله عنه اوږه زخمي نه سوه.

اوس نو ته فکر وکړه چي دا ضربه په څومره قوت او زور سره وه؟ د اوسپني دوه شيه يې پرې کړه، يو سپر او بل زغره، د علي رضي الله عنه سپر مات سو او اوس بې سپره جنګ کوي، پر عَمرو بن وُد شا وخوا را ګرځي او د وهلو دپاره لار پيدا کوي، د دوی حرکتونه تېز سوه شا او مخ ته کيږي د دغو حرکتو څخه دوړه پيداسوه او دوړه نوره هم زياتېدل تر داسي اندازې چي دوی دواړه په دغه دوړو کي پټ سوه، دوی په دوړو کي په جنګ مشغول دي او څوک يې نه ويني، دننه په دوړه کي جنګ روان دی، دواړه لښکره په حال نه دي خبر چي هلته څه کارونه کيږي، دغه په دوړو پټ جنګ يو ساعت دوام وکړی څوک يې نه ويني دوړي دي او دوی په جنګ اخته دي، هغه څوک چي په دغه ځای کي حاضرۇ هغه وايي: والله ما په ټول ژوند داسي جنګ نه ؤ ليدلی، دغسي شديد، تيز، چالاکه او د حرکتو ډک جنګ او خلک هم نه پوهيږي چي څه به پېښه سي او نه سي کولای چي د جنګ حالات پوره وويني، ځکه دوړي دي.

يو وار د دوړو له منځه يوه لويه ناره واورېدل سوه چي ويل: الله اکبر او دلته رسول الله ﷺ ناري کړه الله اکبر، بيا نو د دوړو له منځه علي رضي الله عنه په داسي حال کي را ووتی چي د کفارو د پهلوانانو مشر عَمرو بن وُد يې وژلی ؤ، هغه عَمرو چي خلک يې د نامه څخه بېرېدل و وژل سو، هغه نورو څلورو پهلوانانو چي د عَمرو وژل وليدل وبېرېدل مخ پر خندق په ځغستا سوه او غواړي چي تر خندق بيرته واوړي، په دومره وارخطايي سره ځغلي چي د عِکرمه بن أبي جهل څخه خپله نېزه دالته پاته سوه، دري نفره يې تر خندق واوښتل چي له بله طرفه د مسلمانانو مشهوره فارس او پهلوان

(c) ketabton.com: The Digital Library

زبیر بن العوام رضي الله عنه را ورسېدی او پر نوفل بن عبدالله بن معاویه یې حمله وکړه چې دئ هم د کفارو د مشرانو څخه یو مشر ؤ، زبیر رضي الله عنه توره پورته کړه په دومره زور او قوت یې دغه نوفل و واهه چې نوفل یې پر منځ دوه ځایه کړی، نوفل دوې حصې سو نیم یې د آس یوه طرف ته او هغه بل نیم یې د آس بل طرف ته ولوېدی.

په بخاري شریف کې حدیث دی چې عبدالله بن زبیر رضي الله عنه وایي: ما زما پلار ولیدی چې نوفل بن معاویه یې د خندقه سره پر منځ دوه ځایه کړی.

دا د عبدالله بن زبیر رضي الله عنه په سترګو لیدل سوی حالت دی.

اوس چې د کفارو دوه پهلوانان په دغه ډول سره و وژل سوه کفار ډېر وبېرېدل او دا فیصله یې وکړه چې بیا به څوک د مبارزې دپاره تر خندق نه ور اوړي او بیا کفارو و رسول الله ﷺ ته حال ولېږی چې د عَمرو بن عبد وُد او عبدالله جسدونه راکړه او موږ به د سپینو زرو لس زره درهمه درکړو، دا په کفارو کي د دغو دوو نفرو درجه او مقام وه چې د دوی د مړه بدنونه یې د ښخولو دپاره په لس زره درهمه غوښتل، مګر رسول الله ﷺ و فرمایل: موږ د مړه سوو انسانانو قیمت نه خورو او وې فرمایل: دغه مړي خندق ته ور واچوی او کفارو ته یې اجازه ورکړه چې خپل مړي مو واخلی، دا د هغو دوو وژل سوو پهلوانانو د جسد آخري حالت ؤ.

پر خندق او مسلمانانو د کفارو محاصره ډېره ټینګه او شدیده ده کفار له هره طرفه کوښښ کوي چې تر خندق ور واوړي، د خندق د محاصرې په ورځو کي یوه ورځ کفارو عزم وکړی ویل: په هر قیمت سره چې وي باید تر خندق ور واوړو یا لار پکښې جوړه کړو، نو یې فیصله وکړه چې له هره طرفه به پر ټول خندق شدیدې حملې کوو، د دغې فیصلې سره سم کفارو د خندق پر هر ځای حملې شروع کړې او دلته مسلمانانو د سپرو یوه ټولۍ جوړه کړه چې د خندق پر هر ځای زور ورسي او کفار غواړي چې هلته ور واوړي دغه ټولۍ هغه ځای ته ځان رسوي او کفار منعه کوي، د دغې ټولۍ مشرتوب په خپله د رسول الله ﷺ پر غاړه ؤ چې څو نفره اصحاب کرام ور سره وه او د خندق د یوه سره تر بله سره پوري په تګ او راتګ کي دي، هر چیري چې کفار د اوښتلو دپاره زور وکړي هغه ځای ته په چابکي سره ځانونه رسوي او کفار په غشو ولي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکفارو دغې شديدې حملې د ماپښين د لمانځه څخه شروع سوې د ماښام تر لمانځه پوري يې دوام درلودی، کفار کوښښ کوي چې په هر قيمت سره وي د اوښتلو دپاره يوه لار جوړه کړي خو مسلمانان يې په همت سره مخه نيسي او نه يې پرېږدي.

دغه حملې پرله پسې وې، حملې نه وې بلکه يو ځايي هجوم ؤ او د کفارو دغه هجوم پسله لمر لوېدلو څخه په ناکامي سره پای ته ورسېدی.

ورونو! ښه متوجه سی: يو څوک يو يا دوه کيلومتره ځغلي سترې کيږي، مګر زموږ پيشوا او رسول الله محمّد مصطفٰیﷺ د ماپښين څخه تر ماښامه پوري په پرله پسې ځغستا د مشرک او کافر دښمن دفاع کوي، کله چې پسله ماښامه هجوم آرام سو او کفارو و نه سوای کولای چې تر خندق ور واوړي، د دغې شديدې دفاع په وخت کې د رسول اللهﷺ څخه ځيني لمنځونه قضاء سوه، امام بخاري او امام مسلم د جابر بن عبداللهؓ څخه روايت کوي چې د خندق په يوه ورځ کې عمر بن الخطابؓ راغلی او د قريشو کفارو ته يې بد ويل کول او ويل: يا رسولَ الله! ما د ماځيګر لمونځ د ډېر مصروفيت او مشغولتيا په سبب د لمر لوېدلو سره وکړی، مګر رسول اللهﷺ وفرمايل: په والله ما د ماځيګر لمونځ تر اوسه نه دی کړی.

دا څومره مشغولتيا ده؟ لمونځ فقط پنځه يا لس دقيقې وخت غواړي مګر رسول اللهﷺ دغه لږ وخت او فُرصت هم نه کړی پيدا فرض لمونځ ځني پاته ؤ، له دغه حاله څخه د کفارو د هجوم او حملو اندازه معلوميږي، بيا نو رسول اللهﷺ په موجودو اصحاب کرامو کي رغ وکړی چې ستاسي څخه چا تر اوسه د ماځيګر لمونځ نه دی کړی؟ ډېر نفر پيدا سوه چې تر دغه وخته يې د ماځيګر لمونځ نه ؤ آداء کړی، اوس ماښام ؤ د ماځيګر لمونځ د ډيري مشغولتيا په سبب قضاء سوی ؤ نو رسول اللهﷺ هغه نفر سره يو ځای کړه، پسله اودس تازه کولو يې اول د ماځيګر لمونځ په جماعت سره آداء کړی او بيا يې د ماښام لمونځ آداء کړی.

چي د قضائي لمنځو د آداء کولو طريقه هم داسي ده، که د يو چا څخه لمونځ قضاء سو نو به تر هغه وروستني يا وقتي لمانځه د مخه اول د قضاء سوي لمانځه قضاء را ګرځوي او بيا به وقتي لمونځ آداء کوي، لکه څرنګه چې رسول اللهﷺ د خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصحاب کرامو سره اول د ماخیګر لمونځ آداء کړی او بیا یې د ماښام لمونځ آداء کړی، رسول اللهﷺ د دغه لمانځه په قضاء کېدلو ډېر خوا شیني سو تر داسي اندازې چي مشرکانو ته یې ښېرا وکړه، تاسي ته معلومه ده چي رسولُ الرّحمهﷺ هیڅکله چا ته ښېرا نه کول مګر په دغه ورځ یې د لمانځه د قضاء کېدلو په سبب مشرکانو ته ښېرا وکړه.

امام بخاري د حضرت علي رضي الله عنه څخه روایت کوي چي رسول اللهﷺ په دغه ورځ وویل: الله جل جلاله دي د دوی کورونه او د دوی قبرونه له اوره ور ډک کړي چي موږ یې تر لمر لوېدلو پوري د ماځیګر د لمانځه څخه مشغوله کړو.

د امام شافعي او امام احمد رحمهما الله په مسند کي راغلي دي چي مشرکانو په خپلو حملو سره رسول اللهﷺ د ماپښین، ماځیګر، ماښام او ماخستن د لمنځو څخه مشغوله کړی او بیا یې ټول لمنځونه یو ځای آداء کړه.

امام نووي رحمه الله د دغو احادیثو د تطبیق دپاره وایي: د خندق محاصره یوه ورځ نه بلکه څو ورځي وه، چي په ځینو ورځو کي یو لمونځ قضاء سوی دی او په ځینو ورځو کي څو لمنځونه قضاء سوي دي.

او د دغه ځایه څخه موږ ته دا رامعلومېږي چي د مشرکانو دغه کوښښ چي تر خندق ور واوړي او د مسلمانانو دغه پرله پسې پيرې او د مشرکانو منعه کول څو ورځي سوي دي، مګر دا چي د دوو لښکرو په منځ کي خندق حائل او جلا کوونکی ؤ نو مخ په مخ او خونړۍ جګړه نه دی پېښ سوی، فقط یو د بله یې په غشو سره ویشتل او دغه د غشو په ویشتلو کي د دواړو طرفو څخه د ګوتو په شمېر څو نفره وژل سوي دي، چي شپږ نفره د مسلمانانو څخه وه او لس نفره د مشرکانو څخه وه چي د مشرکانو په جمله کي دوه نفره په توره وژل سوي دي.

رسول اللهﷺ ولیدل چي محاصره ډېره شدیده او پرله پسې ده نو یې داسي إراده وکړه چي دغه د کفارو ډلي سره ماتي او متفرقي کړي، د دغه مقصد دپاره یې د غطفان مشرانو ته چي عُیینه بن حِصن او حارث بن عوف وه نفر ور ولېږل، تاسي ته معلومه ده چي یوازي غطفان د کفارو په لښکر کي څلور زره نفره درلودل، یعني: تقریباً د کفارو نیم لښکر د غطفان څخه جوړ ؤ، نو که چیري هغه بیرته ولاړ سي لکه د کفارو نیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لښکر چې ولاړ سي او په کفارو کې بې اتفاقي جوړېږي، نو دغه د غطفان و مشرانو ته د رسول الله ﷺ له طرفه نفر ورغله او ورته ویې ویل: رسول الله ﷺ غواړي چې ستاسې سره ووېني، هغو هم د رسول الله ﷺ سره لیدل او ملاقات کول قبول کړه.

اوس نو عُیینه بن حصن د نورو څلورو نفرو مشرانو په ملګرتیا د مسلمانانو ځای ته ورغلی او د نورو کفارو په پټه یې د رسول الله ﷺ سره ملاقات وکړی، رسول الله ﷺ د دوی سره د بیرته تلو په باره کې خبرې کوې چې تاسې ولاړ سی موږ او قریش سره پرېږدی، هغو ویل: ښه دی موږ بیرته ځو مګر د دغه رجوع په مقابل کې موږ ته څه شې راکوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: د مدینې منورې د مېوو څلورمه حصه درکوو، هغو ویل: یا! د یوه کال دپاره به د ټوله مدینې مېوې راکوې، یو کال به د مدینې ټول حاصلات زموږ وي نو موږ بیرته ځو.

د غطفان مشران پوهېدل چې دلته زموږ اوسېدل فایده نه لري، مسلمانان په خندق ساتل سوي دي او موږ خو اصلاً د غنیمتو دپاره راغلي یو نو که دغه غنیمتونه مفت او بېله جنګه په لاس راسي دا خو ډېر ښه کار دی.

رسول الله ﷺ ورته و ویل: د یوه کال د مېوو دریېمه حصه درکوم او تاسې به ځی، هغو ویل: یا، بحث روان ؤ څو په آخر کې دې نتیجې ته ورسېدل چې د مدینې منورې د یوه کال نیمې مېوې به دوی ته ورکول کیږي او دوی به ځي، د احزابو څخه به جلا کیږي، د رسول الله ﷺ او عُیینه پردغه خبره اتفاق وسو خو رسول الله ﷺ ورته و ویل: دغه اتفاق صحي دی په دې شرط چې انصار یې قبول کړي ځکه مېوې د انصارو د باغو او د هغو مِلک دي که د انصارو نه وه خوښه بیا نو اتفاق نسته.

رسول الله ﷺ سعد بن معاذ او سعد بن عباده رضي الله عنهما را وغوښتل چې دغه دوه نفره د انصارو مشران وه، رسول الله ﷺ د عُیینه په حضور دوی ته حال و وایه او وې فرمایل: د دې دپاره چې دغه د کفارو ډلې او احزاب سره وپاشم نو مې د غطفان د مشرانو سره موافقه وکړه چې د مدینې منورې د یوه کال نیمې مېوې به دوی ته ورکوو او دوی به دغه احزاب پرېږدي او ځي به، تاسې څه وایاست؟

انصارو و ویل: یا رسولَ الله! که دغه فیصله په وحیو سره وي او د الله جل جلاله له طرفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه سره امر سوی وي پر سر او سترګو مو قبول دی، رسول اللهﷺ ویل یا! وحي نه دي، بیا انصارو و ویل: یا رسولَ الله! په دغه کار کي ستا مَیل او رُغبت سته؟ رسول اللهﷺ و فرمایل: یا! بلکه دا جنګ او حیله ده زه دا کار کوم خو په خوښ نه یم، انصارو و ویل: یا رسولَ الله! که دغه فیصله د وحیو په واسطه سره وي موږ یې پر سر او سترګو منو که وحي نه وي ستا میل او غوښتنه دغسي وي بیا هم موږ ستا رضا او خوښي غواړو او که چیري دا د جنګ او حیلې موضوع وي؟ نو یا رسولَ الله! په والله دغو کسانو (*یعني: غطفان، هغه هم ناست دي او دغه خبري اوري*) نو ویل: په والله موږ او دغه قوم پر شرک ؤ او د بتانو عبادت مو کاوه خو دوی دا طمعه نه درلودل چي د مدینې منورې یوه دانه خرما هم و خوري بېله مهمانیه یا په رانیولو، اوس چي اللهجل جلاله موږ په اسلام مکرم کړو او په تا سره یې معززه کړو اوس دوی ته ژموږ مالونه ورکړو؟ په والله بل شئ به ور نه کړو بېله توري، رسول اللهﷺ دغه د دوی رأیه خوښه کړه او وې فرمایل: کله چي ما ولیدل چي ټول عرب تاسي د یوې لېندیه وُلي نو دا داسي یو کار ؤ چي ما ستاسي دپاره کاوه.

او بیا رسول اللهﷺ عُیینه ته مخ ور واړاوه او ویل: یا عُیینه! تا واورېدل؟ اتفاق نسته، عُیینه په تعجب کي سو چي دا عجبه قوم دی؟ دا خلک محاصره دي او له هره طرفه پر دوی تکالیف دي او دا د دوی جواب دی، نو پوه سو چي دا قوم په آساني سره نه تسلیمیږي، اوس چي د غطفان سره صلحه او اتفاق و نه سوه عُیینه بیرته د کفارو لښکر ته ولاړی او د هغو سره پاته سو.

د کفارو له طرفه محاصره نور هم دوام لري او مسلمانان هم همېشه له خندقه دفاع کوي د دفاع څخه مقصد دا دی چي اصحاب کرام د خندق پر یوه طرف دي، د خندق له یوه سره تر بله سره تګ او راتګ کوي او هر کله چي کفار د دې دپاره کوښښ وکړي چي تر خندق ور واوړي مسلمانان یې نه پرېږدي په غشو یې ولي په ډبرو یې ولي، دا پیره او ګزمه همېشه او پرله پسې وه، د بلي خوا لوږه او غریبي ده که څوک ډېر ستړی سي دا ولاړ سي چي څه راحت او آرام وکړي او نور نفر یې پر ځای ودرېږي او دفاع کوي.

موږ او تاسي به دغه حال پر خپل ځان فرض کړو: مثلاً موږ درې سوه نفره د ولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر یوه طرف ولاړ یو او د ولې پر هغه بل طرف زموږ دښمنان چې لس زره نفره دي را ته ولاړ دي او کوښښ کوي چې تر ولې را واوړي او موږ و وژني، خو موږ یې و را اوښتلو ته نه پرېږدو، نو څومره به ستړي یو؟ او څومره به څغلو؟ او تر کومه وخته به دفاع کوو؟ تاسي د مسلمانانو خاصتاً د رسول الله ﷺ دغه سخت حال او تریخ ژوند هم لږ وسنجوی او بیا دغه کار یوه ورځ نه ؤ بلکه تر یوه میاشت زیات یې دوام وکړی، مګر موږ نن ورځ د اسلام دپاره څه کړي دي آیا یوه ورځ مو هم ځان ستړی کړی دی؟

مشرکان په فکر کي دي چي څنګه تر دغه خندق ور تېر سي؟ کفارو ته ښه دې چي یو د دغو دوو کارو څخه وکړي بله لار نه ده پاته، هغه دا چي یا به د بني قریظه یهود د دوی سره مرسته کوي د هغو د لاري به مشرکان مدینې منورې ته داخلیږي یا به داسي لار پیدا کوي چي تر دغه خندق ورواوړي.

د رسول الله ﷺ سره ټول درې زره نفره ملګري دي (البته د نفرو دغه شمېر د محاصرې په اول او شروع کي ؤ) او د قریشو سره لس زره نفره لښکر ور سره دی، رسول الله ﷺ امر کړی دی چي ټول نفر دي د شمال طرف ته کوم چي هلته خندق دی ولاړ وي څوک دي نه پرېږدي چي تر خندق ورواوړي ځکه دا امکان سته چي ځیني مشرکان دي مسلمانان په یوه منطقه کي په جنګ مشغوله کړي او ځیني نور دې په بله منطقه کي تر خندق ور واوړي، نو رسول الله ﷺ وفرمایل: تاسي ټول د خندق ساتنه کوی او د کفارو د را اوښتلو مخه نیسی.

هلته ابوسفیان فکر وهي چي څه باید وکړي؟ خو د ځان دپاره یې آسانه لار دا وبلل چي د بني قریظه یهود مرسته ور سره وکړي، که دغه یهود کومک ور سره وکړي او لار ور کړي د ابوسفیان مشکل حل سو، ابوسفیان په دغه باره کي فکر کوي چي یهود راضي کړي چي د دوی ملګري سي او لار ور کړي.

هلته بیا رسول الله ﷺ همېشه یهودو ته نفر ور لېږل او ور ته ویل به یې: لګه څرنګه چي مو عهد کړی دی خپل طرف به ساتی خو په عین حال کي رسول الله ﷺ د یهودو حرکتونه هم تر نظر لاندي نیولي وه چي کوم فرق او تغیر خو به نه وي پکښي راغلی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه چې مخ کې مو درته و ويل رسول الله ﷺ د مسلمانانو ضعيفه کسان لکه ښځې، ماشومان او سپين ږيري ټول سره راټول کړي وه او د مدينې منورې په داخل کې يې د هغو د حفاظت دپاره په يوه قلا کې سره يو ځاى کړي وه، ځکه که په پاشلو او متفرقه کورو کې وي دا امکان سته چې څوک دي حمله پر وکړي، خاصتاً چې نارينه ټول هلته د خندق په ساتنه مشغول دي، نو د مسلمانانو ښځې او ماشومان ټول په يوه قلا کې وساتل سوه، نارينه څوک ور سره نسته بېله هغه سپين ږيرو ضعيفو خلکو چې نه جنګ کولاى سي او نه يې د خندق ساتنه په وسه پوره ده، چې په دغه ضعيفه خلکو کې حَسّان بن ثابت رضی الله عنه هم ؤ، هغه د رسول الله ﷺ د حضور شاعر چې په دغه وخت کې يې عمر تر شپېتو کلو زيات او ډېر ؤ.

هلته ابوسفيان دا فکر وکړى چې د مدينې منورې د يهودو سره د خبرو کولو دپاره ښه لار دا ده چې هغه يهود خبري ور سره وکړي چې د ابوسفيان سره ملګري دي، مقصد يې هغه د بني النضير يهود وه چې د مدينې منورې څخه لرې موده مخ کې ايستل سوي وه او اوس د ابوسفيان سره په دغه لښکر کې موجود دي، او دغه احزاب هم دغه د بني النضير يهودو سره را ټول کړي وه.

نو ابوسفيان د بني النضير د يهودو مشر او رئيس (حُيَي بن أخطب) چې اوس د خيبر د يهودو مشر او رئيس هم دى او د مشرکانو سره په دغه لښکر کې ملګرى دى د دې دپاره انتخاب کړى چې دئ ولاړ سي او د بني قُريظه د يهودو سره خبري وکړي او هغه په دې راضي کړي چې د مشرکانو لښکر ته لار ورکړي چې مدينې منورې ته داخل سي، حُيي بن أخطب د بني النضير د يهودو لوى مجرم لکه هغه ښامار چې په خپل غار کې پرله اوړي او په دې انتظار ؤ چې کله به خپل زهر د مسلمانانو په بدنو کې توى کړي په ډېر شوق د بني قريظه د يهودو د کورو پر طرف ور رهي سو، څو د کعب بن أسد القَرَظي چې د بني قريظه د يهودو مشر او رئيس ؤ قلا ته ورغلى، کعب بن أسد يهودي هغه څوک دى چې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو سره يې داسي عهد ليکلى او امضاء کړى ؤ: که چيري د ده ﷺ د يو چا سره جنګ ؤ د بني قُريظه يهود به د ده ﷺ او مسلمانانو مرسته او کومک کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د دغې معاهدې حالات مخ کې په تفصیل سره درته بیان سوي دي)

اوس حُیی بن أخطب د دغه کعب بن أسد د قلا دروازه ور وټکول، کعب پوه سو چي دغه دروازه ټکوونکی حُیی بن أخطب دی ویل: دروازه مه ور خلاصوی زه خبري نه ور سره کوم، حُیی ناري ور وهي وایي: زه ستا څخه شئ نه غواړم فقط دغه زما خبري واوره، کعب ویل: نه غواړم چي خبري دي هم واورم، حُیی بن أخطب بیا هم نارې ور وهي، کعب بن أسد د ده په مقصد پوهیږي چي لار غواړي، مګر کعب د دغه غدر او خیانت د نتیجې څخه بیرېږي، خو حُیی بن أخطب ورته ټینګ دی وایي: ته زما خبري واوره خبري را سره وکړه بیا چي ستا خوښ وي هغه کار وکړه، کعب وایي: نه ستا خبري اورم نه زه خبري در سره کوم بېرېږم چي زما آخر او نتیجه به هم داسي سي لکه ستا چي د مدینې منورې څخه وایستل سوې.

اوس به د دغو یهودو د رواج او اصطلاح څه حالات درته بیان سي، هغه دا چي: دغه یهود لکه عرب په فصیحه عربي یې خبري کولې، د عربو لباس یې اغوستی، ځکه دوی په مدینه منوره کي په سوو کلونه تېر کړي وه، ژبه یې عربي وه، که څه هم سُریاني یې زده وه خو خبري یې په عربي کولې، د عربو پر قسم یې اشعار ویل رسم او رواج یې د عربو ؤ د ځان صفت یې خوښ ؤ او پېغور یې نه قبلاوه.

نو حُیی بن أخطب د پېغور پر قسم ورته و ویل: دا چي ته زما سره خبري نه کوې د هغه سبب دا دی چي ته بخیل یې ته بېرېږې چي زه به ستا هغه خواړه درڅخه وخورم چي تا د ځان دپاره ایښي دي، دغه پېغور پر کعب تاثیر وکړی ځکه دوی هم لکه عرب پېغور او د بخیل نوم یې هیڅ نه قبلاوه، ویل: رایې ولی، بیا به عرب وایي چي زه بخیل یم.

نو حُیی قلا ته ور ننوتی او ویل: زه غواړم چي د بني قُریظه د نورو مشرانو سره هم و وینم، خیر هغه نور مشران هم را ټول سوه که څه هم کعب دغه اجتماع نه غوښتل مګر د مجبوریت په سبب یې دا کار وکړی، حُیی بن أخطب د بني قریظه د مشرانو سره کښېنستی او ویل: یا کعب! ما عزت او شرف درته را وړی دي، د قریشو مشران او سرداران مي درته راوستلي دي، غطفان او د هغو سرداران مي درته را وستلي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنو سُلیم او د هغو رئیسان مي درته را وستلي دي، دغه د عربو نوري قبیلې یوه یوه ور یادوي او وایي لس زره فوج او لښکر مي درته را وستلی دی دغه ټولو زما سره عهدونه او وعدې کړي دي چي تر هغو به نه ځي چي محمّد او د هغه ملګري و نه وژني، محمّد څه فایده در رسوي؟ دغو قبیلو ته وګوری، کعب بن أسد ورته و ویل: والله ما ته دي ابدي ذِلّت را وستلی دی داسي اوریځي دي را وستلي دي چي اوبه یې توی سوي دي، په هغو کي تالنده او برېښنا سته خو اوبه نه لري، وَیحَکَ یا حُیی! ما او دغه زما حال سره پرېږده، ما د محمّد څخه بېله صدق او وفاء بل شئ نه دی لیدلی، مګر حُیی نور هم کعب د شپیشتو پر ښاخ خېژاوه ترڅو چي په الله سره یې دا عهد او وعده ور سره وکړه، ویل: که قریش او غطفان ولاړل او په محمّد یې څه و نه کړه زما دي په الله سره قسم وي چي زه به ستا سره ستا په قلا کي پاته کېږم او هر څه چي تا ته پېښېدل ما ته دي هم هغه را پېښ سي خو اوس دغه موقع د لاسه مه ورکوه.

پرله پسې دغه خبري ورته کوي څو کعب هم موافقه ور سره وکړه هغه عهد او وعده چي د رسول اللهﷺ او د بني قریظه د یهودو په منځ کي وه هغه یې ماته کړه، دغه عهد او وعده پر یوه ورقه لیکل سوي وه، یهود ور ولاړ سوه هغه کاغذ یې څیري کړی او اوس یې دا إراده وکړه چي په عملي ډول سره هغه کړي وعدې او عهدونه مات کړي، چي په دې ډول سره د بني قریظه یهود هم د مسلمانانو پر ضد د مشرکانو ملګري سوه. الله جل جلاله په سورهٔ المائده کي فرمایي:

﴿لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ ٱلنَّاسِ عَدَٰوَةً لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱلۡيَهُودَ وَٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْۖ﴾. [المائده: ۸۲]

ژباړه: خامخا به د مومنانو سره په عداوت او دښمني کي تر ټولو خلکو یهود ډېر سخت او شدید وي او هغه کسان به شدید وي چي مشرکان دي.

نو د الله جل جلاله په قول د مسلمانانو اشد دښمنان اول یهود او بیا مشرکان سوه، د یهودو دښمني د اسلام او مسلمانانو سره همېشنی او ابدي ده، زموږ او د یهودو ابدي دښمني په کتاب الله سره ثابته ده او که نن ورځ څوک دا فکر کوي چي یهود او د هغو د لاس آله ګمراه نصارا د مسلمانانو دوستان دي، هغه څوک یا خو منافق او د دوی د جملې څخه دی یا احمق او جاهل دی، الله جل جلاله زموږ دپاره یهود اشد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر سخته دښمنان بللي دي او نن ورځ يې ځيني مسلمانان دوستان بولي!؟

خير يهودو د خپل خائنانه عادته سره سم خپل عهد او ميثاق مات کړی، رسول الله ﷺ ته خبر ورسېدی چې په يهودو کې غير عادي حرکتونه ليدل کيږي.

لکه څرنګه چې مخ کې درته ويل سوي دي چې رسول الله ﷺ استخبارات درلودل خبرونه او حالات به يې ورته را وړل، رسول الله ﷺ ته معلومه سوه چې يهود غير طبيعي حرکتونه کوي ځانونه جنګ ته تياروي، رسول الله ﷺ سعد بن معاذ او سعد بن عُباده رضي الله عنهما چې دغه دوه د انصارو مشران وه او عبدالله بن رواحه او خَوات بن جُبير يهودو ته ورولېږل ويل: ولاړ سی وګوری: دغه خبر چې د دغه قوم په باره کې ما ته را رسېدلی دی صحي دی که يا؟ که پوه سواست چې يهود پر خپل عهد ولاړ دي نو دغه خبره په ښکاره سره وکړی او ټول مسلمانان په خبر کړی چې خلک ثابته پاته سي.

يعني: دغه درې زره نفره چې اوس د رسول الله ﷺ سره ملګري دي مطمئن سي او که يې وعده ماته کړې وه نو رغ مه لری صرف ما ته يوه اشاره وکړی زه پوهېږم.

کله چې دغه دوه نفره د انصارو مشران د هغو دوو نفرو په ملګرتيا د بني قريظه يهودو ته ورغله د هغو څخه يې د خبرو غوښتنه وکړه غواړي چې خبري ور سره وکړي خو د بني قريظه مشرانو د خبرو پر ځای پوچ او بد ويل کول، مسلمانانو ورته و ويل: هغه عهد چې ستاسي او د رسول الله ﷺ په منځ کې وُ څه سو؟ يهودو ويل: رسول الله څوک دی؟ زموږ او محمّد په منځ کې نه عهد سته نه عقد، په ښکاره سره يې و ويل: چې دوی عهد او وعده مات کړي دي، سعد بن عُباده رضي الله عنه دوی ته په بد ويلو شروع وکړه، مګر سعد بن معاذ رضي الله عنه منعه کاوه او ويل: يا سعد! هغه شئ چې زموږ او د دوی په منځ کې دی هغه تر ښکنځلو او بد ويلو لوی دی، زموږ او د دوی په منځ کې فقط د خولې خبري نه دی بلکه تر دغه لوړ کارونه دي، نو د انصارو ډله بيرته رسول الله ﷺ ته ورغله، کله چې هلته ور ورسېدل رسول الله ﷺ پوښتنه څني وکړه چې څه خبر وُ؟ دوی و ويل: يا رسولَ الله! عَضل او قاره، فقط دا يوه اشاره وه چې يهودو غدر وکړی.

که ستاسي په ياد وي موږ مخ کې د دغو دوو قبيلو قصه د ماء رجيع په نامه سره درته بيان کړې ده چې د رسول الله ﷺ لس يا شپږ نفره اصحاب کرام يې په غدر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیانت سره شهیدان کړل، هغه چې عاصم او خبیبؓ پکښې وه، سره د دې چې جوار یې هم ورکړی ؤ خیانت یې وکړی، نو کله چې دوی و ویل: عضل او قاره، یعني: غدر یا رسولَ الله! او دا معلومه خبره ده چې په دغه اوسني حال کې د مسلمانانو دپاره د یهودو خیانت ډېر لوی خطر دی، ځکه د دوی په خیانت سره د جنوب شرق لار پر مسلمانانو ورخلاصه سوه او د کفارو لښکرو ته لار ور ایله سوه. خندق او د هغه کندل ټول بې فایدې سوه، مګر رسول اللهﷺ په لوړ آواز سره و ویل: الله اکبر، د کامیابۍ زېری درکوم.

تاسي د رسول اللهﷺ دغه جواب ته متوجه سی: هیڅوک داسي نه کوي، هلته د غدر او خیانت خبر راغلی، دلته رسول اللهﷺ تکبیر وایي. د نصر او کامیابۍ زېری ورکوي، خو په حقیقت کي دا د الله جل جلاله د وعدې تصدیق ؤ.

خیر نو ر مسلمانان نه سوه پوه چې یهودو خیانت کړی دی بلکه په دغه تکبیر سره د هغو دا ګمان سو چې یهود اوس هم پر هغه خپل عهد ولاړ دي مګر د یهودو د خیانت خبر بیا هم پټ نه سو پاته، دغه خبر کرار کرار په مسلمانانو کي نشرېدی چې د بني قریظه یهودو عهد مات کړی دی او د جنوب شرق لار را باندي را خلاصه سوه، خطر اوس ډېر لوی او د دوو طرفو څخه سو، یو د شمال له طرفه چې هلته د مشرکانو لس زره لښکر پروت دی او په هره لحظه کي دا امکان سته چې تر خندق ور واوړي او بل د جنوب له طرفه د بني قریظه د یهودو د حملې امکان سته.

د شمال طرف ته خو بیا هم خندق سته مګر د جنوب شرق طرف ته هیڅ ساتنه نسته، چې دا نو د خندق په غزاء کي د مسلمانانو دپاره تر ټولو حالاتو ډېر سخت او ډېر مشکل حالت ؤ، خاصتاً چې د مسلمانانو ښځي او ماشومان هم دغو خائنو یهودو ته نژدې او بېله حفاظته او ساتني دي، د مسلمانانو حالت داسي سو لکه الله جل جلاله چې یې د سورۀ الاحزاب په [۱۰، ۱۱] نمبر آیاتو کي بیانوي او فرمایي:

﴿وَإِذْ زَاغَتِ ٱلْأَبْصَـٰرُ وَبَلَغَتِ ٱلْقُلُوبُ ٱلْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِٱللَّهِ ٱلظُّنُونَا۠ ﴿١٠﴾﴾

یعني: کله چې د ډېري بیري څخه سترګي رډې او شخې پاته سوې او زړونه تر ستوني او حلقه پوري ورسېدل او تاسي پر الله جل جلاله رازراز ګمانونه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترګې خو د دهشت او حيرت ته څخه رډې پاته سوې او زړونه چنغړ کو ته ورسېدل، يعني: په دومره زور او شدت سره غورځېدل لکه د ستوني د لارې څخه چې دباندې را وزي او قِسم قِسم ګمانونه وسوه: چې واقعي مسلمانانو به د ځان سره ويل: دا يو بل ډېر سخت امتحان را باندې راغلی الله جَلَّجَلَالُهُ دې خير را ته پېښ کړي، ناقص الإيمانه کسانو به ويل: د دغه حالته څخه زموږ ژوندي وتل ډېر سخت او مشکل دي، د منافقانو د حال پوښتنه خو مه کوه چې د هغو خبرې بيا په وروستنيو آياتو کې الله جَلَّجَلَالُهُ بيانوي،

﴿ هُنَالِكَ ٱبۡتُلِيَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ وَزُلۡزِلُواْ زِلۡزَالٗا شَدِيدٗا ۝ ﴾ [الأحزاب: ۱۱]

يعني: په دغه وخت کې مومنان امتحان کړل سوه او په سخت رېږدولو سره وربړدول سوه.

په دغه کيفيت سره منافقان او مومنان سره جلا کړل سوه، د منافقانو څخه د نفاق خبرې کېدلې، حتّٰی ځينو منافقانو به ويل: محمّدﷺ موږ ته د قيصر او کسرٰی په خزانو وعدې را کوي او نن ورځ زموږ څخه يو څوک دا قدرت نه لري چې په اطمينان سره دې د قضاءِ حاجت دپاره ولاړ سي او ځينو بيا په عام مجلس او د خلکو په حضور دا اجازه غوښتل چې خپلو کورو ته ولاړ سي او دوی به رسول اللهﷺ ته ويل: موږ ته اجازه وکړه چې موږ خپلو کورو ته ولاړ سو، ځکه زموږ کورونه تر مدينې منورې دباندې دي موږ پر بېرېږو چې يهود به حمله پر و کړي.

دلته په دغه مشکل حالت کې چې له يوه طرفه مشرکان دي او له بله طرفه د بني قريظه يهودو خيانت وکړی منافقانو په تېښته شروع وکړه کرار کرار خپلو کورو ته ځي، هر يو پر خپل اهل او اولاد بېرېږي، رسول اللهﷺ يې تقريباً يوازې پرېښاوه، حتّٰی د واقعي مسلمانانو ډېر نفر د يهودو د دغه خيانت په اورېدلو سره و بېرېدل او ډېر صادقه مسلمانان د منافقانو د دغې تېښتې تر تاثير لاندې سوه او دوی هم ولاړل، حتّٰی په هغه بنو سلمه کې چې واقعي مسلمانان وه هم د تېښتې إراده پيدا سوه.

دغه د بني قريظه د يهودو د عهد ماتولو په سبب د رسول اللهﷺ سره د هغه درو زرو نفرو څخه فقط درې سوه نفره پاته دي، تاسې دغه خلل او تاوان ته وګورئ چې د بني قريظه د يهودو د خيانت په سبب د مسلمانانو لښکر ته پېښ سو، د هغه درو زرو نفرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چې خندق يې ساتې او پيره به يې کول اوس فقط درې سوه نفره پاته سوه او نور ټول خپلو کورو ته ولاړل غواړي چې کورونه وساتي.

هلته چې يهودو عهد مات کړی اوس غواړي چې جنګي اقدامات او تجاوزونه وکړي، نو هغه اول شئ چې د هغه په باره کې يهودو فکر وکړی هغه دا ؤ چې ويل: تر ټولو د مخه به د مسلمانانو ښځې او ماشومان واخلو ځکه دوی خبر وه چې رسول الله ﷺ هلته دننه په مدينه منوره کې ښځې او ماشومان په يوه قلا کې پرې ايښي دي او مسلمانان دباندې خندق ساتي، نو يهودو و ويل: و به ګورو چې رسول الله ﷺ د دغو ښځو او ماشومانو د ساتنې دپاره کوم جنګي خلک او پيرې پرې ايښي دي که يا؟ که يې څوک نه وه پرې ايښي فقط ښځې او ماشومان وه حمله به پر وکړو او دا به زموږ دپاره اول غنيمت وي چې ښځې مينځيانې او هلکان مريان دي.

حالات ډېر خطرناکه دي واقعاً هم په قلا کې بېله ښځو او ماشومانو بل څوک نسته، ځکه ټول مسلمانان هلته د رسول الله ﷺ سره د خندق ساتنه کوي، نو يهودو څو نفره جاسوسان د معلوماتو دپاره و لېږل ويل: تاسې ولاړ سی وګورئ چې په قلا کې د ساتنې دپاره څوک سته که يا؟

دغه نفر نژدې و قلا ته ورغله وې ليدل چې په قلا کې يوازې ښځې دي چې دې خوا ها خوا ته ځې او راځې نارينه نه معلوميږي، بيا دغو نفرو له خپله منځه يو نفر ور ولېږئ چې ته ښه ور نژدې سه او پوره معلومات وکړه چې نارينه څوک خو به نه وي موجود، دلته نو صفيه بنت عبدالمطلب د رسول الله ﷺ عمه چې په دغه وخت کې يې عمر د شپيتو کلو په شا و خوا کې ؤ دغه يهودي ته يې پام او فکر سو.

(اوس به قصه په خپله صفيې ؓ ته پرېږدو)

صفيه ؓ وايي: د يهودو يو سړئ مې وليدئ چې شا وخوا پر قلا را ګرځي او دا داسې وخت دی چې د بني قريظه يهودو د رسول الله ﷺ سره هغه خپل عهد مات کړی دی او دلته هم په قلا کې داسې څوک نسته چې زموږ دفاع وکړي، رسول الله ﷺ او نور مسلمانان د دښمن مخ ته ولاړ دي نو که دلته پر موږ ښځو څوک حمله وکړي مسلمانان د هغه خپلې مشغولتيا په سبب موږ ته نه سي را تلای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفیهؓ وايي: نو حَسّان بن ثابتؓ ته ورغلم چې هغه هم زموږ سره په دغه قلا کې ؤ او ورته و مې ویل: یا حَسّان! دغه یهودي لکه څرنګه چې ته یې وینې شا وخوا پر قلا راګرځي او په والله زه د یهودو له طرفه د مسلمانانو پر ښځو نه یم مطمئنه که دغه یهودي نورو یهودو ته خبر وروړي ښايي چې یهود حمله راباندي وکړي رسول اللهﷺ او مسلمانان هم هلته د خندق په ساتنه مشغول دي نو ورکښته سه دغه سړئ و وژنه، حَسّانؓ ورته و ویل: په والله ته پوهېږې چې زه ضعیفه یم او د دغه کار نه یم، صفیهؓ وايي: نو مې په خپله د یهودي د وژلو إراده وکړه د قلا څخه مې یو لرګئ را سره واخیستی او ورکښته سوم، دغه یهودي ته پټه سوم کله چې یهودي زما محاذات یا زما برابري ته را ورسېدی په لرګي مې پر سر و واهه سړئ غځار سو او تر هغو مې واهه چې و مې وژی، بیا نو بیرته قلا ته راغلم او حَسّان ته مې و ویل: ورسه د دغه سړي سامان واخله ما په دې سبب نه واخیستی چې دئ نارینه ؤ او زه نه سم ور نژدې کېدلای، حَسّان ویل: زه د ده سامان ته ضرورت نه لرم، نو په خپله صفیّهؓ ورغله د یهودي سر یې ورپرې کړی.

تاسي متوجه یاست؟ دا د ښځي ایمان، شجاعت، تدبیر او عمل ؤ، د سړي سر یې پرې کړی او لوړه قلا ته وختل ګوري چې دغه وژل سوی نفر نور ملګري لري که یا؟ خو هلته یې څو نفره ولیدل او دغه سر یې د هغو پر طرف ور وغورځاوه، هغو چې دغه سر ولیدی ویل: قلا په خلکو ډکه ده، د رسول اللهﷺ د عمه صفیّهؓ دغه کار د مسلمانانو د ښځو او ماشومانو د ساتني سبب وګرځېدی، یهودو دا فکر وکړي چې په قلا کې ډېر جنګي خلک سته حال دا چې قلا د نارینه مسلمانانو څخه خالي وه او یهودو دوهم وار د دغسي مجرم او خائنانه عمل پر کولو جرئت او اقدام و نه کړی.

مسلمانه ښځه د صفیيؓ په مثل ایمانداره، دلاوره او با تدبیره وي نه دا چې
عمر یې په فېشن او درشن، د نوکانو په رنګولو او د وربښتانو په جوړولو،
په ښایسته او لڅو لباسو یا په غیبتو او لغازو تیر یږي.

دغه صفیهؓ وه چې خپل زوی زبیر بن العوامؓ یې فارِس او جنګي قهرمان تربیه کړی، زبیرؓ چې کوچنئ ؤ دې به په یوه تاریک ځای کې یوازي پرېښاوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

که به هغه ژړل دې به واهه، خلکو به دا ملامتول چي هغه کوچنۍ دی او ته ظلم ور سره کوې، دې به ویل: زه یې داسي تربیه کوم چي فارِس ځني جوړ سي (د فارس څخه مقصد جنګي پهلوان، دلاوره او شجاع سړۍ دی) نو رشتیا هم د زُبیر څخه زبیر بن العوام رضي الله عنه جوړ سو، صفیه رضي الله عنها داسي نه وه لکه د نن ورځي ښځي چي خپل اولادونه بېرېدونکي او نازولي، پاسته او نازک تربیه کوي، یا هیڅکله داسي نه وه.

خوندو! دا مسئله د تربیې مسئله ده زه نه وایم چي د خپلو اولادو سره محبت مه کوئ بلکه زما مقصد دا دی چي خپل اولادونه شجاع او دلاوره تربیه کړئ، تاسي نه ګورئ چي د صفیې رضي الله عنها په شجاعت او دلاوري پوره قلا وساتل سوه، تاسي فکر وکړئ که دا دغه کار ونه کړي نو څه پېښېږي؟ ښه خیر! بیرته قصې ته راسئ:

هلته پر مسلمانانو محاصره ډېره سخته سوه فقط هغه درې سوه نفره دي چي د رسول الله ﷺ سره پاته دي او د خندق ساتنه کوي، پر مسلمانانو ډېر فشار راغلی کفار غواړي چي تر خندق ور واوړي او مسلمانان یې نه پرېږدي او هلته د بني قریظه یهود د جنګ دپاره ځانونه تیاروي چي د جنوب له طرفه پر مسلمانانو حمله وکړي او مسلمانان نه پوهېدل چي دښمن به کله او له کومي خوا را باندي راسي.

ځیني مسلمانان به یو وخت د ضرورتو د پوره کولو دپاره کورو ته تله بیا به بیرته را تله چي په دغه جمله کي سعد بن معاذ رضي الله عنه یو وخت کور ته ولاړی او هلته ام المؤمنین حضرت عائشې رضي الله عنها ولیدی چي سعد رضي الله عنه زغره اغوستې ده توره او سپر ور سره دي د جنګ د میدان سړۍ دی، خو بد بختانه دغه زغره چي ده اغوستې وه صحي زغره نه وه زَره او پر ځیګر سُوری وه ځیګر یې ښکاره ؤ، سبحان الله! د مسلمان زړه دی حضرت عائشې رضي الله عنها و ویل: زه له دغه سوري ځایه پرده بېربېږم، ټول بدن یې پټ دی مګر دغه یو ځای یې ښکاره دی او د زغري څخه مقصد دا دی چي ټول بدن په پټ وي، مګر صحابهٔ کرام غریبان وه د نېستی په سبب یې دغه زَره زغره اغوستې وه.

سعد بن معاذ رضي الله عنه بیرته خندق ته ولاړی او هلته د کفارو له طرفه غشي ویشتل شروع سوه د الله جل جلاله په إراده د سعد بن معاذ رضي الله عنه پر هغه لڅ ځای غشی و منبتی او زخمي سو نو یې رسول الله ﷺ ته را وستی، رسول الله ﷺ هغه غشی ځني وکښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له زخمه يې فواره غوندې وينې را بهېږې، مسلمانانو هر څه کوښښ وکړی چې دغه وينې و دريږي خو وينه نه دريږي، رسول اللهﷺ يوه اوسپنه په اور کې کښېښوول چې ښه سره سوه نو يې دغه زخم ور داغ کړی او دا غېدل آخري دواء ده، يعني: کله چې انسان له نورو علاجو څخه نا اميده سي بيا نو داغ ايښوول کيږي ځکه رسول اللهﷺ فرمايي: « الکَی آخرُ العلاج » نو په دغه داغېدلو سره وينه و درېدل، خو څه موده وروسته بيا د زخم خوله خلاصه سوه او بيا وينه بهېدل شروع سوه، دلته نو رسول اللهﷺ امر وکړی چې سعد بن معاذرضي الله عنه دې مسجد نبوي ته بوتلل سي او هلته دې يې علاج وسي، سعدرضي الله عنه يې مسجد ته بوتلی، هلته يې خېمه ورته و دروول او هلته يې علاج کېدی، هغه ځوک چې د زخميانو علاج يې کاوه د انصارو څخه يوه ښځه وه چې نوم يې (رُفيده) ؤ او دغه ښځه په اسلام کې هغه اوله ممرِّضه، يا نرسه، يا جرّاحه ده چې د زخميانو علاج يې کاوه، خير دلته په مسجد نبوي کې د سعد بن معاذرضي الله عنه علاج کيږي.

امام بخاري رحمه الله روايت کوي چې سعد بن معاذرضي الله عنه دلته په دغه ناروغۍ کې خپل رب الله جل جلاله ته دعاء کول او ويل به يې: الٰهي! تا ته معلومه ده چې ما ته د هيچا سره ستا په لار کې جهاد کول دومره ډېر نه دي خوښ لکه د هغه قوم سره چې ستا د رسول تکذيب يې کړی دی او ستا رسول يې له خپله وطنه ايستلی دی (چې مقصد يې قريش وه) او الٰهي! زه داسي گمان کوم چې تا زموږ او د دوی له منځه جنگ ايسته او ليري کړی که چيري د قريشو سره نور هم جنگ پاته وي نو ما ژوندئ پاته کړې چې د هغو سره ستا دپاره جهاد وکړم او که دي نور جنگ ايسته کړی وي نو مي دغه زخم مه جوړوي او مرگ مي له دغه زخمه څخه کړې او د دعاء په آخر کې به يې ويل: الٰهي تر هغو مي مه وژنې چې د بني قريظه په يهودو مي زړه يخ نه سي.

سعد بن معاذرضي الله عنه نو دلته په مسجد نبوي کې پرېږده چې د زخم علاج يې کيږي.

هلته په خندق کې پر مسلمانانو ډېره سخته او تينگه محاصره لگېدلې ده تر داسي اندازې چې رسول اللهﷺ تر يوه لمانځه وروسته خپل رب عزوجل ته دعاء وکړه او ويل:

«اللّٰهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ سَرِيعَ الْحِسَابِ اللّٰهُمَّ اهْزِمِ الْأَحْزَابَ اللّٰهُمَّ اهْزِمْهُمْ وَزَلْزِلْهُمْ» [بخاري]

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بیا رسول الله ﷺ هغو مسلمانانو ته وکتل چي د ده ﷺ تر شا یې لمونځ کاوه او وې فرمایل: والله د مځکي پر مخ بېله تاسي بل داسي څوک نسته چي یوازي دي د الله جل جلاله عبادت کوي.

« مَا علی وجه الأرض مَن یعبُدُ اللهَ غیرَکم »

دا د رسول الله ﷺ پر هغو مسلمانانو د صادقه مسلماني شاهدي ده چي د رسول الله ﷺ سره دلته په خندق کي حاضر وه.

هغه وخت د ټولي مځکي پر مخ بېله دغو مسلمانانو بل داسي څوک نه وه موجود چي یوازي د الله جل جلاله عبادت دي کوي، حتّی په آسماني ادیانو کي هم خلکو تغیر را وستلی ؤ، وحدانیت بالکل نېست او نابود ؤ، الله جل جلاله د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دعاء قبوله کړه، الله عزوجل په خپل قدرت داسي یو کار جوړ کړی چي د هغه په واسطه دښمن ذلیله سو او ډلي یې سره وپاشل سوې، هغه داسي: نعیم بن مسعود بن عامر الأشجعي چي اصلاً د غطفان د قبیلو څخه ؤ او په مکه مکرمه کي اوسېدی کافر او مشرک او د کفارو ملګری ؤ، په دغو لحظو کي الله جل جلاله د هغه په زړه کي ایمان ورواچاوه.

ښه فکر وکړی: په دغه وخت کي چي مسلمانان په بېره، خوف او محاصره کي دي، شمېر یې لږ او ضعیفه دي، که الٰهي مداخله نه وي آیا د دښمن له طرفه په دغسي وخت کي یو څوک اسلام ته داخلیږي؟

د دغه نعیم اسلام په خپله یوه معجزه ده او دا الٰهي مداخله ده، مسلمانان محاصره دي په مرګ محکوم دي په هره لحظه کي دا امکان سته چي فنا کوونکې حمله دي پر وسي او دوی دي ټول ختم سي، په دغه وخت کي څوک ایمان را وړي؟

مګر دا الٰهي مداخله او د رسول الله ﷺ د دعاء قبلېدل وه، نعیم بن مسعود چي د کفارو ملګری دی او د مکې مکرمې د اشرافو څخه دی په دغه وخت کي په خپله د خپل ځان سره مسلمان سو، د کفارو د لښکره څخه په پټه ووتی او د مسلمانانو خېمو ته ورغلی، د رسول الله ﷺ سره یې د ملاقات غوښتنه وکړه، د رسول الله ﷺ سره کښېنستی او ویل: یا رسولَ الله! زه شاهدي آداء کوم او وایم چي:

(لا إله إلا الله و أنکَ رسولُ الله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او نعیم و ویل: زما په اسلام ېبله تا بل هیڅوک نه دي خبر نو امر کوه څه وکړم؟
رسول اللهﷺ و فرمایل: یا نعیم! ته یو نفر یې، زموږ سره په لښکر کې ستا وجود موږ نه زیاتوي، موږ درې سوه نفره یو په تا سره به درې سوه او یو نفر سو کوم فرق یې و نه کړی او دښمن لس زره نفره دی نو که دي په وسه پوره وي چې دوی سره و پاشې او موږ د دوی د حملې څخه خلاص سو دغه کار وکړه، نعیم و ویل: یا رسولَ الله! د دغه کار دپاره یې باید و وایم، یعني: د دوی د پاشلو دپاره مجبوره یم چې خلاف و وایم، رسول اللهﷺ و فرمایل: وې وایه، ځکه جنګ خطایستل دي.

دا معلومه خبره ده چې خلاف یا دروغ ویل حرام دي، مګر په جنګ او دغسي ځایو کې د دښمن د پاشلو یا د دښمن د مغلوبه کولو دپاره یوازې دا نه چې جائز او روا دي بلکه ښه کار هم دی.

بیا نو نعیم بیرته کفارو ته ورغلی هلته یې ډېره ښه او صحي نقشه په خپل دماغ کې سره و سنجول او د هغې نقشې په عملي کولو یې شروع وکړه، نعیم بن مسعود د مکې مکرمې د مشهورو خلکو څخه ؤ، د قریشو د رئیسانو د حضور سړیٔ ؤ او په عین وخت کې یې د غطفان سره هم چې د ده قبیله وه ښه علائق درلودل، د بني قریظه د یهودو پخوانیٔ دوست او آشنای ؤ، دغو یهودو ته به د جاهلیت په وختو کې هم د ملاقات او لیدنې دپاره ورتلی، مقصد دا چې نعیم معروف شخص ؤ او د کفارو د لښکرو د ټولو اطرافو سره یې پیژندل او ښه مناسبات یې هم ور سره درلودل، اوس یې د هغه خپلې نقشې په عملي کولو شروع وکړه او اول یې د بني قریظه د یهودو څخه شروع په وکړه، د کفارو د لښکر څخه په پټه سره رهي سو او د بني قریظه یهودو ته ورغلی، د یهودو مشران یې سره را ټول کړه او ویل: تاسي خو ما ښه پېژنی چې زه څوک یم؟

هغو ویل: هو موږ دي پیژنو.

ده ویل: په دې خو به هم خبر یاست چې د محمّدﷺ سره څومره دښمني لرم؟

یهودو ویل: هو.

ده ویل: دا خو به هم درمعلومه وي چې ستاسي څومره دوست یم؟

هغو ویل: هو صحي ده خو وایه څه پېښه ده؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده ويل: خبره دا ده چي قريش ستاسي په مثل نه دي دغه ښار ستاسي ښار دی، په دغه ښار کي ستاسي مالونه دي، ستاسي اولادونه او ښځي دي تاسي نه سی کولای چي دغه وطن پرېږدی او بل ځای ته ولاړ سی، خو اوس چي قريش او غطفان د محمّد ﷺ او د هغه د ملګرو د جنګ دپاره راغلي دي او تاسي هم پر محمّد او د هغه پر ملګرو د هغو پر وطن او د هغو پر مالو، د هغو پر ښځو او ماشومانو د قريشو او غطفان مرسته کوی، اوس نو: که قريشو او غطفان د چور او حملې موقع پيدا کړه خو حمله به پر وکړي او که موقع نه سوه ورته برابره خپلو وطنو ته به ولاړ سي، تاسي او محمّد به سره پرېږدي او بيا به محمّد ﷺ ستاسي څخه خپل انتقام واخلي.

يهودو ويل: نو موږ بايد څه وکړو؟

نعيم ويل: تاسي د قريشو او غطفان په ملګرتيا تر هغو بايد جنګ و نه کړی څو قريشو ګرَو او ضامن نه وي درکړی.

يهودو ويل: څرنګه ګرَو؟

نعيم ويل: د قريشو څخه وغواړی چي د خپلو مشرانو څخه لس نفره ستاسي سره په قلا کي پرېږدي، بيا نو دوی خپل مشران يوازي نه پرېږدي چي دوی دي ولاړ سي او هغه مشران دي يې ستاسي سره پاته وي، دغه نو ستاسي دپاره ضامن سو چي دوی به خامخا جنګ کوي.

يهودو ويل: دا ښه فکر دی.

نعيم د يهودو څخه رهي سو او د کفارو لښکر ته ورغلی او دلته يې د قريشو د مشرانو څخه د ملاقات غوښتنه وکړه، هغو ويل: څه پېښه ده؟

نعيم ويل: تاسي را ټول سی زه به مو خبر کړم.

د قريشو مشران لکه ابوسفيان او نور سره راټول سوه نعيم ورته کښېنستی ويل: تاسي خو ما پيژنی چي زه څوک يم؟

قريشو ويل: هو.

ده ويل: دا به هم در معلومه وي چي د محمّد ﷺ خومره دښمن يم؟

دوی ويل: په دې کي هيڅ شک نسته، ځکه نعيم چي د اصله مشرک ؤ او اوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلوېښت ورځې کېږي چې د کفارو سره دی، که دئ د محمّد ﷺ د کومکيانو څخه وای نو به يې د مسلمانانو سره جنګ نه کولای، د کفارو پر نعيم پوره اعتماد ؤ.

نعيم و ويل: زما دوستي او آشنايي به د يهودو سره هم درمعلومه وي؟

قريشو ويل: هو خبره څه ده؟

نعيم ويل: د يهودو څخه يو ډېر بد خبر را ته راغلی دی.

قريشو ويل: څه خبر؟

نعيم ويل: د بني قريظه يهود اوس پر دې پښېمانه دي چې دوی د محمّد ﷺ سره خپل عهد او وعده مات کړه او پردې ببربېږي چې تاسي به ولاړ سی او دوی به محمّد ﷺ ته يوازې پرېږدی، نو يې دا قصد کړی دی چې بېرته د محمّد ﷺ سره هغه خپل عهد نوی کړي، محمّد ﷺ ته يې نفر ور ولېږل او ويل: يا محمّد! ﷺ آيا ته بير ته زموږ څخه راضي کېږې چې موږ د قريشو د مشرانو څخه لس نفره و وژنو؟

او ته بيرته پر هغه عهد چې زموږ او ستاسي په منځ کې ؤ را سره درېږې؟

محمّد ﷺ هم موافقه ور سره وکړه.

نو يهود ستاسي څخه لس نفره مشران غواړي چې هغه و وژني او بيرته د محمّد ﷺ سره په هغه پخواني عهد کې شامل سي.

د قريشو مشرانو و ويل: که دا خبر رشتيا وي دا ډېره لويه مسئله ده.

نعيم و ويل: دغه خبر ما ته را رسېدلی دی تاسي يې هم معلومات وکړی او نعيم د قريشو له مجلسه ولاړ سو، بيا غطفان ته ورغلی هغو ته يې هم دغه خبري وکړې.

د دغو خبرو په اورېدلو سره د ابوسفيان په زړه کې تشويش پيدا سو، نو ويل: زه په خپله يهودو ته ورځم او دا معلومات کوم، ابوسفيان په خپله د بني قريظه يهودو ته د شپې ورغلی چې دغه شپه د شنبې شپه وه يعني: نن ورځ جمعه تېره سوې ده او سبا شنبه ده ابوسفيان ورغلی او د بني قريظه د مشرانو د ملاقات غوښتنه يې وکړه، هغه هم ورته را ټول سوه، ابوسفيان و ويل: موږ پر خپله ځکه او کورو نه يو، نفقه او حيوانات مو هم خلاص سوه نور انتظار نه سو کولای غواړو چې سبا پر مسلمانانو حمله وکړو، نو سبا به تاسي د جنوب له طرفه حمله پر وکړی او موږ به د شمال له طرفه حمله پر وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسي پوهېږئ چي دغه د يهودو حملې ولي دومره اعتبار درلودئ؟ دا ځکه چي د يهودو له طرفه لار خلاصه وه نو که يهود پر مسلمانانو يوه کوچنۍ حمله وکړي، مسلمانان به د دوی سره په جنګ مشغوله سي او هلته به هغه د مشرکانو لوی لښکر ته دا موقع په لاس ورسي چي تر خندق ور واوړي چي بيا نو نور و هيڅا ته ضرورت نه پاته کيږي او يوازي هغه د مشرکانو لښکر د ټولو مسلمانانو د وژلو دپاره بس او کافي دی.

ابوسفيان يهودو ته و ويل: سبا تاسي حمله شروع کړئ نور يې نو موږ ته را پرېږدئ، يهودو و ويل: نن شپه د شنبې ده او ته خبر يې چي موږ د شنبې په ورځ هيڅ کار نه کوو او دا هم درته معلومه ده چي الله جل جلاله په هغو کسانو څه وکړه چي شنبه يې ماته کړه، هغه خلک يې مسخه کړه بِزوګياني او خنزيران يې ځني جوړ کړه نو موږ د شنبې په ورځ جنګ نه کوو، د ابوسفيان په زړه کي لاس و وهل سو چي والله يهود د هغه خپله قوله اوښتي دي، که څه هم دغه خبره چي يهودو کول حقيقت ؤ او د يهودو په دين کي د شنبې په ورځ هيڅ کار نه کيږي.

ابوسفيان و ويل: ښه بل سبا د يکشنبې په ورځ به حمله پر وکړو.

يهودو ويل: ښه دی! مګر که دغه زموږ حمله ناکامه سوه بيا خو نو تاسي ځی موږ او محمّد سره پرېږدئ، موږ بېرېږو که چيري دغه زموږ او ستاسي حمله ناکامه سي تاسي به وتښتی او موږ به يوازي محمّد ﷺ ته پرېږدی او بيا نو يوازي موږ د هغه مقابله نه سو کولای، نو ستاسي د اشرافو څخه لس نفره زموږ سره د ضمانت پر قسم پرېږدئ او د يکشنبې په ورځ به په ګډه سره حمله وکړو.

ابوسفيان د ځان سره و ويل: والله نعيم رشتيا ويل او د هغه خبره صحي ده، يهودو ته يې و ويل: ښه دی زه به د خپلو ملګرو سره مشوره وکړم او بيا به تاسي ته خبر درکړم، اوس چي ابوسفيان خپل لښکر ته ورغلی ويل: والله نعيم رشتيا ويل، نو يې پسله مشورې يهودو ته حال ولېږئ چي په والله موږ به يو نفر هم در نه کړو، خو د يکشنبې په ورځ به په ګډه پر مسلمانانو حمله کوو.

د بني قريظه يهودو و ويل: والله نعيم ښه ويل، اوس نو د يهودو او مشرکانو د ګډي حملې کولو اتفاق مات سو او د ماتېدلو سبب يې د نعيم هغه صحي او معقوله نقشه وه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چیري دا اتفاق سوی وای او پر مسلمانانو د شمال او جنوب له طرفه حمله سوې وای دا د مسلمانانو دپاره لوی مصیبت ؤ، مګر سبحان الله! د یوه نعیم بن مسعودرضی الله عنه په مسلمانېدلو او د هغه په دغه صحي نقشه سره پر مسلمانانو دغه مشترک هجوم او یو ځایي حمله پاته او ناکامه سوه، د یهودو او مشرکانو اتحاد او اتفاق هم مات سو.

دلته نو د رسول الله ﷺ اطمینان حاصل سو مګر په مسلمانانو کي بیا هم ډېره زیاتېدل ځکه دا امکان باقي او پاته ؤ چي له دواړو طرفو څخه دي حمله او هجوم شروع سي، په دغه ورځ ډېر شدید او زوروریخ هم شروع سو، د مسلمانانو ډېره نوره هم زیاته سوه، خو یخ دومره زیات سو چي مسلمانانو هیڅ وخت دومره یخ نه ؤلیدلی او د یخ سره زورور او شدید باد هم شروع سو، د مسلمانانو نور هم تشویش، پرېشاني او ډېره زیات سوه، د باد سره نور هم یخ زیاتیږي، واقعاً په مسلمانانو کي ډېر لوی تزلزل پیدا سو، کله چي شپه سوه شپه هم ډېره تاریکه شپه ده، شدید یخ او تکه توره تاریکه ده.

حُذیفه بن یمان رضی الله عنه د دغې شپې بیان کوي او وایي: ډېره تاریکه شپه وه، ډېر شدید او زورور باد ؤ، ډېر شدید او تریخ یخ ؤ او ډېره سخته ډېره وه، داسي ډېروونکې شپه وه چي موږ یې مثل نه ؤلیدلی.

حذیفه بن یمان رضی الله عنه وایي: موږ مسلمانان د خندق سره ناست ؤ، سخته لوږه را ته پېښه وه ټول وږي یو، ټول غریبان یو د خوړلو دپاره مو شئ نه درلوده، دومره لباس مو نه درلوده چي له یخه ځانونه په وساتو او نور هم نه یو خبر چي څه به را ته پېښ سي، موږ په دغه خراب او ترَاب حالت کي یو، مګر لکه رسول الله ﷺ ته چي په زړه کي ور وګرځېدل چي د یهودو او مشرکانو په منځ کي تزلزل او بې اتفاقي پیدا سوه او بنایي اوس کوم نوی کار پېښ سي، نو یې د کفارو معلومات غوښتی، خو اوس شپه ده او داسي توره تاریکه ده چي یو او بل نه سره وینو، یخ هم ډېر شدید یخ دی، په دغه حال کي رسول الله ﷺ د هغو کسانو په منځ کي ږغ کړه کوم چي د ده ﷺ پر شا وخوا موجود وه، ویل: څوک به د کفارو د لښکر خبر را ته را وړي؟ او هغه لره جنت دی.

تاسي وګورئ په ظاهره څومره آسانه خبره ده: تر خندق ور واوړه او هلته وګوره چي د کفارو څه حال دی او بیرته راسه، بس دغومره او هغه لره جنت دی، هغه جنت

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې خلکو شپې پسې روڼې کړي دي، خلکو مالونه پسې خرڅ کړي دي، خلکو سرونه پر ورکړي دي، خو بیا یې هم جنت په شک کې دی، مګر اوس ولاړ سه راسه، د کفارو خبر را وړه او د رسول الله ﷺ په شاهدي او ضمانت سره هغه لره جنت دی.

حذیفه بن یمان رضي الله عنه وايي: هیڅوک نه سوه ولاړ، دا د دغې شپې پر خطرناکه حالت دلالت کوي، بیا هم د دوهم وار دپاره رسول الله ﷺ وویل: څوک به د قوم خبر را ته را وړي؟ هغه لره جنت دی، بیا هم څوک نه سو ولاړ، رسول الله ﷺ درېیم وار بیا وویل: څوک به د قوم خبر راته راوړي؟ هغه لره جنت دی، بیا هم هیڅوک نه سو ولاړ. رسول الله ﷺ یې درې واره جنت ته وربولي او یو نفر هم نه ولاړېږي.

حذیفه رضي الله عنه وايي: بیا نو رسول الله ﷺ په حرکت شروع وکړه یعني: د هغه خپله ځایه څخه ولاړ سو او رهي سو، په دغه تګ کې یې مبارکه پښه زما د ورانه څخه ومښتل، حذیفه رضي الله عنه وايي: ما ځان سره را ټول کړی ببرېږم چې اوس راته و نه وايي: ولاړ سه او د قوم خبر را وړه، خو کله چې یې پښه را څخه ومښتل ویل: څوک یې؟ وايي: ما په زړه کې وویل: اوس دي نو لیږي، خو کله چې ده ﷺ وویل: څوک یې؟ ما ویل: حذیفه، رسول الله ﷺ راته وویل: یا حذیفه! (قُم) ولاړ سه، وايي: زه هم ولاړ سوم، حذیفه رضي الله عنه وايي: والله د ډېر مسکنت په سبب ما خپل لباس نه درلودی چې وا یې غوندم مګر زما د ښځې کمیس، د خپلې ښځې کمیس مې اغوستی ؤ او هغه هم دومره راباندې کوچنۍ او کوتاه ؤ چې فقط تر ځنګانه مې رسېدی او یخ هم دومره شدید دی چې له ډېره یخه پر پښو نه سم درېدلای، رسول الله ﷺ راته وویل:

یا حذیفه! ولاړ سه او د قوم حال او خبر را ته را وړه او تر هغو چې بېرته راځې پام کوه چې بل کار و نه کړې. (د بل کار د کولو اجازه یې ور نه کړه فقط ولاړ سه وګوره او بیرته راسه) حذیفه رضي الله عنه وايي: زه رهي سوم، مګر هو! فقط د رهي کېدلو سره لکه زه چې په تاوده حمام کې یم (حمام ګرم او تود ځای دی) نو وايي: لکه زه چې په حمام کې یم په یخ هیڅ نه پوهېږم، حذیفه رضي الله عنه خندق ته ورکښته سو او پر هغه بل طرف یې را پورته سو د کفارو د لښکر ځای ته ورغلی، حذیفه رضي الله عنه وايي: هلته داسې شدید باد ؤ! کوم باد چې پر موږ چلېدی نسبت و دغه باد ته هیڅ نه ؤ، د کفارو پر طرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر قوي او شدید باد چلېدی، ټول خلک د خېمو په ټینګولو مشغوله دي، حذیفهؓ وایي: د باد له ډېره زوره مي خېمې ولیدې چي په هوا الوتي وې، کفارو د خوړو د پخولو دپاره ډېر لوی لوی دېګونه درلودل، دغه دېګونه په باد چپه کېدل، داسي باد ؤ چي موږ یې هیڅکله مثل او مثال نه ؤ لیدلی، کفارو د لښکر په منځ کي ډېر لوی اور بل کړی ؤ، ومي لیدل چي یو غټ سړئ هغه اورته ولاړ دی او ځان تودوي، خپله شا یې اورته ورګرځولې ده غواړي چي شا توده کړي، حذیفهؓ وایي: ما چي ورته وکتل هغه ابوسفیان ؤ او د قوم مشرانو ته نارې وروهي او وایي: زما خوا ته راسی، زما خواته راسی، حذیفهؓ وایي: غشی او لیندۍ مي را پورته کړه د کفارو رئیس مي مخ ته ولاړ دی او زه ورته ګورم؟ زما او د ده په منځ کي هیڅوک نسته، غشی مي په لیندۍ کي کېښښاوه او راکش مي کړی، د ابوسفیان و ما ته شا ده، حذیفهؓ وایي: قسم په الله که مي ویشتلی وای وژلی به مي وای مګر په دغه وخت کي هغه د رسول اللهﷺ امر را په یاد سو چي ویل: ترڅو چي بیرته راځې پام کوه چي بل کار و نه کړې.

دغه ته اطاعت وایي، حذیفهؓ کولای سوای چي د کفارو رئیس ووژني،

مګر یا ! د رسول اللهﷺ د اطاعت په سبب یې دغه کار و نه کړی.

حذیفهؓ وایي: کله چي دغه امر را په یاد سو بیرته مي غشی را ایسته کړی او د ابوسفیان په نارو مشرکان هم سره را ټول سوه او کښېنستل، حذیفهؓ وایي: زه هم کښېنستم، اوس نو ابوسفیان غواړي چي قوم ته خبري وکړي شپه او تکه توره تاریکه ده اول یې و ویل: هر یو دي د خپل بغل یا څنګ سړئ وپوښتي یا وګوري چي څوک دی، حذیفهؓ وایي: زه په حیرت کي سوم چي اوس به څه کوم؟ زه د مسلمانانو څخه یم او د دوی په منځ کي ناست یم مګر د الله جل جلاله قدرت دی په دغه وخت کي یې فکر کار وکړی.

عقل او هوښیاري هغه ده چي د ضرورت او موقع پر وخت کار ځني واخیستل سي،

حذیفهؓ وایي: ژر مي د راسته طرف د سړي څخه پوښتنه وکړه چي څوک یې؟ هغه ویل: فلانئ، مخ مي چپه طرف ته واړاوه د هغه څخه مي پوښتنه وکړه چي څوک یې؟ هغه ویل: فلانئ او زما څخه هیچا پوښتنه و نه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوسفیان تقریر شروع کړی او ویل: تاسي دغه باد وینی؟ تاسي دغه یخ وینی؟ دغه مشکلات وینی؟ نو که ولاړ سو، ده لا تقریر نه ؤ خلاص کړی چي خلکو ناري کړې: کوچ، کوچ، خلک د پخوا څخه لا په عذاب وه (۴۵) ورځي یې تیري کړي دي او هیڅ یې هم نه دي کړي، له بله طرفه د بني قریظه د یهودو خبر هم په مشرکانو کي نشرسوی دی چي یهودو هم زموږ د همکاری او ملګرتیا څخه لاس واخیستی. نو د مشرکانو هغه د کامیابۍ امیدونه په یقیني ډول قطعه سوي وه.

حذیفه رضی الله عنه وایي: کفارو په دغه شپه د بارېدلو په کار شروع وکړه او زه لکه په ګرم حمام کي چي یم په یخ هیڅ نه پوهېږم، بیرته را رهي سوم تر خندق را وا وښتم پوښتنه مي وکړه چي رسول الله ﷺ چیري دی؟ ویل هغه لمونځ کوي، رسول الله ﷺ په خېمه کي لمونځ کاوه چي حذیفه رضی الله عنه خېمې ته ورننوتی.

حذیفه رضی الله عنه وایي: فقط چي خېمې ته ورننوتم هغه د حمام تود واله را څخه ولاړه، *دا الهي معجزه وه، ترکومه وخته چي دئ د رسول الله ﷺ په خدمت مشغول ؤ هغه معجزه ورسره وه او کله چي خدمت پای ته ورسېدی هغه معجزه هم پای ته ورسېدل.*

نو وایي: یخ ډېر په عذاب کړم او رسول الله ﷺ هم لمونځ کوي، ما دالته انتظار کاوه چي دئ ﷺ د لمانځه څخه فارغه سي او زه خبر ورته و وایم، رسول الله ﷺ په لمانځه مشغوله دی او زه د یخه رېږدم تر داسي اندازې چي زامي مي رېږدي او غاښونه مي ټکهاری کوي، له ډېره یخه ځان نه سم ټینګولای، رسول الله ﷺ په لمانځه مشغوله ؤ او را پوه سو چي زما ډېر یخ کیږي نو یې خپل پټو خلاص کړی او زه یې په پټ کړم، پر هغه لمانځه ولاړ ؤ او زه یې پټ کړم (*دا د رسول الله ﷺ پر خپلو اصحابو مهرباني وه، لکه مور چي هغه خپل نازولی زوی له یخه پټوي*) اوس نو رسول الله ﷺ لمونځ کوي او زه د ده ﷺ په پټو کي ور سره پټ یم. پسله هغه چي رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو ما ته یې وکتل او ویل: څه خبر ؤ؟ ما ټول حال ورته و وایه چي د احزابو حوصله پای ته رسېدلې ده او ولاړ به سي، دلته نو رسول الله ﷺ د خیر دعاء را ته وکړه او ویل: اوس نو بیده سه حذیفه رضی الله عنه وایي: رسول الله ﷺ په هغه خپل پټو کي پټ کړم او بیده سوم، تر سهاره بیده وم په هیڅ شي نه وم خبر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سهار لمر راختلی ؤ او زه بیده وم چې رسول الله ﷺ راغلی او په پښه یې وښورولم ویل (قُم یا نَومان) اې خوبي! ولاړ سه خوب دي پوره سو؟ وایي: کله چې را پورته سوم (أحزاب) هغه د کفارو ډلې تللي وې، ټول مسلمانان په حال خبر او خوشاله وه، مدینې منورې ته بیرته أمن او أمان، اطمینان او خوشالي راغلي وه، جنګ پای ته ورسېدی هیڅ شئ نسته، الله جل جلاله ټول کفار په بل لښکر شړلي وه او مسلمانان یې د مشرکانو له جنګه و ساتل، د الله جل جلاله په إراده په یوه شپه کار پر بل طرف واوښتی او رسول الله ﷺ بیرته خپل کور او مسجد ته ولاړ ی.

وروڼو! د خندق د غزاء په تاریخ کې دوه قوله دي خو صحي خبره دا ده چې د خندق غزاء د هجرت په پنځم کال کې وه او د کفارو له طرفه مسلمانان تر یوې میاشتي زیات محاصره سوي وه، د محاصرې شروع د شوال په میاشت کې وه او د ذوالقعدې په آخره کې پای ته ورسېده، ابن سعد رحمه الله وایي: رسول الله ﷺ په (۲۳) د ذوالقعدې د چارشنبې په ورځ له خندقه خپل کور ته ولاړ ی.

د خندق جنګ د قتل او قتال یا تاوانو جنګ نه ؤ بلکه عصبي جنګ ؤ، په هغه کې تریخ او د ډیرو وژنو جنګ نه دی پېښ سوی، مګر بیا هم د اسلام په تاریخ کې یوه فیصله کوونکې غزاء وه چې الله جل جلاله مشرکان ذلیله کړل، له دې جنګه دا نتیجه را و وتل: چې د عربو ټوله قواوي نه سي کولای چې دغه کوچنۍ قوه کومه چې په مدینه منوره کې د رُشد او نُمو په حالت کې ده له منځه یوسي، ځکه ټول عرب نه سي کولای چې تر دغه اوسني لښکر دي زیات او قوي لښکر را ټول کړي، دا هغه د دوی آخرنۍ قدرت ؤ او هغه هم د الله جل جلاله په إراده هیڅ و نه کړه نو ځکه رسول الله ﷺ پسله هغه چې احزاب ولاړل له مقصده ډکه یوه جمله و فرمایل او وې ویل:

« الآنَ نَغْزُوهُمْ وَلاَ يَغْزُونَنَا نَحْنُ نَسِيرُ إِلَيْهِمْ »

ژباړه: تر دې وروسته به موږ پر دوی حملې کوو او دوی پر موږ حمله نه سي کولای، موږ به دوی یا د دوی ځایو لره ورځو.

او حقیقت هم دغسې سو که تاسې په ټول سیرت کې وګورئ قریشو بیا پر مسلمانانو حمله نه ده کړې، اسلام د دفاعي مرحلې څخه ووتی او د هجوم مرحلې ته داخل سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بني قريظه د يهودو سره غزاء

په کومه ورځ چي رسول الله ﷺ د خندق د غزاء څخه خپل کور ته ولاړی غواړي چي پسله دغه ډېري ستړيا څخه چي د دغي اوږدې محاصرې او پرله پسې دفاع په موده کي ورته پېښه وه څه آرام او راحت وکړي ځکه اوس د جنګ حالت پای ته ورسېدی نو د جنګ لباس یې وکښې غواړي چي غسل وکړي.

په دغه وخت کي چي د ماپښين وخت ؤ دِحيَةُ الکَلبي ﷺ راغلی.

دِحيةُ الکلبي ﷺ د رسول الله ﷺ د اصحابو کرامو څخه يو نفر دی چي ډېر ښايسته سړی ؤ او جبريل ﷺ ډېر ځله د ده په شکل سره راتلی. اوس راغلی او اجازه غواړي چي د رسول الله ﷺ سره ووينې، حضرت عائشي ﷺ دروازه ور خلاصه کړه. دِحية الکلبي ﷺ و ويل: رسول الله ﷺ چيري دی؟ دې ﷺ ويل: غسل کوي. ويل: زه غواړم چي ور سره ووينم. رسول الله ﷺ و پېژندی چي دا جبريل ﷺ دی.

مورِ مخ کي هم درته ويلي وه چي جبريل ﷺ به رسول الله ﷺ ته د مختلفو انسانانو په شکل او صورت راتلی، لکه په هغه مشهوره حديث شريف کي چي حضرت عمر ﷺ يې روايتوي او وايي: يو سړی و رسول الله ﷺ ته راغلی، د اسلام، ايمان او احسان پوښتنه يې ځني وکړه او بيا يې د قيامت د ورځي پوښتنه وکړه چي قيامت کله دی؟ او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: دا جبريل ؤ او راغلی ؤ چي تاسي ته ستاسي دين در وښيي، چي دلته هم جبريل ﷺ د يوه سړي په شکل سره راغلی.

او اوس هم د دِحية الکلبي په شکل سره راغلی او رسول الله ﷺ ته يې و ويل: آيا اسلحه دي کښېښوول؟ رسول الله ﷺ ويل: هو، جبريل ﷺ و ويل: مګر ملائکو خپله اسلحه نه ده ايښې، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي خبره څه ده؟ جبريل ﷺ و ويل: الله ﷻ دي د بني قريظه د يهودو سره په جنګ امر کوي، ته او هغه کسان چي ستا ملګري دي د بني قريظه پر طرف حرکت وکړی او زه تر تا د مخه د هغو و طرف ته ور رهي يم چي د دوی قلاوي پر و رېږدوم او په زړو کي يې بېره ور واچوم، دا مسئله لا نه ده خلاصه سوې، هغه کسان چي غدر او خيانت يې وکړی هغو ته هم بايد سزا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او جزاء ورکول سي، رسول الله ﷺ هم سمدستي د جنګ لباس واغوستی له کوره را ووتی، هغه کسان چي دباندي ناست وه د هغو څخه يې پوښتنه وکړه چي کوم څوک مو وليدی؟ هغو ويل: بېله دحية الکلبي څخه بل څوک مو نه دی ليدلی چي هغه هم د بني قريظه و طرف ته رهي ؤ، رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه جبريل ؤ.

رسول الله ﷺ امر وکړی چي په خلکو کي دي رغ وسي: هر څوک چي پر الله او د قيامت پر ورځ ايمان لري د ماځيګر لمونځ به نه کوي مګر په بني قريظه کي. رسول الله ﷺ د جنګ يا د لښکر بيرغ حضرت علي ﷺ ته ورکړی او دئ يې د مخه د بني قريظه و طرف ته ولېږی، علي ﷺ چي هلته د يهودو قلاوو ته ورنژدې سو د يهودو څخه يې د رسول الله ﷺ په باره کي بدي خبري او بد الفاظ واورېدل.

خير دلته په مدينه منوره کي د جنګ دپاره تياري او آمادګي و نيول سوه ټولو مسلمانانو دوهم وار بيا د جنګ لباس واغوستی هر يو ځان تياروي او د بني قريظه پر طرف ور رهي دي، هغه کسان چي تر لمر لوېدلو د مخه بني قريظه ته ورسېدل هغو د ماځيګر لمونځ په بني قريظه کي آداء کړی او هغه اصحاب کرام چي پوه سوه چي ځنډېږو او تر لمر لوېدلو د مخه بني قريظه ته نه سو رسېدلای، دا پر دوو حصو و وېشل سوه ځينو يې د ماځيګر لمونځ په لارکي پر خپل وخت آداء کړی،

(که څه هم رسول الله ﷺ ويلي وه چي د ماځيګر لمونځ به بل ځای نه کوی بېله بني قريظه څخه) ځکه دوی ويل: چي د رسول الله ﷺ مقصد دا ؤ چي پر تللو تلوار وکړی او دا چي مور د تلواره سره سره و نه رسېدلو دا بله خبره ده، مګر لمونځ بايد پر خپل وخت وسي، نو دوی لمونځ په لار کي آداء کړی.

خو ځينو اصحاب کرامو بيا و ويل: رسول الله ﷺ و فرمايل: چي د ماځيګر لمونځ مه کوی مګر په بني قريظه کي، نو هغو د ماځيګر لمونځ وځنډاوه څو و بني قريظه ته ورسېدل او د ماځيګر لمونځ يې پسله لمر لوېدلو او ځينو يې پسله ماختنه په بني قريظه کي آداء کړی او رسول الله ﷺ د دغو دواړو ډلو عمل صحي وباله، ځکه هر چا د خپل فهم سره مطابق د رسول الله ﷺ په قول عمل وکړی، د رسول الله ﷺ دغه امر چي د ماځيګر لمونځ بل ځای مه کوی بېله بني قريظه، د دواړو معناوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

احتمال لري یا دا چې تلوار وکړي ژر ولاړ سي د ماځیګر لمونځ باید هلته ورسوي. یا دا چې لمونځ مه کوی مګر په بني قریظه کي، نو رسول الله ﷺ د خپل امر تعبیر پر دواړه قسمه صحي وباله او دواړي ډلي یې صحي و بللې.

ورونو! دلته به د بحثه څخه ووزم او ستاسي توجه به یوه بل شي ته واړوم، هغه دا چې نن ورځ ډېر داسي کسان پیدا کیږي چې دوی وایي: الله جل جلاله یو دی، رسول الله ﷺ مو یو دی، قرآن مجید چې د اسلام قانون دی یو دی، نو دا څلور مذهبه د کومي خوا راغله؟ د دوی د دغي خبري دکولو دپاره ممکن موږ څو سببه بیان کړو. یا دا چې دوی دغه خبره په دې سبب کوي: چې دوی ضعیف الإیمانه دي غواړي چې مسلمانانو ته د دوی په دین کي شُبُهات او تشویش پیدا کړي نو دغسي خبري په ډېر تاخت او تاز په خوند او مزه سره کوي، داسي دلائل وایي که یو نا پوه او بې علمه انسان د دوی خبري واوري واقعاً په زړه کي یي تشویش پیدا کیږي او هغه هم د هغو کسانو څخه وګرځي چې پر اسلام اعتراضونه لري.

او څوک بیا دغه خبري د ناپوهي په سبب کوي، ده خو د نورو دنیوي علومو څه نا څه تعلیم او تحصیل کړی وي ځان ته پوه او دانسته وایي، خو د دیني علومو څخه محروم وي نو دغه د مذاهبو اختلافونه ده ته چټي او بېکاره معلومیږي.

خو زه د دغو ټولو کسانو د قناعت دپاره په دغه یوه مثال سره کفایت کوم چې دغه اوس د ماځیګر د لمانځه په باره کي ذکر سو، دا اصحاب کرام وه چې د رسول الله ﷺ یو قول هر چا د خپله فهمه سره موافق تعبیر او عملي کړی او رسول الله ﷺ هم دواړه صحي و بلل.

دغه د مذاهبو اختلافونه هم په دغه ډول سره دي، مذاهب هیڅکله په عقیده، اصولو، او فرائضو کي اختلاف نه سره لري، د مذاهبو ټول اختلافونه یا د یوه کار په فضیلت کي دي مثلاً: په لمانځه کي آمین ویل په لوړ آواز هم روا دی او په کښته آواز هم روا دي. خو اختلاف یې په فضیلت کي دی څوک یې په زوره ویل ښه بولي او څوک یې کښته ویل ښه بولي. یا د مذاهبو اختلاف د احادیثو د یوه لفظ په ترجمه کي وي چې په هر یوه سره یې عمل کول جائز او روا دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دغه بحث ته نورهم تفصيل ورکوم اصلي مقصد پاته کيږي نو په دغه يوه مثال سره به کفايت وکړواو بيرته به خپلې قصې ته ولاړ سو.

بيانو رسول اللهﷺ د خپلو ځينو پاته اصحابو سره د مهاجرينو او انصارو سره د مدينې منورې څخه د بني قريظه پر طرف رهي سو او هلته يې د بني قريظه د څاهانو څخه پر يوه څاه واړول چي (بئر آنا) ورته ويل کېده.

رسول اللهﷺ بني قريظه ته په داسي حال کي ورغلی چي زغره او د جنګ لباس يې اغوستی ؤ او يهودو ته يې ور ږغ کړه، هغو هم د قلا له بامه ورته را ږغ کړل چي موږ دلته يو څه وايې؟ رسول اللهﷺ بد الفاظ ورته و ويل: او دا نادره پېښېدل چي رسول اللهﷺ دي يو چاته بد و وايي، خو په دغه ورځ رسول اللهﷺ ورته و ويل: اې د بِزوګيانو او خنزيرانو ورونو! پر تاسي د الله ﷻ ذلّت نازل سو، يعني: الله ﷻ و شرمولاست او و بښويولاست، هغو ورته و ويل: يا محمّدﷺ ته حليم يې، ته مهربانه يې، رسول اللهﷺ و فرمايل: نن نه حلم سته نه مهرباني، تاسي په داسي خطرناکه وخت کي غدر او خيانت کوی او بيا حلم غواړی؟ تاسي به تسليمېږی او بيا زه پوه سم زما کار، ستاسي په باره کي چي زه هر حکم کوم هغه زما خوښه ده.

يهودو د تسليمېدلو او ، ا وتلو څخه انکار وکړی، ويل: که در ووزو ته مو وژنې، رشتيا هم دوی د مرګ لائق وه ځکه د دغسي تنګسې په وخت کي بېله دښمنه بل څوک غدر او خيانت نه کوي، دوی هم د خپلې ګناه په درووند والي پوهېدل، نو دننه په قلاوو کي کښېنستل، نه جنګ ته را وزي او نه تسليمېږي او دلته د مسلمانانو له طرفه محا ـ ه دي.

الله ﷻ د يهودو په زړو کي بېره ور واچول که نه دغه يهودو (۷۰۰) نفره جنګي ځوانان د. لودل، بېله ښځو او ماشومانو يوازي ځوانان او د جنګ خلک يې اووه سوه نفره وه، مګر الله ﷻ يې په زړو کي بېره ور اچولې وه د راوتلو او جنګ کولو قدرت يې څني سلب او ايسته کړی، اوس نو منافقان هم تول راغله او د مسلمانانو سره يو ځای سوه ځکه وخت د غنيمتو دی، د مخه چي په خندق کي بېره او خطر ؤ تول وتښتېدل او اوس چي يې د غنيمت اميد پيدا سو بيا راغله چي په غنيمتو کي حصه ور ورسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یهود محاصره دي او رسول الله ﷺ ورته وایي: صلحه نسته تاسي به یو وار تسلیمېږی او بیا چي ستاسي په باره کي هر حکم کوم هغه زما خوښه ده.

یهودو و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا محمّد! ﷺ زموږ د حلفاوو څخه داسي یو نفر راولېږه چي ستا د متابعینو یعني: مسلمانانو څخه وي چي موږ مشوره ور سره وکړو چي هغه ابو لُبابه دی، ابو لُبابه ﷺ د یهودو حلیف او معاهِد ؤ د ده مالونه او د ده اولادونه د دوی په منطقه کي وه او اوس یهود غواړي چي د هغه سره مشوره وکړي.

رسول الله ﷺ هم ابو لبابه ﷺ ور ولېږی، ابو لبابه ﷺ چي د دوی قلا ته ورغلی ښځي او نارینه، کوچنیان او لویان یې مخ ته ور ولاړ سوه، ښځي ورته ژاړي مخان په چپلاخو وهي، ماشومان بغاري وهي، د ابو لبابه ﷺ زړه پر وسوځل سو، یهودو ورته و ویل: یا ابا لبابه! ستا څه فکر دی؟ ده ویل: زما سره هیڅ فکر نسته رسول الله ﷺ إراده کړې ده نه مو پرېږدي، یهودو ویل: یا ابا لبابه! آیا ته دا مشوره را کوې چي موږ د محمّد ﷺ په خوښه تسلیم سو؟ ابو لبابه ﷺ ویل: هو، مګر په دغه وخت کي یې ګوتي په داسي ډول سره پر غاړه تیري کړې چي مقصد یې دا ؤ: که تسلیم سی هغه مو حلالوي.

ابو لبابه ﷺ وایي: زه په ځان نه سوم پوه بېله ارادې مي ګوتي پر غاړه تیري سوې، ابو لبابه ﷺ وایي: ګوتي مي لا د غاړي څخه نه وې را ایسته کړي چي پوه سوم: ما د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ سره خیانت وکړی ځکه دا د رسول الله ﷺ سِر او پټ راز ؤ ما ښکاره کړی، نو ابو لبابه ﷺ یهود پر دغه ځای پرېښوول او دئ سمدستي د مسجد نبوي پر طرف رهي سو حتّی رسول الله ﷺ ته هم نه ورغلی بلکه برابر مسجد ته ولاړی او خپلي ښځي ته یې و ویل: راسه ما د مسجد په یوه پایه یا عمود پوري و تړه، ځکه ما د الله او رسول الله ﷺ سره خیانت وکړی او په والله تر هغو به ځان خلاص نه کړم او نه به مي څوک خلاصوي چي رسول الله ﷺ مي په خپل لاس نه کړي خلاص او توبه مي قبوله نه کړي او په والله زه به بیا هیڅکله د بني قریظه مځکي ته ور داخل نه سم.

رسول الله ﷺ په دې حال خبر سو چي ابو لبابه یهودو ته حال و وایه او بیا یې ځان د مسجد په عمود پوري وتړی، نو رسول الله ﷺ و فرمایل: که دئ لومړئ ما ته راغلی وای ما به د الله جل جلاله څخه د ده دپاره د مغفرت غوښتنه کړې وای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر څرنګه چې ده په خپله خوښه سره دا کار وکړی نو زه تر هغو دئ نه خلاصوم چې الله ﷻ یې توبه قبلوي، ابو لبابه رضی الله عنه دغسې تړلی پاته سو، شپږ ورځې د مسجد په عمود پوري تړلی ؤ فقط د لمانځه پر وخت به یې ښځه ورته راتله د اودا سه او لمانځه دپاره به یې خلاصاوه نور به تړلی ؤ، خوب او خورک یې په دغه تړلي حالت کې وه ترڅو چې الله ﷻ د ده توبه قبوله کړه او عفوه یې ورته وکړه او رسول الله ﷺ خلاص کړی.

هلته چې یهود د ابو لبابه رضی الله عنه په اشاره پوه سوه چې موږ وژني نو یې إراده وکړه چې نه به تسلیمیږو او په خپلو قلاوو کې پاته سوه، ځکه یهودو دننه په قلاوو کې د خوړلو او چښلو ضروريات پوره درلودل، په قلاووکې ساتلي ناست دي نور هیڅ تکلیف نه لري، مګر په زړو یې بېره ننوتلې ده، خو کله چې دغه محاصره اوږده سوه نو کعب هغه د یهودو مشر دوی سره را ټول کړه، ویل: دغه حال خو تاسي وینی چې موږ په مبتلا یو؟ دغسې حالات ټینګ عزم، قوي إراده او لوړ همت غواړي، موږ باید خامخا یو څه وکړو، پر دغه حال نه سو پاته کېدلای څو تر څو به محاصره یو؟ یهودو وویل: ستا څه فکر دی؟ کعب بن أسد وویل: دغه مشکل چې موږ ته را پېښ دی بل حل نه لري بېله دې څخه چې یو د دغو درو کارو به کوو، یهودو ویل: هغه درې کاره څه شي دي؟ کعب وویل: اول دا: په والله تاسي پوهېږی چې محمّد ﷺ نبي دی. تاسي ټول په دغه پوه یاست چې دئ هغه نبي دی چې په تورات کې درته ذکر سوی دی نو راسی چې د ده دین ته د دې دپاره داخل سو چې ویني او مالونه. ښځې او اولادونه مو په امان سي، قوم یې ورته وویل: د ده دین ته خو هیڅکله نه داخلیږو.

سره د دې چې یهود پوهېدل او اوس هم پوهیږي چې محمّد ﷺ د الله ﷻ له طرفه نبي دی مګر د اسلام او مسلمانانو سره یې عناد او حسد درلودی او اوس یې هم لري. نو قوم ورته وویل: اول کار خو دي و نه سو دوهم څه شي دی؟ یا کعب!

کعب وویل: دوهم دا چې خپلي ښځې او اولادونه به ټول و وژنو په قلا کې به د ښځو او ماشومانو څخه هیڅوک ژوندئ نه پرېږدو ټول به حلال کړو او بیا به موږ په یوه وار او یوه حمله توري په لاس پر مسلمانانو ور ووزو او تر هغو به جنګ کوو چې یا کامیابه کیږو یا ټول وژل کیږو، که و وژل سو خو آخري شئ مو مرګ دی او که کامیابي زموږ وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا به له سره نوري ښځې وکړو او نور اولادونه به مو سي، نوی ژوند به شروع کړو.

قوم ویل: د دغو غریبانو څه ګناه ده؟ څه یې کړي دي چې مونږ یې وژنو؟

اصلاً په قوم کې همت نه ؤ په دوی کې داسي څوک نه ؤ چې ټینګ عزم او همت ولري، رشتیا هم اوس د دوی مخ ته دوې خبري دي یا مرګ یا ژوند، مرګ خو یې حتمي دی نو د ژوند دپاره باید یو څه وکړي، خو په دوی کې د عزم او همت خاوند نسته، نو ویل: دریېم څه شي دی؟ کعب و ویل: دریېم دا دی چې نن شپه د شنبې شپه ده مسلمانان زمونږ له طرفه بېغمه دي چې مونږ نن ورځ نه جنګ کوو او نه حمله.

(واقعاً هم هغه وخت چې مسلمانان د خندق سره محاصره وه کله چې به د شنبې شپه داخله سوه مسلمانان به بېغمه سوه ځکه پوهېدل چې یهود په شنبه حمله نه کوي، نو د شنبې ورځ د مسلمانانو دپاره د راحت ورځ وه او اوس هم دغه د محاصرې په وخت کې مسلمانان د شنبې په ورځ بېغمه وي، پیره کوي مګر نور د یهودو له طرفه د حملې تشویش نه لري، نو د مسلمانانو څخه به هر یوه په بېغمه زړه استراحت کاوه).

نو کعب و ویل: نن شپه د شنبې ده او مسلمانان د شنبې په شپه زمونږ له طرفه بېغمه دي نو راسی چې دغه خپله شنبه ماته کړو او پر مسلمانانو د شنبې په ورځ حمله وکړو، قوم ویل: یا کعب! ته پوهېږې چې الله ﷻ په هغو کسانو څه وکړه چې شنبه یې ماته کړه؟ الله ﷻ د هغو څخه خنزیران او بزوګیاني جوړ کړه، مسخه یې کړل، ته غواړې چې مونږ په شنبه حمله وکړو او الله ﷻ جزاء راکړي؟ یا! دا کار هم نه کوو.

یهودو درې سره فکره یا پېشنهاده و نه منل، نو کعب په قهر او غضب سره و ویل: له کومه وخته چې له موره زېږېدلي یاست تاسي ټولو د همت او مړاني یوه شپه هم نه ده تېره کړې، یعني: هیڅ إراده نه لری خبره د مرګ او ژوند ده، دلته همت او مړانه په کار دي او تاسي په شک او تردد کې یاست یوه خبره نه قبلوی، واقعاً هم یهود په دغه شک او تردد کې پاته سوه هیڅ یې و نه کړه.

د یهودو څخه یو نفر چې نوم یې عَمرو بن سعدي ؤ د یهودو د قلا څخه را و وتی، خرنګه چې رسول الله ﷺ د یهودو پر قلا شا وخوا پیره داران درولي وه د دغه پیره دارانو مشر د مسلمانانو یو ډېر قوي او جنګي پهلوان محمّد بن مسلمه الأنصاري رضي الله عنه ؤ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیره دارانو دغه عَمرو بن سعدي یهودي ونیوی غواړي چي وې وژني، خو یهودي و ویل: ما ستاسي نبي ته ور ولی، یهودي یې و رسول اللهﷺ ته راوستي، یهودي و ویل: یا محمّد!ﷺ کله چي یهودو وعده ماته کړه او غدر یې وکړی زه هغه یواځنۍ سړۍ وم چي دا کار مي نه خوښ ؤ او نه په راضي وم بلکه دوی مي هم له دغه کاره منعه کول زه په دغه غدر کي د دوی سره نه وم موافق، رسول اللهﷺ و فرمایل: ته صادقه یې صحي ده، رشتیا هم دغه سړي د یهودو سره د عهد په ماتولو کي ګډون نه ؤ کړی او رسول اللهﷺ هم ټولو یهودو ته جزاء نه ورکول بلکه هغو کسانو ته یې جزاء ورکول چي عهد یې مات کړی ؤ، نو یې امر وکړی چي دغه سړۍ پرېږدی او وې فرمایل: چي اللهﷻ دغه سړۍ هغه د ده د وفاء په سبب د وژلو څخه خلاص کړی.

خبره دا نه وه چي د عامو یهودو څخه انتقام اخیستل کېدی بلکه جزاء او انتقام د هغو کسانو دپاره وه چي عهد یې مات کړی ؤ او هغه څوک چي پر خپل عهد یې وفاء کړې وه هغه د جزاء ورکولو څخه خلاص سو او عَمرو بن سعدي یې ایله کړی.

یهودو کولای سوای چي دغه اوږده محاصره تحمل کړي او وې زغمي، ځکه غذایي مواد یې درلودل، د اوبو څاهان هم هلته دننه په قلاوو کي موجود وه او دوی هم د جنګ څخه په قلاوو ساتل سوي وه، بالمقابل مسلمانانو په شدید یخ او ډېره لوږه کي پر دښت شپې ورته تېرولې او په عین حال کي مسلمانان د هغي اوږدې محاصرې او هغه پرله پسې دفاع څخه چي د خندق په ساتنه کي پر دوی تېرېدل ستړي هم وه، مګر د بني قریظه د یهودو سره د مسلمانانو جنګ د اعصابو جنګ ؤ، اللهﷻ د هغو په زړو کي ببره ور اچولې وه او د هري ورځي په تېرېدلو سره د دوی معنویات نور هم ضعیفه کېدل او خپل ټول معنویات یې په هغه ورځ د لاسه ورکړه چي حضرت علي او زبیربن العوامرضي الله عنهما د څو نورو مسلمانانو په ملګرتیا د یهودو پر قلا حمله وکړه او دوی بېله جنګه تسلیم سوه، چي هغه قصه داسي وه:

مسلمانانو ولیدل چي خبره اوږده سوه د محاصرې نولس ورځي تیري سوې او هیڅ نتیجه لاس ته نه ده راغلې نو د مسلمانانو د پهلوانانو څخه څو نفره سره یو ځای سوه چي په دې جمله کي زبیر بن العوام او علي بن أبي طالب رضي الله عنهما هم وه، دغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو پر مرګ وعده سره وکړه، ویل: پر یهودو حمله کوو او بیرته نه را ګرځو یا به قلا خلاصوو یا به وژل کیږو. دې ډلې د قلا د حملې دپاره ځانونه تیار او آماده کړه اوس غوارې چې حمله شروع کړي او د حملې دپاره ور رهي سوه، په دغه وخت کې علي ﷺ په لوړ آواز سره ناري کړه: اې د ایمان خاوندانو! په والله یا به هغه څه را ته پیښیږي چې حمزه ته پېښ سوه یا به قلا خلاصوو، یعني: یا مرګ دی یا د قلا خلاصول.

یهود خو لوړ پر قلا ولاړ دي او دغه حالات ویني او اوري نو یې د تسلیمېدلو نارې شروع کړې نارې وهي: یا محمّد! یا محمّد! ستا و حکم ته در وزو، دغه بېره یې هم الله ﷻ په زړوکي ور واچول، د بني قریظه یهود د دغې ډلې د بیري څخه تسلیم سوه او قلاوي یې خلاصي کړې، ټول هغه کسان چې په قلاوو کې موجود وه تسلیم سوه، نارینه او ښځې، لویان او کوچنیان ټول تسلیم سوه، رسول الله ﷺ امر وکړی چې نارینه یې ټول وتړی، د یهودو (۷۰۰) نفره د محمّد بن مسلمه ﷺ تر نظارت لاندې و تړل سوه، ښځې او ماشومان یې د نارینه وو څخه جلا په بل طرف کې سره یو ځای کړل، دلته نو د أوس د قبیلې مسلمانان و رسول الله ﷺ ته سره را ټول سوه او ویل: یا رسولَ الله! زموږ د حلفاوو او متعاهدینو سره ښه وکړه لکه څرنګه چې د خزرج د حلفاوو او متعاهدینو سره دې ښه وکړل.

د بني قینقاع یهود څا له مرګه خلاص کړه؟ ستاسې به هغه قصه په یاد وي؟ چې عبدالله بن أبيّ بن سلول منافق و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: (یا رسول الله! اَحسِن اِلی مَوَالِي) زما د حلفاوو سره احسان وکړه او رسول الله ﷺ د دغه عبدالله د غوښتنې په سبب د بني قینقاع یهود ژوندي پرېښوول، عبدالله بن أبيّ د خزرج د قبیلې ؤ او د خزرج قبیلې د بني قینقاع د یهودو سره عهد درلودی.

څرنګه چې د أوس قبیله بیا د بني قریظه د یهودو سره عهد او میثاق لري نو اوس د أوس قبیله وایي: یا رسول الله! اَحسن اِلی موالینا. لکه څرنګه چې دې د خزرج د حلفاوو سره چې د بني قینقاع یهود وه احسان وکړی، دغه رنګه زموږ د حلفاوو سره چې بني قریظه دي هم احسان وکړه.

مګر ګناه تر ګناه پوري فرق لري که څه هم د بني قینقاع د یهودو ګناه لویه وه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر د بني قريظه د ګناه سره هيڅ نه سي مشابه کېدلای، دلته ګناه سل ګونه نه بلکه زر ګونه ده، د بني قينقاع يهودو يو مسلمان سړئ وژلی ؤ او قاتل يې مسلمانانو ته په لاس نه ورکاوه، مګر د بني قريظه يهودو ټول اسلام او مسلمانان په خطر کي اچولي وه، ټول اسلام يې په يوه وار فيصله کاوه.

د أوس د قبيلې په غوښتنه سره رسول اللهﷺ په حيرت کي سو چي څه وکړي؟ رشتيا هم رسول اللهﷺ د بني قينقاع يهود د خزرج د قبيلې په واسطه پرېښوول او اوس د أوس د قبيلې په غوښتنه د بني قريظه د يهودو سره هغه د عفوي معامله و نه کړي؟ نو يې د أوس قبيلې ته و ويل: آيا نه راضي کېږی چي د دوی په باره کي ستاسي څخه يو نفر حُکم وکړي؟ يعني: د بني قريظه په باره کي به حکم ستاسي د قبيلې يوه نفر ته پرېږدم، هغه چي هر حکم وکړی هغه زما قبول دی، دوی ويل: هغه به څوک وي يا رسولَ الله! چي د دوی په باره کي به حکم کوي؟ رسول اللهﷺ و فرمايل: سعد بن معاذ، و هغه ته به يې پرېږدم د هغه خوښه ده چي هر حکم کوي، د أوس قبيلې و ويل: يا رسول الله! سعد زموږ رئيس دی د هغه په حکم راضي يو.

دا خبر د بني قريظه يهودو ته ورسېدی او سعد بن معاذ ﷺ د هغو حليف دی، يعني: يو د بل سره يې د دوستۍ عهد درلودی، يهودو هم و ويل: د سعد په حکم راضي يو سعد خو زموږ ملګری او حليف دی.

اوس نو سعد ﷺ چيري دی؟ هغه په مسجد نبوي کي په خېمه کي دی او هلته يې د هغه زخم علاج کېږي کوم چي په غشي ويشتل سوی ؤ او دا مو مخ کي درته و ويل: چي سعد ﷺ په دغه ناروغي کي خپل رب ته يوه دعاء کړې وه چي الٰهي! تا ته معلومه ده چي ما ته د هيچا سره ستا په لار کي جهاد کول دومره ډېر نه دي خوښ لکه د هغه قوم سره چي ستا د رسول تکذيب يې کړی دی او ستا رسول يې د خپله وطنه څخه ايستلی دی (چي مقصد يې قريش وه) او الٰهي! زه داسي ګمان کوم چي تا زموږ او د دوی له منځه جنګ ايسته او ليري کړی، که چيري د قريشو سره نور هم جنګ پاته وي نو ما ژوندئ پاته کړې چي د هغو سره ستا دپاره جهاد وکړم او که دي نور جنګ ايسته کړی وي نو مي دغه زخم مه جوړوي او مرګ مي له دغه زخمه څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې او د دعاء په آخر کي یې و ویل: الٰهي! تر هغو مي مه وژنې چي د بني قریظه په یهودو مي زړه یخ نه سي.

الله جل جلاله دغه د ده دعاء قبوله کړې وه او اوس د بني قریظه د یهودو په باره کي حکم د سعد بن معاذ رضی الله عنه په لاس کي سو، نو رسول الله ﷺ نفر ولېږل چي سعد بن معاذ رضی الله عنه د حکم کولو دپاره راولي، نفر مسجد نبوي ته ورغله.

سعد بن معاذ رضی الله عنه چي د هغه زخم په سبب نه پر خپلو پښو تلای سي او نه پر بوده سپرېدلای سي ځکه وینه ډېره ځني تللې ده او اوس هم زخمي او ضعیفه دی، نو یې سعد رضی الله عنه پر یوه شي پرې ایستی او بیا یې هغه شئ پر خره کښېښاوه، سعد رضی الله عنه دغسي ستوني ستخ پروت دی او خر رهي دی، پر لاري به د أوس د قبیلې نورو مشرانو ورته ویل: یا سعد! د خپلو متعاهدینو سره دي احسان وکړه، رسول الله ﷺ د هغو په باره کي حکم تا ته پرېښاوه هغه زموږ حُلفاء او متعاهدین دي، قوم یې د یهودو سپارښت پر کاوه، سعد رضی الله عنه چپ دی هیڅ نه وایي، خو دغه مشرانو دغه خبره ډېره او په تکرار سره ورته کول، په آخر کي سعد رضی الله عنه و ویل: پر سعد داسي وخت راغلی دی چي د الله جل جلاله په لار کي به د چا د ملامتیٰ پروا نه کوي، یعني: په دغه حکم کي به زه د الله جل جلاله مراعت کوم که بل څوک ملامتي را باندي وایي په هغه زما پروا نه کېږي.

ځیني کسان چي د سعد بن معاذ رضی الله عنه د دغي خبري په مقصد پوه سوه نو خپل قوم ته به یې ویل: د بني قریظه یهود ختم سوه ټول وژل کېږي.

کله چي سعد رضی الله عنه د بني قریظه قلاوو ته ورسېدی، رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو سره ناست دی، خلک سره را ټول دي او یهود هلته د خلکو څخه لیري تړلي دي د خلکو خبري نه اوري، اوس چي سعد رضی الله عنه د رسول الله ﷺ منطقې ته نژدې سو، رسول الله ﷺ ولاړ سو او اصحاب کرامو ته یې و فرمایل: « قُومُوا إلى سَيِّدِكُم » یعني: خپل مشر او سردار ته مو ولاړ سی، ټول خلک د رسول الله ﷺ په امر د سعد بن معاذ رضی الله عنه د عزت دپاره ولاړ سوه، یهودو هم د سعد رضی الله عنه دغه لوی قدر او عزت ولیدی، اوس نو ټول خلک د سعد رضی الله عنه د حکم په انتظار کي دي، رسول الله ﷺ بیا ورته و ویل: یا سعد! د بني قریظه د یهودو په باره کي مي حکم تا ته پرې ایښی دی د دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په باره کې چې څنګه ستا خوښه وي هغه حکم وکړه، سعد ﷛ و ویل: زما حکم پر یهودو چلیږي؟ خلکو ویل هو، سعد ﷛ د أوس د قبیلې مشرانو ته وکتل او ویل: زما حکم پر أوس چلیږي؟ چې په خپله د سعد ﷛ قبیله او د یهودو حُلفاء او متعاهدین دي، د أوس مشرانو و ویل: هو ستا په حکم راضي یو یا سعد! بیا یې د خزرج د قبیلې مشرانو ته وکتل او ویل: زما حکم پر خزرج چلیږي؟ هغو ویل: هو ستا په حکم راضي یو یا سعد! بیا یې د مهاجرو مسلمانانو طرف ته وکتل او ویل: زما حکم پر مسلمانانو چلیږي؟ ټول زما په حکم راضي یاست؟ هغو ویل: هو ستا په حکم راضي یو یا سعد! بیا یې د رسول الله ﷺ طرف ته وکتل او ویل: هغه څوک چې هلته ناست دي زما حکم پر چلیږي؟

دا یې د رسول الله ﷺ سره ادب ؤ، داسې یې ونه ویل چې زما حکم پر رسول الله ﷺ چلیږي؟ دادب په سبب یې وویل: زما حکم پر هغه چا چلیږي چې هلته ناست دي؟

رسول الله ﷺ و ویل: هو یا سعد! نو سعد ﷛ و ویل:

زه د بني قریظه پر یهودو حکم کوم چې ټارینه دي یې ټول و وژل سي، ښځې او ماشومان دي یې بندیان واخیستل سي او مالونه دي یې تقسیم سي.

رسول الله ﷺ په لوړ آواز و ویل: الله اکبر! تا پر دوی د الله په حکم! حکم وکړی، هغه الله چې تر اوو آسمانو لوړ دی.

ورونو! د سعد بن معاذ ﷛ حکم د عدل او انصاف حکم ؤ، د بني قریظه یهودو یوازې دا نه چې هغه لوی غدر او خیانت یې کړی ؤ پر هغه سر بېره یې د مسلمانانو د نېست او نابود کولو دپاره (۱۵۰۰) توري (۲۰۰۰) نېزې (۳۰۰) زغري (۵۰۰) سپَره سره یو ځای کړي وه، چې مسلمانانو ته پسله هغه په لاس ورغله چې د دوی قلاوې یې فتحه کړې.

خیر سعد ﷛ خپل حکم وکړی یهود د لیرې ورته ګوري مګر خبر نه دي چې څه پېښه ده او زموږ په باره کې څه فیصله وسوه.

بیا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چې یهود دې د بنت الحارث په کور کې چې د بني النجار ښځه یوه ښځه وه بندیان سي او د دوی دپاره دې د مدینې منورې په بازار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې خندقونه وکندل سي، د خندقو تر کندلو وروسته يې امر وکړی چې لس نفره يهود را ولي، لس نفره را وستل سوه او د هغو غاړې و وهل سوې، پاته يهود په هغه کورکې بنديان دي نه پوهيږي چې د هغو لسو نفرو سره څه وسوه، بيا يې نور لس نفره را وستل دا هم حلال کړل سوه او يهود نه دي خبر چې څه ورسره کيږي.

هلته په پاته يهودوکې يوه و ويل: دغه اوس په موږ څه کوي؟ کعب بن أسد هغه د يهودو مشر ورته وکتل او ويل: والله ما ستاسي په مثل بيعقلان نه دي ليدلي، آيا ته نه وينې چې لس نفره بيا يې او بيا نه راځي؟ په والله دغه حلالېدل دي او واقعاً هم اووه سوه نفره يهود په يوه ورځ و وژل سوه، په دغه طريقه سره هغه د غدر او خيانت بناماران و وژل سوه، هغه کسان چې هغه خپل ټينګ عهدونه يې مات کړه او په داسې وخت کې يې د مسلمانانو پر ضد د احزابو مرسته وکړه چې مسلمانانو په خپل ژوند کې هغه ترخې ورځې تېرولې، نو دوی په خپل دغه عمل سره د جنګ د لويو مجرمانو څخه وګرځېدل، هغه مجرمان چې د محاکمې او اعدام مستحق او لائق وه، د دوی سره يو ځای هغه د بني النضير شيطان او د احزابو د جنګ لوی مجرم حُيَی بن أخطب هم و وژل سو، ځکه هغه هم هغه وخت چې قريش او غطفان ولاړل د بني قريظه د يهودو سره د دوی قلا ته ننوتی، دا هم په دې سبب چې د کعب بن أسد سره يې پر خپله هغه وعده وفاء کړې وي چې کعب يې و غدر او خيانت ته تشويقاوه چې د مسلمانانو پر ضد د احزابو ملګرتيا وکړه.

کله چې دغه حُيَی بن أخطب د وژلو دپاره را وستل سو، ده يو ښه قيمت بهاء يا ګران قيمته لباس اغوستی ؤ، مګر هغه يې له هره طرفه د يوې ګوتې پر اندازه څيرلی ؤ، دا د دې دپاره چې د مسلمانانو په ښه ورنه سي، اوس چې حُيی بن أخطب را وستل سو لاسونه يې د غاړې سره په رسۍ تړلي وه، رسول الله ﷺ ته يې و ويل: په والله ما خپل ځان ستا د دښمنۍ په سبب هيڅ وخت ملامت نه دی بللی، يعني: زه دغه ستا سره پر دښمني کولو نه پښېمانه يم او نه ځان ملامت بولم، مګر دا چې الله څوک غالبه کوي هغه غالبه کيږي او بيا يې خلکو ته مخ ور واړاوه او ويل: اې خلکو! د الله په امر نه يم ناراضه دا ليکل سوی تقدير دی الله پر بني اسرائيلو دغه وژنه ليکلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده او بیا کښېنستې غاړه یې په توره و وهل سوه.

ورونو! حُیَی بن أخطب یهودي د ام المومنین صفیه رضي الله عنها پلار، که ستاسې په یاد وي هغه څوک دی: کله چې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته په هجرت ورغلی نو دئ او د ده ورور ابو یاسر د رسول الله ﷺ د لیدلو دپاره ورغله او په ماښام کې ستړي هلاک بیرته کور ته راغله او د ده ورور پوښتنه څنې وکړه چې دغه سړئ یعني: رسول الله ﷺ هغه هغه دی؟ یعني: هغه نبي دی چې موږ ته په تورات کې ذکر سوی دی؟ ده ورته وویل: هو! هغه دی، ویل: چې هغه دی نوڅه إراده لرې؟

ده ویل: تر کومه وخته چې ژوندئ یم دښمني به یې کوم.

نو خود دئ د رسول الله ﷺ پر دښمني نه پښېمانه ؤ او نه یې ځان ملامتاوه او د هجرت په پنځم کال کې په دغه طریقه سره ووژل سو.

همدارنګه د یهودو د ښځو څخه یوه ښځه و وژل سوه او دا هغه څوک وه چې پر خَلاد بن سُوید رضي الله عنه یې د قلا څخه د مېچني پل (لویه ډبره) را وغورځاوه او هغه یې شهید کړی، نو دغه ښځه د هغه په قصاص کې و وژل سوه.

رسول الله ﷺ دا امر هم وکړی ویل: د یهودو په نارینه وو کې که د چا وربښتان را شنه سوي وه یعني: بلوغ ته رسېدلی وي هغه و وژنی او که د چا وربښتان نه وه را شنه سوي یعني: کوچنئ ؤ هغه مه وژنی.

د یهودو څخه یو نفر چې نوم یې زبیر بن طابا ؤ او د یهودو د مشرانو څخه ؤ کوم وخت چې د حلالولو دپاره راوستل سو د انصارو د مسلمانانو څخه یوه نفر چې ثابت بن قیس نومېدی ولیدی، نو رسول الله ﷺ ته یې و ویل: یا رسولَ الله! دغه زبیر بن طابا ما ته را وبخښه ځکه ده د بُعاث د جنګ په ورځ زما سره کومک کړی دی. (د بُعاث جنګ تر هجرت د مخه په جاهلیت کې یو جنګ ؤ) نو ثابت بن قیس و ویل: ده په هغه ورځ زه په بندیانو کې ولیدم او ایله یې کړم، لکه څرنګه چې ده زه آزاد کړی یم غواړم چې زه یې هم آزاد کړم، رسول الله ﷺ و فرمایل: دئ یې ستا، نو زبیر بن طابا له مرګه خلاص سو، بیا نو زبیر یهودي و هغه انصاري ته و ویل: زه خو دي خلاص کړم مګر ښځه، اولاد او مال به مي څې؟ انصاري بیا رسول الله ﷺ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورغلی ویل: یا رسولَ الله! د ده ښځه، اولاد او مال څنګه کیږي؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه یې هم ستا په اختیار، ټول شیان یې ور و بخښل، زبیر بن طابا خوشاله سو او بیا یې پوښتنه وکړه چې د کعب بن أسد سره څه کیږي؟ (کعب بن أسد د بني قریظه د یهودو مشر ؤ) تو زبیر یهودي و ویل: د هغه سره څه کیږي؟ ویل هغه وژل کیږي، بیا یې و ویل: د حُیَی بن أخطب سره څه کیږي؟

حُیَی بن أخطب د بني النضیر د یهودو مشر ؤ، که یې ستاسي قصه په یاد وي هغه چې د مدینې منورې څخه وایستل سوه او دئ بیا خیبر ته ولاړی او هلته د خیبر مشر هم سو او بیا ده او د ده ملګرو دغه د کفارو احزاب یا ډلې د مسلمانانو د جنګ دپاره سره را ټولې کړې، اوس چې کفار بیرته د خندق څخه ولاړه نو دئ د بني قریظه د یهودو سره په قلا کې پاته سو او دئ هم بندي ونیول سو.

نو دغه زبیر بن طابا پوښتنه وکړه چې د حُیَی بن أخطب سره څه کیږي؟ ویل هغه هم وژل کیږي، ده و ویل: زه هم د خپل ځان دپاره په داسي ژوند نه یم خوښ چې حُیَی بن أخطب او کعب بن أسد وژل کیږي او زه دي پاته یم، انصاري ویل: سړیه! ته، ستا ښځه، ستا اولاد مي له مرګه خلاص کړاست، مال مي در خلاص کړی نور نو څه غواړې؟ یهودي ویل: یا! زه خپله ښځه او اولادونه جنت ته را سره بیایم، د ټولو آزادي یې بیرته ور رَد کړه او دئ حلال کړل سو، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و ویل: بلکه دئ خپله کورنۍ اور ته ور سره بیایي، دا د الله جل جلاله قدرت او إراده ده مسلمانانو نجات ورکړی او ژوندئ یې پرې ښاوه خو ده بد بخته بیرته هغه نجات ور رَد کړی.

د یهودو څخه یو بل نوی ځوان چې فقط څو ورځې مخ کې بلوغ ته رسېدلی ؤ، یوازي بریتو یې خط وهلی ؤ دا یې هم د وژلو دپاره راوستی ځکه هر بالغ نارینه وژل کېدی. دغه ځوان چې نوم یې رُفاعه القُرَظي ؤ د مسلمانانو په یوه ښځه پوري و مښتی زاري ورته کوي او ویل خلاص مي کړه په والله بیا لمونځ کوم، ښځه چې سلمٰی بنت قیس النجاریه نومېدل زړه یې پر وسوځل سو نو یې رسول الله ﷺ ته راوستی او ویل: یا رسولَ الله! دغه رُفاعه را وبخښه ده وعده را سره وکړه چې لمونځ به کوي، یعني: مسلمانیږي او لمونځ به کوي، رسول الله ﷺ و فرمایل: دئ پرېږدی، دا ځوان هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مرګه خلاص سو، رُفاعه ايمان راوړی ښه صادق او عابد مسلمان ځني جوړ سو. د قرآن مجيد د حافظانو څخه سو او د هغو کسانو څخه سو چي خلک به يې د الله جل جلاله دين او اسلام ته دعوتول، کله چي به په يوه علمي مجلس کي ناست ؤ وعظ او نصيحت به يې کاوه او غوښتل به يې چي قسم يادکړي نو به يې و ويل: قسم په هغه ذات چي زه يې د بني قريظه په ورځ خلاص کړم، حال دا چي زما او د مرګ په منځ کي څو ګامه پاته وه، رفاعه ته الله جل جلاله د ژوند په آخري لحظو کي نجات ورکړی.

د بني قريظه د يهودو د خپل غدر او خيانت په سبب آخري حالت دغه ؤ چي نارينه يې ټول و وژل سوه، ښځي او ماشومان يې پسله هغه چي خُمس يا پنځمه حصه ځني وايستل سوه پر مسلمانانو وويشل سوه، د آس خاوند ته درې حصې ورکول سوې چي يوه يې د ده او دوې يې د آس وې او پياده سړي ته يوه حصه ورکول سوه او د خُمس مينځياني د سعد بن زيد الأنصاري تر مشرۍ لاندي نجد ته ولېږل سوې چي په بدل کي يې آسان او اسلحه رانيول سوه.

په مينځيانو کي د رسول الله ﷺ حصه رُيحانه بنت عَمرو بن خناقه وه، دا چي رسول الله ﷺ ريحانه په نکاح کړه؟ او که د ده ﷺ سره دغسي مينځه پاته وه؟ په دې کي اختلاف دی څوک وايي: دغسي مينځه ورسره پاته وه او څوک وايي: دا يې آزاده کړه او په نکاح يې کړه، خوزه به دلته د ريحانې د اسلام راوړلو قصه درته را نقل کړم:

رُيحانه چي د بني قريظه د يهودو په مينځيانو کي د رسول الله ﷺ حصه وه، رسول الله ﷺ دا و اسلام ته دعوت کړه، دې انکار وکړی اسلام يې نه کړی قبول، رسول الله ﷺ بيا ورته و ويل: که اسلام قبول کړې آزاده به دي کړم او په نکاح به دي کړم، هم به آزاده او هم به زما په نکاح کي سې، په دې شرط چي اسلام قبول کړې، مګر رُيحانه پر خپل دين ټينګه وه، اوس نو رُيحانه د رسول الله ﷺ په کور کي ده ځکه د ده ﷺ مينځه ده خو د رسول الله ﷺ ښه نه ځني راځي ځکه رسول الله ﷺ په دې نه دی راضي چي داسي څوک دي د ده ﷺ سره اوسېږي او هغه دي ښله اسلامه پر بل دين وي، څو يو وخت رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو کرامو سره ناست ؤ چي د يو چا د ګامو يا قدمو ږغ يې واورېدی چي يو څوک را رهي دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(را تلونکی نفر نه معلومېږي فقط د پښو کړپ ئې یې اورېدل کېږي) رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه راتلونکی سړئ فلانئ دی او د ریحانې د اسلام زېرې یې راته را وړی، خو سړئ مجلس ته ور داخل سو او ویل: یا رسولَ الله! د ریحانې په اسلام راوړلو زېرې درکوم، رسول الله ﷺ هم د دې په اسلام خوشاله سو، په یوه روایت کې ویل کېږي چې دا یې آزاده او په نکاح کړه او په بل راجحه روایت کې ویل کېږي چې دغسې مینځه پاته سوه.

اوس چې د بني قریظه غزاء پای ته ورسېدل الله جل جلاله د خپل نېک او صالحه بنده، جلیل القدره صحابي سعد بن معاذ رضي الله عنه هغه دعاء قبوله کړې وه چې د زخم په حالت کې یې په مسجد نبوي کې په خپله خېمه کې کړې وه، هغه چې د مخه مو د احزابو یا د خندق په غزاء کې درته بیان کړه او د سعد رضي الله عنه خېمه تر اوسه هم دلته په مسجد نبوي کې پاته وه ځکه رسول الله ﷺ غوښتل چې سعد رضي الله عنه ده ﷺ ته نژدې وي او هر وخت یې خبر ونیسي، اوس چې د بني قریظه قصه پای ته ورسېدل د سعد رضي الله عنه زخم خوله خلاصه کړه او وینې ځني بهېږي، په مسجد کې د بني غِفار د قبیلې یوه بله خېمه هم ولاړه وه، دغه د ده رضي الله عنه د زخم وینې هغو ته ور ورسېدې، هغو نارې کړې: اې د خېمې خلکو! دغه څه شي دي چې ستاسي له طرفه مونږ ته را بهېږي؟ چې وې کتل د سعد رضي الله عنه له زخمه وینې بهېږي او دئ رضي الله عنه وفات سوی ؤ.

امام بخاري او امام مسلم د جابر رضي الله عنه څخه روایت کوي چې رسول الله ﷺ و فرمایل: د الله جل جلاله عرش د سعد بن معاذ رضي الله عنه د وفات په سبب ورېږدېدی.

امام ترمذي د انس رضي الله عنه څخه روایت کوي: کله چې د سعد بن معاذ رضي الله عنه جنازه واخیستل سوه منافقانو د سپکاوي پر ډول و ویل: دا د ده جنازه څومره سپکه ده؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: د ده جنازه ملائکو وړل.

تاسي پوهېږئ چې سعد بن معاذ رضي الله عنه پنځه نیم یا شپږ کاله په اسلام کې تېر کړي دي، تر هجرت یو کال د مخه د مصعب بن عُمیر رضي الله عنه پر لاس مسلمان سو او د بني قریظه تر غزاء وروسته چې د هجرت په پنځم کال کې وه د هغه غشي په واسطه په شهادت ورسېدی چې په خندق کې په ویشتل سوی ؤ او دغه یې د مرګ په وخت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقام او درجه وه چې عرش الرّحمان د ده د وفات په سبب ریږدي او په زرو ملائکې د ده جنازې ته را کښته کیږي، یا یې جنازه ملائکې وړي، دا خو په دې دنیا کې د ده درجه وه او دا چې تر مرګ وروسته په فردوس اعلیٰ کې کوم نعمتونه ورکول کیږي، حوري او غلمان د ده خدمت کوي، هغه خبرې تر عقل او قیاس لوړې دي.

دا ولې؟ یو انسان په شپږو کلو کې دغې درجې ته رسیږي؟ د روژو د نیولو شمېر یې لږ ؤ، د لمنځو د آداء کولو شمېر یې هم لږ ؤ، ډېر حجونه او ډیرې عمرې یې هم نه وه آداء کړي، نو ولې دغه مقام ته ورسېدی؟ دا ځکه چې دئ رضي الله عنه د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ سره صادقه ؤ، د هغو په محبت کې صادقه ؤ، قربانۍ ته تیار او آماده ؤ، د ده په وینه کې د الله او رسول الله محبت پروت ؤ. نن ورځ مور او تاسې هم په صدق او اخلاص، په محبت او وفاء دغه مقام ته رسېدلای سو، خو ځه عزم او همت په کار دي، الله جل جلاله دې صادقه محبت او د زړه د اخلاصه اطاعت زمونږ په نصیب کړي.

د بني قریظه د قلاوو په محاصره کې د مسلمانانو له طرفه فقط یو سړئ و وژل سو چې هغه خَلاد بن سوید رضي الله عنه ؤ، هغه چې د یهودو یوې ښځې لوړ د قلا څخه د مېچنې پل (لویه ډېره) پر را وغورځول او په دغه موده کې د مسلمانانو څخه یو بل نفر هم چې ابو سنان بن محصن رضي الله عنه ؤ په الٰهي مرګ سره وفات سو.

مګر ابو لبابه رضي الله عنه؟ هغه چې د مسجد په یوه پایه یا عمود پورې یې ځان تړلی ؤ شپږ ورځې هلته تړلی پاته سو، د هر لمانځه پر وخت به یې ښځه ورته را تله د لمانځه دپاره به یې خلاصاوه د لمانځه تر آداء کولو وروسته به یې بیرته تړی او بیا د الله جل جلاله له طرفه د ده د توبې قبلېدل د سهار په وخت کې پر رسول الله ﷺ نازل سوه، په دغه وخت کې رسول الله ﷺ د ام سلمه رضي الله عنها په کور کې ؤ.

ابو لبابه رضي الله عنه وايي: ام سلمه رضي الله عنها د خپلې حجرې په دروازه کې و دریدل او ما ته یې را ږغ کړه: یا ابا لبابه! زیری، درکوم الله جل جلاله دې توبه قبوله کړه، په دغه وخت کې خلک ور وغورځېدل چې خلاص یې کړي، مګر ابو لبابه رضي الله عنه خلک منعه کړه چې هیڅوک به مې نه خلاصوي بېله رسول الله ﷺ څخه او بیا چې رسول الله ﷺ د سهار لمانځه ته را ووتی ابو لبابه رضي الله عنه یې خلاص کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه د بني قريظه غزاء د هجرت د پنځم کال د ذوالقعدې په مياشت کي پېښه سوه او (۲۵) ورځي يې دوام وکړی، الله ﷻ د خندق او د بني قريظه د غزاوو په باره کي په سورةُ الأحزاب کي ډېر آياتونه نازل کړه چي په هغو آياتو کي د دغو واقعاتو پر مهمو نقطو تبصره کيږي، د مومنانو او منافقانو حالات بيانوي او بيا د احزابو د ذليله کېدلو حالات بيانوي او د اهل کتاب يعني: يهودو د غدر او خيانت نتيجې بيانوي.

د سلام بن أبي الحُقيق يهودي وژل

سلام بن أبي الحُقَيق چي په ابو رافع سره مشهوره ؤ د هغو يهودو د لويو مجرمانو څخه ؤ چي د مسلمانانو پرضد يې احزاب سره يو ځای کړل، په مال او اسلحه سره يې د احزابو ډېره مرسته وکړه او رسول الله ﷺ به يې همېشه آزاراوه، اوس چي مسلمانان د بني قريظه د يهودو څخه فارغه سوه نو د خزرج د قبيلې مسلمانانو د رسول الله ﷺ څخه د دغه ابو رافع د وژلو اجازه وغوښتل، لکه څرنګه چي د مخه مو درته و ويل: چي كعب بن الأشرف يهودي د أوس د قبيلې د مسلمانانو له طرفه و وژل سو، اوس د خزرج قبيله هم غواړي چي داسي يو فضيلت او افتخار ځان ته حاصل کړي لکه د أوس قبيلې چي د كعب بن الأشرف په وژلو سره لاس ته راوړی ؤ.

نو ځکه يې د رسول الله ﷺ څخه د سلام بن أبي الحُقَيق د وژلو اجازه وغوښتل رسول الله ﷺ هم د هغه د وژلو اجازه ورکړه او د دغه کار د عملي کولو په لار کي يې د ښځو او ماشومانو د وژلو څخه منعه کړل، اوس نو دغه کوچنۍ ټولۍ چي شمېر يې پنځه نفره او مشر يې عبدالله بن عتيک ﷺ ؤ تول د خزرج د قبيلې د بني سلمه څخه وه او د خپل مقصد د عملي کولو دپاره تيار او آماده سوه.

دغه کوچنۍ ټولۍ د مدينې منورې څخه و وتل او د خيبر پر طرف رهي سوه ځکه د ابو رافع قلا او استوګنه هلته وه، اوس چي د ابو رافع قلا ته ور نژدې سوه لمر لوېدلی ؤ خلک خپلو کورو او ځايو ته تللي وه، عبدالله ﷺ خپلو ملګرو ته و ويل: تاسي دلې کښېنۍ زه ورځم او د دروازه وانه سره خوږه معامله کوم ښايي قلا ته ننوزم.

عبدالله بن عتيک ﷺ د قلا د دروازې طرف ته ور نژدې سو او هلته يې کالي پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي ډول سره را ټول او پورته کړه لکه څوک چي د قضاء حاجت دپاره کښېني.
دا داسي وخت دی چي د قلا خلک خپلو کورو ته ننوتلي دي، دروازه وان پر ناري کړه: یا عبدالله! که غواړې چي ننوزې؟ ننوزه زه غواړم چي دروازه بنده کړم، د دروازه وان دا خیال سو چي دئ هم د قلا د اوسېدونکو څخه یو نفر دی او عبدالله یې په دې سبب نه ورته و ویل چي د ده نوم ور معلوم ؤ بلکه عبدالله یعني: د الله بنده او دا په عربو کي عادت دی چي د چا نوم یې نه وي زده د عبدالله په نامه سره ورته وایي، یعني: د الله بنده، نو دروازه وان ورته و ویل: اې د الله بنده که غواړې چي ننوزې؟ ننوزه زه غواړم چي دروازه وتړم.
عبدالله بن عتیک ﷺ وایي: زه هم قلا ته ننوتم او هلته پټ سوم، اوس چي ټول خلک قلا ته ننوتلي وه دروازه وان دروازه بنده کړه او د دروازې کِلي یې هلته په یوه موږې یا مېخ وځړول، پسله څه وخته زه و کِلي ته ورولاړ سوم او د قلا دروازه مي خلاصه کړه، دغه دروازه مي دغسي خلاصه پرېښوول او اوس په ابو رافع پسي ګورم، و مي لیده چي ابو رافع د خپلو آشنایانو یا اندیوالانو سره په یوه لوړه کوټه یا بالا خانه کي ناست ؤ او مجلس یې کاوه، زه هم د ده په انتظار ورته کښېنستم کله چي د ده د شپې د مجلس اندیوالان ولاړل زه و هغې بالا خانې ته ور وختم، هره دروازه چي به مي خلاصول هغه به مي زما له طرفه په ځان پسي تړل، دا د دې دپاره: که یهود په ما خبر هم سي خو تر څو چي زه سلام بن أبي الحُقیق وژنم دوی په ما پسي نه سي را رسېدلای.
څو هغې کوټې ته ورغلم چي سلام بن أبي الحُقیق هلته ؤ، په کوټه کي تکه توره تاریکه ده او دئ د خپلي کورنۍ په منځ کي دی ما ته دا نه را معلومېدل چي دئ د کوټې په کوم ځای کي دی؟ نو مي ږغ کړه: ابارافع! ده ویل څوک یې؟ ما د ږغ پر طرف ور و ځغستل او د توري واری مي پر وکړی، ده یوه لویه چغه وکړه او زه د کوټې څخه را و وتم هلته ګوښه ودرېدم نه پوهېږم چي وژلی به مي وي که یا؟ دوهم وار بیا هغې کوټې ته ور ننوتم او دا وار لکه د ده غمخور یا کومکي چي یم ما ویل: یا ابا رافع! دا د څه شي آواز ؤ؟ ده ویل: ستا مور ته دي وَیل وي په کور کي یو سړئ دی زه یې په توره و وهلم، وایي: زه پوه سوم چي نه مي کاري وهلی دی او نه مي وژلی دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ورغلم د توري څوکه مي د ده پر نس کښېښووله څو د ده تر شا مي و ايستل، اوس مي نو يقين سو چي و مي وژی، نو مي يوه يوه دروازه خلاصول او را وتلم څوځينو ته ورسېدم، په ځينو کي کښته کېږم زما داسي خيال سو چي ځيني خلاصي سوې او زه مځکي ته ورسېدم، خو چي زه مخ ته ولاړم ځينې نه وې خلاصي سوي او زه ولوېدم، پښه مي په پُنډۍ کي ماته سوه، پښه مي په لنګوټه ټينګه وتړل او ولاړم د قلا د دروازې سره کښېنستم ما ويل: نن شپه نه وزم څو دا معلومه نه کړم چي وژلی مي دی که يا؟ کله چي د چرګانو آذانونه سوه يوه سړي د قلا پر سر يا بام ناري کړه: د اهل حجاز تاجر ابو رافع و وژل سو، وروسته زه خپلو ملګرو ته ورغلم او ورته و مي ويل: اللهﷻ ابو رافع و وژی، بيا نو په مدينه منوره کي رسول اللهﷺ ته ورغلم او قصه مي ورته وکړه رسول اللهﷺ و فرمايل پښه دي وغځوه، ما پښه وغځول او دهﷺ لاس پر تېر کړی پښه مي داسي جوړه روغه سوه لکه هيڅ چي نه وه په سوي.

دا د امام بخاريرحمه الله روايت ؤ.

خو ابن اسحاقرحمه الله وايي چي پنځه سره مسلمانان يو ځای و ابو رافع ته ور ننوتل او ټولو د ده په وژلو کي حصه اخيستې ده او هغه څوک چي دئ يې تر مرګه پوري په توره واهه هغه عبدالله بن اُنيسرضي الله عنه ؤ او په دغه روايت کي وايي: کله چي يې ابو رافع د شپې و وژی او د عبدالله بن عتيک پښه ماته سوه نو دئ يې واخيستی او د قلا په هغه موری چي د اوبو واله يا لښتئ پکښي تېر سوی ؤ ننوتل او پټ سوه، يهودو اورونه بل کړه او هري خواته په دوی پسي وګرځېدل، څو د دوی د پيدا کولو څخه نا اميده سوه نو بيرته ابو رافع ته ورغله او د عبدالله ملګرو عبدالله واخيستی څو په مدينه منوره کي رسول اللهﷺ ته ورغله.

د دغي ډلي لېږل د هجرت د پنځم کال د ذوالحجې په مياشت کي وه.

اوس چي رسول اللهﷺ د احزابو د غزاء او د بني قريظه د يهودو څخه فارغه سو او د جنګ مجرمانو ته يې پوره جزاء ورکړه نو يې پر هغو عربو او هغو قبيلو چي د خندق په غزاء کي د مسلمانانو پر ضد را ټولي سوي او يو ځای سوي وې تأديبي حملې شروع کړې، دا هغه قبيلې او قومونه وه چي بېله زور او قوته يې د أمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سلامتیا ژوند نه خوښاوه، چې د دغه مقصد دپاره خو غزاوي سوي دي او څو سریې لېږل سوي دي او د دغو غزاوو او سریو د لېږلو څخه د اسلام نشرول هم مقصد وه.

اوس به هغه غزاوي او سریې درته بیان سي چې د هجرت په شپږم کال کې د حدیبیې تر صلحې د مخه پېښې سوي دي.

د محمّد بن مسلمه رضي الله عنه سریه یا ټولی

دا هغه لومړی ټولی ده چې د احزاب او بني قریظه تر غزاوو وروسته لېږل کېږي، د دغي ټولی د افرادو شمېر دېرش نفره سپاره وه او د دغي ټولی مشر او قومندان محمّد بن مسلمه رضي الله عنه ؤ، محمّد بن مسلمه رضي الله عنه د رسول الله ﷺ د جلیل القدره اصحابو څخه دی او د اسلام د مشهورو قومندانانو څخه دی، حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه د ده په باره کې وایي: محمّد بن مسلمه په جنګ کې پر زرو نفرو حساب دی یعني: یوازي دئ رضي الله عنه د زرو نفرو جنګ کولای سي یا د زرو نفرو سره جنګ کولای سي، نو رسول الله ﷺ دئ د هجرت په شپږم کال د محرم د میاشتي په لسم تاریخ د دېرشو نفرو سپرو په ملګرتیا په نجد کې و یوې منطقې ته ولېږی چې قَرطاء ورته ویل کېده، چې په دغه ځای کې اوسېدونکې قبیله د بني بکر بن کلاب قبیله وه او د مدینې منورې څخه اوه منزله لیري وه (د منزل څخه د یوې ورځې تګ مقصد دی) محمّد بن مسلمه رضي الله عنه به د شپې تګ کاوه او د ورځي به پټېدی ځکه چې څوک په خبر نه سي، کله چې قَرطاء ته ورسېدی هلته یې پر بني بکر بن کلاب ناڅاپه او د هغو په بې خبرتیا کې حمله وکړه، څرنګه چې هغو د مسلمانانو د ورتګ خبر نه درلودی ټول وتښتېدل، محمّد بن مسلمه رضي الله عنه وکولای سوه چې له هغه ځایه ډېر غنیمتونه را وړي، په غنیمتو کې پنځوس اوښان او ډېر پسونه وه، د کفارو ښځو او ماشومانو ته یې کوم ضرر و نه رساوه، یعني: په هغو یې کار و نه درلودی، ځکه رسول الله ﷺ دغسي هدایت او امر ورته کړی ؤ، محمّد بن مسلمه رضي الله عنه چې د خپلو ملګرو سره بیرته مدینې منورې ته تلی پر لاري یوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه چې د دغي واقعې آثار او نتایج ډېر لوی وه، هغه دا چې محمّد بن مسلمه رضي الله عنه او د ده ملګرو پر لاري یو سړئ ولیدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي بيده ؤ، نو يې دغه نفر بندي ونيوی او نه يې پېژني چي دغه سړئ څوک دی. دا سړئ د يمامې د بنو حنيفه د قبيلې د مشرانو څخه يو ډېر لوی مشر ؤ، دئ عمرې ته تلی او د مسيلمهٔ الكذّاب په امر او مشوره سره يې دا نيت هم درلودی چي د عمرې تر آداء کولو وروسته به مدينې منورې ته ځم او هلته به په هره طريقه سره چي وي رسول الله ﷺ وژنم، نو محمّد بن مسلمه رضي الله عنه دغه سړئ بندي کړی او نه يې پېژني چي دغه نفر څوک دی؟

کله چي محمّد بن مسلمه رضي الله عنه د خپلي ډلي سره مدينې منورې ته په کاميابي سره ورسېدی رسول الله ﷺ د دغي حملې په کاميابه کېدلو سره خوشاله سو او دوی د هغه بندي خبر ورته و وايه، کله چي رسول الله ﷺ هغه بندي وليدی وې پېژندی او ويل: آيا تاسي خبر ياست چي تاسي څوک بندي کړی دی؟ دوی ويل: يا والله! يا رسولَ الله! رسول الله ﷺ و فرمايل: دا ثُمامه بن اُثال دی د بنو حنيفه د مشرانو څخه يو مشر دی او رسول الله ﷺ امر وکړی چي ثُمامه دي د مسجد د دروازې سره وتړل سي او د دغه بندي سره ښه معامله او ښه ګذاره کوی.

اوس نو د مسجد دروازه د ده بندي خانه سوه او صحابهٔ کرامو به سهار او ماښام شيدې ورته را وړلې ځکه رسول الله ﷺ امر کړی ؤ چي د ده سره ښه معامله کوی، په خپله رسول الله ﷺ به هره ورځ د ده د حال پوښتنه کول او خبري به يې ور سره کولې، پوښتنه به يې ځني کول: يا ثُمامه! څه حال دي دی؟ ثمامه به ويل: يا محمّد! ﷺ زما سره خير دی که مي و وژنې داسي څوک وژنې چي هغه د وينې د بدل اخيستونکي لري يعني: که ته ما و وژنې د بنو حنيفه قبيله چپ نه پاته کيږي او زما بدله اخلي (ويل کيږي چي دغي قبيلې يو لک جنګي نفر درلودل، سل زره نفره) او که عفوه را ته وکړې داسي چا ته عفوه کوې چي هغه شاکِر دی يعني: احسان دي نه هېروم او که مال او پيسې غواړې څومره چي دي خوښه وي هغومره و غواړه. يعني: د دغو درو کارو څخه چي دي هر يو زما دپاره خوښ وي هغه وکړه، رسول الله ﷺ به جواب نه ورکاوه ځني رهي به سو او دئ د مسجد په دروازه کي تړلی ؤ، دوهمه ورځ بيا رسول الله ﷺ ورته راغلی خبري ور سره کوي او بيا يې هغه پوښتنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځني وکړه: يا ثمامه! څه حال دي دی؟ ثمامه بيا هم هغه پخوانئ جواب پر هغه طريقه ورکړی، رسول الله ﷺ قصداً دغه ثمامه د مسجد د دروازې سره تړلی ؤ څکه اصحاب کرام به يې ليدل چې تله او را تله، د هغو اخلاق او يو د بل سره احترام يې ليدی، قرآن کريم يې اورېدی، دغه درې ورځې چې دلته د مسجد د دروازې سره بندي ؤ او د مسلمانانو ښه ژوند يې ليدی د هغو د اخلاقو تر تاثير لاندې سو اسلام او مسلمانان يې ډېر خوښ سوه.

درېيمه ورځ بيا رسول الله ﷺ ورته راغلی او بيا يې هغه پوښتنه ځني وکړه، ثمامه بيا هغه جواب ورته و وايه، ويل: که مي و وژنې د بدل خاوند وژنې، که مال غواړې څومره چې دي خوښه وي وې غواړه، که مي معاف کړې يو شاکر ته عفوه کوې، رسول الله ﷺ و فرمايل: بلکه عفوه درته کوم ثمامه يې معاف او ايله کړی، ثمامه چې د رسول الله ﷺ د اخلاقو او ادب تر تاثير لاندې راغلی ؤ د مسلمانانو اخلاق او ګذاره يې ليدلي وه، قرآن مجيد يې اورېدلی ؤ، اسلام يې په زړه ننوتلی ؤ، نو ثمامه هغه نژدې اوبو ته ورغلی غسل يې وکړی او بيا رسول الله ﷺ ته راغلی او مسلمان سو بيا يې و ويل: يا رسولَ الله! د مځکې پر مخ مي بل څوک دومره بد نه ايسېدی لکه ته، خو اوس ستا مخ تر ټولو مخانو ما ته خوښ وګرځېدی او په والله د مځکې پر مخ مي د هيڅ دينه دومره بد نه راتله لکه ستا له دينه او اوس مي ستا دين تر ټولو اديانو خوښ دی او د هيڅ ښاره مي دومره بد نه راتله لکه ستا له ښاره او اوس داسي ښار نسته چې ستا تر ښار مي دي خوښ وي مګر کله چې ستا اصحابو زه ونيولم هغه وخت ما د عمرې نيت کړی ؤ، رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه خپله عمره دي پوره کړه او عمرې ته ولاړ سه، ثمامه هم د عمرې په نيت مکې مکرمې ته ولاړی.

څرنګه چې دئ د بنو حنيفه د مشرانو څخه ؤ نو معلومه خبره ده چې قريشو يې ډېر عزت وکړی، اوس چې ثمامه د طواف په وخت کي تلبيه وايي د اسلام او مسلمانانو تلبيه يې ويل چې هغه داسي وه:

« لبيکَ اللّهم لبيک، لبيکَ لا شريکَ لکَ لبيک،
انّ الحمدَ والنّعمةَ لکَ والملک، لا شريکَ لک »

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پر دغه ځای به یې بس کړه، مګر قریشو او مشرکانو په دغه تلبیه کې دغه د شرک جملې هم پر زیاتولې:

(إلاّ شرِیکاً هُوَ لَک، تَملکُهُ وَمَا مَلَک)

اوس چې ثمامه د اسلام او مسلمانانو تلبیه و ویل، قریش په تعجب کې سوه او ورته ویل یې: یا ثمامه! اَصبأتَ؟ آیا له دینه اوښتی یې؟ ده و ویل: یا بلکه د محمّد ﷺ سره مسلمان سوی یم، قریشو ویل: مونږ دې بندي کوو، *دا چې د بنو حنیفه د مشرانو څخه یو مشر مسلمانیږي؟ دا د قریشو دپاره لوی خطر ؤ ځکه د بنو حنیفه قبیله ډېره لویه قبیله ده او که هغه مسلمانان سي قریشو ته لوی مصیبت جوړیږي*، نو اوس و ثمامه ته دَمکَی او تهدیدونه ورکوي وایي: مونږ دې بندي کوو، مونږ دې وهو، ثمامه ویل: تاسي ما نه بندي کولای سی او نه مي وهلای سی خو پر دې سربېره به والله تاسي ته د یمامې څخه یوه دانه غنم او حبوبات تر هغو را نه سي ترڅو چې رسول الله ﷺ اجازه نه وي کړې.

اصلاً د یمامې مځکه چې د بنو حنیفه د قبیلو ځای ؤ ډېره زراعتي مځکه وه او د مکې مکرمې د خلکو دپاره د ټولو حبوباتو لکه غنم، جواري، اوربشي او داسي نورو خوراکي موادو مصدر ؤ، د دوی ټول حبوبات یا خوراکي مواد د یمامې څخه راتله.

کله چې ثمامه بیرته خپل قوم او قبیلې ته ولاړی نو یې مکې مکرمې ته د حبوباتو ورړل منعه کړه، قوم هم دا د ده خبره و منل پر مکه مکرمه یې حبوبات بند کړه، دلته په مکه مکرمه کې کاختي شروع سوه، قریشو کوښښ وکړی چې له بله طرفه خپل خوراکي مواد پوره کړي خو داسي ځای یې نه کړی پیدا چې د دوی ضرورت دي په پوره سي، کاختي ډېره سوه او اهل مکه په تکلیف سوه، قریش چې مجبوره وه او د لوږي څخه په عذاب سوه نو یې د مکې مکرمې څخه تر مدینې منورې پوري یوه ډله ولېږل او هلته یې رسول الله ﷺ ته زاری کولې چې رحم وکړه مونږ ستا قوم او اهل یو په لوږه مو مه وژنه اجازه ورکړه چې مونږ ته د یمامې څخه خوراکي مواد یا حبوبات را پرېږدي.

متوجه سی: د اسلام عزت کومې درجې ته ورسېدی؟ هغه مغروره قریش چې په مکه مکرمه کې یې پر مسلمانانو بندیز لګولی ؤ اوس زاری او جګی کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نبي الرّحمه، رؤف او رحیم رسول الله ﷺ زړه پر وسوځل سو او ثمامه یې امر کړی چي قریشو ته خوراکي مواد ور پرېږده، اوس حالاتو تغیر وکړی د ترازو پلې واوښتې د مسلمانانو طرف درنیږي، خلک په هغه عزت او قوّت پوه سوه چي مسلمانانو لاس ته را وړی ؤ، لږ موده مخ کي مسلمانان د خندق سره محاصره وه او تر هغه د مخه د وطنه وایستل سوه مګر اوس د اسلام او مسلمانانو هغه عزت وینو چي د مکې اهل زاری ورته کوي چي خوراکي مواد ور پرېږدي دغه کوچنۍ واقعې خلک پوه کړه چي اسلام په کومه درجه کي معززه سوی دی.

د بنو لحیان غزاء

دغه رنګه د هجرت د شپږم کال د ربیع الأول یا جمادي الأول په میاشت کي رسول الله ﷺ د بني لَحیان په غزاء ووتی، بني لحیان د هغو کفارو څخه نه دي چي د خندق په جنګ کي یې اشتراک او ګډون کړی ؤ، بلکه بنو لحیان هغه څوک دي چي د ماء رجیع په فاجعه کي یې لاس درلودی او د رسول الله ﷺ د لسو نفرو اصحابو سره یې غدر او خیانت وکړی او د هغو د وژل کېدلو سبب وګرځېدل، دا هغه واقعه ده چي د خندق تر غزاء د مخه پېښه سوه او موږ یې په تفصیل سره بیان درته وکړی.

رسول الله ﷺ هغه فاجعه او خپل اصحاب نه وه هېر کړي او نه یې د بني لحیان غدر هېر ؤ، مګر څرنګه چي د بنو لحیان کورونه د مکې مکرمې حدودو ته نژدې وه او دا داسي وخت ؤ چي د مسلمانانو او قریشو او د نورو عربو په منځ کي شدیدي حملې او جنګونه وه، نو رسول الله ﷺ دا مناسبه نه بلل چي په دغسي وخت کي دي هغې منطقې ته ورسي چي هغه دي د لوی دښمن یعني: قریشو منطقې ته نژدې وي مګر اوس چي احزاب ذلیله سوه، د کفارو عزم او همت مات سو، کفار تر یوې اندازې په دې قانع سوه چي مسلمانانو ته ماته نه سي ورکولای، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ دا مناسبه ولیدل چي اوس د دې وخت راغلی دی چي د بني لحیان څخه د خپلو وژل سوو اصحابو بدله او انتقام واخلي، اوس چي موقع مساعده سوه نو رسول الله ﷺ په خپله د دغي حملې مشرتوب پر غاړه واخیستی او په هم دې سبب غزاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته ویل کیږي، غزاء خو هغه ده چې رسول الله ﷺ په خپله اشتراک پکښې کړی وي او سَرِیه بیا هغه ده چې اصحاب کرام د رسول الله ﷺ په امر یو ځای ته لیږل سوي وي او رسول الله ﷺ نه وي ورسره ملګری.

دغه د بني لحیان په غزاء کې د مسلمانانو شمېر دوه سوه نفره ؤ چې قائد او قومندان يې په خپله رسول الله ﷺ ؤ، د بني لحیان منطقه د مدینې منورې په جنوب کې او مکې مکرمې ته نژدې واقع ده، مسلمانانو دوه سوه میله تګ وکړی خو د بني لحیان منطقې ته ورسېدل مګر بني لحیان چې غدر او خیانت يې کړی ؤ او د خپلې ګناه دروند والی ور معلوم ؤ په دې پوهېدل چې رسول الله ﷺ به یو وخت د وختو دوی ته د جزاء ورکولو دپاره ورسي ځکه رسول الله ﷺ هیڅ وخت د خپلو اصحابو او مسلمانانو پر وژل کېدلو چپ نه پاته کېدی.

نو بني لحیان په بېره کې وه او همېشه به يې احتیاط کاوه، که څه هم رسول الله ﷺ چې د مدینې منورې څخه را وتی په عوض د دې چې د جنوب او بني لحیان پر طرف رهي سي د شمال او شام پر طرف رهي سو شل میله د شام پر طرف ولاړی تر څو خلکو دا فکر وکړی چې رسول الله ﷺ د شام د حملې إراده لري او اخبار هم داسې نشرسوه چې رسول الله ﷺ د شمال د حملې إراده لري، وروسته بیرته د جنوب و طرف ته وګرځېدی څو اول د غرّان و شېلې ته ورسېدی (غران) یوه شېله ده چې د عسفان او أمج په منځ کې ده او دا هغه ځای ؤ چې د رسول الله ﷺ اصحاب کرام دلته شهیدان سوي وه، هغو ته يې د مغفرت دعاء وکړه او بیا بنو لحیان ته ورسېدی، مګر بني لحیان چې د ډېرې بیرې په سبب به يې همېشه احتیاط کاوه او د معلوماتو دپاره يې همېشه جاسوسان درلودل، د رسول الله ﷺ تر وړتګ د مخه يې کورونه پرې ایښې وه او د غرو و سرو ته تېنتېدلي وه نو خود مسلمانانو دوی نه کړه پیدا، رسول الله ﷺ د دوی په کلي یا کورو کې دوې شپې تیرې کړې او شا وخوا يې تولیاني و لېږلې خو د بني لحیان څخه هیڅوک په لاس نه ورغله، رسول الله ﷺ د هغه ځای څخه عسفان ته ولاړی چې عسفان و مکې مکرمې ته ډېر نژدې دی او د دغه ځای څخه يې لس نفره سپاره د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه په مشرۍ مکې مکرمې ته ولېږل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ډله هم د مکې مکرمې حدودو ته داخله سوه او داسي خبر نشر سو چي مسلمانانو پر مکه مکرمه حمله وکړه، رسول الله ﷺ په دغه إجراآتو سره کفایت وکړی او خپل نفر یې سره یو ځای کړه بیرته د مدینې منورې پر طرف رهي سو. دا کار فقط د دغه دپاره ؤ چي خلکو ته دا معلومه سي چي اوس حملې د مسلمانانو له طرفه کیږي او کفار پردوی حمله نه سي کولای حالاتو تغیر وکړی، د مخه به کفارو پر مسلمانانو حملې کولې مګر اوس مسلمانان پر قریشو حملې کوي، په بیرته را ګرځېدلو کي رسول الله ﷺ د مکې مکرمې او مدینې منورې په لار کي امر وکړی چي قافله یا لښکر دي توقف وکړي او په خپله رسول الله ﷺ یوه پخواني قبر ته ورسېدی او په ډېر زور او شدت سره ژاړي، اصحاب کرام په تعجب کي دي د اول وار دپارهویني چي رسول الله ﷺ په داسي شدت سره ژاړي، رسول الله ﷺ د دغه قبره سره ډېر وخت کښېنستی او بیا را ولاړ سو، کله چي قافلې ته ورسېدی په دغه وخت کي حضرت عمر فاروق ﷺ ور سره ؤ نو یې ورته وویل: یا رسولَ الله! په داسي حال کي مو ولیدې چي تر نن د مخه مو پر دغسي حال نه وې لیدلی، یوه پخواني قبر ته و دربېدې او ډېر شدید دي وژړل دا قبر د چا ؤ؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: دا زما د مور قبر دی (هغه چي د مدینې منورې او مکې مکرمې د لارې په منځ کي وفات سوې وه او دلته ښخه سوې وه) نو رسول الله ﷺ و فرمایل: دا زما د مور قبر دی ما د خپل رب ﷻ څخه اجازه وغوښتل چي د خپلي مور دپاره د مغفرت طلب وکړم اجازه یې رانه کړه او اجازه مي وغوښتل چي د خپلي مور د قبر زیارت وکړم اجازه یې راته وکړه.

د دغه حدیث شریف روایت امام مسلم او ابوداؤد کوي، په صحیح مسلم کي د حدیث شریف لفظ داسي دی:

«عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اسْتَأْذَنْتُ رَبِّي أَنْ أَسْتَغْفِر لِأُمِّي فَلَمْ يَأْذَنْ لِي وَاسْتَأْذَنْتُهُ أَنْ أَزُورَ قَبْرَهَا فَأَذِنَ لِي» [رواه: مسلم]

او په سنن ابو داؤد کي د حدیث شریف لفظ داسي دی:

عن أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْرَ أُمِّهِ فَبَكَى وَأَبْكَى مَنْ حَوْلَهُ فَقَالَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

رَسُولُ اللَّهِﷺ «اسْتَأْذَنْتُ رَبِّى تَعَالَى عَلَى أَنْ أَسْتَغْفِرَ لَهَا فَلَمْ يُؤْذَنْ لِى فَاسْتَأْذَنْتُ أَنْ أَزُورَ قَبْرَهَا فَأُذِنَ لِى فَزُورُوا الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تُذَكِّرُ بِالْمَوْتِ ». [رواه: ابوداؤد]

وروڼو! د رسول اللهﷺ د ژړا سبب هغه د مور او اولاد په منځ کي شفقت او مهرباني وه د دهﷺ دغه شديده ژړا د خپلي مور سره د محبت، صلهٔ رحمي او مهربانۍ په سبب وه، رسول اللهﷺ زموږ معلم او لار ښوونکی دی انسانيت او شفقت را ښيي، مهرباني او رحمت را ښيي، صلهٔ رحمي او قُرابت را ښيي او دغه ټول صفتونه په دهﷺ کي موجود وه.

تر دغه غزاء وروسته څو سريې شا وخوا لېږلي سوي دي چي اوس به په ترتيب او اختصار سره درته بيان سي.

اول: د عُكاشهؓ سريه

د هجرت په شپږم کال کي د ربيع الأول په مياشت کي د مسلمانانو له طرفه د بنو أسد پر قبيله حمله وسوه چي د بنو أسد د قبيلې مشر طُلَيحه بن خُوَيْلِد الأسدي ؤ او دئ د هغو کسانو څخه دی چي د خندق په غزاء کي يې د مسلمانانو پر ضد اشتراک کړی ؤ، دئ او د ده قوم دکفارو ملګري وه، رسول اللهﷺ څلوېښت نفره سپاره د عُكاشه بن محصن الأسديؓ په مشرۍ بنو أسد ته د جزاء ورکولو دپاره ولېږل، عُكاشهؓ چي په خپله دئ هم د بنو أسد د قبيلې څخه ؤ او مسلمان ؤ، دئ په دې سبب و لېږل سو چي دئ په خپل قوم او د هغو په لارو کي ښه بلد ؤ نو ځکه د دغه ټولۍ مشر هم دئ ؤ. کله چي دغه سرِيه هلته ورسېدل، بنو أسد بېخبره وه د جنګ دپاره يې تياري او آمادګي نه درلودل نو غرو ته وختل او دوی پوهېدل چي مسلمانان به خامخا يو وخت پر موږ حمله کوي نو يې همېشه خپل حيوانات لکه اوښان او پسونه په غرو کي پټول، اوس چي عُكاشهؓ ورغلی او دوی غرو ته ختلي دي او په کلي کي نه اوښان سته نه پسونه، عكاشهؓ په تعجب کي سو چي د کلي حيوانات چيري دی؟ خو د مخه يې د کلي د نفرو څخه يو نفر نيولی ؤ د هغه څخه يې تحقيقات شروع کړه چي پسونه او اوښان مو چيري دي؟ هغه ويل: که ما ته امان را کوی زه به پسونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښان دروښیم، مسلمانانو قبوله کړه ویل: ښه دی ته په امان یې، دغه سړي مسلمانان رهي کړه ډیر لیري یې بوتله، خو مسلمانان و بېربدل چې غدر را سره و نه کړي، بیا یې دوهم وار د دغه نفره څخه پوښتنې شروع کړې ویل: ته زموږ سره غدر او خیانت کوې؟ داسې ځای ته مو بیا یې چې هلته یې کمین راته نیولی دی؟ سړي و ویل: یا والله داسې نه ده بلکه حیوانات د دغه غره تر شا دي، مسلمانانو هغه ځای ته نفر و لېږل چې معلومات وکړي، رشتیا هم هلته یوه شبله په اوښانو او پسو ډکه وه، مسلمانانو هغه ټول حیوانات په غنیمت واخیستل او مدینې منورې ته یې را وستل چې دا د مسلمانانو دپاره لوی غنیمت ؤ او لکه څرنګه چې یې د هغه سړي سره وعده کړې وه او امان یې ورکړی ؤ هغه یې پرېښاوه.

دوهم: د محمّد بن مسلمه رضي الله عنه سَرِیه

همدارنګه د هجرت په شپږم کال د ربیع الأول په میاشت کې رسول الله ﷺ یوه معلوماتي او استخباراتي ډله چې شمېر یې لس نفره ؤ د (اَلقُصّه) و طرف ته چې د بني ثعلبه د قبیلو ځای ؤ و لېږل، د دغې ډلې مشر او قومندان محمّد بن مسلمه رضي الله عنه ؤ، بني ثعلبه هغه قبیله ده چې د خندق په غزاء کې یې د مسلمانانو پر ضد د کفارو ملګرتیا کړې وه، خو رسول الله ﷺ د مخه تردې چې د هجوم او حملې دپاره څوک ور ولیږي دغه لس نفریزه ډله یې د معلوماتو دپاره و لېږل چې هلته وګوري چې بني ثعلبه د جنګ دپاره تیاري لري که یا او بیا رسول الله ﷺ ته خبر را وړي، نو دغه لس نفره د معلوماتو دپاره اَلقُصّه ته د بني ثعلبه پر طرف رهي سوه، څرنګه چې بني ثعلبه د خندق په غزاء کې د کفارو په ملګرتیا ګډون کړی ؤ او په دې خبر وه چې د رسول الله ﷺ له طرفه د جزاء ورکولو حملې شروع سوي دي نو یې ډېر احتیاط کاوه او د معلوماتو دپاره یې تر ډیرو لیرو ځایو پورې نفر لېږل، خو محمّد بن مسلمه رضي الله عنه او د ده ملګرو دا فکر نه کاوه چې د دوی نفر دي د معلوماتو دپاره دومره لیري را وتلي وي، نو په بېغمه زړه رهي وه، دوی ویل: چې ور نژدې سو بیا به احتیاط کوو.

حال دا چې هلته د بنو ثعلبه د قبیلې څخه سل نفره د معلوماتو دپاره را وتلي وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په دغو لسو نفرو مسلمانانو خبر سوه، نو سلو نفرو کفارو دغو لسو نفرو مسلمانانو ته کمین ونیوی او په بې خبرتیا کې یې حمله پر وکړه، حتّٰی څوک وایي چې مسلمانان بیده وه کفارو حمله پر وکړه او مسلمانان یې ټول شهیدان کړه بېله محمّد بن مسلمه رضي الله عنه څخه چې هغه هم زخمي سوی ؤ، د کفارو دا خیال سو چې دئ هم وژل سوی دی ځکه محمّد بن مسلمه رضي الله عنه د وژل سوو کسانو سره ځان پر مړګ واچاوه، کفار راغله مړي یې سره واړول ټول مړه وه، حتّٰی محمّد بن مسلمه رضي الله عنه یې هم په پښه وواهه خوده حرکت نه کاوه، که څه هم دئ ژوندئ ؤ ځان یې پر مړګ واچاوه، کفارو د دوی سامانونه واخیستل او ولاړل. دغه لس نفریزه ډله بېله محمّد بن مسلمه رضي الله عنه څخه ټول شهیدان سوه، محمّد بن مسلمه رضي الله عنه پروت دی او سترګي نه خلاصوي ځکه وایي: که سترګي خلاصې کړم بنایي یو د کفارو څخه دلته ولاړ وي او پوه سي چې زه ژوندئ یم سترګي یې پټي کړي دي او ځان یې پر مړګ اچولی دی، ډېره موده پر دغه حال پاته ؤ څو یو کړیئ یې واورېدی، دئ پوه سو چې یو نفر راغلی او د شهیدانو په منځ کي ګرځي، محمّد بن مسلمه رضي الله عنه هغسې د مړګ پر حال ځان اچولی دی، دغه سړئ چې د وژل سوو کسانو په منځ کي ګرځي پوه سو چې وژل سوي کسان مسلمانان دي او دئ په خپله هم مسلمان ؤ، الله جل جلاله دا مقدره کړې وه چې دغه سړئ به پر دغه وخت پر دغه ځای تېرېږي، کله چې دغه سړئ پوه سو چې وژل سوي کسان مسلمانان دي د ځان سره یې وویل:

﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ﴾

محمّد بن مسلمه رضي الله عنه چې د دغه سړي څخه دغه جمله واورېدل پوه سو چې دا سړئ هم مسلمان دی نو ویل: سړیه! زه ژوندئ یم، هغه سړي هم دئ را پورته کړی او هلته یې د زخمو څخه معمولي او عادي علاج ور وکړی او بیا یې مدینې منورې ته را وستی دلته یې نور علاج هم وسو او جوړ سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم: د ابو عبیده عامر بن الجراح رضي الله عنه سریه

رسول الله ﷺ د دغه کال د ربیع الآخري په میاشت کې یوه څلوېښت نفریزه ډله د ابو عُبیده عامر بن الجراح رضي الله عنه په مشرۍ دغه ذي القَصّه ته چې د بني ثعلبه قبیله هلته اوسېدل ولېږل، سره د دې چې بنو ثعلبه وېښ او بیداره وه پوره احتیاط یې کاوه مګر ابو عبیده رضي الله عنه چې د شپې به یې تګ کاوه او د ورځې به پټېدی سهار د سپېدو سره یې ناڅاپه حمله بر وکړه، که څه هم حمله د هغو په بېخبرتیا کې وه بیا هم هغو وکولای سوای چې د غرو سرو ته ځني وتښتي، مسلمانانو فقط یو نفر په اسارت ونیوی او د هغو نورو سامانونه او اوښان یې په غنیمت ځني راوړل، دا یوه جزاء وه چې د بني ثعلبه قبیلې ته ورکول سوه، هغه نفر چې مسلمانانو بندي نیولی ؤ هغه مسلمان سو او پرې یې ښاوه.

څلورم: جموم ته د زید بن الحارثه رضي الله عنه سَرِیه

د هجرت د شپږم کال د ربیع الآخري په میاشت کې رسول الله ﷺ د زید بن الحارثه رضي الله عنه په مشرۍ یوه ډله (جموم) ته چې د بني سُلیم قبیله هلته اوسېدل ولېږل بني سُلیم هغه څوک دي چې په احزابو کې یې د مسلمانانو پر ضد په (۷۰۰) نفرو ګډون او اشتراک کړی ؤ، نو ځکه رسول الله ﷺ دوی ته د ادب او جزاء ورکولو دپاره د زید بن الحارثه رضي الله عنه په مشرۍ یوه ټولۍ ولېږل، زید بن الحارثه رضي الله عنه په دغه حمله کې د مُزَینه د قبیلې څخه یوه ښځه و نیوله چې حلیمه ورته ویل کېده، دغې ښځې د بني سُلیم د حیواناتو ځای ور وښاوه چې په هغه ځای کې مسلمانانو ته د کفارو اوښان او پسونه په لاس ورغله او هلته یې ځیني کفار اسیر ونیول او پاتنه نور یې وتښتېدل، مسلمانانو د غنیمت حیوانات او بندیان مدینې منورې ته را وستل څو رسول الله ﷺ هغې ښځې ته چې د مسلمانانو لار ښوونه او رهنمایي یې کړې وه د دې ځان او د دې مېړه او د دې مال وروبخښل، دغه ټولې حملې پر هغو قبیلو کېدلې چې د مسلمانانو پر ضد یې د خندق په غزاء کې ګډون او اشتراک کړی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم: عِیص ته د زید بن الحارثه رضي الله عنه سریه

د هجرت د شپږم کال د جمادي الأول په میاشت کي رسول الله ﷺ یوه (۱۷۰) نفریزه ډله جوړه کړه چي د دغي ټولی مشر او قومندان زید بن الحارثه رضي الله عنه ؤ او دغه ټولی یې د عِیص پر طرف ولېږل چي هلته د قریشو پر یوه قافله حمله وکړي، چي دغه حملې ته حملةُ العِیص ویل کیږي، عِیص د یوه ځای نوم دی چي د مدینې منورې په شمال غرب کي او د مدینې منورې څخه څلور منزله لیري واقع دی او یوه غرنۍ منطقه ده چي دغه غرونه ډېر غارونه او ډیري وُنې لري، مقصد داسي ځای دی چي د دغو غارو او وُنو په سبب که څوک وغواړي چي دلته پټ سي نه پېژندلای سي، عِیص به بیا هم په یوه بله خوندوره قصه کي درته ذکر سي.

نو رسول الله ﷺ یوه ډله چي (۱۷۰) نفره وه او ټوله هم سپاره وه د زید بن الحارثه رضي الله عنه په مشرۍ دغه د عیص منطقې ته ولېږل چي د قریشو د یوې قافلې مخه ونیسي، ځکه د مسلمانانو اصلي او اساسي دښمنان قریش دي او د دغي قافلې مشر ابوالعاص د رسول الله ﷺ زوم او د زینب رضي الله عنها مېړه ؤ چي تر اوسه پر هغه خپل شرک پاته ؤ، د ابوالعاص سره د زینب رضي الله عنها واده تر بعثت د مخه د خدیجې رضي الله عنها په غوښتنه او خواهش سره سوی ؤ.

کله چي رسول الله ﷺ په نبوت سره مبعوث کړل سو خدیجې رضي الله عنها او د دې ټولو لوڼو ایمان را وړی او مسلمانانې سوې خو ابوالعاص پر هغه خپل شرک پاته سو او د بدر په غزاء کي د مسلمانانو سره د جنګ دپاره د کفارو په لښکر کي را ووتی او بیا د بدر په بندیانو کي ونیول سو، څرنګه چي بندیان په فدیه خلاصېدل نو زینب رضي الله عنها چي په مکه مکرمه کي وه د خپل مېړه د خلاصولو دپاره لږ مال او د خپلې مور خدیجې رضي الله عنها هغه امېل چي دې ته یې د دې د واده په مناسبت ورکړی ؤ ور ولېږل، د دغه امېل په لیدلو سره د رسول الله ﷺ خدیجه رضي الله عنها ور په یاد سوه نو ابوالعاص یې بېله فدیې ایله کړی، ابوالعاص هم د دُغې نېکۍ په مقابل کي زینب رضي الله عنها ته د هجرت اجازه ورکړه چي خپل پلار ته ولاړه سي او دا هم مدینې منورې ته په هجرت راغله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دغه قصه د بدر په غزاء کې په تفصیل سره بیان سوې ده)

اوس چې زینب رضي الله عنها په مدینه منوره کې د خپل پلار ﷺ سره ژوند کوې هغه زید بن الحارثه رضي الله عنه په دغه عیص کې چې د بر غاروته او ونې ګڼې ګڼې ونیوی، ګله چې د قریشو قافله را ورسېده زید رضي الله عنه حمله پر وکړه او ټوله قافله یې په غنیمت واخیستل، هر څه چې پکښې وه: مالونه، اوښان او ټول هغه کسان چې په دغه قافله کې وه هغه یې هم بندیان ونیول بیله ابوالعاص څخه چې هغه په تېښته ځان خلاص کړی او بخ پر مدینه منوره رهي سو، خیر قافله او د هغې سره نیول سوي بندیان مدینې منورې ته راوستل سوه او د پخواني عادت سره سم ټول بندیان د مسجد د دروازې سره وتړل سوه، ابوالعاص هم په دغه شپه په پټه د زینب رضي الله عنها چې د ده ښځه ده کورته ورغلی، دروازه یې وټکول، د ها خوا ورته و ویل سوه: څوک یې؟ ده ویل: ابوالعاص، ښځه ده د خپل خاوند په را تګ سره ډېره خوشاله سوه د دې دا خیال سو چې سړی مسلمان سوی دی او راغلی خو ابوالعاص قصه ورته وکړه او د دې څخه یې وغوښتل چې ما ته جوار او امان راکړه او د رسول الله ﷺ څخه و غواړه چې د قافلې مالونه بیرته ما ته راکړي، کله چې خلک د سهار د لمانځه دپاره سره را ټول سوه او رسول الله ﷺ د لمانځه اول تکبیر و وایه، مسلمانانو هم په لمانځه شروع وکړه په دغه وخت کې د یوې ښځې رغ واورېدل سو چې ویې ویل: ابوالعاص ته مې جوار ورکړی دی، دا ښځه څوک وه؟ د رسول الله ﷺ لور زینب رضي الله عنها وه چې خپل خاوند ابوالعاص ته یې جوار او امان ورکړی.

اوس خو رسول الله ﷺ په لمانځه مشغوله ؤ جواب یې نه سوای ور کولای، کله چې د لمانځه څخه فارغه سو مسلمانانو ته یې وکتل او ویل: تاسي هم هغه واورېدل کوم چې ما واورېدل؟ مسلمانانو ویل: هو یا رسولَ الله! رسول الله ﷺ و فرمایل: والله نه په خبروم نه چا راته ویلي وه دا کار زما په بې خبرتیا کې پېښ سو او اوس خبره ستاسي په اختیار کې ده هر قسم چې مو خوښه وي هغسي وکړی، اختیار یې هغو مسلمانانو ته پرې ښووی چې قافلې ته وتلي وه، هغو ویل: یا رسولَ الله! إکرام یې کوو، عزت یې کوو، ټول بندیان ایله کوو او مالونه یې هم بیرته ورکوو، نو یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوالعاص د زينب رضي الله عنها د عزت او جِوار په سبب پرېښاوه او د ده خپل شخصي مالونه يې ورکړه، څرنګه چې د ابوالعاص سره په قافله کي نور امانت مالونه هم ور سره وه هغه يې هم د رسول الله ﷺ د خپلې او قرابت په سبب ور پرېښوول، اوس چې د ابوالعاص د عزت په سبب د قافلې ټول بنديان پرېښوول سوه، مالونه ورکول سوه. ابوالعاص چې دغه ښه معامله او نيکي وليدل د مسلمانانو لمونځ يې وليدی قرآن مجيد يې واورېدی دا ټولو تاثير پر وکړی مګر مسلمان نه سو، نو خپل مالونه او امانتونه يې ور سره واخيستل مکې مکرمې ته ولاړی هلته يې هغه امانت مالونه د هغو مالکانو او خاوندانو ته ور کړه، هر نفر ته يې هغه خپل شئ پوره ور ورساوه او بيا يې د ټولو هغو کسانو څخه چې د ده سره يې مالونه وه پوښتنه وکړه چې آيا ما خپلې غاړې خلاصي کړې؟ د چا خو به شئ نه وي را سره پاته؟ هغو وويل: هو مالونه مو پوره را ورسېدل الله دې خير درکړي، رشتيا هم أمين، صادقه او با وفاء سړئ يې، ابوالعاص و ويل: مګر زه د (لا إله إلاّ الله وأن محمّداً رسول الله) شاهدي آداء کوم او ويل ما نه غوښتل چې خپل ايمان او اسلام په مدينه کي ښکاره کړم ځکه بيا به تاسي ويلای چې زموږ مالونه يې يو وړل او د دغو مالو په سبب مسلمان سو نو ما دا ښه او بهتره وليدل چې ستاسي امانتونه درکړم او بيا خپل اسلام ښکاره کړم، بيا نو ابوالعاص مدينې منورې ته په هجرت ولاړی او رسول الله ﷺ هم زينب رضي الله عنها چې د ابوالعاص ښځه وه په هغه اوله نکاح ور سره کړه ځکه تر دغه وخته هغه آيات شريف نه وُ نازل سوی چې د مسلمانو ښځو نکاح يې د کفارو سره حراموله.

بيا هم دغه جزايي حملې پر هغو قبيلو شروع وې چې د خندق په غزاء کي يې اشتراک کړی وُ، څرنګه چې دغه حملې کوچنۍ کوچنۍ حملې وې او کوم خاص واقعات نه دي پکښې پېښ سوي نو ذکر کولو ته يې ضرورت نه وينم.

د بني مصطلِق غزاء

د هجرت د شپږم کال د شعبان مياشت را ورسېدل په دغه مياشت کي هغه لويه غزاء چې د بني المصطلِق غزاء ورته ويل کيږي پېښه سوه، که څه هم دغه غزاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عسکري لحاظه بَرداره او اورېده غزاء نه وه مګر په دې غزاء کي داسي عجب وقائع پېښ سوه چي په اسلامي ټولنه کي يې شور او غوغا جوړ کړه. منافقين پکښې رسوا سوه، په دې غزاء کي تعزيري حدود مشروع سوه، يعني: پر ځينو ګناه کوونکو يا تهمت ويونکو په دُرو سره وهل مشروع سوه. دغي غزاء و اسلامي ټولني ته صفاء او کرامت را وړی، دغي غزاء و مسلمانانو ته عفت او د نفس پاکي را وړل، دغه غزاء د تاريخ او سيرت علماء غَزوةُ العجائب بولي ځکه په دغه غزاء کي عجبه او نادره حادثې او واقعې پيښې سوي دي او د دغي غزاء واقعات په دې ډول سره وه:

رسول الله ﷺ ته خبر ورسېدی چي حارث بن أبي ضَرار چي د بني مصطلق د قبيلې رئيس ؤ پر خپل قوم او د عربو پر نورو قبيلو ګرځي او د رسول الله ﷺ د جنګ دپاره خلک سره را ټولوي، غواړي چي پر مدينه منوره حمله وکړي، رسول الله ﷺ د دغه خبر د تحقيق دپاره بُريده بن الحُصيب الأسلمي رضي الله عنه ولېږی چي د دغه خبر صحي معلومات وکړي، بُريده رضي الله عنه بني مصطلق ته ورغلی او هلته يې په خپله د حارث بن أبي ضرار سره وليدل او خبري يې ور سره وکړې، بُريده رضي الله عنه بيرته مدينې منورې ته راغلی او رسول الله ﷺ يې په حالاتو خبر کړی چي هو، حارث د حملې کولو إراده لري، اوس چي د رسول الله ﷺ سره د حارث د حملې کولو خبر يقيني سو نو يې ډير ژر لښکر سره را ټول کړی چي د دغه لښکر مشرتوب په خپله رسول الله ﷺ کاوه، په دغه وخت کي د شعبان د مياشتي دوې ورځي پاته وې چي رسول الله ﷺ د بني مصطلق پر طرف حرکت وکړی، خو په دې غزاء کي د رسول الله ﷺ سره هغه منافقان هم و وتل چي تر دغه د مخه په هيڅ غزاء کي نه وه ور سره وتلي، رسول الله ﷺ په دغه لښکر کي د مهاجرينو بيرغ حضرت ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ته ورکړی او د انصارو بيرغ يې سعد بن عُباده رضي الله عنه ته ورکړی، اوس د مسلمانانو لښکر د بني مصطلق پر طرف رهي سو، څرنګه چي د بني مصطلق قبيلې هم د جنګ او حملې دپاره ځانونه تيارول نو خود د معلوماتو دپاره يې شا وخوا نفر هم لېږل، چي د اسلامي لښکر خبر ورته راوړي، مسلمانانو دغه د بني مصطلق جاسوس ونيوی او وې وژی، کله چي حارث بن أبي ضرار او د ده سره ور سره ملګرو ته د رسول الله ﷺ د را تګ او د دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جاسوس د وژل کېدلو خبر و رسېدی ډېر زيات و بېرېدل او د هغو نورو قبيلو عرب چي د ده سره ملګري سوي وه د بيري په سبب څني جلا سوه.

رسول الله ﷺ د لښکره سره و مُرَيسيع ته ورسېدی (مُرَيسيع) د بني مصطلق د اوبو څخه يو اوبه وې چي په قُدَيد کي و ساحلي طرف ته وې او دلته يې واړول، د کفارو لښکر هم راغلی دالته يې واړول، دواړه لښکره د جنګ دپاره تيار او آماده دي.

د مخه تر جنګ حضرت عمر ﷺ ميدان ته ور ووتی او کفارو ته يې ور ناري کړه: د (لا إله إلاّ الله محمّد رسُولُ الله) کلمه و واياست، خپلي ويني مو وساتی، خپل قربان او دوستان مو وساتی، خپل مالونه مو وساتی، يعني: مسلمانان سی زموږ د حملې څخه خلاص ياست، خو هغو د کلمې د ويلو څخه انکار وکړی، بيا د دوو لښکرو په منځ کي په غشو ويشتل شروع سوه، پسله هغه رسول الله ﷺ د يو ځايي هجوم او حملې امر وکړی د جنګ په اولو دقيقو کي د بني مصطلق د مشرانو څخه لس نفره و وژل سوه او بيرغ يې هم ولوېدی، کفارو چي دا حال وليدی په تسليمېدلو يې شروع وکړه او په يوه وار ټول تسليم سوه.

نو د بني مصطلق ټوله قبيله مسلمانانو په غنيمت واخيستل، ټول مالونه، ټولي ښځي او ټول اولادونه يې په غنيمت واخيستل سوه، هغه هم په يوه حمله، ټول جنګ تر څو دقيقو زيات نه سو، سبحان الله! واقعي مسلمانانو ته دغسي آسانتياوي پېښيږي.

نو خود ښځي د مينځيانو په شکل، هلکان د مريانو په شکل پر مسلمانانو و وېشل سوه، قصه اوږده ده مقصد دا چي د بنديانو په جمله کي جُويريه چي د بني مصطلق د قبيلې د رئيس حارث ابن أبي ضرار لور وه د ثابت بن قيس ﷺ په حصه کي ور و رسېدل او ثابت ﷺ ورته و ويل: که دغه اندازه مال راکړې زه دي آزادوم، رسول الله ﷺ هغه مال و ثابت ﷺ ته ورکړی او هغه هم آزاده کړه او بيا رسول الله ﷺ دغه جُوَيريه و اسلام ته دعوت کړه، دې هم بېله ځنډه اسلام قبول کړی او رسول الله ﷺ دا په نکاح کړه، کله چي دا (ام المؤمنين) او د رسول الله ﷺ زوجه سوه صحابهٔ کرامو ږغ وکړی ويل: دغه بنديان چي زموږ سره دي دا د رسول الله ﷺ اخښيان دي او دا نه ښايي چي د رسول الله ﷺ اخښيان زموږ سره بنديان يا مريان وي، نو يې د بني مصطلق

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول بنديان آزاد او ايله کړه او هغو هم ايمان را وړی.

حضرت عائشه الصدّيقه رضي الله عنها وايي: هيڅ داسي ښځه نه پېژنم چي د هغې برکت دي پر خپل قوم تر جُويريې ډېر او زيات وي، ځکه د دې په اسلام او د رسول الله ﷺ سره د دې په نکاح د دې ټول اهل او ټوله قبيله آزاد او پرېښوول سوه.

په وروسته کي يو چا د جُويريې رضي الله عنها څخه پوښتنه وکړه چي تا څنګه ژر اسلام قبول کړی؟ حال دا چي ستا ټول قوم د مسلمانانو سره بنديان وه او دغه اوس اوس جنګ خلاص سو؟ جُوَيريه رضي الله عنها په جواب کي ورته و ويل: تر دغه جنګ درې ورځي د مخه ما خوب ليدی چي بدر يعني پوره او کامله سپوږمۍ —

(د څوارلسم سپوږمۍ يا هغه سپوږمۍ چي پوره وي په عربي کي بَدَر ورته وايي)

— نوجويريه رضي الله عنها و ويل: ما دَرې ورځي مخ کي خوب ليدی چي بدر يعني: پوره سپوږمۍ د مدينې منورې څخه را پورته سي په هوا او په آسمان کي را رهي وي څو راسي زما په غېږ کي ولوېږي، ما د هغه خوب ترجمه په محمّد ﷺ سره وکړه، ما ويل: دغه هدايت او لارښوونکی دی چي ما ته راځي.

نو اصلاً اسلام د دې زړه ته د الله جل جلاله له طرفه داخل سوی ؤ، دا د اُم المؤمنين جُويريه رضي الله عنها د اسلام او د رسول الله ﷺ سره د دې د نکاح او د دې د عزت په سبب د دې د قوم د آزادېدلو قصه وه.

اوس چي جنګ خلاص سو د بني مصطلق بنديان آزاد سوه او رسول الله ﷺ بېرته د مدينې منورې طرف ته رهي سو په لارکي ډيري لوی واقعې پيښې سوې، څرنګه چي د دغو واقعو د پېښېدلو سبب رئيس المنافقين عبدالله بن اُبئ او د دد ملګري وه نو دا لازمه ده چي په اسلامي ټولنه کي د دغو منافقانو يو څه افعال او کردار بيان سي چي اورېدونکي ورونه په هر عصر او زمانه کي د منافقانو په خطرو پوه او خبر سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بني مصطلق تر غزاء د مخه او په دغه غزاء کي د منافقانو عملونه

موږ مخ کي په تکرار سره ویلي دي چي عبدالله بن أبئ منافق د اسلام او مسلمانانو سره حسد او عناد درلودی خاصتاً دغه حسد او عناد يې د رسول الله ﷺ سره ډېر زيات وو ځکه د أوس او خزرج قبيلو داسي اتفاق کړی ؤ چي دئ د دغو قبيلو پاچا وګرځوي حتّی د ده د پاچهۍ د تاج دپاره يې ملغلري او مرياني سره يو ځای کړي وې، خو په دغه وخت کي مدينې منورې ته اسلام راغلی او اسلام دغه دوې قبيلې د دې ځخه را وګرځولې چي د أبئ د زوی متابعت دي وکړي، يا دي دئ د ځان پاچا وګرځوي، نو د أبئ زوی دا فکر کاوه چي د ده پاچهي رسول الله ﷺ ځني واخيستل، د ده دغه عناد او حسد د هجرت د شروع څخه معلوم او ښکاره ؤ، د مخه تر دې د ده عناد ښکاره ؤ چي دئ په اسلام سره تظاهر او ښکاره والی وکړي او پسله هغه ښکاره ؤ چي دئ په ظاهره مسلمان سو.

يوه ورځ رسول الله ﷺ پر يوه بوده سپور ؤ غوښتل يې چي د سعد بن عُباده رضي الله عنه چي ناروغه ؤ پوښتني ته ورسي، په لار کي پر يوه داسي مجلس ورغلی چي هلته د أبئ زوی هم ناست ؤ، د أبئ زوی پزه ونيول او ويل: پر موږ دوړي مه کوی او بيا چي رسول الله ﷺ دغه مجلس ته قرآن مجيد تلاوت کړی د أبئ زوی و ويل: په کور کي دي کښېنه زموږ مجلسو ته مه راځه. [رواه البخاري ومسلم]

د أبئ د زوی دغه عمل د مخه تر هغه ؤ چي په اسلام سره تظاهر وکړي او کله چي پسله بدره يې په اسلام سره تظاهر وکړی، بيا هم د همېش دپاره د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ او عامو مسلمانانو لوی دښمن ؤ، ټول هَم او غَم، ټول چرت او فکر يې دا ؤ چي اسلامي ټولنه څنګه سره وپاشي، مسلمانان څنګه سره متفرق او جلا کړي او د اسلام کلمه څنګه کښته او ذليله کړي، د اسلام د دښمنانو سره يې دوستي کولې، تاسي و ليدی چي د بني قينقاع د يهودو په مسئله کي يې څنګه مداخله وکړه؟ تاسي و ليدی چي د اُحُد په غزاء کي يې څومره غدر او خيانت وکړی، مسلمانان يې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل منځ کې سره متفرق کول او غوښتل يې چې په دوی کې ېېره او کډ وډي راولي.

د مسلمانانو د خطايستلو دپاره د دغه منافق د مکرو او چمو څخه يو دا ؤ: پسله هغه چې دئ په ظاهره مسلمان سو نو د هري جمعې په ورځ چې به رسول اللهﷺ د خُطبې ويلو دپاره کښېنستی اول به د اُبيّ زوی ولاړسو او ويل به يې: دغه ستاسي په منځ کې رسول الله دی، الله جل جلاله په ده سره مکرمه او معززه کړاست مرسته او نصرت يې کوی، خبري يې اوری او اطاعت يې کوی او بيا به کښېنستی، وروسته به رسول اللهﷺ د خطبې ويلو دپاره ولاړ سو.

خو د ده و بې شرمۍ او سپين سترګۍ ته وګوری! په هغه جمعه چې پسله اُحُده وه سره د دې چې ده هغه لوی غدر او خيانت هم کړی ؤ، بيا ولاړ سو غواړي چې هغه خپله پخوانۍ خبره وکړي، خو مسلمانانو ترکالو ونيوی او ويل: اې د الله دښمنه! کښېنه تا هغه کارونه وکړه چې و دي کړه، ته د دغو خبرو لائق نه يې، د اُبيّ زوی د خلکو تر اوږو اوښتی او له مسجده څخه وزي، د ځانه سره وايي: کومه د شَر خبره خو به مي نه وي کړې؟ ما د ده د ملاتړ خبري کولې، د مسجد په دروازه کې د انصارو يو سړئ په مخه ورغلی د اُبيّ زوی ته يې و ويل: وَيلك! ورسه چې رسول اللهﷺ د مغفرت طلب درته وکړي، ده ويل: والله نه غواړم چې ما ته د مغفرت دعاء وکړي.

دغه رنګه د اُبيّ زوی د مسلمانانو پر ضد د بني النضير د يهودو سره اتصالات او اړيکي درلودل، دئ ؤ چې هغو ته يې ويل: ټينګ او ثابت و درېږی که تاسي د مدينې منورې څخه وايستل سواست موږ هم در سره وزو او که ستاسي سره مسلمانانو جنګ کاوه موږ ستاسي مرسته کوو، ستاسي په باره کې د هيچا خبري نه اورو او نه يې پروا لرو.

د احزابو په غزاء کې ده او د ده ملګرو داسي کارونه کول چې د مسلمانانو په زړو کې ېېره او وارخطايي پيدا کړي، هغه چې الله جل جلاله د سورةُ الأحزاب په (۱۲) نمبر آيات کې د دوی د نفاق حالات بيانوي او فرمايي:

﴿وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾﴾

يعني: هغه وخت در په ياد کړه چې منافقانو او هغو کسانو چې د دوی په زړو کې د نفاق مرض ؤ ويل: الله او د الله رسول زموږ سره د روم، فارس او يمن د فتحه کېدلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وعده نه ده کړې مګر په غرور او خطایستلو سره. چې پوره ترجمه او قصه یې د خندق په غزاء کې درته بیان سوه، تر څو چې الله جل جلاله پسې فرمايي:

﴿يَحْسَبُونَ ٱلْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا۟ ۖ وَإِن يَأْتِ ٱلْأَحْزَابُ يَوَدُّوا۟ لَوْ أَنَّهُم بَادُونَ فِى ٱلْأَعْرَابِ يَسْـَٔلُونَ عَنْ أَنۢبَآئِكُمْ ۖ وَلَوْ كَانُوا۟ فِيكُم مَّا قَٰتَلُوٓا۟ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢٠﴾﴾ [الاحزاب: ۲۰]

ژباړه: دغه منافقان د کفارو پر لښکرو ګمان کوي چې په ماته او شکست سره نه دي تللي او که چیرې بیا د کفارو لښکر دوهم وار د جنګ دپاره راسي نو د دغو منافقانو دا خوښه ده چې دوی لیرې له ښاره د صحرايي عربو په کلو کې و اوسیږي او هلته یا له هغه ځایه ستاسي د حال او احوال پوښتنه کوي او که چیرې دغه منافقان په تاسي کې وای نو جنګ به یې نه وای کړی مګر ډیر لږ، هغه هم د ریا دپاره.

الله جل جلاله د منافقانو د زړو حال ښکاره کوي او فرمايي: دغه د کفارو لښکري خو د خندق د غزاء څخه ناکامه ولاړې، مګر دغه بېرېدونکي منافقان لا تر اوسه هم پر دې یقین نه لري چې کفارو ماته و خوړل او ولاړل او که فرضاً د کفارو لښکري بیرته راسي او پر مسلمانانو حمله وکړي، نو د منافقانو دا آرزو او تمنا ده چې د جنګ تر ختمېدلو پوري بالکل له ښاره ووزي او یوه لیرې کلي ته ولاړ سي او له هغه ځایه د تلونکو او راتلونکو خلکو څخه د جنګ د حالاتو معلومات کوي، چې د مسلمانانو څه حال دی او جنګ کوم ځای ته ورسېدی؟ دغه منافقان د خولې په خبرو او په ښکاره ستاسي خیر غوښتونکي دي، خو په جنګ او د خندق په کندلو کې ډیر کار نه کوي صرف د مجبوریت په سبب او د ریا دپاره په جنګ کې لږ حصه اخلي. (*د منافقانو دغه حال دی*)

ورونو! د اسلام د دښمنانو، د کفارو او منافقانو دغه راتلونکو دسیسو ته ښه متوجه سی چې د رسول الله ﷺ د زمانې څخه بیا تر اوسه پوري د دوی له طرفه د اسلام او مسلمانانو په مقابل کې دغسې رویې او طریقې عملي کیږي:

د اسلام دښمنان که یهود وه، که منافقان وه، که مشرکان وه، په دې ښه پوهېدل او نن ورځ هم ښه پوهیږي چې د اسلام کامیابي د اقتصاد په قوت سره نه ده، د اسلحې او د لښکرو د ډېر والي په سبب سره نه ده، بلکه د دوی کامیابي د دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دين، د دوی د اخلاقو، د دوی د هغو قوانينو په سبب ده چې اسلامي ټولنه او افراد يې لري، کفار پوهيدل او پوهيږي چې د دغه فيض او نور، د دغه کاميابۍ او سر لوړۍ منبع رسول الله ﷺ دی او هغه ﷺ د دغو صفاتو دپاره مثل اعلٰی دی، نو کفارو ته پسله دغه پنځو کلو او اوږدو جنګو څخه دا معلومه سوه چې د اسلام پر دين او پر مسلمانانو د اسلحې په استعمالولو سره نه سو کاميابه کېدلای، نو يې پرخپلو ځانو دا لازمه کړه چې د دغه دين پر ضد به په اعلامي او تبليغاتي جنګ جنګيږو، د دغه دين اخلاق او احکام به غندو او د ټولو په مقدمه کي به زموږ د تبليغاتو اول هدف د رسول الله ﷺ شخصيت وي.

څرنګه چې منافقان د مسلمانانو د دښمنانو په صفو کي درېيم صف وُ او بل دا چې دوی په مدينه منوره کي اوسېدل او دوی وه چې همېشه د مسلمانانو سره په تماس کي وه نو دوی کولای سوای چې په هر وخت کي د مسلمانانو مشاعر او احساساتو ته په خپلو تبليغاتو سره حرکت او تغير ورکړي، نو ځکه دغه تبليغاتي وظيفه د مدينې منورې منافقانو پر غاړه اخيستې وه، چې د دوی په سر او مقدمه کي د اُبيّ زوی وُ او د دوی دغه تبليغاتي جنبه د احزابو تر غزاء وروسته په روښانه شکل سره ښکاره سوه او دا هغه وخت وُ چې رسول الله ﷺ د اُم المؤمنين زينب بنت جحش رضي الله عنها سره پسله هغه واده وکړی چې زيد بن الحارثه رضي الله عنه طلاقه کړه.

ورونړو! په جاهليت کي د عربو تقليدي قانون دا وُ: هر هغه څوک چې دوی به په زوی والي سره ونيوی هغه به داسي سو لکه د دوی د مَلا او نسل زوی، د دوی د جاهليت په تقليدي قانون د دَغه زوی ښځه پر هغه چا حرامه وه چې دئ يې په زوی والي سره نيولی وُ.

نو کله چې رسول الله ﷺ د زينب رضي الله عنها سره نکاح وکړه، منافقانو ته د رسول الله ﷺ پر ضد د شر پارولو دپاره! د دوی په باطل ګمان دوه اعتراضه پيداسوه، اول دا چې دا د رسول الله ﷺ پنځمه زوجه وه او دوی به ويل: قرآن مجيد تر څلورو ښځو زياته اجازه نه ده کړې نو دا کار څنګه و رسول الله ﷺ ته صحي او جائز دی؟

دوهم: زينب رضي الله عنها د هغه چا ښځه وه چې ده ﷺ په زوی والي سره نيولی وُ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د خپل زوی د ښځې سره نکاح کول اکبرُالکبایر ګناه ده، البته دغه کار د مشرک عربو د جاهلیت په تقلیدي قانون کي داسي ؤ، نو يې په دغو موضوعاتو کي تبلیغاتو ته زور ورکړی او په دغه باره کي يې قصې او نقلونه جوړ کړه او دغه جوړ سوي تبلیغات يې په دومره جوش او شور سره نشر کړه چي متأسفانه نن ورځ هم د هغو آثار په ځينو منحرفه کتابو او ځينو جاهلو خلکو کي پاته دي او دغو تبلیغاتو د ضعیف الإیمانه مسلمانانو په زړو کي قوي اثر وکړی، تر څو چي په دې باره کي د قرآن مجید ښکاره او روښانه آیاتونه نازل سوه چي په هغو آیاتو کي د دغه قلبي امراضو علاج موجود ؤ.

او د دغو تبلیغاتو پر پراخوالي او ډير والي دا دلالت کوي چي الله جل جلاله د سورةُ الأحزاب په شروع کي څو آیاته د دغو تبلیغاتو د رَدولو دپاره نازل کړه او رب عزوجل د سورةُ الأحزاب شروع په دغه الهي قول سره وکړه چي فرمايي:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ ٱتَّقِ ٱللَّهَ وَلَا تُطِعِ ٱلْكَٰفِرِينَ وَٱلْمُنَٰفِقِينَ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١﴾ ﴾.

ژباړه: اې نبي محمّده! ﷺ يوازي د الله جل جلاله څخه بېرېږه د کافرانو او منافقانو حکم مه منه، بېشکه چي الله جل جلاله ډېر عالم دی او د ښه حکمت خاوند دی.

ورونو! نن ورځ هم د اُبيّ د زوی غوندي منافقان، د اسلام دښمنان او ضعیف الإیمانه مسلمانان سته چي عيناً هغه د اُبيّ د زوی خبري تکراروي او بیانوي او د رسول الله ﷺ پر مبارک ذات ډول ډول ناوړه تورونه لګوي، آيا د اُبيّ د زوی دغه خبرو د اسلام مخه ونیول؟ او که په ټول تاریخ کي د منافقانو او د اسلام د دښمنانو خبرو د اسلام مخه نیولې ده؟ خو افسوس د هغو کم عقله او ضعیف الإیمانه مسلمانانو پر حال دی چي د دغو خبرو تر تاثير لاندي کيږي او خپل آخرت ته ببله کومي دنيوي فايدې تاوان رسوي او ځان د دوږخ کندو ته وراچوي.

هو! هلته داسي کسان سته چي د دغو خبرو په بیانولو سره په ملیونو ملیونو ډالره اخلي لکه سلمان رُشدي، یا د ډنمارک احمقان، یا نور د دوی امثال.

هغه خو اصلاً کافران دي، د اُبيّ د زوی اولاده ده او د پیسو د ګټلو دپاره يې دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لار اختيار کړې ده، خو د مسلمانانو يې پرځه؟ چې خپلې عقيدې په خپله خرابوي او د دوږخ پر طرف په خپله خوښه ورځغلي.

ورونو! دا د منافقانو هغه رول او عمل ته يوه اشاره وه چې دوی د بني مصطلق تر غزاء د مخه لوباوه او عملي کاوه او رسول اللهﷺ دغه د دوی عمل په صبر، نرمي او تلطُف سره زغامه او پرځان تېراوه، عامو مسلمانانو د دوی له شره ځانونه ساتل يا يې د دوی آزارونه په صبر سره زغمل، ځکه مسلمانانو! منافقان د هغو په رسوا او بې شرمه عمل سره پېژندلي وه، د منافقانو څخه به هر وار داسې عمل پېښ سو چې په هغه سره به رسوا او شرمنده سول، لکه الله جل جلاله چې په سورةُ التوبه کې فرمايي:

﴿أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾﴾. [التوبه: ۱۲۶]

ژباړه: آيا دغه منافقان نه ګوري او فکر نه کوي چې دوی په هر کال کې يو يا دوه واره په راز راز مصيبتو مبتلا کيږي، خو دوی د خپله نفاقه څخه نه توبه کاږي او نه دوی په دغه ابتلاء سره پند اخلي.

دغه ذکر سوي او د دې په مثل نور کارونه منافقانو د بني مصطلق تر غزاء د مخه کړي وه او کول يې، خو اوس هغو کارو ته متوجه سي چې دغو منافقانو د بني مصطلق په غزاء کې وکړه.

اوس چې د بني مصطلق د غزاء دپاره مسلمانان وزي او د اول وار دپاره منافقان د مسلمانانو سره په دغه غزاء کې و وتل، نو منافقانو د الله جل جلاله د هغه قول مصداق ښکاره کړی چې د سورةُ التوبه په (۴۷) نمبر آيات کې فرمايي:

﴿لَوْ خَرَجُوا فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ﴾.

ژباړه: که دغه منافقان ستاسې سره په لښکر کې ووزي، نو تاسې ته به هيڅ شئ نه کې در زيات بېله فساده، خرابيه او چُغليه او خامخا به دوی ستاسې په منځ کې چابکي وکړي په چُغليو او نورو بديو سره، حال دا چې دوی به ستاسې دپاره فتنه او بدي غواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو منافقانو د بني مصطلق په غزاء کي دوه واره د خپلي شريري نقشې د عملي کولو دپاره موقع پيدا کړه چي د مسلمانانو په منځ کي يې لويه پرېشاني په وجود را وړل او د رسول الله ﷺ پر ضد يې بد تبليغات شروع کړه او اوس به د دغو واقعاتو حالات په لږ تفصيل سره درته بيان سي:

اول: کله چي رسول الله ﷺ د بني مصطلق د غزاء څخه فارغه سو او د مُرَيسيع پر اوبو يې اړولي وه، د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه سره يو نوکر ورسره ؤ چي جَهجاه الغفاري ورته ويل کېده، دغه جهجاه راغلی غواړي چي د څاه څخه اوبه واخلي، په دغه وخت کي يو بل نفر چي سِنان بن وَبَر الجُهني نومېدی او په انصارو کي د خزرج د قبيلې حليف ؤ دا هم راغلی د څاه څخه او به اخلي، د دغو دوو نفرو په منځ کي اختلاف پېښ سو څو خبره يې جنګ او حملو ته ورسېدل.

سِنان ناري کړه: يا معشرَ الأنصار! يعني: اې د انصارو ډلي! مه را ګوری.

او جهجاه ناري کړه: يا معشرَ المهاجرين! يعني: اې مهاجرينو! مرسته او کومک.

هر يو له خپله طرفه مرسته غواړي، رشتيا هم دې نارو تاثير وکړی مهاجرين د جهجاه پرطرف را ټولېږي او انصار د سِنان پر طرف را ټولېږي، قريبه ده چي د انصارو او مهاجرينو په منځ کي جنګ او لويه فتنه جوړه سي، دغه خبر رسول الله ﷺ ته ورسېدی، رسول الله ﷺ په قهر او تلوار سره راغلی، وې ليدل چي نژدې ده خلک په جنګ سره اخته سي نو يې په قهر سره وفرمايل:

« مَا بَالُ دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ ؟ دَعُوهَا فَإِنَّهَا مُنْتِنَةٌ »

ژباړه: څه پېښه ده چي د جاهليت نارې وهل کيږي؟ دغه د جاهليت کار پرېږدی دا بد بويه کار دی.

ورونو! دا چي يو څوک په باطلو او ناروا کارو کي، په ظلم او تجاوزو کي له خپله قومه مرسته او کومک غواړي دا جاهليت دی او که قوم په باطلو او ناروا کارو کي د هغه مرسته غوښتونکي مرسته او کومک وکړي دا هم جاهليت دی. دا چي نن ورځ يو څوک د تميز، فخر او تفرقې دپاره وايي: زه د فلاني ځای يا د فلاني قومه څخه يم دا د جاهليت د کارو څخه يو کار دی، عزت او شرف په اسلام کي دی، عزت او شرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

په علم او تقوٰى كې دى، په نسب او قوميت، په مال او پيسو كې عزت نشته.

شرافة الإنسان بالعلم والأدب | لا بالمال والنسب

ژباړه: د انسان شرف په علم او ادب سره دى نه په مال او نسب سره، يو څوک به خود مهاجر يا انصاري وي، يو څوک به خود د يوې منطقې او له يوه قومه څخه وي، خو دا شيان د دې دپاره ذکر کيږي چې انسان په و پيژندل سي، نه د انسان د عزت او شرف دپاره، د مسلمانانو اصلي عزت په اسلام او تقوٰى سره دى نه په وطن او قوميت سره.

خو سبحان الله! شيطان ؤ چې په دغه لحظه كې يې پر دوى دغه تاثير وكړى او رسول الله ﷺ و فرمايل: «دَعُوها فَاِنّها مُنتِنَةٌ» پرېږدى دغه د جاهليت كار پرېږدى دا بد بويه كار دى نتيجه يې بده ده، دغه قوميت او قوم پرستي پرېږدى، دا چې يو څوک د خپل قوم سړئ د قوميت په نامه په ناروا او باطلو كارو كې ځان ته نژدې كوي يا يې مرسته او كومک كوي دا كار مه كوى، بلكه مسلمانان ټول سره ورونه دي، نو مسلمانان آرام سوه او هر يو پر خپل طرف رهي سو.

عبدالله بن اُبئ رئيس المنافقين هم دغه د بني مصطلق په غزاء كې د مسلمانانو په لښکر كې موجود ؤ او دئ په داسي يوه موضوع پسي ګرځېدى چې د هغې په واسطه د مسلمانانو په منځ كې اختلاف او تفرقه جوړه كړي.

مګر په دغه وخت كې چې د جهجاه او سنان په منځ كې اختلاف پېښ سو د اُبئ زوى نه ؤ موجود، او بيا په وروسته كې دغه خبر ده ته و ويل سو: چې داسي او داسي پېښه سوه، نو د اُبئ بن سلول زوى هغو كسانو ته چې د ده سره موجود وه او ټول هم منافقان وه يوه د شر او منافقت خبره وكړه، كه څه هم په دغه وخت كې چې ده دغه خبره كول ټول حاضر كسان منافقان وه، خو بيا هم هلته يو ځوان هلک ناست ؤ چې عمر يې (١٦) كاله يا تر دغه هم كم ؤ، دغه ځوان: زيد بن أرقم نومېدى او واقعي مسلمان ؤ، په دغه مجلس كې فقط دغه يو نفر واقعي مسلمان موجود ؤ او نور ټول حاضر كسان منافقان او د اُبئ د زوى ډله وه.

نو كله چې عبدالله منافق ته دغه د جهجاه او سنان د مخالفت او جګړې خبر و ويل سو ده يوه ډېره بده خبره وكړه، ويل: آيا مهاجرينو داسي وكړه؟ موږ يې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل وطن کې و شړلو او پر موږ غالبه سوه؟ زموږ په ملک او ښار کې یې زموږ څخه بد راځي؟ زموږ پر احسانو یې سترګې پټې کړې؟ په والله زموږ او د دغو وږو قریشو مثال داسې دی لکه هغه پخوا چې ویل سوي دي او وایي:

{سپئ دي چاغ کړه چې و دي داړي}

دا ډیر بد مثال ؤ او بیا یې نور هم پسې و ویل: په والله که موږ بیرته مدینې ته ولاړو هغه عزتمن خلک به هغه ذلیل خلک څني وباسي، چې د دغې خبرې مقصد او معنٰی یې دا ده: موږ اهل مدینه چې د عزت خاوندان یو او دغه مهاجرین چې ذلیله قوم دی، کله چې مدینې ته بیرته ولاړسو نو به دوی له مدینې منورې څخه وباسو.

بیا یې هغو ناستو کسانو ته وکتل او ویل: تاسې یاست چې په خپلو ځانو مو دغه وکړه تاسې په خپل وطن کې ځای ورکړی، تاسې خپل مالونه ور سره تقسیم کړه، په والله که تاسې دغه خپله مرسته د دوی څخه منعه کړی دغه مهاجرین به وږي او فقیران سي او زموږ ملک به پرېږدي، د عبدالله بن اُبئ منافق مقصد دا ؤ: چې تاسې د مهاجرینو سره هیڅ مرسته مه کوی، مه مالونه ورکوی مه کارونه، مهاجرین به وږي سي او مدینه منوره به پرېږدي.

لکه څرنګه چې د مخه مو درته و ویل: په دغه مجلس کې یو نفر موجود ؤ چې هغه زید بن أرقم ؤ او واقعي مسلمان ؤ، د ده ایمان دغه قسم خبرې نه قبلولې چې پر رسول الله ﷺ او مسلمانانو دي وسي، نو یې خپل اکا ته دغه بیان وکړی او اکا یې دغه حال رسول الله ﷺ ته ورساوه.

په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ ته دغه حال ویل کېدی حضرت عمر فاروق رضي الله عنه هم د رسول الله ﷺ سره ناست ؤ او رسول الله ﷺ ته یې و ویل: یا رسولَ الله! عُباد بن بشر امر کړه چې د اُبئ زوی و وژني دا منافق دی.

رسول الله ﷺ و فرمایل: یا عمر! آیا دا ستا خوښه ده چې خلک بیا خبرې کوي او وایي: محمّد خپل اصحاب وژني؟ مګر د کوچ کولو ږغ وکړه، یعني: خلک په بارېدلو سره امر کړه، رسول الله ﷺ ته دغه د اُبئ د زوی د خبرو حال په داسې وخت کې ورسېدی چې هغه وخت د لښکر د بارَوُلو او کوچ کولو وخت نه ؤ شپه وه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو بیا هم رسول الله ﷺ امر وکړی چي در بار سی، دا ځکه که خلک دلته پاته وي دغه د اُبئ د زوی خبري نشرېږي او د مسلمانانو تر غوږو ور رسېږي، نو خود په نتیجه کي لويه فتنه جوړېږي، مګر که خلک په بل کار مشغوله سي او ستړي سي دا خبره پټه پاته کېږي او فتنه خاموشه کېږي، نو ځکه رسول الله ﷺ په کوچ او بارېدلو سره امر وکړی، لښکر هم دبارېدلو په کار مشغوله سو او حرکت يې وکړی.

څرنګه چي دغه وخت د بارېدلو وخت نه ؤ او د مسلمانانو هم دا عادت نه ؤ چي په دغسي وخت کي بار سي خو نن داسي بې وخته بار سوه او رهي سوه نو اُسيد بن حُضير رضي الله عنه چي د انصارو د مشرانو څخه ؤ په تعجب کي سو چي دا وخت او بارېدل؟ پوه سو چي يوه موضوع سته، چابک سو او په لښکر کي يې ځان و رسول الله ﷺ ته ورساوه، ويل: يا رسولَ الله! موږ داسي وخت رابار سوو چي تر دې د مخه پر دغسي وخت نه بارېدلو؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: آيا تا ته هغه خبره نه ده در رسېدلې چي عبدالله بن اُبئ کړې ده؟ اُسيد رضي الله عنه و ويل: يا، يا رسولَ الله! هغه څه ويلي دي؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: د هغه داسي إراده ده چي مدينې منورې ته ولاړ سي هغه عزتمن خلک به د مدينې منورې څخه هغه ذليله خلک باسي.

اُسيد رضي الله عنه و ويل: يا رسولَ الله! که دي خوښه وي ته هغه څوک يې چي دئ به باسې په والله دئ ذليله دی او ته عزتمن يې او بيا اُسيد رضي الله عنه و ويل: يا رسولَ الله! د ده سره نرمي کوه په والله، الله جل جلاله ته په داسي وخت کي موږته را وستلې چي د ده قوم د ده د تاج دپاره مَرياني سره يو ځای کولې او دئ داسي فکر کوي چي د ده پاچهي تا ځني واخيستل.

اوس خو لښکر تګ کوي مګر بيا هم هغه د اُبئ د زوی خبر کرار کرار په مسلمانانو کي نشرېدی او رسول الله ﷺ د دې دپاره چي په خلکو کي فتنه جوړه نه سي امر وکړی چي تګ ته دوام ورکړی، دغه ټوله ورځ يې تر ماښامه په لښکر تګ وکړی بېله لمانځه بل د هيڅ شي دپاره نه درېږي، شپه يې هم تر سهاره په تګ پر تېره کړه، په دغه سبا ورځ هم پسي رهي دي ترڅو چي لمر ډېر په عذاب کړه، نو رسول الله ﷺ د لښکر په اړولو امر وکړی يعني: اوس د استراحت دپاره واړوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک مځکي ته لا نه وه رسېدلي چې د ډېري سترېا په سبب تول بېده سوه او رسول اللهﷺ دا کار د دې دپاره وکړی چې خلک د سترېا او د خوب په سبب د خبرو کولو دپاره وخت نه کړي پيدا.

اوس چې د اُبئ زوی منافق په دې خبر سو چې زيد بن أرقم و رسول اللهﷺ ته د ده خبري رسولي دي نو رسول اللهﷺ ته ورغلی او په الله سره قسمونه يادوي چې دغه خبري چې تا ته ويلي سوي دي ما هيڅکله نه دي کړي او ځيني انصار چې هلته حاضر وه هغو هم و ويل: يا رسولَ الله! ښايي دغه هلک په خبرو کي خطا وتلی وي او هغه خبري يې نه وي په ياد کومي چې عبدالله بن اُبئ کړي دي، يعني ممکن دغه زيد بن أرقم درواغ ويلي وي، رسول اللهﷺ هم د منافق عبدالله خبري او قسمونه ومنل.

زيد بن أرقم رضي الله عنه وايي: زه دومره غمجن سوم چې د دغه په مثل هيڅ وخت نه وم غمجن سوی، ځکه د مسلمانانو په منځ کي په درواغو سره معرفي يا مشهوره سو نو وايي: د خپله ځايه او خېمې څخه نه را وتلم، تر څو چې الله عزوجل د المنافقون په سورة کي ډېر آياتونه نازل کړه او دغه منافقان يې رسوا کړه، الله جل جلاله د سورةُ المنافقون په (۷ ، ۸) نمبر آياتو کي فرمايي:

﴿هُمُ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُواْ عَلَىٰ مَنۡ عِندَ رَسُولِ ٱللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّواْۗ﴾.

ژباړه: دغه منافقان هغه کسان دي چې خپلو ملګرو ته وايي: نفقه او خپل مالونه هغو کسانو ته مه ورکوی چې د رسول اللهﷺ سره دي (چې هغه! هغه غريب مهاجرين دي) دا د دې دپاره چې دغه د رسول اللهﷺ ملګري سره متفرق سي، سره وپاشل سي، يوې او بلې خوا ته ولاړ سي. مګر الله جل جلاله پسي فرمايي:

﴿وَلِلَّهِ خَزَآئِنُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَلَٰكِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ لَا يَفۡقَهُونَ ۝٧﴾.

خو د آسمانو او مځکي خزانې خاص الله لره دي مګر منافقان د الله په رزاقيت نه پوهيږي.

دغه احمقان او ناپوه منافقان په دغه هم نه پوهيږي چې د ټولو مځکو او آسمانو خزانې د الله جل جلاله په اختيارکي دي او الله جل جلاله يې مالک دی، رزّاق او رازق دئ عزوجل دی، دا چې هر څوک مال لري هغه ته الله جل جلاله ور کړی دی خو غريبان يې هم ورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي پرې ابښي.

﴿يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَآ إِلَى ٱلْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ ٱلْأَعَزُّ مِنْهَا ٱلْأَذَلَّ﴾.

منافقان وايي: که چيري موږ بيرته مديني منورې ته ولاړسو نو خامخا به هغه ډېر عزتمن خلک (چي کافران او منافقان دي) د دوی په قول! دغه ډېر خوار او ذليله خلک (چي مومنان او مهاجرين دي) د مدينې څخه باسو، مګر الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَلِلَّهِ ٱلْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِۦ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾.

يعني: عزت خاص الله لره دی او رسول الله لره دی او مومنانو لره دی مګر منافقان د ربُ العزت په عزت نه پوهيږي.

زيد بن أرقم رضي الله عنه وايي: رسول الله ﷺ ما ته يو څوک را ولېږی، زه چي ورغلم دغه آياتونه يې را ته تلاوت کړه او وې فرمايل: الله جل جلاله ستا تصديق وکړی او رسول الله ﷺ د نورو مسلمانانو په حضور د زيد بن أرقم رضي الله عنه غوږ ونيوی او وې فرمايل: دا هغه څوک دی چي الله جل جلاله د ده غوږ او د ده اورېدل سوي خبري تصديق کړې، يعني: دئ درواغ نه وايي رب عزوجل يې تصديق وکړی، دغه خبر عبدالله بن عبدالله بن أبئ ته ورسېدی.

ورونو! دغه رئيس المنافقين عبدالله بن أبئ يو زوی درلودی چي د هغه نوم هم عبدالله ؤ، دغه عبدالله رضي الله عنه چي د منافق عبدالله زوی ؤ صالح او صادقه مسلمان ؤ او د رسول الله ﷺ د جليل القدره اصحابو څخه دی، بلکه د هغو کسانو څخه دی چي وحي يې ليکلې، دئ رضي الله عنه د پلار د دغو ټولو کارو څخه بري او بېزاره ؤ.

دغه عبدالله چي په دغه واقعه خبر سو نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! زه خبر سوم چي تا زما د پلار د وژلو إراده کړې ده، که ته دا کار کوې پر ما امر وکړه په والله سر به يې درته راوړم، زه پر دې ېېرېږم چي ته به بيله ما بل څوک په دغه کار امر کړې او بيا به ما نفس او شيطان نه پرېږدي چي د پلار قاتل مي دي د خلکو په منځ کي ژوندئ ګرځي او بيا به زما څخه هغه زما د پلار قاتل و وژل سي، نو به مي مسلمان د کافر په عوض او بدل کي وژلی وي او اور ته به داخل سم، نو که ته غواړې چي دئ و وژنې د ده په وژلو سره ما امر کړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

وژنم يې نه، بلکه نرمي او مهرباني ور سره کوم ترڅو پورې چې زموږ سره پاته وي ښه ملګرتيا ور سره کوم او بيا دغه عبدالله ﷺ د خپل منافق پلار عبدالله بن أبيّ په لار کې و درېدی او د هغه پر ځيګر يې توره ورکښېښوول ويل: والله وژنم دې ته به مدينې ته نه سې را ځخه داخل او نه به دي مدينې ته پرېږدم ترڅو چې رسول الله ﷺ اجازه نه وي درته کړې او دا اقرار و نه کړې چې ته ذليل يې او محمّد ﷺ عزيز او عزتمن دی.

کله چې منافق عبدالله وليدل چې زوی يې جِدّي دی دغه خبره په رشتيا ورته کوي او د ده د وژلو قصد يې کړی دی نو ځای پر ځای و درېدی او حرکت نه کوي څو رسول الله ﷺ ته خبر و رسېدی چې عبدالله خپل پلار نه پرېږدي چې ستا بې اجازې د مدينې منورې پر طرف ولاړ سي، بيا نو رسول الله ﷺ حال ور ولېږی چې ما عبدالله بن أبيّ ته اجازه کړې ده چې مدينې منورې ته داخل سي، د رسول الله ﷺ د دغه امر او اجازې په سبب عبدالله ﷺ خپل منافق پلار عبدالله بن أبيّ پرېښاوه چې د مدينې منورې طرف ته د لښکره سره رهي وي او دغه خبر په ټول لښکر کې نشر سو چې منافق عبدالله بن أبيّ دغسې ويلي وه او بيا خپل زوی نه پرېښاوه چې مدينې ته داخل سي، نو خود د دغه منافق حِقد او حسد، عناد او عداوت نور هم ډېر او زيات سوه چې د هغه په سبب يې يوه بله خطرناکه واقعه او حادثه په وجود راوړل چې هغه د (إفک) يا د لويو درواغو خطرناکه واقعه ده، د (إفک) واقعه چې عبدالله بن ابيّ منافق يې مؤسِس او جوړوونکی دی په داسې ډول سره وه:

د إفک يا لويو درواغو حادثه

د رسول الله ﷺ دا عادت وُ چې کله به په سفر تلی او غوښتل به يې چې په دغه سفر کې د خپلو ازواجو مطهراتو څخه يو څوک ور سره بوزي، نو به يې د هغو په منځ کې قرعه کشي کول او د اُمهات المؤمنين څخه چې به د هر چا نوم را وختی هغه زوجه يې ور سره بېول، د بني مصطلق په غزاء کې حضرت عائشه ﷺ د هغې قُرعه کشې په اساس د رسول الله ﷺ ملګرې وه او په دغه وخت کې د الله ﷻ له طرفه د مسلمانو ښځو دپاره په حجاب سره امر نازل سوی وُ، نو په دغه سفر کې د عائشه الصّدّيقه ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره یوه کجاوه وه چي دا ﷺ به په هغه کي کښېنستل او بیا به هغه کجاوه پر اوښ اېښوول کېده، پر کجاوه به پردې ځړېدلې دا به نه معلومېده چي په کجاوه کي څوک سته که یا؟ او د دغي کجاوې دپاره مؤظف نفر وه چي د لښکر د اړولو په وخت کي به یې کجاوه کښته کول او د لښکر د بارېدلو په وخت کي به یې کجاوه پر اوښ باروله، بیا به یې اوښ د قافلې د اوښانو سره یو ځای او رهي کړی.

کله چي دغه عبدالله بن أبيّ رئیس المنافقین د هغه خپلو خبرو په واسطه ذلیل او شرمنده سو نور یې هم حسد او عناد زیات سو، د الله جل جلاله قدرت دی د عبدالله منافق تر ذلیله کېدلو وروسته چي بیا قافلې نژدې و مدینې منورې ته واړول، د حضرت عائشې ﷺ کجاوه هم کښته سوه او بیا د قافلې تر بارېدلو د مخه حضرت عائشه الصدّیقه ﷺ د اوداسه د ضرورت دپاره د لښکر څخه څه لیري ولاړل، البته داسي ځای ته چي د لښکره څخه ګوښه ؤ چي نه هغه ځای د لښکر خلکو لیدی او نه له هغه ځایه لښکر معلومېدی، تر ضرورت وروسته بېرته د لښکر ځای ته راغله خو دلته چي یې وکتل هغه د غاړي امېل یې نه ؤ هغه د اوداسه په ځای کي شکېدلی ؤ، نو دا ﷺ بېرته و هغه ځای ته ورغله چي هغه ورک سوی امېل پیدا کړي، دغه امېل د (جَزعِ ظَفار) څخه جوړ سوی ؤ، جَزع په عربي کي و مريو او ملغلرو ته وايي او ظَفار په یمن کي د یوه ځای نوم دی، یعني دغه امېل د یمني ملغلرو یا مریو څخه جوړ سوی ؤ، چي البته په هغه وخت کي یې قیمت او ارزښت هم درلودی، پردې سر بېره دغه امېل د دې هم نه ؤ بلکه دې ﷺ د خپلي خور څخه په عاریت اخیستی ؤ، نو دا ﷺ د هغه امېل په پیدا کولو پسي سرګردانه وه او په هغه پسي ګرځېدل چي دلته لښکر کوچ وکړی او بار سو.

هغه مؤظف کسان چي د حضرت عائشې ﷺ کجاوه یې پر اوښ باروله هغو کجاوه بار کړه او دا یې خیال ؤ چي دا ﷺ په خپله کجاوه کي موجوده ده، څرنګه چي حضرت عائشه ﷺ په عمر لږ او کمه وه او په بدن هم ډنګره وه، تاسي ته خو د مسلمانانو د غریبۍ او مسکنت حالات د مخه بیان سوي دي چي په نس هم نه وه ماړه نو چاغښت د کومي خوا ؤ، نو د دغه لږ عمر او ډنګرتیا په سبب هغه کسان چي د کجاوې د بارولو مؤظف وه په دغه هم نه سوه پوه چي کجاوه خالي ده او بار یې کړه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه هغه نفر چې د کجاوې په بارولو کې یې مرسته کول که یو یا دوه نفره وای د کجاوې خالي والی به یې حس کړی وای مګر هغه نفر هم زیات وه دا یې نه کړه حس چې په کجاوه کې څوک نسته، کجاوه بار سوه او لښکر رهي سو، کله چې حضرت عائشې رضي الله عنها خپل امېل پیدا کړی او بیرته راغله لښکر تللی ؤ، دې رضي الله عنها قصد وکړی چې دا باید پر دغه ځای پاته سي او هر وخت چې لښکر پوه سي چې دا نسته بیرته و دغه ځای ته پسي را ګرځي، عائشه رضي الله عنها وايي: زه دالته په انتظار کښېنستم چې خوب راباندي غالبه سو او بیده سوم. (دا نو دلته بیده پرېږده)

د رسول اللهﷺ عادت ؤ چې همېشه به یې د قافلې یا لښکر تر شا یو نفر پرېښاوه چې دغه نفر به تر قافلې ښه وروسته پسي ور رهي ؤ او د قافلې ترشا به یې اړول، د دغه نفر وظیفه دا وه چې د قافلې څخه به هر شئ پر منزل یا پر لاري پاته سوی ؤ یابه لوېدلی ؤ یا به یې هېر سوی ؤ هغه شئ به یې ور سره اخیستی، په دغه ورځ او په دغه وخت کې دغه مؤظف نفر صفوان بن مُعَطّل رضي الله عنه ؤ او د قافلې تر شا را رهي دی ځکه هغه بیا د قافلې تر شا او ډېر وروسته آرام کړی ؤ، صفوان ولیده چې د قافلې څخه یو شئ پاته دی کله چې ور نژدې سو وې لیده چې هغه پاته شئ نه دی بلکه انسان دی کله چې ور نژدې سو هغه ام المؤمنین حضرت عائشه رضي الله عنها ده او بیده ده، وې پېژندل ځکه د حجاب تر امر د مخه یې لیدلې وه او پېژندل یې، نو صفوان په لوړ آواز وویل:

﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ﴾

حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: په دغه استرجاع را ویښه سوم او صفوان و ویل: یا عائشه! الله دي درباندي ورحمیږي ولي پاته سوې یې؟ حضرت عائشې رضي الله عنها جواب ور نه کړی، وايي: را ویښه سوم خو د ده د پوښتنې جواب مې ور نه کړی او صفوان رضي الله عنه و ویل: لَاحَولَ ولاقوّةَ إلاَّ بِالله، حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: ما تر ده شریف او با عزته نه دی لیدلی، اوښ یې را وستی هغه یې چوک کړی او دئ په خپله لیري ولاړی او ویل: سپره سه یَرحَمُکَ الله.

صفوان رضي الله عنه د دې دپاره لیري ولاړی چې دغه د اوښ د سپرېدلو وخت او حالت هم و نه ویني، وايي: کله چې زه سپره سوم نو راغلی او اوښ یې رهي کړی او ډېر تېز تګ یې کاوه څو په لښکر پسي ور ورسېدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه واقعه تر دغه ځايه پوري عادي او طبيعي واقعه ده، د صحراء او قافلو په ژوند کي داسي شيان هم پيښېدل او هم ډېر پيښ سوي وه، خلک پاک او عفيف، امين او ايمانداره وه، حتّٰی د کفر او جاهليت په زمانه کي تعفف او پاکي د عربو عادت ؤ، نو هيچا په دې واقعه کي نه چرت واهه او نه يې په زړه کي څه ورګرځېدل خاصتاً بيا صحابهٔ کرام رضي الله عنهم اجمعين چي د رسول الله ﷺ سره يې داسي ژوند کاوه لکه د ده ﷺ اولاد، رسول الله ﷺ يې لکه پلار او ازواج مطهرات يې لکه ميندي او بيا خاصتاً صفوان رضي الله عنه چي په دين او عبادت، حياء او پاکي سره مشهوره ؤ، نو دا يوه عادي او د نظره وتلې واقعه وه چي پيښه سوه، هيچا هم سر نه په وګرځاوه ځکه دا يوه داسي عادي او معمولي واقعه وه چي مثل يې ډېر ځله پيښ سوی ؤ.

مګر هلته يو د حسد مار وهلی موجود ؤ چي د بغض او عناد، حقد او حسد زهر يې په بدن کي ايشېدل او د رب عزّوجلّ ښخه يې يو ښوک غوښتی چي دغه خپل زهر پر توی کړي چي هغه د اُبيّ زوی رئيس المنافقين ؤ او دغه د حضرت عائشې رضي الله عنها د پاته کېدلو واقعه ډېر ژر د اُبيّ د زوی تر بې عزته کېدلو وروسته پيښه سوه.

څرنګه چي د اُبيّ زوی يوازي دا نه چي منافق ؤ بلکه د منافقانو استاد او معلم هم ؤ او زړه يې د هغه بې عزتی په سبب په بغض او عناد هم ډک ؤ او دلته صفوان بن مُعَطّل رضي الله عنه لښکر ته را ورسېدی او زموږ مور حضرت عائشه رضي الله عنها پر اوښ سپره ور سره ده، نو دغه عبدالله بن اُبيّ رئيس المنافقين ډيره خبيثه او معنٰی درلودونکې جمله و ويل، ويل: ستاسي د ملګري ښځه د صفوان سره؟ والله نه دئ له دې ښخه خلاص سوی دی، نه دا د ده ښخه (العياذ بالله) دا د اِفک او لويو درواغو خبره ده، دغه خبيثه جمله د خبيثي خولې ښخه د اُم المؤمنين حضرت عائشه الصدّيقه رضي الله عنها پر شرف طعن ؤ.

د اُبيّ زوی منافق دغومره و ويل، مګر دا خبره د ده د خولې ښخه بلي خولې ته او د هغې ښخه بيا بلي ته نقلېدل، لکه څرنګه چي د ضعيف النّفسه خلکو عادت دی چي د يوه کارګه ښخه سل کارګان جوړوي هر يوه پر دغه جمله د خپلي بيعقلتيا او بد بختی پر اندازه زياتوب کاوه، په خپله عبدالله بن اُبيّ منافق په پوښر پيچلې معنا داره خبره وکړه چي د بدو الفاظو صراحت نه ؤ پکښي موجود، مګر په دغه حالت کي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له یوه ځخه و بل ته نقلېدل خبره په صریح او واضحه الفاظو بیانېدل، چې دا هغه إفک دی چې الله جل جلاله په سورةُ النور کې ذکر کړی دی (إفک) و هغو لویو درواغو ته ویل کیږي چې په انتهايي درجه کې له حقیقته ځخه لیرې وي.

حضرت عائشه رضي الله عنها وایي: زه په هیڅ نه وم خبره او نه چا څه راته ویل، خو کله چې دا رضي الله عنها له غه سفره بیرته مدینې منورې ته راغله او د رسول الله ﷺ کور ته ورغله سمدستي ناروغه سوه، فقط د بني مصطلق ځخه رارسېدل وه چې ډیره شدیده ناروغه سوه او دغه ناروغي یې تر شلو ورځو زیاته ور سره وه، دا رضي الله عنها په هغو خبرو چې د دې په باره کې د خلکو په منځ کې نشریږي د خپلي ناروغۍ په سبب هیڅ نه ده خبره.

حضرت عائشه رضي الله عنها وایي: ما په ټولو حالاتو کې هیڅ تغیر نه لیدی، ټول ژوند پر خپل پخواني حالت ؤ صرف دومره فرق مي حساوه چې رسول الله ﷺ هغه پخوانۍ مهرباني نه را سره درلودل، دا ځکه چې رسول الله ﷺ د دغه خبر په نشرېدلو سره دننه په زړه کې ډېر خواشیني ؤ او په ښکاره سره یې ما ته هم څه نه ویل.

په پخوا کې یې عادت ؤ چې زما سره به یې نرمي او پستې خبري کولې خاصتاً په هغه وخت کې چې زه به ناروغه وم، مګر دا واریې هغه پخوانۍ مهرباني نه را سره درلودل، ځرنګه چې زما د ناروغۍ په سبب زما مور هم را سره وه رسول الله ﷺ چې به کورته راغلی فقط دومره به یې و ویل: څه حال یې دی؟ څنګه ده؟ (کیفَ تِیکُم) تر دغه زیات یې نورځه نه ویل، خیر زه دغه د ناروغۍ په حالت کې وم او په هیڅ نه وم خبره چې خلک څه وایي او څه پېښه ده څو ناروغي مي څه سپکه سوه، نو یوه شپه د اُم مسطح سره د آداء حاجت دپاره مناصِع ته و وتم، مناصِع د یو ځای نوم دی چې اهل بیت کرام به د حاجت د رفعه کولو دپاره دغه ځای ته ورتله.

تاسي ته معلومه ده چې پخوا دننه په کوروکي دغسي ځایونه نه وه لکه نن ورځ چې په هر کور کې د ضرورت د رفعه کولو دپاره ځایونه سته چې څوک حمام، څوک مکان، څوک بیت الخلاء یا کناراب ورته وایي، په پخوا کې دغه ځایونه په کوروکې نه وه موجود او د کور انسانان به دباندي وتل هغه هم د کورو ځخه لیري (*او ښځې به د شپې وتلې*) نو حضرت عائشه رضي الله عنها د ضرورت دپاره د اُم مسطح سره دباندي و وتل

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د دغې ښځې زوی مسطح بن أبي مسطح د هغو کسانو څخه دی چې د إفک په موضوع کې یې په صراحت سره خبرې کړې دي او واضحه الفاظ یې ویلي دي)
هلته پر لارې د مسطح د مور پښه په خپلو کالو کې بنده سوه او پرمخې غځاره سوه، نو د مسطح مور و ویل: الله دې مسطح هلاک کړي، یا الله دې مسطح ذلیله کړي، حضرت عائشې رضی الله عنها ورته و ویل: دا دې بده خبره وکړه ته داسې سړي ته ښرا کوې؟ چې هغه د رسول الله ﷺ ملګرى دى او بدر ته هم حاضر سوی دی.

مسطح رضی الله عنه د هغه کسانو څخه دی چې په بدر کې یې اشتراک کړی دی او د هغو درجه خو تاسې ته معلومه ده، مګر شیطان (أعوذُ بالله مِنهُ) چې پر چا غالبه سي هر کار په کوي، د مسطح مور په تعجب کې سوه چې عائشه رضی الله عنها څنګه د هغه دفاع کوي، نو د مسطح مور ورته و ویل: اې خورې ته نه یې خبره چې هغه ستا په باره کې څه وایي؟ دې ویل یا، څه وایي؟ د مسطح مور هغه د إفک د خلکو په خبرو خبره کړه.

حضرت عائشه رضی الله عنها چې په هیڅ نه وه خبره اوس أم مسطح ټول بیان ورته وکړی چې د مسلمانانو په منځ کې څه پېښه ده، حضرت عائشه الصّدّیقه رضی الله عنها وایي: په هیڅ نه وم خبره! ناروغه او بې خبره وم، نو وایي: والله له ډېره غمه د هغه خپل ضرورت دپاره نه تلای سوای او نه ولاړم، بیرته کور ته راغلم او دومره مې وژړل چې د ډېرې ژړا په سبب قریبه وه چې سینه مې وچوي.

ورونو! د اسلام د دښمنانو دسیسو او ښځایه تبلیغاتو ته متوجه سی: د هغه وخته څخه تر اوسه پورې قسم قسم تهمتونه او بهتانونه وایي، حتّٰی زموږ مسلمانانو مور ام المؤمنین حضرت عائشه الصّدّیقه رضی الله عنها یې په دغه درد او غم اخته او مبتلا کړه، دا هم د اسلام د دښمنانو یوه دسیسه وه، نو حضرت عائشه رضی الله عنها وایي: پر هغه خپله ناروغي مې یو بل تشویشي او عصبي مرض هم زیات سو، کله چې رسول الله ﷺ کور ته راغلی ما ورته و ویل: اجازه راکوې چې دغه ناروغي د پلار په کور کې تېره کړم؟ اصلاً زما مقصد دا ؤ چې د هغو څخه د دغه خبر په باره کې معلومات وکړم، رسول الله ﷺ اجازه راکړه او زه د رسول الله ﷺ له کوره د خپل پلار ابوبکر الصّدّیق رضی الله عنه کور ته ولاړم او هلته مې د خپلې مور څخه پوښتنه وکړه چې اې مورې! دغه خلک څه وایي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور مي را ته و ويل: لوري دا موضوع پر ځان سپکه کړه په والله داسي ښځه نسته چي هغه دي پر خپل خاوند ګرانه وي او بُني دي هم و لري چي پر هغې دي خبري و نه سي، دا يې د مور له طرفه تسلّي وه.

اوس نو په دغه وخت کي خبر نور هم نشرېږي او خلک خبري کوي، د الله جل جلاله له طرفه هم وحيِ نه نازلېږي، وحيِ قطعه دي، په دغه ټوله موده کي جبريل عليه السلام و رسول الله ﷺ ته نه راغلی، په دې کي هم الٰهي حکمت ؤ، مسلمانانو ته عبرت او لار ښوونه وه چي دغسي خبري بايد و نه کړي، يو پر بل يې بايد د ښو ګمان وي.

کله چي رسول الله ﷺ دا حال وليدی چي خبر نور هم نشرېږي خلک دا موضوع نه هېروي بلکه پر دغسي خبرو نور هم جرئت کوي او د خلکو خبري هم نه-سي ردولای ځکه کوم ښکاره دليل نه لري او وحيِ هم نه ورته راځي، نو نه ورته معلومېده چي د دغي موضوع په مقابل کي څه وکړي؟ يوه ورځ يې خلک سره راټول کړه او رسول الله ﷺ منبر ته وختی په خطبه ويلو يې شروع وکړه، د خبرو په جمله کي يې دا هم و ويل: څه سبب دی چي ځيني خلک ما په خپله کورنۍ کي آزاروي؟ او قسم په الله چي ما په دوی کي (يعني: په خپل اهل کي) بېله خيره بل څه نه دي ليدلي او دا خبره هم په يوه داسي سړي پوري تړي چي هغه زما د اصحابو څخه دی، په والله ما د هغه څخه بېله خيره او ښو اخلاقو بل شئ نه دی ليدلی او هيڅ وخت زما د کورو څخه يوه کور ته نه دی ننوتلی مګر زما سره، يعني: هيڅ وخت بېله ما يوازي دئ زما کور ته نه دی ورغلی او دا امکان نه لري چي زما په حضور دي داسي شئ پېښ سي، دلته نو اُسيد بن حُضير رضي الله عنه چي د اُوس د قبيلې مشر او رئيس ؤ ولاړ سو.

دا خو درته معلومه ده چي د اِفک د مسئلې مؤسس او جوړوونکی عبدالله بن اُبيّ منافق ؤ او هغه د خزرج د قبيلې ؤ او اُسيد بن حُضير رضي الله عنه د اُوس د قبيلې مشر دی، کله چي سعد بن معاذ رضي الله عنه وفات او شهيد سو! اُسيد رضي الله عنه د اُوس د قبيلې مشر و ټاکل سو.

نو اُسيد رضي الله عنه ولاړ سو او ويل: يا رسولَ الله! دغه سړئ چي تا آزاروي که د اُوس د قبيلې څخه وي مونږ يې چاره کوو او که چيري زمونږ د ورونو د خزرج د قبيلې څخه وي ته امر را ته وکړه قسم په الله دغه سړئ د دې لائق دی چي غاړه يې په توره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووهل سي، يعني: هغه څوک چي ستا په شرف کي خبري کوي هغه بايد ووژل سي.

د اُسيد رضي الله عنه د خبرو په مقابل کي سعد بن عُباده رضي الله عنه چي د خزرج د قبيلې رئيس ؤ ولاړ سو او ويل والله ته دروغ وايې هيڅ وخت يې غاړه نه پرې کيږي په والله تا دغه خبره نه کول مګر ته پوهېږي چي دغه نفر د خزرج څخه دی (*ځکه ټولو خلکو ته دا معلومه وه چي د دغي خبري تر شا عبدالله بن اُبيّ رئيس المنافقين ولاړ دی*) نو ويل: که چيري دغه نفر ستا د قوم يعني: أوس څخه وای بيا دي دغه خبره نه کول، دوهم وار بيا اُسيد رضي الله عنه ولاړسو او د سعد بن عُباده رضي الله عنه په جواب کي يې و ويل: قسم په الله ته دروغ وايې ته منافق يې او د منافقانو دفاع کوې، اوس په خپله د صحابهٔ کرامو په منځ کي فتنه جوړېږي، دا هغه د انصارو د قبيلو مشران دي.

ښه متوجه سي: دغه فتنه د دوی منځ ته څنګه راغله؟ او چا را وړل؟ د منافق عبدالله د تبليغاتو اثر او تاثير تر کومه ځايه ورسېدی؟ کله چي رسول الله ﷺ دغه حال او دغه فتنه وليدل، صحابهٔ کرام يې په بيرته تللو امر کړه او دئ ﷺ له منبره را کښته سو.

رسول الله ﷺ غوښته چي د وی سره مشوره وکړي او دغه خبره پای ته ورسيږي خو هغه خبره نوره هم تر داسي اندازې اوږده او توده سوه چي د انصارو په منځ کي يې د شر پېښېدلو امکانات منځ ته رواړل، قريبه وه چي د مسلمانانو په منځ کي شر پېښ سي، اوس رسول الله ﷺ فکر کوي چي څه بايد وکړي؟ نو يې ده ﷺ ته هغه نژدې نفر چي د اهل بيت څخه وه را وغوښتل چي يو يې اُسامه بن زيد رضي الله عنه ؤ، ځکه د اسامه پلار زيد بن الحارثه رضي الله عنه د رسول الله ﷺ د زوی په درجه کي ؤ، يو خو د رسول الله ﷺ په کور کي لوی سوی او تربيه سوی ؤ او بل يې تر اسلام د مخه په زوی واله نيولی ؤ، نو اسامه بن زيد رضي الله عنه د رسول الله ﷺ د کور سړئ ؤ او پر رسول الله ﷺ ډېر ګران هم ؤ او پوره باور يې په درلودی او بل يې حضرت علي رضي الله عنه را وغوښتی، دوی دوه يې سره يو ځای کړه او ويل: تاسي په دغه موضوع کي څه فکر کوی؟ دا څنګه حالات پيښ دي؟ اسامه بن زيد رضي الله عنه ډېره واضحه او مستقيمه خبره وکړه ويل: يا رسولَ الله! تا ته خپل اهل ښه در معلوم دي او موږ هم ستا اهل پيژنو د هغو په باره کي بېله ښه والي بل هيڅ شئ موږ نه دی ليدلی، دغه خبري ټولي دروغ دي او پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

درواغو غوږ مه نیسه، د اسامهؓ د ټولو خبرو مقصد دا ؤ: چې یا رسولَ الله! ته په دې خبرو هیڅ مه خواشینی کېږه او مه غوږ پر نیسه.

حضرت عليؓ و ویل: یا رسولَ الله! ښځې ډېرې دي، یعنې: که دلته تا ته کوم مشکل پېښ وي تا ته د دې سره ژوند کول ضروري او لازمي نه دی، مګر د عدل او انصاف په سبب د هغې خادمې او مینځې څخه معلومات او پوښتنه وکړه کومه چې د حضرت عائشېؓ سره ژوند کوي ځکه خادمه همېشه د هغې سره حاضره او په تماس کې وي، که کوم شئ موجود وي هغه باید په خبره وي نو د هغې څخه پوښتنه وکړه هغه به حال درته و وایي، رسول اللهﷺ د حضرت عائشېؓ خادمه چې بُریره نومېدل را وغوښتل او رسول اللهﷺ پوښتني ځني کوي.

هغې و ویل: والله ښه والي مي بل شئ نه دی لیدلی قسم په الله چې هیڅ وخت مي بدي نه ده پکښې لیدلې، بیا نو حضرت عليؓ ورولاړ سو د بُرَیرې په وهلو یې شروع وکړه او ویل: رسول اللهﷺ ته رشتیا و وایه، بُریره وایي: په والله ما هیڅ وخت بدي نه ده لیدلې مګر یوه ورځ ما اوړه خشته کړه او بیا مي دباندي یو کار درلودی ما غوښتل چې دباندي ولاړه سم نو مي عائشېؓ ته و ویل: پر دغو اوړو پام او فکر کوه او زه ولاړم، دې هغه اوړه هېر کړي وه او پسونه راغله هغه اوړه یې وخوړل، په ټول عمر مي د عائشې څخه دغه یوه خطاء لیدلې ده ښه دغه په والله ما هیڅ بدي او شر نه دی پکښې لیدلی.

دلته نو نسبت و رسول اللهﷺ ته خبره پای ته ورسېدل، د هغهﷺ په نېز قصه واضحه او روښانه سوه مګر خلک ډېري خبري کوي او دا خبري پر سړي تاثیر کوي او په خواشینی کیږي، دغه حالت نور هم دوام درلودی څو یو وخت رسول اللهﷺ د حضرت ابوبکر الصدیقؓ کور ته ورغلی او حضرت عائشېؓ ته یې د تقوٰی، دیانت او توبې خبري وکړې، حضرت عائشهؓ وایي: زه په تعجب کې سوم چې نور خلک خو پر پرده حتّی رسول اللهﷺ هم پر ما شک لري؟

رسول اللهﷺ ورته و ویل: یا عائشه! ستا په باره کې ما ته دغسې او دغسې ویل سوي دي که ته بري یې الله جلّ جلاله به هم تا بري کړي او که چیرې یوه ګناه درڅخه پېښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوې وي د اللهﷻ څخه د مغفرت طلب وکړه او توبه ورته وکاږه، که یو انسان په خپله ګناه سره اعتراف وکړي او بیا اللهﷻ ته توبه وباسي اللهﷻ توّاب او رحیم دی د انسان توبه قبلوي، حضرت عائشهؓ وایي: کله چې رسول اللهﷺ دغه خبره راته وکړه له ډیره غمه او نا امیدیه مې په سترګو کې اوښکې وچې سوې، نو مې خپلې مور او خپل پلار ته وکتل-

ورونو! دا هغه اشده، سخته او مشکله مسئله او فتنه ده چې پر حضرت ابوبکر الصدّیقؓ د ده په عمر کې تېره سوې ده، ځکه تعارض پر شرف سپکه مسئله نه ده.

تاسي پوهېږی چې دغه یوه میاشت به پر ابوبکر الصدیقؓ څنګه تېره سوې وي؟ خو بیا هم په دغه حساسه مرحله کې د صدّیقؓ صدق او ایمان وځلېدی.

هغه داچې دغه د إفک په غمجنه موده کې هغه چې د صدّیقؓ لور او زموږ مور حضرت عائشهؓ په دغه لویو درواغو سره متهمه وه یوه ورځ سهار حضرت ابوبکر الصدیقؓ د خپل کور پر بام ناست ؤ او د قرآن مجید تلاوت یې کاوه په دغه وخت کې یې د کور د ننه څخه د خپلې لور حضرت عائشېؓ او د هغې د مور ام رومان ژړا واورېدل د دهؓ تر سترګو هم اوښکې راتوی سوې او وې ویل: والله دا داسې تهمت دی چې نه په جاهلیت کې راباندي ویل سوی دی نه په اسلام کې، او د دغه تر خه حالته سره یې پوره یوه میاشت د شرم او حیاء په سبب او د رسول اللهﷺ د عظمت په سبب په دغه باره کې د رسول اللهﷺ سره هیڅ خبره ونه کړه، که څه هم دغه موضوع د ده د لور موضوع وه او په دهؓ پوري یې مستیقمه اړه او تعلق درلودی.

تاسي پوهېږی چې دا داسي یو ښه عمل دی چې ښایي ډیر خلک د دغه کار اهمیت او لوی والي ته نه سي متوجه، دا د صدّیق اکبر صدق او صداقت ؤ.

- نو حضرت عائشېؓ خپل پلار ابوبکر الصدّیقؓ او خپلې مورته وکتل او ویل: آیا تاسي د رسول اللهﷺ جواب نه ورکوی؟ جواب یې و وایاست دیﷺ وایي توبه وکاږه، دا داسي معنٰی لري لکه ما چې دغه کار کړی وي.

هغو و ویل: والله موږ نه پوهیږو چې څه و وایو؟ حتّی مور او پلار یې د خلکو د هغو ډیرو خبرو په سبب اوس چپ پاته سوه، ویل نه پوهیږو چې څه و وایو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې حضرت عائشې رضي الله عنها دا حال ولیدی چې هیڅوک نسته چې د دې تصدیق او دفاع وکړي او دا هم ډیره موده په بې خبرۍ کې وه نه چا پوښتنه ځنې وکړه نه چا حال ورته و وایه، دفعتاً او ناڅاپه په دغسې موقف ګرفتاره سوه نو یې رسول الله ﷺ ته و ویل: په والله زه پوهیږم چې تاسې دغه خبرې تر داسې اندازې اوریدلې دي چې ستاسې په زړو کې یې قرار نیولی دی او تاسې د هغو خبرو تصدیق کوی نو که زه تاسې ته و وایم چې زه بري یم او الله شاهد دی چې زه بري یم، تاسې زما دغه خبره نه منی او که ما په یوه داسې شي سره اقرار وکړی چې الله شاهد دی چې زه د هغه څخه بري یم بیا یې تاسې منی یعني: که زه و وایم چې هو توبه مې ده، تاسې یې منی، حال دا چې دغه زما توبه درواغ ده، ځکه الله جل جلاله خبر دی چې زه بري یم او که زه انکار وکړم تاسې یې نه منی، چې تاسې هم پر ما شکمن سی نو به څوک زما خبره و مني؟ په والله زه د ځان او ستاسې دپاره بل مثال نه سم پیدا کولای بیله قوله څخه...دې رضي الله عنها کوښښ کاوه چې د یعقوب علیه السلام نوم ور په یاد کړي، خو له ډیرې پریشانیه، هغه درد او غمه څخه چې دې ته پېښ وه د یعقوب علیه السلام نوم یې هېر سو نو ویل: زه د خپل ځان او ستاسې دپاره بل مثال نه سم پیدا کولای بېله قوله څخه د ابو یوسُف، د یعقوب علیه السلام نوم یې نه سو ور په یاد نو یې ابو یوسُف و وایه، چې هغه به ویل:

﴿فَصَبۡرٞ جَمِيلٞۖ وَٱللَّهُ ٱلۡمُسۡتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ١٨﴾. [یوسف:۱۸]

یعني: زما کار نو صبر جمیل دی چې خلکو ته هیڅ شکایت و نه کړم او د دغه خبرې د تحمل کولو او زغملو توفیق د الله څخه غواړم، بیا یې له دویه مخ واړاوه او پرېوتل، حضرت عائشه رضي الله عنها وایي: ما خپل ځان تر دې کم او کښته باله چې زما په باره کې دې قرآن مجید نازل سي مګر دا مې امید ؤ چې ښایي رسول الله ﷺ زما په باره کې خوب وویني او د هغه خوب په واسطه مې الله جل جلاله بري کړي، ځکه د انبیاء علیهم السلام خوب حق دی، حضرت عائشه رضي الله عنها وایي: په دغه وخت کې چې مور سره ناست ؤ او ما رسول الله ﷺ ته شا ور ګرځولې وه جبریل علیه السلام راغلی او رسول الله ﷺ د وحیو په نزول کې پټ سو، د وحیو د نزول علامې دوی ته ور معلومې وې، کوم خاص کیفیت چې به رسول الله ﷺ ته د وحیو د نزول په وخت کې پېښېدی هغه حال او کیفیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته پېښ سو او پر رسول الله ﷺ خولې را ماتې سوې، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ور ولاړ سو او رسول الله ﷺ يې په يوه پټو يا چادر پټ کړی او دوی په انتظار کښېنستل، حضرت ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه وايي: په ټول عمر دغسې سخت ساعت نه دی را باندې تېر سوی لکه دغه د وحيو د نزول څو لحظې، ځکه بېرېدم چې اوس به د عائشې په نه برائت خبر يا حال راسي، رشتيا هم د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه پر کورنۍ دغه لحظې هغه شديدې او له تشويشه ډکې لحظې وې، د آسمانه وحې نازلېږي او د هغو ډېرو خبرو چې تر يوه مياشت زيات يې دوام وکړی د فيصلې لحظې دي.

حضرت عائشه رضي الله عنها وايي مګر زه! په والله هيڅ نه بېرېدم او نه مې تشويش درلودی ځکه زه پوهېدم چې زه برې يم او الله جل جلاله ظلم نه کوي، نو وايي: دغه د وحيو د نزول په وخت کې والله هيڅ نه بېرېدم او نه وارخطاء وم، کله چې رسول الله ﷺ د وحيو د نزول د حالته څخه و وتی خندل يې او اوله خبره چې يې و فرمايل هغه دا وه: يا عائشه! الله جل جلاله ته برې کړې، د حضرت عائشې رضي الله عنها مور و حضرت عائشې ته و ويل: رسول الله ﷺ ته ور ولاړه سه او شکر يې آداء کړه، حضرت عائشه رضي الله عنها چې په خپل الٰهي برائت سره نازېدل او د رسول الله ﷺ پر هغه محبت چې د دې سره يې درلودی پوره باوري وه نو يې و ويل: والله هيڅکله به ده ﷺ ته نه سم ور ولاړه او بېله الله جل جلاله د هيچا شکر به نه کړم آداء.

وروسته رسول الله ﷺ امر وکړی چې خلک دې په مسجد کې سره را ټول سي، خلک را ټول سوه او رسول الله ﷺ منبر ته وختی په خطبه ويلو يې شروع وکړه او د سورةُ النور هغه آياتونه چې دغه اوس نازل سوي وه مسلمانانو ته تلاوت کړه، الله جل جلاله د سورةُ النور په (۱۱) نمبر آيات کې فرمايي:

﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ ۚ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم ۖ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ﴾.

ژباړه: بېشکه هغه کسان چې د عائشې رضي الله عنها په باره کې يې دغه لوی او غټ درواغ را وړي دي دا ستاسي مسلمانانو څخه يوه ډله ده، اې صادقه مسلمانانو! تاسي دغه درواغ چې پر تاسي ويل سوي دي د ځان دپاره شَر مه بولی بلکه دغه د درواغو تهمت ستاسي دپاره خير دي چې په هغه کې تاسي ته ثوابونه او درجې درکول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه خطاب هغو مسلمانانو ته دی چې هغو ته د دغې واقعې په سبب تکليف ور رسېدلی ؤ، خاصتاً حضرت عائشه او د هغې کورنۍ ته، په ظاهره دغه واقعه زړه دردوونکې واقعه وه خو په دننه کې يې ډېرې فايدې پرتې وې، آيا دغه لږ فخر او شرف دی چې الله جل جلاله په خپل پاک کلام کې د حضرت عائشې رضي الله عنها برائت او پاکي نازل کړه؟ او د دوی دښمنان يې خوار او ذليله، رسوا او شرمنده کړه او د قيامت تر ورځې پورې د ټولو قرآن ويونکو پر ژبه د حضرت عائشې رضي الله عنها د عفت او پاکۍ ذکر جاري دی او که د دغو مبارکو آياتو تر نزول وروسته يو چا ته د حضرت عايشې رضي الله عنها په باره کې شک يا شبهه پيدا سي هغه بېله شکه کافر دی، ځکه د قرآن مجيد د صريحو احکامو او آياتو څخه انکار کفر دی او تر دغه آيات وروسته د هغه نور وروستنيو آياتو کوم چې د حضرت عائشې رضي الله عنها برائت پکښې دی د نزول سبب دغه د إفک واقعه ده.

بيا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چې درې نفره دې په دُرو و وهل سي، دا هغه درې نفره وه چې په صريحو الفاظو يې خبرې کړې وې او دغه درې نفره منافقان هم نه وه بلکه د مسلمانانو څخه وه، که څه هم مسئله د منافقانو څخه را شروع سوه او په يوه خبيثه طريقه سره يې عملي کړه، داسې دليل يې پر ځان نه پرېښاوه چې دوی دې ونيول سي، مګر هغه چې په دام او مشکل کې و لوېدل هغه مسلمانان وه، هغه مسلمانان چې خپله ژبه يې نه سوای ټينګولای، نو مسطح بن أبي مسطح رضي الله عنه په دُرو و وهل سو، چې د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د خاله زوی او د اهل بدر څخه هم ؤ.

او حَمنه بنت جحش رضي الله عنها په دُرو و وهل سوه، حَمنه د هغه زينب رضي الله عنها خور ده چې أم المؤمنين او د رسول الله ﷺ زوجه ده او د حضرت عائشې رضي الله عنها بَن ده، خو په خپله زينب رضي الله عنها خپله خوله او ژبه د بُهتان ويلو څخه و ساتل، حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: مګر زينب خپل ايمان و ساتی، که څه هم هغه يې بَن وه خو چپه خوله سوه په دې موضوع کې يې خبرې و نه کړې، مګر حَمنه چې د زينب رضي الله عنها خور وه ژبه يې و نه ساتل او په دُرو و وهل سوه.

درېيم: د رسول الله ﷺ شاعر حَسّان بن ثابت رضي الله عنه په درو و وهل سو چې دغه کسان ټول مسلمانان وه او منافقان خلاص سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د منافقانو د خلاصېدلو دپاره دوه علته وه، يو دا چي هغو په اشاره او کنايه سره خبري کولې پر ځان يې دليل نه پرېښاوه خو نور خلک يې په څاه کي واچول او بل دا چي ټول شرعي حُدود يا جزاوي لکه قصاص، رجم، د لاس پرېکېدل، په دُرو وهل، د مسلمانانو د پاکېدلو دپاره دي، د هغه ګناه څخه چي دوی کړې ده په پاکيږي، مګر منافقان چي اصلاً کافران دي د هغو دپاره پاکېدل نسته، خاصتاً عبدالله بن اُبئ رئيس المنافقين چي الله جل جلاله هغه ته په دغو آياتو کي اشاره کړې ده او د هغه سزا او جزاء يې هم ښوولې ده چي هغه لره عذاب عظيم دی، هغه چي الله عزوجل فرمايي:

﴿وَالَّذِي تَوَلَّىٰ كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾﴾

يعني: هغه څوک چي د دغه درواغو مشرتوب او رهبري يې کول او د دغه موضوع مسئوليت يې پر غاړه اخيستی ؤ چي د اُبئ زوی منافق دی هغه لره په دارينو کي ډېر لوی عذاب دی، هغه لره په آخرت کي اور دی او په دنيا کي ذِلّت او رسوايي ده، چي د قيامت تر ورځي به په منافق سره ياديږي.

او الله جل جلاله د ابو ايوب انصاري رضي الله عنه د هغه فکر او نظر تعريف وکړی کوم چي ده په دغه موضوع کي اختيار کړي وه، الله جل جلاله د سورةُ النور په (۱۲) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿ لَّوْلَآ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ ٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا۟ هَٰذَآ إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾﴾ [النور: ۱۲]

يعني: ولي نه! کله چي تاسي دغه خبره واورېدل نو هغه ايمان درلودونکو نارينه او ښځو په خپلو منځو کي د خير ګمان کاوه او دوی ټولو ويل: دغه خبري ښکاره او معلومداره درواغ دي.

په دغه مبارک آيات کي د ابو ايوب انصاري رضي الله عنه و رويې او کړنلاري ته اشاره ده، هغه داسي: کله چي د دغه إفک په متعلق فتنه او خبري ډېري زياتي سوې نو د ابو ايوب رضي الله عنه ښځي اُم ايوب، و ابو ايوب ته و ويل: يا ابا ايوب! آيا ته دغه خبري نه اورې چي خلک يې د حضرت عائشې رضي الله عنها په باره کي کوي؟ ده ويل اورم يې، ښځي يې ورته ويل: نو ته څه وايې؟ ستا څه فکر دی؟ د عاقل او مسلمان سړي جواب ته وګوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابو ایوب و ویل: یا أم ایوب! که ته د عائشې پر ځای وای دغسې دې کول؟ هغې ویل: یا والله، ابو ایوب بیا و ویل: که زه د صفوان پر ځای وای دغسې مې کول؟ ښځې ویل: یا والله! الله دې و ساته، نو ابو ایوب ﷺ و ویل: عائشه الصّدّیقه د صدیق اکبر ﷺ لور د رسول الله ﷺ زوجه د مسلمانانو مور تر تا ډېره ښه او بهتره ده او بیا صفوان ﷺ تر ما ښه او بهتر دی نو ځنګه به موږ پر دوی شک او ګمان کوو او د ځانه به خبرې پر کوو دا ټوله درواغ دي، نو ابو ایوب الأنصاري ﷺ خپله ژبه و ساتل او خپلې ښځې ته یې هم ور وښوول چې په دغسې حالاتو کې سړئ باید څه وکړي؟ د نورو سره هم باید په ادب او احترام معامله وسي، نو الله ﷻ د دغې فتنې څخه خلاص کړی.

او مسطح ﷺ هغه چې په دُرو و وهل سو د ابوبکر الصّدّیق ﷺ د خاله زوی ؤ، ځرنګه چې ډېر غریب او مسکین ؤ خرڅ او مصرف یې ابوبکر الصّدّیق ﷺ د خپله ماله څخه ورکاوه، خو کله چې مسطح ﷺ په دغه موضوع کې ښله ضرورته خبرې وکړې، آیا دا د ده دپاره مناسبه وه؟ دا د هغه مرستې او نېکۍ بدله وه؟ ابوبکر الصّدّیق ﷺ د ده ټول مصرف ورکاوه او ده یې د هغه نېکۍ په مقابل کې پر لور إفک و وایه، نو ابوبکر الصّدّیق ﷺ قسم یاد کړی چې تردې وروسته به مسطح ﷺ ته خرڅ او مصرف نه ورکوم، خو د الله ﷻ دا قول نازل سو چې د سورةُ النور په (۲۲) نمبرآیات کې فرمایي:

﴿وَلَا يَأْتَلِ أُوْلُواْ ٱلْفَضْلِ مِنكُمْ وَٱلسَّعَةِ أَن يُؤْتُوٓاْ أُوْلِي ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينَ وَٱلْمُهَٰجِرِينَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلْيَعْفُواْ وَلْيَصْفَحُوٓاْ﴾.

یعني: د فضیلت خاوندان او د مال خاوندان دې قسم نه کوي چې د الله په لار کې به خپلو اقرباوو، مسکینانو او مهاجرینو ته نفقه نه ورکوي، دوی ته ښایي چې عفوه ورته وکړی او ښایي چې تر هغه ګناه دې ورتېر سي.

دا داسې آیات دی چې ابوبکر الصّدّیق ﷺ یې مسطح ته د خرڅ او مصرف نه ورکولو څخه منعه کاوه بلکه په دې سره یې امر کاوه چې د مسطح ﷺ خرڅ او نفقه دې ورکړي او نور هم الله ﷻ پسې فرمایي:

﴿أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾﴾

(c) ketabton.com: The Digital Library

آيا تاسي خوښ نه لرئ چي الله ﷻ د دغي عفوي په سبب مغفرت درته وکړي؟ او الله بخښونکی او د ډیر رحم خاوند دی.

ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه چي دغه آيات شريف واورېدی وې ويل (بَلٰی يَا رَبَّنَا نُحِب) يعني: هو زموږ ربه بېشکه موږ ستا بخښنه خوښوو او غواړو، نو يې هغه خپل قسم مات کړی د هغه قسم فديه يا کَفاره يې ورکړه او د مسطح مصرف او نفقه يې بيرته ورشروع کړه، په ځينو رواياتو کي راغلي دي چي هغه نفقه يې د پخوا په نسبت وردوه چنده کړه.

ورونو! دغه قصه ډيره اوږده قصه ده ډير تفاصيل پکښې دي مقصد دا يوه فتنه وه چي يوه مياشت يې دوام وکړی، په دغه موده کي جهاد نه کېدی، د دغي فتنې په وخت کي جهاد بند سو د مسلمانانو نور کارونه بند وه، دا ټوله د ځينو خلکو د جرئت او دلاوری په سبب چي دغه لوی درواغ يې جوړ او نشر کړه.

دغه واقعه موږ ته پند او نصيحت دی: چي بېله صحي معلوماتو بايد د خلکو خبري نه کړو بيان، ځانونه د خلکو د عيب ويلو څخه وساتو، خاصتاً چي هغه هم د يو چا پر عزت او شرف طعن او ضربه وي، نن ورځ ځيني خلک د نورو خلکو د عزت د خرابولو دپاره خبري کوي بېله دې چي د هغې خبري تحقيق او صحي معلومات وسي، يا په خپله د هغو خلکو څخه پوښتنه وسي، فقط يو خبر واوري او هغه خبر بېله تحقيقه او معلوماتو و مني او بيا يې په نشرولو کي کوښښ هم کوي، دا ډيره لويه ګناه ده او دې ته إفک ويل کيږي، لکه څرنګه چي الله ﷻ هم إفک بللی دی.

لکه څرنګه چي مخ کي مو درته و ويل پسله يوې مياشتي دغه د شک او اضطراب، تشويش او پرېشانی اوريځي د مدينې منورې د فضاء څخه ايسته سوې او رئيس المنافقين په داسي رسوايي سره رسوا سو چي پسله دغه يې سر نه سواى پورته کولای.

ابن اسحاق رحمه الله وايي: تر دغي واقعې وروسته که به د نفاق يوه واقعه پېښه سوه تر ټولو د مخه به د اُبئ د زوی قوم او قبيلې ده ته عتاب او سرزنش ورکاوه، په ډير شدت به يې معامله ورسره کول.

نو رسول الله ﷺ و حضرت عمر رضی الله عنه ته و ويل: څنګه يې بولې؟ يا عمر! په والله که مي د اُبئ زوی په هغه ورځ چي تا را ته و ويل: وې وژنه! وژلی وای، ډير خلک به

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده پر طرف درېدلي وای او که هغه خلک نن ورځ د ده په وژلو سره امر کړم خامخا یې وژني، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وویل: په والله زه پوه سوم او پوهېږم چې د رسول الله ﷺ په کارو کې زما تر کارو ډېر عظیم حکمت او برکت سته.

اوس به د هغو سَرِیو حالات درته بیان سي کومي چې ـ بني مصطلق د غزاء او د حدیبیې د صلحې تر منځ لېږل سوي دي.

اول: د عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه سَرِیه

د هجرت د شپږم کال د شعبان په میاشت کې رسول الله ﷺ عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه د بني کلب قبیلې ته چې په دومهٔ الجندل کې واقع وه ولېږی، رسول الله ﷺ عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه خپل مخ ته کېښناوه او په خپل مبارک لاس یې لنګوټه یا عمامه ور وتړل او په جنګ کې یې په ښه معامله وصیت ورته وکړی او ورته ویې فرمایل: که دغو خلکو ستا اطاعت وکړی نو د دوی د پاچا لور په نکاح کړه، عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه هلته ولاړی او درې ورځې یې دوی و اسلام ته دعوتول چې په نتیجه کې ټول قوم مسلمانان سوه او عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه د رسول الله ﷺ د امره سره مطابق د بني کلب د پاچا لور چې تَما ضُر بنت الأصبَغ نومېدل په نکاح کړه، چې د دې پلار د بني کلب د قبیلې رئیس او پاچا ؤ، البته هغه وخت په جزیرةُ العرب کې ملوک الطوائفي وه، یعني: هري قبیلې پاچا درلودی.

دوهم: د علي بن أبي طالب رضي الله عنه سَرِیه

همدارنګه د هجرت د شپږم کال د شَعبان په میاشت کې رسول الله ﷺ حضرت علي رضي الله عنه د بني سعد بن بکر قبیلې ته چې په (فَدَک) کې اوسېدل د (۲۰۰) نفرو سره ولېږی، چې د دغي ټولی د لېږلو سبب دا ؤ: رسول الله ﷺ ته خبر ورسېدی چې د بني سعد بن بکر قبیله غواړي چې د خیبر د یهودو سره د مسلمانانو په مقابل کې کومک وکړي، نو یې حضرت علي رضي الله عنه د دوو سوو نفرو سره ور ولېږی، علي رضي الله عنه به د شپې تګ کاوه او د ورځې به یې کمین نیوی، علي رضي الله عنه په لار کې د بني سعد یو جاسوس ونیوی هغه هم اقرار وکړی چې هو: بني سعد د خیبر یهودو ته ولېږلم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ بني سعد د مسلمانانو پر ضد ستاسي مرسته کوو په دې شرط چي د خيبر خرماوي يا کجور به موږ ته را کوی او دغه جاسوس د بني سعد د حيوانانو هغه ځای هم ور وښاوه چي دوی هلته خپل حيوانات پټ کړي او يو ځای کړي وه، نو علي ﷺ پر بني سعد حمله وکړه چي په هغه حمله کي يې (۵۰۰) اوښان او (۲۰۰۰) پسونه په غنيمت ځني راوستل او بنو سعد په خپله وتښتېدل، د بني سعد رئيس وَبَر بن عليم ؤ.

دريم: د ابوبکر الصدّيق ﷺ سَرِيه

د هجرت په شپږم کال د رمضان المبارک په مياشت کي رسول الله ﷺ ابوبکر الصدّيق ﷺ واديُ القرٰی ته ولېږی ځکه هلته د فَزَارَه قبيلې غوښته چي رسول الله ﷺ و وژني، د فزاره په قبيله کي يوه شيطانه ښځه وه چي اُم قَرفه ورته ويل کېده، دې د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره د خپلي کورنيه څخه ديرش نفره جنګيالي سره يو ځای کړي وه، رسول الله ﷺ ابوبکر الصدّيق ﷺ ور ولېږی چي دغي ښځي او د دې کورنۍ ته جزاء ورکړي، په دغه سريه کي سَلَمه بن الأکوع ﷺ هم ور سره ؤ، سلمه بن الأکوع ﷺ وايي: زه د ابوبکرالصدّيق ﷺ سره و وتم د سهار تر لمانځه وروسته موږ پر دغه قبيله حمله وکړه، هغه کسان چي وژل کېدل و وژل سوه خو ما يوه ډله وليدل چي ښځي هم پکښې وې او د غره طرف ته په تېښته رهي وه، زه پر دې وبېرېدم چي تر ما د مخه به غره ته و رسيږي او هلته بيا زه څه نه سم په کولای نو مي د غره او د دوی په منځ کي غشي و ويشتل، دوی چي غشي وليدل و درېدل، په دوی کي يوه ښځه وه چي اُم قَرفه ورته ويل کېده او د دې سره د دې لور ور سره وه، دوی مي بنديان ونيول او ابوبکر الصدّيق ﷺ ته مي راوستل، ابوبکر الصدّيق ﷺ هغه د دې لور ما ته په بخښنه را کړه خو بيا چه موږ مديني منورې ته راغلو رسول الله ﷺ د اُم قَرفه لور زما څخه وغوښتل او مکې کرمې ته يې ولېږل چي په دې سره يې د مسلمانانو بنديان د هغه ځايه څخه را خلاص کړه، ام قرفه چي ډېره شيطانه ښځه وه د خپل بد عمل په جزاء ورسېدل، دا هغه ښځه وه چي د رسول الله ﷺ د وژلو إراده يې کړې وه او د خپلي کورنيه څخه يې ديرش نفره جنګي پهلوانان د دغه کار دپاره تيار کړي وه، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو له طرفه دا او هغه د ړش نفره ټول و وژل سوه.

څلورم: د کِرز بن جابر الفهري رضي الله عنه سريه

کِرزبن جابر رضي الله عنه هغه څوک دی چي د بدر تر غزاء د مخه يې د مديني منورې پر اطرافو حمله وکړه او بيا مسلمان سو او د مکي مکرمې د فتحي په ورځ په شهادت ورسېدی، نو د هجرت په شپږم کال د شوال په مياشت کي رسول اللهﷺ دغه کِرز بن جابر رضي الله عنه په عُرنيين پسي وليږی چي د هغو قصه يې داسي وه:

يوه ډله چي د عَکل او عُرَينه د قبيلو څخه وه مديني منورې ته راغله او په اسلام سره يې اظهار کاوه، يعني: په زړو کي نه وه مسلمانان خو په ښکاره سره يې اسلام را وړی او دلته په مدينه منوره کي اوسېدل، څو په يوه مرض اخته سوه چي په عربي کي (وَخَم) ورته ويل کيږي، ساري او وبائي مرض دی.

نو رسول اللهﷺ امر کړه چي هغه ځای ته ولاړ سي کوم چي هلته د مسلمانانو د بيت المال اوښان ساتل کېده او د دوی د مرض د علاج دپاره دي د دغو اوښانو بولي او شيدې چښي، دوی هم ولاړل او دغه بولي او شيدې يې څښل، ترڅو چي الله جل جلاله جوړ کړه، کله چي يې صحت پيدا کړی او جوړ سوه نو يې هغه د اوښانو ساتونکي او تربيه کوونکي و وژل، اوښان يې ور سره بوتله او پسله اسلامه بيرته کافران سوه، رسول اللهﷺ د دوی په طلب پسي کِرز بن جابر رضي الله عنه د شلو نفرو اصحاب کرامو په ملګرتيا وليږی او رسول اللهﷺ دغو عُرنيينو ته ښرا وکړه او ويل: الهي! لار ځني ورکه کړې او پر دوی يې تنګه کړې، الله جل جلاله د رسول اللهﷺ دعاء قبوله کړه او د دوی څخه لار ورکه سوه، څو کِرز بن جابر رضي الله عنه پسي ور ورسېدی او دوی يې ونيول، بيا يې د دغو خلکو پښې او لاسونه ور پرې کړه سترګي يې ور وچاودلې او په دغه دښت کي يې تر مرګه پوري پرېښوول، دا د دوی د هغه عمل جزاء وه چي يو وار يې اسلام را وړی او بيا مرتدان سوه، پر دې سربېره يې د اوښانو ساتونکي هم و وژل او د بيتُ المال اوښان يې ور سره بوتله.

ورونو! دا هغه غزاوي او سَرِيې وې چي د خندق تر غزا وروسته پيښي سوي وې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر په دغو ټولو غزاوو او سَرِيو کې داسې تريخ جنګ نه دی سوی چې زيانه وژنه دې پکښې سوې وي، په دغو ټولو غزاوو او سريو کې کوچنۍ کوچنۍ حملې سوې دي چې په حقيقت کې دغو سريو ته موږ معلوماتي دورې او تأديبي حملې ويلای سو، چې دا د هغو قبيلو د ېږولو دپاره کېدې چې تر اوسه يې د اسلام قوت، قوت نه باله.

پسله هغه چې موږ دغه حالات په دقت سره تر نظر وباسو موږ ته دا را معلومېږي چې د خندق تر غزاء وروسته د ورځو تېرېدل د مسلمانانو په ګټه وه او د اسلام د دښمنانو معنويات مخ پر نړېدلو وه، د اسلام دښمنانو ته دا اميد نه ؤ پاته چې پر اسلامي دعوت دې کاميابه سي او د مسلمانانو شان او شوکت دې ور مات کړي، خاصتاً د مسلمانانو برتري او لوړ والی هغه وخت ثابت سو چې قريشو د حديبيې صلحه ور سره وکړه، په حقيقت کې د حديبيې صلحه: صلحه نه وه، بلکه دا فتحه او د اسلام پر قوت اقرار او اعتراف ؤ او دا په جزيرةُ العرب کې د اسلام پر وجود او بقاء اقرار ؤ، اسلام او مسلمانان په رسميت وپېژندل سوه.

د حُدَيبِيې پېښه او صلحه

لکه د مخه چې مو درته وويل: په جزيرةُ العرب کې حالات تر ډېري اندازې د مسلمانانو په ګټه مخ ته تله، د لويې فتحې علامې او د اسلامي دعوت کاميابي په کراره کراره د آسمان په اُفق کې معلومېدل او داسې مقدمې شروع سوې چې مشرکان په دې سره اعتراف وکړي چې د مسلمانانو دا حق دی چې خپل عبادت په مسجد الحرام کې وکړي، هغه مسجد الحرام چې د شپږو کلو را هيسې مشرکانو مسلمانان له هغه مسجده منعه کړي وه.

رسول الله ﷺ په مدينه منوره کې ؤ او داسې خوب يې وليدی چې دیٔ ﷺ او د ده اصحاب مسجد الحرام ته ور داخل سوه د کعبې شريفې کِلی يې واخيستې، پر کعبه شريفه يې طواف او عمره وکړه، ځينو خپل سرونه وخرول او ځينو غچي کړه، رسول الله ﷺ دغه خوب اصحابو کرامو ته و وايه، هغه هم ډېر خوشاله سوه. د دوی دا خيال او ګمان سو چې په دغه کال کې مکې مکرمې ته داخليږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيا نو رسول الله ﷺ په خپلو اصحابو کي دا إعلان وکړی چي زه د عمرې دپاره ځم او که د چا إراده وي چي زما سره عمرې ته ولاړ سي د سفر دپاره دي ځانونه تيار کړي، د مديني منورې ټولو خلکو يعني: ټولو مهاجرينو او انصارو، او د شا وخوا د صحرايي عربو څو لږو نفرو د تګ دپاره آمادګي و نيول، صحرايي عرب ډير نه ور سره و وتل، دغه نور قبيلوي او صحرايي مسلمانان ولي نه ور سره و وتل؟ ځکه د مسلمانانو او قريشو په منځ کي حالات خراب وه، تر اوسه جنګونه سته او قافلې اخيستل کيږي، نو خلکو خاصتاً منافقانو او ضعيف الإيمانه مسلمانانو دا خيال او ګمان کاوه که مسلمانان مکې مکرمې ته ولاړ سي هلته جنګ پېښيږي او مسلمانان پکښي وژل کيږي، نو ځکه د رسول الله ﷺ سره بېله مهاجرينو او انصارو او د ځينو قبيلو لږ افراد، نور څوک د جنګ د بيري نه و وتل.

رسول الله ﷺ د هجرت په شپږم کال د ذوالقعدې په مياشت کي د دوشنبې په ورځ پر خپله اوښه سپور سو د مديني منورې څخه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو، د رسول الله ﷺ سره په دې سفر کي ام المؤمنين أم سَلَمه رضي الله عنها ملګرې وه او د رسول الله ﷺ د اصحابو څخه څوک وايي (۱۴۰۰) نفره ور سره وه او څوک وايي (۱۵۰۰) نفره ور سره وه، د دوی سره په دغه سفر کي بېله تورو نوره اسلحه نه وه ور سره.

رسول الله ﷺ او مسلمانان د مکې مکرمې پر طرف رهي سوه کله چي ذُوالحُلَيفه ته ورسېدل چي اوس آبار علي ورته وايي، دغه ځای د مديني منورې څخه اوه ميله ليري دی او د اهل مديني دپاره ميقات دی هلته يې د عمرې په نيت احرام وتړی او خپلي هَديِ يې علامه داره کړې، دا د دې دپاره چي څوک دغه هَديِ او احرام و ويني هغه په دې پوهيږي چي رسول الله ﷺ د جنګ دپاره نه دی را وتلی، بلکه ځي چي د کعبې شريفي عزت او احترام وکړي نو خلک د ده ﷺ له جنګه په امان دي او څوک نه ځني بيريږي.

اوس نو هَديِ څه شي ده؟ هَديِ هغو اوښانو ته ويل کيږي چي حرم شريف ته د حلالولو دپاره بېول کيږي او علامه داره يا نښاني سي، علامه داره کېدل يې په دې ډول سره دي: چي د اوښ بوک لږ ور زخمي کړي، نو دا د دې علامه ده چي دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښ د الله جل جلاله د رضاء دپاره په حرم کي حلالیږي، چي د دغي علامې په لیدلو سره پر دغه اوښ نه څوک سپرېدل او نه یې آزار ورکاوه، ځکه خلک پوهېدل چي دا د الله جل جلاله د تقرب او رضاء دپاره په حرم کي حلالیږي، یا دغه اوښان داسي نښاني کېدل چي په غاړه به یې یو شئ وځړول سو، داسي شئ به وځړول سو چي د هغه څخه به دا معلومېدل چي دغه اوښ د الله جل جلاله د رضاء دپاره حلالیږي.

رسول الله ﷺ (۷۰) اوښه د هدیي یا د دې دپاره ور سره رهي کړل چي په مکه مکرمه کي یې د الله جل جلاله د رضاء دپاره حلال کړي، په دغه سفر کي د منافقانو څخه هیڅوک نه ور سره و وتل بېله یوه نفره چي د هغه نوم جَد بن قیس ؤ، نور منافقان نه و وتل ځکه هغو ویل: والله محمّد ﷺ او ملګري به یې د قریشو له طرفه حلال کړل سي، دئ مکې او خپلو دښمنانو ته ورځي؟ بېله جنګه او لښکره و هغو ته ځان تسلیموي؟ په والله که یې بېله حلالولو پریږدي، دا د منافقانو خبري وې.

مګر رسول الله ﷺ هم احتیاط وکړی ځکه د کفارو له غدره نه ؤ په امان، نو یې څه وکړه؟ د احتیاط دپاره یې اسلحه هم ور سره واخیستل، مګر دغه اسلحه یې د اوښانو په بارو کي کښېښوول، په خپله دوی اسلحه نه وه ور سره اخیستې، ځکه د اسلحې اخیستل د احرام له حاله سره ضد او منافي دي.

رسول الله ﷺ تر خپل ځان د مخه د معلوماتو دپاره د خُزاعه د قبیلې څخه یو نفر ولېږی چي د قریشو حال ورته را وړي، اوس چي رسول الله ﷺ عسفان ته نژدې سو هغه د معلوماتو نفر ورته راغلی او ویل: د کعب بن لُؤی اولادې (یعني د قریشو قبیلې) د حبشیانو قبیله او نور ډیر خلک ستا د جنګ دپاره را ټول کړي دي او غواړي چي تا د مکې مکرمې د ننوتلو څخه منعه کړي.

رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو سره مشوره وکړه او ویل: نه مو ده خوښه چي دغه خلک چي دا زموږ مخ ته را وتلي دي دوی دالته پرېږدو او موږ د دوی پر کورو حمله وکړو؟ که دوی دالته زموږ په انتظار ناست وه نو به غمجن کښیني او که د خپلو کورنیو د خلاصولو دپاره راغله هلته به یې غاړي ور پرې کړو، او که غواړئ چي د مکې مکرمې پر طرف ور رهي سو؟ که مو څوک په مخ کي و درېدل د هغو سره به جنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو، دغه دوې لارې دي کومه يوه مو خوښه ده؟

ابوبکرالصدّيقﷺ وويل: الله او رسول الله ښه پوهيږي مګر موږ د عمرې دپاره راغلي يو نه د جنګ دپاره، که چيرې زموږ او د کعبې شريفې په منځ کي څوک و دريږي د هغه سره به جنګ کوو، رسول اللهﷺ و فرمايل: نو د الله په نامه سره درځی، مسلمانانو د دغه را وتلو خلکو کورونه پرېښوول او مخ پر مکه مکر مه رهي سوه.

هلته چي قريشو ته د رسول اللهﷺ د را وتلو خبر رسېدلی ؤ نو يې يو مشورتي مجلس جوړ کړی چي په هغه مجلس کي يې داسي فيصله کړې وه: په هره طريقه سره چي وي مسلمانان به نه پرېږدو چي مکې مکرمې ته داخل سي، نه د عمرې دپاره نه د بل مقصد دپاره، اوس چي رسول اللهﷺ د مکې مکرمې إراده وکړه او د هغه راوتلو خلکو د کورو څخه يې مخ واړاوه دلته بيا يو سړئ چي بِشر بن سفيان نومېدی او د بني کعب څخه ؤ ورته راغلی، ويل: قريشو په ذي طوٰی کي درته اړولي دي او دوه سوه سپاره د خالد بن وليد په مشرۍ د مکې مکرمې پر عمومي لار ستا د منعه کولو دپاره درته ولاړ دي.

قريشو د جنګ دپاره تياري او آمادګي نيولې وه، پوره لښکر يې تر مکې مکرمې دباندي را ايستلی ؤ او د حرم پر حدودو يې اړولي وه.

اوس به د مکې مکرمې د ښار او د حرم په باره کي څه معلومات درته بيان سي: د مکې مکرمې په ښار کي کعبه شريفه ده چي پر شا وخوا يې مسجد دی او دغه ځای ته مسجد الحرام ويل کيږي او د مسجد الحرام پر شا وخوا بيا يوه ډيره پراخه منطقه ده چي و هغې ټولي منطقې ته حرم ويل کيږي، د حرم په محُکه او منطقه کي د مکې مکرمې ټول ښار داخل دی بلکه تر ښار دباندي ډيري نوري منطقې هم په حرم کي داخلي دي، حتّٰی مِنٰی هم په حرم کي داخله ده خو عرفات تر حرم دباندي دی.

مقصد دا چي د حرم منطقه ډيره پراخه منطقه ده او په دغه حرم کي جنګ او ښکار نه دي روا، حتّٰی د وُنو او وښو پرېکول يې هم نه دي جايز، دا د أمن منطقه ده او ټول قِسم تجاوزونه پکښي حرام دي حتّٰی په جاهليت کي هم هلته جنګ کول حرام وه، بيا نو د حرم څخه دباندي يوه بله منطقه ده چي هغه ته ميقاتونه ويل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، میقات یا میقاتونه هغه ځایونه دي چي هغه چا ته چي د حج یا عمرې نیت یې کړی وي تر دغه میقات بېله احرامه تېرېدل نه دي روا، *که څه هم دغه د احرام مسئله په مذاهبو کي اختلاف لري خو دلته زموږ مقصد قصه ده نه د احرام مسئله، چي هغه د إحرام احکام بیا د ځان دپاره مفصل بیان لري.*

څرنګه چي رسول اللهﷺ د عمرې إراده درلوده نو یې د میقاته څخه احرام و تړی او دغه ټوله لار چي پنځه سوه کیلو متره یا تر هغه هم زیاته کېږي تر مکې مکرمې پوري راغلی، خو دلته بیا قریش تر هغه حرم دباندي ور وتلي دي چي په هغه کي نه جنګ جائز دی او نه ښکار.

قریش ولي تر حرم دباندي ور و وتل؟ ځکه که رسول اللهﷺ د حرم منطقې ته داخل سي بیا یې نو ایستل مشکل دي ځکه په حرم کي جنګ نه دی روا او که بیا په حرم کي جنګ ور سره وکړي دغه خبر په عربو کي نشرېږي چي قریش په حرم کي خلک وژني او جنګ ور سره کوي، نو د حرم عزت او حرمت ماتېږي چي دا کار په عربو کي ډېر بد او ناروا کار دی، نو قریشو ډېر کوښښ کاوه چي مسلمانان د حرم منطقې ته نه سي داخل ځکه که حرم ته ننوتل بیا یې دوی د عمرې کولو څخه نه سي منعه کولای.

اوس قریشو د مکې مکرمې او مدینې منورې پر هغه لویې او عمومي لار ترحرم دباندي واړول او د مسلمانانو د جنګ دپاره د تیارسی په حالت کي دي، د دغه لښکره سره د قریشو ځیني مشران هم ور سره وه خو ټول مشران نه وه ور سره چي د هغې جملې څخه ابوسفیان چي په دغه وخت کي د مکې مکرمې عمومي مشر ؤ دننه په مکه مکرمه کي دی، د لښکره سره نه ؤ موجود او د قریشو لښکر قسم کړی دی چي مسلمانان به و حرم ته دننه نه پرېږدو نه د عمرې دپاره نه د بل کار دپاره، قریشو د سپرو یوه ټولۍ هم جوړه کړې وه چي مشر یې خالد بن ولید ؤ او په دغه وخت کي پر هغه خپل دین یعني: شرک ؤ او دې ټولۍ به هم شا وخوا پیره او ګزمه کول.

لکه د مخه چي مو درته و ویل: یو نفر چي نوم یې بشر بن سفیان الکعبي ؤ و رسول اللهﷺ ته په لار کي خبر ور وړی چي قریش د جنګ دپاره را وتلي دي او د پړانګانو پوستونه یې اغوستي دي، د قریشو دا عادت ؤ چي د سخت جنګ إراده

(c) ketabton.com: The Digital Library

به یې وه نو به یې د پړانګانو پوستونه واغوستل، رسول الله ﷺ و فرمایل: د قریشو پر حال دي افسوس وي، څه تاوان ور رسېدی که یې زه د خلکو سره پرې ایښې وای یعني: زما او د نورو خلکو په منځ کي نه را لوېدلای، که زه پر خلکو کامیابه سوی وای دا د دوی کامیابي وه، زما شرف او عزت د دوی شرف او عزت دی او که بیا چیري زه وژل سوی وای دا هغه شئ ؤ چي دوی یې غواړي، قریش ولي دغه عناد او عداوت کوي؟ حتّی غواړي چي د عمرې څخه مي منعه کړي، د قریشو د دغه موقف او دریزه څخه رسول الله ﷺ ډېر خواشینی سو، قریش هیڅ نه نرمیږي حتّی نه غواړي چي رسول الله ﷺ ته د عمرې کولو اجازه ورکړي.

بیا نو رسول الله ﷺ اصحاب کرامو ته و ویل: په تاسي کي داسي څوک سته چي د قریشو د لښکر تر شا مي تېر کړي؟ یعني: د غیر مشهوري لاري څخه حرم ته داخل سو؟ ځکه مکې مکرمې ته د داخلېدلو لاري معلومي او مشهوره وې، خو اوس چي رسول الله ﷺ د مدینې منورې څخه د عمرې دپاره راغلی دی نو غواړي چي پر یوه نا بلده لار مکې مکرمې ته ننوزي او د قریشو له شره خلاص سي.

یوه د اصحاب کرامو څخه و ویل: یا رسولَ الله! زه دي پر نابلده لار حرم ته داخلوم، رسول الله ﷺ و فرمایل: درځه، دغه سړي مسلمانان پر داسي لار رهي کړه چي هغه اصلاً لار نه وه، ډېر تکلیف، ستړیا او مشکلات پر تېر سوه (۱۴۰۰) نفره یې پر داسي لار رهي کړي دي چي هغه لار نه ده، ډبري او زوزان، لوړي او کښته، غرونه او شېلې، ډېر په تکلیف او زحمت سره رهي دي، خو بیا هم لار صحي وه ځکه مسلمانان د کفارو د لښکر تر شا تېر سوه، کفار په هیڅ نه وه خبر دوی تر اوسه د مسلمانانو د را تګ په انتظار کي وه مګر مسلمانان تېر سوي وه او د کفارو د لښکر شا ته وه، اوس نو رسول الله ﷺ او مسلمانان د حرم منطقې ته ور نژدې کېږي او کفار لا هلته پر هغه خپل ځای په انتظار کي دي، مسلمانان دومره مخ ته ولاړل چي د حرم علاموته ورسېدل.

ورونو! په هغه وختو کي هم قریشو داسي خاصي علامې ایښوولې چي په هغه سره یې د حرم منطقه معلومول دا د دې دپاره چي له دغه ځایه باید د حرم احترام او عزت وساتل سي، لکه نن ورځ چي د حرم د منطقې د پېژندلو دپاره خاص ځلي یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دروازې د ششک پر قسم ډيري ښايسته علامې اېښوول سوي او جوړي سوي دي.

نو رسول الله ﷺ او مسلمانان دغه د حرم علامو ته دومره ور نژدې سوه چي د دوی او د حرم د علامو تر منځ فقط څو ګامه يا قدمه پاته دي، خو د مخه تر دې چي مسلمانان د حرم منطقې ته ور داخل سي د رسول الله ﷺ اوښه ښېله دې څخه چي رسول الله ﷺ يې چوکه کړي په خپله إراده چوکه سوه (څنګنونه يې کت کړه او پرې وتل) رسول الله ﷺ کوښښ وکړی چي ولاړه يې کړي اوښه نه ولاړېږي، صحابهٔ کرام راغله چي اوښه ولاړه کړي، کشوي يې، وهي يې، پوري وهي يې خو اوښه هيڅ حرکت نه کوي، صحابهٔ کرام وايي: يا رسولَ الله! اوښي ته شر پېښ سو، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا، شر نه دی ورته پېښ بلکه دا هغه چا له تګه منعه کړه کوم چي د أبرهه فيل يې له تګه منعه کړی.

د فيل قصه خو مخ کي درته بيان سوې ده: هغه د أبرهه فيل چي محمود نومېدی او أبرهه غوښته چي په ده سره کعبه شريفه ونړوي او فيل پرېوتی د کعبې شريفي پر طرف هيڅ نه ورتلی، هغه څوک ؤ چي دغه فيل يې د تلو او د کعبې شريفي د نړولو څخه منعه کړی؟ هغه الله جل جلاله ؤ، اوس هم هغه الله جل جلاله دی چي د رسول الله ﷺ اوښه يې د يوه حکمت دپاره د دې څخه منعه کړه چي حرم ته داخله سي، بيا يې اوښه ولاړه کړه بير ته يې د شا پر طرف بوتله، څو هلته يې د حديبيې په آخر کي واړول، رسول الله ﷺ امر وکړی چي دلې واړوی، مسلمانانو تر حرم دباندي په داسي ځای کي واړول، چي دلته د جنګ څخه هم نه دي په امان او اوبه هم نسته.

امام بخاري د جابر رضي الله عنه څخه روايت کوي: چي د حُديبيې په ورځ خلک ډېر تږي سوه او د رسول الله ﷺ سره فقط يوه مشکوله اوبه ور سره وې چي په هغو اوبو يې اودس تازه کاوه، خلک په تلوار سره راغله او د رسول الله ﷺ پر شا وخوا را وګرځېدل، رسول الله ﷺ وويل: څه درته پېښه ده؟ دوی ويل: يا رسولَ الله! موږ نه د څښلو دپاره او نه د اوداسه دپاره اوبه لرو په ټول لښکر کي فقط دغه اوبه موجودي دي چي دغه ستا سره دي، رسول الله ﷺ خپل مبارک لاس دغه د اوبو په مشکوله کي کېښناوه او د ده ﷺ د ګوتو څخه داسي اوبه را بهېدلې لکه چينې چي را بهيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو وايي موږ هم و څښلې او هم مو اودسونه په تازه کړه، يو چا د جابر ﷜ څخه پوښتنه وکړه چې تاسي څو نفره واست؟ جابر ﷜ و ويل: که موږ سل زره نفره هم وای دغه اوبه مو بسېدلې، خو موږ يو زر او پنځه سوه نفره ؤ.

ورونړو! د رسول الله ﷺ د مبارکو ګوتو څخه د اوبو بهېدل يو وار نه بلکه په مختلفو وختو او مختلفو ځايو کې څو واره په تکرار سره پېښ سوي دي.

او بيا هلته په حديبيه کې د مسلمانانو د اړولو ځای ته نژدې د اوبو يو حوض يا څاه ؤ، په دغه حوض يا څاه کې دومره لږ اوبه وې چې خلکو په لپه ځني را اخيستلې او ډير ژر هغه اوبه خلاصي سوې، خلکو بيا د اوبو د نيستي والي او تندي څخه و رسول الله ﷺ ته شکايت وکړی، رسول الله ﷺ د خپلو غشو د جعبې څخه يو غشی را وايستی او ويل: دغه غشی په دغه حوض کې و دروی، راوي د حديث وايي: په والله د دغه غشي له ځايه څخه تر هغو اوبه را وتلې يا بهېدلې چې موږ له دغه ځايه څخه بارېدلو چې دا هم دلته په حديبيه کې د رسول الله ﷺ بله معجزه وه.

بيا نو رسول الله ﷺ و فرمايل: که قريشو زه داسي لاري ته وبللم چې په هغه کې صلةُ الرّحم موجود ؤ، زه به د دوی سره هغه لار قبوله کړم، يعني: که قريشو نرمي را واخيستل او د صلحي طلب يې کاوه زه به صلحه ور سره وکړم، رسول الله ﷺ د صلحي او دوستي په نيت دلته واړول، ځکه الله جل جلاله د يوه حکمت دپاره د مکې مکرمې د ننوتلو څخه منعه کړی.

هلته قريشو ته حال ورغلی چې رسول الله ﷺ د دوی تر ښا تېر سو او قريبه ده چې حرم ته ننوزي، قريش وارخطا سوه ځکه که مسلمانان حرم ته داخل سي د دوی دپاره مشکلات جوړېږي، نو په ډير تلوار د مسلمانانو طرف ته ورغله، وې ليده چې مسلمانانو تر حرم دباندي خېمې درولي دي قريش په تعجب کې سوه! ځکه د مسلمانانو په وسه پوره وه چې حرم ته داخل سي مګر نه دي داخل سوي مقصد يې څه دی؟ کفارو هم دالته واړول او ويل: موږ بايد پوه سو چې د مسلمانانو مقصد څه دی؟ که يې عمره مقصد وای خو حرم ته به داخل سوي وای بلکه د دوی مقصد جنګ دی نو ځکه تر حرم دباندي يې اړولي دي او اسلحه هم ور سره ده او په عين

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال کې يې احرام هم تړلی دی؟ کفارو ته يقيني او ثابت حال نه معلوميږي چې مسلمانان د جنګ إراده لري؟ که د عمرې؟

رشتيا هم د مسلمانانو حالت دواړه احتماله لري ځکه که يې د عمرې إراده وای خو دننه په حرم کې به يې اړولي وای، اوس مشرکان په تردد کې دي چې څه وکړي؟ آيا دغه عمره کوونکي د مکې مکرمې د ننوتلو څخه منعه کړي؟ او بيا دا خبره په نورو عربو کې نشر سي چې قريش خلک د عمرې څخه منعه کوي او هغه بيا پر قريشو بد ووايي، نو قريشو وويل: معلومات به يې وکړو او خبره به په يقيني ډول ځان ته معلومه کړو چې مسلمانان د جنګ دپاره راغلي دي که د عمرې دپاره؟

اوس چې رسول الله ﷺ او مسلمانانو دلته واړول او مطمئنه سوه، نو بُديل بن ورقاء الخُزاعي چې د خُزاعه د قبيلې د مشرانو څخه ؤ او په دغه وخت کې په مکه مکرمه کې ؤ د څو نفرو سره و رسول الله ﷺ ته ورغلی.

تاسي ته معلومه ده چې د خزاعه قبيله په عمومي ډول که مشرکان وه که مسلمانان د رسول الله ﷺ خير غوښتونکي وه او نه يې غوښتل چې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو سره دي جنګ وسي.

نو دغه بُديل که څه هم د قريشو څخه نه ؤ خو په مکه مکرمه کې يې کور درلودی او هلته يې ژوند کاوه، نو بُديل چې په دغه وخت کې پر شرک ؤ او بيا په وروسته کې مسلمان سو و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ورته وايي: کعب بن لُؤی (يعني قريشو) د لښکره سره په حديبيه کې اړولي دي چې ستا سره د جنګ کولو إراده لري او کعبې شريفې ته دي نه پرېږدي، رسول الله ﷺ و فرمايل: موږ د چا د جنګ دپاره نه يو راغلي بلکه موږ د عمرې د آداء کولو دپاره راغلي يو، قريش هم جنګ ستړي کړي دي او تاوانونه يې ور رسولي دي که د دوی خوښه وي زه به دوی ته څه موده مهلت ورکړم ما او خلک دي سره پرېږدي که زه پرخلکو غالبه سوم، بيا نو د دوی خوښه ده که هغه شي ته داخلېدل چې خلک پکښې داخلېږي داخل دي سي (يعني: که اسلام ته داخلېدل داخل دي سي) او که نه هوسا خو به سي او که قريش بيله جنګه بل شئ نه قبلوي نو زما دي قسم په هغه ذات وي چې زما د نفس اختيار د هغه په قدرت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې دغه زما پر دین به تر هغو ور سره وجنګېږم چې یوازې غاړه مې پاته کېږي (یعني: تر څو چې یوازې زه پاته یم لا به هم پر دغه دین جنګېږم)

بُدیل و ویل: زه به قریشو ته دغه ستا خبري ورسوم، نو بدیل قریشو ته ورغلی او ویل: زه اوس د دغه سړي له طرفه څخه راغلم (چې مقصد یې رسول الله ﷺ ؤ) او ما د هغه څخه څو خبري واورېدې که مو خوښه وي هغه خبري به درته بیان کړم، د قریشو ناپوهانو و ویل: موږ دې ته ضرورت نه لرو چې د هغه له طرفه یوه خبره هم را ته وکړې، مګر د قریشو د عقل خاوندانو و ویل: وایه څه دې ځني اورېدلي دي؟ بدیل هغه خبري چې د رسول الله ﷺ څخه یې اورېدلي وې ورته وکړې او بُدیل و ویل: د مسلمانانو مقصد عمره ده پرې یې ږدی، قریشو ویل: یا والله هیڅکله به را څخه را نه سي، که څه هم د عمرې دپاره وي مګر زموږ په اجازه، ده به اول زموږ څخه اجازه اخیستې وای او بل ته څه پوه سوې چې دیٔ ﷺ د عمرې دپاره راغلی دی؟ بُدیل ویل: دغسي خبري مي ور سره وکړې، قریشو ویل: دا صرف د خولې خبري دي موږ یې څنګه ومنو؟

قریشو د تاکید او پوره معلومات دپاره یو بل مشر ور ولېږی چې نوم یې مَکرَز بن حفص ؤ، کله چې مَکرز ور رهي سو او رسول الله ﷺ ولیدی نو یې وفرمایل: دا د غدر او خیانت سړیٔ دی، څرنګه چې دغه دوو لښکرو مخ په مخ سره اړولي وه، د دوی په منځ کي ډېره زیاته اولیري مسافه نه وه موجوده، دغه نفر پر پښو تله او راتله.

نو کله چې رسول الله ﷺ دغه مَکرز ولیدی وې فرمایل: دغه سړیٔ غادر او چمبازه دی، مکرز د مسلمانانو لښکر ته ورغلی، رسول الله ﷺ هغه خبري ورته وکړې چې بُدیل ته یې کړي وې خو مَکرز بېله دې څخه چې د چا سره نوري خبري وکړي په صحابهٔ کرامو کي ګرځېږ دې خوا ها خوا ته ګوري ټول حالات یې تر نظر و ایستل او بیرته ولاړی، قریشو ورته ویل: یا مَکرَز! څه نظر دي دی؟ ده ویل: خبره نا معلومه ده ښایي د عمرې نیت یې وي ښایي د جنګ نیت یې وي، ځکه اسلحه ور سره ده، قریشو ورته و ویل: تا خبري ور سره وکړې؟ پوښتني دي ځني وکړې؟ ده ویل: یا، قریشو ویل: یا دا نه ده صحي، یو بل نفر به ور ولېږو چې پوره معلومات یې وکړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو يې د حبشيانو د قبيلې يو مشر چې حُلَيس بن علقمه نومېدی او په دغه وخت کې دالته په مکه مکرمه کې موجود ؤ ور ولېږی.

ورونو! د حبشيانو قبيله څنګه دلته په عربو کې په وجود راغله؟

هغه داسي: کوم مريان چې د پخوا څخه په جزيرةُ العرب کې موجود وه او بيا د وخت په تېرېدلو سره آزاد سوي وه، هغه په يوه منطقه کې سره يو ځای کېدل او د ځان دپاره يې يوه قبيله په وجود راوړې وه چې د (احابيش قبيله) ورته ويل کېده او د وخت په تېرېدلو سره له دې قبيلې څخه يوه ډېره لويه او قوي قبيله جوړه سوه، دغه خلک اصلاً حبشيان او د حبشې وه، څرنګه چې ډېر وخت يې په عربو کې تېر کړی ؤ نو يې ژبه هم عربي وه، لباس او عادات يې هم د عربو وه او مشرکان وه، مګر بيا هم د احابيش په نامه سره معروف او مشهور وه او د احابيش قبيله ورته ويل کېده (خو ځوک وايي يا! دغه قبيله چې احابيش ورته ويل کيږي يوه عربي قبيله ده او د بني کنانه څخه دي) نو حُلَيس بن علقمه د احابيش د قبيلې مشر په دغه وخت کې په مکه مکرمه کې موجود ؤ، قريشو ورته و ويل: يا حُليس! ته ورسه او معلومات يې وکړه چې دغه خلک د څه شي دپاره راغلي دي؟

حُليس بن علقمه ور رهي سو (دغه د أحابيش قبيله هم لکه نور عرب مشرکان وه د بُتانو عبادت يې کاوه حج او عمره يې کول، ټول کارونه يې د مشرکانو وه) اوس چې رسول الله ﷺ دغه د حبشيانو رئيس حُليس بن علقمه وليدی وې فرمايل: دغه سړی د هغو خلکو څخه دی چې د هَديِ عزت او احترام لري، هغه اوښان چې په حرم کې حلاليږي و ده ته مشرف او محترم دي او هغه ځوک چې بيت الله ته هَديِ را ولي هغه هم ده ته محترم او معزز وي، نو رسول الله ﷺ و فرمايل: کله چې دغه د حبشيانو رئيس را نژدې سي دغه هَديِ د ده مخ ته وروباسی چې وېويني.

کله چې حُليس بن علقمه را نژدې سو مسلمانانو هم هَديِ ورته را وايستلې او دوی تلبيه ويل، حُلَيس چې هَديِ وليدلې او د دوی تلبيه يې واورېدل ويل: سبحان الله! قريشو ته دا نه ښايي چې دغه خلک د بيت الله څخه منعه کړي دغه هَديِ او تلبيه ويل په خپله يوه ښکاره علامه ده چې مسلمانان د عمرې إراده لري، نو حُليس بيرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریشو ته ورغلی او ویل سړئ د عمرې إراده لري، قریشو ویل: څه پوه سوې؟ حُلیس ویل: هَدیِ ور سره دي، قریشو ده ته ډیر سخت جواب ورکړی او ویل: ته صحرایي یې په دې شیانو نه پوهېږې، حُلیس ته قهر ورغلی ویل: یا قریش! موږ ستاسي سره پردې وعده نه ده کړې چي تاسي به د بیت الله څخه هغه کسان منعه کوی کوم چي د کعبې شریفي د تعظیم دپاره راځي، آیا هغه کسان د بیت الله څخه منعه کیږي چي د بیت الله د تعظیم دپاره راځي؟ هغه راغلي دي چي د کعبې تعظیم وکړي او هَدیِ یې را وستلي دي او تاسي یې منعه کوی؟ که تاسي دوی پرې نږدی د دوی او د کعبې په منځ کي و دریږی قسم په الله زه به د حبشیانو قبیله پر تاسي را پورته کړم او پر تاسي به حمله وکړو، قریشو ویل: سړیه ته صبر وکه تلوار مه کوه پرېږده چي موږ خپل معلومات پوره وکړو، په خبرو خبرو یې حلیس آرام کړی که نه د مسلمانانو د عمرې په سبب به د حبشیانو او قریشو په منځ کي جنګ او شخړه پیښې سوي وای.

بیا نو قریشو و ویل: چي یو بل نفر به ور ولېږو، اوس قریش داسي نفر ور لېږي چي هغه د دوی څخه نه وي او خپل نفر په دې سبب نه ور لېږي چي بنایي هغه صحي معلومات رانه وړي بلکه د تعصب څخه کار واخلي او جنګ شروع سي.

نو یې عُروه بن مسعود الثقفي ور ولېږی، عُروه بن مسعود چي د طائف او بني ثقیف مشر او رئیس دی او په دغه وخت کي مشرک ؤ دئ هم په دغه وخت کي په مکه مکرمه کي موجود ؤ، مګر عُروه بن مسعود قریشو ته و ویل: زه داسي نه یم لکه هغه نور نفر هر یو چي معلومات او خبر درته راوړي تاسي یې نه مني چا ته وایاست درواغ وایې، چاته وایاست چي ته صحرایي یې نه پوهېږې نو یې تر خپل تګ د مخه پر قریشو شرطونه کښېښوول او ویل: زه چي هر خبر درته را وړم هغه به مني، قریشو ویل: ته زموږ د مشرانو او اشرافو څخه یې ستا خبره منو ولاړ سه معلومات یې وکړه.

ورونو! د دې دپاره چي په عربو کي د عُروه بن مسعود مقام او درجه در معلوم سي: دئ د هغو دوو نفرو څخه دی چي الله جل جلاله په قرآن مجید کي د کفارو پر ژبه ذکر کړی دی چي کفارو به ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾﴾ [الزخرف: ۳۱]

يعني: کفارو به ويل: ولې دغه قرآن پر يوه نفر د دغو دوو قريو څخه نه نازلېدی، چې دغه دوې قريې مکه مکرمه او طائف دي چې دغه سړئ هم ډېر لوی دی.

د مشرکانو په مکه مکرمه کې وليد بن مغيره مقصد ؤ او په طائف کې يې دغه عروه بن مسعود مقصد ؤ، د کفارو د دې خبرې څخه دا معلومېږي چې دغه دوه نفره په دوی کې ډېر معتبره وه، نو کفارو به ويل: که قرآن پر يوه د دغو دوو نفرو نازل سوی وای مونږ به قبول کړی وای، دا په عربو کې د عُروه بن مسعود مقام او درجه وه، د ده د دغې لوړې درجې په سبب قريشو ده ته وعده ورکړه چې ستا خبره نه درَدوو.

عُروه د مسلمانانو پر طرف ور رهي سو، اوس عُروه غواړي چې ځان ته يقيني معلومات حاصل کړي، هغه د مخه نفر به ولاړه چې بيرته به راغله صحي دلائل به نه وه ور سره چې مسلمانان د جنګ دپاره راغلي دي که د عمرې دپاره، صرف خپله رأيه او نظر به يې و وايه، څرنګه چې عروه هوښيار سړئ ؤ د ځانه سره يې داسي يو تدبير جوړ کړی چې د هغه په عملي کولو سره د مسلمانانو حقيقت معلومېږي، هغه داچې: د مسلمانانو سره بايد داسي خبرې او حرکتونه وکړم چې هغو ته قهر او غضب ورسي، که د دغه قهر په حالت کې د مسلمانانو رَد او جواب سخت او شديد ؤ نو د جنګ دپاره راغلي دي او که مسلمانانو د نرمۍ او آرامۍ څخه کار اخيستی نو د عمرې دپاره راغلي دي.

اوس نو عُروه په دغه نيت ور رهي سو چې داسي کار او خبرې بايد وکړي چې مسلمانان په قهر کړي، عُروه ورغلی او د رسول الله ﷺ سره يې د ملاقات غوښتنه وکړه او ور سره کښېنستی، صحابهٔ کرام هم د رسول الله ﷺ سره ناست دي، څرنګه چې عروه بن مسعود په اسلحه مسلح راغلی او د اسلحې په ايسته کولو هم نه ؤ راضي، نو رسول الله ﷺ هم هغه خپل خاص محافظ يا ساتونکی (چې اوس باډي ګارډ ورته وايي) مغيره بن شعبه رضي الله عنه امر کړی چې خپل د جنګ لباس دي واغوندي او مسلح دي دلته ولاړ وي (دا هم د احتياط دپاره) نو مغيره بن شعبه زغره واغوستل خول يې پر سر کړی، بېله سترګو بل ځای يې نه معلومېدی او توره په لاس د رسول الله ﷺ تر شا د دې دپاره ودرېدی: که چيرې عروه بن مسعود د غدر حرکت وکړي په توره به يې وهي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نو دغه مُغیره بن شُعبه الثقفي د رسول الله ﷺ محافظ څوک دی؟

هغه د دغه عروه بن مسعود الثقفي وراره دی او عروه یې اکا دی مګر دغه خپل اکا یې نه پېژني ځکه مغیره زغره او خول اغوستي دي او مخ یې نه لیدل کېږي.

اوس چې عروه د رسول الله ﷺ مخ ته کېنښستی و رسول الله ﷺ ته وایي: یا محمّد! راغلی یې چې مکې ته په زور ننوزې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: یا، زه اصلاً د عمرې دپاره راغلی یم او تقریباً هغه خبري یې ورته وکړې چې بُدیل بن ورقاء ته یې کړي وې، بیا عُروه ورته وایي: یا محمّد! که ته د خپله قومه سره جنګ وکړې آیا تر دغه د مخه تا په عربو کي اورېدلي دي چې یو چا دي پر خپل قوم حمله کړې وي بېله تا څخه؟ اوکه چیري ته جنګ هم ور سره وکړې په والله زه ستا پر شا وخوا داسي مخان وینم چې دوی به تښتي او تا به یوازي پرېږدي، په دغه خبره ابوبکرالصدّیق ﷺ ته قهر ورغلی نو یې صبر نه سوای کولای نو یې عروه ته یې و ویل: ته دغه دلات تئ روه، آیا موږ تښتو او دیٔ ﷺ یوازي پرېږدو؟

ورونو! لات! د طائف د خلکو یا د ثقیف د قبیلې دپاره د ډېري یا لرګي یو بت ؤ، په ډېره کي شیدې د کومي خوا وي؟ او که هرڅوک د ډېري تئ روي هغه بیعقل دی او بېځایه امیدونه کوي، نو د ابوبکر الصدّیق ﷺ د خبري مقصد دا ؤ چې ته په دغه امید چې موږ به دیٔ ﷺ پرېږدو داسي یې لکه د لات تئ چې روې، لات د طائف د خلکو بت ؤ او عروه هم د طائف دی چې په دغه خبره کي عُروه ته ډېر اهانت او سپکاوی ؤ، رسول الله ﷺ و ابوبکرالصدّیق ﷺ ته و ویل: پرې یې ږده یا ابا بکر! ځکه رسول الله ﷺ د عروه په مقصد پوهېدی چې دیٔ غواړي مسلمانان په قهر کړي.

عروه بن مسعود چې د ابوبکر الصدّیق ﷺ ترخه خبره واورېده ویل: دا څوک دی؟ خلکو ویل ابوبکر، نو یې ابوبکر ته وکتل او ویل: که چیري زه ستا تر احسان نه وای لاندي ما به ستا د خبري جواب در کړی وای.

په پخوا کي ابوبکر الصدّیق ﷺ د عروه سره د یوه وژل سوي سړي په دیت کي مالي مرسته کړې وه نو عروه و ویل: د هغه احسان په سبب چې تا را سره کړی دی څه نه وایم، خیر د ابوبکر الصدّیق ﷺ او عروه په منځ کي خبره په آرامي سره پای ته ورسېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هغه وختو کې د عربو دا عادت ؤ که به یو چا غوښته چې د ده په حضور هغه مقابل طرف په قهر کړي نو به یې د خبرو په منځ کې د هغه ږیره ونیوله. اوس عروه غواړي چې رسول الله ﷺ ته قهر ور ولي، نو یې لاس ور اوږد کړی غواړي چې د رسول الله ﷺ ږیره ونیسي، اصلاً دغه کار د ادبه ښخه لیري هم دی سپک کار دی بیا نو د رسول الله ﷺ په مقابل کې؟ خو عروه بن مسعود چې لاس ور اوږد کړی د مغیره بن شعبه د توانه و وتل توره یې واړول د توري په چپه طرف یې عروه بن مسعود پر لاس و واهه او هغه یې له دې ښخه منعه کړی چې لاس یې و رسول الله ﷺ ته ور ورسیږي او ویل: لاس دي د مخه تر دې چې در ښخه پرې سي د رسول الله ﷺ ښخه لیري کړه، لاس دي در تهولوې که یې درپرې کړم؟

عُروه و بېربدی ځکه د توري واری ؤ نو ویل دا قهرمن او بد طبیعته څوک دی؟ دا ولي داسي کوي؟ ما غوښتل چې خبري درسره وکړم.

رسول الله ﷺ و خندل ویل نه یې پیژنې؟ عروه ویل: یا.

رسول الله ﷺ و فرمایل: دا ستا وراره مُغیره بن شعبه دی، عروه بن مسعود ورته وویل: اې غادره! اې خائنه! ما ستا بدی پرون درپرېولې.

عروه بن مسعود په دې خبره کې یوې قصې ته چې د مخه پېښه سوې وه اشاره وکړه چې هغه قصه داسي وه:

مغیره بن شعبه الثقفي چې اوس مسلمان او د مسلمانانو سره دی، دی څنګه مسلمان سو؟ مغیره بن شعبه د بني مالک د خلکو د یوې ډلې سره د مصر پاچا مُقَوقِس ته ورغلی، د بني مالک خلک آرام پاسته او اُدبناکه خلک وه، مګر مغیره شوخ، قهرمن او بې پروا سړی ؤ، نو مغیره د مقوقس سره په خبرو کې د ادب او احترام خیال او مراعت نه کاوه او هغه نورو په ډیر احترام خبري کولې، کله چې دغه نفر د مصره ښخه بیرته را رهي کېدل نو مقوقس پاچا امر وکړی چې تهولو ته دې انعامونه او سوغاتونه ورکول سي بېله مغیره ښخه ځکه هغه زما احترام نه کاوه (مغیره ته یې شئ ورنه کړی)

نو د بني مالک تهول نفر د مصره ښخه د مالو، هِدیو، انعامو او سوغاتو سره را و وتل بیله مغیره ښخه، مغیره ته هم قهر ورغلی چې د ده سره ولي داسي معامله

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وضعیت وسو؟ تر مصره پورې یې سفر وکړی او د ها خوا ښه سوغاته راځي؟ دا غیر معقوله ده، اوس چې د ها خوا پرلارې را رهي دي د بني مالک نفر د شپې بیده سوه مغیره بن شعبه چې ویښ دی ور ولاړ سو او هغه نفر یې ټول و وژل، ټوله دیارلس نفره وه هغه یې ټول و وژل او هغه مالونه چې د هغو سره وه هغه مغیره واخیستل.

دا خبر بني مالک ته ورسېدی چې مغیره د دوی نفر و وژل، نو د بني مالک ټوله قبیله را پورته سوه او د بني ثقیف څخه یې وغوښتل چې مغیره ور تسلیم کړي، مګر مغیره د بني ثقیف د اشرافو څخه یو شریف دی، د هغو د مشرانو د کورنیه څخه دی او په عربو کي د قومیت مراعت ډېر زیات کېدی او په دوی کي دا متل ؤ:

(أنصُر أخاکَ ظالماً أو مَظلُوماً) یعني: د ورور مرسته دي کوه که ظالم وي که مظلوم.

یعني: په حق پسي مه ګرځه قوم پرستي کوه، دا د جهالت د وختو متل دی.

اوس که څه هم مغیره د دیارلس نفرو قاتل ؤ خو قوم یې نه غوښتل چې دئ و بني مالک ته تسلیم کړي، خبره تر داسي اندازې ورسېدل چې قریبه وه د بني مالک او بني ثقیف تر منځ لوی جنګ پېښ سي، دواړو قبیلو لښکري جوړي کړې او د جنګ میدان ته هم سره را و وتل خو په دغه وخت کي د عربو یو هوښیار سړئ و عروه بن مسعود ته ورغلی ویل: یا عروه! ته یو سردار او د عربو د مشرانو څخه یې ته تر دې هوښیارېږې چې جنګ دي وکړې، مه دي خپل قوم تباه کوه او مه بني مالک بربادوه، عروه ویل: نو څنګه وکړم؟ هغه نفر و ویل: زما مشوره دا ده چې بني مالک ته د دغو دیارلسو نفرو دیت ورکړې، عروه بن مسعود هم د دغه سړي خبره و منل او د وینو تویولو څخه یې ځان وساتی، بني مالک ته یې د دیارلسو نفرو دیت ورکړی، د بني مالک او بني ثقیف په منځ کي چې کومه شخړه وه هغه پای ته ورسېدل.

مګر مغیره چې بیا هغه دیارلس نفره و وژل او د هغو مالونه یې واخیستل نو مدینې منورې ته ولاړی او مالونه یې هلته ور سره یُووړل، په مدینه منوره کي یې خپل اسلام اعلان کړی او مسلمان سو، رسول الله ﷺ ورته و ویل: اسلام دي ښه! صحي دی مګر غدر او خیانت دي یا، نه یې قبلوو، مال باید بیرته بني مالک ته ورکول سي، نو د رسول الله ﷺ په امر د مغیره رضی الله عنه له لاسه هغه مال و وتی او دئ په مدینه منوره کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمان پاته سو. (دا د مغیره بن شعبهؓ د اسلام قصه وه)

اوس عُروه بن مسعود هغه خبره او هغه واقعه وریاده کړه او ویل: اې غادره! ما ستا بدي پرون در پرېوله، یعني: ما خلاص کړې زه وم چې ته مي له دغه لویه مشکله و ساتلې او ته مي اوس پر لاس په توره وهې؟ مغیرهؓ د خپل اکا په جواب کي و ویل: هٰذا رسولُ الله، یعني: هو! ستا ټول احسانونه پر ما سته هر څه چي وایې هغه صحي دي مګر دا رسول الله دی دلته به لاس نه اوږدوې.

ښه متوجه سی: دا د رسول اللهﷺ پر دفاع او ساتنه د اصحاب کرامو حرص ؤ چي خپل اکا یې هم ولړبې ادبی ته نه پرېښاوه.

په دغه وخت کي چي عروه بن مسعود ناست دی د لمانځه وخت سو بلالؓ ولاړ سو آذان یې وکړی، رسول اللهﷺ د اوداسه تازه کولو دپاره ولاړ سو، عروه بن مسعود ناست دی او ورته ګوري، رسول اللهﷺ اودس تازه کوي اصحاب کرام پر راټول دي، رسول اللهﷺ چي د اوداسه په تازه کولو کي هره عُضوه یا اندام مینځي، یعني: مخ، لاس، پښه، صحابهٔ کرام هغه اوبه په لاسو کي نیسي او بیا یې په خپلو ځانو پوري موږي، رسول اللهﷺ خوله پرېوله او هغه اوبه یې تُو کړې، صحابهٔ کرامو هغه اوبه ونیولې او په ځانو پوري یې موږي.

عروه په تعجب کي سو چي دا څومره عزت او محبت دی چي دغه خلک یې د رسول اللهﷺ سره لري؟ بیا یې د مسلمانانو لمونځ ولیدی چي ټول په صفو کي منظم ولاړ دي، رسول اللهﷺ د مخه دی او ټول مسلمانان یې په یوه تکبیر اطاعت کوي، عروه بن مسعود په دغومره کفایت وکړی د رسول اللهﷺ او مسلمانانو سره یې نور بحث او خبري و نه کړې بیرته قریشو ته ورغلی او د هغو د مشرانو سره کښېنستی.

قریشو ویل: وایه څه دي ولیدل او څه خیال دي دی؟ عروه و ویل: د مخه تر دې چي خپله رأیه او نظر درته و وایم! زه وکسرٰی ته د هغه په پاچهي کي ورغلی یم، قیصر او نجاشي ته د هغو په پاچهیو کي ورغلی یم په والله ما یو هم نه دی لیدلی چي په خپله پاچهي کي دي تر محمّدﷺ په خپلو اصحابو کي معزز او محترم وي، والله ما هیڅ داسي پاچا نه دی لیدلی چي خلک دي داسي محبت او ادب، عزت او احترام

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور سره کوي لکه د محمّد اصحاب چې يې د محمّد سره کوي، که به يې ناړي تو کړې هغه پر مځکه نه لوېدې بلکه د ده د ملګرو څخه به بيا د يوه په اورغوي کې وې او هغه به يې په خپل مخ او پوست پوري مښلې، که به يې يو امر وکړی په ډېره چابکې سره يې هغه د ده امر پرځای کاوه، که به يې اودس تازه کاوه قريبه وه چې دوی خپل ځانونه د ده د اوداسه پر اوبو ووژني، که به يې خبري کولې دوی به چپ وه او ده ته يې د ده د عزت په سبب په تېز نظر سره نه کتل، دا څومره عزت او احترام دی؟ ما هيڅوک په دې شکل سره نه دی ليدلی.

نو اوس که چيري تاسي جنګ ور سره وکړی هيڅ وخت يې و تاسي ته نه درتسليموي تر څو چې د دوی د شمېر پر اندازه نفر درېکښې و نه وژني، يعني: بېله وژلو د يو زر څلور سوه نفرو يې نه درتسليموي او که بيا دوی په تاسي کې دومره نفر و وژني بيا نو ستاسي په ژوند کې څه خوند پاته کيږي؟

ورونو! د دغي جملې په مقصد او معنٰی پوه سواست؟ يعني: تر هغو يې نه در تسليموي چې تاسي د ده ټول ملګري و نه وژنی او چې تاسي د ده ټول ملګري وژنی نو د دوی لاسونه خو نه دي تړلي په تاسي کې هم په دغه اندازه نفر وژني او کوم وخت چې په تاسي کې يو زر او څلور سوه نفره و وژل سي بيا نو ستاسي په ژوند کې څه خوند پاته کيږي؟

قريشو ورته و ويل: ستا څه فکر دی؟ عروه بن مسعود و ويل: زما نظر دا دی چې صلحه ور سره وکړی او صلحه به پر دې وي چې سږ کال به عمره نه کوي ځکه تاسي نه غواړی چې مسلمانان سږ کال مکې مکرمې ته داخل سي.

اوس چې د قريشو بې پروا او ناپوهو ځوانانو وليدل چې د دوی مشران د صلحي خبري کوي او د صلحي طرف ته يې ميل دی نو يې داسي يو عمل او کار وسنجاوه چې د صلحي خبري له منځه يوسي، دغو ځوانانو داسي فيصله وکړه چې د شپې به د مسلمانانو لښکرته ور ننوزو او هلته به داسي کارونه کوو چې جنګ شروع سي، نو واقعاً هم دکفارو ځوانانو د دغي فيصلې پر عملي کولو اقدام وکړی (۷۰ يا ۸۰) نفره مشرکان د شپې د جبل تنعيم له طرفه پر مسلمانانو را کښته سوه غواړي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو په لښکر ور ننوزي، خو د مسلمانانو د پیره دارانو قومندان محمّد بن مسلمه رضي الله عنه وینې او بیداره دی او د کفارو دغه حرکت ویني، نو یې د مسلمانانو یوه ډله امر کړه چې اسلحه واخلي او دغه نفر د شا له طرفه محاصره کړي او بله ډله د مخ د طرفه ورغله او پر دوی را وګرځېدل، دغه (۷۰ ، ۸۰) نفره یې ټول ونیول او رسول الله ﷺ ته یې را وستل، هلته قریشو ته خبر ورسېدی چې ستاسي نفر بندیان ونیول سوه، قریشو د خپلو نفرو د خلاصولو دپاره و جنګ ته ځانونه آماده کړه، مګر دلته رسول الله ﷺ امر وکړی چې دغه نفر ایله کړي او وې فرمایل: موږ د عمرې دپاره راغلي یو نه د جنګ دپاره، پرېږدی چې موږ خپله عمره وکړو، دلته د قریشو قناعت حاصل سو چې رسول الله ﷺ د جنګ إراده نه لري، ځکه که یې جنګ مقصد وای دغه (۷۰، ۸۰) نفره چې د ده ﷺ په لاس کي وه وژلي به یې وای.

مکې مکرمې ته د عثمان بن عفان رضي الله عنه لېږل

رسول الله ﷺ و لیدل چې خبره ډېره اوږده سوه او قریش په خبرو نه قانع کیږي، البته دغه حالت د خواشینی حالت دی دغه ټول تګ او راتګ او خبري بیا هم نتیجه نه لري، رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه د قریشو د لښکر مشران ټول عناد او حسد لري د دوی سره خبري کول فایده نه لري، نو به د مکې مکرمې د عمومي مشره سره چې ابوسفیان دی خبري وکړو.

رسول الله ﷺ عمر رضي الله عنه ته و ویل: یا عمر! ته مکې ته ولاړ سه او د ابوسفیان سره خبري وکړه چې موږ د جنګ دپاره نه یو راغلي غواړو چې عمره وکړو، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! دا درته معلومه ده چې ستا په اصحابو کي پر قریشو تر ما شدید سړئ نسته او په مکه کي زما د قوم څخه هم داسي څوک نه دي پاته چې زما دفاع وکړي، که ته غواړې چې مکې مکرمې یو څوک ته ولېږې داسي څوک ولېږه چې هغه هلته د ساتني نفر ولري، رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه نفر به څوک وي؟ ویل: عثمان بن عفان ولېږه ځکه عثمان د بني اُمیه څخه دی او ابوسفیان هم د بني اُمیه څخه دی، عثمان هلته قوم لري هغه یې ساتي، رسول الله ﷺ هم په دغه نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانع سو او عثمان رضي الله عنه یې د قریشو مشر ابوسفیان ته ور ولېږی ویل ورسه او ورته ووایه: موږ د جنګ دپاره نه یو راغلي بلکه زموږ مقصد عمره ده او دوی و اسلام ته را وبوله او عثمان رضي الله عنه یې په دې سره هم امر کړی چي هغه نارینه مومنان او ښځي مومناني چي په مکه مکرمه کي دي هغو ته ورسه او د فتحي زېری پر وکړه او په دې یې خبر کړه چي الله جل جلاله به خپل دین په مکه مکرمه کي تر داسي اندازې غالبه کړي چي په مکه کي به هیڅوک خپل ایمان نه پټوي.

حضرت عثمان رضي الله عنه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو څو په (بلدح) کي د قریشو پر یوه ډله ورغلی هغو ورته ویل: چیري ځې؟ ده ویل: رسول الله ﷺ د دغسي کار دپاره را لېږلی یم هغو ویل: صحي ده خپل کار ته دي ورځه، د قریشو د جملې څخه أبان بن سعید بن العاص ورته را ولاړ سو د ده یې ښه استقبال وکړی او بیا یې خپل آس ځین کړی عثمان رضي الله عنه یې پر آس ور سره سپور کړی څو مکې مکرمې ته یې ورساوه، عثمان رضي الله عنه خپل پیغام د قریشو مشرانو ته ورساوه، کله چي عثمان رضي الله عنه د خپلو کارو څخه فارغه سو قریشو ورته و ویل: که ته غواړې چي طواف وکړې ویې کړه، عثمان رضي الله عنه و ویل: یا والله هیڅکله به تر رسول الله ﷺ د مخه طواف و نه کړم.

ابوسفیان و حضرت عثمان رضي الله عنه ته و ویل: ته به دلې پاته کیږې تا ته د وتلو اجازه نسته، عثمان رضي الله عنه داسي سو لکه بندي خو ښایي کفارو دئ په دې سبب د تلو څخه منعه کړی وي چي قریش په خپل منځ کي په دغه موضوع کي پوره مشوره وکړي او بیا خپل جواب د عثمان رضي الله عنه په لاس ولیږي، په هر صورت عثمان رضي الله عنه په مکه مکرمه کي ډېر وځنډېدی او هلته بیا رسول الله ﷺ ته داسي خبر ورسېدی چي عثمان وژل سوی دی، رسول الله ﷺ چي دا خبر واورېدی چي د ده ﷺ قاصد و وژل سو نو یې فکر وکړی چي خبره تر جنګه ورسېدل، خپل اصحاب کرام یې امر کړه چي د ده ﷺ سره بیعت وکړي او بیعت پر دې ؤ: که چیري جنګ شروع سي تاسي به نه تښتی.

بیعت شروع سو اصحاب کرام په شوق سره بیعت کوي چي په جنګ کي نه تښتو او یوې ډلي خو بیا پر مرګ بیعت ور سره وکړی، اول هغه څوک چي بیعت یې وکړی هغه ابو سِنان الأسدي رضي الله عنه ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلمه بن الأکوع رضي الله عنه هغه تېز او چابک نفر چي رسول اللهﷺ د ده په باره کي فرمايي: «هُوَ خَيرُ رِجَالاتِنَا» يعني: دئ زموږ په پياده نفرو کي تر ټولو ښه او بهتر دی، ده درې واره پر مرګ بيعت وکړی، يو وار د بيعت په شروع کي بيا د بيعت په منځ کي او درېيم وار د بيعت په آخر کي.

رسول اللهﷺ تر يوې وَني لاندي ناست ؤ او صحابهٔ کرامو بيعت ورسره کاوه، يو يو نفر ورتلی رسول اللهﷺ ته يې لاس ورکاوه او بيعت يې ور سره کاوه نو ټولو هغه صحابهٔ کرامو چي په حُديبيه کي يې اشتراک کړی ؤ د رسول اللهﷺ سره بيعت وکړی (۱۴۰۰) نفرو بېله يوه نفره څخه چي هغه! هغه جَد بن قيس منافق ؤ، دغه منافق به د اوښانو ترشا ځان د دې دپاره پټاوه چي بيعت و نه کړي، يو د صحابهٔ کرامو څخه وايي: ما جَد بن قيس وليدی چي په اوښانو کي ګرځېدی او د دې دپاره يې ځان پټاوه چي بيعت و نه کړي، ده يو سور اوښ درلودی د هغه تر شا پټ ؤ.

کله چي ټول بيعت خلاص سو او عثمان رضي الله عنه په دغه بيعت کي نه ؤ موجود نو رسول اللهﷺ خپل چپه لاس پرخپل راسته لاس کښېښاوهٔ او ويل: زما دغه لاس د عثمان له طرفه دی، يعني: رسول اللهﷺ د حضرت عثمان رضي الله عنه په وکالت د خپل ځان سره بيعت وکړی بيا نو صحابهٔ کرامو و ويل: والله د رسول اللهﷺ چپه لاس زموږ د ټولو تر راسته لاسو فضيلت لري ځکه چي رسول اللهﷺ خپل چپه لاس د عثمان رضي الله عنه د لاس پر ځای استعمال کړی.

کله چي بيعت پای ته ورسېدی رسول اللهﷺ ته خبر راغلی چي هغه د عثمان رضي الله عنه د وژل کېدلو خبر باطل او غلط ؤ، په دغه وخت کي رسول اللهﷺ خپلو اصحاب کرامو ته هغه لوی زېری ورکړی او وې فرمايل: والله هغه څوک چي زما سره يې تر دغه ونه لاندي بيعت کړی دی هغه اور ته نه داخلېږي بېله خاونده د هغه سره اوښ، رسول اللهﷺ دغه منافق پېژندی او ور معلوم ؤ، نو ځکه يې و فرمايل فقط دغه يو نفر جنت ته نه داخلېږي نور تاسي ټول له دوږخه په امان ياست او جنت ته ځی.

دا هغه بيعت دی چي د دغه بيعت په باره کي په قرآن مجيد کي آياتونه نازل سوي دي، الله جل جلاله د سورةُ الفتح په لسم نمبر آيات کي فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ ٱللَّهَ يَدُ ٱللَّهِ فَوۡقَ أَيۡدِيهِمۡۚ﴾. [الفتح: ۱۰]

يعني: بېشکه هغه کسان چي ستا سره بيعت کوي هغه د الله جل جلاله سره بيعت کوي، د الله جل جلاله لاس د دوی پر لاسو سر بېره يا د پاسه دی.

بيا هم الله عزوجل د سورة الفتح په (۱۸) نمبرآيات کي فرمايي:

﴿لَّقَدۡ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ إِذۡ يُبَايِعُونَكَ تَحۡتَ ٱلشَّجَرَةِ﴾.[الفتح: ۱۸]

يعني: خامخا الله جل جلاله د هغو مومنانو څخه په هغه وخت کي خوښ او راضي سوی دی چي ستا سره يې تر دغه ونه لاندي بيعت کاوه.

دا د دغو اصحاب کرامو فضيلت دی چي الله جل جلاله خپله رضاء د قرآن مجيد په آياتو سره څني ښکاره کړې ده او دغه بيعت ته (بيعة الشجره) او (بيعة الرضوان) ويل کيږي، ځوک وايي: دغه بيعت پر مرګ ؤ او ځوک وايي چي دغه بيعت پر دې ؤ چي له جنګه به نه تښتي او دغه ونه د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د خلافت تر وخته پوري ولاړه وه او بيا حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د هغې وُني په قطعه کولو يا پرې کولو امر وکړی، دا هم د دې دپاره: چي خلک د دغي وُني په سبب مشرکان نه سي، يعني: بيا به خلک راځي دغه ونه به مچوي او عبادت به يې کوي.

(لکه نن ورځ چي په ځينو ملکو کي دغه ته ورته کارونه کيږي خلک وُني او ډبري مچوي)

کله چي قريشو ته خبر ورسېدی چي مسلمانانو پر مرګ بيعت وکړی پوه سوه چي موضوع خطرناکه مرحلې ته ورسېدل او له جنګه وبېرېدل نو يې ډير ژر سُهيل بن عَمرو و رسول الله ﷺ ته د صلحي کولو دپاره ورولېږی او پر سهيل يې دا تاکيد وکړی چي د مسلمانانو سره به داسي صلحه کوې چي سږ کال به بېله عمره کولو مدينې منورې ته ځي، ځکه چي بيا عرب و نه وايي چي مسلمانان په زور مکې مکرمې ته ننوتل.

رسول الله ﷺ و ليدل چي سُهيل ور رهي دی وې پېژندی او وې فرمايل: «سُهيل! سَهّلَ الله لَکُم اَمرکُم» يعني: الله جل جلاله دا موضوع درته آسانه کړه، قريشو د صلحي إراده کړې ده، ځکه سُهيل په قريشو کي د خبرو سړئ ؤ، قريشو چي به هر وخت غوښتل چي يوه موضوع د خبرو د لاري فيصله کړي نو به يې سُهيل ور لېږی، لکه وزير خارجه او هغه نورو يې جنګ غوښتی لکه د وزارت دفاع نفر، دغه سهيل فقط

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صلحي دپاره لېږل کېدی، نو کله چي رسول الله ﷺ سهيل وليدی وې فرمايل: الله جل جلاله آسانتيا درته راوستل، خير سهيل راغلی کښېنستی او د رسول الله ﷺ سره يې ډيري اوږدې خبري وکړې او بيا د دوی په منځ کي د صلحي پر مادو اتفاق وسو چي هغه د صلحي مادې په داسي ډول سره وې:

۱- رسول الله ﷺ او مسلمانان به سږکال بېله عمره کولو بيرته ځي او مکې مکرمې ته به نه داخليږي خو په راتلونکي کال کي د مسلمانانو حق دی چي د عمرې دپاره راسي او مکې مکرمې ته فقط د درو شپو دپاره داخل سي، په دې شرط چي مسلمانان به مکې مکرمې ته هيڅ قسم اسلحه نه ور سره را وړي بېله تورو څخه، چي هغه به هم په پوښو کي وي او قريش به هيڅ قسم تعارض او تېرئ نه پر کوي.

(دغه ماده يوازي د عمرې په باره کي وه)

۲- دغه د جنګ او دښمنۍ حالت چي د مسلمانانو او قريشو په منځ کي دی دا به د لسو کلو دپاره ختميږي، يعني: لس کاله به يو پر بل تعارض نه کيږي د خلکو ژوند به په پوره أمن او أمان کي وي، نه به جنګ وي نه پر قافلو حملې، هيڅ قسم تعارض او تجاوز به نه وي.

۳- د قريشو څخه چي هرڅوک د خپلو مشرانو بې اجازې مدينې منورې يا محمّد ﷺ ته مهاجر ورسي، محمّد ﷺ به هغه نفر بيرته قريشو ته ورکوي او که د قريشو څخه هرڅوک مرتد سو او د مدينې منورې څخه مکې مکرمې ته راغلی هغه نفر بيرته مسلمانانو ته نه ورکول کيږي.

دغه د دريېمي مادې شرط پر مسلمانانو هغه ډير دروند شرط ؤ، له دغه شرطه داسي معلوميدل چي کفار پر مسلمانانو فضيلت او لوړ والی لري ځکه د کفارو څخه راغلی مسلمان بيرته و کفارو ته ورکول کيږي او د مسلمانانو څخه مرتد سوی نفر و مسلمانانو ته نه ورکول کيږي، نو په ښکاره سره داسي معلوميدل لکه کفار چي په دې صلحه کي لوړ او کاميابه وي.

۴- هرڅوک يا هره قبيله چي و غواړي چي په دغه عهد او اتفاق کي د محمّد ﷺ او مسلمانانو په طرف کي داخل سي کولای سي او هر څوک يا قبيله چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغواړي چي د قريشو په طرف کي داخل سي کولای سي.

د دغي صلحي د ليکلو په وخت کي د خزاعه د قبيلې مشران او د بنو بکر د قبيلې مشران حاضر وه، د خُزاعه مشرانو وويل: موږ د محمّد ﷺ په طرف کي يو او د بنو بکر مشرانو بيا وويل: موږ د قريشو په طرف کي يو، د دغو قبيلو په دغه طرفو کي داخلېدل او شاملېدل بيا په وروسته کي د مکې مکرمې د فتحي سبب وګرځېدل او د غه صلحه هُم د دغو قبيلو د جنګ او دښمنيو په سبب ماته سوه، ځکه بنو بکر چي د قريشو په طرف کي وه د خزاعه پر قبيله چي د مسلمانانو په طرف کي وه تجاوز او تېرې وکړې چي د هغې واقعې تفصيل به بيا پر خپل وخت درته بيان سي إن شاء الله تعالىٰ، نو دغه دوې قبيلې په دغه وخت کي په دغه حلف او اتفاق کي شاملي سوې.

د صلحي په شرطوکي دا هم و ليکل سوه: هرَه قبيله چي د هر چا په طرف کي شامله سوه دغه قبيله د هغه طرف جُزء بلل کيږي، هر تېرئ او تجاوز چي پر هغه قبيله وسي هغه د دغه ټول عقد او اتفاق ماتېدل دي، بيا نو ټول عقد لغوه او قابل د عمل نه دی، نو خود رسول الله ﷺ خپل عهد هغه وخت د قريشو سره باطل وبلی چي قريشو دغه عهد د بنو بکر په مرسته کولو سره مات کړی.

(د دغه شرط په مقصد به هغه وخت پوه سی چي د عهد د ماتولو قصه واوری او بيا به درمعلومه سي چي دغه عقد او صلحه قريشو څنګه ماته کره)

کله چي د صلحي پر ټولو مادو او بندو په پوره تفصيل او ښکاره شرطو اتفاق وسو نو يې د دغي صلحي په ليکلو شروع وکړه، رسول الله ﷺ حضرت علي بن أبي طالب رضي الله عنه را وغوښتی او ويل: دغه صلحه وليکه، د دغي صلحي ليکوتکی حضرت علي رضي الله عنه دی او د دغي صلحي شاهدان څو نفره مسلمانان او څو نفره کفار وه، د مسلمانانو له طرفه د صلحي شاهدان: ابوبکر الصدّيق، عمر فاروق، حضرت علي چي د صلحي ليکوتکی هم ؤ، محمّد بن مسلمه او څو نفره نور وه رضي الله عنهم اجمعين، او د کفارو له طرفه د دغي صلحي شاهدان: سُهيل بن عَمرو، حُليس بن عبد العزىٰ او څو نفره نور وه.

رسول الله ﷺ و علي رضي الله عنه ته و ويل وليکه ﴿بسم الله الرّحمٰن الرحيم﴾ سُهيل د اوله څخه مخالفت شروع کړی ويل: موږ رحمٰن نه پيژنو داسي و ليکه (بسمکَ اللّهم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ علي رضي الله عنه امر کړی چې دغسې يې وليکه، بيا يې ورته و ويل: و ليکه: دا هغه بيان دی چې پر هغه محمّد رسول الله او سُهيل بن عَمرو صلحه وکړه، دلته بيا سُهيل اعتراض وکړی ويل: والله که موږ په دې پوه سو چې ته رسول الله يې موږ به ته د بيت الله څخه نه وای منعه کړی او نه به مو جنګ درسره کولای بلکه د رسول الله پر ځای محمّد بن عبدالله وليکه داسې مه ليکه چې محمّد رسول الله ځکه زه دغه لفظ نه منم.

مسلمانان د دغو خبرو څخه په تنګ سوه قهر او غصه يې زيات سوه، مسلمانان اصلاً د دغې صلحې څخه ناراضه وه، مسلمانان په دې نه وه خوښ چې داسې صلحه دې وسي چې دوی د مکې مکرمې د ننوتلو څخه منعه کړي او عمره کولو ته دې يې نه پرېږدي او اوس پر هغه سربېره د کفارو له طرفه دغه حسد او تشدد، دغه عناد او سختي هم ورسره کيږي، نو د دغه حسد او عناد په سبب د مسلمانانو قهر نور هم زياتېدی.

خو رسول الله ﷺ و فرمايل: زه رسول الله يم که څه هم تاسې يې نه و منی او حضرت علي رضي الله عنه يې امر کړی چې د رسول الله جمله پاکه کړه او محمّد بن عبدالله وليکه، علي رضي الله عنه د رسول الله د جملې د پاکولو څخه انکار وکړی ويل: والله دغه جمله به نه کړم پاکه، رسول الله ﷺ و ويل: هغه جمله کومه ده؟ ما ته يې را وښيه چې زه يې پاکه کړم، هغه جمله يې ور وښوول او رسول الله ﷺ په خپله د رسول الله جمله پاکه کړه ځکه د رسول الله ﷺ صلحه مقصد وه.

اوس چې د صلحنامې څخه فقط دغه جملې وليکل سوې (بِسمِکَ اللّهم) دا هغه عهد دی چې د محمّد بن عبدالله او سهيل بن عَمرو په منځ کي پر هغه اتفاق وسو.

په دغه وخت کي چې د عهد په ليکلو شروع سوې ده ترخېمې دباندې چغې او نارې جوړې سوې مسلمانان د معلومات دپاره ترخېمې دباندې ور و وتل، که ګوري چې د مکې مکرمې د مسلمانانو څخه يو نفر چې په ځنځيرانو هم تړلی دی د هغه ځنځيرانو سره را تښتېدلی دی، دا يې اورېدلي وه چې د مسلمانانو لښکر دلته نژدې راغلی دی نو يې دا قصد کړی ؤ چې مسلمانانو ته پناه ور وړي، دغه را تښتېدلی نفر څوک ؤ؟ دا ابوجندل ؤ چې د دغه سُهيل بن عَمرو چې دغه اوس صلحه ليکې زوی دی او اتفاق هم داسې ؤ چې له مکې مکرمې څخه چې هر مسلمان و مسلمانانو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځې هغه باید بیرته کفارو ته په لاس ورکول سي.

اوس ابو جندل راغلی دی او وايي: یا رسولَ الله! زه مهاجر درته راغلی یم مکه او د مکې کفار نه غواړم ستا سره مدینې ته ځم، دلته نو سهیل و ویل: یا محمّد! ﷺ هغه صلحه چې زما او ستا په منځ کي وسوه؟ یعني: زما زوی به بیرته ما ته راکوې، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! موږ خو تر اوسه صلحه نه ده لیکلې فقط شروع په سوې ده اوس څنګه کیږي؟ ابو جندل په لاس ورکول کیږي که یا؟ پر صلحه اتفاق سوی دی خو تر اوسه لیکل سوې نه ده، سهیل و ویل: آیا د خولې خبري او اتفاق کفایت نه کوي؟ خامخا باید و لیکل سي؟ رسول اللهﷺ و فرمایل: هو د خولې اتفاق بس او کافي دی زوی دي درسره بوزه، ابو جندل خو په هیڅ نه دی خبر فقط مهاجر راغلی دی او اوس یې سُهیل چې د ده پلار دی کشوي غواړي چې د کفارو هغه لښکر ته یې ورولي کوم چې دلته نژدې پروت دی او دئ د صلحې د لیکلو دپاره بیرته راسي.

د ابو جندل هیڅ زړه ته نه لوېدل چې دئ دي بیرته د کفارو په لاس ورکول سي ځکه دئ مهاجر راغلی دی او اوس دي یې بیرته کفار بیایې او ځوک دي یې نه ځني را وګرځوي؟ په تعجب کي سو او نارې وهي: یا معشرَ المسلمین! آیا بیرته کفارو ته بېول کېږم؟ هغه و ما ته زما په دین کي تکلیف را کوي ما خپل دین ته نه پرېږدي.

رسول اللهﷺ ورته و ویل: یا اباجندل! صبر وکړه او بدله یې د الله جلّ جلاله څخه و غواړه بېشکه چې الله جلّ جلاله به تا او ستا ضعیفه ملګرو لره د خلاصېدلو لار پیدا کړي، موږ د قریشو سره صلحه کړې ده او پر دغه مو عهد ور سره کړی دی اوس موږ په خپل عهد کي غدر نه سو کولای.

د ابو جندل بیا هم زړه ته نه لوېږي څنګه یې پرېږدي چې کفار یې بوزي؟ بیا یې نارې شروع کړې او ویل: ما دوی ته مه ور پرېږدی ما خپل دین ته نه پرېږدي، دلته نو مسلمانانو ژړل او وايي: دا څومره ذِلّت دی؟ څومره کښته والی او بې وسي ده؟ د مسلمانانو یو نفر په زور کشول کیږي بیرته کفارو ته ورکول کیږي او دوی ورته ګوري؟ د مسلمانانو نور هم درد او تکلیف زیات سو دننه په زړوکي سوځل کیږي، او دغه صلحه چې وسوه ډېره بده او د ذِلّت صلحه یې بلل، دا یې د ځانو دپاره ذِلّت باله

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په دې صلحه نه وه خوښ نو يې ژړل.

د مسلمانانو څخه حضرت عمر فاروق ﷛ ور ولاړ سو، سُهيل خپل زوی ابو جندل کشوي او حضرت عمر﷛ د ابو جندل څنګ يا بغل ته رهي دی خپله توره ابو جندل ته ور نژدې کړي او ورته وايي: يا ابا جندل! مشرکان نجس دي او د مشرک وينه داسي ده لکه د سپي، يعني: د مشرک وينه قيمت او اهميت نه لري او بيا توره ور نژدې کړي.

وروسته به حضرت عمرفاروق ﷛ ويل: زما مقصد دا ؤ چي ابو جندل دغه توره واخلي او خپل پلار و وژني مګر ده دا کار و نه کړی، ابو جندل دا نه کړه خوښه چي خپل پلار و وژني که نه ده کولای سوای چي توره واخلي او سهيل و وژني او مسئول هم نه ؤ ځکه دئ د مسلمانانو په جماعت کي نه ؤ داخل.

دلته پوښتنه پيدا کيږي چي حضرت عمر﷛ ولي په خپله سهيل نه واژه چي ابو جندل﷛ يې د هغه د مرګ دپاره تشويقاوه او توره يې ور نژدې کول؟

جواب: ځکه حضرت عمر﷛ په خپله په صلحه کي داخل ؤ او ابو جندل﷛ د دې صلحي څخه دباندي دی هغه تر اوسه د مسلمانانو د قيادت او مشرۍ تابع نه دی نو ځکه فُقهاء وايي: کوم فرد چي د مسلمانانو په جماعت کي داخل نه وي هغه فرد هغه کارونه کولای سي چي د مسلمانانو جماعت يې نه سي کولای، هر څوک چي د يوه جماعت عضوه وګرځېدل هغه څوک خامخا د هغه جماعت په نظام او قوانينو مکلف دی، مګر کوم فرد چي په جماعت کي نه وي داخل سوی، هغه فرد په هغو شيانو نه دی مکلف چي هغه جماعت په مکلف وي، مقصد دا چي: دغسي فرد لکه ابو جندل د مسلمانانو په قوانينو، اتفاقيو او عهدو نه وي مکلف، نو ځکه ابوجندل کولای سوای چي سُهيل و وژني، مګر حضرت عمر فاروق ﷛ چي د مسلمانانو د جماعت جُزء ؤ او د مسلمانانو په قوانينو او اتفاقيو مکلف ؤ نه سوای کولای چي سهيل و وژني. (دا يوه فقهي مسئله وه).

سهيل خپل زوی ابو جندل﷛ د کفارو تر لښکره ورساوه او بيرته د مسلمانانو د لښکر ځای ته راغلی او د صلحي هغه پاته حصه يا مادې يې وليکلې.

اوس نو قريش د مسلمانانو د بارېدلو انتظار کوي چي بيرته ولاړسي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ مسلمانان امر کړه چې د سر په خرولو سره له احرامه ځانونه حلال کړی او بیرته مدینې منورې ته درځی، حضرت عمر رضي الله عنه ولاړ سو او ویل: یا رسولَ الله! آیا تا موږ ته خبر نه ؤ راکړی چې موږ به کعبې شریفي ته ورځو او طواف به پر کوو؟

ځکه رسول الله ﷺ خوب لیدلی ؤ چې مسلمانان کعبې شریفي ته ورځي او طواف پر کوي او بیا سرونه خروي یا کوچني کوي او دغه خوب یې مسلمانانو ته ویلی ؤ، نو حضرت عمر رضي الله عنه دغه خوب و رسول الله ﷺ ته وریادکړی او ویل: تا موږ ته خبر راکړی ؤ چې موږ به بیت الله ته ځو او طواف به پر کوو، رسول الله ﷺ و فرمایل: هو یا عمر! مګر ما درته ویلي وه چې سږکال به ورځو؟ حضرت عمر رضي الله عنه و ویل: یا! داسي دي نه وه را ته ویلي.

خیر مسلمانان په دغه صلحه ډیرخواشیني او ناراضه دي نو عمر رضي الله عنه غوښتل چې یو څه وکړي، اوس به په دغه باره کي هغه حدیث شریف درته را نقل کړم چې امام بخاري او امام مسلم یې روایتوي چې دغسي حدیث ته چې امام بخاري او امام مسلم دواړو په خپل صحیح کي رانقل کړی وي حدیث متفق علیه وایي، حدیث شریف داسي دی:

حضرت عمر رضي الله عنه وایي: و رسول الله ﷺ ته ورغلم او ما ورته و ویل:

یا رسولَ الله! آیا ته په حقه سره د الله جل جلاله نبي نه یې؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: بلکه یم.

عمر رضي الله عنه و ویل: آیا ته پر حق نه یې او زموږ دښمنان پر باطل نه دي؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: بلکه موږ پر حق یو او دوی پر باطل دي.

عمر رضي الله عنه و ویل: آیا زموږ وژل سوي کسان په جنت کي او د دوی وژل سوي کسان په اورکي نه دي؟

رسول الله ﷺ وفرمایل: بلکه دي.

عمر رضي الله عنه و ویل: نو موږ ولي په خپل دین کي دوی ته کښته کیږو؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: زه رسول الله یم د خپل رب نا فرماني نه کوم او هغه زما ناصر او مددګار دی.

حضرت عمر رضي الله عنه و ویل: آیا تا موږ ته نه وه ویلي چې موږ به بیت الله ته ورځو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او طواف به پر کوو؟

رسول اللهﷺ و فرمايل: هو، مګر ما درته ويلي وه چي ته به سږ کال ورځې؟

عمرﷺ و ويل: يا.

رسول اللهﷺ نور هم په تاکيد سره و فرمايل: بېشکه چي ته به ورځې او طواف به پر کوې. (يعني: زما وينا حق ده خو وخت يې نه دی راغلی)

حضرت عمرﷺ لکه داسي جواب چي غواړي چي ډير مطمئن سي نو ابوبکر الصدّيقﷺ ته ورغلی او هغه پوښتني يې څني وکړې چي د رسول اللهﷺ څخه يې کړي وې، ابوبکر الصدّيقﷺ چي واقعاً صدّيق ؤ داسي جواب يې ورکړی چي حضرت عمرﷺ يې په چپ کړی او ويل: يا بن الخطاب! دا رسول الله دی د خپل رب نا فرماني نه کوي او اللهﷻ يې هيڅکله نه ضايع کوي.

څه وخت نه ؤ تېر سوی چي سورةُ الفتح نازل سو، رسول اللهﷺ عمرﷺ ور وغوښتی او د سورةُ الفتح آياتونه يې ورته تلاوت کړه، عمرﷺ و ويل: يا رسولَ الله! آيا دغه فتحه ده؟ رسول اللهﷺ و فرمايل: هو، نو د عمرﷺ زړه خوشاله سو. [رواه: البخاري ومسلم]

اوس چي خبره خلاصه او فيصله سوه رسول اللهﷺ اصحاب کرام امر کړه چي هَديِ حلالي کړی، سرونه و خروی او احرام خلاص کړی، مګر د صحابهٔ کرامو څخه يو هم نه سو ولاړ، رسول اللهﷺ په تعجب کي سو څکه د اول وار دپاره مسلمانان د دهﷺ نا فرماني کوي؟ رسول اللهﷺ امر کړه چي له احرامه څانونه حلال کړی، يعني: د احرام د حالته ووزی مګر صحابهٔ کرام يو هم نه سو ولاړ، رسول اللهﷺ بيا د احرام په خلاصولو سره امر کړه بيا هم يو نه سو ولاړ، رسول اللهﷺ دريم وار د سرو په خرولو او د احرام په خلاصولو امر کړه، بيا هم يو نه سو ولاړ.

رسول اللهﷺ دوی پرېښوول او خېمې ته ننوتی دا بېره ور سره ده چي د دهﷺ پر اصحابو د اللهﷻ قهر او عذاب نازل نه سي، څرنګه چي په دغه سفر کي ام سلمهﷺ د رسول اللهﷺ سره ملګرې وه و هغې ته يې و ويل: خلکو زما د امر اطاعت و نه کړی بېرېږم چي د اللهﷻ قهر او عذاب به پر نازل سي.

ورونو! کله کله د ښځو سره داسي فکر او حل پيدا سي چي د نارينه سره هغه فکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او حل نه وي موجود، ام سلمه رضي الله عنها د رسول الله ﷺ په جواب کې و ویل: یا رسولَ الله! ته ور ووزه او هیڅا ته هیڅ مه وایه خپله هَدیه حلاله کړه او سر خروونکی را وغواړه چې ستا سر در وخروي، کله چې ستا اصحاب تا و ویني چې ځان دي له احرامه خلاص کړی دوی ته هم بېله ستا متابعته بل شئ نه پاته کیږي.

رسول الله ﷺ هم له خپلي خېمې را و وتی و هیڅا ته یې هیڅ و نه ویل خپله هَدیه یې حلاله کړه او سرخروونکی یې را وغوښتی، د ده ﷺ سر یې ور وخراوه، صحابهٔ کرامو چې ولیدل چې رسول الله ﷺ خپل سر وخراوه نو پوه سوه چې خبره خلاصه سوه عُمره نسته، دوی هم ولاړ سوه خپلي هَدیي یې حلالي کړې او د سرو په خرولو یې شروع وکړه.

ځیني د ځینو نورو سرونه ورخروي، مګر څرنګه چې ډېر خواشیني او په قهر کي وه د خرولو په وخت کي یې یو د بل سرونه ور زخمي کول، د سرو د خرولو څخه چې فارغه سوه رسول الله ﷺ ولیدل چې ځینو نفرو وریښتان کوچني کړي دي یعني: خرولي یې نه دي بلکه غچي کړي یې دي نو رسول الله ﷺ و فرمایل: الله دي پر هغو کسانو ورحمیږي چې سرونه یې خرولي دي، صحابهٔ کرامو و ویل: او هغه چي غچي کوي یې یا رسولَ الله!؟ رسول الله ﷺ بیا و فرمایل: الله دي پر هغو کسانو ورحمیږي چې سرونه خروي، صحابهٔ کرامو بیا و ویل: او هغه کسان چي غچي کوي یې یا رسولَ الله!؟ دریېم وار بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: الله دي پر هغو کسانو ورحمیږي چې سرونه خروي، اصحاب کرامو بیا و ویل: او هغه کسان چي غچي کوي یې یا رسولَ الله!؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هوا! او پر هغو کسانو چي غچي کوي یې، نو یې په غچي کولو سره هم اجازه وکړه مګر د خرولو ثواب تر ډېر دی.

د دغي صلحي په باره کي د الله جل جلاله له طرفه سورةُ الفتح نازل سو الله عزوجل فرمایي:

﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴿١﴾﴾

یعني: بېشکه چې موږ فتحه او برئ درکړی دی تا ته، ښکاره او روښانه برئ.

د حدیبیې صلحه که څه هم په ښکاره او د دباندي څخه د ذلّت او مغلوبیت صلحه معلومیږي، په اول او سطحي نظر د دغي صلحي د شرایطو څخه داسي معلومیږي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صلحي ټولي مادې د قريشو په ګټه دي، لکه حضرت عمر فاروق او نور اصحاب کرام چي د دغي صلحي د ښکاره تورو په ليدلو ډېر ناراضه وه، دوی خيال کاوه چي د مسلمانانو د دغه (۱۴۰۰) سر قربانوونکي لښکر په مخ کي قريش او د هغو طرفداران هيڅ اهميت نه لري، دغه قسم مشکلات او مخالفتونه ولي په توره نه سي حل؟

مګر د رسول الله ﷺ نظر و هغو نتيجو ته متوجه ؤ چي د نورو د سترګو څخه پټي او نهامي وې او بل دا چي الله جل جلاله د ده ﷺ سينه د ډېرو سختو پيښو د تحمل او زغملو دپاره خلاصه کړې وه، د رسول الله ﷺ بې مثله توکّل او تحمّل، هغه د کفارو شرطونه و منل او اصحاب کرامو ته به يې ويل: الله زما سره دی او ما نه ضائع کوي.

د حُديبيې صلحه ولي فتحه وبلل سوه؟ حتّى صحابهٔ کرامو به هم داسي پوښتني کولې چي يا رسولَ الله! آيا دا فتحه او برئ دی؟ رسول الله ﷺ به و فرمايل: هو، دا لوی برئ دی ځکه چي په دغه صلحه سره د قريشو لاسونه د مسلمانانو څخه منعه او وتړل سوه، په دغه صلحه سره مسلمانان و دعوت او خپلو نورو دښمنانو ته فارغه سوه چي دغه صلحه او دعوت ته فارغه کېدل د مکې مکرمې د فتحي سبب وګرځېدل.

د مسلمانو ښځو هجرت

د حديبيې ترصلحي وروسته پسله هغه چي رسول الله ﷺ مدينې منورې ته ورسېدی د مکې مکرمې څخه مسلمانو ښځو و مدينې منورې ته هجرت وکړی چي په هغو کي يوه هم ام کلثوم بنت عُقبه بن أبي معيط وه، عُقبه خو پېژنی؟ هغه لوی کافر چي د رسول الله ﷺ پر مبارکه شا يا ملا يې د سجدې په وخت کي د اوښ کُلمې ور کښېښوولې او د بدر په غزاء کي و وژل سو، د دغو ښځو مشرک اقرباء په دوی پسي ورغله ويل: دغه ښځي بايد د هغه عقد او عهد په سبب چي په حديبيه کي وسو بيرته مور ته را کول سي، رسول الله ﷺ دغه د دوی غوښتنه نه کړه قبوله ځکه په معاهده کي دغه ماده داسي ليکل سوې وه: (پر دې اتفاق وسو که زموږ څخه هر سړئ و تا ته درغلی که څه هم ستا پر دين وي بيرته به يې موږ ته را کوې) په معاهده کي لفظ د (رَجُل) يعني: سړي ليکل سوی ؤ، نو په دغه ماده کي اساساً ښځي داخلي نه وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په دغه باره کې د الله جل جلاله دا قول هم نازل سو چې فرمايي:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا جَآءَكُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ مُهَٰجِرَٰتٍ فَٱمْتَحِنُوهُنَّ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَٰنِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَٰتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى ٱلْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ﴾. [الممتحنه: ۱۰]

يعني: اې مومنانو! کله چې تاسي ته مومني ښځي په هجرت سره راسي نو تاسي دوی امتحان کړی الله جل جلاله د دوی په ايمان ښه عالم دی، يعني: د زړو حال خو الله جل جلاله ته معلوم دی، مګر په ښکاره او ظاهره سره تاسي د هغو ښځو پوره تحقيق او معلومات کوی چې آيا دوی واقعاً هم د اسلام په سبب هجرت کړی دی؟ کومي دنيوي يا نفساني ګټي خو به يې په نظر کې نه وي نيولي؟ او که بيا تاسي په دې پوه سواست چې دوی مومناني دي بيا يې نو بيرته کفارو ته په لاس مه ورکوی نه دغه مومني ښځي هغو کفارو ته حلالي دي او نه هغه کافران دغو مومنو ښځو ته حلال دي.

رسول اللهﷺ په دغه دوه سببه مومني مهاجري ښځي بيرته د کفارو په لاس نه ورکولې ځکه يو خو دوی په هغه عهد او معاهده کې نه وې داخلي او بل د الله جل جلاله صريح حکم هم داسي وُ او د دغه آيات شريف په آخر کې الله عزوجل فرمايي:

﴿وَلَا تُمْسِكُواْ بِعِصَمِ ٱلْكَوَافِرِ﴾ [الممتحنه: ۱۰]

او کافراني ښځي په خپله نکاح کې مه ساتی، نو مسلمانانو هغه خپلي کافري ښځي د دغه آيات شريف په حکم سره طلاقي کړې، حضرت عمر رضي الله عنه په دغه ورځ خپلي دوې مشرکي ښځي طلاقي کړې چې يوه يې معاويه په نکاح کړه او بله يې صفوان بن اُميه په نکاح کړه.

د حديبيې پر صلحه تبصره

اوس به د حديبيې صلحه او د هغې صلحي مادې لږ څه وڅېړو يا په بل عبارت څه به پر وړغيږو: که موږ د حديبيې صلحه او د هغې مادې په غور او دقت سره تر نظر و باسو او د هغې صلحي د مادو نتيجو ته متوجه سو ښه شکه دغه صلحه د مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره لویه او عظیمه فتحه ده، ځکه تر دغه د مخه قریشو د مسلمانانو په وجود هیڅ اقرار او اعتراف نه کاوه بلکه د مشرکانو مقصد او هدف دا ؤ چې د مسلمانانو شان او شوکت، عزت او حیثیت ورک کړي او له منځه یې یوسي او د داسي ورځي په انتظار وه چي په هغه کي د مسلمانانو انتهاء او ختمېدل وویني، قریش په خپل ټول قوت او طاقت د اسلامي دعوت او نورو خلکو په منځ کي حائل او دېوال ګرځېدل، قریشو هیڅ نه غوښتل چي د اسلامي دعوت خبري د خلکو تر غوږو پوري ورسیږي ځکه په جزیرةُ العرب کي دیني مشرتوب او دنیوي ریاست د دوی ؤ، خو اوس د دوی له طرفه صلحي ته رجوع کول د مسلمانانو پر قوت اقرار او اعتراف دی او د دې معنٰی دا وه چي قریش اوس د مسلمانانو د مقابلې څخه عاجزه سوه او مسلمانان یې په رسمیت وپېژندل نو په دغه صلحه سره مسلمانانو استقلال حاصل کړی.

دا خو فقط د صلحي په متعلق خبري وې او اوس د صلحي مادو ته راسه: که مورږ د صلحي څلورمه ماده تر نظر و باسو چي هغه داسي وه:

۴- هرڅوک یا هره قبیله چي و غواړي چي په دغه عهد او اتفاق کي د محمّدﷺ او مسلمانانو په طرف کي داخل سي کولای سي او هر څوک یا هره قبیله چي و غواړي چي د قریشو په طرف کي داخل سي کولای سي.

د دې څخه داسي نتیجه را وزي چي قریشو هغه خپل دیني زعامت او دنیوي ریاست هېر کړی، اوس د دوی بل هیڅوک او بل هیڅ شئ مقصد نه دی ببله خپله ځانه، نور نو که ټول خلک او پاته ټوله جزیرةُ العرب په اسلام کي داخل سي دا و قریشو ته اهمیت نه لري او په دغه موضوع کي دوی په هیڅ قسم سره مداخله نه کوي حال دا چي دغه قریش هغه کسان دي: که به یو څوک د هر ځای او د هري قبیلې څخه چي به ؤ مسلمان سو دوی به هغه بندي کاوه او واهه او نن ورځ وایي:

مورږ په هیچا کار نه لرو که ستا په طرف کي داخلیږي! داخل دي سي.

آیا دغه د قریشو ناکامي نه ده؟ او د مسلمانانو دپاره ښکاره فتحه نه ده؟

تاسي پوهېږی: هغه وینه بهوونکي او وژونکي جنګونه چي د مسلمانانو او د دوی د دښمنانو په منځ کي کېدل په هغو جنګو کي د مسلمانانو مقصد د مالو اخیستل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسانانو وژل نه وه او نه مسلمانانو غوښته چې خپل دښمنان دي په زور سره مجبوره کړي چې اسلام ته داخل سي، بلکه د هغو جنګو څخه د مسلمانانو يوازينۍ هدف دا ؤ چې و خلکو ته دي په دين او عقيده کې پوره آزادي ورکول سي، که څوک غواړي چې مسلمان سي مسلمان دي سي او که څوک غواړي چې پرخپل کفر پاته سي پاته دي سي، لکه څرنګه چې الله جل جلاله د سورة الکهف په (۲۹) نمبر آيات کې فرمايي:

﴿فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ﴾ [الكهف: ۲۹]

ژباړه: که ستاسي څخه د چا خوښه او اراده وي چې د دغه قرآن او اسلام تصديق وکړي او عمل په وکړي په وړي يې کړي او دا د ده دپاره خير دی، او که د چا خوښه او اراده وي چې د هغه څخه انکار وکړي و دي يې کړي.

خو د خلکو او د دوی د إرادې په منځ کې به بل هيڅوک او بل هيڅ قوت مداخله نه کوي او اوس د دغي څلورمي مادې په اساس او نتيجه کې دغه مقصد د ټولو جزئياتو سره حاصل سو چې ممکن دغه مقصد په ډيرو کاميابه جنګو هم لاس ته نه وای راغلی او مسلمانانو په دغه حُريت او آزادي سره د دعوت په لار کې لويه کاميابي لاس ته را وړه، تاسي پوهيږی؟ چې د ټولو مسلمانانو شمېر تر دغه صلحي د مخه تر درو زرو نفرو نه زياتېدی، خو د دوو کلو په جريان کې د مکې مکرمې په فتحه کې د مسلمانانو شمېر لس زره نفره ؤ.

او د صلحي دوهمه ماده چې داسي ليکل سوې وه:

۲- دغه د جنګ او دښمنۍ حالت چې د مسلمانانو او قريشو په منځ کې دی دا به د لسو کلو دپاره ختميږي.

يعني: لس کاله به يو پر بل تعارض نه کيږي، دا په خپله د مسلمانانو د ښکاره کاميابۍ دوهم جزء سو، ځکه اول هم مسلمانانو په جنګ شروع نه ده کړې بلکه دغه جنګونه اول د قريشو له طرفه شروع سوه.

لکه څرنګه چې الله جل جلاله په سورة التوبه کې فرمايي:

﴿وَهُم بَدَءُوكُمۡ أَوَّلَ مَرَّةٍۚ﴾ [التوبة: ۱۳]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: او دوی اول وار په جنګ شروع وکړه چې مسلمانان يې په مکه مکرمه کې آزارول، يا دا چې ستاسي د متعاهدينو سره (د خزاعه د قبيلې سره) يې جنګ وکړی.
مګر هو هغه د مسلمانانو عسکري دورې ټوله د دې دپاره وې چې قريش د هغه غفلته څخه را ويښ سي او د الله جل جلاله دلاري څخه د خلکو منعه کول پرېږدي او د مسلمانانو سره په مساوات او برابري ژوند وکړي، هره ډله د خپل هدف او مقصد دپاره مشغوله وي.
اوس چې د لسو کلو دپاره جنګ پرېښوول سو نو هغه د قريشو له طرفه د اسلامه څخه د خلکو منعه کول پای ته ورسېدل چې دا په خپله د هغه چا دپاره چې اول يې جنګ شروع کړی ؤ ناکامي، ضعف او شکست دی، او هرڅه چې د معاهدې اوله ماده ده چې هغه داسي وه:
۱- رسول الله ﷺ او مسلمانان به سږکال بېله دې څخه چې مکې مکرمې ته داخل سي بيرته به مدينې منورې ته ځي او بيا په را تلونکي کال کي د مسلمانانو حق دی چې د عمرې دپاره راسي او مکې مکرمې ته داخل سي.
دغه ماده د هغه څه دپاره انتهاء سوه چې قريشو مسلمانان د مسجد الحرام څخه منعه کول، چې دا په خپله د قريشو دپاره ناکامي ده، شپږکاله کېږي چې مسلمانان د مسجد الحرام څخه منعه وه او اوس په دغه ماده کي د قريشو دپاره د زړه بنه کېدلو خبره دا ده چې مسلمانان يې فقط د يوه کال دپاره د مسجد الحرام څخه منعه کړل.
اوس نو قريشو د دغې صلحې په دروماده کي مسلمانانو ته امتياز ورکړی او د هغه په مقابل کي يې په يوه ماده کي چې درېيمه ماده وه د ځان دپاره امتياز واخيستی چې هغه درېيمه ماده داسي وه:
۳- د قريشو څخه چې هر څوک د خپلو مشرانو بې اجازې مدينې منورې يا محمّد ﷺ ته مهاجر ورسي، محمّد ﷺ به هغه نفر بيرته قريشو ته ورکوي او که د قريشو څخه هرڅوک مرتد سو، د مدينې منورې څخه مکې مکرمې ته راغلی هغه نفر بيرته مسلمانانو ته نه ورکول کېږي.
مګر تاسي و دغه امتياز ته وګورئ: دا يو پوچ او بې فايدې امتياز دی، په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

امتیاز کي داسي شئ نسته چي هغه دي مسلمانانو ته ضرر ورسوي، دا معلومه خبره ده: یو مسلمان ترڅو چي مسلمان وي هیڅکله د الله، د رسول الله او د اسلام له ښاره نه تښتي، مګر هغه وخت بیا تښتي چي په ظاهره او په زړه کي مرتد سي او که یو څوک په دغه اندازه مرتد سو بیا نو مسلمانان و هغه ته ضرورت هم نه لري او د دغسي چا د اسلامي ټولني څخه وتل تر دې ښه او بهتر دي چي هلته په اسلامي ټولنه کي پاته وي او دا هغه مفهوم او مضمون دی چي رسول الله ﷺ و هغه ته اشاره کړې ده،

رسول الله ﷺ په هغه حدیث کي چي امام مسلم یې روایتوي فرمایي: هر هغه څوک چي زموږ څخه دوی ته ورسي هغه الله را څخه لیري کړی. [رواه: مسلم]

مګر: هر هغه څوک چي د اهل مکې څخه مسلمان سي که څه هم د دوی د هجرت لار مدینې منورې ته نه ده خلاصه یعني: د هغي صلحي په سبب مدینې منورې ته هجرت نه سي کولای خو د الله جل جلاله مځکه پراخه ده.

آیا هغه وخت چي اهل مدینه د اسلامه څخه په هیڅ نه وه خبر د حبشې مځکه د مسلمانانو دپاره نه وه پراخه؟ او دا هغه مقصد دی چي رسول الله ﷺ په پاته حدیث شریف کي اشاره ورته کړې ده او فرمایي:

که د دوی څخه موږ ته څوک راغله الله جل جلاله به هغو لره د مشکله څخه د خلاصون لار پیدا کړي. [رواه: مسلم]

اوس نو دغه درېیمه ماده که څه هم په ښکاره د قریشو عزت پکښې ؤ خو په حقیقت کي د قریشو پر پرېشاني او وارخطایي دلالت کوي، د دوی د بت پرستۍ پر دین او د دوی پر ټولنه هغه د دوی ډېره بېره ښکاره کوي، لکه دوی چي دا حس کړې وه چي د دوی دین د نړېدلو په حالت کي دی نو ځکه موږ باید خامخا د خپل دین د ساتني دپاره دغسي اقدام وکړو.

مګر بالمقابل رسول الله ﷺ چي دغه ماده قبوله کړه:

(هرڅوک چي د مسلمانانو څخه قریشو ته ورو تښتي، هغه دي بیرته مسلمانانو ته نه ورکول کیږي) دا د دې دلیل دی چي رسول الله ﷺ د خپل دین او ټولني پر اثبات او قوت پوره اعتماد درلودی او پرخپل دین د دغسي شرطو څخه نه بېرېدی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د دغې صلحې د مادو حقیقت ؤ.

مګر هلته په ښکاره سره دوه شیه یا دوې پوښتنې وې چې د هغو په سبب په مسلمانانو کې تشویش او پرېشاني پیدا سوه.

لومړئ: مسلمانانو ته دا ثابته وه چې محمّدﷺ رسول الله دی او دئﷺ پر حق دی او اللهﷻ د ده د دین د لوړ والي وعده ور سره کړې ده، نو اوس څه پېښه ده چې د قریشو دغه شرطونه قبلوي؟ او په صلحه کې و هغو ته امتیازات ورکوي؟

دوهم: رسول اللهﷺ مسلمانانو ته ویلي وه چې موږ به بیت الله ته ورځو او طواف به پر کوو، نو اوس څه پېښه سوه چې نه هلته ورغلو او نه مو طواف پر وکړی؟

دغه دوه شیه په مسلمانانو کې د شک، وسوسې او بېځایه ګمانو سبب وګرځېدل او د مسلمانانو احساسات یې ور زخمي کول، تر داسې اندازې چې دغه غم او هَم د مسلمانانو پر فکرو غالبه سو او دې ته یې نه پرېښوول چې د صلحې د مادو په نتیجه کې صحي فکر وکړي او ښایي په مسلمانانو کې هغه څوک چې د دغه غم تر تاثیر ډېر لاندې ؤ، هغه حضرت عمر بن الخطابؓ ؤ.

(اوس د دغو دوو تشویشي پوښتنو جواب ته متوجه سی)

اول: لکه څرنګه چې د مخه مو درته و ویل: حضرت عمرؓ ؤ چې رسول اللهﷺ ته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! آیا موږ پرحق او دوی پر باطل نه دي؟ رسول اللهﷺ و فرمایل: هو داسې ده او بیا ده و ویل: آیا زموږ وژل سوي کسان په جنت کې نه دي؟ او د دوی وژل سوي کسان په اور کې نه دي؟ رسول اللهﷺ و فرمایل: هو داسې ده، نو عمر بن الخطابؓ و ویل: موږ ولې په خپل دین کې ورته کښته کېږو؟ رسول اللهﷺ و فرمایل: یابن الخطاب! زه رسول الله یم او د خپل رب نافرماني نه کوم، هغه رب زما مرسته کوونکی دی او هیڅکله ما نه ضائع کوي.

دوهم: عمرؓ و ویل: آیا تا موږ ته نه وه ویلي چې موږ به بیت الله ته ورځو او طواف به پر کوو؟ رسول اللهﷺ و فرمایل: هو ما درته ویلي وه مګر ما درته و ویل: چې سږکال؟ عمرؓ ویل: یا! دا دي نه وه را ته ویلي، نو رسول اللهﷺ ورته و ویل: ته ور تلونکی یې او طواف به هم پر وکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم حضرت عمر رضی الله عنه د هغه قهر او پرېشانۍ په حالت کي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ته ورغلی او هغه خبري یې ورته وکړې چي رسول الله ﷺ ته یې کړي وې، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه هم هغه جوابونه ورته و ویل چي رسول الله ﷺ ورته ویلي وه، خو دغه یوه خبره یې پر زیاته کړه: یا عمر! تر مرګه پوري د رسول الله ﷺ پر رضاء ور سره ځه، په والله هغه پر حق دی، او بیا د سورة الفتح دغه آیات نازل سو:

﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ۝١﴾

رسول الله ﷺ عمر رضی الله عنه را وغوښتی او دغه آیات یې ورته تلاوت کړی، عمر رضی الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! آیا دغه فتحه ده؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، نو د عمر رضی الله عنه زړه خوشاله سو او ولاړی، بیا نو عمر رضی الله عنه پر دغه خپلو کړو خبرو ډېر پښېمانه ؤ، عمر رضی الله عنه وایي: د دغو خبرو په سبب مي ډېر ښه کارونه کول، د هغې ورځي د خبرو له بیري خیراتونه ورکوم، روژې نیسم، نفلي لمنځونه کوم، مریان آزادوم، دپاره د دې چي هغه زما دپاره خیر سي.

(د حدیبیې د صلحي په آخر کي به د ابو بصیر رضی الله عنه قصه درته بیان کړم ځکه هغه قصه هم په دغه صلحه پوري تعلق لري)

کله چي رسول الله ﷺ د حدیبیې څخه مدینې منورې ته ورسېدی په دغو شپو کي په مکه مکرمه کي یوه مسلمان سړي د هغو کفارو څخه چي ده ته یې عذابونه ورکول ځان خلاص کړی چي دغه سړئ ابو بصیر رضی الله عنه ؤ (*ابو بصیر د ثقیف د قبیلې څخه ؤ او د قریشو حلیف ؤ، دئ مسلمان او په مکه مکرمه کي اوسېدی*) نو ابو بصیر د مکې مکرمې څخه مدینې منورې ته مهاجر ورغلی، دغه ټوله لاري یې پیاده و وهل خو د قریشو دوه نفره تر شا په پسې وه غواړي چي بیرته یې بوزي، مګر ابو بصیر مدینې منورې ته ځني ورسېدی او مسجد نبوي ته ورننوتی ویل: یا رسولَ الله! مهاجر درته راغلی یم.

سمدستي هغه دوه نفره کفار چي په ده پسې وه پسي را ورسېدل او ویل: یا محمّد! ﷺ هغه عهد او وعده چي زموږ او ستاسي په منځ کي ده؟ لکه څرنګه چي د صلحي په مادو کي راغلي دي دئ به بیرته موږ ته راکوې، رسول الله ﷺ و فرمایل: هو! واخلی بو یې زی، هغو ابوبصیر کش کړی او بیرته یې رهي کړی، ابو بصیر ناري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وهي چې څنګه مې کفارو ته په لاس ورکوې؟ ما دغه ټوله لار پر پښو وهل او هجرت مې را وکړی او تاسې مې بېرته ور تسليموی؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا ابا بصير! قريبه ده چې الله جل جلاله به تا او ستا ملګرو ته د نجات لار پيدا کړي، ابو بصير مجبوره سو د هغو دوو نفرو سره رهي سو، مدينې منورې ته نژدې د ذوالحُلَيفه سره چې اوس آبار علي ورته ويل کيږي هغه دوه نفره کښېنستل چې ځانونه هوسا کړي او څه هغه خرما وخوري چې د دوی سره ورسره وه، بندي يې هم ور سره دی، ابو بصير هغه يوه نفر ته وايي: فلانيه! په والله دغه ستا توره ډېره ښه را معلوميږي، هغه ويل: هو والله دا ډېره ښه توره ده او ما څو واره امتحان کړې هم ده، ابو بصير و ويل: ته يې را ښکاره کړه چې زه يې وګورم، په خبرو خبرو کې ابو بصير وکولای سوای چې د هغه څخه توره واخلي او هغه په و وژني، دا بل په ځغستاسو، هغه ځغلي ابو بصير توره په لاس په پسې دی، هغه خپل مرګ په ستر ګوويني، خو اوس چيري ولاړ سي ټوله دښت دی؟

خو هغه نژدې ځای مدينه منوره وه، نو يې د مدينې منورې پر طرف مخ ونيوی، مشرک ځغلي ابو بصير توره په لاس ترشا په پسې دی هغه ځغلي دئ يې نه پسي پرېږدي، د ډېر تېز ځغستلو څخه يې دوړي ولاړيږي، دوړه په پسې ده، کله چې کافر مدينې منورې ته ورسېدی مخامخ پر مسجد ور رهي دی او په مسجد ور ننوتی، ابو بصير تر شا په پسې دی، رسول الله ﷺ چې دغه مشرک په دوړو سپيره وليدی او سا په اوږو شري ويل: دې سړي مرګ ليدلی دی، خو سړي ناري کړه: والله زما ملګری و وژل سو او اوس ما هم وژني.

ابو بصير چې مسجد ته ور داخل سو ويل: يا رسولَ الله! الله جل جلاله ستا ذمه خلاصه کړه تا زه ور تسليم کړم او هغه عهد چه ستا او د دوی په منځ کې ؤ په هغه دې وفاء وکړه او تا بيرته زه و دوی ته ور ولېږلم، هغه چې پر تا وه هغه دې وکړه اوس ته په ما کارنه لرې الله جل جلاله زه له دويه خلاص کړم، رسول الله ﷺ و فرمايل: هو! ما په لاس ورکړې او تا ځان خلاص کړی، هغه مشرک و ويل: يا محمّد! ﷺ بيرته يې را تسليم کړه لکه څرنګه چې مو وعده سره کړې ده، رسول الله ﷺ و فرمايل: ما دا کار وکړی خو ستاسې څخه بيرته ولاړی ما خپله ذمه خلاصه کړه، کافر بې جوابه سو او ابو بصير يې پرېښاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا نو ابو بصیر و ویل: یا رسولَ الله! پرېږ مي ږده چي په مدینه منوره کي واوسېږم، رسول الله ﷺ ویل: یا، که په مدینه کي واوسېدې معنیٰ: ما هغه خپل عهد مات کړی، ابو بصیر ویل: نو مي پرېږده چي هر چیري زما خوښه وي هلته ولاړ سم، رسول الله ﷺ و فرمایل: زما ستا سره کار نسته هر چیري چي ځې ولاړ سه ته آزاد یې او زما تر امر نه یې لاندي، ځکه ابو بصیر د مسلمانانو په جماعت کي نه ؤ داخل او د هغو تر قیادت او مشرۍ نه ؤ لاندي، ابو بصیر د مسجده څخه ووتی او توره ور سره ده.

رسول الله ﷺ یوه خبره وکړه چي ابو بصیر واورېدل او په خلکو کي هم نشر سوه، هغه دا چي رسول الله ﷺ و فرمایل: افسوس دي وي ده لره که د ده سره نفر ور سره وای د جنګ اور یې بلاوه (دا اشاره وه چي یا ابا بصیر! د کفارو و تکلیف ورکولو ته دوام ورکړه) ابو بصیر چي دغه خبره واورېدل نو مکې مکرمې ته نه ولاړی بلکه عیص ته ولاړی، عیص خو در معلوم دی چي یوه غرنۍ منطقه ده او په دغو غرو کي وُني او غارونه ډېر دي، نو ابو بصیر دغه عیص ته ولاړی او هلته ژوند کوي.

د ابو بصیر خبر و هغو مسلمانانو ته ورسېدی چي په مکه مکرمه کي وه او مدینې منورې ته یې هجرت نه سوای کولای نو اول هغه څوک چي مکه مکرمه یې پرېښوول او هجرت یې وکړی هغه ابو جندل ؤ، مګر ابوجندل هم مدینې منورې ته نه ولاړی ځکه دئ پوهېدی چي بیرته مي کفارو ته په لاس ورکوي، د مدینې منورې پر ځای عیص ته ولاړی، هغه عیص چي غرنۍ منطقه وه او غارونه پکښې وه، دغه دوه نفره دلته ژوند کوي، کله چي د قریشو قافلې تېرېدې پر هغو هم حملې کوي، هغه نور مسلمانان چي په مکه مکرمه کي وه او د هغې صلحې په سبب یې مدینې منورې ته هجرت نه سوای کولای هغو هم عیص ته هجرت وکړی، ټول نوي مهاجر مسلمانان د مدینې منورې پر ځای عیص ته ځي څو په عیص کي (۷۰) نفره مسلمانان سره یو ځای سوه، اوس نو په منظم ډول د قریشو پر قافلو حملې کوي.

قریشو و رسول الله ﷺ ته حال ولېږی ویل: یا محمّد! ﷺ هغه عهد چي زموږ او ستاسي په منځ کي دی څه سو؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: زه پر خپله وعده یم، قریشو ویل: ابو بصیر او د هغه ملګري څه کارونه کوي؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتاسي ته در تسلیم کړي اوس په ما پوري تعلق نه لري، قریشو ویل: که موږ د هغه سره جنګ وکړو ته خو به مداخله نه کوې؟ رسول اللهﷺ و فرمایل: زه هیڅ کار نه درلرم ځکه زموږ او ستاسي په منځ کي هغه د صلحي عهد او اتفاق موجود دی.

قریشو عیص ته یو لښکر ولېږی چي د ابو بصیر او د هغه د ملګرو سره جنګ وکړي، خو ابو بصیر د هغو سره جنګ کولو ته هیڅ نه را و وتی غواړي چي هغه خپلو چلیکي حملو ته دوام ورکړي، جبهیي جنګ نه کوي، د قریشو لښکر ورغلی او ډېره موده یې په انتظار ورته تېره کړه خو څوک د دوی د جنګ دپاره نه را و وتی، د قریشو لښکر بیرته بې نتیجې مکې مکرمې ته ولاړی، مګر د قریشو هره قافله چي تیرېږي بیا هم ابو بصیرؓ حملې پر کوي، د قریشو قافلې بیا په خطر کي سوې او په فارغه زړه نه سي تېرېدلای.

اوس نو نور هغه کسان چي تر مدینې منورې او تر مکې مکرمې دباندي اسلام ته داخلېږي، یعني: یواځي قریش نه بلکه نور خلک هر څوک او هر چیري چي وي او اسلام ته داخل سي هغه فکر کوي چي زه ولي مدینې منورې ته ولاړسم چي تر هغه عهد او اتفاق چي رسول اللهﷺ د قریشو سره کړی دی لاندي سم، ولي عیص ته نه ځم او د ابو بصیرمرسته نه کوم؟ نو هغه نوي مسلمانان د دې پر ځای چي مدینې منورې ته ولاړ سي عیص ته ځي تر څو چي په عیص کي درې سوه نفره مسلمانان سره یو ځای سوه، پوره لښکر ځني جوړ سو، قریشو هر څه کوښښ وکړی چي دغه خطر له ځانه لیري کړي خو په وسه یې هیڅ نه سوه پوره.

اوس نو د ابو بصیر او هغو کسانو چي د ده سره دي د دوی د شجاعت او قوت په سبب د قریشو یوه قافله هم سالمه نه سي تېرېدلای، قریشو هغه د حدیبیې صلحه په دې سبب وکړه چي قافلې یې سالمي تیري سي مګر د دوی قافلې او تجارت بیا هم په خطر کي دي، چي په دې ډول سره رسول اللهﷺ هم صلحه وګټل او هم د قریشو قافلې تر هغه پخواني خطر لاندي دي سالمي نه سي تېرېدلای.

د ابو بصیر او د هغه د ملګرو قدرت ورځ په ورځ زیاتیږي، یوازي دا نه چي تجارتي قافلې پر قریشو بندي سوې بلکه د خوراکي شیانو قافلې هم پر بندي سوې، په خپله مکه مکرمه غذایي مواد نه لري او د دباندي څخه پر قطعه سوه، چي په نتیجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي په مکه مکرمه کي کاختيي جوړه سوه او لوړه شروع سوه، قريش چي د دغه خطر د ليري کولو دپاره هرڅه کوښښ وکړي بې فايدې دی، نو قريشو د ابوسفيان په مشری يوه ډله مدينې منورې ته ولېږل او ويل: يا محمّد! ﷺ د الله روی مو در وړی دی رحم وکړه او هغه شرط چي موږ د حديبيې په صلحه کي ايښی ؤ هغه نه غواړو.

قريش کوم شرط نه غواړي؟ هغه شرط چي د هغه په سبب مسلمانان ډېر خواشيني او ناراضه وه، هغه شرط چي مسلمانانو د ځان دپاره ذِلّت باله، دا هغه شرط ؤ چي ويل: (که د مکې مکرمې څخه کوم مسلمان درسي هغه به بيرته را کوې) اوس قريش وايي: دغه شرط موږ نه غواړو، هغه مهاجر خلک دي ستا سره وي چي صلحه و ساتل سي او قافلې تيري سي، رسول الله ﷺ د رحم او مهربانی په سبب تر دغه شرط تېرسو، دا هغه شرط ؤ چي مسلمانانو دکفارو په ګټه باله، مګر په حقيقت کي هغه شرط د مسلمانانو په ګټه ؤ، بيا نو رسول الله ﷺ و حضرت عمر رضي الله عنه ته و فرمايل: ته وې چي د دغي صلحي څخه ناراضه وې او تا ويل: دا زموږ په دين کي ذِلّت او کښته والی دی، تا ويل: دغه صلحه دکفارو په ګټه او مصلحت ده، اوس څنګه سو؟ عمر رضي الله عنه و ويل: يا رسولَ الله! دا معلومه خبره ده چي ستا د فکر او نظر خير او برکت زما د فکر او نظر تر برکت ډير دی.

دغه د حديبيې صلحي دوه کاله دوام وکړی، که څه هم عهد د لسو کلو دپاره ؤ خو دوه کاله وروسته دغه عهد او اتفاق د هغه تجاوز په سبب چي د بنو بکر قبيلې د خزاعه پر قبيله وکړی لغوه او مات سو چي دغه واقعه به د مکې مکرمې د فتحي په قصه کي إن شاء الله تعالی په تفصيل سره درته بيان سي.

اوس چي په دغه صلحه سره د قريشو لاسونه و تړل سوه او پر مسلمانانو حملې نه سي کولای نو مسلمانانو ته دا موقع برابره سوه چي هغه دښمن ته متوجه سي کوم چي احزاب يا د خندق د غزاء دپاره يې کفار سره يو ځای کړي وه، د خندق د غزاء دپاره چا کفار سره را ټول کړه؟ د خيبر يهودو، دغه يهود وه چي احزاب او ډلي يې پر حرکت را وستلې، کله چي رسول الله ﷺ د دغي صلحي په واسطه قريش له ميدانه وايستل اوس کولای سي چي بېله مداخلې څخه د قريشو د يهودو سره مقابله وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه قريش د حديبيې په صلحه د جنګ او تجاوز څخه وتړل سوه.

تردغه ځايه پوري د حديبيې د صلحې واقعات بيان سوه او د صلحې نتيجه دا سوه چې رسول الله ﷺ خپله عمره پرېښوول او بيرته مدينې منورې ته ولاړی، مګر د عمرې په عوض او بدل کې يې د مسلمانانو دپاره صلحه او آرامي ور سره يو وړل چې د دغې صلحې په واسطه و اسلام او توحيد ته د دعوت ميدان پراخه او لوی سو، د اسلام مبلّغين او دعوت کوونکي په آزاد ډول سره هر ځای ته تلای سي او هر څوک دعوتولای سي.

د الله ﷻ له طرفه چې د دغې صلحې پر واقعې کومه تبصره نازله سوه هغه په سورةُ الفتح کې ده او د سورةُ الفتح په معنٰی تر هغو نه سو پوهېدلای چې د حديبيې د صلحې قصه نه وي را معلومه، الله ﷻ فرمايي:

﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ①﴾

بېشکه چې موږ تا ته فتحه او برئ درکړی دی ښکاره او معلومداره فتحه.

ډېر مفسرين وايي: کومه فتحه چې په دغه آيات شريف کې ذکر سوې ده هغه دغه د حديبيې صلحه ده ځکه دغه ښغمې او قرارې چې د قريشو او مسلمانانو په منځ کې پېښه سوه نو مسلمانان د قريشو له طرفه د اسلام و دعوت او نشرولو ته فارغه سوه او اصلاً دينِ مبينِ اسلام داسې دين دی چې څوک په خبرو او دلايلو نه سي پر غالبه کېدلای، هيچا د اسلام واقعې مقابله په دلائلو سره نه ده کړې او نه يې څوک کولای سي بلکه د اسلام دښمنانو همېشه له زوره کار اخيستی دی، د اسلام دين په خپله غالبه دی، ځکه دغه دين د الله ﷻ له طرفه دی.

اسلام داسې دين دی چې د انسان د خلقت او فطرته سره موافق او برابر دی، اسلام د عقل او منطقه سره برابر دی څوک نه سي کولای چې د اسلام د دين په مقابل کې دې په عقل او منطق سره و درېږي، خو د اسلام او د خلکو په منځ کې دغه د قريشو پرله پسې حملې حاجز او دېوال وې، د قريشو دښمني او بېځايه آوازې وې چې خلک يې مسلمانانو ته نه پرېښوول او مسلمانان يې خلکو ته نه پرېښوول، نو کله چې د مسلمانانو او قريشو په منځ کې دغه صلحه وسوه، د مسلمانانو او نورو خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له منځه د قریشو له طرفه درول سوي پردې او دېوالونه ایسته سوه، دلته نو اسلام پر ټوله جزیرةُ العرب غالبه سو، د دې دپاره چي د اسلام د کامیابۍ دپاره د دغي صلحي نتیجه ښه را معلومه سي نو به یو څه د حساب عددونه تر نظر لاندي ونیسو:

په مکه مکرمه کي دیارلس کاله و اسلام ته دعوت وسو مګر د هغو کسانو شمېر چي اسلام ته داخل سوي وه د (۱۵۰) نفرو په شا وخوا کي ؤ، دا ټوله په دیارلس کلو کي چي تقریباً (۷۰) نفره مسلمانان په مکه مکرمه کي وه او (۸۰) نفره په حبشه کي وه، اوس نو بیا د حدیبیې تر صلحي پوري، د حدیبیې صلحه د هجرت په شپږم کال کي وه، یعني: د دعوت د شروع څخه (۱۹) کاله تېر سوي وه، نو دغه د حدیبیې په صلحه کي د رسول الله ﷺ سره څو نفره را و وتل؟ یو زر څلور یا پنځه سوه نفره، که څه هم مسلمانانو په مدینه منوره کي یو مستقل دولت جوړ کړی ؤ او حالت یې هم په ښه ډول سره پر مخ روان ؤ، مګر بیا هم موږ وینو چي د مسلمانانو شمېر ډېر لږ ؤ، فقط یو زر څلور سوه نفره ؤ او دا د هجرت شپږم کال ؤ، نو که موږ وګورو چي د اسلام د شروع څخه د هجرت تر شپږم کاله پوري چي د دعوت (۱۹) کاله تېر سوي دي د هغو کسانو شمیر چي مسلمانان سوي دي یو زر څلور سوه نفره دي، که چیري بیا ښځي او ماشومان او ځیني هغه صحرایي عرب هم پر اضافه کړو نو به درې زره نفره سي، مګر هغه کسان چي د رسول الله ﷺ سره د مکې مکرمې په فتحه کي را وتلي وه څو نفره وه؟ د هغو شمېر لس زره نفره ؤ، فقط د حدیبیې تر صلحي دوه کاله وروسته، چي د دې څخه مقصد دا سو: چي د حدیبیې تر صلحي وروسته په دوو کلو کي د اسلام دپاره داسي کارونه وسوه چي په هغو تیرو سوو (۱۹) کلو کي نه وه سوي، نو تاسي و وایاست چي دغه صلحه فتحه ده که نه ده؟ ټولو غزاوو، ټولو سریو، ټولو جنګو د اسلام د نشرولو دپاره دغسي نتیجه نهٔ وه ورکړې لکه د حدیبیې د صلحي نتیجه، نو ځکه الله جل جلاله دغه صلحه فتحه وبلل، الله عزوجل فرمایي:

﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ۝ لِّيَغْفِرَ لَكَ ٱللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنۢبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ﴾.

بېشکه چي موږ تا ته فتحه او برئ درکړی دی، فتحه او برئ ښکاره او روښانه، دپاره د دې چي الله جل جلاله تا ته ستا پخوانۍ تیري سوي خطاوي او وروستنۍ خطاوي در وبخښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ د ګنهو څخه پاک او معصوم دی، خو د آیات شریف څخه داسي مقصد اخیستلای سو چي د رسول الله ﷺ توله د مخنۍ او وروستنۍ کو تا هۍ کومي چي د ده ﷺ د لوړ مقام او لوړي مرتبې په سبب کو تا هي بلل کیږي هغه ټوله ورته مُعاف دي او الله جل جلاله بل هیڅا ته داسي معافي نه ده فرمایلې.

اوس نو د رسول الله ﷺ د لوړ او عالي شانه مقامه سره موږ و څه شي ته تقصیر او کوتاهي ویلای سو؟

جواب: مثلاً هلته دوه کاره دي چي یو ښه کار دی او بل ډیر ښه کار دی خو کله کله داسي پېښه سوې ده چي رسول الله ﷺ دي د هغه ډیر ښه پر ځای هغه ښه کار کړی وي، لکه د عبس په سورة کي چي د عبدالله بن مکتوم رضي الله عنه سره پیښه سوه، یا د بدر د بندیانو په واقعه کي د بندیانو د ایله کولو دپاره فدیه قبوله سوه (*د رسول الله ﷺ په شان کي نه خطا سته نه ګناه ځکه دئ ﷺ معصوم دی، الله جل جلاله د هري خطا او ګناه څخه ساتلی دی*) نو الله جل جلاله خپل حبیب محمد مصطفیٰ ﷺ ته تر دغسي کوتاهیو ورتېر دی او معافي یې ورته کړې ده. (بیرته و مبارکو آیاتو ترجمې ته راسه)

وروڼو! مثال د ممنوعاتو څخه نه دی، لکه د دنیا پاچهان چي یوه فاتح او کامیابه جنرال ته په خصوصي ډول اعزاز او اکرام ورکوي، همدارنګه الله جل جلاله خپل رسول محمّد مصطفیٰ ﷺ ته د دغي فتحي سره څلور امتیازه ورکړه.

لومړئ: دا چي د مخنۍ او وروستنۍ توله کو تا هۍ یې ور معاف کړې، دغه د معافولو جمله الله جل جلاله بېله رسول الله ﷺ څخه بل هیڅا ته نه ده فرمایلې، په احادیثو کي راغلي دي چي د دغه مبارک آیات تر نزول وروسته به رسول الله ﷺ په عبادت کولو کي دومره کوښښ کاوه چي د شپې ډیره حصه به یې په لمانځه تېرول تر داسي اندازې چي مبارکي پښې به یې وپړسېدې او وچاودې نو د لیدونکو زړونه به پر سوځل کېدل، صحابهٔ کرامو به پر عرض کړه (خاصتاً حضرت عائشه رضي الله عنها) چي یا رسولَ الله! ولي دومره تکلیفونه پر ځان تېروې؟ الله جل جلاله خو ستا پخوانۍ او وروستنۍ توله خطاوي در بخښلي دی، رسول الله ﷺ به و فرمایل: «أَفَلاَ أَکُونُ عَبداً شَکُوراً» آیا شکر آداء کوونکی بنده نه سم؟ او دا معلومه خبره ده چي الله جل جلاله دغسي زېری خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه بنده ته ورکوي چې هغه د دغه زيري په اورېدلو سره بې بيري او بې پروا نه سي، بلکه نوره يې هم د الله جل جلاله څخه بېره زياته سي.

مورږ وويل چې الله جل جلاله ورسول الله ﷺ ته د دغي صلحې په مقابل کي څلور شيه ورکړه.

لومړئ - دا چې: د مخني او وروستني ټوله قصور او کوتاهي، يې ور معاف کړې.

دوهم - دا چې: ﴿وَيُتِمَّ نِعۡمَتَهُۥ عَلَيۡكَ﴾

او د دې دپاره چې الله جل جلاله د مکې او نورو ښارو په فتحه کولو سره خپله مهرباني او نعمتونه پر تا پوره کړي.

درېيم - دا چې: ﴿وَيَهۡدِيَكَ صِرَٰطٗا مُّسۡتَقِيمٗا ۝٢﴾

او الله جل جلاله تا ته سمه او صافه لار وښيي، الله جل جلاله به دي همېشه د هدايت او استقامت پر لار قائم لري.

څلورم - دا چې: ﴿وَيَنصُرَكَ ٱللَّهُ نَصۡرًا عَزِيزًا ۝٣﴾

او د دې دپاره چې الله جل جلاله ستا سره مرسته وکړي غالبه او قوي مرسته.

﴿هُوَ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ لِيَزۡدَادُوٓاْ إِيمَٰنٗا مَّعَ إِيمَٰنِهِمۡۗ﴾.

دغه الله هغه ذات دی چې سکون او اطمينان يې د مومنانو په زړو کي نازل کړی، دپاره د دې چې د دوی د ايمان سره ايمان ورزيات کړي.

يعني: سره د دې چې دغه صلحه د دوی له طبيعته مخالفه وه، خو د رسول الله ﷺ په حکم يې عمل وکړی د ضد کوونکو کافرانو سره يې ضد و نه کړی نو د دغه متابعت په برکت د دوی د ايمان درجې نوري هم زياتي سوې، دغو مسلمانانو د مخه د جهاد په بيعت سره دا ثابته کړه چې مورږ د الله جل جلاله په لار کي د جنګ کولو او ځان قربانولو دپاره حاضر يو، چې دا يو قسم ايمان دی او بيا چې رسول الله ﷺ د مسلمانانو د جذباتو او احساساتو څخه مخالفه صلحه وکړه، دلته بيا د مسلمانانو بل قسم ايمان ښکاره سو چې د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ د فيصلې په مقابل کي يې د تسليم او اطاعت غاړه کېښښول، چې دغه سکون او اطمينان هم د الله جل جلاله له طرفه د دوی په زړو کي واچول سو، بيا هم په سورة الفتح کي د دغي صلحې په باره کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

آياتونه دوام لري تر څو چي الله جل جلاله په لسم نمبر آيات کي فرمايي:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ ٱللَّهَ يَدُ ٱللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ﴾.

ژباړه: بېشکه هغه کسان چي ستا سره بيعت کوي، هغه د الله جل جلاله سره بيعت کوي، د الله جل جلاله لاس د دوی پر لاسو سر بېره دی.

﴿فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَـٰهَدَ عَلَيْهُ ٱللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ [الفتح: ۱۰]

ژباړه: نو پس هر چا چه دغه بيعت مات کړی بېشکه چي دئ دغه بيعت پر خپل ځان ماتوي (يعني: ضرر يې هم ده ته رسيږي) او هر هغه څوک چي پر هغه شي وفاء وکړي کوم چي د هغه عهد او وعده يې د الله جل جلاله سره کړې ده پس ډير ژر به الله جل جلاله د دغه وفاء لوی اجر او ثواب ورکړي، چي هغه جنت او د الله جل جلاله ديدار يا ليدنه ده.

او بيا په وروستني آيات کي الله جل جلاله هغو کسانو ته اشاره کوي کوم چي د رسول الله ﷺ سره په دغه عمره کي نه وه را وتلي، کله چي رسول الله ﷺ دغه کسان د وتلو دپاره را وغوښتل، دوی و بېرېدل او د خپلو ځانو سره يې و ويل: څوک په دغه بد حال کي چي د مسلمانانو او کفارو په منځ کي دغه دښمني پرته ده وزي؟

موږ و قريشو ته ورسو او ځانونه ور تسليم کړو؟ دوی پر خپلو ځانو و بېرېدل او د رسول الله ﷺ سره نه و وتل، الله جل جلاله د هغو پاتو خلکو په باره کي فرمايي:

﴿سَيَقُولُ لَكَ ٱلْمُخَلَّفُونَ مِنَ ٱلْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَآ أَمْوَٰلُنَا وَأَهْلُونَا فَٱسْتَغْفِرْ لَنَا﴾

ژر دی چي هغه پاته سوي خلک چي د صحرايي عربو څخه دي تا ته و وايي: دا چي موږ ستا سره نه ولاړو! موږ زموږ مالو او زموږ کورنيو مشغوله کړو، يعني: تر شا مو څوک نه درلودل چي زموږ د مالو او زموږ د کورنيو پالنه وکړي، نو زموږ دپاره د الله جل جلاله څخه بخښنه وغواړه.

دغه خلک اصلاً هغه کسان وه چي دوی به په خپل منځ کي سره ويل: موږ د هغو خلکو وطن ته ورسو؟ چي هغه دلته مديني ته راغله او د رسول الله ﷺ اصحاب يې و وژل، تاسي ګوری چي دغه تللي خلک به يو هم ژوندئ را نه سي، ټول به هلته و وژل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سي، نو الله جل جلاله دغه د دوی د زړو پټ حال و رسول الله ﷺ ته د مخه تر هغه ور ښکاره کړی چي مديني منورې ته ورسيږي، ځکه دغه آياتونه د مخه تردې چي رسول الله ﷺ مديني منورې ته ورسيږي نازل سوه، په لار کي يې دا ور معلومه کړه چي تاسي به صحي او سالم مديني منورې ته ورسېږی او بيا به دغه پاته سوي خلک قِسم قِسم عذرونه وايي او بهانې به جوړوي، چي دغه ټول درواغ دي.

﴿يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ﴾

دغه پاته سوي منافقان به په خپلو ژبو سره هغه څه وايي چي د دوی په زړو کي نسته.

هوی په خپلو زړو کي پوهيږي چي زموږ دغه عذر بالکل غلط دی او دغه د بخښني غوښتل يې هم يوه ظاهري رياء ده دوی په زړه کي بخښنه نه غواړي، ځکه دوی دغه خپل پاته کېدل نه گناه بولي او نه عقيده ورته لري او بيا رب عزوجل فرمايي:

﴿قُلْ فَمَن يَمْلِكُ لَكُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا ۚ بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾﴾. [الفتح: ۱۱]

يعني: اې محمّده! ﷺ دوی ته و وايه: څوک دی چي د الله جل جلاله له طرفه به د عذاب په ايسته کولو کي قدرت ولري؟ يعني: څوک دا قدرت لري چي د الله جل جلاله له طرفه دي يو شئ ستاسي څخه دفعه کړي؟ که الله جل جلاله ستاسي د ضرر او نقصان إراده و فرمايي، يا الله جل جلاله ستاسي د نفعې او فايدې إراده و فرمايي، هيڅوک د ده عزوجل و إرادې ته تغير نه سي ورکولای، يعني: بل هيڅوک نسته چي نفعه او ضرر دي د هغه په قدرت کي وي بلکه الله جل جلاله په ټولو هغو کارو چي تاسي يې کوی ښه خبردار دی.

او په را تلونکي آيات شريف کي الله جل جلاله هغه علت او سبب بيا نوي چي منافقان په هغه سبب د رسول الله ﷺ سره دغي عمرې ته نه و وتل، الله جل جلاله فرمايي:

﴿بَلْ ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَنقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزُيِّنَ ذَٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾﴾.

يعني: په رشتيا سره ستاسي د نه تګ سبب دغه نه دی چي دا تاسي په خوله سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهانې او عذرونه وایاست، بلکه تاسي ګمان کاوه چي بیا به هیڅکله رسول الله ﷺ او د ده ملګري مومنان خپلو کورو ته صحي او سالم را و نه ګرځي او اې منافقانو! دغه د مسلمانانو د تباهۍ ګمان ستاسي په زړو کي ښایسته سوی دی او ګمان کړی ؤ تاسي بدګمان او تاسي یو هلاک سوی قوم یاست.

بیانو الله جل جلاله د دغه سورة په نورو آیاتو کي د خیبر و راتلونکي غزاء ته اشاره کوي، هغه غزاء چي تر اوسه پوري نه ده پېښه سوې.

د مدینې منورې
د ژوند دوهمه مرحله او نوې دوره

د حدیبیې صلحه د مسلمانانو په ژوندکي د نوي دورې شروع کیدل وه، ځکه د اسلام او مسلمانانو په دښمني کي هغه تر ټولو قوي قوت، هغه ډېر معاند او شدید قوت قریش وه او اوس چي دوی د جنګ له میدانه د أمن او صلحي میدان ته و وتل، نو د مثلث د اضلاعو څخه هغه قوي ضلعه ماته سوه، یا په بل عبارت د هغو درو قواوو څخه هغه قوي قوت مات سو، درې قوتونه څوک وه؟ قریش، غطفان او یهود، غطفان خو در معلوم دي: چي په نجد کي بت پرسته قبیلې دي، مګر څرنګه چي په جزیرةُ العرب کي قریش د بُت پرستۍ نمایندګان او رئیسان وه، د دوی په ګوښه کولو سره د نورو بُت پرستانو تُندي او تیزي پڅه سوه، د پاته بت پرستانو د مسلمانانو سره د دښمنۍ حالت تر ډېري اندازې لږ او کم سو، نو ځکه پسله دغي صلحي څخه د غطفان د قبیلو له طرفه پر مسلمانانو کومه لویه او غټه حمله نه لیدل کیږي، که بیا هم دوی کوم جنګي اقدامات کړي وي هغه هم د یهودو په شیطانت او خطایستلو سره سوي دي.

مګر یهود: پسله هغه چي د مدینې منورې څخه وایستل سوه نو یې خیبر د خپلو دسیسو او خیانتو دپاره ځالګۍ وګرځاوه، د دوی شیطانانو هلته هګۍ اچولې او هلته یې چیچیان زېږول، د هغه ځایه څخه یې د فتنې اورونه بلول، هغه اعراب چي د مدینې منورې پر شا وخوا پراته وه هغه یې د مسلمانانو پر ضد لمسول او په خپله یهودو په دې امید شپې تېرولې چي کله به رسول الله ﷺ او مسلمانان ختم او فیصله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا لږ تر لږه ډېر تاوان ور و رسوي، نو ځکه د حدیبیې تر صلحې وروسته د رسول الله ﷺ اول اقدام دا ؤ چې د دغې خالګۍ د منځه وړلو یا ورکولو دپاره په یوه فیصله کوونکي جنګ لاس پوري کړي.

مګر دغه مرحله چې د حدیبیې تر صلحې وروسته شروع سوه و مسلمانانو ته یې د اسلامي دعوت د نشرولو او تبلیغولو دپاره مناسبه موقع او ښه فُرصه هم برابره کړه او په دغه وختو کي د مسلمانانو د دعوت او تبلیغ اړخ او نشاط تر جنګي او عسکري حرکتو زیات او ښکاره ؤ. نو ځکه دا به ښځایه نه وي چې دغه مرحله و دوو حصو ته و وېشو:

اول: د دعوت په لار کي هلي ځلي، د مځکي و پاچهانو او آمرانو ته د دعوت لیکونه.

دوهم: عسکري نشاط او حرکتونه.

خو څرنګه چې زموږ بحث د غزاوو او عسکري حرکتو په باره کي دوام درلودی نو زه به هم اول د عسکري حرکتو او فعالیتو بحث پسي پوره کړم، که څه هم په اسلام کي د دعوت موضوع تر عسکري حرکتو د مخه ده، حتّی مسلمانانو چې دغه ډېر تکالیف او دردونه زغمل، جنګو او خطروته یې ځانونه اچول، د هغو ټولو څخه مقصد او هدف دا ؤ چې دوی او د دوی دعوت سره پرېښوول سي.

نو په اسلام کي د ترتیب په اساس د دعوت مسئله تر جنګ د مخه ده.

د حدیبیې تر صلحې وروسته عسکري حرکتونه

(د الغابه - یا د ذي قَرَد غزاء)

دغه غزاء په حقیقت کي د بني فزاره د قبیلې د یوې جنګي ټولۍ شړل دي چې پر مدینه منوره یې یوه چِلکي حمله وکړه او دا هغه یواځنۍ غزاء ده چې رسول الله ﷺ د حدیبیې ترصلحې وروسته او د خیبر تر غزاء د مخه کړې ده، امام بخاري رحمه الله وایي: دغه غزاء تر خیبر درې ورځې د مخه وه، مګر د سیرت او غزاوو ځیني علماء دغه غزاء د حدیبیې تر صلحې د مخه بولي، خو د امام بخاري رحمه الله قول صحي دی.

د غزاء واقعه داسي وه: د کفارو څخه یو نفر چې خُزاره بن عُیینه بن حِصَن نومېدی او د غطفان د قبیلې څخه ؤ، دا خو درته معلومه ده چې د غطفان قبیله ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوېه او قوي قبيله وه، خُزاره او د ده پلار د هغوکسانو څخه وه چې د خندق په غزاء کې يې د مسلمانانو پر ضد اشتراک هم کړی ؤ، کله چې خُزاره وليدل چې د خندق تر غزاء وروسته مسلمانان ضعيفه سوي دي اميد يې پيدا سو چې يو وار بيا پر مدينه منوره حمله وکړي او ويل په خپله پر مدينه به حمله نه کوو، بلکه د مدينې منورې پر اطرافو به حمله وکړو، نو (غابه) چې د مدينې منورې څخه لږ دباندي يوه منطقه ده او هلته د مدينې منورې د خلکو کښتونه او باغونه وه، څرنګه چې په دغه ځای کې ډيري وُني موجودي وې نو يې غابه ورته ويل (غابه) يعني: ځنګل.

په دغه ځای کې د رسول الله ﷺ يا بيت المال د شيدو اوښاني هم ساتل کېدې، نو دغه خُزاره چې د عُيينه بن حِصَن زوی ؤ پر دغه غابه حمله وکړه. (عُيينه بن حِصن زموږ په را تلونکي بحث کي ډير ذکر کيږي، نو به يې څه معرفي کړم) عُيينه د غطفان د قبيلې مشر او رئيس ؤ، ډير بيعقل سړیٔ ؤ، رسول الله ﷺ (أحمقِ مُطاع) بللی دی يعني: هغه بيعقل چې إطاعت يې کيږي او امر يې چليږي، عُيينه د عقل، فکر او تدبير خاوند نه ؤ مګر بيا هم د غطفان د قبيلې مشر ؤ هر حکم چې به يې وکړی د ده قبيلې عملي کاوه، لس زره نفره لښکر يې درلودی.

نو خُزاره د دغه عُيينه زوی پر غابه حمله وکړه، هغه د بيت المال د اوښانو ساتونکی چې د ابوذر رضي الله عنه زوی ؤ هغه يې شهيد کړی د هغه ښځه او اوښان يې ور سره بوتله او بيرته ولاړ، فقط په دغه لږ شي يې کفايت وکړی، کوم باغوانان چې هلته موجود وه او دغه حال يې وليدی ډير ژر د مدينې منورې پر طرف ته رهي سوه، خو اول هغه څوک چې د مسلمانانو د جنګياليو څخه په مخه ورغلی هغه سلمه بن الأکوع رضي الله عنه ؤ، سلمه بن الأکوع رضي الله عنه هغه څوک دی چې رسول الله ﷺ د ده په باره کي فرمايي: « هُوَ خَيرُ رِجَالاتِنا » يعني: دیٔ زموږ د پياده لښکر هغه تر ټولو ښه او بهترين نفر دی، بل داسې څوک نسته چې د ده په مثل سره دي پر پښو او پياده جنګ کوي، د ده رضي الله عنه په باره کي ويل کيږي چې تر آس چابک ؤ کله چې به يې د آسانو سره د ځغستا مسابقه کول، دیٔ رضي الله عنه به تر د مخه کېدی او دغه چابکي يې په دغه غزاء کي هم معلومه سوه، دا د الله جل جلاله قدرت ؤ چې دغه تيزي او چابکي يې ور کړې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې دغه خبر و سلمه بن الأکوع ﷺ ته ورسېدی، دئ په خپله له هغه آسه څخه را کښته سو چې دئ او یو بل نفر پر سپاره وه او دغه آس د طلحه ﷺ ؤ، هغه بل نفر ته یې و ویل: ته دغه آس و طلحه ته ور ورسوه او رسول الله ﷺ په دغه واقعه خبر کړه، په خپله سلمه ﷺ لوړ پر یوه غونډۍ و درېدی او د مدینې منورې پر طرف یې په ډېر لوړ آواز ناري کړه: وا صباحا، وا صباحا، وا صباحا چې دا د هغه وخت د خطر ناره وه او د مدینې منورې ډېرو خلکو واورېدل، په خپله سلمه ﷺ پیاده او پر پښو په ځغاره او د هغه په ملګرو پسي رهي سو که څه هم دئ ﷺ پیاده ؤ بیا هم په هغو پسي ور ورسېدی او هغه نفر یې په غشو ویشتل، په دغه وخت کي هغه سړئ چې سلمه ﷺ لېږلی ؤ هغه هم و رسول الله ﷺ ته ورغلی او هغه یې په حال خبر کړی، رسول الله ﷺ رږغ وکړی کومک! کومک!

خلک د رسول الله ﷺ و طرف ته په را ټولېدلو شروع سوه، رسول الله ﷺ ډېر ژر د سپرو یوه کوچنۍ ډله جوړه کړه چې مشر یې سعد بن زید ﷺ ؤ او دغه ټولۍ یې امر کړه چې تاسي د مخه درځئ موږ به ځانونه آماده کړو او در پسې یو، اوس خو حمله د غطفان له طرفه وه او غطفان ډېره لویه او قوي قبیله ده او مسلمانان د هغو پر طرف ورځي نو لازمه ده چې پوره تیاري او آمادګي ونیسي، خو د مسلمانانو هغه اوله کوچنۍ ډله په کفارو پسي رهي سوه، اوس نو هلته په کفارو پسي چې اول نفر ور ورسېدی هغه یوازي سلمه ﷺ دی او بیا دغه د سپرو کوچنۍ ډله په پسې ده چې مشر یې سعد بن زید ﷺ دی او بیا رسول الله ﷺ او هغه کسان په پسې دي چې ځانونه یې آماده کړي وه چې ټوله (۷۰۰) نفره وه او د غطفان د لښکر پر طرف ور رهي دي، البته د دغو اوو سوو نفرو برابرېدل څه وخت په برکي ونیوی او بیا یې حرکت وکړی.

لکه د مخه چې مو درته و ویل سلمه ﷺ هلته په مشرکانو پسي ور رسېدلی ؤ او هغه یې په غشو ویشتل، هغو چې به مخ ورته را واړاوه چې پر ده حمله وکړي ده ﷺ به ځني وځغستل او هغه نه سوای پسي رسېدلای، هغه چې به رهي سوه دئ به بیا په پسې سو او په غشو به یې ویشتل، کفار چې مخ پر را واړوي دئ ځني ځغلي، دغه معامله روانه ده چې هغه رهي سي دئ په پسې وي په غشو یې ولي، چې هغه مخ پر را واړوي دئ ځني ځغلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلاً د سلمه رضي الله عنه مقصد دا دی چي دوی مشغوله کړي او وې ځنډوي، دئ غواړي چي هغه نور مسلمانان را ورسيږي او واقعاً يې هم کفار وځنډول تر څو چي کفار د يوه غره په تنګي ننوتل، سلمه رضي الله عنه وايي: زه تر دوی لوړ وختلم او پر دوی مي ډبري را ګېلولې زه دغسي په پسې يم ترڅو چي د بيت المال د اوښانو څخه يې يو يو اوښ پرېښاوه، بيا هم زه په پسې يم او په غشو يې ولم ترڅو چي تر ديرشو زياتي چپني او ډېرش نېزې يې وغورځولې، غواړي چي ځانونه سپک کړي او هر هغه شئ چي به يې وغورځاوه ما به پر هغه ډبري کښېښوولې چي رسول الله ﷺ او د ده ملګري پوه سي.

اوس کفار هم پوه سوه چي دغه سړئ غواړي چي موږ وځنډوي او تر شا لښکر په پسې دی، نو يې څه وکړه؟ څُزاره د خپلو درو نفرو ملګرو سره و سلمه رضي الله عنه ته ورپاته سو چي دئ منعه کړي او هغو نورو نفرو ته يې وويل: تاسي خپل تګ کوی او مخ پر غطفان درځی.

اوس نو دغه څلور نفره کفار د سلمه رضي الله عنه د منعه کولو دپاره پاته سوه او دئ رضي الله عنه يې په هغه خپله طريقه سره مشغولوي څو د مسلمانانو د سپرو هغه اوله ډله را ورسېدل، د مسلمانانو اول نفر أخرم رضي الله عنه ؤ او تر شا ابو قتاده رضي الله عنه په پسې ؤ او تر هغه وروسته مقداد بن الاسود رضي الله عنه ؤ، د أخرم رضي الله عنه څخه تلوار وسو هغه نورو ملګرو ته يې و نه کتل پر دغو څلورو نفرو يې حمله وکړه، څرنګه چي دئ يو ؤ او هغه څلور نو أخرم رضي الله عنه شهيد و وژل سو، وروسته ابو قتاده رضي الله عنه پر هغه کافر حمله وکړه او هغه يې و وژی چي دغه کافر حبيب بن عُيينه د څُزاره ورور ؤ، کله چي حبيب و وژل سو هغه نور درې نفره وتښتېدل.

د هغه وخت په جنګو کي دا عادت ؤ چي چا به څوک و وژی د وژل سوي سړي سامان به د هغه قاتل اخيستی او دغه سامان ته سَلبه ويل کېده، نو اوس چي کار د تلوار دی ابو قتاده رضي الله عنه دومره وخت نه لري چي د وژل سوي نفر سامان واخلي نو يې څه وکړه؟ ابو قتاده رضي الله عنه خپل پټو يا چپنه پر دغه وژل سوي سړي واچول چي دا د دې علامه وه چي دغه سړئ ما وژلی دی، او دئ په هغه نورو نفرو پسي رهي سو.

وروسته عُکاشه بن حِصن رضي الله عنه وکولای سوای چي د کفارو په ځينو نفرو پسي ور ورسيږي، ځکه هلته دوه نفره وه چي د کفارو تر شا پاته وه او د پاته کېدلو سبب يې دا ؤ چي پلار او زوی دواړه پر يوه اوښ سپاره وه، نو دوه نفره پر يوه اوښ معلومه خبره ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د نورو تر شا پاتې کېږي، عُکاشه رضی الله عنه دغو دوو نفرو ته ور ورسېدی او د نېزې واری یې پر وکړی، یوه نېزه یې تر دواړو وایستل، نېزه د یوه په شا ننوتل او د هغه بل تر نس را ووتل، دواړه یې په یوه نېزه وپېیل او په یوه وار د اوښه را ولوېدل.

په دغه وخت کې چې د مسلمانانو د سپرو اوله ټولۍ په کفارو پسې ده، رسول الله ﷺ او ملګري یې هغه ځای ته را ورسېدل کوم چې هلته حبیب بن عُیینه وژل سوی وُ، صحابهٔ کرامو ولیدل چې یو انسان وژل سوی دی او د ابو قتاده کالئ پر پروت دی، ځینو مسلمانانو وویل: ﴿انا لله وانا الیه راجعون﴾ ابو قتاده و وژل سو، ځکه ښکاره خبره ده: وژل سوی انسان پروت دی او د ابو قتاده لباس دی مګر رسول الله ﷺ و فرمایل: یا! داسي نه ده بلکه دغه نفر د ابو قتاده له طرفه وژل سوی دی ورسی وې ګوری، ښه دې ځخه چې رسول الله ﷺ یې و ویني دا خبره یې وکړه، کله چې یې سرئ لڅ کړی رشتیا هم هغه حبیب بن عُیینه کافر ؤ او ابو قتاده رضی الله عنه وژلی ؤ، کفارو د دغه تیښتي په حال کي ډیري هغه اوښاني چې ور سره رهي کړي یې وې پرېښوولې او مسلمانان په پسې دي ترڅو چې رسول الله ﷺ او اصحابو یې د ذي قَرَد د اوبو سره واړول. نو ځکه دغي غزاء ته د ذي قَرَد غزاء هم ویل کېږي.

سلمه بن الأکوع رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته ورغلی ویل: یا رسولَ الله! سل نفره را سره کړه د دوی به سرونه ور پرې کړم او هغه پاته اوښاني به هم ځني را ولم، رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه اوس په غطفان کي شیدې چښي، یعني: ته نه سې پسې رسېدلای هغه اوس په خپلو کورو کي دي او دا هم مشکله ده چې د دوی قبیلې ته پسې ورسو، ځکه دغه (۷۰۰) نفره په تلوار را و وتل او د لوی جنګ دپاره آمادګي نه لري چې هغه جنګ دي هم د غطفان د لسو زرو نفرو سره وي.

رسول الله ﷺ او مسلمانانو په دغه ذي قَرَدَه کي یوه ورځ او یوه شپه تېره کړه او بیا یې امر وکړی چې بیرته درځی، په دغه ورځ رسول الله ﷺ و فرمایل:

« خَیرُ فُرسَاننا الیوم ابو قتاده، وَخَیرُ رجَالَتنا سلمه »

یعني: نن ورځ زموږ د سپرو بهتر او ښه نفر ابو قتاده دی او د پیاده ښه نفر مو سلمه دی.

سلمه رضی الله عنه وایي: رسول الله ﷺ ما ته په غنیمتو کي دوې حصې را کړې، هم یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پیاده حصه را کړه هم يې د سپاره او بیا رسول الله ﷺ مدینې منورې ته د بیرته را تګ په وخت کې پر خپله اوښه ور سره سپور کړم.

هغه د مسلمانانو ښځه چې کفارو ور سره بېولې وه، کله چې شپه سوه وې کولای سوای چې په پټه د هغو اوښانو طرف ته ورسي کوم چې کفارو ور سره بېولي وه چې په هغو اوښانو کې د رسول الله ﷺ یوه اوښه هم وه، دغې ښځې هغه اوښه چوکه کړه او پر سپره سوه مګر اوس لار نه ده ور معلومه چې بیرته مدینې منورې ته ولاړه سي، دا غواړي چې د کفارو څخه وتښتي مګر د غطفان څخه تر مدینې منورې پورې ډېره لار ده او ور معلومه هم نه ده اوس په حیرت کې ده چې څه وکړي؟ په آخر کې يې الله ﷻ ته دعاء او زارۍ وکړې ویل: یارب! ته مې پر سمه لار برابره کړې، اوښه يې ولاړه کړه او هغه رهي سوه، بېله دې څخه چې ښځه يې یوې او بلې خوا ته برابره کړي اوښه يې خپل سر ته پرېښوول او دا يې هم پرځان نذر کړه: که زه الله ﷻ مدینې منورې ته ورسولم زه به دغه اوښه د الله ﷻ د رضاء دپاره حلالوم، اوښه رهي ده څو آخر مدینې منورې ته د ښځې سره ورسېدل، ښځه يې د کفارو له شره خلاصه کړه، ښځې هم پر دغه صحي سالم رسېدلو د الله ﷻ حمد و وایه، ښځه و رسول الله ﷺ ته ورغله او خپله قصه يې ور ته وکړه او ویل: یا رسولَ الله! ما پر ځان نذر ایښی ؤ که زه الله ﷻ خلاصه کړم زه به دغه اوښه د الله ﷻ د رضاء دپاره حلالوم، رسول الله ﷺ و فرمایل: سبحان الله! ډېر بد مکافات او بدله دې ورکړه، هغې خلاصه کړې او ته يې حلالوې؟ دا وفاء ده؟ په عوض د دې چې یو احسان ور سره وکړې ځکه ته يې خلاصه کړې ته يې حلالوې؟ او بل دا چې دغه اوښه ستا ملِک نه دی ته څنګه هغه شئ نذر ایږدې چې ستا ملِک نه وي؟ او ته يې مالکه نه يې.

نو هر هغه شئ چې څوک يې مالک نه وي او هغه شئ نذر کښېږدي دا نذر باطل دی. (دا هم یوه فقهي مسئله وه)

د دغې غزاء څخه دا معلومه سوه چې ځینو صحرایي عربو تر اوسه پورې دا جرئت او دلاوري درلودل چې پر مسلمانانو حمله وکړي، سره د دې چې د مسلمانانو حال نسبت و پخوا ته ډېر فرق کړی دی اوس د مسلمانانو قوت او طاقت ډېر سوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی خو بیا هم د ځینو کفارو د حملو څخه نه وه په امان.

د خیبر د غزاء سبب

د هجرت د اوم کال د محرم په میاشت کي د خیبر غزاء پېښه سوه (خیبر) یوه منطقه ده چي څو قلاوي پکښې وې او ډېر زراعت یې درلودی، دغه ځای د مدینې منورې په شمال کي واقع دی او تقریباً (۷۰) میله د مدینې منورې څخه لیري دی.

کله چي رسول الله ﷺ په هغو درو دښمنو ډلو کي چي قریش، یهود او غطفان وه، د هغه تر ټولو قوي او معاندي ډلي څخه د حدیبیې د صلحي په واسطه فارغه او پوره په امان سو، نو یې دا إراده وکړه چي د هغو پاتو دوو ډلو سره چي یهود او غطفان دي خپل حسابونه پاک او تصفیه کړي، دا هم د دې دپاره چي په منطقه کي پوره أمن او صلحه راسي او مسلمانان د هغه پرله پسې خونړیو جګړو څخه د الٰهي رسالت و تبلیغ ته فارغه سي، ځرنګه چي خیبر د دسیسو او مؤامرو ځالګې وه، د عسکري حرکتو او د جنګو د را پارولو معدن ؤ نو دا وړ او مناسبه وه چي د مسلمانانو نظر تر هرڅه د مخه د خیبر و یهودو ته ور واوړي.

مونږ باید دا هېر نه کړو چي د خیبر یهود هغه کسان دي چي د مسلمانانو پر ضد یې د کفارو ډلي سره را ټولي کړي وې، د خیبر یهود هغه کسان دي چي د بني قریظه یهود یې و غدر او خیانت ته تشویق کړه او بیا یې د مدینې منورې د منافقانو، د غطفان د قبیلو او اعرابو سره د مسلمانانو پر ضد ارتباطات او اتصالات درلودل، پر دې ټولو سربېره دوی په خپله د مسلمانانو د جنګ دپاره ځانونه آماده کول او اسلحې یې برابرولې، په دغو کارو سره د خیبر یهودو مسلمانان په پرله پسې تکالیفو او مشکلاتو کي اچولي وه حتّی دوی هغه کسان دي چي د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره یې نقشه جوړه کړې وه.

د یهودو د دغو کارو په مقابل کي مسلمانان مجبوره سوه چي د دغه دسیسه جوړوونکو د مشرانو لکه سلام بن أبي الحُقَیق، اُسَیر بن زرام، کعب بن الأشرف او داسي نورو د وژلو دپاره ډلي ولېږي، مګر د یهودو په مقابل کي د مسلمانانو واجب او لازمي وظیفه تر دغه هم زیاته او لویه وه خو مسلمانانو دغه لازمي وظیفه په دې سبب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنډوله چې هلته يو بل لوی او قوي، شرير او عنادي دښمن د دوی په مخ کې موجود ؤ چې هغه قريش وه، کله چې مسلمانان د حديبيې د صلحې په واسطه د هغه قوي دښمن د مواجهې او مخامخ کېدلو څخه فارغه سوه نو د دغه يهودي مجرمينو سره د محاسبې دپاره هوا صافه سوه او د دوی سره د حساب ورځ را نژدې سوه.

خيبر ته وتل

کله چې رسول الله ﷺ د خيبر د غزاء دپاره د لښکر په تيارولو امر وکړی نو دا يې هم ور سره اعلان کړه چې الله جل جلاله د خيبر د فتحه کولو وعده را سره کړې ده، نو هر چا ته دا معلومه سوه چې خيبر د الٰهي وعدې په سبب خامخا فتحه کيږي.

دا خو تاسي ته معلومه ده چې خيبر زراعتي مځکه وه او ډير باغونه پکښې وه خلک يې هم مالداره وه مګر رسول الله ﷺ دا شرط کښېښاوه چې د خيبر د فتحه کولو دپاره به فقط هغه نفر را سره ځي چې حديبيې ته را سره تللي وه کوم څوک چې حديبيې ته نه وه را سره تللي هغه نه غواړم او نه به را سره ځي، مګر اعراب او منافقانو چې واورېدل چې خيبر فتحه کيږي او د خيبر د فتحه کولو وعده يقيني وعده ده ځکه دا هر چا ته معلومه وه چې رسول الله ﷺ د هر کار په باره کې و فرمايي چې داسي کيږي هغه کار خامخا کېدونکی دی، نو دا چې دئ ﷺ فرمايي چې الله جل جلاله د خيبر د فتحه کولو وعده را سره کړې ده نو خيبر خامخا فتحه کيږي او رسول الله ﷺ بېله خيبره د بل هيڅ ځای په باره کې نه وه فرمايلي چې خامخا فتحه کيږي، نو دغه نور نفر يعني: اعراب او منافقان هم پوه سوه چې دغه وعده حق ده نو يې د غنيمتو طمعه پيدا سوه او رسول الله ﷺ ته يې و ويل: موږ پرېږده چې ستا سره ولاړ سو موږ غواړو چې د الله جل جلاله په لار کې جهاد وکړو خو رسول الله ﷺ و فرمايل: يا! بېله هغو کسانو چې په حديبيه کې را سره وه بل څوک به نه را سره ځي.

أعراب او منافقان ډيري زاری کوي او وايي: يا رسولَ الله! موږ په کارو مشغوله ؤ، موږ کورني مشکلات درلودل، ځيني کارونه او عذرونه را ته پېښ وه چې حديبيې ته نه ولاړو خو اوس د وتلو اجازه را ته وکړه موږ د الله جل جلاله په لار کې شهادت غواړو موږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهاد له أجره او ثوابه مه محرومه کوه، کله چې دغو خلکو ډېرې زارۍ وکړې. نو رسول الله ﷺ و فرمایل: ښه د حدیبیې د نفرو څخه که بل څوک غواړي چې زما سره خیبر ته ولاړ سي، ولاړ دي سي مګر هغو نفرو لره په غنیمتو کې حصه نسته. کوم څوک چې د جهاد أجر او ثوابونه غواړي، شهادت غواړي، را سره ولاړ دي سي مګر هو! په غنیمتو کې حصه نه لري نو هیڅوک نه ور سره ووتی، هغه د شهادت آرزوګاني څه سوې؟ هغه د جهاد شوق څه سو؟ ټولي د خولې خبرې وې، د منافقانو او ضعیف الإیمانه خلکو دغه حال الله جل جلاله په قرآن کریم کې تر دغه پیښې د مخه ښکاره کړی ؤ کوم چې د سورة الفتح په (۱۵) نمبر آیات او نورو آیاتو کې فرمایي:

﴿ سَيَقُولُ ٱلْمُخَلَّفُونَ إِذَا ٱنطَلَقْتُمْ إِلَىٰ مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا۟ كَلَٰمَ ٱللَّهِ ﴾.

یعني: کله چې تاسي د خیبر و غنیمتو ته رهي سی چې دغه غنیمتونه واخلی، ژر ده چې هغه د حدیبیې څخه پاته سوي خلک تاسي ته و وایي: موږ پرېږدی چې ستاسي سره ولاړ سو، دوی إراده لري چې د الله جل جلاله حکم بدل کړي.

﴿ قُل لَّن تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ ٱللَّهُ مِن قَبْلُ ﴾.

دوی ته و وایه: هیڅکله به تاسي زموږ متابعت او ملګرتیا و نه کړی، همدارنګه الله جل جلاله پخوا یا د مخه فرمایلي وه.

یعني: ستاسي د دغي غوښتني په باره کې پخوا لا ما ته الله جل جلاله هدایت کړی ؤ چې تاسي په دې سفر کې هیڅکله زما سره نه سی تلای، که ولاړ سی نو د دې تګ معنٰی دا سوه: چې د الله جل جلاله په حکم کې تغیر راغلی، حال دا چې د الله جل جلاله په احکامو کې هیڅکله تغیر او تبدیل نه راځي.

﴿فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا ﴾

نو بیا به دوی درته و وایي: تاسي زموږ سره حسد او عناد کوی.

یعني: دا د الله جل جلاله امر نه دی چې موږ به نه ځو بلکه تاسي نه غواړی چې موږ ته ګټه او فایده ورسیږي، تاسي غواړی چې د غنیمت مالونه یوازې تاسي ته پاته سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿بَلۡ كَانُواْ لَا يَفۡقَهُونَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴾ [الفتح ۱۵]

داسي نه ده لکه دوی چې وايي، بلکه دوی په اسلام او د اسلام په دين نه پوهيږي مګر ډير لږ.

دغه ناپوهان په دې نه پوهيږي چې د مسلمانانو د زهد او تقوٰی مرتبه دومره لوړه ده چې دوی و دنيوي ګټو ته هيڅ نه ګوري، کله چې په مسلمانانو کي د مال او دنيا حرص نه وي موجود نو پر تاسي به ولي او د څه شي په سبب حسد کوي؟

الله عزوجل نور هم پسي فرمايي:

﴿قُل لِّلۡمُخَلَّفِينَ مِنَ ٱلۡأَعۡرَابِ سَتُدۡعَوۡنَ إِلَىٰ قَوۡمٍ أُوْلِي بَأۡسٖ شَدِيدٖ تُقَٰتِلُونَهُمۡ أَوۡ يُسۡلِمُونَۖ فَإِن تُطِيعُواْ يُؤۡتِكُمُ ٱللَّهُ أَجۡرًا حَسَنٗاۖ ﴾.

يعني: اې محمّده! ﷺ هغه پاته سوو خلکو ته چې د أعرابو څخه دي و وايه: ژر ده چې په وروسته کي به تاسي د يوه قوي او جنګي قوم جنګ ته را وبلل سی، يا به تاسي د هغو سره جنګ کوی يا به هغه قوم مسلمانيږي، نو که تاسي په هغه وخت کي د دغه بلونکي امر و منی او په جهاد کي مو ملګرتيا ور سره وکړه، الله جل جلاله به تاسي ته ښه أجر او ثواب درکړي.

يعني: اې أعرابو! اوس خو دغه د خيبر غزاء ته نه سی تلای خو بيا په وروسته کي نور ډير جنګونه را تلونکي دي او د ډيرو سختو جنګي قومو سره د مسلمانانو جنګونه پېښيږي او دا جنګونه به تر هغو دوام لري ترڅو دغه قومونه د اسلام په دين مشرفه سي، يا د جزيې په ورکولو د اسلام تابع سي، نوکه تاسي په رشتيا سره د جهاد محبت لری، هلته جهاد وکړی خپله توره او مړانه ښکاره کړی، چې الله جل جلاله به ډير أجر او ثواب درکړي.

ورونو! دغه جنګي او قوي قومونه چې الله جل جلاله په دغه آيات شريف کي ذکر کړي دي ډير قومونه مراد او مقصد دي چې مفسرينو د دغو قومو په تفسير کي د بنو حنيفه قبيله، چې د مسيلمة الكذاب قوم دی، هوازن يا ثقيف، چې د حُنين په غزاء کي مقابله ور سره وسوه، هغه مرتدان چې د ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه په خلافت کي سخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګونه ور سره وسوه، یا د فارس، روم، خراسان، پښتون خوا او نور قومونه او قبیلې چې د خلفاء راشدینو په وختو کې سخت جنګونه ور سره سوي دي، ذکر کړي دي.

خاصتًا په کابل کې ډېر سخت جنګونه وسوه چې تر ډېري مو دې پوري اوږده سوه، پښتانه څو واره مغلوبه سوي او بیا به یاغیان سوه، د اصحاب کرامو لوی جنګي قهرمانان لکه حضرت تمیم او جبیر رضي الله عنهما هلته شهیدان سوه او د حضرت عثمان ذي النورین رضي الله عنه په خلافت کې کابل او ټول افغانستان د اسلام په مبارکه رڼا منور سو.

﴿وَإِن تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُم مِّن قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾﴾. [الفتح: ١٦]

او که په را تلونکو جنګو کې هم پاته سواست نه ولاړاست، لکه د مخه چې په حدیبیه کې پاته سواست نو الله جل جلاله به تاسي ته ډېر دردناکه عذاب درکړي.

او بیا الله جل جلاله مومنانو ته خطاب کوي او ورته فرمایي:

﴿وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ﴾.

الله جل جلاله ستاسي سره د ډېرو غنیمتو وعده کړې ده چې تاسي به یې اخلی او ژر یې دغه اوسني غنیمتونه درکړه چې دغه اوس یې په خیبر کې اخلی.

یعني: تر دي وروسته به نور ډېر غنیمتونه واخلی چې د هغو د جملې څخه یو هم دغه اوسنۍ د خیبر غنیمت دی چې تاسي به یې واخلی.

﴿وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنكُمْ﴾

او الله جل جلاله د خلکو لاسونه ستاسي څخه بند یا منعه کړه.

د ناس څخه دلته ډېر خلک او قومونه مقصد دي، اول: د قریشو لاسونه د مسلمانانو څخه د حدیبیې د صلحي په واسطه بند سوه، بل په خیبر کې د یهودو له طرفه مسلمانانو ته کوم خاص ضرر او تاوان و نه رسېدی او بل د مسلمانانو په نه موجودیت کې د هغو کورو او کورنیو ته چا د تجاوز او ضرر لاس و نه غځاوه.

﴿وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾﴾[الفتح: ٢٠]

او دغه کار به د مومنانو دپاره د الله جل جلاله د قدرت نخښه او علامه سي، او الله جل جلاله ښیي تاسي ته مستقیمه او برابره لار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: مسلمانان دي و پوهيږي چې الله جل جلاله څومره قادر دی او د مسلمانانو درجه په الهي دربار کې څومره لوړه ده او وروستنۍ ټوله الهي وعدې هم دغه رنګه پوره کېدونکي دي او الله جل جلاله تا سي ته سمه لار درښيي، چې هغه د الله جل جلاله پر وعدو يقين او اعتماد دی او په هر کار کې پر الله جل جلاله توکل دی.

﴿وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا﴾

ژباړه: او يو بل غنيمت او برئ هم سته چې اوس تاسي پر هغه نه ياست قادر، مګر په وروسته کې به په لاس درسي، په تحقيق الله جل جلاله پر هغه غنيمتو علمي احاطه کړې ده.

ځيني مفسرين دغه غنيمت چې مسلمانان اوس پر هغه نه دي قادر د مکې مکرمې فتحه بولي او ځوک وايي د (أخرىٰ) څخه مقصد د طائف فتحه ده، نو الله جل جلاله مسلمانانو ته د خيبر تر فتحې د مخه دغه زيري ورکړه چې اول يې د خيبر د فتحې زېرى ؤ او بيا د مکې مکرمې فتحه چې په هغه وخت کې په لاس نه درغله، تر دې وروسته به يې فتحه کړی، الله جل جلاله د مکې مکرمې د فتحه کولو وعده ور سره وکړه.

الله جل جلاله يو په بل پسي زيري ورکوي، بيا يې د حُنين زيری ورکړی او دا خبر يې هم ورکړی چې يو کلی يا جنګ يا غنيمت سته، چې اوس پر هغه نه سی کامیابه کېدلای، چې هغه پسله حُنينه څخه طائف دی، په دغو مبارکو آياتو کې هغو ټولو واقعاتو ته اشاره ده کومي چې تر دې وروسته پېښيږي.

نور هم د سورةُ الفتح آياتونه په دغه باره کې دوام لري تر څو چه الله جل جلاله فرمايي: مسلمانانو دغه د حديبيې په وخت کې ولي مکه مکرمه په زور او جنګ سره نه کړه فتحه؟ د مکې مکرمې د مشرکانو سره يې ولي جنګ ونه کړی؟ الله جل جلاله فرمايي:

﴿هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا أَن يَبْلُغَ مَحِلَّهُ﴾

يعني: قريش هغه کسان دي چې کافران سوي دي او تاسي يې د مسجد الحرام څخه منعه کړاست او ستاسي قرباني يې منعه کړې، ستاسي (هَديِ) په داسي حال کې چې بندي کړه سوي وې د دې څخه چې خپل د حلالېدلو ځای ته ورسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د کافرانو دغه کارونه خو ډیر بد کارونه وه باید جنګ ور سره سوی وای او مسلمانان په زور مکې مکرمې ته داخل سوي وای، مګر هلته یو بل علت موجود ؤ چې د هغه په سبب الله جل جلاله مسلمانانو ته د جنګ کولو اجازه ور نه کړه.

هغه سبب الله جل جلاله بیانوي او فرمایي:

﴿ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَآءٌ مُّؤْمِنَـٰتٌ لَّمْ تَعْلَمُوهُمْ أَن تَطَـُٔوهُمْ فَتُصِيبَكُم مِّنْهُم مَّعَرَّةٌۢ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ لِّيُدْخِلَ ٱللَّهُ فِى رَحْمَتِهِۦ مَن يَشَآءُ ۚ ﴾.

ژباړه: که چیري د مکې په کفارو کي ځو نارینه مومنان او ځو ښځي مومناني پټ نه وای چې تاسي د هغو په ایمان نه واست خبر.

یعني: هلته په مکه مکرمه کي ځیني داسي نارینه مسلمانان او مسلماني ښځي موجود وه چي تاسي د هغو په اسلام نه واست خبر، نو که تاسي جنګ کړی وای دا خطر موجود ؤ چي تاسي هغه مسلمانان هم په ناپوهي او بې خبرتیا کي وژلي وای او بیا به تاسي ته د هغو د وژلو په سبب ضرر او غم در رسېدلی وای، بل دا چي هلته داسي کسان هم موجود وه چي د هغو مسلمانېدل مقدر وه او هغه هم په دغه جنګ کي وژل کېدل او د لاسه وتل، نو ځکه الله جل جلاله جنګ معطله کړی او د جهاد حکم یې درنه کړی او د صلحي په دغه دوو کلو کي ځومره خلک چي مسلمانېدل مسلمانان سوه، چا چه هجرت کاوه هغو هجرت وکړی، بیا نو د مکې مکرمې د فتحي دپاره د جنګ اجازه وسوه، چي د آیات شریف د دغي حصې:

﴿لِّيُدْخِلَ ٱللَّهُ فِى رَحْمَتِهِۦ مَن يَشَآءُ﴾

ترجمه هم دا ده: چي الله جل جلاله په خپل رحمت کي هر هغه ځوک چي إراده یې وفرمایي داخل کړي.

هغه کسان چي مسلمانیدل مسلمانان سوه، هغه چي هجرت یې کاوه هجرت یې وکړی، مقصد دا چي کفار او قریش د دغه عمل په سبب چي تاسي یې د مکې مکرمې د داخلیدلو او عمره کولو څخه منعه کړلاست او هَديِ یې نه پرېښوولې چي پر هغه خپل ځای حلالي سوي وای، د دغه وړ او لائق وه چي جنګ ور سره وسي او مکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکرمه هم دغه اوس فتحه کړل سي، مګر څرنګه چې هلته داسي مسلمانان او مسلماني ښځي موجود دي چې تاسي يې په اسلام نه ياست خبر او هغه په دغه جنګ کي وژل کېږي نو الله ﷻ د جنګ کولو اجازه و نه فرمايل.

او بل هلته نور داسي خلک هم موجود وه چې اسلام يې په نصيب ؤ او په وروسته کي په اسلام مشرفه کېدل نو د مکې مکرمې فتحه دوه کاله د دې دپاره وځنډول سوه چې کوم چا چې هجرت کاوه هجرت يې وکړی او هغه څوک چې اسلام يې په نصيب کي ؤ هغه هم په دغه موده کي مسلمان سو او بيا نو په مکه مکرمه کي جنګ وسو او فتحه سوه او بيا الله ﷻ فرمايي:

﴿لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾﴾[الفتح:٢٥]

که چيري دغه په مکه مکرمه کي پټ مسلمانان دکفارو څخه جلا سوي وای نو خامخا به مو د اهلِ مکې هغه کسان په ډېر دردناکه عذاب سره په عذاب کړي وای چې کافران سوي دي.

يعني: که چيري په مکه مکرمه کي مسلمانان او کافران سره جلا وای او تاسي پېژندلای، دکفارو سره ګډ وډ نه وای پراته، نو تاسي به ليدلي وای چې موږ کافرانو ته د مسلمانانو په لاس څومره خوړوونکې جزا ورکول. او بيا الله ﷻ فرمايي:

﴿إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾.

يعني: کله چې هغو کسانو چې کافران سوي وه په خپلو زړو کي ضد او تعصب ګرځولی ؤ، داسي ضِد او تعصب چې د جاهليت ناپوهي وه، نو الله ﷻ پر خپل رسول او مومنانو سکون، اطمينان او آرامتيا نازل کړه.

ورونو! تاسي ته خو د کفارو ضد او تعصب بيان سوه: چې ويل:

سږکال به عمره نه کوی.

که د مکې مکرمې څخه يو مسلمان مدينې منورې ته هجرت وکړي هغه به بيرته په لاس را کوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرکال چې عمرې ته راسي په مکه مکرمه کې به تر درو ورځو زيات وخت نه تېروي او د ځان سره به اسلحه هم نه را وړي.

په صلحنامه کې به (بسم الله الرّحمٰن الرّحيم) نه ليکی.

د محمّد رسول الله پر ځای به يوازې محمّد بن عبدالله ليکی.

چې دا ټوله ضد، تعصب او د جاهليت ناپوهي وه مګر رسول الله ﷺ دغه ټولې خبرې په سړه سينه سره ومنلې، صحابهٔ کرام که څه هم په دغه صلحه نا خوښه وه خو بيا يې هم د رسول الله ﷺ اطاعت وکړی او په دغه فيصله يې زړونه مطمئن سوه، چې دا الهي سکون او اطمينان ؤ چې مسلمانانو ته ورکړه سوه، او د رسول الله ﷺ متابعت يې وکړی، نور هم الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ ٱلتَّقْوَىٰ وَكَانُوٓا۟ أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾ ﴾. [الفتح: ٢٦]

ژباړه: او الله جل جلاله مسلمانانو لره د تقوٰی کلمه ټينګه او لازمه کړه، يعني: (د ادب خبرې) او دوی د تقوٰی وړ او لائق وه او د تقوٰی د کلمې اهل وه او الله جل جلاله پر هر شي ښه عالم دی.

کله چې د حديبيې صلحه پای ته ورسېدل حالات آرام سوه او رسول الله ﷺ د خپل احرامه څخه ځان حلال کړی (لکه د مخه چې درته و ويل سوه) عمر رضي الله عنه ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! په هغه خوب چې تا ليدلی ؤ زموږ سره دې وعده نه وه کړې چې مکې مکرمې ته به داخلېږو، طواف به کوو، سرونه به خروو يا کوچني کوو؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: يا عمر! آيا ما وعده در سره وکړه چې دغه عمره به په دغه کال کې پيښيږي؟ هو دا صحي ده چې ما ويل: مکې مکرمې ته به داخلېږو او عمره به کوو، مسلمانان به سرونه خروي يا کوچني کوي، مګر دامې نه وه درته ويلې چې دغه عمره به سږکال پيښيږي.

ورونو! حقيقتًا هم د رسول الله ﷺ خوب پر هغه قسم چې رسول الله ﷺ ليدلی ؤ پيښ او واقع سو، مسلمانانو عمره وکړه مګر د حديبيې تر صلحې يو کال وروسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي دغي عمرې ته (عمرة القضاء) ویل کیږي ځکه د هغه تیري عمرې چي نه سوه آداء قضاء یې راوړل.

نو الله جل جلاله دغه د عمرې د خوب په باره کي هم په سورة الفتح کي فرمایي:

﴿ لَّقَدْ صَدَقَ ٱللَّهُ رَسُولَهُ ٱلرُّءْيَا بِٱلْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ ٱلْمَسْجِدَ ٱلْحَرَامَ إِن شَآءَ ٱللَّهُ ءَامِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ﴾.

ژباړه: خامخا الله جل جلاله په حقه او رښتیا سره خپل رسول ته د ده خوب ښوولی دی چي تاسي به خامخا مسجد الحرام ته په أمن او أمان سره داخل سی (إن شاء الله) په داسي حال کي چي څوک به خپل سرونه خروي او څوک به یې کوچني کوي او تاسي به له هیچا څخه نه بیریږی.

که چیري مسلمانانو په دغه کال د حدیبیې څخه عمره کړې وای نو په بېره او تشویش کي به وای مګر په عمرة القضاء کي هیڅ بېره او تشویش نه وه په پوره امان او اطمینان سره مکې مکرمې ته داخل سوه او عمره یې آداء کړه او بیا الله جل جلاله فرمایي:

﴿ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُواْ فَجَعَلَ مِن دُونِ ذَٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ ﴾.

یعني: الله جل جلاله لره د دغي صلحي فایدې هغه چي تا سي نه په پوهېدلاست معلومي دي، نو یې مکې مکرمې ته تر داخلېدلو د مخه یوه فتحه او برئ نژدې وګرځول ځیني مفسرین د ﴿ فَتْحًا قَرِيبًا ﴾ مقصد خیبر بولي، یعني: د مکې مکرمې تر داخلېدلو د مخه یې بله نژدې فتحه درکړه چي خیبر دی او څوک بیا وایي چي د ﴿فَتْحًا قَرِيبًا﴾ څخه مقصد د مکې مکرمې فتحه ده، چي تر عمرة القضاء یو کال وروسته فتحه سوه، که څه هم د رسول الله ﷺ او قریشو په منځ کي د صلحي موده لس کاله وه مګر الله جل جلاله دغه فتحه را نژدې کړه او د حدیبیې تر صلحي دوه کاله وروسته مکه مکرمه فتحه سوه، نو ځکه الله جل جلاله ﴿فَتْحًا قَرِيبًا﴾ وفرمایل.

تقریبًا د سورة الفتح ټول آیاتونه د حدیبیې د صلحي په واقعاتو پوري تعلق لري، نو کله چي د حدیبیې په صلحه پوه سو او د هغې صلحي په واقعاتو خبر سو او بیا په هغو واقعاتو خبر سو چي تر دغي صلحي وروسته پېښ سوي دي چي د خیبر فتحه ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمرة القضاء ده او بيا د مکې مکرمې فتحه ده او بيا حُنين او طائف دي نو د سورةُ الفتح په مقصد او معنٰی هم پوهېدلای سو، ځکه چې دغو ټولو واقعاتو ته په سورةُ الفتح کي اشارې موجودي دي او د سورةُ الفتح آياتونه د حديبيې د صلحې په وخت کي نازل سوه، چې پر هغو واقعاتو چې اوس پيښي سوې يا تر دې وروسته پيښېږي الٰهي تبصره ده.

معافي غواړم ما د خيبر د غزاء قصه بيانول او د هغې قصې ترڅنګ مي د سورةُ الفتح ځيني هغه آياتونه د ترجمې سره تلاوت کړه چې د حديبيې په صلحه، د خيبر په غزاء او په نورو راتلونکو واقعاتو پوري يې تعلق درلودی چې په دې کار کي دوې مهمي فايدې پرتې وې.

لومړۍ: دا چې دا راته معلومه سي چې د سيرت النبيﷺ معلومات د قرآن مجيد د معنٰی د پوهېدلو سره څومره تعلق او ارتباط لري، که مو د سيرت النبيﷺ معلومات و نه لرو يوازي دا نه چې د سورةُ الفتح په معنٰی نه پوهېږو بلکه د قرآن مجيد د ډېرو آياتو په ترجمه نه سو پوهېدلای.

دوهم: دا به ډېر ښه او په زړه پوري کار وي چې د سيرت النبيﷺ تر څنګ د قرآن مجيد د ځينو آياتو په ترجمه او مقصد هم پوه سو.

هو! هلته ځيني کسان سته چې دا يې خوښه ده چې پرله پسې قصې واوري خو د هغو تر څنګ داسې د علم طلبووتکي هم سته چې دا يې خوښه ده چې د سيرت النبيﷺ د اورېدلو او مطالعه کولو څخه اعظمي او هر اړخيزه فايده واخلي، نو ما د خپل بحث په جريان کي ټول ويونکي او اورېدونکي په نظر کي نيولي دي.

(اوس به بيرته خپلې قصې ته ولاړ سو)

مو مخ کي و ويل: رسول اللهﷺ و فرمايل: چې دیﷺ د خيبر د فتحه کولو إراده لري، د خيبر د فتحه کولو دپاره يو سبب دا ؤ: لکه څرنګه چې مو وليدل چې رسول اللهﷺ د خندق تر غزاء وروسته هغو قبيلو ته جزاء ورکول چې د خندق په جنګ کي يې ګډون او اشتراک کړی ؤ او د دغه مقصد دپاره چې هرڅه سَرِيې لېږل سوي وې يا غزاوي پيښي سوي وې هغه مو د مخه درته بيان کړې، مګر هغه کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دغه ډلې يې سره يو ځاى کړي وې او په دغه موضوع کې د کفارو رهبران او مشران وه او د دغه خيانت رئيسان وه هغه څوک وه؟ هغه د بني النضير يهود وه، هغه يهود چې د مدينې منورې څخه و شړل سوه او په خيبر کې سره يو ځاى سوه چې تر دغه وروسته خيبر د کفارو د مشورو مرکز وګرځېدى، نو په هم دغه سبب چې دغو خاينو يهودو ته هم جزاء ورکول سي د رسول الله ﷺ د خيبر د فتحه کولو إراده وه.

په دغه وخت کې د خيبر عمومي رئيسان او مشران دغه کسان وه: کنانه بن أبي الحُقيق او ورور يې رُبَيِّع بن أبي الحُقيق او د بني النضير سردار: سلام بن مشکم، خاصتًا کنانه بن أبي الحُقيق د خيبر پاچا بلل کېدى، د خيبر اوسېدونکي ټول يهود وه، هلته بېله يهودو بل قوم او بل څوک نه وه، اوس چې رسول الله ﷺ د خيبر و طرف ته رهي سو فقط هغه د حديبيې مسلمانان ور سره ملګري دي چې ټول(۱۴۰۰) نفره وه بېله پنځو نفرو څخه چې هغه هم ډېر شديد ناروغه وه او پر دوى د دغه پاته کېدلو په سبب کومه ملامتي نسته، ځکه الله جل جلاله د سورةُ الفتح په (۱۷) نمبر آيات کې فرمايي:

﴿لَّيْسَ عَلَى ٱلْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى ٱلْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى ٱلْمَرِيضِ حَرَجٌ﴾.

ژباړه: پر ړانده، ګوډ او ناروغه د جهاد څخه د پاته کېدلو په سبب هيڅ ګناه او ملامتيا نسته ځکه جهاد پر دغو معذورو خلکو نه دى فرض، نو دغه کسان چې د ناروغۍ په سبب پاته سوه پر دوى ملامتيا نسته.

او رسول الله ﷺ بېله د حديبيې د خلکو څخه بل چا ته د وتلو اجازه ور نه کړه او که بيا چيري نور نفر ور سره ولاړ هم سي هغوته په غنيمتو کې حصه نه ورکول کيږي، نو د خيبر په فتحه کې د أعرابو او منافقانو څخه چا ګډون او اشتراک نه دى کړى.

د هجرت د اووم کال د محرم په مياشت کې رسول الله ﷺ د خيبر و طرف ته د حرکت إراده وکړه، د خيبر يهود چې د رسول الله ﷺ په دغه حرکت خبر سوه.

د خيبر يهود ولې او څنګه د رسول الله ﷺ په إراده خبر سوه؟

ځکه تر اوسه ځيني يهود په مدينه منوره کې پاته وه، تاسي ته معلومه ده کوم وخت چې د مسلمانانو او بني قينقاع د يهودو تر منځ هغه د ښځې د لڅولو او هغه مسلمان سړي د وژلو مسئله پېښه سوه او بيا رسول الله ﷺ دغه يهود و عبدالله بن أبئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

منافق ته ور پرېښوول، نو د بني قينقاع يهود ټوله د مدينې منورې څخه نه و وتل، بلکه يو شمېر نفر يې پاته سوه، هو! د بني النضير يهود ټول و شړل سوه او د بني قريظه يهود ټول حلال کړل سوه، مګر د بني قينقاع يهود نه و وژل سوه نه وشړل سوه، خو د دوی ډېرو نفرو په خپله دا نه کړه خوښه چي په مدينه منوره کي پاته سي، نو کوم څوک چي تله هغه ولاړل، مګر ځيني نفر يې بيا هم په مدينه منوره کي پاته وه او بېله دوی څخه ځيني نور انفرادي يهود هم په مدينه منوره کي موجود وه، نو هغه يهود چي په مدينه منوره کي پاته وه په دې نه وه خوښ چي مسلمانان دي د خيبر پر يهودو حمله وکړي.

نو دغه پاته يهودو څوکاره وکړه، يو يې د مسلمانانو د ځنډولو إراده وکړه غواړي چي مسلمانان وځنډوي، بل يې دا آوازې اچولې چي خيبر نه فتحه کيږي او ټول مسلمانان به د خيبر د يهودو له طرفه حلال کړل سي، غواړي چي په دغو آوازو سره مسلمانان وبېروي، بل دا چي د دوی هر څومره په وسه پوره سي هغومره مسلمانان له دې جنګه څخه پاته کړي نو يې څه وکړه؟

د ځينو يهودو پر ځينو مسلمانانو پورونه باندي وه ځکه اصلاً يهود غنيان او مالداره وه، نو يې پر خپلو پوروړو مسلمانانو دا شرط کښېښاوه ويل د مخه تر دې چي خيبر ته ووزی زموږ پورونه به راکوی او ترڅو چي زموږ پور را نه کړی خيبرته به نه ځی، په دغه بهانه يې مسلمانان ځنډول يا پاته کول.

د دغې جملې څخه يو يهودي ؤ چي ابو شحم ورته ويل کېده د مسلمانانو پر يوه نفر يې پور باندي ؤ چي دغه نفر عبدالله نومېدی، هغه هم فقط پنځه درهمه، يهودي و مسلمان ته وايي: ته به تر هغو نه وزې څو دغه زما پنځه درهمه رانه کړې، مسلمان ورته وايي: ته لږ صبر وکړه چي موږ مسلمانان خيبر ته ولاړ سو او خيبر فتحه کړو غنيمتونه راوړو بيا به ستا پور درکړم، يهودي ته يې نور هم زور ورکړی ويل: تاسي خيبر فتحه کوی؟ والله تاسي ټول په خيبر کي حلالېږی او وژل کېږی او بيا زه زما پور د چا څخه واخلم؟ نو زما پور به د مخه تردې را کوې چي خيبر ته ولاړ سې.

مسلمان وګرځېدی چي يو څوک مرسته ورسره وکړي او دغه پنځه درهمه ده ته ورکړي خو داسي څوک يې نه کړی پيدا چي دغه پنځه درهمه ولري او ده ته يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړي او يهودي ورته ټينګ دی چي زما پور به را کوې، نو عبدالله و رسول الله ﷺ ته شکايت وکړی چي يا رسولَ الله! ترڅو چي د دغه يهودي پنځه درهمه ور نه کړم د وتلو اجازه نه راکوي او په دې مي لا هم بېروي چي په خيبر کي لس زره جنګيالي نفر سته او تاسي به له هغه ځايه ژوندي رانه سی، رسول الله ﷺ و فرمايل: پور يې ورکړه، عبدالله هم ولاړی خپل کالي يې خرڅ کړه او د يهودي پور يې ورکړی او بيا دغه عبدالله ته د خيبر د غنيمتو په جمله کي يوه مينځه هم ورورسېدل چي د دغه ابو شحم يهودي د اقرباوو څخه وه، نو عبدالله پسله خيبره څخه ابو شحم ته ورغلی او ويل: دغه ستا قريبه ده او زما سره مينځه ده نه يې رانيسي؟ هغه ويل: هو رانيسم يې، نويې د هغه پور څو چنده مبلغ عبدالله ته ورکړی او هغه خپله قريبه يې رانيول.

مقصد دا چي يهودو کوښښ کاوه چي مسلمانان په هره طريقه سره چي وي له دغه جنګه او وتلو څخه معطله کړي او په زړويې بيره هم ورننه باسي.

کله چي مسلمانانو د تګ دپاره ځانونه تيارول د مدينې منورې يهودو نيت وکړی چي د خيبر يهود خبر کړي چي رسول الله ﷺ پر تاسي حمله کوي تاسي هم د جنګ دپاره تيار سی، د دغه مقصد دپاره يې يو أعرابي يعني: صحرايي عرب چي د بني أشجع د قبيلې څخه ؤ خيبر ته ولېږی چي يهود په دغه حمله خبر کړي.

دغه رنګه عبدالله بن أبيّ رئيس المنافقين هم د خپلو ملګرو څخه يو نفر خيبر ته ولېږی چي يهود خبر کړي چي محمّد ﷺ ستاسي پر طرف ته در رهي سو، ويښ او بيداره اوسی او مه ځني بېرېږی ځکه ستاسي عدد او اسلحه ډېر دي او د محمّد ﷺ ملګري لږ او پاشلي کسان دي او اسلحه هم لږ ور سره ده، سبحان الله! دغه سړئ مسلمان دی او نوم يې هم عبدالله دی، يهودو ته د مسلمانانو جاسوسي کوي.

خو دا کارونه عجب نه دي، نن ورځ هم د دغه أبيّ د زوی پر قسم مسلمانان سته چي هغو يهودو او نصاراوو ته چي د اسلام او مسلمانانو دښمنان دی د څو ډالرو په مقابل کي د مسلمانانو جاسوسي کوي او د الله جلّ جلاله سخت عذابونه يې هېر کړي دي.

رسول الله ﷺ هم د معلوماتو دپاره شا وخوا نفر لېږل، هغو نفرو وکولای سوای چي هغه د يهودو لېږل سوی نفر ونيسي، مګر د عبدالله بن أبيّ لېږل سوی نفرځني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاړی او يهودو ته يې خبر و رساوه چې مسلمانان ستاسي د حملې دپاره ځانونه تیاروي. (نو د یهودو د خبرېدلو سبب عبدالله بن اُبی منافق ؤ)

په پخوا کې د رسول الله ﷺ عادت ؤ چې د يوه ځای د حملې إراده به يې وه په ظاهره به يې د بل ځای نوم یاداوه، مثلاً که به یې د قریشو د حملې إراده وه اول به پر بل طرف رهي سو او بیا به پر قریشو را وګرځېدی چې دغه کار ته په عربي کي (توریه) ویل کیږي چې په جنګو کي دا کار جائز او روا دی، مګر د خیبر په باره کي یې هیڅ توریه و نه کړه، تر وتلو د مخه یې په صراحت سره ویل: موږ خیبر ته ځو او الله جل جلاله د هغه د فتحه کولو وعده را سره کړې ده، د دې غزاء حال لڅ او ښکاره ؤ ځکه دلته د الله جل جلاله له طرفه وعده وه چې تاسي خیبر فتحه کوی نو خود توریې ته هیڅ ضرورت نه ؤ.

هلته چې یهودو ته د مسلمانانو د حرکت خبر ورسېدی هغو هم د جنګ دپاره پوره آمادګي او تیاري ونیول مګر دا نه وه ورمعلومه چې مسلمانان کله راځي او څه وخت را رسیږي، نو خپلي قلاوي یې ټینګي کړې د خوړو او اوبو ذخیرې یې ونیولې، ښځي او ماشومان یې په هغه ټینګه او محفوظه قلا کي سره یو ځای کړل، په قلاوو کي یې شا وخوا جنګي نفر سره تقسیم او ځای پر ځای کړه، یهودو خپل ځانونه او کارونه ښه پر ترتیب برابر او منظم کړه، ځکه د مسلمانانو تر راتګ د مخه خبر ورته راغلی ؤ.

خو پر دغه سر بېره رسول الله ﷺ د دوی له طرفه مطمئن ؤ او د دوی په ترتیباتو یې پروا نه کېدل ځکه چې د الله جل جلاله له طرفه د فتحې وعده واضحه او ښکاره وه، دا داسي جنګ ؤ چې تر پېښېدلو دمخه یې نتیجه معلومه وه نو د مسلمانانو پوره اطمینان ؤ چې خیبر فتحه کیږي، مسلمانان د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ پر وعده مطمئن او باوري وه.

هلته په خیبرکي د یهودو مشران سره را ټول سوه مشوره کوي چې د دغه را تلونکي خطر په مقابل کي باید څه وکړي؟ دوی سره یو ځای دي هر یو خپل فکر او نظر بیانوي، خو د دوی په نظریو کي اختلاف ؤ څوک وایي دننه په قلاوو کي پاته کیږو او قلاوي به وتړو، څوک وایي یا! لښکر به جوړ کړو او مخ ته به ور ووزو، تر قلاوو دباندي به جنګ ور سره وکړو، سلام بن مشکم و ویل: ښه خبره دا ده چې دباندي ور ووزو ځکه پر هر قوم چې دننه د دوی په کورو کي حمله وسي ذلیله کیږي او خوارېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنګه چي اوس موږ تيار او منظم يو بايد مخ ته ور ووزو او د مديني منورې پر طرف ور رهي سو او هلته جنګ ور سره وکړو، که چيري موږ و وژل سو بيا هم خيبر په قلاوو کي دی مالونه او اولادونه مو په خير دي او که موږ پر کاميابه سو غنيمتونه به ځني را وړو، مګر دا چي موږ دلې ورته ناست يو او د دوی د راتګ انتظار کوو دا زموږ دپاره ذلّت دی، خو د سلام بن مشکم خبره چا نه کړه قبوله ځکه د وتلو څخه بېرېدل.

سلام بن مشکم ورته و ويل: تاسي چي زما خبره نه منی نو معلومه خبره ده چي نه عزم لری نه غيرت، ځکه د دفاع دپاره واقعي لار هجوم دی، موږ بايد د دوی د هجوم انتظار و نه کړو، بلکه موږ بايد حمله پر وکړو، مګر بيا هم د ده خبره چا و نه منل.

(ښه داخو يهود سوه) هلته د مسلمانانو حرکت د خيبر و طرف ته شروع سو (۱۴۰۰) نفره ټول سپاره دي پياده نفر پکښي نسته، اوس د مسلمانانو حالت هم ښه کېږي د مسلمانانو په دې لښکر کي (۲۰۰) نفره د آسانو سپاره وه او دا اول وار دی چي په مسلمانانو کي د آس د سپرو شمېر دوو سوو نفرو ته رسيږي.

د خيبر يهودو ته چي د مسلمانانو د آمادګۍ او تيارۍ خبر ورسېدی سره د دې چي د خيبر يهود لس زره نفره وه مګر بيا يې هم زړونه د بيري ډک سوه، نو يې د خپلو مشرانو څخه يوه ډله ولېږل چي د أعرابو او نورو قبيلو څخه د رسول الله ﷺ او مسلمانانو د جنګ دپاره مرسته وغواړي، د يهودو دغه ډله دکنانه په مشرۍ چي د يهودو پاچا بلل کېدی رهي سوه، اول د بني مُرّه قبيلې ته ورغله چي مشر يې حارث بن عوف المُري ؤ او دا هغه قبيله ده چي په خندق کي يې هم ګډون کړی ؤ، اوس يهود ورغله چي حارث بن عوف د دوی سره د خيبر په دفاع کي حصه واخلي او پر مسلمانانو حمله وکړي، مګر حارث بن عوف ورته و ويل: والله ما ته دا را معلومه سوه چي د محمّد ﷺ دين لوړېږي او د ده کاميابۍ يوه په بله پسې دي، نو زه نه غواړم چي د ده سره جنګ وکړم او دا يې نه کړه قبوله چي د خيبر په جنګ کي ګډون وکړي.

دغه ډله بيا غطفان ته رهي سوه چي د غطفان د مشر عُيينه بن حِصن سره وويني، هغه عُيينه چي د خندق په جنګ کي يې د څلورو زرو نفرو سره اشتراک کړی ؤ او د خندق په جنګ کي تقريبًا د کفارو نيم لښکر د دوی څخه جوړ سوی ؤ، عُيينه بن حِصن

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي رسول الله ﷺ (مُطاعِ أحمق) بللی دی بیعقل آمر او ناپوه سړئ ؤ، هیڅ فکر او هوښیاري یې نه درلودل، نظریات یې ټول غلط را وتل، په هره موضوع کي چي به یې مداخله وکړه په هغه کي به ناکامه ؤ، مګر بیا هم د قبیلې مشرؤ او خلکو یې اطاعت کاوه، هر امر چي به یې وکړی لس زره نفره به ورته ولاړ وه او چا پوښتنه هم نه ځني کول چي څه راکوې؟ او چیري مو بیایې؟

نو د یهودو ډله دغه احمقِ مُطاع ته ورغله او د مسلمانانو حال یې ورته و وایه چي پر خیبر حمله کوي، یو خو غطفان د خیبر د یهودو حُلفاء او متعاهدین وه او بل یهودو ورته و ویل: که موږ پر مسلمانانو غالبه سو د خیبر د یوه کال نیمي مېوې درکوو، عُیینه بن حصن ورته و ویل: زر نفره خو به دغه اوس ستاسي سره ملګري کړم او زه به نور څلور زره نفره تیار کړم او د هغو سره به در رهي سم، اوس یې د یهودو سره زر نفره ملګري کړه او دئ د نور لښکر په را ټولولو مشغول سو.

دا خبر بیا د بني مُرّه مشر حارث بن عوف ته و رسېدی، څرنګه چي حارث د عُیینه آشنای او ملګری ؤ نو ورته راغلی ویل یا عُیینه! د یهودو په ملګرتیا جنګ مه کوه.

ویل ولي؟ حارث ویل د محمّد ﷺ دین لوړ او غالبه سو جنګ مه ور سره کوه.

عُیینه ویل: پر موږ او یهودو نه سي غالبه کېدلای.

حارث بن عوف و ویل: یا عُیینه! د مخه تر دې چي د اسلام دین غالبه او په دغه اوسني ډول سره نشر سي، هغه وخت مي په دغه خپلو غوږو د سلام بن مشکم څخه چي د یهودو مشر دی واورېدل چي ویل یې: یهوذو لره دوه واره حلالېدل سته، یهود دوه واره حلالیږي او وژل کیږي، یو وار حلالېدل یې په مدینه منوره کي دي هغه چي پېښ سوه او موږ ولیدل چي د بني قریظه یهود ټول حلال کړل سوه او ویل: بل حلالېدل یې په خیبر کي دي چي هغه دغه دي اوس پېښیږي، نو د یهودو سره په جنګ کي ګډون مه کوه.

عُیینه ویل: تا د سلام بن مشکم څخه واورېدل چي دغه یې و ویل؟

حارث ویل: هو! په دغه خپلو غوږو مي واورېدل.

عُیینه ویل: که سلام دغه خبره کړې وي نو بیا دئ په خپله ولي جنګ ور سره کوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

حارث ویل: هغه مجبوره دی هغه د قوم په سبب جنګیږي.

عُیینه ویل: زه هم د هغه ملګری یم.

عُیینه او بیعقلی ته یې وګوری: پسله دغو ټولو خبرو بیا هم ټینګ دی چې د یهودو په ملګرتیا د مسلمانانو سره وجنګیږي.

واقعًا هم دغه احمق مطاع د څلورو زرو نفرو په را ټولولو شروع وکړه، زر نفره خو یې د مخه د یهودو سره لېږلي وه چې اوس نو هلته د خیبر په قلاوو کې یوولس زره جنګي نفر موجود دي، لس زره په خپله یهود دي او زر نفره یې د غطفان څخه ور سره بوتله، دغه یوولس زره نفره بېله هغې مرستي او کومک څخه دي چې بیا په وروسته کې ورته راځي چې هغه هم څلور زره نفره دي او دلته رسول اللهﷺ د یو زر څلورو سوو نفرو مسلمانانو په ملګرتیا د خیبر د یهودو پر طرف رهي سو.

د خیبر د لاري واقعات

رسول اللهﷺ تر لښکر د مخه یوه ډله د عَباد بن بِشرﷺ په مشری د کشف او معلوماتو دپاره ولېږل چې دغه نفر ټول د آسانو سپاره وه (چې په عربي کې فُرسان ورته وایي) او بیا رسول اللهﷺ پوښتنه وکړه چې څوک مو ږ خیبر ته د شمال له طرفه ور ولي؟ په خپله خیبر د مدینې منورې په شمال شرق کې واقع دی او مسلمانان د خیبر په جنوب غرب کې دي نو حمله باید د جنوب غرب له طرفه وسي، مګر یا! رسول اللهﷺ و فرمایل: غواړم چې د شمال له طرفه پر را سم، دا د دې دپاره چې یهود شام ته و نه تښتي ځکه که یهود شکست و خوري او و غواړي چې وتښتي نو چیري ځي؟ شام ته ځي، رسول اللهﷺ غوښته چې دغه د شام د تېښتي لار پر بنده کړي، رسول اللهﷺ د مخه تر جنګ پوهېدی چې یهود ماتیږي نو یې غوښته چې ټول بندیان ونیسي او څوک و نه تښتي، د دغه مقصد دپاره رسول اللهﷺ و فرمایل: څوک موږ د شمال له طرفه پر راولي؟ یوه د اصحاب کرامو داسې لار ور وښوول چې د شمال له طرفه خیبر ته ورتله، رسول اللهﷺ د لښکره سره رهي دی او یو عجب امر یې وکړی ویل: هیڅوک باید تر لښکر د مخه نه سي، تر لښکر د مخه یې یو اوږد صف یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

قطار ړهي کړی او نور تر شا په پسې دي دغه صف برابر رهي دی هيڅوک تر صف نه دمخه کيږي او نه څوک ترصف د مخه ځي، څه موده وروسته رسول الله ﷺ وليدل چي هلته مخ ته يو شئ معلوميږي او بريښي، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه: هغه څه شي دی؟ که ګوري د مسلمانانو څخه يو نفر د مخه سوی دی او هغه زغره چي ده اغوستې وه بريښېدل، رسول الله ﷺ و فرمايل: دغه سړئ را ولی، سړئ چي يې را وستی هغه ابو عَبس رضي الله عنه ؤ، رسول الله ﷺ ورته و ويل: آيا ما نه وه ويلي چي څوک به تر لښکر نه د مخه کيږيي؟ ابو عبس رضي الله عنه و ويل: يا رسولَ الله! دغه زما اوښه ځوانه، قوي او چسپانده ده، دا تېزه ځي ما نه سوای را ګرځولای، رسول الله ﷺ عتاب او سرزنش ورکړی او ويل: دئ بندي کړی تر لښکر به څوک نه د مخه کيږي خو ابو عبس رضي الله عنه يې بيرته پرېښاوه فقط غوښتل يې چي عبرت واخلي.

اصلاً رسول الله ﷺ دغه امر د دې دپاره کړی ؤ چي دغه جنګ څومره چي امکان و لري په هغومره لږ اندازه په بشري خساره تمام سي، څوک و نه وژل سي او دا چي يو سړئ يوازي تر لښکر د مخه رهي وي دا امکان لري چي پرهغه نفر له هره ځايه واری يا حمله وسي او و وژل سي مګر که لښکر سره يو ځای وي بيا نو څوک نه سي کولای چي حمله پر وکړي، د مسلمانانو لښکر په دغه مجموعي شکل رهي ؤ که ګوري چي ترشا بل د څلورو زرو نفرو لښکر په پسې دی چي هغه عُيينه بن حصن ؤ او د غطفان قبيله ور سره ده او د مسلمانانو د لښکر ترشا په پسې دي خو حمله نه پر کوي.

په مسلمانانوکي تشويش پيدا سو چي يهود مو مخ ته دي او غطفان ترشا را پسې دي، رسول الله ﷺ عُيينه ته حال ولېږی چي د څه شي دپاره را وتلی يې؟ هغه ويل: مورږ د يهودو حُلفاء او دوستان يو د هغو سره داسي عهد لرو که چا حمله درباندي کول مورږ ستاسي مرسته کوو چي د حُلفاء ترجمه هم دغه ده، رسول الله ﷺ ورته و ويل: الله جل جلاله وعده را سره کړې ده چي خيبر به فتحه کوم، نو والله خيبر فتحه کيږي ته بيرته ولاړسه، عُيينه ويل: ته خيبر فتحه کوې؟! والله تاسي ټول په خيبر کي حلالېږی، تا او ستا ملګري به ټول بنديان ونيسو، رسول الله ﷺ چي هرڅه نفر ور لېږي فايده نه کوي، رسول الله ﷺ غواړي چي عُيينه بيرته وګرځي نو يې د ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

دګړځولو دپاره بل څه ورته و ویل:

وروڼو! آسانه خبره نه ده! د مسلمانانو ټول عدد (۱۴۰۰) نفره دی او یوازې دغه لښکر چې تر شا په پسې دی څلور زره نفره دي او هلته په خیبر کې هم یوولس زره نفره ورته ناست دي نو ځکه رسول الله ﷺ ورته و ویل: ته بیرته ولاړسه او د خیبر د یوه کال نیمې مېوې او حاصلات به درکړو، عُیینه ویل: آیا د خیبر حاصلات ستا په لاس کې دي چې ما ته یې را کړې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: قریبه ده چې زما په لاس کې به سي د کال نیم حاصلات به درکړو او ته وګرځه، عُیینه بن حصن نه کړه قبوله، رسول الله ﷺ هم پر خپل عزم ټینګ دی چې دغه حمله به پوره کوي او عُیینه هم صلحه نه قبلوي نو مسلمانان د خیبر پر طرف رهي دي او د غطفان لښکر په دوی پسې رهي دی.

مسلمانانو خپل تګ ته دوام ورکړی دی څو خیبر ته ور نژدې سوه، عُیینه بن حصن خپل څلور زره نفریزه لښکر دباندي پرېښاوه او دئ په خپله د یهودو قلاوو ته ورغلی دننه په قلا کې کښېنستی، دلته بیا رسول الله ﷺ ده ته نفر ورولېږی چې یو وار بیا خبري ور سره وکړي چې دغه نفر سعد بن عُباده ﷺ وُ، دئ هم د خبرو دپاره خیبر ته ورغلی نو ځکه د مسلمانانو تر لښکر د مخه و خیبر ته ورسېدی، عُیینه چې دننه په قلا کې وُ ورته را و وتی، سعد بن عُباده ﷺ ورته و ویل: یا عُیینه! بیرته غطفان ته ولاړسه ځان ته مشکلات مه جوړوه الله ﷻ وعده کړې ده چې خیبر فتحه کیږي، ته بیرته ولاړ سه د خیبر د یوه کال حاصلات ټول تا ته درکوو، خو هغه انکار وکړی او د صلحي ټوله خبري یې رَد کړې یوه لار نه قبلوي، ټینګ دی چې د یهودو په طرفداري به جنګیږي، سعد بن عُباده ﷺ ورته و ویل: دغه چې موږ یې درکوو اوس یې لا قبول کړه، مګر بیا که خیبر فتحه سو په والله بیا به هیڅ شئ نه درکړو او نه به یې واخلې مګر په توره، عُیینه ویل: چیري به تاسي پر موږ او یهودو غالبه سی او اوس هم زموږ او ستاسي په منځ کې بل شئ نسته بېله توري، سعد ﷺ ورته و ویل: نور نو ته پوه سه او ستا فکر، عُیینه (احمق مطاع) د صلحي ټولي خبري او ټول هغه امتیازات چې ده ته ورکول کېدل رَد کړه او غواړي چې خامخا د یهودو مرسته وکړي، سعد ﷺ بیرته و رسول الله ﷺ ته ورغلی او حال یې ورته و وایه، رسول الله ﷺ و فرمایل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿حسبنا الله و نعم الوكيل﴾ او ويل: پر الله توکل وکړی، رسول الله ﷺ او د مسلمانانو لښکر پر هغه يوولسو زرو نفرو ور رهي سوه او تر شا هم نور څلور زره نفره کفار په پسې دي، د دغه حاله سره سره بيا هم مسلمانانو خپل تګ ته دوام ورکړی دی. مسلمانان رهي دي خو په هغه لښکر کي چي د مسلمانانو تر شا په پسې دی يوه عجبه واقعه پېښه سوه، هغه دا سي:

د غطفان له طرفه يو سړئ راغلی او په لښکر کي يې په زوره ناري کړه: خپلو ښځو او اولادو ته مو ځانونه ورسوی. (يعني: هغه په خطر کي دي) او سړئ بيرته ولاړی. په لښکر کي نارې جوړي سوې چي شر را ته پېښ سو او خبر هم نه دي چي چا د دوی پر ښځو او اولادو حمله کړې ده، دغه څلور زره نفريزه لښکر د خيبر جنګ پرېښاوه او د غطفان و طرف ته رهي سوه چي خپلي ښځي او اولادونه له خطره خلاص کړي.

عُيينه بن حصن ته يې هم نفر ولېږی چي پر غطفان حمله سوې ده، عُيينه هم هغه زر نفره چي د خيبر په قلا کي ور سره وه هغه ور سره رهي کړل او مخ پر غطفان رهي سو، غواړي چي خپلي ښځي او اولادونه له هغه خطره وساتي او دا هم نه ده ورته معلومه چي کوم خطر دی او د چا له طرفه څخه دی، فقط هغه يوه نفر ناري کړه چي پر غطفان حمله وسوه، مقصد دا چي دغه لښکر ټول غطفان ته ورسېدی او هلته هيڅ نه ده پېښه کراره کراري ده، پوښتنه يې وکړه چي يو څه پېښ سوي وه؟ ويل: يا! هيڅ نه دي پېښ سوي، ويل تاسي کوم نفر رالېږلی وُ؟ ويل: يا والله! موږ هيڅوک نه دی درلېږلی، نو دا سړئ څوک وُ؟ نه يو خبر او تاريخ هم دا نه ده ذکر کړې چي دغه ناره چا وکړه.

مګر رسول الله ﷺ فرمايي: په بېړه کامیابه سوم، اوس نو ښايي دغه ناره کوونکی ملائکه وي، (والله أعلم)

مقصد دا چي د غطفان لښکر په دغه ډول د خيبر د يهودو له مرستي او کومکه را وګرځول سو، کله چي عيينه او لښکر يې و غطفان ته ورسېدل او وې ليدل چي هلته څه نه ده پېښه عُيينه بيا امر وکړی چي بيرته خيبر ته درځی، مګر دغه د دوی رجوع ډېره ناوخته وه، کوم وخت چي دوی دوهم وار خيبر ته و رسېدل مسلمانانو نيم خيبر فتحه کړی وُ، دغه يوه ناره د دې سبب وګرځېدل چي غطفان د يهودو مرسته و نه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خیبر د لارې یوه بله واقعه دا وه: د سلمه بن الأکوع رضي الله عنه څخه روایت دی وایي: موږ د رسول الله ﷺ سره خیبر ته و وتلو او د شپې مو تګ کاوه چې د مسلمانانو څخه یوه نفر و عامر رضي الله عنه ته و ویل:

یا عامر! آیا ستا د هغه خوږو بیتو څخه څه نه را ته اوروې؟

عامر رضي الله عنه چې شاعر هم ؤ قوم ته یې حُداء ویل.

په عربي کې (حُداء) هغه غزلو یا بیتو ته ویل کېږي چې اوښانو ته د تګ په وخت کې ویل کېږي. (په دغه اصطلاح ساروانان ښه پوهېږي).

په پښتو کې هغه چا ته چې پسونه ګوري شپانه یا چوپان ویل کېږي.

هغه څوک چې غوايي ګوري هغه ته ګوروان ویل کېږي.

او هغه څوک چې اوښان ګوري هغه ته ساربان ورته ویل کېږي.

او که اوښانو ته د تګ او رفتار په وخت کې غزلي و ویل سي نو دوی ښه او تېز تګ کوي او نه ستړي کېږي او هرڅومره چې د دغه غزل ویونکي آواز ښه وي پر هغه اندازه یې پر اوښانو تاثیر زیات وي خاصتًا چې دغه غزلي بیا د شپې وي.

عامر رضي الله عنه د خپلو ملګرو په غوښتنه په خپل خواږه آواز د بیتو په ویلو شروع وکړه او دغه بیتونه یې ویل:

اللّهـمّ لـولا انـت ماهتـدینا ولا تـصدّقنا و لا صـلّینا

فـاغفر فـداءً لـک مـا اتقینـا

وثبّـت الأقـدام إن لاقـینا والقـین سـکینةً علینـا

إنّـا اذا صیـح بنـا أبینـا

رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چې دغه حُداء ویونکی څوک دی؟

خلکو ویل: عامر بن الأکوع چې د سلمه بن الأکوع رضي الله عنه ورور یا اکا ؤ او ډېر خوږ آوازی ؤ، حتّی رسول الله ﷺ ته د ده د بیتو ویلو خوند ورکاوه او صحابهٔ کرامو د ده پر آواز خوند اخیستی، د عامر بن الأکوع رضي الله عنه د ښه آواز په سبب اوښان په تګ کې یوې او بلې خواته کږېدل او ځنګېدل څکه د اوښانو حُداء خوښه وي نو تېز تګ کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ور سره کړېږي (لکه يو څوک چي د ښې غزلي سره سر ښوروي) دغه د خيبر په غزاء کي د رسول الله ﷺ سره (۲۰) مسلماني ښځي د جهاد دپاره را وتلي وې او هغه ښځي په کجاوو کي وې چي کجاوې بيا پر اوښانو بار وې، اوس چي اوښان د دغه ښه آواز په سبب يوې او بلي خوا ته کړېدل نو هغه کجاوې هم کړېدې تر داسي اندازې چي ښځي پر دې وېرېدې چي د کجاوو څخه به ولوېږو، نو ښځو رسول الله ﷺ ته حال ولېږی چي يا رسولَ الله! ډېر په تکليف سوو قريبه ده چي د کجاوو څخه ولوېږو. رسول الله ﷺ و عامر ﷺ ته نفر ولېږی چي هغه ته يې ويل: رِفقًا بالقوارير، يعني: هغه د کجاوو پرښځو نرمي وکړه، څه دي آواز کښته که، بيا نو رسول الله ﷺ و فرمايل: يرحمُهُ الله حضرت عمر ﷺ و ويل: واجب سو يا رسولَ الله!

ورونو! د رسول الله ﷺ د نبوت د علامو څخه يوه علامه دا وه: که به يې خاص و يوه شخص ته و فرمايل: رحِمَکَ الله، يا يرحَمُکَ الله، هغه سړئ به په نژدې وخت کي وفات يا شهيد سو. اوس چي رسول الله ﷺ و عامر ﷺ ته دغه جمله و ويل، حضرت عمر ﷺ و ويل: واجب سو يا رسولَ الله! کشکي پاته سوی وای چي دغه د ده پر آواز مو خوند اخيستلای، مګر د الله ﷻ إراده او قَدَر بل شئ دی، رشتيا هم عامر ﷺ د خيبر په جنګو کي حصه واخيستل او بيا په خپله توره ډېر شديد زخمي او وفات سو.

رسول الله ﷺ ته چي د ده د وفات خبر ورسېدی نو يې و فرمايل: اِنّهُ لَشَهيد، دئ خامخا شهيد دی، او بيا نو رسول الله ﷺ او مسلمانانو هلته په خيبر کي د جنازې لمونځ پر آداء کړی.

کله چي مسلمانان خيبر ته ور نژدې سوه او د ليري څخه د خيبر کښتونه او باغونه وليدل سوه مسلمانانو په ډېر لوړ آواز تکبير او تهليل وايه: الله اکبر، الله اکبر، لا اله الا الله. رسول الله ﷺ و فرمايل: پر ځان تکليف مه تېروی آوازونه موکښته کړي تاسي کوڼ او غائب نه بولی، بلکه تاسي اورېدونکي او نژدې ته دعاء کوی.

رسول الله ﷺ او مسلمانانو خيبرته نژدې واړول د ماځيګر لمونځ يې آداء کړی د لمانځه تر آداء کولو وروسته يې هغه خواړه چي د دوی سره ور سره وه را وغوښتل، د ټولو سره بل شئ نه ؤ موجود ېله د اوربشو اوړه، هغه يې خشته کړه او ټولو وخوړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبحان الله! تاسي لږ فکر وکړئ: صحابهٔ کرامو په یخ او ګرمی کي، پیاده او په لڅو پښو په غرو او شېلو کي د اوربشو په اومو او خشتو اوړو بېله پخېدلو جهاد کاوه او هغه هم همېشه نه ور رسېدل او اوس زموږ حال ته وګوری، په قِسم قِسم نعمتو او راحتو کي غرق یو، جهاد خو څه کوې بلکه فرض لمونځ هم را څخه پاته دی.

خیر رسول الله ﷺ دلته د ماښام لمونځ آداء کړی او بیا یې د ماخستن لمونځ آداء کړی تر لمنځو وروسته په دغه شپه د خیبر پر طرف ور رهي سوه او په شپه کي خیبر ته ور و رسېدل، په هغه شپه چي مسلمانان خیبر ته ورسېدل الله جل جلاله د خیبر پر یهودو خوب غالبه کړی تهول بیده دي او د رسول الله ﷺ په راتګ هیڅوک نه دي خبر، رسول الله ﷺ دغه شپه چي په سهار کي یې جنګ شروع کیږي دالته نژدې و خیبر ته تېره کړه، د رسول الله ﷺ دا عادت ؤ چي یو قوم ته به د شپې ور ورسېدی په هغه شپه کي یې پر چا حمله نه کول تر سهاره یې انتظار ورته کاوه، نو کله چي سهار سو د سهار لمونځ یې په تاریکه کي آداء کړی او مسلمانان د حملې دپاره ځانونه تیاروي.

خیبر خو په خپله تهوله مظبوطې قلاوي وې مګر د دوی کښتونه چي ډېر زیات او پراخه کښتونه وه تهول د قلاوو پر شا وخوا وه، دغه منطقه چي پر خیبر را ګرځېدلې وه تهول کښتونه او باغونه وه خاصتًا د خرما باغونه، په دغو شپو کي چي د مسلمانانو د راتګ آوازې وې د خیبر د بزګرانو او باغوانانو دا عادت ؤ: د مخه تر دې چي دوی کښتو ته را ووزي اول به یې سپاره نفر را وَوتل شا وخوا به یې معلومات وکړه چي د مسلمانانو لښکر خو به نه وي راغلی څوک خو به حمله نه را باندي کوي؟ کله چي به یې ولیده چي څوک نسته نو به سپاره نفر بیرته ننوتل او باغوانانو ته به یې خبر ورکړی چي څوک نسته ور ووزی، بیا به بزګران د کارو دپاره ور وتل، په دغه شپه الله جل جلاله پر دوی خوب مسلطه کړی تهول پسله لمر ختلو را وېښ سوه، د یهودو عادت دا ؤ چي سپاره نفر به یې د معلوماتو دپاره تر سپېدو د مخه را وتل او بزګران به د سپېدو سره را وتل، خو په دغه ورځ تهول تر لمر ختلو وروسته را وېښ سوه چي وې کتل لمر را ختلی ؤ او د بزګرانو د خپلو کارو تلوار ؤ، په دغه ورځ یې د معلومات دپاره څوک و نه لېږل په خپله بزګران راو وتل چي په خپلو کښتو کي کار وکړي، کله چي کښتو ته ور ننوتل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناڅاپه یې ولیدل چې د مسلمانانو لښکر د کښتو تر شا پروت دی، بزګرانو نارې کړې: محمّد و خمیس، محمّد و خمیس، یعني: محمّد او لښکر یې راغلي دي او بیا په ځغستا مخ پر قلاوو رهي سوه، رسول اللهﷺ چې دوی ولیدل پر ناري یې کړه: الله اکبر، خَرِبَت خیبر، الله اکبر، خربت خیبر، موږ چې د یوه قوم پر مخکه واړوو د هغو سهار غمجن او د بیري ډک سي.

دا د خیبر د فتحي اوله علامه او خیبر ته د مسلمانانو د رسېدلو حالت ؤ، ځیني صحابهٔ کرام په ډیر شوق کي وه غوښتل یې چې فورًا یا سمدستي په جنګ شروع وکړي مګر رسول اللهﷺ و فرمایل: صبر وکړی جنګ داسي نه دی د دښمن سره د مخامخ کېدلو غوښتنه او آرزو مه کوی، هو، الله جل جلاله د فتحي وعده در سره کړې ده مګر بیا هم د دښمن د مخامخ کېدلو غوښتنه مه کوی او که بیا ور سره مخامخ سواست هلته نو صبر کوی او ثابت درېږی، بیا نو رسول اللهﷺ مسلمانان سره را ټول کړه چي دعاء وکړي او رسول اللهﷺ په دعاء شروع وکړه او وې فرمایل:

« اللّهم ربُّ السَّماوات و ما أظلَلْنَ، وَ ربُّ الأرضینَ و مَا أقلَلْنَ، و ربُّ الشّیاطینِ وَ ما أضلَلنَ، فَانّا نَسأَلُکَ خیرَ هذه القریةِ وخیرَ اَهلها وَ خیرَ ما فیها، و نعوذُ بکَ من شرِّها و شرِّ أهلِها و شرِّ ما فیها، اللّهم انتَ ربُّنا و ربُّهم، و نواصینا و نواصیهِم بیَدِکَ، وإنما تَقتُلُهُم أنتَ ».

ژباړه: الٰهي! رب د آسمانو او رب د هغو شیانو چي سایه یې کړې ده، رب د مځکي او د هغو شیانو چي په مځکه کي پرله اوړي، رب د شیطانانو او د هغو چي دوی ګمراه کړي دي، موږ ستا څخه د دغه کلي او د دغه کلي د أهل او د هغه څه چي په دغه کلي کښې دي خیر غواړو او په تا سره د دغه کلي له شره او د کلي د أهل له شره او د شره څخه د هغه څه چي په دغه کلي کښي دي پناه غواړو، الٰهي ته زموږ او د دوی رب یې، زموږ او د دوی اختیار ستا په قدرت کښي دی او خامخا دغه د دوی وژنه ته کوې.

یعني: که څه هم په ظاهره مسلمانان ور سره جنګیږي او وژني یې مګر په حقیقت کي د دوی وژونکی الله جل جلاله دی، څکه الله جل جلاله د سورةُ الأنفال په (۱۷) نمبر آیات کي فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ﴾.

یعني: دغه کفار تاسي په خپل قوت سره نه دي وژلي مګر اللهﷻ وژلي دي او نه دي ویشتل کړي تا ای محمدهﷺ په هغه وخت کي چي په ظاهره سره تا ویشتل وکړه مګر اللهﷻ دغه ویشتل وکړه.

که څه هم دغه آیات شریف په بدرکي نازل سو او موږ یې هلته پوره قصه او ترجمه درته بیان کړې ده، خو دا په عمومي ډول سره د اللهﷻ له طرفه ټولو مسلمانانو ته تعلیم دی یعني: هغه چي تاسي ستاسي دښمنان وژنی هغه تاسي نه یاست، بلکه اللهﷻ یې وژني، نو ځکه رسول اللهﷺ وفرمایل (انّما تقتُلُهُم اَنتَ) چي د صحابهٔ کرامو ښه یقین سي چي ماته او شکست اللهﷻ ورکوي نه موږ او خیبر ته تر ننوتلو د مخه د صحابهٔ کرامو نیت ښه صاف سي، د هرکار او هري کامیابۍ نسبت والله ﷻ ته وکړي نه و خپلو ځانو ته.

بیا نو رسول اللهﷺ وفرمایل: اوس نو په بسم الله در د مخه سی.

د مخه تر دې چي د خیبر د فتحي په بیان شروع وسي اول به د خیبر جغرافیایې موقعیت یا د خیبر د قلاوو ترتیب او جوړښت درته بیان سي چي دغه معلومات مو د جنګو او د خیبر د فتحي په قصه ښه پوهوي. هغه داسي:

خیبر پر دوې حصې وېشل سوی دی چي یوې حصې ته یې (نِطاة او شق) ویل کیږي او بلي حصې ته یې (کُتیبه) ویل کیږي، یعني: د خیبر قلاوي په دوو منطقو کي جوړي سوي وې چي یوې منطقې ته (نِطاة او شق) ویل کېدل او دوهمي منطقې ته یې (کُتیبه) ویل کېده، په نطاة کي درې قلاوي دي او په شق کي دوې قلاوي دي، چي د دغه نطاة او شق په منځ کي لږ فاصله ده او کتیبه بیا له دغه ځایه څخه لیري په بله منطقه کي واقع ده، په کُتیبه کي هم درې قلاوي دي، هغه قلاوي چي په نِطاة او شق کي دي په داسي نومو سره بلل کېدې:

١ – د ناعم قلا، او دا هغه اوله قلا ده، څرنګه چي دغه قلا په مخ کي ده، نو ډېره مظبوطه او محکمه قلا ده او د هغې قلا څخه پر دښمنانو په آساني سره حمله کېدلای سي.

٢ – د صعب بن معاذ قلا، چي دا بیا تر ټولو لویه قلا وه، چي یهودو په دغه قلا کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

درنه یا ثقیله سلاح هم یو ځای کړې او جمعه کړې وه.
۳ - د زُبیر قلا، دغه درې قلاوي په (نِطاة) کي واقع وې.
۴ - د أبیٔ قلا،
۵ - د نزار قلا، چي دغه دوې قلاوي په شق کي واقع وې،
او د خیبر هغه بله حصه چي (کُتیبه) ورته ویل کېده هلته درې قلاوي وې.
۱ - د قَموص قلا، چي دا د أبي الحُقيق د اولادې قلا وه چي اصلاً د بني النضير یهود وه او اوس د خیبر پاچهان دي او د یهودو پاچا کنانه بن أبي الحُقيق او ورور یې رُبَیِّع او بل ورور یې أعلٰی بن أبي الحُقيق پکښې اوسېدل، شاهي خاندان تول دالته ؤ.
۲ - د وُطیح قلا. ۳ - د سلالم قلا.
هو هلته په خیبر کي ببله دغو اتو قلاوو څخه نوري کوچنۍ قلاوي هم وې خو دغو قلاوو ته په لوی واله او تینګواله کي نه رسېدې او حربي اهمیت یې هم نه درلودی.
اوس نو رسول الله ﷺ خپلي خیمې د نطاة او شق په منځ کي و درولې، د مسلمانانو د لښکر ساتنه او د پیره دارانو مشري حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنه پر غاړه واخیستل، او د مسلمانانو د لښکر إعاشه او د اوبو رسول او ځای پر ځای کېدل د حضرت عثمان ذي النورین رضی الله عنه پر غاړه وه.
بیا نو رسول الله ﷺ یهودو ته حال ور ولېږی چي د دغو درو کارو څخه یو کار وکړی.
اول: مسلمانان سی، ځانونه او مالونه به مو په امان سي، د مسلمانانو سره به یو قسم ژوند کوی.
دوهم: یا جزیه قبوله کړی، مسلمانانو ته به د کاله معلومه جزیه ورکوی او د مسلمانانو د حکم تابع به یاست، بیا مو نو وطن او مالونه تاسي ته درپاته دي، تول شیان مو خپل دي او د دښمن څخه مو ساتنه هم د مسلمانانو پر غاړه ده، فقط په کال کي به مسلمانانو ته جزیه ورکوی. که دغه دوه شیه نه ومنی:
دریم: نو جنګ دی.
نفر چي ورغله او یهودو ته یې دغه درې خبري وکړې هغو و ویل: لږ وروسته به جواب درکړو، موږ به مشوره وکړو بیا به حال در ولېږو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفر هم راغله ویل: یهود به لږ وروسته جواب راکړي، خو د یهودو له طرفه ناڅاپه د قلاوو دروازې خلاصې سوې او یهودو په یوه وار حمله کوونکی لښکر را وایستی او د مسلمانانو په بې خبرۍ کې یې هجوم پر وروړی.

دا د هغو درو خبرو جواب ؤ، غادرانو یهودو جنګ شروع کړی، یهود غواړي چې په خپل ټول قوت او طاقت د خیبر څخه دفاع وکړي، څرنګه چې مسلمانان هم د جنګ دپاره تیار وه نو د یهودو د هجوم په مقابل کې ټینګ ودرېدل څو یهود بیرته مجبوره سوه په قلاوو ننوتل او دروازې یې بندي کړې، د اولي لحظې څخه دا معلومه سوه چې یهود بېله جنګه بل څه نه غواړي.

بیا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چې د خرما یا کجور وُني یې ورپرې کړی، قطعه یې کړی، چپه یې کړی، لکه څرنګه چې مسلمانانو دغه کار د بني النضیر د یهودو سره هم کړی ؤ، مسلمانانو د خرما څلور سوه وُني چپه کړې، په دغه کار د یهودو زړونه ولوېدل او ویل: والله که کامیابه هم سو خو مال نه را پاته کیږي، نو راسی چې جزیه قبوله کړو یا صلحه ور سره وکړو، خو د یهودو مشرانو دا خبره نه کړه قبوله ویل خیبر د چا نه تابع کیږي، نو یې د جنګ کولو عزم او إراده وکړه، او هلته ویني چې د دوی د خرما وُني چپه کیږي نو ویل راځی چې جنګ شروع کړو، یهودو د ناعم د قلا یوه دروازه خلاصه کړه چې د دغې قلا مشر او رئیس حارث نومېدی.

دحارث ورور چې مرحب نومېدی او د یهودو لوی پهلوان ؤ د دغې دروازې څخه را ووتی، اوس مسلمانان په انتظار دی چې مرحب به د مبارزې او پهلوانۍ دپاره یو څوک ور وغواړي چې هلته یو دم حارث د لښکره سره را و وتی او پر مسلمانانو یې دوهم وار حمله وکړه، دلته نو د مسلمانانو او یهودو په منځ کې لوی جنګ شروع سو، مسلمانان د دغې حملې په مقابل کې شا ته ولاړل ځکه د جنګ دپاره یې هیڅ تیاري نه درلودل، د دوی دا خیال ؤ چې اوس به فقط د دوو پهلوانانو په منځ کې مبارزه کیږي نه هجوم یا لښکري جنګ، خو هغه یهودو ناڅاپه حمله وکړه او مسلمانان د ماتې په حالت کې سوه پر شا ولاړل، یهودو پر مسلمانانو ضربې او د تورو وارونه شروع کړل تر داسې اندازې چې د جنګ او حملې په شروع کې یهود تر رسول الله ﷺ پوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور ورسېدل او رسول الله ﷺ په خپله د يهودو سره ډېر شديد جنګ کاوه، څو مسلمانان بيرته د رسول الله ﷺ سره ټينګ سوه او يهود يې پر شا کړه، يهود هم بيرته ولاړل په قلاوو ننوتل او دروازې يې پسي بندي کړې.

اوس نو د حملې او هجوم وخت د يهودو په لاس او اختيار کي دی هر وخت چي يې زړه و غواړي هغه وخت د قلا څخه را وزي او حمله کوي، مسلمانان تر قلاوو دباندي انتظار کوي ځکه مسلمانان نه د حملې دپاره لار لري او نه قلا ته ورتلای سي.

کله چي د يهودو دغه حمله پای ته ورسيدل رسول الله ﷺ د استراحت امر وکړی مسلمانانو ته يې وويل: لږ آرام وکړی، مسلمانانو د راحت دپاره ځانونه واچول خو يو د مسلمانانو څخه چي نوم يې محمود بن مسلمه ؤ او د محمّد بن مسلمه ﷺ ورور ؤ وليدل چي هلته بېله دغو مشهورو قلاوو څخه چي نومونه يې ياد سوه يوه بله قلا ده او په هغه قلا کي څوک نه اوسېدل، بله خالي قلا يې وليدل نو يې غوښتل چي د دغه ږغه څخه ليري سي او هلته ګوښه څه آرام وکړي، محمود بن مسلمه ﷺ ولاړی د هغې خالي قلا دېواله ته کښېنستی، خو يهودو د هغې بلې قلا څخه وليدی چي يو مسلمان يوازي د قلا و دېواله ته ناست دی، يهودو ويل: څوک دغه مسلمان وژني؟ مرحب پهلوان ويل: زه يې وژنم.

نو مرحب د يوې بلې ګوښه او پټې لاري څخه ورغلی او دغې قلا ته لوړ وختی له هغه ځايه يې د مېچني پل يا يوه لويه ډبره پر محمود بن مسلمه ﷺ ور وغورځول، محمود بن مسلمه ﷺ د دغه واري څخه ډېر شديد زخمي سو حتّی د سر پوست يې پر مخ را ولوېدی، مګر په دغه وخت کي و نه وژل سو د قلا د دېواله څخه را ولاړ سو او ويني ځني بهيږي څو رسول الله ﷺ ته ورغلی، رسول الله ﷺ و فرمايل: د ده علاج وکړی خو تر علاجه پوري نه ورسيدی او پسله څو لحظو څخه وفات او شهيد سو، دا نو په خيبر کي د مسلمانانو اول شهيد ؤ.

اوس مسلمانان غواړي چي لږ څه آرام وکړي مګر څرنګه چي د دوی ځای د نطاة او شق په منځ کي ؤ دلته يهودو د غشو وارونه پر شروع کړه، د شق او نطاة د دواړو طرفو څخه پر مسلمانانو غشي اوري او غشي يې هم مسلمانانو ته ور رسيږي، مسلمانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر په عذاب سوه په ټوله ورځ يې هيڅ آرام و نه کړی ناست دي او د ځانو څخه غشي ګرځوي، يهودو دومره ډېر غشي پر واورول چې د رسول الله ﷺ مبارکه ګوته هم و ويشتل سوه او زخمي سوه، حُباب بن منذر ﷛ و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! دغه ځای چې دغه اوس موږ پر اړولي دي آيا دا د الله ﷻ امر دی چې دلته واړوه؟ اوکه دا په جنګ کي رأيه او نظر دی؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا، دا جنګي رأيه او نظر دی، نو حباب بن منذر ﷛ و ويل: يا رسولَ الله! دغه ځای و دغو قلاوو ته ډېر نژدې دی او د يهودو ټول جنګي خلک هم دلته دي دوی زموږ په هر حال خبرېږي او موږ د دوی په حال نه يو خبر او د دوی غشي موږ ته را رسيږي خو زموږ غشي نه وررسيږي او موږ د دې څخه هم نه يو په امان چې د شپې حمله راباندي وکړي نو که امر وکړې چې يو بل داسي ځای واړوو چې د دغو ضررو څخه په امان وي او هغه ځای د ځان دپاره قرار ګاه وګرځوو، رسول الله ﷺ و فرمايل: ستا نظر صحي دی مګر اوس نه بيا به يهود وايي چې و بېرېدل، مسلمانان ناست دي او د ځانو څخه غشي ګرځوي، دوی غوښتل چې څه آرام وکړي خو هغه يې ټوله ورځ په دفاع او د غشو په ګرځولو تېره سوه، تر ماښامه يې دغه حال ؤ خو شپه سوه او رسول الله ﷺ امر وکړی چې درځی او بل داسي ليري ځای يې واړول چې د يهودو غشي نه وررسيدل.

په دغه بله ورځ مسلمانانو د هجوم او حملې دپاره ځانونه تيار کړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: چې بېله زما اجازې څخه به نه څوک حمله کوي اونه به وروزي، اوس چې د يهودو د قلا دروازې خلاصي سوې او د يهودو سپاره پهلوانان د مبارزې دپاره را و وتل د مسلمانانو څخه يو نفر چې د بني أشجع د قبيلې څخه ؤ، يعني: نه د مهاجرينو څخه ؤ نه د انصارو څخه د رسول الله ﷺ بې اجازې يې پر يهودو حمله وکړه غواړي چې خپل ځان او دلاوري ښکاره کړي خو بد بختانه د يهودو له طرفه ووژل سو چې دا د مسلمانانو څخه دوهم نفر ؤ چې وژل کيږي.

مګر د ده په باره کي رسول الله ﷺ و فرمايل: «لاَ تَحِلُ الجنّةَ لِلعاصي» يعني: سرکښه او هغه چا لره چې اطاعت نه کوي جنت نسته.

ځکه د رسول الله ﷺ له طرفه واضحه او ښکاره امر سوی ؤ چې زما بې اجازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په څوک حمله نه کوي خو دغه نفر سره د دغه امره نافرماني وکړه، نو ځکه رسول الله ﷺ و فرمايل: چې نافرمانه ته هغه چې اطاعت نه کوي جنت نسته. (دا دا معنا نه چې د همېش دپاره جنت ورلره نسته بلکه! د دغه خپلې نافرمانۍ جزا به وبني)

او د دغې دروازې د خلاصيدلو سره يو مريئ را و وتی چې د يهودو پسونه يې پېول (شپانه ؤ) دئ په داسي ډول سره را و وتی لکه دغه پسونه چې پيايي مګر د هغو پسو سره د مسلمانانو لښکر ته ورغلی او بيا رسول الله ﷺ ته ورغلی ويل: يا رسولَ الله! ما ستا پر دين ايمان راوړی دی او وايم: لا إله إلا الله وأنكَ رسولُ الله، رسول الله ﷺ د ده په ايمان خوشاله سو، بيا شپانه و ويل: دغه پسونه زما سره امانت دي او زه بيرته يهودو ته نه ورځم نو دغه پسونه تاسي اخلئ؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا، شپانه ويل: نو څه په وکړم؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: امانت بايد بيرته خپل خاوند ته ورکول سي که څه هم زموږ د دښمنانو څخه وي، موږ امانت مال نه اخلو، مريي ويل: نو څنګه يې بيرته ورولم؟ که يهود زما په اسلام خبرسي ما وژني، رسول الله ﷺ و فرمايل: د دوی پر طرف يې ور و شړه، شپانه ويل: ورکيږي، رسول الله ﷺ ويل: ته يې ور و شړه، شپانه هم اطاعت وکړی او پسونه يې د هغه خپلې قلا پر طرف ور وشړل، اصحاب کرام وايي: دغه پسونه د خپلې قلا پر طرف داسي رهي وه لکه شپانه چې ور رهي کړي وي ترڅو چې قلا ته ننوتل، نو شپانه خپل امانت تسليم کړی، بيا نو د مسلمانانو له طرفه حمله او هجوم شروع سوه او دغه شپانه هم په دغه حمله کي ګډون وکړی د اول وار دپاره يې په جنګ کي حصه واخيستل او شهيد و وژل سو، په سهار کي مسلمان سو او د ماپښين تر لمانځه د مخه شهيد سو نو يې په اسلام کي هيڅ لمونځ نه ؤ کړی، دلته نو رسول الله ﷺ و فرمايل: که څوک غواړي چې د جنتيانو څخه يوه داسي چا ته وګوري چې هغه دي په ټول عمر يو رکعات لمونځ نه وي کړی نو دي دغه شپانه ته وګوري او د ده سره اوس دوې حور العين ور سره دي رضي الله عنه.

په حديث شريف کي راغلي دي چې جنت تاسي ته ستاسي د چوټې تر بند در نژدې دی او اور هم دغه رنګه نژدې دی. [رواه: البخاري] نو جنت ته تلل ډير آسانه دي چې الله جل جلاله يې چا ته آسانه کړي، الله جل جلاله دي يې زموږ ټولو په نصيب کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نو د مسلمانانو له طرفه د ناعم د قلا پر شا وخوا محاصره ټینګیږي او جنګ هم د ناعم د قلا پر شا وخوا دی چې دغه قلا د خیبر اوله قلا ده، د مسلمانانو ډلې په یهودو پسې ګوري چې څنګه حمله پر وکړي او یهود بیا په مسلمانانو پسې ګوري چې په نتیجه کې کوچنۍ کوچنۍ حملې کیږي او دې جنګ څو ورځې دوام پیدا کړی، هفته تېره سوه صحي نتیجه نسته، لس ورځې تیرې سوې بیا هم بې نتیجې دي ځکه قلا ډېره محکمه ده خو د مسلمانانو له طرفه محاصره دوام لري، څو یوه ورځ هغه د یهودو لوی پهلوان مرحب را ووتی او د مسلمانانو له طرفه پهلوان غواړي چې جنګ او مبارزه ور سره وکړي مرحب د مسلمانانو د لښکر مخ ته د غرور او تکبر حرکتونه کوي ځکه مرحب د یهودو داسې پهلوان ؤ چې په ټولو یهودو کې یې مثل او سیال نه ؤ، مرحب په عربي سره د غرور او د ځان د تعریف بیتونه ویل چې هغه داسې وه:

قَـــد عَلمَـــت خیبَـــرُ اَنّـــی مرحـــبٌ
شـــاکِيُ الـــسّلاحِ بطـــلٌ مجـــرّبٌ

د ده د مقابلې دپاره عامر بن الأکوعؓ ور ووتی او هغه بیا دا بیت وایه:

قـــد علمـــت خیـــبرُ اَنّـــي عـــامرٌ
شـــاکِيُ الـــسلاحِ بطـــلٌ مـــغامرٌ

نو د دوی په منځ کې د تورو وارونه سره شروع سوه، د مرحب واری د عامرؓ پر سپر و مښتی، څرنګه چې د عامرؓ توره لنډه او کوچنۍ وه غواړي چې مرحب پر پښو په و وهي کله چې یې واری پر وکړی توره د مرحب څخه خطا سوه او په خپله د عامر پر خپل ځنګانه و مښتل او د هغه زخمه څخه عامرؓ وفات سو، صحابهٔ کرامو په خپل منځ کې سره و ویل: د عامر ټول عملونه عبث او بیهوده سوه ځکه په خپله یې ځان و وژی.

نو سلمه بن الأکوعؓ وایي: زه و رسول اللهﷺ ته په داسې حال کې ورغلم چې ژړل مې او ما ویل: یا رسولَ الله! آیا رشتیا د عامر ټول عمل عبث او برباد سو؟ رسول اللهﷺ و فرمایل: چا ویل؟ ما ویل: ستا ځیني اصحاب وایي، رسول اللهﷺ و فرمایل: هرڅوک چې وایي هغه غلط وایي او عامر لره دوه اجره دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرحب پهلوان دوهم وار بیا په میدان کې و درېدی هغه بیتونه وایي او بیا یې د مبارزې دپاره نفر وغوښتی دلته نو حضرت علي رضي الله عنه ور ووتی او دغه بیت یې وایه:

انا الذي سمّتني امّـي حیـدره   کلیثَ الغابات کریـه المنظـره

اوفیهم بالصاعِ کَیـل الـسندره

مګر محمّد بن مسلمه رضي الله عنه ورته و ویل: یا علي! پر ده زما بدل پاته دی ځکه زما ورور محمود بن مسلمه ده وژلی دی، که ستاسي په یاد وي؟ دغه مرحب پهلوان ؤ چي پر محمود بن مسلمه رضي الله عنه یې د قلا له بامه لویه ډېره را وغورځول او هغه یې په شهادت ورساوه، نو محمّد بن مسلمه رضي الله عنه وعلي رضي الله عنه ته و ویل: دئ ماته را پرېږده ځکه پُر ده زما بدله پاته ده، نو محمّد بن مسلمه رضي الله عنه ور و وتی او د دوی دوو په منځ کي هغه لوی جنګ او مبارزه شروع سوه کوم چي تاریخ یې نه هېروي او مسلمانانو په ټول عمر داسي جنګ او مبارزه نه وه لیدلې لکه د محمّد بن مسلمه رضي الله عنه او مرحب پهلوان په منځ کي چي وسوه، پوره یو ساعت دغه جنګ دوام درلودی او د دواړو طرفو خلک ورته ګوري، جنګ روان دی او پهلوانان د جنګ په حرکتو کي مخ ته سي شا ته سي ترڅو چي یوې منطقې ته ورسېدل چي هلته د خرما وُني یا درختي وې او د دغو وُنو په منځ کي یې جنګ سره کاوه، خو د دوی په منځ کي یوه د خرما ونه راغله د دغي وُني دې طرف او هغه طرف ته وهل سره کوي، د ډېرو وارو او وهلو په سبب د وُني ښاخونه پرې کېدل او را لوېدل تر داسي اندازې چي د وُني ټول ښاخونه پرې سوه فقط د وُني یوه تنه پاته سوه او هغه داسي معلومېدل لکه د دوی په منځ کي چي یو سړئ ولاړ وي او دوی د دغي وُني پر تنه سره راګرځي او جنګ کوي، خلک هم ورته ګوري چي دا ښکه جنګ او وهل دي، خو یو هم هغه بل نه سي وژلای، دغه جنګ ډېر وخت دوام درلودی خو په آخر کي محمّد بن مسلمه رضي الله عنه وکولای سوای چي مرحب پر پښه و وهي د مرحب پښه پرې سوه، مرحب غځار سو او ولوېدی نو یې محمّد بن مسلمه رضي الله عنه ته ویل مړ مي کړه ځکه تر پښه یې فواره غوندي وینې بهېږې او د حرکت نه دی نو ویل: مړ مي کړه، محمّد بن مسلمه رضي الله عنه یې دا بله پښه هم ور پرې کړه، مرحب نارې وهي: مړ مي کړه، محمّد بن مسلمه رضي الله عنه ویل: یا وژنم دي نه ښه دی چي تر مرګ دمخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دردو او عذابو خوند وګوري ته وې چې زما ورور دي و واژه؟ نو محمّد بن مسلمه رضی الله عنه مرحب پر دغه حال پرېښاوه او دئ ځني رهي سو، هغه نارې وهي چې مړ مي کړه عذاب مه را کوه محمّد بن مسلمه رضی الله عنه بیا ورته و ویل: د مرګ د سختیو مزه واخله او ځني رهي سو، سړئ پروت دی او وینې ځني بهیږي، څو بیا علي رضی الله عنه ورغلی او د مرحب سر یې ور پرې کړی د هغه سامان او د هغه اسلحه یې واخیستل او رهي سو و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! مرحب ما و وژی، محمّد بن مسلمه رضی الله عنه هغه چې تر یو ساعت یې زیات جنګ وکړی او اصلاً مرحب هغه وژلی ؤ په تعجب کې سو چې علي رضی الله عنه څنګه وایي چې مرحب ما و وژی؟ نو ویل: یا رسولَ الله! والله ما مرحب نه پرېښاوه مګر د دې دپاره چې د مرګ عذاب وویني اصلاً مرحب ما وژلی دی.

څرنګه چې مرحب د یهودو د پهلوانانو پهلوان ؤ او د هغه وژل د هغه د قاتل دپاره ابدي او تاریخي شرف ؤ نو خود هر یوه یې د وژلو نسبت ځان ته کاوه، مګر رسول الله ﷺ و محمّد بن مسلمه رضی الله عنه ته و فرمایل: هو، ته هغه څوک یې چې مرحب دي و وژی یا محمّد بن مسلمه! او علي رضی الله عنه ته یې و فرمایل: یا علي! د هغه وژل سوي سړي سامان محمّد ته ورکړه، چې دغه سامان ته سَلبه ویل کیږي او د وژل سوي سړي وژونکي ته ورکول کیږي، نو محمّد بن مسلمه رضی الله عنه د مرحب اسلحه او سامان واخیستل.

نو د یهودو د لوی پهلوان (مرحب) وژل د محمّد بن مسلمه رضی الله عنه پر لاس وه.

د مرحب تر وژل کېدلو وروسته د مرحب ورور حارث میدان ته را و وتی چې دئ هم لوی پهلوان ؤ یوازي دئ نه بلکه د مرحب ټوله کورنۍ جنګي پهلوانان وه، حارث را ووتی او د مسلمانانو څخه پهلوان غواړي چې د ده سره مبارزه یا جګړه وکړي، ده ته ابودُجانه رضی الله عنه د سره دسمال خاوند او مشهوره جنګي قهرمان ور و وتی په لږ وخت کي یې حارث و وژی بیا د مرحب بل ورور چې یاسر نومېدی را و وتی او د مسلمانانو څخه مبارِز غواړي، ده ته زبیر بن العوام رضی الله عنه چې د معرفي کولو ضرورت یې نسته ور ووتی، دغه یاسر تر اندازې زیات جګ او غټ سړئ ؤ، کله چې دغه یاسر را و وتی او په اسلحه هم پټ ؤ د ځان د تعریف شعرونه او بیتونه یې ویل، رسول الله ﷺ چې ولیدی په ډېر تعجب سره یې و ویل: مَا اَطوَلَه! دا څومره جګ دی! دا څه بلاده!

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ دومره جګ سړی نه ؤ لیدلی نو یې پوښتنه وکړه ویل: دا به پنځه ذراعه وي؟ صحابهٔ کرامو و ویل: بلکه تر دغه هم جګ دی یا رسولَ الله! ذراع خو پیژنی چي د هغه وخت د اندازه کولو آله وه لکه د نن ورځي متر مګر د ذراع په اوږد واله کي خلک اختلاف لري څوک یې (۷۰) سانتی. بولي څوک وایي (۵۰) سانتی ده، نو دغه یاسر چي پنځه ذراعي سي لږ تر لږه دوه نیم متره سو، کله چي دغه جګ او غټ دوه نیم متره یاسِر میدان ته را و وتی او د مسلمانانو له طرفه زبیر بن العوام ﷛ ور وزي، صفیه بنت عبدالمطلب د رسول الله ﷺ عمه او د زبیر ﷛ مور پر خپل زوی وبېرېدل او دا هغه ښځه وه چي بېره یې نه پیژندل، دا وبېرېدل او رسول الله ﷺ ته ورغله ویل: یا رسولَ الله! دا خه بلا ده بېرېږم چي زوی به مي را و وژني، رسول الله ﷺ وفرمایل: یا! ستا زوی یې وژني إن شاء الله، زبیر ﷛ ور و وتی او دغه شعر وایي:

قَد عَلِمَـــت خیـــبرُ أنِيَ زَبّـــار قَلمَ القَرمِ غـــیرَ نَکـــسٍ فـــرار

نور بیتونه یې هم ویل او په جګ شروع وسوه، دې جګ هم یو ساعت دوام وکړی خو په آخر کي زبیر ﷛ پر غټ یاسِر قاتلانه حمله وکړه او یاسر یې و وژی، دلته نو رسول الله ﷺ په لوړ آواز تکبیر و وایه: الله اکبر! څکه څوک دغه بلا وژلای سي؟ او رسول الله ﷺ و فرمایل:

« إنَّ لِکُلِّ نَبيٍّ حَوَارِیًّا وَحَوَارِيَّ الزُّبَیْرُ » [رواه: البخاري]

ژباړه: هر نبي لره ملګری، مرسته کوونکی، مخلص او صداقتمن سته، خو زما ناصر او ملګری زبیر دی ﷛.

او بیا د یهودو څخه د عامر په نامه سره یو پهلوان را و وتی، ده ته حضرت علي ﷛ ور و وتی او عامر یې و وژی، بیا د یهودو څخه د اُسید په نامه یو لوی او مشهوره پهلوان را و وتی، ده ته محمّد بن مسلمه ﷛ ور و وتی او اُسید یې و وژی، یهودو ولیدل چي هر پهلوان یې جګ او مبارزې ته ور ووزي هغه وژل کیږي، نو یې مبارزه پرېښوول، یهودو ویل: په دې کار کي فایده نسته زموږ پهلوانان که هرڅومره قوي هم وي خو د مسلمانانو پر پهلوانانو نه سي غالبه کېدلای، نو یهودو دغه یو په یو جګړه او مبارزه پرېښوول او هغه ډله ییزه جنګونه یا حملې کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې منځ کي دوې هفتې تيري سوې (۱۴) ورځي مګر مسلمانانو کوم خاص برئ لاس ته نه دی را وړی، ځکه يهود ټول په قلاوو کي دي، پنځلسمه ورځ چي قلا خلاصه سوه د يهودو څخه يو نفر و رسول اللهﷺ ته ورغلی، رسول اللهﷺ پوښتنه ځني وکړه چي څه خبر دي را وړی دی؟

سړي ويل: خبره دا ده چي موږ پهلوانان لرو، نفر او اسلحه لرو، اوبه او خواړه دومره را سره سته چي په کلو يې نه سو خلاصولای، قسم په الله خيبر نه فتحه کيږي.

رسول اللهﷺ ورته وويل: راغلی يې چي ما و بېروې؟

يهودي ويل: يا، ويل: نو د څه شي دپاره راغلی يې؟

سړي ويل: راغلی يم امان درڅخه غواړم ځکه زه پوهېږم چي ته خيبر فتحه کوې او ټول يهود پوهيږي چي خيبر فتحه کيږي او دا زموږ په تورات کي ليکلي دي چي ته به خيبر فتحه کوې، نو زه راغلی يم د ځان او خپلي کورنۍ او مالو دپاره امان غواړم، زه نه غواړم چي ستا سره جنګ وکړم، سړي نور هم وويل: دا چي ته قلا فتحه کړې او بيا مي بندي ونيسې تر هغه د مخه امان غواړم.

رسول اللهﷺ هم امان ورکړی او وې فرمايل: هغه څوک چي جنګ نه کوي هغه لره امان دی، رسول اللهﷺ ته د دغه نفر د خبرو څخه دا ورمعلومه سوه چي د يهودو په زړو بېره ننوتلې ده او د نصرت وخت را نژدې سوی دی.

په تيرو څوارلسو ورځو کي رسول اللهﷺ د مسلمانانو بيرغ مختلفو نفرو ته ورکاوه، نن دې ته سبا هغه بل ته خو يو هم د قلا پر فتحه کولو نه سو کاميابه، په دغه شپه رسول اللهﷺ و فرمايل: سبا بيرغ داسي چا ته ورکوم چي الله او رسول الله يې خوښ لري او د ده هم الله او رسول الله خوښ دي (دا خو درته معلومه ده کوم څوک چي بيرغ ور سره وي هغه د دغه لښکر آمر او قومندان هم وي) اوس نو صحابهٔ کرام په خپل منځ کي پوښتني سره کوي چي دغه نفر به څوک وي؟ او د خيبر فتحه به د چا پر لاس وي؟ حضرت عمر فاروقؓ وايي: په والله هيڅ وخت مي د آمريت خواهش او غوښتنه په زړه کي نه ده را ګرځېدلې بېله دغي ورځي، هغه هم په دې سبب چي رسول اللهﷺ و فرمايل: چي الله او رسول الله دغه نفر خوښ لري، نو هر نفر چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا بیرغ واخلي، هغه! هغه څوک دی چې الله او رسول الله یې خوښ لري، حضرت عمرؓ وایي چې زما د زړه غوښتنه دا وه چې دغه نفر زه وای، ټول اصحاب کرام په انتظار دي چې سبا به بیرغ څوک واخلي؟ حتّی سبا سهار تر هغه خپل وخت د مخه را ویښ سوه او په دې انتظار وه چې بیرغ به څوک اخلي، کله چې سهار سو د سهار تر لمانځه وروسته رسول الله ﷺ و فرمایل: علي چیري دی؟ یوه د اصحاب کرامو وویل: یا رسولَ الله! د هغه سترګي خوږیږي، ویل ورسه را یې وله، صحابي پسي ولاړی حضرت عليؓ یې را وستی رسول الله ﷺ ورته و ویل: یا علي! څه درته پېښه ده؟ هغه ویل: یا رسولَ الله! سترګي مي ترداسي اندازې خوږیږي چې والله نه دښت وینم نه شپله، نه غر وینم نه ونه، هیڅ شئ نه وینم سترګي مي پټي او بندي دي، رسول الله ﷺ خپل مبارک لاس د عليؓ پر سترګو ور تېر کړی او پر سترګو یې خپله مبارکه ناړه ور و مښل د عليؓ سترګي داسي جوړي سوې لکه هیڅ تکلیف او خوږ چې نه وي ور ته پېښ سوی، یواځي دا نه بلکه د مرګ تر وخته بیا عليؓ ته د سترګو خوږ او ناروغي نه ده پېښه سوې.

کله چې د عليؓ سترګي ښې او جوړي سوې نو رسول الله ﷺ د مسلمانانو بیرغ ورکړی، علي کرّم الله وجهه هم ډېر ژر لښکر جوړ او جنګ ته آماده کړی، د یهودو بیا هره ورځ دا د ځان عادت ګرځولی ؤ چې په سهار کي به د سپرو یوه ډله د قلا څخه راوتل او پر مسلمانانو به یې حملې کولې او بیا چې به یې و لیدل چې نور څه نه سي کولای بیرته به ولاړل په قلا به ننوتل او د قلا دروازې به یې بندي کړې، دا یې د هري ورځي کار ؤ، نو په دغه ورځ چې عليؓ بیرغ واخیستی بیا هم یهود را و وتل، خو عليؓ د خپل لښکره سره پرشا تلی، د یهودو په مقابل کي یې عقب نشیني کول، یهودو فکر وکړی چې مسلمانان ماتیږي او شکست خوري نور هم پسي ور د مخه سوه، عليؓ پرشا ځي او یهود پسي ور د مخه کیږي، اصحاب کرام په تعجب کي دي چې دا څه پېښه ده؟ زموږ لښکر ولي د ماتي په حالت کي دی؟ نورو مسلمانانو کولای سوای چې پر یهودو حمله وکړي مګر دا اجازه نسته چې څوک تر بیرغ ور د مخه سي، عليؓ نور هم پر شا رهي دی، یهود بیرته ځني را وګرځېدل د هغو په زړو کي هم یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه شک او شبهه پیدا سوه، کله چې یهودو په بیرته ګرځېدلو شروع وکړه غواړي چې قلا ته ننوزي هلته د دوو طرفو د کمینه ځخه مسلمانان را وغورځېدل.

علي رضی الله عنه د مخه لا د قلا د دروازې په چپه او راسته طرف کې دوه کمینه ورته نیولي وه، کله چې یهودو په بیرته ګرځېدلو شروع وکړه هغه دوې ډلې چې په کمین کې ناستي وې هغو د قلا د دروازې پر طرف ور وځغستل غواړي چې دروازه خلاصه پاته سي، یهود پوه سوه چې مسلمانان دروازه راته نیسي، دوی هم مخ پر دروازه په ځغستا سوه، یهود او مسلمانان دواړه یو ځای د قلا دروازې ته ورسېدل او د قلا د دروازې سره جنګ شروع سو.

یهود غواړي چې ننوزي او د قلا دروازه بنده کړي، مسلمانان بیا غواړي چې دروازه خلاصه پاته سي خو د حضرت علي رضی الله عنه د دغي صحي نقشې په سبب د یهودو په وسه نه سوه پوره چې دروازه بنده کړي یا و تړي او مسلمانان هم د دغي دروازې څخه قلا ته ور ننوتل، یهودو په تېښته شروع وکړه و هغه نورو قلاوو ته تښتي او یهودو دغه قلا چې د ناعم قلا وه د هغو شیانو سره چې په دغه قلا کې موجود وه مسلمانانو ته ور پرېښوول، د ناعم قلا د حضرت علي کرم الله وجهه پر لاس فتحه سوه او یهود هغه بلي وروستنی قلا ته چې د صعب بن معاذ قلا وه ولاړل، د خیبر اوله قلا چې د ناعم قلا وه د الله جل جلاله په إراده د حضرت علي رضی الله عنه پر لاس فتحه سوه، دغه فتحه د ټول خیبر د فتحه کولو شروع وه، د دغي قلا په نیولو کې مسلمانانو د یهودو څخه هیڅوک بندي و نه نیوی، ټولو یهودو وکولای سوای چې وتښتي او ځانونه خلاص کړي.

د صعب بن معاذ د قلا محاصره او فتحه کېدل

اوس نو د خیبر دوهمه قلا چې د صعب بن معاذ قلا وه د مسلمانانو له طرفه محاصره سوه او رسول الله ﷺ د مسلمانانو بیرغ و حباب بن المنذر الأنصاري رضی الله عنه ته ورکړی، ځکه رسول الله ﷺ همېشه بیرغ له یوه نفره بل نفر ته نقلاوه او په دې کار کې دوې فایدې وې، یو دا چې د رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو شرف پکښې ښکاره کېدی او بل په دې کار ټوله قبیلې خوشاله کېدې، لکه أوس، خزرج او نوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبیلې، نوځکه بیرغ به همېشه د یوه نفره څخه بل نفر ته نقلېدی.

هغه قلا چې مسلمانانو فتحه کړه چې د ناعم قلا وه هلته خوراکي مواد ډېر نه وه پراته ځکه اصلاً دغې قلا ته خوراکي مواد د هغه بلې قلا څخه چې د صعب بن معاذ قلا وه ور وړل کېده او فقط دومره خواړه ورته راوړل کېده چې د دوی ورځ په تېرېدل. څرنګه چې د مسلمانانو خپل خوراکي مواد خلاص سوي وه او په دغه قلا کې هم مسلمانانو ته دومره خوراکي مواد په لاس نه ورغله چې د دوی ګذاره په وسي نو په مسلمانانوکي لوږه شروع سوه، تر داسي اندازې چې د بني اسلم قبیله (دا هغه څوک دي چې په حدیبیه کي هم د رسول اللهﷺ سره ملګري وه او اوس په خیبر کي هم ور سره دي، دغه د بني اسلم قبیلې په مدینه منوره کي د انصارو سره ژوندکاوه) نو دغه بني اسلم و رسول اللهﷺ ته په شکایت ورغله ویل: یا رسولَ الله! لوږي په عذاب کړو، د لوږي څخه یې شکایت کاوه او د رسول اللهﷺ سره هم د خوړلو دپاره شئ نه ؤ موجود، پوره لښکر دی او خواړه نه لري، رسول اللهﷺ دعاء وکړه او ویل: الٰهي ته د دوی په حال خبر یې دا درته معلومه ده چې د دوی سره قوت او طاقت نسته او زما په لاس کي هم شئ نسته چې دوی ته یې ورکړم، نو الٰهي دوی ته هغه قلا ور فتحه کړې چې په هغه کي خوراکي مواد ډېر وي، خیر او برکت پکښې وي.

خو د یهودو بیا هغه لویه قلا او هغه چې خوراکي مواد ډېر پکښې وه هغه دغه د صعب بن معاذ قلا ده چې دغه اوس محاصره ده، په دغه بله ورځ په سهار کي د یهودو د قلا څخه یو پهلوان را و وتی چې نوم یې یوشع ؤ او د مسلمانانو څخه یې د جګړې او مبارزې دپاره نفر و غوښتی، حُباب بن المنذرؓ ور و وتی او یهودي یې ډېر ژر و وژی، د یهودو څخه بل نفر را و وتی دا هم غواړي چې جنګ او مبارزه وکړي، ده ته د انصارو څخه یو نفر ور و وتی، بیا هم یهودي و وژل سو، په دغه ورځ دغه یو په یو جنګ او مبارزه کېدل، یهود د جنګ دپاره په ډله ییز ډول نه را و وتل او د قلا دروازه نه سوه خلاصه.

څرنګه چې مسلمانان ډېر وږي وه هلته د خیبر په شا وخواکي د خرو یوه ګله ګرځېدل مسلمانانو دغه خره ونیول او حلال یې کړه، د خرو په پخولو یې شروع وکړه، مسلمانان وږي دي د خوړلو دپاره شئ نه لري اوس غواړي چې خره پاخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي او وې خوري، که څه هم په پخوا کې دوی د خرو غوښې نه خوړلې او دا یې عادت هم نه ؤ مګر اوس د ډیري لوږي مجبوره وه او رسول الله ﷺ هم نه دی په خبر، خو وروسته رسول الله ﷺ د لښکر د خبر او حال نیولو دپاره پر لښکر ګرځیدی وې لیده چې دیګونه باندي دي او په غوښو ډک دي ویل: دا څه شي دي؟ صحابهٔ کرامو و ویل: یا رسولَ الله! خره مو پیدا کړه او حلال مو کړه غواړو چې غوښې یې وخورو، مګر رسول الله ﷺ د خره د غوښو د خوړلو څخه منعه کړه او د خره غوښې یې حرامي کړې، د خره غوښې په دغه وخت او دغه ځای کې حرامي سوې، یعني: د مخه یې په اسلام کې د حلال او حرام حکم نه ؤ موجود مګر دلته یې د حرام والي حکم وسو، دا حکم د أهلي خرو په متعلق او باره کې دی دغه خره چې د خلکو سره په کورو کې دي، خو یو هغه وحشي پټه درلودونکي خره دي د هغو غوښې حلالي دي.

او په دغه ځای یعني: خیبر کې رسول الله ﷺ د مُتعې نکاح هم حرامه کړه، د مُتعې نکاح هغه موقتي نکاح ده چې د معین وخت دپاره نکاح تړي او د وخت تر تېرېدلو وروسته هر یو په خپل کار پسي ځي، چې اهل تشیع یې تر اوسه پوري جائزه بولي او دغه نکاح پکښې کیږي او په دغه ځای کې پر مسلمانانو د ټولو هغو حیواناتو غوښې حرامي کړل سوې چې څیرونکي داړي لري، یعني: چې هغه څلور تېره او اوږده نېښونه ولري او همدارنګه د ټولو هغو مرغانو غوښې حرامي سوې چې د نورو مرغانو د څیرلو دپاره تېرې منګولي لري، نو هر هغه حیوان چې د څیرلو دپاره نېښونه لري او هر هغه مرغه چې د ښکار دپاره منګولي لري غوښې یې حرامي دي، دغه درې کاره د خیبر د فتحې په وخت کې د صعب بن معاذ د قلا سره حرام سوه.

یهودو به همېشه د خپلو قلاوو ساتنه او حفاظت کاوه څوک نه سوای ور نژدې کېدلای ځکه په غشو یې ویشتل، خو کله کله به د دوی ځیني چوپانان د پسو سره را وتل او پسونه به یې نژدې و قلا ته ماره کړه او بیرته به ولاړل، په دغه ورځ چې رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو سره ناست دی یو شپانه را و وتی او څو پسونه یې را وایستل، مسلمانان د لوږي څخه ډیر په تکلیف دي پسو ته ګوري خو د هغ غشو په سبب نه سي ور نژدې کېدلای، رسول الله ﷺ و فرمایل: څوک د دغو پسو څخه یو څه موږ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وستلای سي؟ يو د اصحاب کرامو څخه چې نوم يې ابو اليَبس ؤ ووېل: زه يې را ولم يا رسولَ الله! رسول الله ﷺ و فرمايل: رايې وله، نو دغه صحابي کرار کرار په ناسته او ځکېدلو پټ پټ وړغلی تر څو چې پسو ته ننه ور نژدې سو په يوه وار له خپله ځايه ور وغورځېدی او د پسو پر طرف يې ور وځغستل، دغه نور اصحاب کرام وايي: موږ ده ته په تعجب کي سوو، يو پُسه يې په راسته لاس ونيوی او يو په چپه لاس، دواړه پسونه يې لوړ نيولي وه او را ځغلي داسي را رهي دی لکه هيڅ شئ چې نه وي ور سره، خلک په تعجب ورته ګوري څو پسونه يې رسول الله ﷺ ته راوړه او ويل: يا رسولَ الله! دغه يې ستا مهماني، دا د صحابهٔ کرامو قوت، شجاعت او صداقت ؤ.

اوس نو بيا رسول الله ﷺ او اصحاب کرام ناست دي چې د يهودو له طرفه د غشو ويشتل شروع سوه د غشو باران يې جوړ کړی او غشي يې هم تر دومره ليري مسافې رسېدل چې عادتًا غشي دومره فاصله نه رسيږي، دومره غشي اوري چې د ډېروالي په سبب مسلمانان زخميانوي، چې يو ګرځوي بل پر مبتلي، رسول الله ﷺ او اصحاب کرام د سِپر په واسطه غشي له خپلو ځانو څخه ګرځوي، غشي اوري او صحابهٔ کرام د هغو په دفاع مشغول دي چې ناڅاپه او په يوه وار د قلا دروازه خلاصه سوه او يهودو حمله شروع کړه، د صعب د قلا څخه لښکر را و وتی او په يوه وار يې هجوم را وړی، څرنګه چې مسلمانان د غشو په ګرځولو مشغول وه د جنګ دپاره يې تياري او آمادګي نه درلودل خو د يهودو له طرفه شديد جنګ شروع سو، نو د دوهم وار دپاره مسلمانان پر شا ولاړل، د يهودو حمله دوام لري او جنګ شروع دی تر داسي اندازې چې يهود و رسول الله ﷺ ته ور و رسېدل او مسلمانان پر شا ځغلي، د جنګ پر ميدان بېله رسول الله ﷺ او څو نفره اصحاب کرامو څخه بل څوک نه سوه پاته، نور ټول مسلمانان پرشا ولاړل، دا بيا د صعب بن معاذ د قلا مخ ته د مسلمانانو شکست ؤ.

دلته نو رسول الله ﷺ مسلمانانو ته ور ناري کړه: «إلَيّ عِبادَ الله! أينَ تَفِرّونَ؟»

د الله بندګانو! زما طرف ته راسی چيري تښتی؟ خو بيا هم د دغه ناګهاني هجوم څخه خلک په ځغستا کي وه، رسول الله ﷺ بيا ورناري کړه: «يَا أهلَ بيعةِ الرّضوان! يا أصحابَ الشجرة! » اې د رِضوان د بيعت خلکو! اې د وُني ملګرو! بيعتُ الرّضوان

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په حديبيه کې تر هغه ونه لاندې سوی ؤ، کله چې صحابهٔ کرامو دغه رِغ واورېدی بيرته را وګرځېدل، ځکه دوی هلته د رسول الله ﷺ سره پر مرګ او نه تېښته بيعت کړی ؤ، اوس رسول الله ﷺ په هغه نامه ورناري کړه او دوی هم په دغه ناره را وګرځېدل او د رسول الله ﷺ څخه يې دفاع شروع کړه، تر څو يهود يې بيرته پر شا کړه، د يهودو په دغه ناګهاني حمله کې د اصحاب کرامو څخه درې نفره شهيدان سوه او د مسلمانانو دغه بيرته ژر او ناڅاپه را ګرځېدل د دې سبب سوه چې يهود بيرته پر شا ولاړ سي، خو اوس دغه د مسلمانانو بيرته را ګرځېدل ناڅاپه او ناګهاني وه، يهودو چې کومه نقشه جوړه کړې وه هغه عبث او بې فايدې سوه اوس يهود وارخطاء دي، يهود پرشا ځي او مسلمانان په پسې دي، يهود غواړي چې په قلا ننوزي او دروازه بنده کړي، څرنګه چې يهود او مسلمانان سره ګډ او خلط وه نو يهودو دروازه نه کړه بنده او مسلمانان په قلا پسي ور ننوتل.

اوس نو د رسول الله ﷺ په ثابته پاته کېدلو سره هغه د مسلمانانو شکست په نصر او کاميابي بدل سو او په دغه حمله د صعب بن معاذ قلا هم فتحه سوه، خو نفره يهود بنديان ونيول سوه خو ډيرو يهودو وکولای سوای چې وتښتي او د زبير قلا ته هغه چې د خيبر دريمه قلا ده ولاړ سي، دغه د صعب بن معاذ د قلا په داخل کې ډير کاروونه پېښ سوه، يو دا چې په دغه قلا کې تر اندازې زيات د خوړلو غذايي مواد پراته وه، دومره خوراکي مواد موجود وه چې د مسلمانانو د ټول لښکر دپاره بس او کافي وه، لکه څرنګه چې رسول الله ﷺ دعاء کړې وه هغسي وسوه.

او بل مسلمانانو په دغه قلا کې درنه سلاح پيدا کړه چې په هغه کې منجنيق هم موجود ؤ (منجنيق داسي يوه آله ده چې د هغه په واسطه ډيري لويي لويي ډبري او د ډيري ليري فاصلې څخه پر دښمن ورغورځول کيږي) منجنيق په هغه وختو کې داسي ؤ لکه د نن ورځې توپ، رسول الله ﷺ د هغه نفر څخه پوښتنه وکړه کوم چې د مخه يې امان ور کړی ؤ ويل: دغه اسلحه يې د چا دپاره جوړه کړې وه؟ د يهودو خو د چا سره د جنګ کولو نيت او إراده نه وه، هغه نفر وويل: دغه شيان يې ستا دپاره جوړ کړي وه.

يهودو د مدينې منورې د حملې دپاره ډيره لويه نقشه جوړه کړې وه چې څه موده

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته یې دغه حمله کول، نو د دغې قلا د فتحه کېدلو سره د یهودو هغه وروستنی نقشه هم معلومه سوه، په دې قلا کې یې د شرابو ډېر خُمان، بېلران او ژي پيدا کړه چي په شرابو ډک وه، رسول الله ﷺ و فرمايل: دغه ټول خمان مات او ژي خيري کړی. يو د صحابهٔ کرامو څخه چي په پخوا کي يې د شراب څښلو عادت درلودی او شراب تر خيبر د مخه منعه سوي وه، نو خود د هغه منعه کېدلو سره يې پرې ايښي وه. مګر اوس چي يې وليدل چي د شرابو څخه ډک ډک خُمان ماتيږي او د ده مخ ته بهيږي نو يې اشتهاء ورته وسوه، شيطان پر غالبه سو او شراب يې وڅښل، دغه نفر يې و رسول الله ﷺ ته راوستی ويل: يا رسولَ الله! عبدالله بيرته د شرابو و څښلو ته رجوع وکړه بيا يې شراب وڅښل، رسول الله ﷺ ورولاړ سو خپله مبارکه چوټه يې وکښل او دغه نفر يې په واهه، دغه واقعه تر هغه د مخه وه چي د شرابو د څښلو جزاء نازله سي چي هغه په دُرو سره وهل دي، نو په دغه وخت کي دا هغه تعذير او جزاء وه چي رسول الله ﷺ دغه نفر ته ورکول او ټول صحابهٔ کرام يې امر کړه چي چوټه وکاږي او دئ په و وهي، صحابهٔ کرامو هم په خپلو چوټو واهه، داکار د هغه چا دپاره سپکاوئ ؤ چي شراب يې څښلي وه، دلته نو حضرت عمر فاروق رضي الله عنه و ويل: پر تا دي د الله لعنت وي ته شراب چښې او الله جل جلاله منعه کړي دي؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا عمر! لعنت مه پر وايه! دئ د الله او رسول الله سره محبت لري، هو ګناهکاره دی مګر بيا هم الله او رسول الله خوښ لري، ايمان يې په زړه کي سته مګر انسان دی شيطان پر غالبه سو.

ورونو! دا چي يو وخت له يوه مسلمانه يوه ګناه پېښيږي دغه ګناه بېل او جلا شئ ده، ايمان او د الله جل جلاله محبت بل شئ دی، نو رسول الله ﷺ دغه مسئله او دغه معنٰی په دغه ځای کي موږ ته را وښوول، د دغسي کسانو دپاره توبه سته چي بالکل د ګناه څخه په پاکيږي، موږ بايد يوه ګنهکار ته همېشه د ذِلّت په سترګه و نه ګورو، خو بد بختانه نن ورځ په موږ کي دا عادت ګرځېدلی دی: که يو چا د خير او نصيحت خبره راته وکړه زه د ده هغه ګناه وريادوم چي لس پنځلس کاله د مخه ځني پېښه سوې وه، يعني: داسي ورته وايم: چي ته په خپله ګنهکاره يې ته بيا اوس ما ته نصيحت کوې؟ او دا مي هير کړي دي چي د توبې دروازه خلاصه ده او الله جل جلاله توّاب او غفور دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ممکن الله جل جلاله د ده په حال کې تغیر را وستلی وي.

او دغه په خپله لوی تغیر دی چې دئ یو وخت ګنهکاره ؤ او نن یې د امر بالمعروف او نهي عن المنکر وظیفه پرغاړه اخیستې ده، خلکو ته اسلامي شریعت او د رسول الله ﷺ متابعت ورښوي، خو افسوس یې زما او ستا پر حال چې د ده حق ویل خو نه قبلوو، بلکه د تېر تاریخ پېغور هم ورکوو، لکه د ده د توبې قبلول او سمې لارې ته اوښتل چې زما په لاس او قدرت کې وي، یا دا چې د ده په باره کې هم د ځان پر قسم فکر کوم، یعني: لکه څرنګه زه نه یم اصلاح سوی دئ هم هغه شئ دی، یا زما په فکر او ګمان دا هیڅ امکان نه لري چې یو ګنهکاره دې سمې لارې ته واوړي.

خو په حقیقت کې دغه کار د دې دپاره کېږي چې زما غرور او لویي ما د نصیحت واورېدلو ته نه پرېږدي او زه د نصیحت د اورېدلو څخه په دغه طریقه سره ځان خلاصوم، نه غواړم چې دنیوي مجلس او بېمعنا خبرې مې د خیر او مصلحت په خبرو بدل سي، نو د نصیحت او دیني خبرو مخه په هره طریقه سره چې وي نیسم.

ورونو! پر دغه موضوع دا چې نن ورځ زه او ته په مبتلاء یو ډېرې خبرې سته چې د هغو بیانول ځان ته جلا بحث دی، خو فقط دومره به و وایم: که د امر بالمعروف او نهي عن المنکر دپاره یا د وعظ او نصیحت کولو دپاره دا شرط کېښوول سي چې دغه نصیحت کوونکی باید خامخا د ګنهو څخه پاک او معصوم وي، نو پسله انبیاء علیهم السلام څخه باید هیڅوک د دین او وعظ خبرې و نه کړي، ځکه بېله انبیاء علیهم السلام څخه نور ټول انسانان د خطاء او ګناه سره مخامخ دي، بلکه دا هم باید درمعلومه وي چې د دیني خبرو کول او اورېدل په خپله د خیر او ثواب کار دی. *(بیرته به خپلې قصې ته ولاړ سو)*

مسلمانانو دغه د صعب بن معاذ په قلا کې یو سړئ بندي ونیوی که ګوري هغه سړئ سلام بن مشکم ؤ چې د یهودو د پاچهانو څخه یو پاچا ؤ، مریض ؤ او نه یې سوای کولای چې وتښتي، رسول الله ﷺ د ده په وژلو امر وکړی، نو سلام بن مشکم د صعب بن معاذ په قلا کې و وژل سو، اوس نو د دغو دوو فتحه سوو قلاوو ټول یهود د نطاة د منطقې و درېیمې قلا ته چې د زبیر قلا ورته ویل کېده ولاړل، بیا نو رسول الله ﷺ مسلمانان امر کړه چې د صعب بن معاذ د قلا و بامو ته لوړ وخېژی او په لوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

آواز تکبیرونه وایاست، مسلمانان هم لوړ و قلا ته وختل او ټول لښکر په لوړ آواز د الله اکبر نارې وهې، دومره په زوره تکبیرونه یې ویل چې د خیبر هغه بلې حصې چې کُتیبه نومېدل اورېدل او هلته د یهودو زړونه نور هم د بیري ډک سوه، پوه سوه چې د صعب قلا هم مسلمانانو ونیول، دغه د مسلمانانو تکبیرونه د دوی د بیري سبب وګرځېدل، الله جل جلاله خپل لښکر په تکبیر ویلو کامیابه کړی، د تکبیر ویلو او نشرېدلو وخت او سبب دغه وخت او دغه ځای دی، الله جل جلاله د تکبیر په ناره کي تاثیر اېښی دی کفار همېشه د تکبیر په نارو سره بیرېږي او دغه د تکبیر نارې بدې پر لګیږي.

د زبیر د قلا فتحه کېدل

رسول الله ﷺ د مسلمانانو یوه ډله پرېښوول چې د دغو دوو فتحه سوو قلاوو چې د ناعم او صعب قلاوي وې ساتنه او حفاظت وکړي او په خپله رسول الله ﷺ د نورو اصحاب کرامو سره د خیبر و دریمي قلا ته رهي سو چې د زبیر قلا ده، د زبیر قلا ډېره مظبوطه او محکمه قلا وه او د غره پر سر جوړه سوې وه چې نه آسان ورتلای سوای او نه لښکر ور ختلای سوای، دغه قلا د یهودو تر ټولو قلاوو مظبوطه او محکمه وه، مسلمانانو هرڅه کوښښ وکړی چې دغه قلا ونیسي مګر دا کار مشکل ؤ، له هره طرفه پر راغله بیا هم نه سوه کامیابه او یهودو بیا قصد کړی دی چې د قلا څخه هیڅ نه راوزي، یهودو یو د بل سره و ویل: د ناعم د قلا څخه ور وتلو هغه یې را څخه ونیول، بیا د صعب د قلا څخه ور وتلو هغه یې را څخه ونیول، اوس که دلته یو کال هم کښېنو په والله که ور ووزو، نو یې مسلمانانو ته و ویل: تاسي هلته دباندي کښېنی خو موږ نه در وزو، دلته د مسلمانانو هیڅ لار نه جوړیږي چې قلا ته ور ننوزي ځکه د ها خوا یې په غشو ولي، د قلا محاصره دوام لري مګر د مسلمانانو هیڅ امید نسته چې دغه قلا دي ونیسي، څنګه یې ونیسي؟ مسلمانان ور نژدې کېدلای نه سي او یهود نه را وزي، د مسلمانانو یوې ډلي کوښښ وکړی چې قلا ته ورسي خو څه یې و نه کړه، بلي ډلي کوښښ وکړی د هغو هم په وسه څه نه سوه پوره، ټول کوښښونه یې بې فایدې دي، قریبه ده چې مسلمانان نا امیده سي څنګه او په کومه طریقه سره دغه قلا ونیسي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه د نااميدی په وخت کي يو يهودي چي نوم يې غزال ؤ د نورو يهودو په پټه راغلی او د رسول الله ﷺ سره يې د ملاقات غوښتنه وکړه، اجازه ورکول سوه او د رسول الله ﷺ سره کښېنستی، رسول الله ﷺ و فرمايل: څه خبر دي را وړی دی؟ غزال و ويل: خبره دا ده چي دغه قلا نه نيول کيږي د هيڅا په وسه نه ده پوره چي دغه قلا ونيسي قلا په خوراکي موادو ډکه ده، په خلکو او اسلحو ډکه ده، مالونه پکښې دي، رسول الله ﷺ و فرمايل: راغلی يې چي ما و بېروې؟ الله ﷻ وعده را سره کړې ده چي خيبر به فتحه کوم، يهودي ويل: زه پوهېږم او زموږ په کتابو کي راغلي دي چي ته به خيبر فتحه کوې او زموږ مشکل هم دغه دی، رسول الله ﷺ و فرمايل: نو د څه شي دپاره را غلی يې؟ يهودي ويل: زه به داسي لار در وښيم چي په هغه طريقه سره ته دغه قلا ونيسې مګر په دې شرط چي ما ته به أمان را کوې، زما ښځه، زما اولادونه، زما اقرباء او زموږ مالونه به ټول په أمان يو، بيا به زه داسي لار در وښيم چي قلا فتحه کړې او وې نيسې، رسول الله ﷺ ويل: خوښه مي ده ته او ستا کورنۍ په أمان ياست، يهودي ويل: يا محمّد! ﷺ دغه قلا اوبه نه لري په دغه قلا کي ټول شيان سته خو اوبه نه لري ته يې وينې چي قلا لوړه پر غره ده، نو اوبه دکومي خوا ورته راځي؟ رسول الله ﷺ ويل: نو دوی څه شي څښي؟ يهودي ويل: دوی لاندي په غره کي لاري او غارونه لري (چي په پښتو نغم ورته وايي) يعني: يهودو په دغه غره کي نغم جوړ کړی دی چي هلته تر غره دباندي يې د اوبو د چينو و منطقې ته وړباسي، نو دوی د شپې د هغو چينو څخه اوبه اخلي او بيرته قلا ته ځي او تاسي نه په خبرېږی، رسول الله ﷺ په تعجب کي سو ويل: دغه چينې او نغم چيري دي؟ يهودي ويل: زه به يې در وښيم، نو يې مسلمانان رهي کړه او هغه د نغم ځای يې ور وښووی، رشتيا هم هلته دروازه ده او بيا په غره کي نغم دی چي د دغي لاري څخه يهود د اوبو وچينو ته ورځي اوبه اخلي او بيرته ځي.

صحابهٔ کرامو دغه دروازه وتړل او دلته يې نفر هم ورته کښېنول، يهود چي راغله غواړي چي اوبه واخلي که ګوري دروازه تړلې ده، اوس اريان سوه چي دا څه پېښه ده؟ بيرته ولاړل څه صبر او انتظار يې وکړی مګر ببله اوبو کله ژوند کيږي، نو يهودو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله هیڅ لار او چاره نه درلوده د قلا دروازه يې خلاصه کړه او پر مسلمانانو يې هجوم وروړی ډېره شدیده حمله يې وکړه، مسلمانان هم ټينګ ورته و درېدل او پر يهودو يې حملې شروع کړې، څو د شدید جنګ په نتیجه کي يې د یهودو څخه قلا ونیول، نو د زبیر قلا هم د مسلمانانو لاس ته ورغله چي دا د یهودو هغه ټينګه او محکمه قلا وه، دا د الله جل جلاله نصرت او مرسته وه چي دغه غزال نومی یهودي يې مسلمانانو ته مسخره کړی او دغه لاریې وروښوول، که نه د دغي قلا د فتحه کولو دپاره هیڅ لار نه وه.

دابئ د قلا فتحه کېدل

اوس نو مسلمانان د نِطاة د منطقې څخه فارغه سوه (نطاة) يې ټول ونیوی او د (شَق) منطقې ته ورغله او هلته يې د اُبئ قلا محاصره کړه چي دغه قلا هم د یوې غونډۍ پر سر ده رسول الله ﷺ ابو دُجانه رضی الله عنه امر کړی چي د دغي قلا د حملو او هجوم مشرتوب ستا پر غاړه دی، ابو دُجانه رضی الله عنه هم په حملو شروع وکړه پرله پسې حملې کوي او یهود هم د دغو حملو جواب وايي، دغه د حملو حالت څو ورځي دوام درلودی څو په عین وخت کي مبارزه او پهلواني یعني: نفر په نفر جنګونه هم کیږي، څو یوه ورځ د یهودو له طرفه دوه پهلوانان را و وتل او د مسلمانانو څخه يې د مبارزې دپاره نفر وغوښتی، څو دغه دواړه پهلوانان د مسلمانانو له طرفه و وژل سوه، مګر هغه دوهم پهلوان چا و وژی؟ د هغه وژونکی د مسلمانانو مشهوره پهلوان ابودُجانه رضی الله عنه هغه د سره دسمال خاوند ؤ، مګر ابودُجانه رضی الله عنه د یهودو د پهلوان تر وژلو وروسته په یوه وار د قلا دروازې ته ور وځغستل، په دغه وخت کي مسلمانان هم د ده سره په قلا ور ننوتل او هلته دننه په قلا کي ډېر تریخ جنګ شروع سو څو په جنګ کي یهودو ماته وخوړل او په کراره کراره د نزار و قلا ته تښتېدل، په دغه قلا کي هم مسلمانانو ته ډېر غنیمتونه په لاس ورغله، اوس نو د خیبر په اوله حصه کي او د شق په منطقه کي دغه یوه قلا پاته ده چي د نزار قلا ورته ویل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نزار د قلا فتحه کېدل

اوس نو بیا په پاته قلاوو کي یا د خیبر د اولي حصې په ټولو قلاووکي د نزار قلا محکمه او مظبوطه قلا وه، د یهودو تقریبًا دا یقین ؤ چې مسلمانان که هرڅومره کوښښ هم وکړي دغه قلا نه سي نیولای نو ځکه یې خپلي ښځي او ماشومان ټول په دغه قلا کي سره یو ځای کړي وه، د یهودو په هغه د مخنیو څلورو قلاوو کي نه ښځي وې نه ماشومان هلته یوازي جنګي نفر اوسېدل، مګر دغه قلا د یهودو هغه د امان او اطمینان ځای ؤ، دوی ویل: ښایي نوري قلاوي فتحه سي خو دغه قلا نه فتحه کیږي او اوس مسلمانانو دغه قلا محاصره کړه، څو ورځي تیري سوې مسلمانان غواړي چې د نزار قلا هم فتحه کړي خو دې کار ته هیڅ لار نه جوړیږي، یهودو جنګ او را وتل، حملې او مبارزې، ټول پرېښوول، خاصتاً چې په دغه قلا کي ښځي او ماشومان هم اوسیږي نو پر هغو هم بیریږي، مګر مسلمانان چې بیا هر وخت قلا ته ور نژدې سي په غشو او ډبرو یې ولي څوک نه سي کولای چې دغي قلا ته ور نژدې سي، څو ورځي پر دغه محاصره تیري سوې هیڅ داسي علامه او نښانه نسته چې مسلمانان دي دغه قلا ونیسي، رسول الله ﷺ امر وکړی چې هغه منجنیق چې یهودو جوړ کړی ؤ را کش کړی (منجنیق خو هغه آله وه چې په هغه سره ډبري او اورونه غورځول کېدل او یهودو د مدینې منورې د نیولو دپاره جوړ کړی ؤ) مسلمانانو هم منجنیق را کش کړی ترڅو د نزار و قلا ته یې را وستی.

بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: چې هغه دباب هم راوړی (دباب) بیا یوه بله ثقیله سلاح وه چې د یهودو د قلاوو څخه مسلمانانو ته په لاس ورغلې وه او دباب داسي شئ دی چې د ډیري لویې او لوړي ځنې په شکل د لرګو څخه جوړ سوی دی او پر (عربو) یا پایو ګرځي، چې قلاوو ته درول کیږي او پر دغه دباب خیژې او قلا ته ور اوړي، نو اوس که دغه دباب خالي ځنه وي او قلا ته ور نژدې سي خو د قلا خلک یې په غشو او ډبرو ولي، مګر یهودو دغه دباب د یوې داسي لویې اوږدې ځنې پر شکل جوړ کړی ؤ چې پر لرګو څرخېدل او پر عربو په پوري وهلو تله، د مخ له طرفه په څرمنو پټه سوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه، ځکه که چیري دغه د دباب نفر د قلا له طرفه په غشو یا ډبرو و ویشتل سي دغه څرمني د هغه په مخ کي دي او د هغه نفر څخه غشي او ډبري په ګرځول کیږي.

اوس چي مسلمانانو دغه دباب د قلا پر طرف ور رهي کړی یهودو بیا اورونه پر را غورځول چي دغه څرمني په وسوځل سي، رسول الله ﷺ امر وکړی چي دغه څرمني په اوبو لندې کړی چي نه غشي، نه ډبري او نه اور تاثیر پر کوي، دا خو دباب سو.

اوس نو مسلمانان د هغه منجنیق په واسطه د قلا دېوال په لویو لویو ډبرو ولي، رسول الله ﷺ امر وکړی چي په منجنیق د دېواله یو ځای ولی، یعني: په ټولو ډبرو د دېواله یوه حصه ولی، ځکه هغه حصه ضعیفه کیږي او نړیږي، مسلمانانو هم د دې دپاره چي په دغه ویشتلو دېوال و نړیږي د ډبرو ویشتل ټول پر یوه ځای کول، او نور مسلمانان بیا له بله طرفه پر هغه لویو ځنو چي دباب ورته ویل کېده پر قلا حملې کوي او ور نژدې کیږي، یهود یې په غشو او ډبرو ولي خو د هغه څرمنو په واسطه مسلمانان ساتلي دي، په اورو یې ولي، هغه بیا څرمني لندې دي او ر نه اخلي، یهود په بېره کي دي له یوه طرفه دېوال د منجنیق په ډبرو ویشتل کیږي او هغه دېوال کرار کرار نړیږي او له بله طرفه مسلمانان په هغه دباباتو حملې پرکوي او کرار کرار قلا ته ور نژدې کیږي، یهود بیا هم کوښښ کوي چي دفاع وکړي خو په آخر کي مسئله تر دفاع تېره سوه او د تیښتي په فکر کي سوه.

هلته مسلمانانو د منجنیق په واسطه د قلا د دېواله یو ځای ونړاوه او تر هغه ځای په قلا ور ننوتل، هلته دننه په قلا کي د مسلمانانو او یهودو په منځ کي شدید جنګ شروع سو څرنګه چي یهودو د دغي قلا څخه و نورو قلاوو ته د تیښتي لار نه درلودل، نو خود یې د جنګ لار اختیار کړه د جنګ په نتیجه کي یهودو بده ماته وخوړل، هغه کسان چي وژل کېدل و وژل سوه او هغه کسان چي تښتېدلای سوای و تښتېدل ښځي او ماشومان یې و مسلمانانو ته ور پرېښوول، د دغي قلا په فتحه کولو سره د خیبر اوله نیمه حصه چي د نطاة او شق حصه وه او پنځه قلاوي پکښې وې پوره فتحه سوه، که څه هم په دغه منطقه کي هلته نوري کوچنۍ قلاوي وې مګر د هغو قلاوو اوسېدونکو چي د دغي لویي او محکمي قلا فتحه کېدل ولیده هغه نوري قلاوي یې خالي کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خيبر د ښار و دوهمي حصې ته چي کُتيبه وه و تښتېدل.

کله چي د نزار هغه مظبوطه او محکمه قلا هم فتحه سوه، د يهودو ټولي ښځي او ماشومان مسلمانانو بنديان ونيول او په قلا کي موجود شيان ټول مسلمانانو په غنيمت واخيستل، هغه نارينه يهود چي چي له دغي قلا څخه و تښتېدل ډېر يې د کتيبه و منطقې ته ولاړل دلته نو رسول الله ﷺ و فرمايل: دا د خيبر د قلاوو آخري قلا ده چي جنګ پکښې وسو يعني: پسله دې يهود جنګ نه کوي.

د مخه تر دې چي د خيبر د دوهمي حصې د فتحه کولو حالات ورته بيان سي لومړۍ به د صفيې رضي الله عنها سره د رسول الله ﷺ د نکاح کولو سبب او کيفيت ورته بيان سي.

په دغه قلا کي د يهودو ټولي ښځي بنديانې ونيول سوې، چي په وروسته کي بيا صفيه بنت حُيی د دې د مېړه کنانه بن أبي الحقيق تر وژلو وروسته هم د بنديانو په جمله کي شامله سوه او دغه ښځي د پوره خيبر تر فتحه کولو وروسته پر مسلمانانو وېشل سوې.

د دغو ښځو څخه د رسول الله ﷺ حصه صفيّه د حُيی بن أخطب لور وه، هغه حُيی بن أخطب چي په بني قريظه کي حلال کړل سو او قصه مو د مخه درته بيان کړې ده، دغه صفيه د کنانه بن أبي الحُقيق ښځه وه چي د خيبر پاچا ؤ او هغه هم په وروسته کي و وژل سو او ښځه يې د بنديانو سره يو ځای کړل سوه، مګر د مخه تر دې چي د يهودو ښځي پر مسلمانانو و وېشل سي دِحيةُ الکلبي رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته ورغلی ويل: يا رسولَ الله! د بنديانو ښځو څخه يوه مينځه ما ته راکړه، رسول الله ﷺ ورته و ويل: ورسه يوه واخله، دئ چي ورغلی دغه صفيه د حُيَی بن أخطب لور يې واخيستل خو د اصحاب کرامو څخه يوه نفر و رسول الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! دغه صفيه د يوه پاچا لور او د بل پاچا ښځه ده د بني قريظه او بني النضير بي بي ده او تا و دِحيةُ الکلبي ته ورکړه دغه ښځه ښېله دې څخه چي ستا مينځه وي د بل چا سره نه ښايي، نو رسول الله ﷺ دحية الکلبي د دې سره را وغوښتی، هغه هم رسول الله ﷺ ته ورغلی، رسول الله ﷺ ورته و ويل: ښېله دې څخه بله مينځه واخله او پر صفيه يې اسلام عرض کړی او دې هم سمدستي و ويل: أشهد أن لا إله إلا الله و أنک رسولُ الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ په تعجب کي سو چي څنګه ژر يې اسلام قبول کړی؟ د خيبر د يهودو څخه اول نفر دی چي مسلمانيږي، نو ويل: څنګه ژر مسلمانه سوې؟ دې ﷺ وويل: کله چي تا د مکې مکرمې څخه مدينې منورې ته هجرت وکړی زما پلار حُيي بن أخطب او زما اکا ابو ياسر بن أخطب قُباء ته درو وتل چي تا و ويني.

ورونو! دغه قصه مي د هجرت په شروع کي مفصله درته بيان کړې ده، إن شاء الله په ياد کي به مو پاته وي، نو صفيې ﷺ وويل: زما پلار او زما اکا ستا د ليدلو دپاره در ووتل، کله چي بيرته کور ته راغله او زه کوچنۍ وم خو د دوی خبري مي اورېدې او په خبرو يې پوهېدم، اکا مي زما د پلار څخه پوښتنه وکړه چي آيا هغه هغه دی؟

پلار مي ويل: هو.

بيا مي اکا ورته وويل: دا هغه نبي دی چي زموږ سره يې په تورات کي بيان سته؟

پلار مي ويل: هو.

بيا مي اکا ورته وويل: تا يې ټولي علامې وليدلې؟ او و دي پېژندی؟

پلار مي ويل: هو، د يهودو په رب قسم چي هغه نبي دی.

اکا مي ورته وويل: نو څه نيت دي دی؟

پلار مي ورته وويل: ترڅو چي ژوندی يم دښمني به ورسره کوم.

نو صفيې ﷺ وويل: د هغه وخته څخه مي اسلام په زړه کي ؤ، زه هغه وخت پوه سوم چي ته نبي يې ځکه پلار او اکا مي دواړو شاهدي آداء کول چي ته نبي يې او اوس چي موقع برابره سوه مسلمانه سوم.

کله چي رسول الله ﷺ د دې ايمان او صداقت وليدل نو رسول الله ﷺ ورته وويل: ته حُره او آزاده يې او دا يې په نکاح کړه نو صفيه ﷺ ام المؤمنين وګرځېده، خو د نکاح په شپه رسول الله ﷺ د دې پر مخ يوه شنه لکه يا داغ وليدی، نو يې پوښتنه ځني وکړه چي دغه شين داغ د څه شي دی؟

دې ﷺ وويل: يا رسولَ الله! خيبر ته ستا تر را تګ د مخه ما خوب ليدی: لکه سپوږمۍ چي له خپله ځايه ايسته سي او زما په غيږ کي و لوېږي او په والله ستا په باره کي ما هيڅ فکر نه ؤ کړی او نه مي په ياد وې، نو ما دغه خوب خپل خاوند ته و وايه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوند مي يوه تېنګه چپلاخه يا څپېړه پر مخ را سره کړه او ويل: ته هغه پاچا غواړې چي په مدينه کي دی؟ دا د هغې چپلاخي داغ او لګه ده.

رسول الله ﷺ صفيه رضي الله عنها په نکاح کړه او دا ام المومنين وګرځېده، مګر د رسول الله ﷺ نورو ازواجو مطهراتو چي د دې درجه او مقام، ادب او کمال ليدل، نو به يې کله کله په خبرو زهيرول، کله چي به يې غوښته چي دې رضي الله عنها ته تکليف ورکړي نو به يې ورناري کړه: يا بنت يهودي! يعني: اې د يهودي لوري!

سبحان الله! دا د بُنو طبيعت دی، بلکه د بشر طبيعت دی او بشر عاجزه دی.

نو صفيې رضي الله عنها به ژړل، خو يوه ورځ رسول الله ﷺ راغلی او دا رضي الله عنها ژاړې، رسول الله ﷺ پوښتنه ځني وکړه چي ولي ژاړې؟ دې ويل: يا رسولَ الله! ستا ښځي ما ته وايي: د يهودي لوري (مګر حُيی بن أخطب چي د صفيې رضي الله عنها پلار ؤ د هارون عليه السلام د اولادې څخه ؤ) نو رسول الله ﷺ ورته وويل: که يې بل وار دغه خبره درته وکړه، ته ورته و وايه: پلار مي هارون عليه السلام او اکا مي موسیٰ عليه السلام دي،. آيا په تاسي کي څوک داسي پلار او اکا لري؟

بل وار چي ورته و ويل سوه چي اې د يهودي لوري، دې ورته و ويل: پلار مي هارون او اکا مي موسیٰ دی په تاسي کي داسي څوک سته چي پلار يې نبي او اکا يې نبي وي؟ نو دوی بې جوابه او پټه خوله سوې، د رسول الله ﷺ په مرسته صفيه رضي الله عنها غالبه سوه، دا د ام المؤمنين صفيې رضي الله عنها د اسلام او د رسول الله ﷺ سره د نکاح کولو قصه وه.

او د رسول الله ﷺ نکاح د صفيه رضي الله عنها سره په دې سبب وه چي رسول الله ﷺ غوښتل چي هغه شديد عداوت کوم چي د يهودو او مسلمانانو په منځ کي موجود دی د دغي خښې په واسطه لږ او کم سي او په دغه خښني سره دغه دوه متضاد قومونه سره نژدې سي، د يهودو قبيلې اسلام ته تشويق او را جذب سي، دا ځکه چي په عربو کي خښنۍ ډېر اعتبار درلودی او د خښښ ډېر خاص مراعت کېدی، او يهود هم په دغو عاداتو او رواجو کي د عربو په شان وه او د عربو خاصيتونه پکښي موجود وه، که نه صفيه رضي الله عنها د ښايست او جمال خاونده نه وه، بلکه د سيرت کتابونه د دې رضي الله عنها قيافه داسي بيانوي چي دا رضي الله عنها په قد ډېره کوچنۍ او ګردۍ وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوهم توک پای

الله جل جلاله لره دي حمد او ثنا وي چي د سرور کائنات ﷺ ژوند د دوهم توک د ليکلو او پوره کولو توان او توفيق يې راکړی او هم د دغه رب عزوجل له درباره دا خواست او غوښتنه کوم چي د پاته دريم توک د ليکلو او پوره کولو د پاره صحت او توفيق راکړي.

«وما توفيقي إلا بالله عَلَيْهِ تَوَكَّلتُ و إليه أُنيب»

﴿سُبْحَٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَٰمٌ عَلَى ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾﴾

وصلى الله تعالى على خير خلقه سيدنا و حبيبنا و مولانا محمّد و آله و اصحابه واهل بيته اجمعين.

و السلام عليكم ورحمة الله و بركاته.

ستاسي د دعاء محتاج

(عنايت الله "عِلمي")

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مؤلف له طرفه نشر سوي او چاپ سوي کتابونه

۱- د سرورکائنات ﷺ ژوند	: په دري ټوکه کښي.
۲- خُلفاءُ الرّاشدين	: په يوه ټوک کښي.
۳- ديني او اخلاقي لارښووني	: په يوه ټوک کښي.
۴- شيطان د انسان دښمن دی	: وړوکې رساله.
۵- د ساحر له شره خلاصون	: په يوه ټوک کښي.
۶- آخري سفر	: په يوه ټوک کښي.
۷- نصيحتونه	: په يوه ټوک کښي.

که ژوند او صحت باقي وه تر لاس لاندي کتاب د قصص الأنبياء عليهم السلام په نامه سره ياديږي إن شاء الله تعالی په راتلونکي وخت کي به ترتيب او چاپ سي.

و مَاتوفيقي إلاّ بِالله عليه توكّلتُ و إليه أنيب

د کتاب د ټولو لوستونکو څخه دا هيله او غوښتنه لرم چي د رب عزّوجلّ له درباره ما، زما مور او زما هغه پلار ته چي زما مُرَبّي او زما استاد دی د مغفرت او بخښني خاصه دعاء وکړي او رب عزّوجلّ ما ته نور توان او توفيق راکړي چي د عامو مسلمانانو ديني خدمت وکړم، او الله جلّ جلاله دي هغه چا ته د خير بدله او د خير جزاء ورکړي چي زما سره يې د دغه کتاب په چاپولو او نشرولو کي مرسته او کومک کړی دی.

عنايت الله "علمي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوهم ټوک فهرست

شمېر	سرلیک	مخ
۱	د بدر لويه او عظيمه غزاء........	۴۷۰
۲	اسلامي لښکر د بدر پر طرف حرکت کوي........	۴۷۴
۳	د مکې مکرمې مشرکان د جنګ دپاره تيارېږي........	۴۷۶
۴	د رسول الله ﷺ مشورتي مجلس........	۴۸۱
۵	د مبارزې شروع کېدل........	۴۹۶
۶	ابليس عليه لعنه د جنګ له ميدانه وزي........	۵۰۵
۷	د ابو جهل وژل کېدل........	۵۰۶
۸	په بدر کي د صادقه ايمان څو نمونې........	۵۱۲
۹	د جنګ بنديان........	۲۲۵
۱۰	هغه څا ته د رسول الله ﷺ ورتګ چي د کفارو جسدونه...	۵۲۶
۱۱	پر ابو لهب د جنګ د بايللو تاثير........	۵۲۹
۱۲	مدينې منورې ته د مسلمانانو د نصرت خبر رسېدل........	۵۳۱
۱۳	نبوي لښکر مدينې منورې ته حرکت کوي........	۵۳۳
۱۴	قرآن مجيد د بدر د جنګ په باره کي بيان کوي........	۵۴۲
۱۵	د بدر او اُحُد په منځ کي عسکري حرکتونه........	۵۴۵
۱۶	په کُدر کي د بني سُليم غزاء........	۵۴۷
۱۷	د رسول الله ﷺ د وژلو دسيسه........	۵۴۷
۱۸	د بني قَينُقاع غزاء او سبب........	۵۵۰
۱۹	د السويق غزاء........	۵۵۹
۲۰	د ذي اَمَر غزاء........	۵٦۰
۲۱	د کعب بن الاشرف يهودي وژل........	۵٦۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲	د قُرع یا بحران غزاء........	۵٦۸
۲۳	د زید بن حارثه رضي الله عنه سریه یا ټولی........	۵٦۹
۲۴	د اُحُد غزاء یا د یوه نیستي کوونکي جنګ دپاره........	۵۷۱
۲۵	د مشرکانو د لښکر جوړېدل........	۵۷۴
۲٦	د دفاع دپاره د مسلمانانو مشورتي غونډه........	۵۷٦
۲۷	اسلامي لښکر جوړول او د جنګ میدان ته وتل........	۵۷۸
۲۸	د جنګ او دفاع دپاره نقشه........	۵۸٦
۲۹	د مشرکانو د لښکر تیاري........	۵۹۲
۳۰	د قریشو له طرفه سیاسي هلې ځلې........	۵۹۳
۳۱	د مشرکانو د لښکر د احساساتو د لوړولو دپاره........	۵۹۵
۳۲	د جنګ اور بلېدل........	۵۹٦
۳۳	د اسد الله حمزه بن عبد المطلب رضي الله عنه شهادت........	٦۰۳
۳۴	په جنګ کې د غشي ویشتونکو کامیابه برخه........	٦۰۵
۳۵	د غشي ویشتونکو رسوا کوونکې غلطي........	٦۰۷
۳٦	د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر شا وخوا شدید جنګ........	٦۱۴
۳۷	پر رسول الله صلی الله علیه وسلم د مشرکانو د فشار ډېرېدل........	٦۲۳
۳۸	د اُحُد د ورځې عجیبه او نادره قهرمانۍ........	٦۲۴
۳۹	د رسول الله صلی الله علیه وسلم د وژل کېدلو آوازه........	٦۲٦
۴۰	د اُبی بن خلف کافر وژل کېدل........	٦۲۹
۴۱	د شهیدانو د پزو او غوږو پرېکول........	٦۳۲
۴۲	تر جنګ وروسته د عمر فاروق رضي الله عنه او ابو سفیان خبرې........	٦۳۴
۴۳	د شهیدانو را ټولول او ښخول........	٦۳۹
۴۴	مدینې منورې ته رجوع، د حب او قربانۍ نادره حالات.	٦۴۳
۴۵	د اُحُد په جنګ کې د دواړو طرفو وژل سوي کسان........	٦۴۵
۴٦	د حمراءُ الاسد غزاء........	٦۴٦
۴۷	د اُحُد پر غزاء الهي تبصره........	٦۵۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	د ابو سلمه رضي الله عنه سریه	٦٦۵
۴۹	د خالد بن سفیان د وژلو دپاره د عبد الله لیږل	٦٦٦
۵۰	د عمرو بن العاص اسلام	٦٦۹
۵۱	د رجیع د اوبو غمجنه واقعه	٦٧۱
۵۲	د بئر معونه فاجعه	٦٧٧
۵۳	د بني النضیر د یهودو سره غزاء	٦٨۳
۵۴	د ذاتُ الرُقاع غزاء	٦۹۱
۵۵	د بدر دوهمه غزاء	٦۹۵
۵٦	د دومة الجندل غزاء	٦۹٧
۵٧	د خندق یا احزابو غزاء	٦۹۹
۵٨	د بني قُریظه د یهودو سره غزاء	٧۴۴
۵۹	د سلام بن ابي الحُقیق یهودي وژل	٧٦۲
٦۰	د محمد بن مسلمه رضي الله عنه سریه یا تولی	٧٦۵
٦۱	د بنو لحیان غزاء	٧٦۹
٦۲	د عُکاشه رضي الله عنه سریه	٧٧۲
٦۳	د محمد بن مسلمه رضي الله عنه سریه	٧٧۳
٦۴	د ابو عبیده عامر بن الجراح رضي الله عنه سریه	٧٧۵
٦۵	جموم ته د زید بن الحارثه رضي الله عنه سریه	٧٧۵
٦٦	عیص ته د زید بن الحارثه رضي الله عنه سریه	٧٧٦
٦٧	د بني مصطلق غزاء	٧٧٨
٦٨	د بني مصطلق تر غزاء د مخه او په غزاء کي منافقان	٧٨۲
٦۹	د إفک یا لویو دروا غو حادثه	٧۹۴
٧۰	د عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه سریه	٨۱۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱	د علي بن ابي طالب رضي الله عنه سریه	۸۱۰
۷۲	د ابوبکر الصدیق رضي الله عنه سریه	۸۱۱
۷۳	د کرز بن جابر الفهري رضي الله عنه سریه	۸۱۲
۷۴	د حدیبیې پېښه او صلحه	۸۱۳
۷۵	مکې مکرمې ته د عثمان بن عفان رضي الله عنه لېږل	۸۳۱
۷٦	د مسلمانو ښځو هجرت	۸۴۳
۷۷	د حدیبیې پر صلحه تبصره	۸۴۴
۷۸	د مدینې منورې د ژوند دوهمه مرحله او نوې دوره	۸٦۱
۷۹	د حدیبیې تر صلحې وروسته عسکري حرکتونه	۸٦۲
۸۰	د خیبر د غزاء سبب	۸٦۸
۸۱	خیبر ته وتل	۸٦۹
۸۲	د خیبر دلارې واقعات	۸۸۵
۸۳	د صعب بن معاذ د قلا محاصره او فتحه کېدل	۹۰۵
۸۴	د زبیر د قلا فتحه کېدل	۹۱۲
۸۵	د اُبی د قلا فتحه کېدل	۹۱۴
۸٦	د نزار د قلا فتحه کېدل	۹۱۵

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library